

УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ
ФАКУЛТЕТ ПОЛИТИЧКИХ НАУКА

Душан М. Радоњић

**ИНСТИТУЦИОНАЛНА ПОЛИТИЧКА
УБИСТВА У ПРАКСИ ДРЖАВЕ ИЗРАЕЛ**

докторска дисертација

Београд, 2025.

UNIVERSITY OF BELGRADE
FACULTY OF POLITICAL SCIENCES

Dušan M. Radonjić

**INSTITUTIONAL POLITICAL KILLINGS IN
THE PRACTICE OF THE STATE OF ISRAEL**

Doctoral Dissertation

Belgrade, 2025.

Ментор: Проф. др Драган Симеуновић, редовни професор, Универзитет у Београду,
Факултет политичких наука

Чланови комисије:

Проф. др Бранислав Ђорђевић, редовни професор,
Институт за међународну политику и привреду

Проф. др Ивана Дамњановић, ванредни професор,
Универзитет у Београду, Факултет политичких наука

Доц. др Дејан Јовановић, доцент,
Универзитет у Београду, Факултет политичких наука

Датум одбране:

Изјаве захвалности

Само писање дисертације је трајало готово три године. Завршена, она садржи 134.848 речи. То су три године у којима сам слабо проводио време са породицом и драгим људима, и 134.848 речи које им нисам упутио.

Мојој мајци Мирјани и сестри Милици, које су се небројано пута жртвовале да бих био овде. Мом оцу Михаилу, који је са небеса посматрао цело моје школовање. Андреи, која се појавила баш у правом тренутку и дала смисао свему. Надам се да сте поносни на мене.

Републици Србији, ако јој унутрашње и међународне околности икада дозволе да своје националне интересе и безбедност својих грађана штити на овај начин, нека јој ова анализа праксе најбољих и најпосвећенијих, у томе помогне.

Искрену захвалност изражавам свом ментору проф. др Драгану Симеуновићу.

Институционална политичка убиства у пракси државе Израел

Сажетак

Предмет ове докторске дисертације су институционална политичка убиства у пракси државе Израел, истражена из угла политичких наука, односно из угла теорије политичког насиља. Прецизније речено, предмет истраживања су институционална политичка убиства, као појавни облик политичког насиља по класификацији Драгана Симеуновића и однос државе Израел и њених институција према њима. Посебан нагласак у истраживању је, поред инструменталне, стављен и на комуникативну функцију институционалних политичких убиства.

Кроз горенаведени, теоријско и операционално заснован предмет истраживања, циљ дисертације је да истражи: све политички мотивисане смртне казне које је извршила држава Израел од свог оснивања до данас; политичка убиства одобрена и/или наређена од стране израелског премијера, министра одбране и начелника Генералштаба, а извршена од стране обавештајне службе Мосад, унутрашње обавештајне службе Шин Бет, Војног обавештајног директората АМАН, од стране регуларних трупа свих родова израелске војске и њених специјалних јединица; политичка убиства за која се оправдано верује да су их извршиле израелске обавештајне службе или припадници израелске војске, иако за то не постоје децидирани докази.

Спровођењем циљева смо доказали хипотезу да је, од свог оснивања 1948. године до данас, држава Израел извршила или се снажно претпоставља да је извршила велики број институционалних политичких убиства у оквиру арапско-израелског сукоба, као део борбе против исламистичких терористичких организација и заустављања програма развоја оружја за масовно уништење Египта, Ирака, Сирије и Ирана које је сматрала егзистенцијалном претњом по себе. Такође, од свог оснивања 1948. године до данас, Израел је извршио или се снажно претпоставља да је извршио одређени број институционалних политичких убиства, у оквиру своје међународне потраге за нацистима који су вршили масовне злочине над Јеврејима.

Резултати истраживања су показали да је претходних пет деценија, постојало јасно и чврсто опредељење државе Израел да користи институционална политичка убиства. Она су служила за кажњавање ратних злочинаца и терориста, односно као средство за убијање појединаца које је држава Израел сматрала својим непријатељима у разним деловима света. Чврсто опредељење је почивало на перцепцији државе Израел, да је смрт тих појединаца била нужна за остваривање циљева националне безбедности, односно заштите безбедности државе, њених грађана и њихове имовине, као и спречавање развоја нуклеарних програма, перципираних од стране државе Израел као непријатељских и усмерених против њеног опстанка.

Са значајним степеном извесности се може тврдити да држава Израел, не само да не намерава да одустане од институционалних политичких убиства као инструмента за

превенцију и кажњавање, већ је перспектива да ће се повећати њихов број, као и да ће се избор мета и начини извођења даље разрађивати и унапређивати у будућности.

Кључне речи: Израел, политичко насиље, институционална политичка убиства, Блиски исток, нуклеарни програм, Адолф Ајхман, Мосад, Шин Бет, Хамас, Хезболах

Научна област: Политичке науке

Ужа научна област: Политичка теорија, политичка историја и методологија политичких наука

Број уписа: 1234

УДК: 323.28(569.4)(043.2)

Institutional Political Killings in the practice of the State of Israel

Abstract

The subject of this Doctoral dissertation are Institutional political killings in the practice of the State of Israel, researched from the perspective of Political Science, that is, from the perspective of the Theory of Political violence. More precisely, the subject of the research are Institutional political killings, as a form of political violence by Dragan Simeunović's classification, and the attitude of the State of Israel and its institutions towards them. In addition to the instrumental, special emphasis in the research is placed on the communicative function of Institutional political killings.

Through the above-mentioned, theoretically and operationally determined subject of the research, the aim of the Dissertation is to examine: all politically motivated capital punishments carried out by the State of Israel since its founding to the present day; political killings approved and/or ordered by the Israeli Prime Minister, Minister of Defense and Chief of General Staff, and carried out by the Mossad intelligence service, the Shin Bet internal intelligence service, the AMAN Military Intelligence Directorate, by regular troops of all branches of the Israeli Defense Force and its special units; political killings reasonably believed to have been carried out by Israeli intelligence services or members of the Israeli army, although there is no conclusive evidence for this.

By implementing the research objectives, we have proven the main hypothesis that, since its establishment in 1948 until today, the State of Israel has committed or is strongly suspected of having committed a large number of Institutional political killings within the Arab-Israeli conflict, as part of the fight against Islamist terrorist organizations and to stop the development Egypt, Iraq, Syria and Iran Program of weapons of mass destruction, which were considered an existential threat to Israel. Also, since its establishment in 1948 until today, Israel has committed or is strongly suspected of having committed a certain number of Institutional political killings, within the framework of its international search for the Nazis who committed mass crimes against the Jews.

The results of the research showed that over the past five decades, there has been a clear and firm commitment by the State of Israel to use Institutional political killings. They have served to punish war criminals and terrorists, and also, as a means of killing individuals in various parts of the world, considered by the State of Israel as its enemies. The firm commitment was based on State of Israel perception that the deaths of these individuals were necessary to achieve national security goals, and also, to protect the security of the State, its citizens and their property. Also to prevent the development of nuclear programs, perceived by the State of Israel as hostile and directed against its survival.

It can be stated with a significant degree of certainty, that the State of Israel does not intend to abandon Institutional political killings as an instrument of prevention and punishment, but there is a prospect that their number will increase, as well as that the choice of targets and methods of execution will be further elaborated and improved in the future.

Key words: Israel, Political violence, Institutional political killings, Middle East, Nuclear program, Adolf Eichmann, Mossad, Shin Bet, Hamas, Hezbollah

Scientific field: Political Sciences

Scientific subfield: Political Theory, Political History and Methodology of Political Sciences

UDC: 323.28(569.4)(043.2)

Садржај

1. УВОД	5
2. ТЕОРИЈСКО ОДРЕЂЕЊЕ ПОЛИТИЧКОГ УБИСТВА КАО ОБЛИКА ПОЛИТИЧКОГ НАСИЉА	24
3. СМРТНА КАЗНА АДОЛФУ АЈХМАНУ	32
3.1. Уводна разматрања	32
3.2. Отмица Адолфа Ајхмана у Аргентини	32
3.3. Судски процес Адолфу Ајхману у Израелу	39
3.3.1. Правни аспект судског процеса	39
3.3.2. Политички аспект судског процеса	41
3.3.2.1. Изградња колективне националне свести и националног идентитета / Израел као политички ентитет говори у име свих Јевреја	41
3.3.2.2. Изградња јединственог националног наратива о Холокаусту	43
3.3.2.3. Борба за историјски наратив о Холокаусту у Израелу и свету	45
4. РАКЕТНИ ПРОГРАМ АРАПСКЕ РЕПУБЛИКЕ ЕГИПАТ	47
4.1. Уводна разматрања	47
4.2. Историјат египатских захтева за ракетном технологијом и сарадња са нацистичким научницима	48
4.3. Кредибилност египатског балистичког програма и одговор државе Израел	50
4.4. Институционално политичко убиство др Хајнца Круга, покушаји политичког убиства др Ханса Клајнвехтера и др Фолфганга Пилца	52
4.5. Комбиновање других облика политичког насиља са институционалним политичким убиствима	61
4.6. Институционалност политичких убистава	65
5. ТЕРОРИЗАМ ПАЛЕСТИНСКЕ ОСЛОБОДИЛАЧКЕ ОРГАНИЗАЦИЈЕ	69
5.1. Уводна разматрања	69

5.2. Тероризам Палестинске ослободилачке организације	69
5.3. Терористички напад током Олимпијских игара у Минхену 1972. године	75
5.3.1. Безбедносни пропусти и старање Израела о безбедности Јевреја	77
5.3.2. Себичност држава и незаинтересованост за страдање Јевреја	80
5.3.3. Оживљена снажна колективна политичка траума због поновних, политички мотивисаних убистава Јевреја на тлу Немачке	81
5.4. Институционална политичка убиства као мера реталијације	82
5.4.1. Институционални оквир политичких убистава	84
5.4.2. Оперативни оквир политичких убистава - Кидон тимови	89
5.5. Институционална политичка убиства као реталијација државе Израел за масакр у Минхену 1972. године	96
5.5.1. Увод у кампању	96
5.5.2. Институционално политичко убиство Абдел Ваел Зуаитера	97
5.5.3. Институционално политичко убиство Махмуда Хамшарија	101
5.5.4. Институционална политичка убиства Хусеина ал-Башира, Базила Раоуф ал-Кубаисија, Заида Мучасија и Мохамеда Будије	103
5.5.5. Институционална политичка убиства Камал Бутрос Насера, Камал Абдел Адвана и Мухамеда Јусеф ал-Наџара	107
5.5.6. Институционално политичко убиство Ахмада Бушикхија	113
5.5.7. Интеррегнум у кампањи политичких убистава	119
5.5.8. Институционално политичко убиство Вадија Хадада	121
5.5.9. Институционално политичко убиство Али Хасан Саламеа	124
5.5.10. Комбиновање других облика политичког насиља са институционалним политичким убиствима	130
5.5.11. Институционалност политичких убистава	131
6. НУКЛЕАРНИ ПРОГРАМ РЕПУБЛИКЕ ИРАК И ПРОЈЕКАТ „ВАВИЛОН“	133
6.1. Уводна разматрања	133
6.2. Историјат ирачког нуклеарног програма	135

6.3. Кредибилност ирачког нуклеарног програма и одговор државе Израел	137
6.4. Институционална политичка убиства др Јахје Ел-Мешада, Салмана Рашида и Абд ал-Рахман Расула	141
6.5. Израелски војни напад на реактор	146
6.6. „Пројекат Вавилон“ и институционално политичко убиство др Џералда Винсента Була	147
6.7. Комбиновање других облика политичког насиља са институционалним политичким убиствима	154
 7. ИНСТИТУЦИОНАЛНА ПОЛИТИЧКА УБИСТВА ЗА ВРЕМЕ ПРВЕ И ДРУГЕ ИНТИФАДЕ	160
7.1. Уводна разматрања	160
7.2. Терминолошко одређење и дефинисање „таргетираних убистава“	162
7.3. Институционално политичко убиство Кхалила ал-Вазира	174
7.4. Институционално политичко убиство Фатхија Шакакија	181
7.5. Институционално политичко убиство Јахје Абдал-Тиф Ајаша	187
7.6. Покушај политичког убиства Кхаледа Машала	194
7.7. Институционално политичко убиство Салах Мустафа Мухамад Шехадеа	205
7.8. Институционално политичко убиство Шеика Ахмеда Исмаил Хасан Јасина	213
 8. СИРИЈСКИ НУКЛЕАРНИ ПРОГРАМ	218
8.1. Уводна разматрања	218
8.2. Кредибилност сиријског нуклеарног програма и одговор државе Израел	218
8.3. Институционално политичко убиство генерала Мухамада Сулеимана	221
 9. ИНСТИТУЦИОНАЛНА ПОЛИТИЧКА УБИСТВА НАКОН ДРУГЕ ИНТИФАДЕ ...	227
9.1. Уводна разматрања	227
9.2. Пресуда Врховног суда Израела и легалност политичких убистава	229

9.3. Институционално политичко убиство Имада Фајез Мугније	237
9.4. Институционално политичко убиство Махмуда Абдел Рауф ал-Мабхуха	243
10. ИРАНСКИ НУКЛЕАРНИ ПРОГРАМ	249
10.1. Уводна разматрања	249
10.2. Институционална политичка убиства иранских научника	251
11. ЗАКЉУЧАК	253
ЛИТЕРАТУРА	260

1. УВОД

1.1. Формулација проблема

1.1.2. Хипотетички ставови о проблему

Хипотетички ставови о проблему представљају први део формулације проблема, којим се дефинише појава на коју се истраживање односи, кроз издвајање њених димензија и својстава, која се потом класификују према одговарајућим критеријумима.¹

Ционизам као целовита политичка идеологија јеврејског национализма, дефинитивно је утемељен од стране Теодора Херцла 80-их година XIX века. Руководећи се дугим историјатом политичког насиља над Јеврејима, Херцл ће поставити основни политички постулат модерног ционизма по којем је једини начин да Јевреји буду трајно заштићени од политичког насиља других народа, јесте да имају сопствену државу. Ционизам је постављен као државотворна идеологија. Политички процес стварања државе свих Јевреја, започет на Првом ционистичком конгресу у Базелу 1897. године, довршен је 14. маја 1948. године Декларацијом о успостављању државе Израел. Формирањем државе и њених институција, Јевреји као народ, после дужег времена добијају све институционалне механизме политичког деловања који стоје на располагању једној држави, укључујући и инструменте вршења политичког насиља.

Формирање Израела као државе која се стара о безбедности Јевреја, предухитрио је Други светски рат и немачко истребљење 6 милиона њихових сународника у логорима смрти. Искуство Холокауста ће имати преломну улогу у обликовању менталитета вођа ционистичког покрета и оснивача државе Израел. Оно је додатно потврдило основну премису ционизма да је Јеврејима неопходна држава да би се бранили као политички колектив. Из колективног сећања преживљеног геноцида, настала је колективна политичка свест која ће бити узидана у темеље будућих државних институција Израела. Од тог тренутка, Јевреји ће бити спремни да се бране увек, по сваку цену и до краја. Само што ће сада на располагању имати све државне ресурсе, од дипломатије до бројних инструмената вршења силе. Понављање Холокауста неће бити дозвољено и у томе ће се првенствено ослањати на себе и сопствене снаге. Од свог настанка до данас, Израел ће имати трајни императив проактивног односа према свим претњама свом опстанку.

Поред стварања колективне политичке свести и политичког метанаратива, било је неопходно изградити државне институције и државне службе које ће се, као инструменти политичког делања, њима руководити. Историја је показала да ће Израелу све ово бити неопходно одмах. Арапско становништво у Палестини и суседним државама, није благонаклоно гледало на таласе масовног јеврејског досељавања који су се десили почетком XIX века. Ерупције политичког насиља високог интензитета, иако периодичне, наговештавале су потенцијал за озбиљнији сукоб. Истог дана када је усвојена Декларација о успостављању Израела, нову државу су нападе војне снаге Сирије, Египта, Јордана, Ирака, Јемена, Саудијске Арабије, Либана и палестинских Арапа. Ратни сукоб, познат као „Рат за

¹ Славомир Милосављевић и Иван Радосављевић, *Основи методологије политичких наука* (Београд: Службени гласник, 2006), 409.

независност“ у Израелу, узима се као формални почетак арапско-израелског сукоба, једног од најдужих и најсложенијих активних сукоба данас.

Израел се одмах по свом оснивању нашао пред два историјска и безбедносно-политичка изазова која су трајно политички обликовала његово друштво. Са једне стране, требало се бавити историјским наслеђем геноцида који су над Јеврејима извршили Немци и њихови помагачи у Европи (нпр. Хрвати). За потребе изградње израелског националног идентитета било је потребно изградити културу сећања, како злочине временом не би прекрио заборав. Свет је био пред новим геополитичким поделама и међународним конфликтима. Стога су многе државе, посебно у западној Европи, хтеле и биле спремне да наставе даље и забораве Други светски рат. Међутим, бројни истакнути актери немачког „коначног решења“ су и даље били на слободи, скривајући се свуда по свету. Израел је себи дао задатак да пронађе што више ових ратних злочинаца и изведе их пред суд или да задовољи правду на други начин. Најпознатији случај је израелска отмица Адолфа Ајхмана који се скривао у Аргентини. Ајхман је у тајности пребачен у Израел, где му је суђено за ратне злочине, после чега је погубљен. Било је и случајева да ратни злочинци буду лоцирани у иностранству и лишени живота од стране агената државе Израел, без одговарајућег судског процеса.

Са друге стране требало је као држава преживети сукоб са суседним арапским државама. Да би опстао, Израел се са својим државним институцијама, од почетка свог постојања, трајно политички устројио као ентитет који се брани од вишеструко јачег непријатеља. Управо култура сећања на Холокауст, служила је као снажан подстицај и трајни подсетник Јеврејима шта могу да очекују у случају да изгубе рат.

Драган Симеуновић појавне облике политичког насиља дели на основне и сложене. У основне облике убраја: принуду, претњу силом, притисак, психофизичко злостављање, политичко убиство, атентат и диверзију, док су сложени облици: насилни протести, побуне, нереди, немири, тероризам, субверзија, репресија, терор, устанак и рат.² У току 73 године трајања арапско-израелског сукоба, могуће је идентификовати вишеструке примере свих појавних облика политичког насиља из класификације професора Симеуновића, почињених од стране држава, организација или појединаца - учесника сукоба.

Из горенаведених појавних облика политичког насиља учињеног у контексту арапско-израелског сукоба, можемо да покушамо да издвојимо и ближе размотримо облике политичког насиља извршеног од стране државе Израел. Раније поменути „Рат за независност“, вођен је 1948. године и представља први конвенционални ратни сукоб Израела и арапских држава. „Синајска кампања“ из 1956. године, била је други конвенционални ратни сукоб који је за циљ имао успоравање совјетског наоружавања Египта. „Јунски рат“, односно „Шестодневни рат“, вођен је 1967. године против Египта, Сирије, Јордана и помоћних одреда њихових савезника, који су се непосредно спремали да нападу Израел. Већ шест година касније, Израел је учествовао у четвртом конвенционалном рату, познатом под називом „Јомкипурски рат“. Рат је започео изненадним симултаним нападом египатске и сиријске војске. Ваздухопловне снаге Израела, превентивно су 1981. године извршиле напад и уништиле ирачки нуклеарни реактор Озирак. У идентичној акцији 2007. године, уништен је сиријски нуклеарни реактор

² Драган Симеуновић, *Теорија политике - ридер* (Београд: Наука и друштво, 2002), 155.

Ал-Кибар. Повод за оба напада је била процена државе Израел да су нуклеарни капацитети намењени за уништење Израела. Израелска војска је 1978. године извршила прву копнену инвазију на Либан, тј. операцију „Литани“. Инвазија је била ограниченог карактера. Већ 1982. године, израелска војска је у много већем обиму ушла у Либан у којем је трајао грађански рат. Војна операција „Мир за Галилеју“ је трајала три године и у Израелу се сматра „Првим либанским ратом“. Стратешки циљ обе инвазије је било протеривање снага ПЛО из Либана, како би се спречили терористички напади на северу Израела. „Други либански рат“ је вођен 2006. године и трајао је месец дана. Израелска војска га је покренула ради уништења инфраструктуре Хезболаха у пограничним деловима Либана и спречавања нових ракетних напада. Од 2015. године, израелске снаге безбедности годишње ухапсе између 3.500 и 4.000 палестинских Арапа, док израелска војска изврши у просеку 200 хапшења.³ Треба имати у виду да су ово цифре из периода релативног мира.

Политичка убиства су се, међу разним облицима политичког насиља државе Израел, одувек издвајала и привлачила значајну пажњу академске јавности. У основи политичких убистава се налази схватање да су истакнуте политичке фигуре те које стварају историју и да је њиховим убијањем могуће ту историју донекле променити или успорити.⁴ У коришћеној научној литератури су присутне бројне метафоре на ову тему: „убијете једног, преплашите хиљаду“,⁵ „убиј пастира и овце ће се распршити“...⁶ Бивши директор Мосада Меир Даган, волео је да користи метафору са колима и возачем. У аутомобил који има преко 25.000 делова, можете да испалите 100 метака и тај аутомобил ће можда наставити да се креће. Довољно је испалити само један метак у возача и аутомобил стаје.⁷

1.1.3. Значај истраживања

Значај научног истраживања представља други део формулације проблема и у методологији политичких наука се исказује кроз значај проблема који се истражује, односно кроз значај самог истраживања који може бити научни и друштвени.⁸

1.1.3.1 Значај проблема

Наш став је да су институционална политичка убиства у пракси државе Израел, значајан и сложен научни проблем, а до њега ћемо доћи поступно. Полазимо од значаја, трајности и распрострањености институционалних политичких убистава, као појавног облика политичког насиља посматрано глобално. Када бисмо покушали да одредимо почетке примене нпр. смртне казне или атентата од стране држава, отишли би далеко у историју, вероватно пре нове ере. Ако се ограничимо на савремену историјску епоху,

³ “Statistics on Palestinians from the Gaza Strip in Israeli custody,” Israeli Information Center for Human Rights in the Occupied Territories - Btselem, приступљено 7.7.2023. године, https://www.btselem.org/statistics/gaza_detainees_and_prisoners.

⁴ Драган Симеуновић, *Политичко насиље*, (Београд: Радничка штампа, 1989), 107.

⁵ Војо Лаковић, *Насиље у израелско-арапском конфликту*, (Београд: Наука и друштво, 2011), 127.

⁶ Драган Симеуновић, *Теорија политике - ридер*, оп. cit., 155.

⁷ Ronen Bergman, *Rise and Kill First: The Secret History of Israel's Targeted Assassinations*, (New York: Random House, 2018), 13.

⁸ Славомир Милосављевић и Иван Радосављевић, *Основи методологије политичких наука*, оп. cit., 410 - 412.

видећемо да су институционална политичка убиства заузела изузетно значајно место у корпусу политичког насиља држава током Хладног рата. То место су задржала до данас. Један од разлога томе је свакако и глобални пораст броја и разорности терористичких напада у последњих 30 година. У корпусу бројних антитерористичких мера, политичка убиства вођа терористичких организација су се показала као веома ефикасан инструмент држава. Свако ко иоле познаје историјат међународних односа, зна да би у прилог овој тези могли да наведемо велики број примера институционалних политичких убиства. Ми се ограничавамо на неколико најзначајних случајева у међународним односима, при чему за потребе проверљивости и научности, водимо рачуна да је за свако од њих одређена држава прихватила одговорност.

Специјалне снаге Руске Федерације су 2006. године убиле вођу чеченских терориста Шамила Басајева. Басајев је сматран одговорним за бројне терористичке нападе, као што је талачка криза у московском позоришту и напад на школу у Беслану 2004. године. У децембру 2016. године, руска војска је убила вођу кавкаског огранка ИСИЛ Рустама Аселдерова, а у јануару 2020. године лидера чеченских терориста Аслана Бјутукајева. Велика Британија је 2015. године у Сирији, беспилотном летелицом убила свог држављанина Рејада Кана, под оптужбом да организује терористичке нападе на британском тлу. Француска је у јуну 2020. године, убила Абделмалека Друкдела, једног од најстаријих вођа Ал Каиде у Африци. САД су у мају 2011. године званично обавестиле јавност да су њихове специјалне снаге убиле Осаму бин Ладена, којег су означиле као главног организатора терористичких напада на Њујорк и Вашингтон 11. септембра 2001. године. Такође, САД су у октобру 2019. године убиле Абу Бакр ал-Багдадија, самопрокламованог калифа Исламске државе Ирака и Леванта. Претходно је Русија 2017. године тврдила да је убила ал-Багдадија, али се то показало нетачним. У јануару 2020. године, у нападу беспилотном летелицом, САД су убиле Касема Солејманија, генерал-мајора Иранске револуционарне гарде и заповедника Кудс снага.

Пошто смо показали значај, трајност и присутност институционалних политичких убиства у међународним односима, овде желимо да издвојимо искуство Израела и његов значај. Питање које постављамо је: како одредити значај и због чега се од свих потенцијалних држава опредељујемо баш за државу Израел? У бројној западној политиколошкој и безбедносној научној литератури, широко је прихваћен став да држава Израел спада у сам светски врх, како по својим способностима да успешно организује и изврши институционално политичко убиство, тако по укупном броју извршених институционалних политичких убиства.⁹ Одређени истраживачи чак тврде да је држава Израел, од свих држава, извршила највише оваквих убиства.¹⁰ Тврдње о конкретним и прецизним бројевима су тешко проверљиве из очигледних разлога тајности и конспиративности, а самим тим веома органичене употребљивости у научним истраживањима. Из тог разлога нудимо неколико додатних индикатора, за које верујемо да ће бити довољни да укажу на научни значај израелског примера.

⁹ Daniel Byman, "Do Targeted Killings Work?," *Foreign affairs* 85, no.2 (April 2006): 95; Steven R. David, "Fatal Choices: Israel's Policy of Targeted Killing," *Mideast Security and Policy Studies* 51, (Sept 2002).

¹⁰ Ronen Bergman, *Rise and Kill First: The Secret History of Israel's Targeted Assassinations*, op. cit., 14.; Avery Plaw, *Targeting terrorists: a license to kill?*, (Cornwall: Ashgate Publishing Company, 2008), 42.

Историјски гледано, Израел није осмислио институционална политичка убиства, нити је почео први да их спроводи. Као што смо већ рекли, немогуће је прецизно утврдити укупан број израелских институционалних политичких убиства (или било које друге државе кад смо већ код тога), јер такви подаци једноставно нису доступни јавности. Међутим, оно што јесте доступно као први индикатор, је оквиран број институционалних политичких убиства за које је држава Израел званично преузела одговорност. Почев од 9. новембра 2000. године, Израел је као држава први започео праксу редовног званичног преузимања одговорности за институционална политичка убиства, почињена од стране својих државних агената на тада окупираним територијама Појаса Газе и Западне обале. Ову посебну форму институционалних политичких убиства, израелски државни органи и академска заједница, на хебрејском означавају као „таргетиране превенције“, док се у коришћеној научној литератури на енглеском језику, она означавају као „таргетирана убиства“.¹¹ Израелска невладина организација Б'тселем наводи податак да је од 2000. до 2019. године, Израел извео чак 521 „таргетирану превенцију“.¹² Истичемо да се подаци овог и других извора, донекле разликују у зависности од методологије која се користи, али се у сваком случају ради о значајно великом броју. Други индикатор значаја, је степен институционализовања процеса доношења одлука и извођења дела политичких убиства од стране институција државе Израела. На овом месту ћемо само навести, да је Израел једина држава на свету чији је Врховни суд, као највиша судска инстанца, разматрао и одобрио под одређеним околностима, извођење институционалних политичких убиства без одговарајућег судског процеса („таргетиране превенције“). Као трећи и последњи индикатор значаја израелског искуства, наводимо да су после терористичких напада 2001. године, представници војске и служби безбедности САД по знање и искуство у извођењу ове врсте институционалних политичких убиства отишли управо у Тел Авив.¹³

Увидом у коришћену научну литературу, можемо да кажемо да државни органи и академска заједница у САД, од 2001. године своју правну, политичку, етичку и сваку другу аргументацију у вези својих институционалних политичких убиства, доминантно граде позивајући се на државу Израел. Ако америчка академска заједница последњих 20 година, искуство и праксу Израела узима као круцијалну и средишњу у већини својих истраживања,¹⁴ сматрамо логички оправданим и научно сврсисходним, да исто треба да важи и за српску академску заједницу по овом питању.

1.1.3.2 Значај истраживања се изражава кроз друштвени и научни значај.

Друштвени значај истраживања произилази из доприноса бољем разумевању феномена институционалних политичких убиства, као појавног облика политичког насиља, који је последњих година све присутнији у пракси држава. Кретања у

¹¹ Прецизнија разјашњења значења коришћених термина, биће дата приликом теоријског одређивања предмета истраживања.

¹² “Statistics,” Israeli Information Center for Human Rights in the Occupied Territories - Btselem, приступљено 8.7.2023. године, <https://www.btselem.org/statistics>.

¹³ Awery Plaw, *Targeting Terrorists A License to Kill?*, (Burlington: Ashgate Publishing, 2008), 3 - 6.

¹⁴ Philip Alston, “The CIA and Targeted Killings Beyond Borders,” *Harvard National Security Journal*, no.2 (2011): 296; Elad D. Gil, “Institutional Choice and Targeted Killing: A Comparative Perspective,” *Tulane Law Review* 94, no. 4 (April 2020): 6; Thomas H. Henriksen, *The Israeli Approach to Irregular Warfare and Implications for the United States*, (Florida: The JSOU Press Hurlburt Field, 2007).

међународним односима су последњих неколико деценија таква да се види јасна или прикривена намера великог броја најмоћнијих држава да развијају националне способности за њихово извођење. Један од индикатора ове намере је процес делимичне институционализације политичких убиства у све већем броју држава,¹⁵ у којем предњаче САД,¹⁶ Велика Британија¹⁷, Израел¹⁸ итд.

На примеру Европске уније можемо да покажемо како одређивање политичког и правног става по питању институционалних политичких убиства, условљава формулацију става по питању развоја и упоребе технологије наоружаних беспилотних летелица и њихово коришћење ван активног бојног боља. Ова два питања су у европској безбедносној и академској заједници уско повезана, јер се развој наоружаних беспилотних летелица посматра као развој способности држава да изводе политичка убиства на својој или територији других држава. Пошто је Србија на путу европских интеграција, природно нас занима став Европске уније по питању проблематичних „таргетираних превенција“, као врсте институционалних политичких убиства. У ЕУ годинама по овим питањима траје дебата. Међутим, на нивоу ЕУ и даље не постоји јасно одређен заједнички став, нити правно обавезујуће норме по питању правила коришћења наоружаних беспилотних летелица, док је по питању „таргетираних превенција“, ЕУ начелно против. Као и по бројним другим важним питањима, њена спољна политика није била доследна по питању институционалних политичких убиства. Нпр. ЕУ јесте често осуђивала политичка убиства палестинских Арапа од стране Израела, док је приметно ћутала кад су у питању политичка убиства извршена од стране САД. Индикативан је још један податак. Иако у ЕУ траје јавна дебата, тренутно 20 њених чланица поседује наоружане беспилотне летелице, док њих 17 поседује способност да их самостално даље развија и наоружава.

Републику Србију ова питања занимају из више разлога. Војска Република Србије од 2020. године набавља наоружане беспилотне летелице из Кине и врши трансфер технологије, са намером њиховог даљег развијања. Истовремено, Република Србија је на путу европских интеграција, са обавезом усклађивања са европским политикама. Налазимо се у Медитеранском региону, па нас безбедносна дешавања на Блиском истоку итекако занимају. Из свега претходно наведеног, изводимо да постоји реална могућност да се српска држава у будућности нађе у ситуацији у којој мора јасно да се одреди према свим врстама институционалних политичких убиства, као инструментима државне стратегије у заштити својих националних интереса и безбедности српских држављана. Подједнако је реална могућност и да Република Србија дође у ситуацију да мора да се одреди према конкретном институционалном политичком убиству, изведеном на њеној територији од стране друге државе или над њеним држављанином на њеној или територији треће државе.

У процесу одређивања **научног значаја** истраживања, извршили смо претрагу најзначајнијих база научних истраживања у Србији. Претрагом база научних радова Cobiss

¹⁵ United Nations, “Report of the Special Rapporteur on Extrajudicial, Summary or Arbitrary Executions, Philip Alston: addendum,” 2010, <https://digitallibrary.un.org/record/626743?v=pdf>, приступљено 18.7.2023. године.

¹⁶ Elad D. Gil, “Institutional Choice and Targeted Killing: A Comparative Perspective,” *op. cit.*, 6.

¹⁷ House of Lords and House of Commons, “The Government’s policy on the use of drones for targeted killing, Second Report of Session 2015 - 16,” 2016, <https://publications.parliament.uk/pa/jt201516/jtselect/jtrights/574/574.pdf> приступљено 1.3.2024. године.

¹⁸ *Judgments of the Israel Supreme Court: Fighting Terrorism Within the Law: Volume 3: 2006 - 2009* (Jerusalem: The Supreme Court of Israel and The Ministry of Foreign Affairs, 2009).

и *SCIndex* нисмо успели да пронађемо ниједан научни рад на српском језику који се искључиво бави питањем институционалних политичких убистава у пракси државе Израел. Постоји веома мали број научних радова који се овом темом баве парцијално и посредно, најчешће кроз изучавање блискоисточног сукоба, делатности израелских обавештајних служби, или ретко кроз појединачне случајеве најпознатијих институционалних политичких убистава. Међутим, ниједан од ових научних радова, доступних српској академској заједници, не бави се израелским институционалним политичким убиствима као феноменом, односно као целином са свим њеним својствима и манифестацијама.

Још важније за одређивање научног значаја нашег рада, поменути научни радови не обухватају ни приближно довољан број студија конкретних случајева, на основу којих би могли да сматрамо да је ова тема иоле истражена у српској академској заједници. Почетни научни допринос нашег истраживања можемо да покажемо следећим примером. Планирамо да обрадимо 68 случајева институционалних политичких убистава државе Израел. Приликом израде нацрта научне замисли, тј. прављењем пописа студија случајева, увидели смо да готово ниједно име од таргетираних појединаца, није чак ни преведено на српски језик. Проблем смо морали да решимо фонетском транскрипцијом са арапског на српски језик. У неколико случајева, када нам арапски језик није био доступан, фонетска транскрипција је вршена са енглеског на српски. Узимајући све у обзир, сматрамо да ће ово истраживање значајно обогатити фонд научнотеоријског знања у Србији, што му даје научни значај.

1.2. Предмет истраживања

Одређење предмета истраживања представља непосредну разраду једног дела формулације проблема и састоји се од теоријског и операционалног одређења предмета.¹⁹

1.2.1. Теоријско одређење предмета

Као што смо представили у досадашњем делу нацрта научне замисли, не располажемо са великим избором научних извора на ову тему. Поменути студије, које се најдиректније односе на институционална политичка убиства у пракси државе Израел, нису политиколошког типа. Бен-Јехудина студија је базирана на социологији, тачније социологији девијације институција уз примесе политикологије. Морех се ослања на студије науке о безбедности, а Плоу, Пјкалкјевич, Зохар и Мишал на историографски научни метод.

Наша намера је да ово истраживање буде истраживање о институционалним политичким убиствима у пракси државе Израел из угла политичких наука, односно из угла теорије политичког насиља. У теорији политичког насиља заснивамо предмет нашег истраживања. Ради отклањања „неспоразума вишезначности и могућности различитог тумачења истих података“, ²⁰ приступамо изградњи категоријалног - појмовног - терминолошког система теоријског одређења предмета истраживања. То значи да су предмет истраживања политичка убиства, као појавни облик политичког насиља по

¹⁹ Славомир Милосављевић и Иван Радосављевић, *Основи методологије политичких наука*, op. cit., 416.

²⁰ Славомир Милосављевић и Иван Радосављевић, *Основи методологије политичких наука*, op. cit., 420.

класификацији Драгана Симеуновића²¹ и однос државе Израел и њених институција према њима. Под појмом „политичко насиље“ подразумевамо: „директну или индиректну, латентну примену силе у сфери политике или политичког, односно као директну или индиректну примену силе над свешћу, телом, животом, вољом или материјалним добрима стварног или потенцијалног, односно претпостављеног политичког противника. Као динамичка друштвена категорија политичко насиље није ништа друго до врста политичког чина, односно активности.“²² Под појмом „политичко убиство“ подразумевамо: „идеолошки, односно политички мотивисану потпуну и трајну физичку елиминацију стварног, потенцијалног или претпостављеног политичког противника, као вид санкције због његовог политичког убеђења или делатности, али и као превентивно дело.“²³

Из укупне суме израелских политичких убиства, издвајамо и истражујемо само институционална политичка убиства, у смислу вршења „институционалног насиља тј. *de jure* примењивања силе од стране државних институција и организација у оквирима уставом, правом и законом утврђеног поретка.“²⁴ Посебни нагласак у истраживању ћемо поред инструменталне ставити и на комуникативну функцију институционалних политичких убиства, тј. на њихов „изразито наглашен симболички карактер“.²⁵ Од свих институционалних политичких убиства која су предмет истраживања, једино смртне казне, поред институционалног представљају и институционализовано политичко насиље у смислу „обухватања свих у друштву својом регулативом“.²⁶ Поред институционализованих смртних казни, наилазимо на трајне и методичне напоре државе Израел да институционализује још један део својих политичких убиства. Пошто се за ова политичка убиства користе различити појмови у научној литератури, желимо да овде извршимо појмовно термилошка прецизирања.

Већ смо нагласили да на српском језику постоји веома ограничена научна литература која покрива предмет нашег истраживања, те да смо били упућени да се претежно ослањамо на литературу на енглеском језику. Прегледом одабране научне литературе на енглеском смо установили да постоји поприлична појмовно-категоријална збуњеност и неконзистентност у погледу одређених политичких убиства која је извршио Израел. Исти случајеви институционалних политичких убиства су означавани као: „атентат“, „политички атентат“, „политичке егзекуције“, „вансудске егзекуције“, „таргетирана убиства“ итд. Посебно се у коришћеној западној научној литератури истиче и најчешће користи појам „таргетирано убиство“. Овај термин би требало да представља енглески превод израелског термина *sikul memukad* (סִכּוּל מְמוּקָד на хебрејском) што у буквалном преводу значи „таргетирана превенција“. У Израелу је коришћење појма „таргетирана превенција“ резервисано за политичка убиства која су се десила под хитним околностима и која испуњавају услове прецизно одређене пресудом израелског Врховног суда од 2006. године.²⁷ Значење појма је такође прилично прецизно одређено и конзистентно коришћено у државним документима и у званичним изјавама израелског политичког и војног државног

²¹ Драган Симеуновић, *Теорија политике - ридер*, op. cit., 155.

²² Драган Симеуновић, *Политичко насиље*, op. cit., 27.

²³ Драган Симеуновић, *Теорија политике - ридер*, op. cit., 156.

²⁴ Драган Симеуновић, *Политичко насиље*, op. cit., 84.

²⁵ Драган Симеуновић, *Политичко насиље*, op. cit., 80.

²⁶ Драган Симеуновић, *Теорија политике - ридер*, op. cit., 155.

²⁷ “Public Committee v. Government of Israel,” International Crimes Database, приступљено 7.7.2023. године, <http://www.internationalcrimesdatabase.org/Case/3253/Public-Committee-v-Government-of-Israel/>.

врха. Проблем неконзистентног коришћења појма „таргетирана убиства“ настаје када су аутори на енглеском језику у недостатку бољег термина почели да користе појам за скоро сва америчка институционална политичка убиства изузев смртних казни, што се касније пренело и на означавање политичких убиства других држава. Ми ћемо у нашем истраживању истражити термин „таргетирана превенција“ из два разлога. Као прво, истражићемо појам, јер су га стварали различити израелски државни, а посебно војни органи почев од 9. новембра 2000. године, са намером да означе политичка убиства која су извршена на тада окупираним територијама. Друго, овај појам са собом носи сложену правну, политичку и етичку аргументацију и логику која се губи са његовим различитим слободним интерпретацијама.

Доприноси историјске, културолошке и социолошке науке о нашој теми ће бити коришћени као допуна политиколошком истраживању, што значи у најмањој мери потребној да се феномен који истражујемо као и његове конкретне манифестације схвате у својој политиколошкој целисти. Кратак историјски приказ арапско-израелског сукоба ће бити коришћен да би показали који насилни догађаји у сукобу су изазивали и условљавали друге. Наше истраживање ће и једне и друге посматрати као појавне облике политичког насиља и као полазну тачку у тражењу одговора на бројна питања са позиције теорије политичких наука. На који начин су самоубилачки терористички напади деловали као катализатори у израелској државној политици „таргетираних превенција“? Да ли су израелске „таргетиране превенције“ по својој природи само институционално политичко насиље или су и институционализовано? Како су „таргетиране превенције“ од инструмента државе у вршењу политичког насиља на тренутке прерастале у стратегију државе у борби против тероризма? Које су спољнополитичке последице извођења политичких убиства на територији других и трећих држава? Историјски приказ ћемо допунити приказом културолошко-историјског утицаја искуства Холокауста на израелско друштво и политичку културу, да би могли да покушамо да одговоримо зашто је Бен-Гуриону било важно да отме Адолфа Ајхмана и изврши његову егзекуцију у Израелу, или зашто су убиства носилаца иранског, сиријског или ирачког нуклеарног програма општеприхваћена у Израелу.

1.2.2. Операционално одређење предмета

Предмет истраживања ће на првом месту бити све политички мотивисане смртне казне које је извршила држава Израел од свог оснивања до данас. Предмет истраживања ће бити и политичка убиства одобрена и/или наређена од стране израелског премијера, министра одбране и начелника Генералштаба, а извршена од стране: обавештајне службе Мосад, унутрашње обавештајне службе Шин Бет, Војног обавештајног директората АМАН, од стране регуларних трупа свих родова израелске војске и њених специјалних јединица, противтерористичке јединице Пограничне полиције Јамам и јединице Националне полиције Јамас. Да бисмо сагледали снажан институционални карактер ових убиства, сагледаваћемо све државне карике у ланцу политичког убиства од његовог планирања до извођења. Што значи од председника владе који даје коначно одобрење, преко министара и директора служби који износе препоруке, до запослених у службама који сакупљају податке и на крају извршиоца који су по правилу такође агенти обавештајних служби или припадници војске. Предмет истраживања ће бити и политичка убиства за која се оправдано верује да су их

извршиле израелске обавештајне службе или припадници израелске војске, иако за то не постоје децидирани докази.

Предмет истраживања ће бити сва политичка убиства која је извршила, или је врло вероватно да их је извршила држава Израел у периоду између 1962. и 1965. године, у циљу онемогућавања египатског ракетног програма који је развијан уз помоћ научника из Немачке. У фокусу истраживања ће бити политичко убиство др Ханса Круга, као и неуспели покушаји убиства др Волфганга Пилца и др Ханса Клајнвехтера.

Предмет истраживања ће бити политичка убиства истакнутих чланова организација ПЛО, ПФЛП и Црни септембар која је извршила, или је врло вероватно да их је извршила држава Израел у периоду између 1972. и 1988. године, као одмазду за бројне терористичке нападе на Јевреје широм света. Централно место има масакр израелских спортиста на Олимпијским играма у Минхену 1972. године. У фокусу истраживања ће бити политичко убиство Абдел Ваел Зуаитера у Риму, Махмуда Хамшарија у Паризу, Хусеина ал-Башира на Кипру, Базел ал-Кубеисија у Паризу, Муса Абу Зијада, Мухамеда Будије у Паризу, Вадија Хадада и Али Хасан Саламеа у Бејруту. Истражићемо операцију „Пролеће младости“ у којој су 1973. године убијени високи заповедници ПЛО-а Камал Насер (портпарол ПЛО), Камал Адван (шеф терористичких операција у Израелу) и Мухамед Јусеф ал-Наџар (заменик Јасара Арафата и шеф обавештајне службе ПЛО). Убиство Ахмад Бушикхија у Норвешкој ће такође бити део предмета овог истраживања.

Предмет истраживања ће бити сва политичка убиства која је извршила, или је врло вероватно да их је извршила држава Израел 1980. и 1981. године у циљу онемогућавања развоја ирачког нуклеарног програма. У фокусу ће бити политичка убиства ирачких нуклеарних физичара Јахје ал-Машада, Абд ал-Рахман Расоула и Салман Рашида. Предмет истраживања ће бити и операција „Опера“ у којој је израелска авијација уништила ирачки реактор, као и политичко убиство Канађанина Џерарда Була који је после пропасти нуклеарног програма за Садама Хусеина развијао такозвани „супер-топ“.

Предмет истраживања ће бити сва политичка убиства која је извршила, или је врло вероватно да их је извршила држава Израел у периоду између почетка Прве интифаде 1987. године и почетка Друге интифаде септембра 2000. године.

Предмет истраживања ће бити сва политичка убиства која је извршила, или је врло вероватно да их је извршила држава Израел у периоду између септембра 2000. и септембра 2005. године, тј. за време трајања Друге интифаде. У фокусу ће бити политичка убиства: локалног заповедника Танзим снага Хусеина Абајата, локалног заповедника Палестинског исламског цихада Ијада Харадана, генералног секретара ПФЛП Абу Али Мустафе, лидера политичког крила Хамаса Џамала Мансура, локалног заповедника Танзим снага Раед ал-Кармија, вође војног крила Хамаса Салах Шехадеа, вође политичког крила и једног од оснивача Хамаса Ибрахима Ахмед Халед Макадмеа, лидера политичког крила и једног од оснивача Хамаса Исмаел Абу Шанаба. Посебна пажња ће бити посвећена политичком убиству оснивача и главног вође Хамаса Шеика Ахмед Јасина и Абд ал-Азиз Рантисија који је убијен две недеље пошто је наследио Шеика Јасина на челу Хамаса. У истраживању ћемо се осврнути на самоубилачке терористичке нападе који су се десили на територији Израела за време трајања Друге интифаде.

Предмет истраживања ће бити сва политичка убиства која је извршила, или је врло вероватно да их је извршила држава Израел 2008. године у циљу онемогућавања развоја сиријског нуклеарног програма. У фокусу ће бити политичко убиство заповедника сиријског нуклеарног програма генерала Мухамада Сулеимана. Предмет истраживања ће бити и сама операција у којој је израелска авијација уништила сиријски нуклеарни реактор.

Предмет истраживања ће бити сва политичка убиства која је извршила, или је врло вероватно да их је извршила држава Израел у периоду између 2007. и 2020. године године у циљу заустављања развоја иранског нуклеарног програма. У фокусу ће бити политичка убиства нуклеарних научника Ардешир Хосенпура, Масуд Али Мохамедија, Мацид Шариарија, Дариуше Резаинеада, Мостафа Ахмади Рошана и Мухсин Фахрезадеа.

Предмет истраживања ће бити политичка убиства заповедника и истакнутих оперативаца Хамаса, Хезболаха и Палестинског исламског цихада која је извршила, или је врло вероватно да их је извршила држава Израел у периоду након Друге интифаде, тј. након септембра 2005. године до јуна 2021. године. У фокусу ће бити политичка убиства шефа логистике и набавке оружја за Хамас Махмуда ал-Мабхуха, старијих заповедника Хамаса Раед ал-Атар, Мохамед ал-Шмала, Мохамед Бархума, заповедника Палестинског исламског цихада у Либану Махмуд ал-Мајзуба, заповедника ПИЦ у Гази Баха Абу ал-Ате. Посебну пажњу ћемо посветити смрти Имада Мугније.

Предмет истраживања ће бити временски ограничен на период између 1939. и 2021. године. Овај период ће бити подељен на два временска интервала. Први, прединституционални који почиње британским усвајањем тзв. Белог папира о Палестини 1939. године, којим се одриче подела Палестине и забрањује масовно јеврејско досељавање. Овај временски период ће бити предмет нашег интересовања само у обиму у којем је потребно да покажемо корене интитуционалних политичких убиства кроз персонални континуитет између предржавних паравојних јеврејских група у Палестини и институција нове државе. Други интервал почиње 1948. године проглашењем израелске независности и траје до краја маја 2021. године, односно последње ескалације сукоба после инцидента код цамије Ал-Акса. Овај други временски интервал представља срж нашег интересовања.

Предмет истраживања ће просторно бити ограничен на Израел и бивше окупиране територије Појаса Газе и Западне обале, као и на државне територије: Египта, Јордана, Сирије, Либана, Уједињених Арапских Емирата, Ирака, Туниса, Ирана, Италије, Француске, Белгије, Немачке, Кипра, Грчке, Малте, Малезије, Аргентине и Уругваја.

1.3. Циљеви истраживања

1.3.1. Научни циљ

Као научне циљеве истраживања ћемо поставити научну дескрипцију, научну класификацију и научно објашњење. Настојаћемо да научну дескрипцију извршимо кроз описивање институционалних политичких убиства која су предмет истраживања, тј. проналажење и презентовање података који нису били доступни српској академској заједници. Научну класификацију ћемо покушати да достигнемо кроз разврставање и груписање случајева политичких убиства која су предмет истраживања по сродности њихових значајних карактеристика. У основи научног објашњења ће бити узрочно -

последично повезивање институционалних политичких убистава са траумом Холокауста и осећајем трајне колективне угрожености јеврејског политичког колектива, узиданог у темеље израелске политичке културе и политичког метанаратива који дозвољава та политичка убиства са циљем очувања живота и имовине грађана и државе.

1.3.2. Друштвени циљ

Друштвени циљ истраживања је да допринесемо у изградњи ставова релевантних друштвених и државних структура у Републици Србији по питањима савремених политичких убистава као инструмента државе у заштити националних интереса, и у вези са њима питањима међународног права, борбе против савременог тероризма, територијалног суверенитета, и примене технологије дронова.

1.4. Хипотетички оквир

Општа хипотеза истраживања гласи:

„Од свог оснивања 1948. године до данас, држава Израел је извршила или се снажно претпоставља да је извршила велики број институционалних политичких убистава у оквиру арапско-израелског сукоба, као део борбе против исламистичких терористичких организација и заустављања програма развоја оружја за масовно уништење Египта, Ирака, Сирије и Ирана које је сматрала егзистенцијалном претњом по себе. Од свог оснивања 1948. године до данас, Израел је извршио или се снажно претпоставља да је извршио одређени број институционалних политичких убистава у оквиру своје међународне потраге за нацистима који су вршили масовне злочине над Јеврејима.“

Из опште хипотезе произилазе **посебне хипотезе** истраживања које гласе:

Прва посебна хипотеза: „Једина смртна казна коју је држава Израел извршила након одговарајућег судског процеса прописаног законом, је била политички мотивисана.“

Смртна казна представља институционално и институционализовано политичко убиство и подразумева њено изрицање после судског процеса прописаног законом. Смртну пресуду као најтежу казну Израел је наследио из британског кривичног закона, из времена британског мандата над територијом Палестине. Међутим, од свог оснивања 1948. године до данас држава Израел је извршила само једну смртну казну. У питању је егzekуција Адолфа Ајхмана 1962. године. Овај случај представља јединствен пример да је ратни злочинац отет у страној држави и потом одведен у трећу државу да би му било суђено. Израел је 1954. године укинуо смртну казну за сва кривична дела, осим за ратне злочине, злочине против човечности и против јеврејског народа. Ипак, највиши државни органи Израела на челу са премијером су неколико година након укидања смртне пресуде разрадили и спровели план Ајхманове отмице, како би му пресудили у Израелу. Иако је Ајхман имао фер суђење, иако су му током судског процеса била пружена сва процесна права која му припадају, његова смрт је ипак била политички мотивисана и представља институционално политичко убиство.

Друга посебна хипотеза: „Држава Израел је из разлога нужде и хитности заустављања терористичких напада на својој територији, вршила политичка убиства тзв. „таргетиране превенције“ које представљају дозволе за убијање без одговарајућег судског процеса прописаног законом.“

„Таргетиране превенције“ су други појавни облик институционалних политичких убиства у Израелу, који представља правну и политичку алтернативу смртној казни. Приликом укидања смртне пресуде као казне за већину кривичних дела у Израелу, ипак је остављена могућност војним судовима да је досуђују у посебним околностима. Једна таква околност представља дело тероризма и то када је посебно усмерено против јеврејског народа. Међутим, чак и након многобројних гнусних самоубилачких терористичких напада на цивилно становништво израелских градова, она никада није досуђена од стране израелских војних и цивилних судова. Уместо тога, Израел се определио да одређен део терориста ухапси и потом осуди на доживотни затвор. Други део терориста је лишаван живота кроз процедуру „таргетиране превенције“, без покушаја њиховог извођења пред суд. Временом су државни органи за ова политичка убиства развијали читав низ институционалних правила и процедура. Врхунац процеса институционализовања и нормативизовања процедура ових институционалних политичких убиства представља пресуда Врховног суда Израела из 2006. године. Међутим, и поред свих напора „таргетиране превенције“ и данас представљају само институционално, али не у потпуности институционализовано политичко убиство.

Трећа посебна хипотеза: „Оправдано се сумња да су обавештајне службе државе Израел вршиле прикривена политичка убиства научника и истакнутих чланова арапских терористичких организација, иако нема довољно доказа за децидирану тврдњу.“

Поред „таргетираних превенција“, израелске службе безбедности су вршиле и класична политичка убиства, као трећи појавни облик институционалних политичких убиства. Ова политичка убиства имају заједничко са „таргетираним превенцијама“ само то да се изводе без претходног судског процеса. За разлику од „таргетираних превенција“ које Израел изводи искључиво на својој и бившим окупираним територијама, ова политичка убиства се изводе на територији других држава. Њих по правилу изводи Мосад, а Израел скоро никада није преузео званичну одговорност за ова убиства. Разлог немогућности да се било шта децидирано тврди у вези ових политичких убиства јесте највећа тајност и конспиративност у којој се она изводе. Ипак, она су неопходна као посебна хипотеза како би се њима обухватила укупна сума израелских институционалних политичких убиства.

Четврта посебна хипотеза: „Институционална политичка убиства у пракси државе Израел имају снажан симболички карактер и комуникативну функцију коју остварују кроз пажљив избор мета, времена, места и начина њиховог извршења.“

Значајан број израелских институционалних политичких убиства поседује снажну симболику, односно кроз њих је вршена функција комуницирања са свим потенцијалним непријатељима Израела. Основна порука која се шаље је порука о моћи Израела. Моћ Израела која се пројектује кроз институционална политичка убиства може да се разложи на више аспеката. Први аспект је пројекција израелске способности да се било где у свету пронађе и лиши живота свако ко учествује у угрожавању националне безбедности државе Израел и живота њених грађана. Израел је своја политичка убиства изводио од Аустралије, Азије, Европе, Латинске Америке, до центра Каира, Бејрута, Амана и Дамаска, итд. Други

аспект пројектовања моћи је да не постоји временско ограничење у трајању израелске пуне посвећености овом задатку. Израел је успевао да одређена лица лоцира и убије у року од пар сати, док му је за одређена лица било потребно и више деценија. Али Хасан Саламе је убијен седам година након Олимпијаде у Минхену. Абу Цихад је убијен после 20 година, а Имад Мугнија после 30 година терористичке делатности против Израела и јеврејског народа. Трећи аспект представља пројектовање моћи кроз начин извршења институционалног политичког убиства. Он показује лакоћу са којом се изводе и најсложенија и најзахтевнија политичка убиства. Кроз ова три аспекта деценијама је грађена перцепција о моћној „дугој руци Израела“.

Пета посебна хипотеза: „Известан број институционалних политичких убиства која је извела држава Израел, извршен је из нужности и ургентности заштите националне безбедности државе Израел и живота њених грађана.“

1.5. ПРЕДЛОЖЕНА СТРУКТУРА РАДА

Пре излагања предложене структуре рада, желимо кратко да укажемо на нека разматрања којима смо се руководили. Из операционалног одређења предмета истраживања произилази да ћемо се бавити великим бројем студија случаја институционалних политичких убиства. Приликом њиховог позиционирања у структури рада морали смо да водимо рачуна о равнотежи између два критеријума. Први критеријум је хронолошко излагање догађаја по редоследу њиховог дешавања. Под овим подразумевамо хронолошко истраживање институционалних политичких убиства, као и догађаја (нпр. терористички напад, развој нуклеарног оружја, итд.) који представљају разлог њиховог извођења. Циљ хронолошког излагања је да омогући лакше праћење бројних политичких, друштвених и безбедносних фактора који су директно утицали на израелска институционална политичка убиства. Тако ћемо у оквиру сваког одговарајућег поглавља моћи да опишемо политичке, војне, технолошке и друге промене које су директно утицале на институционална политичка убиства из тог поглавља. Други критеријум је груписање политичких убиства по њиховој непосредној повезаности. Примера ради, желели смо да структурно одвојимо у различита поглавља политичка убиства чланова Палестинске ослободилачке организације од убиства немачких научника који су развијали египатски ракетни програм. Проблем је у томе што се више тематских целина, делимично или у целости, временски преклапа. Предложена структура рада са 11 засебних поглавља представља компромис између горепомнутих критеријума груписања у целине и хронолошког редоследа догађаја.

1. Увод

У уводном делу рада ћемо изложити нацрт научне замисли истраживања: формулацију проблема истраживања, објаснити предмет истраживања, научне и друштвене циљеве истраживања. Потом ће бити елабориран хипотетички оквир, након чега ћемо дати кратак опис предложеног садржаја поглавља рада.

2. Политичка убиства и израелски предржавни период

У овом поглављу планирамо да обрадимо предржавни период Јеврејске заједнице у Палестини кроз деловање парадржавних и паравојних група и организација Хагана, Лехи и Иргун. Ово раздобље започиње тридесетих година XX века и временски траје до 1948. године, односно до оснивања државе Израел. Строго технички гледано, догађаји из овог периода не могу да се подведу под израелско институционално политичко насиље из простог разлога што Израел, па самим тим ни његове државне институције, нису постојале. Међутим, ово раздобље је важно због других разлога. Као прво, кроз анализу овог временског раздобља описаћемо процес стварања Израела кроз борбу са суседним арапским становништвом, као и процес стварања метанаратива израелског друштва. На овај истражујемо политичке факторе који ће формирати израелске институције у деценијама које долазе, а које представљају предмет нашег интересовања. Као друго, горепоменуте организације ће дати већи део кадра за политички и војни кадар институција нове државе. На овај начин намеравамо да покажемо персонални и идејни континуитет политичког насиља који се из предржавног периода само пренео у институције нове државе, добио нову форму и инструменте на располагању, а суштински задржао своју почетну сврху - заштиту јеврејског народа.

3. Израелски лов на нацисте

У овом поглављу планирамо да истражимо израелски лов на нацисте после завршетка Другог светског рата. Многи истакнути организатори и спроводиоци „Коначног решења“ над Јеврејима су побегли широм света у намери да избегну суђења. Израел је обавештајној служби Мосад дао задатак да што више ових људи пронађе и казни. У фокусу ће бити обрада најпознатијег случаја Адолфа Ајхмана који је отет у Аргентини и доведен у Израел на суђење. Ајхман је погубљен после изрицања смртне казне од стране суда, али ћемо показати да је било и других случајева у којима су агенти израелске државе ликвидирали лоциране нацисте без покушаја да их изведу пред суд. Такав је пример одбеглог нацисте Хербертса Цукурса, који је убијен 1965. године у Уругвају. Сва институционална политичка убиства Израела у којима су мете били одбегли нацистички ратни злочинци ће бити смештена у ово поглавље. Иако су одређена политичка убиства извршена кроз смртну казну, а нека кроз класичну ликвидацију, због међусобне повезаности смо њихово груписање у једно поглавље сматрали сврсисходним.

4. Египатски ракетни програм

У првом делу овог поглавља ћемо описати понашање Египта после пораза у рату 1948. године и формирања Израела. Још једна преломна тачка у односима Египта и Израела је рат који се десио 1956. године, као последица Суецке кризе. Поред бројних облика политичког насиља према Израелу, Египат је посегнуо и за развојем ракета дугог домета способним да носе хемијско оружје. У оквиру нашег предмета истраживања, заустављање египатског ракетног програма представља прво онемогућавање програма развоја оружја за масовно уништење од стране Израела. У остваривању овог циља, Израел се служио различитим облицима политичког насиља, између осталог и политичким убиствима

немачких научника који су развијали ракете за Египат. У фокусу истраживања ће бити политичко убиство др Ханса Круга, као и неуспели покушаји убиства немачких научника др Волфганга Пилца и др Ханса Клајнвехтера. Посебно интересантан део овог поглавља представља помоћ коју је Израелцима у решавању овог проблема пружио бивши нациста Ото Скорцени.

5. Терористичке организације палестинских Арапа

Ово поглавље ћемо почети са трећим оружаном конфликтом Израела и арапских суседа, тј. „Јунским“ или „Шестодневним“ ратом 1967. године. Занимају нас важне промене које се дешавају после израелске победе и окупације Појаса Газе и Западне обале. Израел по први пут војно и политички контролише велике територије на којима живе искључиво Арапи. Ово по логици ствари рађа крупне политичке, стратешке и безбедносне промене, које све представљају предмет нашег интересовања. Једна од тих промена је и рађање политичких организација палестинских Арапа и њихова одлука да користе политичко насиље као средство политичке борбе. Овде на сцену ступа тероризам тих организација, који временом поприма различите појавне облике. Поглавље ће обухватити још једну значајну прекретницу у развоју израелских институционалних политичких убиства. Описаћемо како је израелска реакција кроз политичка убиства кулминирала после масакра израелских спортиста на Олимпијади у Минхену 1972. године који су извели припадници „Црног септембра“. За наше истраживање овај догађај је значајан, јер после њега израелска влада први пут креће у организовану кампању систематског извођења политичких убиства. Кроз студије случаја ћемо истражити политичка убиства Абдел Ваел Зуаитера у Риму, Махмуд Хамшарија у Паризу, Хусеин ал-Башира на Кипру, Базел ал-Кубеисија у Паризу, Муса абу Зијада, Мухамеда Будије у Паризу. Истражићемо операцију „Пролеће младости“ у којој су 1973. године убијени високи заповедници ПЛО-а Камал Насер (портпарол ПЛО), Камал Адван (шеф терористичких операција у Израелу) и Мухамед Јусеф ал-Назар (заменик Јасара Арафата и шеф обавештајне службе ПЛО). Обрадићемо убиство конобара Ахмад Бушикхија у Норвешкој, као прву већу грешку Мосада у таргетирању терориста. Поглавље завршавамо ликвидацијом Вади Хадада и Али Хасан Саламеа у Бејруту 1979. године. Саламе је сматран вођом Црног септембра и организатором масакра у Минхену.

6. Прва и Друга интифада

У овом поглављу смо одлучили да спојимо догађаје из Прве и Друге интифаде како бисмо ефективније упоредили све сличности и различитости ова два веома драматична периода за Израел. Описаћемо развој верских и политичких покрета палестинских Арапа, уз посебан опис уздицања нових организација попут Хамаса и Хезболаха и објашњење њиховог суштинског разликовања у односу на ПФЛП или ПЛО. Кључна промена коју ћемо овде истражити је развој тј. новог тероризма и његове специјалности самоубилачких напада. За разлику од „старог“ тероризма, „нови“ тероризам поседује снажан религијски елемент представљајући потпуно нови изазов за израелски државни, војни и безбедносни апарат. Од самоубилачких напада за време Друге интифаде је у Израелу страдало више људи него за време било којег израелског рата. Настојаћемо да прикажемо што више ових

терористичких напада, како бисмо боље објаснили њихово дејство на израелску политичку структуру.

На ову нову политичку и безбедносну датост држава Израел је одговорила великим бројем политичких убистава. Овде долазимо до нове прекретнице у развоју израелских институционалних политичких убистава - настанка „таргетираних превенција“. Њима ће бити посвећено посебно потпоглавље у којем ће бити описана оперативна, правна, политичка и етичка аргументација која стоји иза њих. Истражићемо најзначајније промене модуса деловања приликом извођења институционалних политичких убистава, систематско укључивање израелске војске у њихово извођење, координисање свих напора под управу Шин Бета. Од бројних студија случаја који ће у овом поглављу бити обрађени, истаћићемо само убиство вође војног крила Хамаса Салах Шехадеа, вође политичког крила и једног од оснивача Хамаса Ибрахима Ахмед Халед Макадмеа, лидера политичког крила и једног од оснивача Хамаса Исмаел Абу Шанаба. Посебна пажња ће бити посвећена политичком убиству оснивача и главног вође Хамаса Шеика Ахмед Јасина и Абд ал-Азиз Рантисија који је убијен две недеље пошто је наследио Шеика Јасина на челу Хамаса.

7. Ирачки нуклеарни програм

У овом поглављу ћемо описати израелски одговор на покушај Садама Хусеина да развије нуклеарно оружје и употреби га против државе Израел. Ирачки нуклеарни програм је други државни програм развијања оружја за масовно уништење чији је развој Израел спречио. Хронолошки гледано ово раздобље долази пре институционалних политичких убистава извршених у две интифаде, али смо се одлучили да га обрадимо овде како би га повезали са онемогућавањем сиријског нуклеарног програма, описаног у наредном поглављу. Развој сиријског програма је прво успорен политичким убиствима водећих научника који су га водили, а потом и коначно обустављен после напада израелских ваздушних снага на реактор. У поглављу ће бити истражена политичка убиства ирачких нуклеарних физичара Јахје ал-Машада, Абд ал-Рахман Расоула, Салман Рашида, као и политичко убиство Канађанина Џерарда Була који је после пропасти нуклеарног програма за Садама Хусеина развијао такозвани „супер-топ“.

8. Сиријски нуклеарни програм

Као што смо објаснили у седмом поглављу, ово поглавље на одређени начин представља наставак анализе израелског обрачунавања са оружјем за масовно уништење непријатељских држава. Разматрали смо да ли да поглавља о Ираку и Сирији спојимо у једно, али смо се ипак определили да их обрадимо одвојено. На првом месту, желимо да свакој целини посветимо дужну пажњу. На другом месту, ако египатски ракетни програм и ирански нуклеарни програм истражујемо одвојено, исто треба урадити и у случају Ирака и Сирије. Оба ова случаја је Израел подједнако посматрао као егзистенцијалну претњу по свој опстанак. Дакле, у овом поглављу истражујемо израелски одговор на покушај председника Сирије Асада да развије нуклеарно оружје и употреби га за уништење Израела. Развој програма је прво успорен бројним саботажама, а обустављен после напада израелских ваздушних снага на реактор. Када говоримо о институционалним политичким убиствима,

обрадићемо само политичко убиство заповедника сиријског нуклеарног програма генерала Мухамада Сулеимана, којим је дефинитивно стављена тачка на сиријске нуклеарне амбиције.

9. Период након Друге интифаде до данас

У овом поглављу ћемо описати наставак деловања терористичких организација палестинских Арапа у периоду након 2005. године. Посматрано временски, ово раздобље се завршава немирима код Ал-Акса цамије 2021. године и израелским институционалним политичким убиствима одговорних за лансирање великог броја ракета на израелске градове. Пошто политичко насиље са стране палестинских Арапа није више досезало ниво отворене оружане побуне, фокус поглавља ће бити на бројним терористичким активностима. Самоубилачке нападе из периода Друге интифаде су заменили напади ракетама средњег и дугог домета, као и отмице израелских војника и цивила. Израел је наставио да врши политичка убиства лидера и истакнутих чланова терористичких организација, уз наставак потраге за лицима која су доспела на листу за ликвидирање за време Друге интифаде.

10. Ирански нуклерани програм

У овом поглављу ћемо описати развој иранског нуклеарног програма од 2007. године до данас. Као и у претходним случајевима, нуклеарни програм је више пута успораван и враћан уназад саботажама и политичким убиствима водећих нуклераних научника. Због упорности Ирана да ипак развије нуклеарно оружје, у овом делу ћемо имати могућност да истражимо већи број политичких убиства него што је то било у случају Сирије или Ирака. Истражићемо политичка убиства нуклеарних научника Ардешир Хосенпура, Масуд Али Мохамедија, Мајид Шариарија, Дариуше Резаинеада, Мостафа Ахмади Рошана и Мухсин Фахрезадеа.

11. Закључак

У овом поглављу ћемо извести закључна разматрања и извести потврду хипотетичког оквира.

1.5. Утврђивање начина истраживања

За потребе нашег истраживања ће бити коришћене анализа, синтеза, апстракција, конкретизација, спецификација, генерализација и индукција као основне методе истраживања у политичким наукама. Као што се може видети, план је да користимо и аналитичке и синтетичке основне методе.

Иако је наша намера да истраживањем обрадимо што већи број чинилаца, ипак морамо да констатујемо да ће се радити о парцијалној анализи, гледано према обухвату предмета истраживања. У оквиру парцијалне анализе, планирамо да спроведемо анализу садржаја, функционалну, генетичку и факторску анализу. Методом апстракције намеравамо

да из корпуса политичких убистава у арапско-израелском сукобу издвојимо, а потом и истражимо наш предмет истраживања кроз његову конкретизацију.

У оквиру институционалних политичких убистава која су обухваћена нашим предметом, намера је да извршимо класификацију, узимајући за критеријум одређена, претходно установљена битна својства појаве. Површним увидом у изабрану научну литературу видимо да је могуће разликовати смртне казне и „таргетиране превенције“. Ову класификацију ћемо продубити до краја.

Због специфичности предмета, генерализација ће заузети веома важно место међу основним методама које планирамо да користимо. Велики број израелских политичких убистава се налази под велом тајне, док одређени број случајева обилује јавно доступним подацима. Овде пре свега мислимо на „таргетиране превенције“ које чине већину политичких убистава које обрађујемо. Наша је намера да сагледамо обимне и обилне политичке, безбедносне, етичке, правне аргументе и да пробамо да их потом пројектујемо на остатак израелских политичких убистава. Такође, пошто обрадимо довољан број студија случаја и сагледамо битна својства појаве, намеравамо да методом индукције почнемо да изводимо опште закључке о појави која је предмет нашег истраживања.

Што се тиче метода прикупљања података користићемо анализу докумената и студије случаја. Званична оригинална документа која се тичу нашег предмета истраживања су изузетно ретка, што сваки доступни документ чини изузетно важним. Као пример, можемо да наведемо званични владин извештај о убиству Салаха Шехадеа, Резолуцију УН којом се осуђује поступање Израела приликом убиства Абу Цихада у Тунису, или одлуку Врховног суда Израела о „таргетираним превенцијама“. Студије случаја ће бити обилно коришћене.

1.6. Научна и друштвена оправданост

Научна и друштвена оправданост нашег истраживања произилазе из претходно описаног научног, односно друштвеног доприноса. Сматрамо да описани предмет истраживања није у довољној мери, то јест није скоро уопште истражен у српској академској заједници, стога истраживање неће и не може бити рутинска провера постојећег сазнања. Ова тема ће сигурно бити актуелна и у будућности, па се надамо да ће наше истраживање бити од помоћи будућим научним истраживачима.

2. ТЕОРИЈСКО ОДРЕЂЕЊЕ ПОЛИТИЧКОГ УБИСТВА КАО ОБЛИКА ПОЛИТИЧКОГ НАСИЉА

2.1. Однос моћ, власт, сила, насиље

Једна од посебности појмова моћ, сила, насиље и власт је да њихово значење није у потпуности разграничено, па се као појмови политичког речника често користе као синоними, односно у политиколошкој научној литератури се врши изједначавање њихових дефиниција.²⁸ Професор Драган Симеуновић изучава ове појмове као друштвене појаве, наглашавајући да неке од њих постоје и у природи као сродне појаве. Даје пример друштвене моћи, која се готово поистовећује са снагом као физичком појавом.²⁹

Економска моћ произилази из политичке моћи. Оне су уско повезане, у смислу да се прва користи за увећање ове друге. Заједно са другим облицима моћи, као што су религиозна моћ, идеолошка моћ и друге, чине друштвену моћ.³⁰ Драган Симеуновић наводи да: „изведена из економске, политичка моћ представља могућност да се формалним и неформалним утицајем у сфери политике утиче на кључне токове развоја друштва, а која је најчешће испољена кроз односе подређености и надређености, при чему степен утицаја обично стоји у пропорционалном односу са степеном моћи.“³¹ Посматрана као инструмент регулисања друштвених односа, она се испољава као „способност носилаца друштвене моћи да политичком активношћу остварују своје интересе и циљеве независно од воље, интереса и циљева других друштвених и политичких субјеката.“³²

Симеуновић наводи да ако се пође од одређења моћи као способности утицаја, произилази да је политичка моћ „способност одређења, извршења и легитимизирања како деградације, тако и награђивања и рехабилитације сваког објекта моћи у њеном домену.“³³ Пошто насиље може подједнако да представља и исказивање моћи и исказивање немоћи, само се условно прихвата да моћ у свом корену садржи насиље.³⁴

Драган Симеуновић одређује појам силе као „средство остварења и одржања моћи, а насиље је начин исказивања и спровођења моћи када субјект моћи свој утицај посредује силом у комуникацији са објектом моћи. Оно је један од начина на који се моћ као потенција акцијом свога субјекта трансформише у реално и директно, сврсисходно посредовање утицаја у границама које одређују њен друштвени габарит.“³⁵ Међутим, погрешно је мислити да је насиље нужни начин исказивања моћи или да је моћ могуће исказати једино кроз силу. Са друге стране, исказивање силе увек представља исказивање неке врсте моћи. Стога се истиче, да сваки акт политичког насиља представља исказивање политичке моћи.³⁶

²⁸ Драган Симеуновић, *Политичко насиље*, op. cit., 5.

²⁹ Драган Симеуновић, *Политичко насиље*, op. cit., 5.

³⁰ Драган Симеуновић, *Политичко насиље*, op. cit., 6.

³¹ Драган Симеуновић, *Политичко насиље*, op. cit., 6.

³² Драган Симеуновић, *Политичко насиље*, op. cit., 6.

³³ Драган Симеуновић, *Политичко насиље*, op. cit., 7.

³⁴ Драган Симеуновић, *Политичко насиље*, op. cit., 7.

³⁵ Драган Симеуновић, *Политичко насиље*, op. cit., 8.

³⁶ Драган Симеуновић, *Политичко насиље*, op. cit., 8.

Као најбитнији основ моћи, Симеуновић истиче економски, у смислу стицања и поседовања личног материјалног богатства, као и управљање друштвеним. Али то не значи да су њене основе искључиво материјалне природе. Оне могу да буду научне, психолошке, друштвене, информационе или друштвено статусне природе, што би значило да моћ почива у важности и престижу друштвене позиције коју појединац заузима.³⁷

Влашћу се означава политичка моћ „која је институционализована и почива на позицијама са правном способношћу одлучивања, тако да имаоци ових позиција поседују институционализоване могућности за доношење одлука. У том смислу, власт је врста моћи.“³⁸ Као генерална особина свих власти, истиче се да она представља организовано насиље друштвене групе зарад омогућавања и очувања њене супремације над осталим појединцима или групама у друштву.³⁹

Драган Симеуновић наводи, испитујући и утврђујући релације силе, насиља и владавине, да сила представља средство, док насиље представља начин владавине. У темељу политичке моћи лежи поседовање силе, односно способност њеног коришћења. У том смислу, сила представља средство и исказивања и спровођења моћи, али наглашава да је у питању само један од бројних инструмената који политици стоје на располагању.⁴⁰ „Моћ, сила и насиље су саставни, органски део политике, који имају своје одређено место и улогу у политичким процесима. Свако дефиниционо свођење политике на стицање и спровођење моћи искључиво путем политичког насиља је само груба редукција појма политике, тако је и свако апстраховање или избегавање укључивања категорија моћи, силе и насиља у дефиниционе оквире политике само друга осиромашујућа, ненаучна крајност.“⁴¹

2.2. Политичко насиље

Драган Симеуновић одређује политичко насиље као „директну или индиректну латентну примену силе у сфери политике и политичког, односно као директну или индиректну примену силе над свешћу, телом, животом, вољом или материјалним добрима стварног или потенцијалног, односно претпостављеног политичког противника.“⁴² Друштвено насиље може да представља мешавину ирационалног и рационалног у унапред неодређеној пропорцији. Са друге стране, политичко насиље је „телеолошка делатност, односно активност у којој свест и рационални моменат треба да претежу над ирационалним. Будући да је политичко оно је увек свесно и не може никад имати атрибут потпуно слепог деловања.“⁴³

Политичко насиље се у највећем делу политичке теорије третира као „нуžno зло“, односно као природан облик политичког деловања. Међутим, Симеуновић наводи да политичко насиље представља друштвеним супростављеностима измамљен облик понашања. По њему се „политичко насиље појавило на одређеној етапи развоја људског

³⁷ Драган Симеуновић, *Политичко насиље*, *op. cit.*, 9.

³⁸ Драган Симеуновић, *Политичко насиље*, *op. cit.*, 9.

³⁹ Драган Симеуновић, *Политичко насиље*, *op. cit.*, 10.

⁴⁰ Драган Симеуновић, *Политичко насиље*, *op. cit.*, 12.

⁴¹ Драган Симеуновић, *Политичко насиље*, *op. cit.*, 12.

⁴² Драган Симеуновић, *Политичко насиље*, *op. cit.*, 27.

⁴³ Драган Симеуновић, *Политичко насиље*, *op. cit.*, 28.

друштва у коме су конкретни услови антагонистички структуриране друштвене заједнице наметали историјски примерена средства и методе разрешења конфликта у сфери политике, па тако и насиље као чин и активност остварења политичких циљева.⁴⁴

Симеуновић наводи да су се кроз историју, политичким насиљем служиле како владајуће друштвене групе, тако и оне ниже односно оне над којима се владало. Из тог разлога, за политичко насиље се наводи да је досадашња историја људског друштва показала да поред своје очигледне негативне улоге, поседује и одређену позитивну улогу у смислу друштвеног развоја. Негативна улога политичког насиља, односно његове негативне последице по развој друштва, произилазе из његове ирационалне, неподесне и неприкладне употребе. По Симеуновићу, политичко насиље адекватно употребљено и примерено циљевима, односно околностима, своју позитивну улогу исказује кроз разарање старог и иницирање стварања новог друштва.⁴⁵ Мада истиче да „политичко насиље као друштвено историјска категорија никада није ни било нити може бити самосталан, самоциљан и од друштвених услова неовисан чинилац развоја друштва.“⁴⁶

Политичко насиље не постоји као идеолошки неутрално, јер подједнако служи одржавању постојећег поретка, односно његовом рушењу и успостављању новог. Оно увек мора бити посматрано „у својој историјској условљености и противуречној ограничениости, односно у корелацији са укупношћу политичке сфере друштва чији је сегмент и потреба.“⁴⁷ Симеуновић наводи да је крајње једнострано, посматрати политичко насиље искључиво као инструмент доминирања у људском друштву или ограничавања његовог развојка. То води у превид да су „карактер и смисао политике у целини одувек одређивани њеном заснованошћу на објективним тенденцијама и законитостима друштвеног развоја, јер само онда када свој основ није имала у њима, она је била и остајала искључиво средство доминације.“⁴⁸ Драган Симеуновић закључује да политичко насиље, као саставни део политике, бива или средство бржег развоја друштва и напретка, или средство успоравања и ограничавања друштвеног развоја.⁴⁹

2.3. Врсте политичког насиља

Драган Симеуновић указује да постоје многобројни критеријуми, по којима је могуће вршити класификовање политичког насиља. Када се у обзир узме и разноврсност углова гледања на његово порекло и функцију, добијамо прилично много типологија у савременој политиколошкој теорији.⁵⁰

Симеуновић према садржају као критеријуму, разликује физичко и психичко насиље. „Најчешћа форма психичког, индиректног насиља је претња силом која може такође бити доживљена као насиље над психом при чему лица или ствари не морају бити повређени или оштећени. Психичко насиље као тип насиља који је могућ како у

⁴⁴ Драган Симеуновић, *Политичко насиље*, оп. cit., 28.

⁴⁵ Драган Симеуновић, *Политичко насиље*, оп. cit., 29.

⁴⁶ Драган Симеуновић, *Политичко насиље*, оп. cit., 30.

⁴⁷ Драган Симеуновић, *Политичко насиље*, оп. cit., 30.

⁴⁸ Драган Симеуновић, *Политичко насиље*, оп. cit., 31.

⁴⁹ Драган Симеуновић, *Политичко насиље*, оп. cit., 31.

⁵⁰ Драган Симеуновић, *Политичко насиље*, оп. cit., 70.

институционалној тако и у неформалној, односно индивидуалној примени силе, присутно је и као директно насиље или као индиректно насиље у виду индоктринације пропагандом, па чак и ретардације духовних могућности онога над којим се врши.“⁵¹

Према начину вршења насиља као критеријуму, Симеуновић разликује директно и индиректно насиље. По њему: „директно насиље подразумева директну примену силе од стране појединца или колектива. Најчешће бива дефинисана као физички контакт или као друштвена интеракција која се исказује кроз једнострано физичко спровођење захтева и очекивања, или још једноставније кроз непосредну телесну конфронтацију. Директно насиље је усмерено на људско тело или неки други материјални облик насиља при чему је вршиоца насиља могуће идентификовати.“⁵²

Када говоримо о индиректном насиљу, фокус научних истраживања је усмерен према структуралном насиљу код којег вршилац није конкретно познат. „Превазилажењем класичног, преуског општег одређења насиља као конкретног физичког и персоналног напада на живот и тело, дакле насиља од стране појединца, изграђен је појам структуралног као вида индиректног насиља од стране разноврсних структура.“⁵³ По Драгану Симеуновићу, персонално насиље је најчешће директно насиље, док је структурално насиље увек индиректно. Персонално насиље је са конкретним актерима, док је структурално насиље без конкретно одређених актера. Код персоналног насиља су актери одредљиви без обзира да ли насиље врше индивидуално или у групи. Структурално насиље увек треба схватити једино као насиље друштва над појединцем и најлакше се препознаје као социјална неправда у друштву.⁵⁴

Драган Симеуновић према критеријуму носиоца насиља, односно квантитативном обиму субјекта, прави раздвајање између индивидуалног и колективног насиља. По њему, најчешћа грешка међу научним истраживачима је свођење индивидуалног насиља на персонално насиље, јер се његова индивидуалност заправо односи на његову појединачност у квантитативном смислу. Колективно насиље је насиље, у којем већи број појединаца удружених у групе или организације примењује силу.⁵⁵

Драган Симеуновић на основу критеријума распрострањености политичког насиља, разликује масовно и пунктуално насиље. Пунктуално насиље дефинише као: „не само насиље над појединачним објектима и ради појединачних циљева већ је, најчешће, и према бројности својих носилаца вид индивидуалног насиља.“⁵⁶

По критеријуму временског трајања политичког насиља, Драган Симеуновић разликује тренутно од дуготрајног насиља. Дуготрајно политичко насиље, по њему, представља активност или процес који временски траје, за разлику од тренутног насиља у смислу краткотрајног инцидента. Социјална неправда исказана кроз нпр. изгладњивање

⁵¹ Драган Симеуновић, *Политичко насиље*, оп. cit., 71.

⁵² Драган Симеуновић, *Политичко насиље*, оп. cit., 71.

⁵³ Драган Симеуновић, *Политичко насиље*, оп. cit., 72.

⁵⁴ Драган Симеуновић, *Политичко насиље*, оп. cit., 72.

⁵⁵ Драган Симеуновић, *Политичко насиље*, оп. cit., 76, 77.

⁵⁶ Драган Симеуновић, *Политичко насиље*, оп. cit., 77.

дела становништва има своје јасно својство трајности процеса, за разлику од терористичког напада као краткотрајног насилног инцидента.⁵⁷

Драган Симеуновић према критеријуму функције насиља, истиче његову поделу на инструментално и комуникативно политичко насиље.⁵⁸ Инструментална функција политичког насиља се „исказује у примени силе као средства за остварење конкретног циља. Комуникативна функција насиља се огледа у његовом сигналном својству као средству поруке. Као такво, оно је не само директна комуникација са објектом већ и посредна опомена, односно порука и пример другима.“⁵⁹ Овде је битно напоменути да у пракси вршења политичког насиља, његова инструменталност и комуникативност нису одвојиве једна од друге, односно његова инструментална функција није одвојива од комуникативне.⁶⁰

Према критеријуму разложности, Драган Симеуновић насиље дели на рационално и ирационално насиље.⁶¹ „Рационално насиље је разложно објективно-циљно насиље, док се као ирационално насиље означава бесциљно, објекту над којим се изводи непримерено насиље, односно насиље немотивисано конкретним циљем. Док је рационално насиље употреба силе ради досезања одређеног циља, код ирационалног насиља рационални циљ не постоји.“⁶²

Драган Симеуновић дефинише институционализовано политичко насиље као „насиље које се испољава у спровођењу озакоњених својинских односа и озакоњених норми друштвеног понашања. Као такво, оно је у оквирима једног правног поретка прихваћено од стране оних над којима се изводи, као облик легалне примене силе. Одлика класичног институционализованог насиља је тада рационална, законским нормама примерена употреба државне силе, која се од персоналног насиља јасно разликује већ по индиректности примене.“⁶³ По Симеуновићу, разлика у односу на структурално политичко насиље је у томе што својом регулативом овухвата све друштвене односе.⁶⁴

Погрешно је изједначавање институционализованог политичког насиља са институционалним насиљем, које се одређује као „законско примењивање силе од стране државних, као и недржавних институција и организација у оквирима уставом, правом и законом утврђеног поретка.“⁶⁵ У суштини, институционално политичко насиље је оно које врше државне институције, док је институционализовано насиље оно које је могуће вршити над свим члановима друштва. Карактеристика институционалног насиља је да, поред озакоњене примене силе у сврху вршења политичке власти, може да се испољава и кроз противправно задирање институција у различите сфере живота људи.⁶⁶ Симеуновић наводи да је подједнако погрешно „свако изједначавање између институционалног и структуралног насиља, јер институционално насиље представља много ужи и конкретнији појам од

⁵⁷ Драган Симеуновић, *Политичко насиље*, *op. cit.*, 79.

⁵⁸ Драган Симеуновић, *Политичко насиље*, *op. cit.*, 79.

⁵⁹ Драган Симеуновић, *Политичко насиље*, *op. cit.*, 79.

⁶⁰ Драган Симеуновић, *Политичко насиље*, *op. cit.*, 80.

⁶¹ Драган Симеуновић, *Политичко насиље*, *op. cit.*, 80.

⁶² Драган Симеуновић, *Политичко насиље*, *op. cit.*, 81.

⁶³ Драган Симеуновић, *Политичко насиље*, *op. cit.*, 83.

⁶⁴ Драган Симеуновић, *Политичко насиље*, *op. cit.*, 83.

⁶⁵ Драган Симеуновић, *Политичко насиље*, *op. cit.*, 84.

⁶⁶ Драган Симеуновић, *Политичко насиље*, *op. cit.*, 84.

структуралног насиља. Државно насиље је такође ужи појам од институционалног насиља, јер обухвата само насиље државних институција као механизма спровођења воље владајуће класе.⁶⁷

Симеуновић наводи да вршиоци институционализованог и институционалног политичког насиља могу бити све институције и друштвене групе, уколико је њихово политичко поступање институционализовано. Ипак, по њему главни вршилац институционализованог и институционалног политичког насиља јесте увек држава са својим административним системом управе и институцијама полиције, војске, судова и сл.⁶⁸ Поред њих се, као вршиоци могу појавити друге политичке и друштвене структуре, првенствено верске организације и парамилитарне групе.⁶⁹

Драган Симеуновић сматра да институционално политичко насиље увек има потенцијал да, у кратком временском периоду, однесе више људских жртава него неинституционално. По њему је „извођење институционалног насиља спојено са мањим, или никаквим личним ризиком иницијатора и организатора, па и самих извршилаца у поређењу са ризиком присутним код извођења неинституционалног, индивидуалног или колективног насиља, где су обично иницијатор, организатор и непосредни извршилац исте личности.“⁷⁰

2.4. Појавни облици политичког насиља

Према Драгану Симеуновићу, основни појавни облици политичког насиља су: претња силом, принуда, притисак, психофизичко злостављање, политичко убиство, атентат и диверзија. Сложени облици су: насилни протести, побуне, нереди, немири, тероризам, субверзија, репресија, терор, устанак и рат. Сложени облици политичког насиља не представљају пуку кумулацију више основних облика, већ њихов специфичан спој са сопственом друштвеном динамиком и логиком.⁷¹

Драган Симеуновић претњу силом, као основни појавни облик политичког насиља, одређује као „облик индиректног насиља, без директне употребе силе са циљем реализације одговарајућих интереса кроз изазивање страха од повреда физичког интегритета и нарушавања идентитета уколико се ради о јединки или групи, или територијалног интегритета уколико се ради о држави као објекту насиља, као последицама у случају неизлажења у сусрет субјекту претње.“⁷² Притисак као облик политичког насиља, одређује као „облик насиља онда када се рачуна са интересом онога на кога се притисак врши да очува своје идентитетне ресурсе моћи, у смислу очувања онога што има или онога што јесте, по цену одговарајућих уступака који воде остварењу притисака онога ко притисак врши, а да се још увек битно не нарушава укупни интегритет моћи онога на кога се притисак врши.“⁷³ Принуда као облик политичког насиља подразумева „директну или индиректну

⁶⁷ Драган Симеуновић, *Политичко насиље*, оп. cit., 85.

⁶⁸ Драган Симеуновић, *Политичко насиље*, оп. cit., 85.

⁶⁹ Драган Симеуновић, *Политичко насиље*, оп. cit., 85.

⁷⁰ Драган Симеуновић, *Политичко насиље*, оп. cit., 86.

⁷¹ Драган Симеуновић, *Теорија политике - ридер*, оп. cit., 155.

⁷² Драган Симеуновић, *Политичко насиље*, оп. cit., 89.

⁷³ Драган Симеуновић, *Политичко насиље*, оп. cit., 88.

употребу силе путем разноврсних притисака и претње силом са циљем остварења интереса, интенције и воље субјекта који принуђује, обично супротних интересима, интенцијама и посебно увек супротних вољи онога ко се принуђује.⁷⁴

Драган Симеуновић психофизичко злостављање дефинише као „вид свесног интерперсоналног насиља које обухвата низ болних, понижавајућих и рационалних поступака систематског психофизичког злостављања којим се политички противник жели казнити, интензивно понизити или принудити на давање одређених информација.“⁷⁵ Пошто поступци мучења готово увек истовремено изазивају психичку и физичку бол, јако је тешко одвојити психичко мучење од физичког.⁷⁶

Диверзија, као основни облик политичког насиља, је „свака тајно организовна акција усмерена на неочекивано наношење материјалне штете стварном или потенцијалном противнику кроз потпуно уништење или делимично оштећење неког од његових значајних материјалних објеката, али и дела људства, у циљу слабљења његовог укупног политичког, војног, економског и моралног потенцијала.“⁷⁷

2.5. Политичко убиство

Последњи основни облик политичког насиља који сагледавамо је политичко убиство. Драган Симеуновић дефинише политичко убиство као „идеолошки, односно политички мотивисану потпуну и трајну физичку елиминацију стварног, потенцијалног или претпостављеног политичког противника као вид санкције због његовог политичког убеђења или делатности, али и превентивно.“⁷⁸

По Драгану Симеуновићу, политичко убиство може да буде индивидуално и масовно. Масовно политичко убиство одређује као „масовну ликвидацију политичких противника, њихових присталица или сродника, а у екстремним случајевима генерализације појма противника и свих лица одређене политичке, националне, етничке, расне или верске припадности.“⁷⁹ Основна разлика између масовног и индивидуалног политичког убиства, лежи у његовом извршиоцу. Док је индивидуално политичко убиство подједнако својствено појединцу, групи и институцијама државе, масовно политичко убиство је искључиво доступно институцијама, што га чини институционалним политичким насиљем.⁸⁰ Пошто масовно политичко убиство има за циљ потпуно физичко уништење националне, верске, идеолошке групе или колектива, важно је напоменути да је историја често показала да резултати покушаја тог истребљења буду супротни од очекиваних.⁸¹

Као посебну врсту политичког убиства, Симеуновић истиче институционализовано убиство, наводећи да га, у највећем броју случајева, извршава држава. Услед постојања

⁷⁴ Драган Симеуновић, *Политичко насиље*, ор. cit., 88.

⁷⁵ Драган Симеуновић, *Политичко насиље*, ор. cit., 156.

⁷⁶ Драган Симеуновић, *Теорија политике - ридер*, ор. cit., 156.

⁷⁷ Драган Симеуновић, *Политичко насиље*, ор. cit., 111.

⁷⁸ Драган Симеуновић, *Политичко насиље*, ор. cit., 103.

⁷⁹ Драган Симеуновић, *Политичко насиље*, ор. cit., 104.

⁸⁰ Драган Симеуновић, *Политичко насиље*, ор. cit., 104.

⁸¹ Драган Симеуновић, *Политичко насиље*, ор. cit., 105.

великог броја држава које изводе институционализована политичка убиства, постоји и велики број различитих начина њиховог извршења. Најпознатији су путем електричне столице, смртоносне инјекције, затим декапитације, стрељања, вешања, тровања и давлeња. Наведене начине, законодавци истичу као „хумане“ начине јер не изазивају превелику дозу бола.⁸² Пракса држава које врше смртне казне познаје и друге, значајно болније начине као што су набијање на колац, кување или печење до смрти, каменовање, премлаћивање до смрти, насилно наливање водом...⁸³

Као релативно ретку појаву у политичкој пракси, сусрећемо извршење политичког самоубиства, које Симеуновић одређује као „вид политичког протеста и симболички акт коме у основи лежи тежња да се самоуништењем укаже на драстичан начин на неке односе у датом друштву. Као прелазан случај између политичког убиства и политичког самоубиства су случајеви када је извршилац убиства сама жртва, али се самоубиство не извршава својом слободном вољом већ услед нечијег наређења.“⁸⁴

Истичући да је веома честа грешка у научној литератури теоријско изједначавање појмова атентат и политичко убиство, Драган Симеуновић одређује атентат као „један специфичан насилан начин извршења или покушаја политичког убиства“.⁸⁵ По Симеуновићу, постоје значајне разлике између два појма. Као прво, атентат увек представља покушај убиства важне политичке личности, при чему је одређивање нечије политичке значајности релативно и не нужно објективно. Као друго, атентати могу да буду успешни и неуспешни, што код политичких убистава није могуће. Као трећу разлику, истиче то што атентат увек представља напад на живот једног или веома малог броја људи, док политичко убиство може да има и своју масовну форму у којој се покушава уништење читавих политичких, верских, етничких и других група. Као четврто, политичко убиство може, али не мора да буде повезано са постојањем завере приликом његовог организовања и извршења. На пример, институционална политичка убиства, као што су извршење смртне пресуде, нису део завере против објекта убиства. Са друге стране, завере представљају неизоставан део организовања атентата.⁸⁶

⁸² Драган Симеуновић, *Политичко насиље*, op. cit., 105.

⁸³ Драган Симеуновић, *Политичко насиље*, op. cit., 106.

⁸⁴ Драган Симеуновић, *Политичко насиље*, op. cit., 106-107.

⁸⁵ Драган Симеуновић, *Политичко насиље*, op. cit., 109.

⁸⁶ Драган Симеуновић, *Политичко насиље*, op. cit., 110.

3. СМРТНА КАЗНА АДОЛФУ АЈХМАНУ

3.1. Уводна разматрања

Правоснажном одлуком израелског суда, 31. маја 1962. године у Јерусалиму је над Адолфом Ајхманом извршена смртна казна због његовог учешћа у планирању, организовању и извршењу такозваног „Коначног решења“ над Јеврејима. Смртну казну су самостално донели и извршили правосудни органи државе Израел. Ова чињеница је сама по себи довољна да укаже да се ради о институционалном убиству, што би значило да је само потребно да у истраживању покажемо његову политичку природу. Одлучили смо да због значаја студије случаја Ајхман урадимо свеобухватнију анализу. Намера је да покажемо да је Ајхманов судски процес од почетка имао доминантно политичку природу, иако су са правне стране испоштоване све процесне радње и процедуре које обезбеђују фер суђење. Намера је да покажемо, да отмица Ајхмана у Аргентини представља случај политичког насиља институција државе Израел, са крајњим циљем да се над њим изврши смртна казна, као обликом институционалног политичког убиства.

3.2. Отмица Адолфа Ајхмана у Аргентини

После селекције великог броја научних извора на тему проналаска Адолфа Ајхмана, његове отмице и суђења у Израелу, определили смо се за аутобиографије четири непосредна учесника: тадашњег директора Мосада Исера Харела и руководиоце Мосада/Шин Бета Рафија Еитана, Зви Ахаронија и Питера Зви Малкина. За разлику од других поглавља рада, где смо наишли на велике проблеме у проналаску примарних научних извора, овде то није био случај. После анализе ових научних извора, извршили смо њихову класификацију и одлучили се да их све искористимо у различитој мери, ипак ослањајући се највише на поменутог Рафија Еитана. Основни разлог је тај што због лоших међуљудских односа директних ученика, наилазимо на значајна неслагања у њиховим описима догађаја. Други разлог је што су све ове књиге прошле кроз руке војних и Мосадових цензора пре њиховог објављивања.⁸⁷ Том приликом су уклањани сви осетљиви подаци, мењана су имена протагониста, чак су намерно вршене одређене временске и просторне дисторзије догађаја. Исер Харел је објавио своју књигу 1975. године, Зви Малкин 1990. године, а Зви Ахарони 1996. године. Ипак, последњих година је присутан тренд контролисаног, али веома интензивног, отварања израелских обавештајних служби према научној јавности. Хронолошки гледано, аутобиографија Еитана је последња објављена 2019. године, па је тако претрпела најмању цензуру и измене. На пример, једино у њој су сви учесници ословљени својим правим именима, за разлику од осталих у којима су сва или већина имена фиктивна.⁸⁸ Можемо да кажемо да су војни цензори према њој били најпопустљивији.

Након формирања државе Израел и победе у рату за независност 1948. године, као главни приоритет се наметнуло преживљавање нове државе у непријатељском окружењу и војнобезбедносна припрема за будуће сукобе са арапским суседима, за које је било

⁸⁷ Rafi Eitan, *Capturing Eichmann* (S. Yorkshire: Greenhill Books, 2022), 13.

⁸⁸ Прва верзија рукописа Рафија Еитана је после провера, завршила у архивском депоу Мосада и није могла бити објављена.

евидентно да ће се десити. Посебан обавештајни изазов је представљало спречавање инфилтрирања совјетских шпијуна у службе, као и надзирање арапског становништва унутар граница Израела. Као политички приоритети, постављени су изградња државних институција и изградња израелског друштва кроз интегрисање милиона Јевреја најразличитијег социолошког, културолошког и политичког профила који су пристизали из свих делова света у Израел. Потрага за одбеглим нацистима је у таквим околностима, у младим израелским обавештајним службама, била веома скромна по свом обиму.⁸⁹ По речима Симона Визентала, слична ситуација је владала у целом свету: „У овом тренутку амерички Јевреји имају друге проблеме. Израелци више нису заинтересовани за Ајхмана, морају да се боре за опстанак против Насера. Американци више нису заинтересовани за Ајхмана, морају да се бране од Совјетског Савеза. Изузев неколико будала, имао сам утисак да сам потпуно сам.“⁹⁰

По сведочењима Рафија Еитана, израелске обавештајне службе се до 1957. године, готово уопште нису бавиле тражењем одбеглих нациста. Надлежност је иницијално била додељена Шин Бету, да би касније прешла на Мосад, у којем се свега неколико људи тим питањем бавило периодично. Није могуће одредити у ком тренутку је израелски премијер Давид Бен-Гурион одлучио да је политички интерес државе да лоцира неке од истакнутих нациста и доведе их у Израел како би им било суђено. Познато је да је Бен-Гурион у свом дневнику још 6. децембра 1959. године уписао да се Ајхман скрива у Аргентини и да ће се Мосад позабавити тиме.⁹¹ У сваком случају, на његов захтев као председника владе, у Мосаду је формирана посебна јединица задужена за лов на одбегле нацисте. Као главне мете су били одређени: Мартин Борман, Хајнрих Милер и Адолф Ајхман.⁹²

Коришћена научна литература указује да је Адолф Ајхман пронађен сплетом невероватних околности. Мосад је прве конкретне податке о његовом могућем пребивалишту у Буенос Ајресу, почео да добија још крајем 1957. године од Лутера Хермана, Јеврејина немачког порекла. Херманови су пореклом били германизовани Јевреји. Породица је пре рата живела у Немачкој, имали су немачка имена, течно су говорили немачки језик. Сви би рекли да се ради о Немцима. Међутим, Лутер Херман је био преживели логораш немачког система концентрационих кампова. Ожењен Немцем, Херман је добио ћерку Силвију, која је повукла мајчину физиономију. Силвија се дуже време дружила са Николасом Ајхманом, младим Немцем који је покушавао да освоји њено срце. Показаће се касније, да дотични уопште није био свестан њеног јеврејског порекла. Због изношења антисемитских ставова у његовом присуству, али и карактеристичног презимена, Лутер Херман је одлучио да истражи младића и његову породицу.⁹³

⁸⁹ Deborah E. Lipstadt, *The Eichmann trial* (New York: Schocken Books, 2011), 26; Zvi Aharoni and Wilhelm Dietl, *Operation Eichmann: Pursuit and Capture* (London: Cassell military paperbacks, 1999), 76, 79; Dan Raviv and Yossi Melman, *Every spy a prince, The Complete History of Israeli Intelligence Community* (Boston: Houghton Mifflin Company, 1990), 99 - 107.

⁹⁰ Zvi Aharoni and Wilhelm Dietl, *Operation Eichmann: Pursuit and Capture*, op. cit., 71.

⁹¹ Yeshayahu A. Jelinek, *Deutschland und Israel 1945-1965: ein neurotisches Verhältnis* (München: R. Oldenbourg Verlag, 2004), 340.

⁹² Rafi Eitan, *Capturing Eichmann*, op. cit., 102; Zvi Aharoni and Wilhelm Dietl, *Operation Eichmann: Pursuit and Capture*, op. cit., 79.

⁹³ Zvi Aharoni and Wilhelm Dietl, *Operation Eichmann: Pursuit and Capture*, op. cit., 78; Rafi Eitan, *Capturing Eichmann*, op. cit., 104 - 106; Peter Z. Malkin and Harry Stein, *Eichmann in My Hands: A First - Person Account by*

Адолф Ајхман се, поново услед невероватних околности, замало и извукао.⁹⁴ Прва писма Лутера Хермана, упућена израелском министарству спољних послова, завршила су негде архивирана, а да их очигледно нико није озбиљно узео у разматрање. Херман је потом преко посредника успео да допре до Мосада, али нико није реаговао на његове дојаве на одговарајући начин. Мосад је у то време располагао веома скромним буџетом и стриктно се пазило на шта се троше средства и ресурси. Аргентина је удаљена од Израела 12.700 километара, а јасно је да није било могуће да се оперативци шаљу по целом свету како би била проверена свака дојава.

Директор Мосада је послао оперативца Јоела Горена да провери наводе Лутера Хермана тек после неколико месеци, односно тек када се накупило још неколико послова које је требало одрадiti у Аргентини. Површна провера дотичног оперативца, састојала се из одласка до куће у којој је Ајхман наводно живео и њена спољашња опсервација. Пошто је тада владало опште убеђење, по којем је политички и војни врх нацистичке Немачке побегао са тонама злата, дијаманата и других вредности, у Тел Авив је послат повратни извештај да наводи о Ајхману нису поуздани, јер „нема шансе да човек такве важности живи у тако скромној кући.“⁹⁵ Међутим, Лутер Херман је наставио да инсистира и да се упорно обраћа израелским институцијама. Да би се уштедело на трошковима као и претходни пут, тек после неколико месеци је искоришћен боравак директора израелске полиције Ефраима Хофштетера, као представника Израела на некој међународној полицијској конференцији у Буенос Ајресу, да се успут провере Херманови наводи. Провера је поново била урађена површно, без конклузивних налаза.⁹⁶

Лутер Херман је наставио да инсистира да је лоцирао Адолфа Ајхмана, сада под именом Рикардо Клемент. Директор Мосада Исер Харел није више имао куд. Готово две и по године након првих Херманових дојава, Мосад је у фебруару 1960. године у Аргентину послао Зви Ахаронија, као руководиоца Истражног дивизиона Шин Бета. Ахарони је био први представник државе Израел који је методично и озбиљно проверио наводе⁹⁷ Лутера

the Israeli Agent Who Captured Hitler's Chief Executioner (New York: Grand Central Pub, 1991), 102; Majkl Bar - Zohar i Nisim Mišal, *Mosad: najveće misije izraelske tajne službe* (Beograd: Magelan Press, 2014), 82.

⁹⁴ После успешног хватања Ајхмана, разумљиво је да су сви у Израелу желели да приграбе што више заслуга. Доступна научна литература која истражује хватање Адолфа Ајхмана, писана 70их и 80их година, униформно садржи наводе по којима је директор Мосада Исер Харел једини веровао у наводе Лутера Хермана. Данас постоји бројна израелска научна литература, која реалније сагледава случај Ајхмана и потврђује наводе Рафија Еитана и Зви Ахаронија, изнетим у њиховим аутобиографијама, по којима се Ајхман заправо замало извукао због Хареловог нехата.

⁹⁵ Zvi Aharoni and Wilhelm Dietl, *Operation Eichmann: Pursuit and Capture*, op. cit., 80; Isser Harel, *Kuća u ulici Garibaldi* (Zagreb: Prosvijeta, 1977), 35 - 39.

⁹⁶ Rafi Eitan, *Capturing Eichmann*, op. cit., 104 - 106; Peter Z. Malkin and Harry Stein, *Eichmann in My Hands: A First - Person Account by the Israeli Agent Who Captured Hitler's Chief Executioner*, op. cit., 111; Zvi Aharoni and Wilhelm Dietl, *Operation Eichmann: Pursuit and Capture*, op. cit., 81; Isser Harel, *Kuća u ulici Garibaldi*, op. cit., 32 - 34.

⁹⁷ Делује невероватно, али евидентни докази да Адолф Ајхман живи у Буенос Ајресу су били лако доступни све време: Мосад је од раније располагао информацијама, по којима су хрватски католички свештеници помогли Ајхману да побегне, користећи име Рикардо Клемент; Његови синови нису мењали своја имена, нити презиме Ајхман; Ајхманова супруга је узела своје девојачко презиме и на њу се водила кућа у којој су живели, и слично...

Хермана. Током два месеца боравка са неколико својих сарадника у Буенос Ајресу, истражио је и на крају идентификовао Адолфа Ајхмана.⁹⁸

План отмице Адолфа Ајхмана је био једноставан. Његовим праћењем је утврђено да се ради о мекој мети и да му је једина заштита био лажни идентитет. Живео је у сиромашном и слабо насељеном предграђу Буенос Ајреса. Држао се прилично строге рутине одласка и доласка са посла истим јавним превозом. Аутобуска станица се налазила на 150 метара од његове куће и тај пут је прелазио сам пешке. Увек иста рута, увек у исто време. Немац. Одлучено је да га оперативци пресретну на тој деоници у непосредној близини дома. Отмица се десила у ноћи 11. маја 1960. године. Ајхман је након тога држан у сигурној кући до 20. маја, када је авионом пребачен у Тел Авив. Искоришћена је околност да је 19. маја, делегација израелског Министарства спољних послова допутовала у Буенос Ајрес, како би присуствовала обележавању 150 година аргентинске независности. Ајхман је у униформи члана посаде и у дрогираном стању, укрцан у авион израелске националне авио компаније и заједно са остатком делегације враћен у Израел.⁹⁹

Оперативну команду током отмице је држао Рафи Еитан, као заповедник Оперативне јединице Шин Бета. Еитан је био оформио комбиновани тим агената Мосада и Шин Бета. Један од фактора одабира за мисију, био је порекло агената са немачког говорног подручја и германска физиономија лица. Између осталих, тим су чинили: Аврум Шалом, заменик заповедника Оперативне јединице Шин Бета, рођен у Бечу, течно говорио немачки језик са аустријским акцентом исто као и Ајхман; Зви Ахарони, заповедник Истражног дивизиона у Шин Бету, извршио прво препознавање Ајхмана без којег мисије хватања не би ни било,¹⁰⁰ течно говорио немачки језик; Зви Малкин, познавалац борилачких вештина и мајстор прерушавања; Јаков Гат, административни директор Дивизиона 10 Шин Бета у оквиру којег је функционисала Оперативна јединица; Моше Тавор, руководиоца Одељења за механику у Мосаду, стручњак за обијање брава и поправку моторних возила, бивши припадник Јеврејске бригаде и Накама - осветничких војних формација који су убијале припаднике СС у Европи; доктор Јона Еилан чија ће улога бити накнадно објашњена.¹⁰¹

У Аргентини је био присутан и директор Мосада / Шин Бета Исер Харел. Колико нам је познато, ово је био први случај да директор Мосада присуствује извођењу обавештајне операције у иностранству. Истичемо ову чињеницу, пошто ће она у наредним поглављима нашег рада која се баве анализом деловања Мосадових тимова за извођење институционалних политичких убистава, имати значајне импликације.¹⁰²

⁹⁸ Zvi Aharoni and Wilhelm Dietl, *Operation Eichmann: Pursuit and Capture*, op. cit., 88 - 105; Rafi Eitan, *Capturing Eichmann*, op. cit. 104 - 108; Isser Harel, *Kuća u ulici Garibaldi*, op. cit. 55 - 63; Majkl Bar-Zohar i Nisim Mišal, *Mosad: najveće misije izraelske tajne službe*, op. cit., 87.

⁹⁹ Rafi Eitan, *Capturing Eichmann*, op. cit., 122 - 150; Peter Z. Malkin and Harry Stein, *Eichmann in My Hands: A First - Person Account by the Israeli Agent Who Captured Hitler's Chief Executioner*, op. cit. 137 - 151, 163 - 173; Zvi Aharoni and Wilhelm Dietl, *Operation Eichmann: Pursuit and Capture*, op. cit., 130; Janusz Piekalkiewicz, *Duga ruka Izraela* (Zagreb: Alfa, 1979), 183 - 185.

¹⁰⁰ Zvi Aharoni and Wilhelm Dietl, *Operation Eichmann: Pursuit and Capture*, op. cit., 106 - 112.

¹⁰¹ Rafi Eitan, *Capturing Eichmann*, op. cit., 114 - 115; Zvi Aharoni and Wilhelm Dietl, *Operation Eichmann: Pursuit and Capture*, op. cit., 126 - 127; Majkl Bar-Zohar i Nisim Mišal, *Mosad: najveće misije izraelske tajne službe*, op. cit., 91.

¹⁰² Peter Z. Malkin and Harry Stein, *Eichmann in My Hands: A First-Person Account by the Israeli Agent Who Captured Hitler's Chief Executioner*, op. cit., 116; Rafi Eitan, *Capturing Eichmann*, op. cit., 114.

Исер Харел наводи да је „операција била тежа и политички деликатнија од било које до тада. Моја присутност у Буенос Ајресу ће бити од пресудног значаја за решавање сложених потешкоћа које би могле да искрсну... Разумљиво, одговорност за могуће политичке компликације нисам могао пребацити на команданта специјалне јединице.“¹⁰³ Малкин и Захарони такође објашњавају да је присуство директора Мосада на лицу места практичне природе. Уместо прекоокеанских комуникација и консултација, у случају нужде оне могу да буду непосредне, брзе и ефикасне, а у случају неслагања унутар тима, ту је био највиши ауторитет да пресече, итд.¹⁰⁴

Рафи Еитан сведочи да је Харел самостално донео одлуку да учествује у извођењу операције, без консултовања са било киме. По наводима Рафија Еитана, ово му је правило одређене проблеме, јер је ефективно значило да на терену постоје два оперативна заповедника, уместо једног. Иако је Еитан номинално био заповедник операције, у пракси никоме није падало на памет да се супроставља генералном директору Мосада. Међутим, одмах на почетку је двојна оперативна команда довела до неслагања између Еитана и Харела, које је имало оперативне последице. По доласку у Буенос Ајрес, Харел је тражио да се чланови тима појединачно свакодневно састају са њим и том приликом подносе извештаје, односно добијају инструкције. Еитан је сматрао да је боље да се цео тим састаје једном дневно у сигурној кући. Еитан је желео да се изврши осматрање околине Ајхманове куће, осмисли крајњи план, детаљно разради улога сваког учесника и потом изврши максимална припрема. Харелово мешање и импровизовање је све то угрожавало, мада је Харел ово сматрао флексибилношћу. Еитан се на крају супроставио Харелу, па је између њих двојице договорен компромис. Еитан је био одговоран за отмицу и чување Ајхмана, а Харел за његов транспорт до Израела.¹⁰⁵

Ту међутим није био крај проблемима. Директор Харел је након отмице Ајхмана, обавестио Еитана да поседује непроверене информације, по којима се у Буенос Ајресу налази и озлоглашени нациста „анђео смрти“ Јозеф Менгеле. Захтевао је да се део тима преусмери са послова обезбеђивања Ајхмана у сигурној кући и припремања његовог пребацивања у Израел, на проверу тих непоузданих информација. Рафи Еитан и Захарони су фигуративно доживљавали нервне сломове због оваквих одступања од плана, сматрајући да угрожавају основни прокламовани политички задатак - довођење Адолфа Ајхмана у Израел да би му било суђено. Еитаново незадовољство је било подгрејано и личном проценом да је главна Харелова намера била да промовише себе као јединог хероја и протагонисту ове операције, толико значајне за политичку историју државе Израел. Много година касније, Еитан проналази доказе за своје мишљење у Хареловој књизи. У њој директор Мосада готово да не спомиње никога осим себе. У вези са овим, Малкин износи

¹⁰³ Isser Harel, *Kuća u ulici Garibaldi*, op. cit., 99 - 100.

¹⁰⁴ Zvi Aharoni and Wilhelm Dietl, *Operation Eichmann: Pursuit and Capture*, op. cit., 129; Peter Z. Malkin and Harry Stein, *Eichmann in My Hands: A First-Person Account by the Israeli Agent Who Captured Hitler's Chief Executioner*, op. cit., 116.

¹⁰⁵ Peter Z. Malkin and Harry Stein, *Eichmann in My Hands: A First - Person Account by the Israeli Agent Who Captured Hitler's Chief Executioner*, op. cit., 158, 162; Rafi Eitan, *Capturing Eichmann*, op. cit., 119 - 120; Zvi Aharoni and Wilhelm Dietl, *Operation Eichmann: Pursuit and Capture*, op. cit., 134, 143.

додатно сазнање да је Харел покушао да спречи тајни сусрет Бен-Гуриона са члановима тима ради одавања признања.¹⁰⁶

Доказивањем свеобухватне одговорности израелских државних институција у отмици Адолфа Ајхмана, доказали смо њену институционалну природу. Њена политичка природа произилази из политичке мотивације организовања. Сматрамо да је отмица, као облик политичког насиља, извршена над Ајхманом зарад остваривања политичких циљева који су постигнути организовањем судског процеса у Израелу. Наша друга тврдња је да су политички интереси државе Израел, примарно остварени кроз судски процес који је вођен против Ајхмана, а тек секундарно кроз извршење смртне казне над њим. Анте Кесић¹⁰⁷, коментатор Југословенске радио-телевизије на суђењу Ајхману, одлично примећује да: „хватање Ајхмана није било само себи сврха. Па чак ни суђење једино као чин правде“.¹⁰⁸ У наредним пасусима ћемо ово доказати. Додатно, образложићемо који су то политички циљеви судског процеса против Ајхмана, за које тврдимо да значајно хронолошки претходе почетку самог судског процеса, односно настају у наредби председника израелске владе Бен-Гуриона, датој директору Мосада Исери Харелу, да Ајхман буде отет и жив доведен у Израел.

Најбољи доказ за ову тврдњу је сама операција његовог хватања. Мосад је у том тренутку већ располагао са његовом тачном адресом. Да је лишавање живота Адолфа Ајхмана само по себи било примарно за Израел, било би довољно и неупоредиво лакше да се пошаље само једна особа у Буенос Ајрес и да „Рикардо Клемент“ у ветровитој ноћи добије нож између ребара или метак у потиљак. Уместо тога, организована је ризична и изузетно комплексна, здружена операција Мосада и Шин Бета, у којој је директно или индиректно учешће узело 26 људи.

По наводима Рафија Еитана, Питера Зви Малкина и Зви Ахаронија, једини циљ обавештајне операције је, од самог старта, било хватање Ајхмана живог и његово пребацивање у Израел како би му било суђено за ратне злочине. По доступним примарним научним изворима, односно непосредним учесницима, његово институционално политичко убиство у Аргентини без претходног судског процеса, није ни у једном тренутку планирано нити разматрано. Шта више, било је изричито забрањено.¹⁰⁹ Малкин цитира наредбу Исера Харела, упућену њему као задуженом за непосредни физички контакт приликом отмице Ајхмана: „Упозоравам те, без наношења телесних повреда. Ни једне једине огреботине!“¹¹⁰

Додатни докази тврдњи да је примарни политички интерес био да Ајхман буде судски процесуиран у Израелу, су аспекти операције отмице који показују до које мере се

¹⁰⁶ Rafi Eitan, *Capturing Eichmann*, op. cit., 123 - 128; Peter Z. Malkin and Harry Stein, *Eichmann in My Hands: A First - Person Account by the Israeli Agent Who Captured Hitler's Chief Executioner*, op. cit., 158, 228; Zvi Aharoni and Wilhelm Dietl, *Operation Eichmann: Pursuit and Capture*, op. cit., 149.

¹⁰⁷ “Štampana verzija razgovora Dušana Nedeljkovića i Ante Kesića o njihovim utiscima sa suđenja Adolfu Ajhmanu,” Jevrejska digitalna biblioteka, приступљено 26.12.2023. године, <https://www.jevrejskigitalnabiblioteka.rs/handle/123456789/486>.

¹⁰⁸ Isser Harel, *Kuća u ulici Garibaldi*, op. cit., 309.

¹⁰⁹ Rafi Eitan, *Capturing Eichmann*, op. cit., 109, 124; Peter Z. Malkin and Harry Stein, *Eichmann in My Hands: A First - Person Account by the Israeli Agent Who Captured Hitler's Chief Executioner*, op. cit., 131.

¹¹⁰ Peter Z. Malkin and Harry Stein, *Eichmann in My Hands: A First - Person Account by the Israeli Agent Who Captured Hitler's Chief Executioner*, op. cit., 131; Zvi Aharoni and Wilhelm Dietl, *Operation Eichmann: Pursuit and Capture*, op. cit., 129.

приликом планирања и извршења операције водило рачуна о његовом здравственом стању. Навешћемо неколико примера. Приликом планирања његове отмице, постало је јасно да ће у неком тренутку морати да буде стављен под утицај наркотика или седативног средства. Рафи Еитан сведочи да је био посебно оптерећен бригом да анестетик не нашкоди Ајхману, који је у том тренутку имао 54 године. Еитан је имао снажан разлог за бригу, јер је 1954. године већ командовао сличном операцијом која се завршила смртним исходом отетог лица. Капетан израелске ратне морнарице Александар (Авнер) Израел, у Европи је продавао израелске војне тајне Египту. Мосад је сазнао за ово и послат је тим оперативаца са задатком да га отму и доведу у Тел Авив ради суђења. Отетом Израелу су приликом тајног авионског транспорта, оперативци убризгавали нове дозе седатива сваки пут кад би авион слетео да допуни гориво. Услед убризгане превелике дозе седатива и промене ваздушног притиска отказало му је срце. Уместо судским процесом, прича се завршила тако што је на непознатој локацији тело избачено из војног авиона у Медитеранско море.¹¹¹

Како се не би поновила иста грешка и како би Адолф Ајхман доброг здравља стигао у Израел, у планирање отмице је од старта укључен и искусни анестезиолог Јона Еилан. Додатно, Рафи Еитан је прошао кроз кратку обуку из анестезиологије, чак је и присуствовао на неколико хируршких интервенција.¹¹² За разлику од случаја Александра Израела, доктор Еилан ће све време бити уз Адолфа Ајхмана. Био је присутан у колима приликом саме отмице. Како му не би ризиковали здравље, одлучено је да га не дрогирају приликом и непосредно после отмице, али да лекар буде присутан ако ипак буду морали да га ставе под контролу у случају опирања. Доктор Еилан је био задужен да по доласку у сигурну кућу, изврши општи лекарски преглед Ајхмана. Докторски преглед је вршен редовно, сваки дан трајања отмице у сигурној кући. Доктор је био задужен и да провери да код себе нема цијанид или други токсин којим би себи одузео живот. Доктор је био уз њега у колима приликом вожње од сигурне куће до аеродрома у Буенос Ајресу, као и у авиону до Израела.¹¹³ „Положио сам га на под (кола) и покрио ћебетом, које сам држао мрвицу изнад његовог лица како би могао слободно да дише. Није смео да умре у нашим рукама, не дај Боже, као што је умро капетан Израел.“¹¹⁴

Да би се додатно смањио ризик, одлучено је да се приликом транспорта до Израела користи блажи анестетик који неће онесвестити Ајхмана, већ му само отупети чула и онемогућити га да самостално хода.¹¹⁵ Током држања у заробљеништву у сигурној кући, Адолф Ајхман је примораван да редовно ради физкултурне вежбе. Део израелског тима је чинила и жена, задужена да спрема храну по унапред одређеном, посебном режиму исхране. Оперативци су чак водили и рачуна о томе да редовно одлази у тоалет и врши велику нужду.¹¹⁶

¹¹¹ Majkl Bar-Zohar i Nisim Mišal, *Mosad: najveće misije izraelske tajne službe*, op. cit. 62 - 68; Rafi Eitan, *Capturing Eichmann*, op. cit., 114.

¹¹² Rafi Eitan, *Capturing Eichmann*, op. cit., 114.

¹¹³ Rafi Eitan, *Capturing Eichmann*, op. cit., 123, 127.

¹¹⁴ Peter Z. Malkin and Harry Stein, *Eichmann in My Hands: A First-Person Account by the Israeli Agent Who Captured Hitler's Chief Executioner*, op. cit., 175; Rafi Eitan, *Capturing Eichmann*, op. cit., 125; Zvi Aharoni and Wilhelm Dietl, *Operation Eichmann: Pursuit and Capture*, op. cit., 128, 140.

¹¹⁵ Rafi Eitan, *Capturing Eichmann*, op. cit., 123, 127, 134.

¹¹⁶ Rafi Eitan, *Capturing Eichmann*, op. cit., 129 - 130.

Свеобухватни напори, уложени да Адолф Ајхман буде лоциран и отет у Аргентини, а затим жив и доброг здравља пребачен у Израел, показују значај државних политичких интереса које је требало остварити његовим судским процесуирањем за ратне злочине против Јевреја. У наредним пасусима ћемо кроз анализу правних и политичких аспеката судског процеса, показати који су то државни политички интереси.

3.3. Судски процес Адолфу Ајхману у Израелу

3.3.1. Правни аспект судског процеса

Објективно гледано, нико осим можда његове породице и уског круга пријатеља, није очекивао да Адолф Ајхман буде проглашен невиним, јер је његова кривица одавно била позната и документована ван сваке разумне сумње. Шездесет година након завршетка судског процеса Адолфу Ајхману, готово да не постоје релевантни научни радови који преиспитују или оспоравају његове правно-процесне аспекте. О њима се скоро и не говори, за разлику од политичких аспеката, који су и данас изузетно актуелни, посебно најважнији, по којем је јеврејски народ у својој новој држави лично пресудио једном од својих најгорих целата.¹¹⁷

Прва правна дилема којом је оспораван легитимитет и легалитет суђења Ајхману у Израелу, тицао се начина на који је он доведен тамо. Јако је проблематично да се у основи легитимног и легалног судског процеса налази међународна отмица и кршење суверенитета друге државе. Пре поласка у Аргентину тима који је извршио отмицу, израелски врховни тужилац Хаим Коен је саставио нацрт оправдавајућег правног документа. На основу њега је током отмице, састављена изјава коју је Ајхман потписао: „Ја, Адолф Ајхман, доле потписани, изјављујем својом слободном вољом: Пошто је мој идентитет откривен, препознајем да више немају смисла даљи покушаји да избегавам правду. Изјављујем да сам вољан да одем у Израел и суочим се са процесом пред компетентним судом. Подразумева се да ћу добити право на одбрану и да ћу покушати да изнесем чињенице о мојим последњим годинама у Немачкој како би потомци добили праву слику. Ову изјаву дајем својом слободном вољом. Нису ми дата никаква обећања, нити ми је забрањено на било који начин. Желим да коначно нађем мир...”¹¹⁸ Сврха документа је иницијално била да помогне израелским оперативцима у случају да их ухвате аргентински органи безбедности. Међутим, касније је постало јасно да документ може да се искористи у одбрани Израела од оптужби за кршење међународног права и у одбрани његовог легитимитета да организује судски процес.¹¹⁹

Питање Ајхмановог „трансфера“ из Аргентине у Израел, било је разматрано и на седници Савета безбедности Уједињених нација, 22. јуна 1960. године. Једногласно

¹¹⁷ David Cesarani, *After Eichmann: Collective Memory and the Holocaust Since 1961* (London: Psychology Press, 2005), 19; Matthew Lippman, “Genocide: The Trial of Adolf Eichmann and the Quest for Global Justice,” *Buffalo Human Rights Law Review*, no. 8 (2002): 116; Hans W. Baade, “The Eichmann Trial: Some Legal Aspects,” *Duke Law Journal*, no.3 (1961): 400 - 410.

¹¹⁸ Zvi Aharoni and Wilhelm Dietl, *Operation Eichmann: Pursuit and Capture*, op. cit., 153.

¹¹⁹ Учесници операције се међусобно оспоравају, око тога ко је наговорио Адолфа Ајхмана да потпише документ. Rafi Eitan, *Capturing Eichmann*, op. cit., 166 - 167; Peter Z. Malkin and Harry Stein, *Eichmann in My Hands: A First - Person Account by the Israeli Agent Who Captured Hitler's Chief Executioner*, op. cit., 209; Zvi Aharoni and Wilhelm Dietl, *Operation Eichmann: Pursuit and Capture*, op. cit., 151 - 153.

усвојена Резолуција број 138, осуђује поступак Израела и повреду суверенитета Аргентине, односно обавезује Израел на „одговарајућу репарацију“ према Аргентини. У Израелу нико није био превише оптерећен овом осудом, а припреме за суђење Ајхману су настављене нормално.¹²⁰

Друга правна дилема се тичала питања јурисдикције и непристрасности израелског суда, односно способност државе Израел да Ајхману обезбеди фер процес и право на одбрану. Једни су сматрали да суђење Ајхману треба препустити међународном трибуналу, други да би Немачка требало да му суди пошто се ради о њеном држављанину, трећи су сматрали да је у реду да му се суди у Израелу, али да треба формирати међународно судско веће.¹²¹ Оспоравање надлежности и непристрасности израелског суда је најбоље сумирано у уводној речи адвоката одбране Роберта Серватиуса. По њему, не постоји могућност да јеврејске судије буду објективне, због предрасуда узрокованих личним осећањима због чињенице да је целокупна јеврејска нација била повређена масакром. Закон по којем се Ајхману суди је апсурдан, јер настоји да казни појединца за злочине који су се десили изван територије Израела, пре настанка Израела као државе, над лицима која у том тренутку нису била држављани Израела.¹²²

Занимљива је чињеница да поред свих оспоравања права Израелу да судски процесуира Адолфа Ајхмана, ниједна држава није формалноправно упутила захтев за његовом екстрадицијом. Немачка је настојала да се дистанцира до те мере, да је његовој породици ускратила право на покривање финансијских трошкова одбране. Да би се осигурали легитимитет и легалитет суђења, морала је да интервенише влада Израела која се обавезала на покривање 20.000 америчких долара трошкова Ајхмановом адвокату.¹²³ Такође, израелска влада је морала да иницира усвајање посебног закона, којим се дозвољава Серватиусу да као страни држављанин заступа Ајхмана пред израелским судом, јер ниједан израелски адвокат то није желео.¹²⁴

¹²⁰ United Nations, “Resolution 138 (1960) / [adopted by the Security Council at its 868th meeting], of 23 June 1960,” <https://digitallibrary.un.org/record/112107>, приступљено 25.12.2023; Sergio I. Minerbi, *The Eichmann trial diary* (New York: Enigma Books, 2011), 24 - 25; Matthew Lippman, “Genocide: The Trial of Adolf Eichmann and the Quest for Global Justice,” op. cit., 58 - 60.

¹²¹ Sergio I. Minerbi, *The Eichmann trial diary*, op. cit., 24 - 25; Quentin Reynolds, Ephraim Katz and Zwy Aldouby, *Eichmann, Minister of Death: The Adolf Eichmann Story* (London: Cassell, 1961), 235 - 238.

¹²² Sergio I. Minerbi, *The Eichmann trial diary*, op. cit., 24 - 25; Matthew Lippman, “Genocide: The Trial of Adolf Eichmann and the Quest for Global Justice,” op. cit., 46, 106 - 108; Gabriel Bach, “The Eichmann Trial,” *Loyola of Los Angeles International and Comparative Law Review* 34, no 3 (2012): 328 - 330.

¹²³ Deborah E. Lipstadt, *The Eichmann trial*, op. cit., 50; Sergio I. Minerbi, *The Eichmann trial diary*, op. cit., 24.

¹²⁴ Yeshayahu A. Jelinek, *Deutschland und Israel 1945 - 1965: ein neurotisches Verhältnis*, op. cit., 341; Sergio I. Minerbi, *The Eichmann trial diary*, op. cit., 19.

3.3.2. Политички аспект судског процеса

3.3.2.1. Изградња колективне националне свести и националног идентитета / Израел као политички ентитет говори у име свих Јевреја

Након оснивања државе Израел 1948. године, велики број Јевреја се досељавао у њу, међу којима велики број преживелих из немачких концентрационих логора и логора смрти. Уместо да тема Холокауста буде фактор националног уједињења и политичког окупљања, она је била потискивана у јавности као табу тема. Она је била и извор одређених друштвено-политичких подела. Постојала су јасна диференцирања између Јевреја рођених у Палестини и Јевреја који су дошли из Европе након Другог светског рата. Први су представљани као хероји који су нашли снаге и храбрости да се из различитих делова света упуте у Палестину, док је још увек била британски протекторат са доминантно већинским арапским муслиманским становништвом. Они су се од првог дана организовали и борили у крајње непријатељском окружењу и са таквим менталитетом победили у рату за независност 1948. године против многоструко снажнијег противника. Све време спремни да жртвују свој живот, они су ни из чега створили државу Израел. Ти Јевреји нису могли да разумеју зашто и како је шест милиона њихових сународника, без отпора и борбе, допустило да буде одведено у логоре и убијено на најсвирипије могуће начине. Преживели логораши нису имали одговоре на ова питања, па о својим стравичним искуствима генерално нису ни говорили. Постављало се и питање начина на који су преживели успели да преживе, сугеришући да су то успели вероватно неким нечасним радњама. На чудан начин, у периоду од 1948. до 1960. године, у Израелу је било друштвено непожељно (срамота) бити преживели логораш. Они су посматрани као друштвено-политички инфериорнији слој друштва, потенцијална опасност за борбени колективни менталитет младе нације, изграђен како би држава преживела у непријатељском арапском океану.

Процес изградње националног колективног идентитета је морао да буде управљан од стране политичке елите, тако да инкорпорира у себе трауму Холокауста, уместо да бежи од ње. Уместо извора подела и зазирања, Холокауст је морао да постане најјачи политички разлог националног јединства Јевреја у новој држави, односно да држави Израел, као политичкој заједници свих Јевреја, додели улогу најбољег гаранта да се Холокауст никада више неће поновити. Уместо извора слабости, Холокауст је требало учинити извором националне снаге. Да би то било могуће, израелско друштво је морало бити директно суочено са његовим страхотама. То је била примарна политичка улога судског процеса Адолфу Ајхману пред израелским судом.¹²⁵

Цео судски процес је био прожет снажном политичком симболиком. Сам званични назив судског случаја „Држава Израел против Адолфа Ајхмана“, садржи јасну политичку поруку. Процес је био организован у згради која се звала „Народна кућа“, плански одабраној да прими велики број заинтересованих посматрача. Почетак суђења Ајхману је био временски темпиран тако да се поклопи са Пасхом, најзначајнијим јеврејским празником којим се слави Божије избављење Јевреја из египатског ропства, креирајући поруку „да је Господ још једном избавио јеврејски народ од овог, само последњег у низу крвника

¹²⁵ Ylana Miller, “Creating Unity through History: The Eichmann Trial as Transition,” *Journal of Modern Jewish Studies* 1, no. 2 (2002): 131 - 139; Carole Fink, *West Germany and Israel: Foreign Relations, Domestic Politics, and the Cold War, 1965 - 1974* (Cambridge: Cambridge University Press, 2019), 13.

тиранина.¹²⁶ Ортодоксни слојеви друштва су могли да нађу симболику „испоручивања“ Ајхмана Јеврејима од стране Господа, као што је описано у Старом завету да се десило са аморејским и васанским царевима.¹²⁷

Текст уводне речи тужиоца је био структуриран тако да истакне, да Израел као држава говори у име свих Јевреја страдалих у Холокаусту. Дебора Липшдат чак наводи да је тужилац Хаузнер усаглашавао текст своје уводне речи са Бен-Гурионом.¹²⁸ „Док стојим пред Вама, судијама Израела, да предводим оптужбу против Адолфа Ајхмана, ја не стојим сам. Са мном је шест милиона оних који оптужују. Али они не могу да устану и покажу прстом према њему... јер њихов је пепео нагомилан на брдима Аушвица и пољима Треблинке и расут у рекама Пољске... Њихова крв јеца, али њихов глас се не чује. Због тога је моја дужност да будем њихов гласноговорник и ја ћу саопштити ову трагичну оптужницу у њихово име.“¹²⁹

По Липштадовој, ово је представљало индиректно истицање права Израела да говори у име свих живих Јевреја у свету. Јер ако заступа убијене од којих нико није био његов држављанин, то значи да има право да заступа и интересе живих који нису његови држављани. На овај начин је Бен-Гурион, као премијер Израела, отворено оспорио дотадашњи монопол Светске ционистичке организације да заступа Јевреје било где у свету.¹³⁰

Орна Бен-Нафтали сматра да „суђење Адолфу Ајхману представља почетак помирења са оснивачком траумом државе Израел, односно траумом Холокауста.“¹³¹ Хана Јаблонка сматра да је „суђење Ајхману имало за последицу изједначавање преживелих и убијених у Холокаусту као жртава. Оно је донело веће поштовање према преживелима који више нису морали да се правдају.“¹³² Леора Билски сматра да је суђење Ајхману „било трансформативно суђење за израелско друштво које је вратило на сцену владавину права и трансформисало нацију прогоњених људи у суверену државу са уваженим правним системом... Изврћући хијерархију и стављајући жртве испред државе, Хаузнер је имплицирао да је овлашћен да говори у име јеврејских жртава. Његове речи су истицале морално оправдање постојања државе Израел, као наследника и представника европског јеврејства.“¹³³

По мишљењу Бен Гуриона, суђење Ајхману је био најважнији догађај за Израел и јудаизам те године: „та операција гарантује владавину историјске правде у животима наших људи, захваљујући постојању државе Израел... Најважнији догађаји у 1961. години су били

¹²⁶ Sergio I. Minerbi, *The Eichmann trial diary*, op. cit., 15, 20.

¹²⁷ „Аморејци“, Српска православна црква, приступљено 30.3.2024. године, <http://arhiva.spc.rs/sr/amorejci.html>.

¹²⁸ Deborah E. Lipstadt, *The Eichmann trial*, op. cit., 67.

¹²⁹ Sergio I. Minerbi, *The Eichmann trial diary*, op. cit., 30; Matthew Lippman, “Genocide: The Trial of Adolf Eichmann and the Quest for Global Justice,” op. cit., 74.

¹³⁰ Matthew Lippman, “Genocide: The Trial of Adolf Eichmann and the Quest for Global Justice,” op. cit., 64; Deborah E. Lipstadt, *The Eichmann trial*, op. cit., 43 - 45.

¹³¹ Orna Ben-Naftali and Yogev Tuval, “Punishing International Crimes Committed by the Persecuted - The Kapo Trials in Israel (1950s & 1960s),” *Journal of International Criminal Justice* 4, no. 1 (March 2006): 128.

¹³² Sergio I. Minerbi, *The Eichmann trial diary*, op. cit., 191; Matthew Lippman, “Genocide: The Trial of Adolf Eichmann and the Quest for Global Justice,” op. cit., 65.

¹³³ Leora Yedida Bilsky, *Transformative Justice, Israeli Identity on Trial* (Michigan: University of Michigan Press, 2004), 86, 104.

проналазак остатака бораца из Бар Кохбиног устанка и Ајхманово суђење. Оба су производ самосталности Јевреја на својој сувереној земљи. Два оснивачка мита државе Израел су се симболички срела: мит о херојству јеврејског народа у земљи предака и мит о Холокаусту. Један подцртава историјску везу између народа и земље. Други подцртава јединствену судбину Јевреја, крваво разрачунавање између Јевреја и не-Јевреја, посвећеност народу и држави која је основана као лекција из прошлости и завет за будућност.“¹³⁴

3.3.2.2. Изградња јединственог националног наратива о Холокаусту

До судског процеса против Адолфа Ајхмана 1961. године, у Израелу није постојао национални консензус око начина на који треба посматрати болно искуство Холокауста. Већ смо говорили о диференцирању унутар Израела, између преживелих логораша и оних који то нису били. Као да то није било довољно лоше, међу преживелима Холокауста је дошло до поделе на оне који су пуком срећом преживели крај рата и оних који су оптужени да су преживели кроз различите видове колаборације са Немцима. Ова опасна политичка подела је персонификована у судском процесу Рудолфа Кастнера и у такозваним „Капо суђењима“.

„Капо суђења“ су били судски процеси, вођени у Израелу између 1951. и 1964. године, а сви оптужени су били преживели Холокауста. Претпоставља се да их је било око четрдесет и сви су на основу Закона о нацистима и нацистичким колаборационистима вођени против Јевреја, оптужених да су сарађивали са нацистима током спровођења „Коначног решења“.¹³⁵

Рудолф Кастнер је био лидер Јевреја у Мађарској током Другог светског рата. Кастнер је током рата покушавао да направи споразум са нацистима, по којем би мађарским Јеврејима било дозвољено да емигрирају у Палестину у замену за залихе, опрему и механизацију, коју би јеврејска заједница обезбедила за немачки ратни подухват. Договор познат као „крв за робу“ је предвиђао да се милион Јевреја пусти у замену за 10.000 камиона који би били испоручени Немцима. Јасно је да је договор било јако тешко спровести у пракси, па је на крају кроз овај договор свега нешто више од 1.600 Јевреја депортовано у Швајцарску. Проблем је био у томе што је Кастнер оптуживан, да се међу спасенима нашао значајан број чланова његове ближе и даље породице, пријатеља и пословних сарадника, као и других имућних Јевреја који су свој спас платили значајним свотама новца. Кастнер је након рата емигрирао у Палестину и постао значајна политичка фигура у владајућој Мапаи партији. Кастнерово суђење је започело тако што је јерусалимски новинар Гринвалд 1954. године јавно оптужио Кастнера за колаборационизам, а овај га тужио за клевету. Међутим, судски процес за клевету је под судијом Бенјамином Халевијем, ефективно прерастао у судски процес против Кастнера. Судија Халеви је 1955. године донео ослобађајућу пресуду за Гринвалда, уз образложење на триста страна које доказује да Кастнер јесте био колаборациониста и наводно пријатељ нациста, одговоран за смрт 400.000 мађарских Јевреја. Цела политичка криза је трагично окончана тако што су тројица младих

¹³⁴ David Cesarani, *After Eichmann: Collective Memory and the Holocaust since 1961*, op. cit., 18 - 19.

¹³⁵ Orna Ben-Naftali and Yogev Tuval, “Punishing International Crimes Committed by the Persecuted - The Kapo Trials in Israel (1950s & 1960s),” op. cit., 128 - 129; Yehiam Weitz, “The Holocaust on Trial: The Impact of the Kasztner and Eichmann Trials on Israeli Society,” *Israel Studies* 1, no. 2, (1996): 1 - 5.

Јевреја усмртила Кастнера, избојши га ножем на сред улице 1957. године. Израелски Врховни суд је 1958. године поништио Халевијеву пресуду против њега.¹³⁶

Овим судским процесима против преживелих жртава, Израел је у првој деценији постојања дошао у апсурдну ситуацију да његови судови суде и пресуђују искључиво Јеврејима за нацистичке злочине над Јеврејима. Апсурдност се најбоље види када се прогон Рудолфа Кастнера (Јеврејина) упореди са дизањем у небеса Оскара Шиндлера (Немца). Шиндлер је спасио преко 1.100, а Кастнер преко 1.600 Јевреја. Шиндлер је био члан НСДАП и индустријалац који се претходно баснословно обогатио као близак сарадник нациста, док је Кастнер само преговарао са њима. Шиндлер је добио статус Праведника међу народима у Јад Вашему, док је Кастнер оклеветан и због тога касније брутално убијен.

У политичком смислу, ови судски процеси су јачали већ успостављену перцепцију у Израелу, по којој су преживели логораши требали да се стиде што су успели да преживе, док шест милиона њих у томе није успело. Држава Израел уместо да буде уточиште преживелима, на овај апсурдан начин се бавила њиховим новим прогоном. Суђење Адолфу Ајхману је пружио јединствену прилику да суд који персонификује државу Израел, коначно подвуче јасну црту између нацистичког целата и јеврејске жртве, као и да трајно раскрсти са шпекулацијама о било каквој одговорности европских Јевреја за геноцид који је над њима спроведен.¹³⁷

„Јевреји из Палестине“ оличени у парадигми „нових снажних Јевреја“, морали су да престану да посматрају „Јевреје из Европе“ кроз парадигму „стarih слабих Јевреја“. Кроз сведочења преживелих у Холокаусту, изнетих на суђењу Ајхману, „Јевреји из Палестине“ су коначно суочени са страхотама кроз које су „Јевреји из Европе“ прошли. Њихово преживљавање трауме Холокауста и нормалан наставак живота представља огромно херојство по себи, те они више нису могли бити посматрани као „слаби“ ни у ком смислу.

Да би све горенаведено било постигнуто, морала је да постоји апсолутна политичка контрола израелске владе над судским процесом Адолфу Ајхману. Она је демонстрирана кроз контролу учесника процеса. Игром случаја, судија Бенјамин Халеви који је председавао Кастнеровим процесом, требало је да буде председавајући и у Ајхмановом процесу. Он је одбио више позива министра правде да уступи случај другом судији, због чега је израелски парламент изменио важећи закон, који је сада предвиђао да се судски случајеви у којима се тражи смртна казна додељују Врховном суду. Поред тога, Моше Ландау је пребачен из једног у други суд како би могао да буде председавајући судског већа. Тако је судија Халеви уместо да председава, само био члан већа. Тиме је онемогућено да се политички дискурс суђења Ајхману извитопери у још један лов на колаборационисте

¹³⁶ “Gruenwald-Kastner Trial 1954,” European Holocaust Research Infrastructure, приступљено 16.12.2023, https://portal.ehri-project.eu/units/il-002798-tr_7; Leora Yedida Bilsky, *Transformative Justice, Israeli Identity on Trial*, op. cit., 17 - 25; Deborah E. Lipstadt, *The Eichmann trial*, op. cit., 50 - 52; Matthew Lippman, “Genocide: The Trial of Adolf Eichmann and the Quest for Global Justice,” op. cit., 65; Michal Shaked, “The Unknown Eichmann Trial: The Story of the Judge,” *Holocaust and Genocide Studies* 29, no.1 (April 2015): 3.

¹³⁷ Deborah E. Lipstadt, *The Eichmann trial*, op. cit., 51; Leora Yedida Bilsky, *Transformative Justice, Israeli Identity on Trial*, op. cit., 103.

међу Јеврејима. Додатно, суд је Гринвалдовом адвокату у Кастнеровом судском процесу, ускратио било какво учешће у Ајхмановом судском процесу.¹³⁸

3.3.2.3. Борба за историјски наратив о Холокаусту у Израелу и свету

У Израелу су у време судског процеса против Адолфа Ајхмана, на снази била два закона: Закон о геноциду и Закон о нацистима и нацистичким колаборационистима. Важна дистинкција између ова два закона је у томе што је Закон о геноциду био усаглашен са међународном Конвенцијом о спречавању и кажњавању злочина геноцида из 1948. године, односно садржао је универзалне правне норме и дефиниције преузете из Конвенције. Закон о нацистима и нацистичким колаборационистима је био посебан закон који је Израел донео. Овај закон преписује већину норми из Конвенције о геноциду, али додаје, као први свој члан, кажњавање „злочина против јеврејског народа“, чиме ефективно помера свој фокус са злочина геноцида као злочина против човечанства на злочин геноцида против Јевреја. Важењем оба закона је избегнута правна дискриминација између јеврејских и нејеврејских жртава геноцида. Применом Закона о нацистима и нацистичким колаборационистима у судском процесу против Ајхмана, омогућено је да се за потребе грађења колективне свести израелске нације у први план истакне страдање Јевреја.¹³⁹

Процесуирање спровођења „коначног решења“ над Јеврејима је на суђењима нацистима у Нирнбергу имало нажалост маргинално место. Пошто су суђења организовале САД, Француска, Совјетски Савез и Британија, њихове судије су давале примат ратним злочинима који су највише погодили њихове државе током Другог светског рата или су били у складу са њиховим политичким интересима након рата. Међу стотинама страница судских пресуда из Нирнберга, злочини над Јеврејима се наводно спомињу на свега шест страница.¹⁴⁰ Из тог разлога, Давид Бен-Гурион није дозволио да се историјско суђење Адолфу Ајхману, уместо за злочине над Јеврејима, претвори у још једно од многобројних суђења нацистима за ратне злочине вођења агресивног рата, уништавања имовине, убијање ратних заробљеника и слично, а за које је сматрано да су свој историјски епилог већ добили на суђењима у Нирнбергу и бројним суђењима у државама победницама.¹⁴¹

Леора Билски даје одличну компарацију два тадашња наратива о Холокаусту. Првог, који су градиле израелске државне институције на челу са Бен-Гурионом и другог наратива Хане Арент, који је заправо у том тренутку био форсиран у свету. Арент је сматрала да Холокауст треба посматрати као „савремену уникатну катастрофу унутар европског контекста уздицања тоталитарне државе. Уместо тезе о јединственом страдању Јевреја, нудила је тезу по којој је истребљење Јевреја заправо злочин против читавог човечанства, својим највећим делом само извршен над Јеврејима“.¹⁴² Намера Бен-Гуриона је била да се кроз судски процес Адолфу Ајхману, избори да Холокауст не буде утемељен као

¹³⁸ Michal Shaked, “The Unknown Eichmann Trial: The Story of the Judge,” op. cit., 1 - 5; Deborah E. Lipstadt, *The Eichmann trial*, op. cit., 51 - 52; Yeshayahu A. Jelinek, *Deutschland und Israel 1945 - 1965: ein neurotisches Verhältnis*, op. cit., 342.

¹³⁹ Orna Ben-Naftali and Yogev Tuval, “Punishing International Crimes Committed by the Persecuted - The Kapo Trials in Israel (1950s & 1960s),” op. cit., 128 - 129, 145 - 146.

¹⁴⁰ Sergio I. Minerbi, *The Eichmann trial diary*, op. cit., 28.

¹⁴¹ Gabriel Bach, “The Eichmann Trial,” op. cit., 337; Sergio I. Minerbi, *The Eichmann trial diary*, op. cit., 7, 188.

¹⁴² Leora Yedida Bilsky, *Transformative Justice, Israeli Identity on Trial*, op. cit., 100.

катастрофа човечанства, већ примарно као још једна катастрофа Јевреја у низу историјских катастрофа попут разарања Јудеје од стране Вавилона, ропства под египатским фараоном или разарања Јудеје од стране Римљана.¹⁴³

Симон Визентал наводи да је суђење Ајхману подсетило свет на страдање Јевреја у тренутку када су се сви трудили да се све што пре заборави. Оно је продубило свест и сазнања о „државној убилачкој машинерији“ и њеним стварним размерама.¹⁴⁴

На крају поглавља о институционалном политичком убиству Адолфа Ајхмана, дајемо виђење његовог политичког значаја из угла Рафија Еитана: „Заробљавање Ајхмана није било освета. Немогуће је осветити смрт шест милиона људи, од чега милион и по деце. Циљ је било откривање ужаса Холокауста и усађивање у свест сваког човека на свету, тако да ово знање буде преношено са генерације на генерацију до краја постојања. До ове операције, ниједна значајна организација се није бавила потрагом за нацистичким криминалцима. Нисмо ни ми. Шта више, тема Холокауста је у највећој мери била табу. Преживели нису о њој говорили. За оне који нису били тамо, било је јако тешко да разумеју. Многим преживелим логорашима који су живели међу нама, попут Михаела Голдмана, детета у гету који је осуђен на 80 удараца бичем и који их је преживео упркос свим шансама, није се веровало када су испричали своју причу после емигрирања у Израел. Људи су мислили да је у питању измошљотина... Кроз суђење су свет, јеврејска заједница и народ у Израелу по први пут чули целу причу о Холокаусту... Након суђења, Холокауст и хероизам нису више биле различите речи, већ целовита фраза. Од тог тренутка, преживели Холокауста су били излечени од свог ћутања, а сви ми остали од своје глувоће. А Михаел Голдман дечак из гетоа којем нико није веровао, седео је у судници обучен у униформу израелског полицијског официра, задужен за чување Ајхмана. Хватање Ајхмана од стране дуге руке Израела, његово суђење у Јерусалиму и његова егзекуција су били важни историјски кораци у васкрсавању израелског народа након Холокауста. Суђење је донело са собом промену свести, са поруком да више неће бити некажњеног наношења зла Јеврејима, или масовног расељавања о којем ће неко други одлучивати.“¹⁴⁵

¹⁴³ Leora Yedida Bilsky, *Transformative Justice, Israeli Identity on Trial*, op. cit., 100; Matthew Lippman, “Genocide: The Trial of Adolf Eichmann and the Quest for Global Justice,” op. cit., 74 - 75.

¹⁴⁴ Simon Wiesenthal, *Justice not Vengeance* (London: Mandarin Paperback, 1989), 92.

¹⁴⁵ Rafi Eitan, *Capturing Eichmann*, op. cit., 139 - 142.

4. РАКЕТНИ ПРОГРАМ АРАПСКЕ РЕПУБЛИКЕ ЕГИПАТ

4.1. Уводна разматрања

Како би били сагледани сви политиколошки аспекти ракетног програма Арапске Републике Египат, он мора бити истражен у ширем контексту хладноратовског и блискоисточног сукоба. Истовремено, египатски ракетни програм сам по себи не представља предмет нашег научног истраживања. Њиме се бавимо у контексту употребе институционалних политичких убистава од стране Израела са намером да дотични програм буде заустављен. Због тога се у крајње ограниченом обиму бавимо различитим аспектима као што су: трка у наоружању на Блиском истоку, геополитичке промене генерисане увођењем оружја за масовно уништење, хладноратовско надметање великих сила, техничке карактеристике египатских пројектила, итд. Наш истраживачки фокус остаје на научном објашњавању околности, под којима се израелске државне институције опредељују да користе политичка убиства као инструмент политичког насиља. Кроз конкретне студије случаја политичких убистава се бавимо њиховим објашњењем, оперативном логиком и политичким наративом у оквиру којег је вршена њихова друштвена легитимизација у односу на претњу од египатског ракетног програма.

На основу коришћене научне литературе, можемо да констатујемо да заустављање египатског ракетног програма представља први научно документовани случај, у којем су израелске државне институције користиле политичка убиства против страних држављана, а да нису у питању непријатељске арапске државе са којима је Израел био у стању рата. Заустављање египатског ракетног програма представља и први документовани случај у којем су израелске државне институције систематски користиле политичка убиства. Из угла структуре овог научног рада, поглавље о египатском балистичком програму представља и прво поглавље у којем ће бити истражено како се држава Израел служила институционалним политичким убиствима, у намери да спречи програм развијања оружја за масовно уништење неке арапске државе.

Ради прецизности, чији ће значај бити показан у наредним поглављима рада, важно је да истакнемо разлику између програма развоја балистичких пројектила и развоја оружја за масовно уништење¹⁴⁶. Иако је пракса показала да су ово међусобно крајње условљена питања, између њих постоје суштинске разлике. Египат је 50-их и 60-их година прошлог века, порицао намеру и активности на развијању оружја за масовно уништење. Тврђено је да се развија само ракетна (балистичка) технологија која би користила конвенционалне бојеве главе. Израел је тврдио да Египат паралелно, јавно ради на развоју ракетне технологије и тајно на развоју ОМУ потенцијала.¹⁴⁷

Држава Израел је на египатски ракетни програм одговорила широким спектром мера, који је ишао од дипломатије до политичког насиља. Предмет истраживања је

¹⁴⁶ У Стратегији за борбу против ширења оружја за масовно уништавање, за период 2021 - 2025. године, Владе Републике Србије, стоји следеће: „Под појмом „оружје за масовно уништење“, Република Србија подразумева хемијско, биолошко, радиолошко и нуклеарно (у даљем тексту: ХБРН) оружје и средства за њихово преношење, како је то дефинисано међународним уговорима, конвенцијама, споразумима и протоколима.“

¹⁴⁷ Amos Perlmutter, Michael Handel and Uri Bar-Joseph, *Two minutes over Baghdad* (London: Frank Cass Publishers, 2003), 10 - 17.

политичко насиље, које анализирамо кроз класификацију појавних облика ученог политичког насиља. У складу са предметом истраживања, одговор Израела на успешно тестирање пројектила 1962. године, сагледавамо кроз употребљене облике политичког насиља дате у класификацији Драгана Симеуновића.¹⁴⁸ Међу употребљеним облицима политичког насиља представника израелских државних институција јасно идентификујемо претњу силом, принуду, притисак и институционално политичко убиство. Они ће такође бити истражени у потребној мери, како бисмо показали да су политичка убиства представљала последњи избор државе Израел и њених институција, приликом одабира инструмената за отклањање претње коју су сматрали егзистенцијалном.

4.2. Историјат египатских захтева за ракетном технологијом и сарадња са нацистичким научницима

Свет је након Другог светског рата ушао у еру убрзаног развоја нуклеарног наоружања и ракетне технологије.¹⁴⁹ Главна база научника и инжењера који су поседовали знање у области ракетне технологије је била поражена нацистичка Немачка. Савезничке снаге су се међусобно утркивале ко ће први стићи до немачких научника и ставити их у службу својих војних програма. У коришћеној научној литератури се о овом процесу говори као о „заоставштини Пенемундеа“.¹⁵⁰ Савезна Република Немачка је у неком тренутку, уместо објекта, постала субјекат овог процеса, односно почела сама да нуди услуге својих научних стручњака и индустрије трећим државама.¹⁵¹ На основу свега наведеног, не треба да чуди чињеница да је и Египат, у намери да развије своје ракетне капацитете, регрутовао управо немачке стручњаке.

У коришћеној научној литератури се наводи, да египатска амбиција за поседовањем ракетне технологије потиче још из времена краља Фарука I. Немачки војни стручњаци из разних области, су на основу договора две државе, боравили у Египту од почетка 50-их година и радили на оспособљавању египатске војске. Изградњом египатског војноиндустријског комплекса и организовањем великог броја бивших нацистичких стручњака и привредника, руководио је истакнути нацистички индустријалиста др Вилхелм Вос.¹⁵² Као Герингова десна рука и истакнути нациста, Вос је био високи функционер у

¹⁴⁸ Драган Симеуновић, *Теорија политике - ридер*, op. cit., 155.

¹⁴⁹ Детаљније о историјату развоја ракетне технологије погледати у: U.S. Army Center of Military History, *History of Strategic Air and Ballistic Missile Defense, Volume II (1956-1972)* (Pennsylvania: DIANE Publishing, 2015); Clayton K. S Chun, *Thunder over the horizon: from V-2 rockets to ballistic missiles* (New York: Praeger Security International, 2006).

¹⁵⁰ Детаљније о раду немачких стручњака у савезничким државама после Другог светског рата, погледати у: Michael J Neufeld, *The rocket and the reich: Peenemunde and the coming of the ballistic missile era* (New York: Smithsonian books, 1995); Roger Howard, *Operation Damocles: Israel's Secret War Against Hitler's Scientists 1954-1967* (New York: Pegasus Books, 2013).

¹⁵¹ Детаљније погледати у: Jürgen Scheffran, “Die heimliche Raketenmacht: Deutsche Beiträge zur Entwicklung und Ausbreitung der Raketentechnik,” *Wissenschaft & Frieden*, no.1, (1991); “36, 135 und 333,” *Der Spiegel*, приступљено 12.2.2022. године, <https://www.spiegel.de/politik/36-135-und-333-a-1806d3d9-0002-0001-0000-000045151898>.

¹⁵² Owen Sirrs, *Nasser and the Missile Age in the Middle East* (New York: Routledge, 2006), 11.

Шперовом Министарству за наоружање и ратну производњу, генерални директор „Херман Геринг“ концерна, извршни директор концерна *Brunner Waffenwerk* и директор Шкоде.¹⁵³

Од Воса је затражено да за египатску армију развије пројектил малог домета, који би користила артиљерија. Овен Сирс¹⁵⁴ наводи да је Вос за потребе овог пројекта ангажовао извесног Курта Фулнера (*Kurt Hermann Füllner*). О овом пројекту се зна јако мало. Међутим, поуздано се зна да ниво стручности и оспособљености ангажованих немачких саветника није био на задовољавајућем нивоу, као и да су постојали константни проблеми са набавком материјала одговарајућег квалитета за израду пројектила.¹⁵⁵ Недостатак висококвалитетног челика, електричних осигурача и ракетног горива, био је посебно проблематичан, спречавајући даљи напредак програма.¹⁵⁶ Немачки часопис Шпигл је о Фулнеру написао чланак 1952. године у којем га приказује као вештог преваранта, који је обмануо египатску владу за велику своту новца. Фулнер је наводно ангажавао немачке држављане да се лажно представљају као авиоинжењери, а крајње застарели модел немачке ракете *FX-7* је представљао као последње чудо технике које ће да развије за потребе Египта. Већина коришћених научних извора наводи исти завршетак Фулнеровог програма, тј. да су он и његови „глумци“ кратко време провели у египатском затвору, а потом су сви депортовани у Немачку.¹⁵⁷

Други покушај Египта да развије сопствене балистичке пројектиле, представља такозвани ЦЕРВА програм (*Compagnie des Engins à Réaction pour Vol Accéléré - Jet Engines for Accelerated Flight Company*).¹⁵⁸ Сви резултати рада и достигнућа Фулнеровог „тима научника“ (нејасно који резултати и достигнућа), су наводно преусмерени у истраживачки конзорцијум ЦЕРВА, који је био под државном контролом и управом. Наводи се да је програм покренут у првој половини 1952. године, непосредно пре војног удара у Египту и доласка на власт Гамала Абдела Насера.¹⁵⁹ Претходни фијаско очигледно није уздрмао позицију Вилхелма Воса, јер је и нова власт од њега тражила да именује руководиоца новог програма. Вос је успео да ангажује Ролфа Енгела, који је представљао много звучније име у односу на Фулнера.¹⁶⁰ Ролф Енгел је за време нацистичког режима у Немачкој држао

¹⁵³ Central Intelligence Agency, “Who is Who in Nazi Germany,” https://www.cia.gov/readingroom/docs/WHO'S%20WHO%20IN%20NAZI%20GERMANY%201944_0001.pdf приступљено 15.12.2021. године; “SS-Standartenführer Dr. Wilhelm Voß, Generaldirektor, Geschäftsführer der Waffen-Union Skoda-Brünn.- Verlobungs- und Heiratsgesuch, Amtsenthebung und Übernahme in die Waffen-SS,” Deutsche Digitale Bibliothek, приступљено 14.12.2021. године, <https://www.deutsche-digitale-bibliothek.de/item/C36ATLI6QP2QQ5HFSS7NWAQOVP44Y5UA>.

¹⁵⁴ Овен Сирс је доцент на Универзитету у Монтани САД. Од 1997. године је официр Одбрамбено обавештајне агенције САД, *The Defense Intelligence Agency (DIA)*, задужене за сакупљање податке о војним активностима широм света, за креаторе одбрамбене политике и планерима Министарству одбране, даје подршку при војном планирању и набавкама система наоружања војске САД. Своје искуство у обавештајном свету и приступ подацима о војскама на Блиском истоку, Сирс је преточио у монографије и предавања.

¹⁵⁵ Owen Sirrs, *Nasser and the Missile Age in the Middle East*, op. cit., 11.

¹⁵⁶ “Egypt Missile Chronology,” The Nuclear Threat Initiative, приступљено 15.12.2021. године, https://media.nti.org/pdfs/egypt_missile.pdf.

¹⁵⁷ “Die PAG ist eine Macht - aus DER SPIEGEL 27/1952,” Der Spiegel, приступљено 15.12.2021. године, <https://www.spiegel.de/politik/die-pag-ist-eine-macht-a-c0922cfd-0002-0001-0000-000021976975>; Owen Sirrs, *Nasser and the Missile Age in the Middle East*, op. cit., 11.

¹⁵⁸ Owen Sirrs, *Nasser and the Missile Age in the Middle East*, op. cit., 12.

¹⁵⁹ Anvar el Sadat, *U potrazi za identitetom: autobiografija* (Zagreb: Globus, 1979), 89 - 107.

¹⁶⁰ Детаљније о Ролфу Енгелу погледати у: “Rolf Engel,” Deutsche Nationalbibliothek, приступљено 15.12.2021. године, <https://portal.dnb.de/opac.htm?method=simpleSearch&query=119385627>.

релативно истакнуте позиције, а једно време је био ангажован у злогласном нацистичком истраживачком комплексу Пенемунде.¹⁶¹ Као и у претходном случају, опширни подаци о разлозима колапса ЦЕРВА програма нису доступни. Познато је да нису превазиђени проблеми набавке материјала високог квалитета, али и да нова власт није била спремна, ни способна, да финансијски испрати изузетно скуп пројекат балистичких пројектила.¹⁶² Пошто је позната временска секвенца одласка немачких стручњака из Египта и напуштања ЦЕРВА програма, на основу ње је могуће пратити ток његовог постепеног гашења. Др Паул Гоерке је напустио програм 1954. године, Вилхелм Вос 1956. године, а др Ролф Енгел 1957. године, када је програм био и званично угашен.¹⁶³

Треба држати у виду да је Египат 50-их година прошлог века, ипак био прилично неразвијена и сиромашна држава, а да су ракетни програми представљали изузетан луксуз најмоћнијих држава, попут САД, Совјетског Савеза, Велике Британије и Француске. Египат се после рата 1956. године, нашао у још озбиљнијим финансијским проблемима. Играјући на карту Хладног рата, Насер је одлучио да је економичније да се обрати Совјетском савезу, са молбом да му продају готов балистички производ. Међутим, одговор Хрушчова је био негативан. Египат није сматран довољно поузданим и политички одговорним партнером, да би му била поверена совјетска балистичка технологија.¹⁶⁴

После неуспешног покушаја набавке пројектила у иностранству, креће фаза самосталног развоја која представља срж нашег интересовања у овом поглављу. Ради се о временском периоду између 1959. и 1965. године. Изградњи балистичких способности је тада приступљено неупоредиво организованије. Од старта се пошло од највећих слабости и разлога неуспеха претходних покушаја. То су биле набавка висококвалитетних материјала, односно ангажовање стручњака који поседују теоријско знање и непосредно искуство (пренос *know how* технологије). Египат је решење за оба проблема, поново потражио међу инжењерском базом срушеног Трећег Рајха. Део активности је био усмерен на ангажовање инжењера са водећих техничких универзитета у Минхену, Берлину, Бечу, Грацу... Други део ангажованих научника, чинили су авио и астронаутички инжењери који су поседовали знање и претходно искуство са сличних државних пројеката. Као руководећи стручњаци су, за 450.000 америчких долара годишње, били ангажовани др Еуген Зенгер, др Волфганг Пилц, др Паул Гоерке и др Ханс Клајнвехтер.¹⁶⁵

4.3. Кредитбилност египатског ракетног програма и одговор државе Израел

Израел се у случају Египта руководио дотадашњом међународном праксом, по којој је стицање балистичких способности уско повезано са покушајима да се развије и оружје за

¹⁶¹ Owen Sirrs, *Nasser and the Missile Age in the Middle East*, op. cit., 13.

¹⁶² Jürgen Scheffran, "Die heimliche Raketenmacht: Deutsche Beiträge zur Entwicklung und Ausbreitung der Raketentechnik," op. cit., 20; Owen Sirrs, *Nasser and the Missile Age in the Middle East*, op. cit., 17 - 19.

¹⁶³ "Egypt Missile Chronology," The Nuclear Threat Initiative, приступљено 15.12.2021. https://media.nti.org/pdfs/egypt_missile.pdf.

¹⁶⁴ Joseph S. Bermudez, "Ballistic missile development in Egypt," *Jane's Intelligence Review*, 4, no. 19 (1992): 452 - 458.

¹⁶⁵ Roger Howard, *Operation Damocles: Israel's Secret War Against Hitler's Scientists*, op. cit., 85 - 95; Owen Sirrs, *Nasser and the Missile Age in the Middle East*, op. cit., 30 - 32; Jürgen Scheffran, "Die heimliche Raketenmacht: Deutsche Beiträge zur Entwicklung und Ausbreitung der Raketentechnik," op. cit., 21;

масовно уништење. Јако су ретки случајеви да је нека држава развила ракетну технологију, а да није покушала да развије неконвенционалне бојеве главе након тога. То значи да се Израел није толико бринуо због развоја технологије саме по себи, већ наредног корака у њеној примени. Ретроактивно гледано, историја ће показати да Египат јесте накнадно покушавао да дође до хемијског и биолошког оружја, тако да се чини добром процена Израела, по којој овај и сличне програме треба саботирати у њиховом корену.¹⁶⁶ Израел се определио да се руководи агресивним намерама египатског војног и политичког врха, као и потенцијалним, а не само тренутним балистичким и ОМУ способностима Египта.

Египатски ракетни програм дефинитивно јесте био кредибилан, али не и егзистенцијална претња по државу Израел. Главна препрека да постане егзистенцијална претња је био недостатак стручности немачких научника да изврше свој задатак до краја и оперативно оспособе пројектиле. У односу на разне преваранте и дилетанте које смо описали на почетку поглавља, немачки стручњаци ангажовани после 1960. године, јесу поседовали научни и професионални кредибилитет. Али показаће се, не у потребној мери. Наилазимо на бројне потврде овог става у коришћеној научној литератури, издвајајући неколико. У својевременим обавештајним проценама САД, више од шест месеци након тестирања пројектила у Египту, ова тема се готово уопште не појављује у декласификованој документацији о разговорима Беле куће са Египтом и Израелом. Нпр. неупоредиво већи политички значај се даје могућој продаји совјетских нуклеарних подморница Египту.¹⁶⁷ Саветник председника САД МекЦорц Банди, истицао је како пројектиле више служе за хвалисање, него за конкретну употребу.¹⁶⁸ ЦИА је тек почетком 1963. године почела да се бави овом темом и то на инсистирање Израела. Декласификована документа сугеришу да је, већ у фебруару 1963. године, ЦИА имала пун извештај о египатским балистичким способностима. Занимљиво, преко 80% извештаја се и данас води као строго поверљив.¹⁶⁹ Иако не знамо шта пише у овом извештају, из поменуте декласификоване документације Беле куће, видимо да је тема египатских пројектила остала прилично ниско на америчкој листи приоритета тема на Блиском истоку.¹⁷⁰ Керол Финк наводи да су САД све време сматрале да је мање зло да на Блиском истоку бораве војни стручњаци, техничари и саветници из Западне Немачке, чак иако се ради о бившим нацистима, него да бораве стручњаци из Совјетског Савеза.¹⁷¹

Недовољна релевантност египатског балистичког програма се може видети и из квалификација на рачун ангажованих немачких стручњака. Инге Дојчкрон наводи да се: „нису могли очекивати значајнији резултати од ових привремено ангажованих „безимених“ (мисли се научно неафирмисаних *прим. аут.*) немачких научника. Нико од њих није био

¹⁶⁶ Gregory D. Koblenz, “Coercive Nonproliferation: Israel’s Use of Coercive Diplomacy to Prevent the Proliferation of Strategic Weapons,” Paper presented at *American Political Science Association Annual Meeting, Seattle, September 1-4, 2011*. 2 - 11; Owen Sirrs, *Nasser and the Missile Age in the Middle East*, op. cit., 3.

¹⁶⁷ “Foreign Relations of the United States, 1961 - 1963, Volume XVIII, Near East, 1962-1963,” U.S. Department of State, приступљено 30.3.2024. године, <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1961-63v18>.

¹⁶⁸ Yeshayahu A. Jelinek, *Deutschland und Israel 1945-1965: ein neurotisches Verhältnis*, op. cit., 422.

¹⁶⁹ Central Intelligence Agency, “The United Arab Republic Missile Program,” 26. Feb. 1963, https://www.cia.gov/readingroom/docs/DOC_0001173825.pdf, приступљено 12.2.2022. године.

¹⁷⁰ “Foreign Relations of the United States, 1961 - 1963, Volume XVIII, Near East, 1962 - 1963,” op. cit.

¹⁷¹ Carole Fink, *West Germany and Israel Foreign Relations, Domestic Politics, and the Cold War 1965-1974*, op. cit., 14; Lorena De Vita, *Israelpolitik German - Israeli relations, 1949-69* (Manchester: Manchester University Press, 2020), 164.

експерт међународног реномеа, што потврђује чињеница да нико од њих није добијао пословне понуде из напреднијих и богатијих држава.¹⁷² Министар одбране Савезне Републике Немачке Штраус, сматрао је да је Волфганг Пилц „апсолутно испод свих стандарда у пољу свог деловања.“¹⁷³ Ролф Фогел их описује као ракетне експерте „друге класе.“¹⁷⁴

Забрињавајући део египатског програма се тицао његових планираних размера и габарита. Оне се најбоље виде из документа до којег је дошао Мосад преко Волфганга Лоца, у којем др Пилц од египатских власти тражи новчана средства за набавку материјала, потребног за производњу чак 900 пројектила.¹⁷⁵ У Израелу је посебно злокобан призвук египатског ракетног програма, давао ангажман немачких и аустријских инжењера, правника, индустријалаца, дипломата и других стручњака. Готово по правилу су сви били, мање или више, истакнути чланови нацистичке¹⁷⁶ антисемитске машинерије која је свега 15 година раније организовано физички истребила шест милиона Јевреја. Најбољи пример оваквог политичког става је говор Голде Меир у Кнесету, а у којем оптужује немачке и аустријске научнике да кроз египатски ракетни програм покушавају да заврше оно што нису успели током Другог светског рата.¹⁷⁷

4.4. Институционално политичко убиство др Хајнца Круга, покушаји политичког убиства др Ханса Клајнвехтера и др Фолфганга Пилца

Рафи Еитан сведочи да су египатски напори да изграде арсенал балистичких пројектила кроз ангажовање немачких стручњака, били под континуираним надзором Мосада још од почетка 50-их година. Израел ни у једном тренутку није реаговао на поменуте напоре и активности, јер им није придавао велики значај. Бен-Гурион је у свом личном дневнику, почетком фебруара 1962. године, унео да је разговарао са Исером Харелом на тему египатских пројектила, готово шест месеци пре њиховог јавног тестирања и приказивања на војној паради.¹⁷⁸ Као разлог значајне промене у перцепцији озбиљности претње, намеће се успешно јавно тестирање египатских пројектила 22. јула 1962. године.¹⁷⁹

Израелски план је био да се египатски ракетни програм онеспособи прецизном применом политичког насиља над појединцима, за које је процењено да се налазе на кључним позицијама, односно од чијих је активности највише зависило да ли ће египатски пројектили постати оперативни или не. „Ретке су ситуације у којима је одређени појединац толико вредан противничкој страни, да његова смрт утиче на коначни исход неке борбе.

¹⁷² Owen Sirrs, *Nasser and the Missile Age in the Middle East*, op. cit., 58.

¹⁷³ Owen Sirrs, *Nasser and the Missile Age in the Middle East*, op. cit., 60.

¹⁷⁴ Rolf Vogel, ed., *Der deutsch-israelische Dialog Dokumentation eines erregenden Kapitels deutscher Außenpolitik*, Band 1 (München: K. G. Saur, 1987), 232.

¹⁷⁵ Ronen Bergman, *Rise and Kill First: The Secret History of Israel's Targeted Assassinations*, op. cit., 71; Owen Sirrs, *Nasser and the Missile Age in the Middle East*, op. cit., 59; Rafi Eitan, *Capturing Eichmann*, op. cit., 150; Majkl Bar-Zohar i Nisim Mišal, *Mosad: Najveće misije izraelske tajne službe*, op. cit., 145.

¹⁷⁶ Фолфганг Лоц описује у својим мемоарима, како се лично упознао са Јоханом фон Лерсом и др Хансом Ајселеом. Видети: Wolfgang Lotz, *The Champagne Spy* (New York: Manor Books, 1973).

¹⁷⁷ Yeshayahu A. Jelinek, *Deutschland und Israel 1945 - 1965: ein neurotisches Verhältnis*, op. cit., 418.

¹⁷⁸ Rafi Eitan, *Capturing Eichmann*, op. cit., 150 - 151.

¹⁷⁹ Owen Sirrs, *Nasser and the Missile Age in the Middle East*, op. cit., 1 - 2; Roger Howard, *Operation Damocles: Israel's Secret War Against Hitler's Scientists*, op. cit., 135 - 143.

Научници у Египту су савршено потпадали у ту категорију, јер на крају крајева научници не расту на дрвећу.¹⁸⁰

Зви Малкин наводи да је био задужен за групу техничара окупљених око Фолфганга Пилца. После два месеца праћења Пилца и његових сарадника, њихове идентификације, одређивања њихових професионалних функција, упознавања њихове рутине, Малкин и оперативци Мосада су почели да им неприметно проваљују у станове, канцеларије и лабораторије у потрази за документима, нацртима и другим изворима информација. Златни рудник је била Пилцова лабораторија у Келну.¹⁸¹

На основу прикупљених обавештајних података је утврђено да највећи проблем представља нефункционалан систем за прецизно навођење пројектила ка мети. Израелска намера је била да тако и остане. Доктор Пилц је руководио развојем погона пројектила, док су за развој система за навођење били задужени др Паул Гоерке и др Клајнвехтер. Са друге стране, требало је онемогућити даљу набавку висококвалитетних сировина и материјала неопходних за производњу пројектила. Овим аспектом програма је руководио др Хајнц Круг преко своје новоосноване компаније ИНТРА, са др Пилцом и др Гоеркеом као суоснивачима. Сви они ће постати таргетирани појединци у Мосадовој кампањи политичког насиља, под кодним називом „Дамокле“ (асоцијација на Дамоклеа којем је мач висио изнад главе симболизујући опасност која непрестано прети и која може да наступи изненада).¹⁸²

Коришћена научна литература је сагласна да иза нестанка и смрти др Хајнца Круга, односно покушаја убиства др Ханса Клајнвехтера и др Фолфганга Пилца стоји израелски државни обавештајни апарат.¹⁸³ Од коришћених извора, посебно истичемо аутобиографију Рафија Еитана, као посредног и непосредног учесника ових догађаја. Истичемо и декласификовану спољнополитичку документацију Савезне Републике Немачке,¹⁸⁴ конкретно записник са састанка кабинета Владе од 26. марта 1963. године, на којем је расправљано о умешаности израелских обавештајних служби у политичко убиство др Хајнца Круга и покушаје политичког убиства др Ханса Клајнвехтера и др Фолфганга Пилца.¹⁸⁵ У овом документу, шеф кабинета Глобке говори и о могућој одговорности

¹⁸⁰ Owen Sirrs, *Nasser and the Missile Age in the Middle East*, op. cit., 60.

¹⁸¹ Peter Z. Malkin and Harry Stein, *Eichmann in My Hands: A First-Person Account by the Israeli Agent Who Captured Hitler's Chief Executioner*, op. cit., 80 - 99.

¹⁸² Ronen Bergman, *Rise and Kill First: The Secret History of Israel's Targeted Assassinations*, op. cit., 71; Kaj Krug and Beate Solter-Krug, *Am Ufer des Nils Unser Vater "Raketen-Krug" und der Mossad* (Munich: Langen Müller, 2018), 61; Roger Howard, *Operation Damocles: Israel's Secret War Against Hitler's Scientists*, op. cit., 115; Rafi Eitan, *Capturing Eichmann*, op. cit. 150 - 152; Dan Raviv and Yossi Melman, *Every spy a prince, The Complete History of Israeli Intelligence Community*, op. cit., 122 - 124.

¹⁸³ Hans - Peter Schwarz, ed., *Akten zur Auswärtigen Politik der Bundesrepublik Deutschland 1963*, Band 1 (München: R. Oldenbourg Verlag, 1994), 431 - 433; Ronen Bergman, *Rise and Kill First: The Secret History of Israel's Targeted Assassinations*, op. cit., 68 - 74; Owen Sirrs, *Nasser and the Missile Age in the Middle East*, op. cit. 60 - 64; Gregory D. Koblenz, "Coercive Nonproliferation: Israel's Use of Coercive Diplomacy to Prevent the Proliferation of Strategic Weapons," op. cit., 8 - 11; Jürgen Scheffran, "Die heimliche Raketenmacht: Deutsche Beiträge zur Entwicklung und Ausbreitung der Raketentechnik," op. cit., 22; Roger Howard, *Operation Damocles: Israel's Secret War Against Hitler's Scientists*, op. cit., 161 - 165; Dalia Abu Samra, "Abbruch und Wiederaufnahme der diplomatischen Beziehungen 1965 bis 1972," (PhD diss., Freie Universität Berlin, 2002).

¹⁸⁴ "Die Aktenedition zur Auswärtigen Politik der Bundesrepublik (AAPD)," приступљено 13.2.2022. године, <https://www.ifz-muenchen.de/aktuelles/themen/akten-zur-auswaertigen-politik>.

¹⁸⁵ Hans - Peter Schwarz, ed., *Akten zur Auswärtigen Politik der Bundesrepublik Deutschland 1963*, op. cit. 431 - 433.

израелске обавештајне службе за пад авиона Хасана Саједа Камила¹⁸⁶ у Вестфалији, који се десио 7. јула 1962. године.¹⁸⁷ Случај је био предмет интересовања немачких обавештајних служби пошто су жртве инцидента били немачки држављани. Међутим, током истраживања нисмо пронашли довољно аргумената који би оправдали чак ни основану сумњу да су ови наводи тачни. Стога смо одлучили да овај инцидент не уврстимо у студије случаја, анализиране у овом поглављу нашег рада.

Први таргетирани појединац чији случај истражујемо у овом поглављу, је др Хајнц Круг. Круг се налазио на месту генералног директора компаније ИНТРА, задужене за прибављање висококвалитетних сировина и материјала за фабричку производњу пројектила. Друга важна делатност компаније је била куповина иностраних патената из области система за навођење балистичких пројектила. Различити делови опреме су били појединачно набављани из различитих држава, како би се прикрила крајња намена њиховог коришћења. На овај начин су избегавана различита међудржавна ограничења и одржавана тајност набавки. Компанија је у суштини служила као немачки приватни посредник, који је омогућавао Египту да дође до материјала и опреме који му иначе не би били доступни. Пошто је већина пословних трансакција обављана између држава и приватних компанија у Европи, Круг је био приморан да највише борави у Минхену, где се налазило седиште компаније.¹⁸⁸ Др Круг је дуго времена био и генерални директор европског огранка египатске државне авио компаније *Misrair*, која је касније променила име у *United Arab Airlines*, односно *Egyptair*. Авиони компаније су били коришћени за безбедан превоз немачких и аустријских научника на релацији Савезна Република Немачка - Египат. Авиони компаније су коришћени и за превоз тајних пошлица, за које се претпоставља да су садржале велике количине готовог новца, докумената, као и сировине за потребе ракетног програма.¹⁸⁹

Др Хајнц Круг је отет 11. септембра 1962. године и већ 62 године се води као нестала особа. Он је 1972. године, на захтев супруге, административно проглашен мртвим, мада је држава овом приликом ретроактивно одредила датум 31. децембар 1967. године, односно пет година од отмице.

Полицијском истрагом је утврђено да је мушкарац блискоисточне физиономије дошао у компанију ИНТРА, на договорени састанак са Кругом. Састанак са анонимним човеком је био заказан претходно вече у хотелу Амбасадор. Убрзо су пред мноштвом сведока ишетаки из просторија компаније, насмејани и видни добро расположени и одвезли се Круговим новим Мерцедесом у непознатом правцу. Након овога се Кругу губи сваки

¹⁸⁶ Хасан Сајед Камил (*Hassan Sayed Kamil*) - египатско швајцарски држављанин, индустријалац и инжењер. За потребе балистичког програма је вршио регрутовање немачких и аустријских стручњака, преко својих параван компанија у Швајцарској. Његов приватни авион се, под неразјашњеним околностима, срушио у Вестфалији 7. јула 1962. године. Сајед Камил је заказао овај лет, али га је у последњем тренутку пропустио због изненадних обавеза. Поред посаде је, том приликом погинула његова супруга Хелена - грофица од Мекленбурга.

¹⁸⁷ Hans - Peter Schwarz, ed., *Akten zur Auswärtigen Politik der Bundesrepublik Deutschland 1963*, op. cit. 431 - 433.

¹⁸⁸ Rafi Eitan, *Capturing Eichmann*, op. cit., 153; Owen Sirrs, *Nasser and the Missile Age in the Middle East*, op. cit., 36 - 37; Dennis Eisenberg, Uri Dan and Eli Landau, *The Mossad inside stories* (New York: Paddington Press LTD, 1978), 183.

¹⁸⁹ Kaj Krug and Beate Soller-Krug, *Am Ufer des Nils Unser Vater "Raketen-Krug" und der Mossad*, op. cit., 154; Rafi Eitan, *Capturing Eichmann*, op. cit. 153.

траг. Полиција је неколико дана касније пронашла Мерцедес, напуштен на периферији Минхена.¹⁹⁰

У коришћеној научној литератури постоји више верзија о томе шта се десило са Хајнцом Кругом након његове отмице. Прва верзија је верзија Дена Равива и Јоси Мелмана из 2016. године, по којој је Хајнц Круг након отмице испитиван, а потом убијен у шуми у околини Минхена. Његов егзекутор је био чувени нацистички командос Ото Скорцени. Скорцени је у међувремену почео да ради за Мосад, у замену за гаранције да неће бити убијен или отет и одведен на суђење у Израел као Ајхман.¹⁹¹ Равив и Мелман се за своје наводе позивају на извесну документацију Мосада у коју су имали увид.¹⁹² Детаљније о овој верзији и њеном одјеку у немачкој јавности, је могуће прочитати у књизи коју су деца покојног Хајнца Круга објавила 2018. године.¹⁹³

Друга верзија, која нуди више детаља о судбини Хајнца Круга, јесте верзија Рафија Еитана као посредног учесника његове отмице. На њу се позива и Ронен Бергман у својој књизи из 2018. године, уз додатне податке из Мосадове архиве којој је наводно имао приступ. Ову верзију сматрамо веродостојнијом.

Мосадов оперативац је ступио у контакт са Кругом, представљајући се као припадник египатске обавештајне службе. Он је у разговору са Кругом искористио унапред припремљене информације, које су имале за циљ да опусте Круга и не изазову сумњу код њега. Наводно су му пренети лични поздрави од конкретних војних и политичких фигура из Египта са којима је Круг сарађивао у претходном периоду. Кругова слаба тачка је била неконтролисана љубав према новцу и луксузном животу. Стога је, као лажни повод посете био измишљен поверљив разговор са извесним египатским генералом, из којег је Круг требало да додатно финансијски профитира. Разговор је требало обавити уживо, у једној приватној резиденцији. Како би се избегло изазивање сумње и подозрење код Круга, од њега није захтевано да одмах пође. Оперативац Мосада је заказао састанак за сутрадан у просторијама његове компаније ИНТРА, у Шилеровој улици број 21. Њих двојица су сутрадан, заједно напустили просторије компаније и потом се Круговим Мецедесом одвезли до једне куће. Ту су агенти Мосада отели Круга и ставили га под дејство психоактивних супстанци. Прво је пребачен у Француску, одакле је авионом израелске државне компаније Ел Ал, са групом јеврејских избеглица пребачен у Тел Авив. Отмица је била слична отмици Адолфа Ајхмана. И поред бројних података које је дао и пуне сарадње

¹⁹⁰ Owen Sirrs, *Nasser and the Missile Age in the Middle East*, op. cit., 61; Kaj Krug and Beate Soller-Krug, *Am Ufer des Nils Unser Vater "Raketen-Krug" und der Mossad*, op. cit., 48 - 50; Majkl Bar-Zohar i Nisim Mišal, *Mosad: najveće misije izraelske tajne službe*, op. cit., 147.

¹⁹¹ Потврду ангажовања Ота Скорценија дају Рафи Еитан, Ронен Бергман, Нисим Мишал и Мајкл Бар-Зохар, али је по њима Скорцени ангажован од стране Мосада тек током 1964. године. Стога он није могао да узме учешће у отмици Ханса Круга, нити у покушајима убиства Пилца и Клајнвехтера.

¹⁹² "The Strange Case of a Nazi Who Became an Israeli Hitman, 27. 3. 2016," Haaretz, приступљено 11.1.2022. године, <https://www.haaretz.com/jewish/holocaust-remembrance-day/the-strange-case-of-a-nazi-who-became-a-mossad-hitman-1.5423137>; Kaj Krug and Beate Soller-Krug, *Am Ufer des Nils Unser Vater "Raketen-Krug" und der Mossad*, op. cit. 250 - 252; Majkl Bar-Zohar i Nisim Mišal, *Mosad: najveće misije izraelske tajne službe*, op. cit., 158.

¹⁹³ Kaj Krug and Beate Soller-Krug, *Am Ufer des Nils Unser Vater "Raketen-Krug" und der Mossad*, op. cit.

коју је пружио (Круг се наводно чак понудио и да ради као израелски агент), његова судбина је одавно била запечаћена.¹⁹⁴

Претпостављамо да ни по коју цену није смело да се сазна за отмицу угледног немачког држављанина, изведеној на територији Немачке од стране државних агената Израела, уз коришћење израелских државних ресурса. Чак и у нормалним околностима, ово би изазвало огроман међународни политички скандал. Подсећамо да су у том тренутку, околности биле далеко од уобичајених. У току су били преговори о међусобном признању Савезне Републике Немачке и Израела, преговори о немачком плаћању репарација за геноцид над Јеврејима, као и преговори о испоруци немачког наоружања израелској војсци. Неколико месеци раније је извршена смртна казна над Адолфом Ајхманом, такође претходно отетим од стране Мосада. Из свих наведених разлога, Хајнц Круг је лишен живота у класичној егзекуцији ватреним оружјем. Наводи се да је његово тело из војног авиона на непознатој локацији бачено у Средоземно море.¹⁹⁵

Деца Хајнца Круга наводе да је после нестанка њиховог оца, руковођење компанијом ИНТРА морао да преузме лично др Клајнвехтер, пошто нико други није желео да се прихвати те обавезе. Највероватније из страха за свој живот. Др Пилц и екипа око њега, буквално није могла да пронађе некога ко би био вољан да преузме. Компанија је убрзо запала у финансијске проблеме и отишла у стечај.¹⁹⁶

Рафи Еитан наводи да је водећу улогу у отмици и убиству Хајнца Круга, имао Аврахам Шалом као припадник Оперативне јединице Шин Бета, а да је Зви Ахарони добио задатак да са лажним документима глуми Круговог двојника у Латинској Америци, како би дезавуисао истрагу о његовој отмици.¹⁹⁷

Први канал немачке државне телевизије АРД (ARD) је 2018. године, емитовао документарну емисију у продукцији Шпигл-ТВ (*Spiegel - TV*), под називом „Мосад, нацисти и пројектили“, која се у значајној мери ослања на наводе Еитана и Бергмана. У њој се појављује старији мушкарац под именом „Одед“, који тврди да је бивши агент Мосада, као и да је он мистериозна особа са којом је Хајнц Круг последњи пут виђен како напушта просторије своје компаније. Говорећи о њиховој улози у овој кризи, кредибилитет документарцу дају бивши израелски премијер Шимон Перес, бивши агент Мосада Рафаел Медан, сам Рафи Еитан, као и Натан Ротберг (познат и као Натхан Рахав), бивши Мосадов експерт за експлозиве који објашњава коришћење писама - бомби, слатих Волфгангу Пилцу и другима.¹⁹⁸

Следећи таргетирани појединац је био др Волфганг Пилц. Већ смо споменули да му је главно задужење било развој погона балистичких пројектила. После повлачења др Еугена Зенгера услед политичког притиска немачке владе, Пилц заузима и његово место главног руководиоца развоја египатског ракетног програма. Претходно је, заједно са др Паулом Гоеркеом, поднео оставку на све позиције на Институту у Штутгарту и преселио се у Каиро,

¹⁹⁴ Ronen Bergman, *Rise and Kill First: The Secret History of Israel's Targeted Assassinations*, op. cit., 71 - 73; Rafi Eitan, *Capturing Eichmann*, op. cit., 154.

¹⁹⁵ Ronen Bergman, *Rise and Kill First: The Secret History of Israel's Targeted Assassinations*, op. cit., pp. 71 - 73

¹⁹⁶ Kaj Krug and Beate Soller-Krug, *Am Ufer des Nils Unser Vater "Raketen-Krug" und der Mossad*, op. cit., 108.

¹⁹⁷ Rafi Eitan, *Capturing Eichmann*, op. cit., 154.

¹⁹⁸ "Der Mossad, die Nazis und die Raketen," Dailymotion, приступљено 15.7.2023. године, <https://www.dailymotion.com/video/x6dnvc7>.

као чин демонстрирања своје решености и привржености египатском ракетном програму.¹⁹⁹ После више неуспешних покушаја да се др Пилц лоцира приликом кратких боравака у Савезној Републици Немачкој, одлучено је да се покуша са слањем експлозивне направе на његову радну адресу у постројењу „333“ у Хелиополису. Израелске обавештајне службе су наводно сазнале да је Пилц у поступку развода брака, а да супругу заступа извесни адвокат из Хамбурга. Стога је на пакет са експлозивном направом, као адреса пошиљаоца стављена адреса дотичног адвоката, уз логично резонување да пошту која се тиче осетљивог личног питања генералног директора неће нико отворати осим њега. Међутим, наводно се није знало да се Пилц разводи управо због своје секретарице Ханелоре Венде, коју је одвео у Египат да би живели заједно. Несрећна Венде је сматрала да се пошиљка са бракоразводном документацијом тиче и ње, па ју је отворила. Венде је преживела, али јој је експлозија откинула прсте на обе шаке, откинула леву страну лица, избила лево око и већину зуба. Волфганг Пилц се налазио у просторији поред, па није био озбиљније повређен.²⁰⁰ Експлозија се десила 27. новембра 1962. године. Наредног дана, у постројењу је дошло до нове експлозије која је усмртила пет и повредила шест радника, те направила велику материјалну штету. Сирс наводи да се радило о пакету послатом египатском генералу Камилу Азазу, док Лоц наводи да је експлозив стигао у фабрику сакривен у кутији са резервним деловима за ракете.²⁰¹ По наводима Рафија Еитана, слање обе експлозивне направе је организовала Јединица 188, Војног обавештајног директората АМАН.²⁰²

Испитивањем Хајнца Круга, Израелци су потврдили оно што су већ знали у вези централне улоге др Ханса Клајнвехтера. Незадовољавајући систем за навођење пројектила је правио највећи застој у развоју египатског програма. На челу одељења задуженог за његов развој је био управо др Клајнвехтер, што га је учинило нужном метом израелског обавештајног апарата.²⁰³ Директор Мосада Исер Харел, био је крајње нестрпљив по питању Клајнвехтера. Његова истраживачка лабораторија се налазила у градићу Лерах, у покрајини Баден - Виртенберг, у непосредној близини границе са Швајцарском и Базела. Почетком фебруара 1963. године, његово кретање је стављено под надзор израелских оперативаца. Уочена је правилност у његовом кретању, односно да др Клајнвехтер повремено сам одлази колима од Лераха до Базела, као и да се исти дан враћа назад. Заседа и покушај његовог убиства су се десили 20. фебруара 1963. године, приликом повратка из Базела. По тешком зимском времену, у вечерњим сатима, тројица оперативаца су колима блокирала пут Клајнвехтеру. Док га је један од њих заговарао питањем за путоказ, други нападач је пришао и пуцао у њега. Стакло на вратима је рикошетирано метак, који је Клајнвехтера погодио у дебели вунени шал. Срећа га је додатно послужила, јер је потом дошло до заглављивања

¹⁹⁹ Owen Sirrs, *Nasser and the Missile Age in the Middle East*, op. cit., 44.

²⁰⁰ Ronen Bergman, *Rise and Kill First: The Secret History of Israel's Targeted Assassinations*, op. cit., 75; Owen Sirrs, *Nasser and the Missile Age in the Middle East*, op. cit., 61; Rafi Eitan, *Capturing Eichmann*, op. cit., 153; Majkl Bar-Zohar i Nisim Mišal, *Mosad: najveće misije izraelske tajne službe*, op. cit., 147.

²⁰¹ Wolfgang Lotz, *The Champagne Spy*, op. cit. 47; Owen Sirrs, *Nasser and the Missile Age in the Middle East*, op. cit., 61; Majkl Bar-Zohar i Nisim Mišal, *Mosad: najveće misije izraelske tajne službe*, op. cit., 147.

²⁰² Rafi Eitan, *Capturing Eichmann*, op. cit., 153.

²⁰³ Ronen Bergman, *Rise and Kill First: The Secret History of Israel's Targeted Assassinations*, op. cit., 647; Rafi Eitan, *Capturing Eichmann*, op. cit., 155.

пиштоља нападача, што је Клајнвехтеру дало довољно времена да потегне свој пиштољ. Нападачи су се разбежали у мрак, док је Клајнвехтер испразнио оквир у њиховом правцу.²⁰⁴

Коришћена научна литература открива и аспекте *modus operandi* ових покушаја институционалних политичких убистава. Као и приликом отмице Адолфа Ајхмана у Буенос Ајресу, директор Мосада Исер Харел, боравио је и у Минхену приликом отмице Хајнца Круга, односно у Базелу приликом покушаја убиства Клајнвехтера. Исер Харел је држао највишу оперативну команду на лицу места, добијао извештаје и давао финална одобрења планова извршења. Рафи Еитан наводи да је Харел дозволу за убиство Клајнвехтера наводно добио од Бен-Гуриона (што је касније доведено у питање). По Еитановом мишљењу, мешање директора Мосада је, у односу на Буенос Ајрес, значајно прогресирало у негативном смислу. Велики проблем је лежао у чињеници да се Харел сада потпуно мешао у оперативни рад и са своје позиције моћи и ауторитета, вршио непотребан притисак на оперативце. То је основни разлог неуспешног покушаја убиства Клајнвехтера. Притиснут критикама од стране израелског премијера и директора АМАН, руковођен личним мотивима, Харел је непотребно пожуривао оперативце у извршењу убиства Клајнвехтера. Последица је неуспешан покушај убиства, изведен на крајње траљав и непрофесионалан начин, а оперативци Мосада су једва извукли живе главе. Рафи Еитан директно оптужује Харела да је главни кривац за неуспех, јер је извршиоцима наметнуо лош план извршења убиства, као и лош план бекства.²⁰⁵

Коришћена научна литература наводи да је након отмице и убиства Круга од стране посебног Мосадовог тима, покушај политичког убиства др Клајнвехтера поверен јединици Војног обавештајног директората АМАН (Јединица 188).²⁰⁶ Сирс, Ганор и Бергман наводе да је, поред Рафија Еитана и Зви Ахаронија, у покушају политичког убиства др Клајнвехтера учествовао и Лицак Шамир, који ће много година касније постати премијер Израела.²⁰⁷

После смене Исера Харела и доласка Меира Амита на његово место, Мосад је претрпео бројне промене у својој организационој структури и процедурама, о којима ћемо говорити у наредном поглављу. Овде ћемо истаћи само да је Амит наставио са једном Хареловом праксом, а то је да директор Мосада непосредно борави на лицу места током операција за које се сматра да су од историјског значаја за Мосад и Израел. Еитан наводи да је Меир Амит лично преузео руковођење операцијама у Европи, као и да је из тог разлога често боравио у Паризу и другим европским престоницама до коначног окончања напора гашења египатског ракетног програма.²⁰⁸

Иницијални циљ политичког насиља државе Израел је у случају др Круга била отмица, а у случајевима др Пилца и др Клајнвехтера убиство таргетираног појединца. Под командом Мосада је формиран *ad hoc* мешовити тим оперативаца све три обавештајне службе, који је извео отмицу др Хајнца Круга. Претпостављамо да је разлог, то што Мосад у том тренутку није поседовао сталне тимове специјализоване само за извођење политичких

²⁰⁴ Rafi Eitan, *Capturing Eichmann*, op. cit., 153 - 158; Ronen Bergman, *Rise and Kill First: The Secret History of Israel's Targeted Assassinations*, op. cit., 75 - 77.

²⁰⁵ Rafi Eitan, *Capturing Eichmann*, op. cit., 155 - 156.

²⁰⁶ Ronen Bergman, *Rise and Kill First: The Secret History of Israel's Targeted Assassinations*, op. cit., 73.

²⁰⁷ Ronen Bergman, *Rise and Kill First: The Secret History of Israel's Targeted Assassinations*, op. cit., 76; Owen Sirrs, *Nasser and the Missile Age in the Middle East*, op. cit., 62; Boaz Ganor and Liram Koblenz-Stenzler, *Israel's Targeted Killing Policy: Moral, Ethical & Operational Dilemma* (Cham: Palgrave Macmillan, 2002), 16.

²⁰⁸ Rafi Eitan, *Capturing Eichmann*, op. cit., 182 - 184.

убистава у иностранству.²⁰⁹ Рафи Еитан наводи да је истурени командни центар Мосада за операције постао Париз.²¹⁰ У француску престоницу су послати заповедник „Хамокеда“ - европског огранка Тзамет дивизиона, као и заповедник оперативне јединице у Европи - „Колос“. Рафи Еитан је, као заповедник Оперативне јединице Шин Бета, послао своје људе као појачање Колосу. На више се места у коришћеној научној литератури, спомиње учешће припадника Јединице 188, Војног обавештајног директората АМАН. Еитан наводи да је у Европи у том тренутку укупно било ангажовано између 30 и 45 израелских оперативаца који су се бавили заустављањем египатског ракетног програма.²¹¹

Волфганг Лоц је припадник Јединице 188, који је одиграо посебно значајну улогу у прикупљању података. Израелац немачког порекла, он се у јуну 1961. године позиционирао у Египту, под лажним идентитетом богатог бившег официра Вермахта. Лоц је у близини Каира водио ноблес фарму коња и школу јахања, која му је омогућила улазак у круг немачких научника и аристократије која је боравила у Египту.²¹² Део коришћене научне литературе сугерише да су од њега потекли први израелски обавештајни извештаји о тестирањима пројектила. Још један пример да се Исер Харел на лош начин мешао у оперативни рад, било је коришћење Волфганга Лоца за извршење аката политичког насиља унутар самог Египта. Конкретно, Лоц је био коришћен да шаље писма бомбе унутар Египта. Овим је био грубо кршен протокол по којем се дубоко убачени обавештајци који прикупљају информације, не користе у извођењу операција. Лоц је на овај начин беспотребно угрожавао своју тешко изграђену обавештајну позицију, због чега је на крају био откривен и ухапшен.²¹³

И поред бројних претњи и упозорења, Хајнц Круг није имао лично обезбеђење, нити је са собом носио ватрено оружје. Трајно је боравио и радио на истом месту, у држави која није била непријатељски настројена према Израелу. Све ово га је чинило такозваном „меком метом“. За разлику од њега, др Пилц је био „тврда мета“. Осим у случајевима кратких посета Савезној Републици Немачкој, он је био трајно стациониран у Египту под заштитом египатског обавештајног апарата. Др Клајвехтер је такође био „тврда мета“. Након нестанка Круга и покушаја убиства Пилца, Клајвехтер је прошао кроз безбедносну инструктажу египатских служби безбедности. Указано му је да је он највероватније следећа мета и да треба да се пази. Поред тога му је дато и ватрено оружје које је стално носио са собом.²¹⁴

Др Круг и др Клајвехтер су били таргетирани у СР Немачкој, највероватније јер способности израелских служби то нису омогућавале за време њиховог боравка у Египту. Тамо су уживали заштиту египатске обавештајне службе и војске. Иако су потенцијални

²⁰⁹ Ronen Bergman, *Rise and Kill First: The Secret History of Israel's Targeted Assassinations*, op. cit., 73; Rafi Eitan, *Capturing Eichmann*, op. cit., 152.

²¹⁰ Волфганг Лоц у својој аутобиографији наводи, да је на брифинге са шефовима ишао у Париз: Wolfgang Lotz, *The Champagne Spy*, op. cit., 87.

²¹¹ Rafi Eitan, *Capturing Eichmann*, op. cit., 152.

²¹² Wolfgang Lotz, *The Champagne Spy*, op. cit., 27; Dan Raviv and Yossi Melman, *Every spy a prince, The Complete History of Israeli Intelligence Community*, op. cit., 146 - 147.

²¹³ Детаљније о улози Волфганга Лоца у заустављању египатског ракетног програма, хапшењу, суђењу, прочитати у његовој аутобиографији Wolfgang Lotz, *The Champagne Spy*, op. cit.; Peter Z. Malkin and Harry Stein, *Eichmann in My Hands: A First-Person Account by the Israeli Agent Who Captured Hitler's Chief Executioner*, op. cit., 110; Rafi Eitan, *Capturing Eichmann*, op. cit., 151; Owen Sirrs, *Nasser and the Missile Age in the Middle East*, op. cit., 61.

²¹⁴ Ronen Bergman, *Rise and Kill First: The Secret History of Israel's Targeted Assassinations*, op. cit., 76.

политички и дипломатски проблеми са Савезном Републиком Немачком у случају откривања деловања израелских агената били већи, њихово функционисање на територији ове државе је било лакше. Ако ништа друго, у случају њиховог полицијског хватања и судског процесуирања, запређена судска казна не би била казна вешањем, као у већини арапских држава.

Лакше оперативно функционисање и могућност да се приђе таргетираном појединцу, омогућавало је Израелцима организовање политичких убиства на нивоу аката пунктуалног насиља, односно тако да страда једино циљана особа. Тиме се избегавају ситуације у којима би случајно страдале невине особе, најчешће чланови породице таргетираног појединца који ни за шта нису одговорни. Овакво организовање је било диктирано и црвеним линијама које нису смеле да се пређу. На пример, веома ризична и непоуздана писма/пакети бомбе нису коришћени на територији Савезне Републике Немачке, као што је то рађено у Египту. Просторије немачких компанија које су коришћене у програму, нису ниједном биле мете политичког насиља. Све ово се најбоље види у различитости поступања према Кругу и Клајнвехтеру, односно др Пилцу чије је политичко убиство покушано експлозивном направом.

Сматрамо потребним да на крају овог потпоглавља обрадимо још једно питање везано за др Хајнца Круга и његову породицу, иако ће неке можда деловати као дигресија. Ради се о два неразјашњена покушаја убиства његове породице који су се десили након његовог нестанка, односно отмице од стране Мосада. Одмах по пријављивању његовог нестанка, његова породица је добила сталну заштиту немачке полиције. Пети дан од његовог нестанка, на кућну адресу породице је у форми поште стигла експлозивна направа. Трагедија је спречена, јер је полиција сву пошту за Кругове проверавала путем рендгена.²¹⁵ Породична кућа је након овог инцидента, стављена под додатну заштиту немачке обавештајне службе БНД. Међутим, убрзо је у вентилационом отвору кућног купатила пронађена још једна експлозивна направа, па је породица била хитно евакуисана.²¹⁶ Ова два инцидента су изузетно чудна, у смислу да драстично одступају од познатог *modus operandi* политичког насиља израелског обавештајног апарата. Мосад је у том тренутку већ држао и испитивао Хајнца Круга, па оправдано постављамо питање сврхе убијања његове супруге и двоје малолетне деце. Ако узмемо у обзир изузетне напоре, претходно уложене да се над Кругом изврши акт пунктуалног насиља, као и напоре да се он у тајности здрав транспортује од Немачке до Израела, онда ови инциденти имају још мање логике и смисла.

Иако су ова два покушаја убиства породице Хајнца Круга, значајно допринеле ширењу страха од Израела међу немачким научницима у Египту, сматрамо да иза њих није стајала држава Израел. У том смислу прихватамо размишљања чланова његове породице. Породица је испрва била убеђена да је Мосад одговоран, док се накнадно нису десиле епизоде са новцем који је требало да наследе. У чудном маниру, покрајина Баварска је наметнула правног заступника који ће се старати о оставинском поступку у име породице, чак и у име Кругове супруге. Исто лице је добило овлашћење да самостално располаже имовином деце док не непуне 21 годину. Међутим, он их је убрзо обавестио да постоји само један рачун у швајцарској банци (Кругова ћерка тврди да их је било 4), као и да не постоје

²¹⁵ Kaj Krug and Beate Soller-Krug, *Am Ufer des Nils Unser Vater "Raketen-Krug" und der Mossad*, op. cit., 53.

²¹⁶ Kaj Krug and Beate Soller-Krug, *Am Ufer des Nils Unser Vater "Raketen-Krug" und der Mossad*, op. cit., 58.

изнајмљени сефови у трезору на име Хајнца Круга. Наводно је постојало само 200.000 марака, али је убрзо и тај новац нестао уз неко сумњиво правно образложење.²¹⁷ Након свих ових догађања, породица је почела да сматра да су постављене експлозивне направе, дошле од Кругових политичких и војних сарадника из Немачке, а да је циљ ликвидирања породице био да се избегну незгодна питања због нестанка великих количина новца, документације и ко зна још којих закулисних радњи.²¹⁸ Мосад је једноставно био идеалан дежурни кривац. Мосад се наравно није превише противио бесплатном стицању злогласне репутације.

4.5. Комбиновање других облика политичког насиља са институционалним политичким убиствима

Долазимо до веома важног суштинског својства израелских институционалних политичких убиства, уоченог приликом анализе коришћене научне литературе. У питању је њихов однос и комбиновано коришћење са другим облицима политичког насиља, конкретно са претњама силом, принудом и притиском.

Драган Симеуновић претњу силом одређује на следећи начин: „Као форма отвореног притиска, испољена намера и могућност актуелизације рада силе, претња силом је облик индиректног насиља, дакле, врши се без директне употребе силе са циљем реализације одговарајућих интереса кроз изазивање страха од повреда физичког интегритета и нарушавања идентитета као последицама неизлажења у сусрет субјекту претње. Претња силом представља потенцијално или стварно насиље у зависности од интензитета, остварљивости претње, као и укупних угрожавајућих могућности оног који прети.“²¹⁹

Дефиниција принуде по Драгану Симеуновићу гласи: „Свака принуда као радња подразумева насиље као директну или индиректну употребу силе, нпр. путем разноврсних притисака и претње силом с циљем остварења интереса, интенције и воље субјекта који принуђује, обично супротно интересима, интенцијама и, посебно, увек супротних, вољи онога ко се принуђује. Принуда као стање представља актуелизовани моменат остварења интереса и интенција субјекта принуде путем стварне или намераване употребе силе која је, у ствари и довела до тога да је објекат насиља против своје воље привољен на вршење или невршење одговарајућих радњи.“²²⁰

Дефиниција притиска по Симеуновићу гласи: „Притисак се јавља као облик насиља онда када се рачуна с интересом онога на кога се притисак врши да очува своје идентитетне ресурсе моћи, у смислу очувања онога што има или онога што јесте, по цену одговарајућих уступака који воде остварењу интереса онога ко притисак врши, а да се још увек битно не нарушава укупни интегритет онога на кога се притисак врши.“²²¹

²¹⁷ Kaj Krug and Beate Soller-Krug, *Am Ufer des Nils Unser Vater "Raketen-Krug" und der Mossad*, op. cit., 118.

²¹⁸ Kaj Krug and Beate Soller-Krug, *Am Ufer des Nils Unser Vater "Raketen-Krug" und der Mossad*, op. cit., 117 - 120.

²¹⁹ Драган Симеуновић, *Теорија политике - ридер*, op. cit. 156; Драган Симеуновић, *Политичко насиље*, op. cit., 89.

²²⁰ Драган Симеуновић, *Теорија политике - ридер*, op. cit., 155; Драган Симеуновић, *Политичко насиље*, op. cit., 88.

²²¹ Драган Симеуновић, *Политичко насиље*, op. cit., 88; Драган Симеуновић, *Теорија политике - ридер*, op. cit., 155.

У случају немачких научника у Египту, израелски обавештајни апарат је институционална политичка убиства, као облик политичког насиља, комбиновано користио са сталним претњама силом у сврху остваривања принуде као другим обликом политичког насиља. Сврха принуде је био престанак ангажмана на египатском ракетном програму. Чак и када је донета одлука о примени насилнијих облика политичког насиља, као што су институционална политичка убиства, њима су увек претходиле вишеструке претње њиховом применом. Јасно је да је првенствена функција претње силом било стварање страха код субјеката претње, који треба да утиче на промену њиховог понашања и одлучивања, конкретно напуштање ракетног програма.

Секундарна функција претње, принуде и притиска, је њихова практичност којом се настоји избегавање потенцијалних политичких компликација које настају као последица политичког убиства. Једноставно речено, лакше је упутити претњу некоме и остварити жељени циљ, него успешно организовати институционално политичко убиство у другој држави. Два фактора остају веома значајна. Први фактор је локација таргетираног појединца, јер је она у директној корелацији са способностима субјекта политичког насиља. Други је држављанство, утицај и углед објекта политичког насиља, схваћеног у најширем смислу. У тој призми, видно примећујемо разлике у опхођењу израелског безбедносног апарата према држављанима Савезне Републике Немачке и држављанима Египта. Исто тако примећујемо разлике у опредељивању за конкретне облике политичког насиља и начину њихове примене, које произилазе из локације таргетираног појединца. У том смислу видимо разлике у вршењу политичког насиља израелског обавештајног апарата у Паризу, Берлину и Каиру.

Међутим, уочили смо да су претње силом из угла израелског безбедносног апарата имале још једну значајну функцију. Оне су посматране и као јасна упозорења дата таргетираним појединцима, односно скретање њихове пажње да се сматра да они својим поступањем егзистенцијално угрожавају безбедност државе Израел и јеврејског народа. Упозорења, а заправо отворене и директне претње силом, посматрана су и као финална прилика која се даје таргетираним појединцима да промене своје поступање. Израел је на овај начин градио наратив свог суровог, али праведног поступања, руковођеног како државним разлогом тако и одређеним етичко - религијским постулатима. Овај наратив праведности је у већој мери имао употребну вредност унутар израелског политичког и безбедносног апарата, него у односима према неком трећем ентитету.

Посебно је важно истаћи да нису сви појединци којима су упућене претње силом постали мете политичког убиства, односно да претња убиством није значила да ће оно и бити изведено. Са друге стране, свим појединцима који су били таргетирани, претње јесу претходно биле упућиване у дужем временском периоду. Уочили смо да је сваком датом претњом, извођење политичког убиства постајало знатно теже, али да се на претњама силом као финалним упозорењима ипак инсистирало све време. Са друге стране, сваким чином политичког насиља је свака наредна претња постајала значајно кредибилнија. На основу опширне анализе коришћене научне литературе, можемо да закључимо да институционално политичко убиство апсолутно није представљало први, већ напротив крајњи државни инструмент којем је Израел прибегавао, чак и у тренуцима када је у политичком врху владао став да постоји егзистенцијална претња по безбедност државе.

Хајнцу Кругу је супруга због претњи саветовала да промени своју пословну рутину, а конкретно и да не иде на састанак са непознатом особом, састанак после којег је Круг заувек нестао.²²² Њерка Хајнца Круга описује како је њен отац по добијању претњи, почео да је води са собом у Циришку Кантоналну банку. Приликом последње посете у августу 1962. године је увео са собом у трезор, где јој је показивао фасцикле докумената и велике гомиле готовог новца, уз образложење да треба да запамти да се ту налази нешто изузетно важно.²²³ У случају да се њему нешто деси, породица не треба да брине јер су финансијски обезбеђени до краја живота.²²⁴ Др Ханса Клајнвехтера су непознати починиоци исто вече после неуспелог покушаја убиства, звали на кућни телефон како би му упутили додатне претње. Порука је била јасна: „Они који прождиру Јевреје, удавиће се њима.“²²⁵ Трајно стање страха код др Клајнвехтера ће бити толико интензивно, да ће он два месеца касније тражити пријем код председника владе Аденауера, незадовољан напорима немачких служби безбедности да га заштите.²²⁶

Најбоље документовани пример израелских напора да уместо институционалним политичким убиством, блажим облицима политичког насиља зауставе египатски ракетни програм, представља случај њерке др Паула Гоеркеа. Овај пример нас посебно занима, јер је једини добио судски епилог, што посебно подиже верификованост научних података.

Наиме, због немогућности да лоцира др Гоеркеа, Мосад је покушао да му претњу упуту преко његове њерке Хајди која је живела у Фрајбургу. Задатак је требало да обави занимљиви обавештајни двојац: Јозеф Бен-Гал и Ото Јоклик. Јозеф Бен-Гал је био Израелац и оперативац Мосада, док је Ото Јоклик био немачки научник и пребег. Јоклик је првобитно радио за Египат на програму балистичких пројектила, али је после нестанка др Круга и захућавања израелске кампање терорисања немачких научника у Египту, из страха за свој живот прешао да ради за Мосад. Коришћена научна литература сугерише да је кроз прикупљање информација, индиректно учествовао у покушајима политичких убистава својих колега. Јоклик стога представља идеалан пример успешне примене претње силом и вршења принуде од стране државе Израел.²²⁷

Бен-Гал и Јоклик су Хајди Гоерке пришли на улици. Покушали су да је принуде да одмах отпугује у Каиро код свог оца и убеди га да напусти ракетни програм. Дали су јој три дана да размисли о претњи и договорили да се следећи пут сретну у Базелу. Три дана касније у Базелу, у хотелу „Три краља“, двојица мушкараца су поновили своје претње силом у много конкретнијој форми. Хајди је речено да пренесе свом оцу да ће проћи као Ајхман или још горе, ако не престане са својим радом. Међутим, уплашена Хајди Гоерке је цео случај пријавила полицији, која је поставила заседу у хотелу и снимила цео разговор. Бен-Гал и Јоклик су процесуирани, под оптужбом повреде швајцарске неутралности и покушаја изнуде.²²⁸ Пуна ефективност претходних израелских претњи је виђена и на самом суђењу.

²²² Kaj Krug and Beate Soller-Krug, *Am Ufer des Nils Unser Vater "Raketen-Krug" und der Mossad*, op. cit., 48 - 50.

²²³ Kaj Krug and Beate Soller-Krug, *Am Ufer des Nils Unser Vater "Raketen-Krug" und der Mossad*, op. cit., 55.

²²⁴ Kaj Krug and Beate Soller-Krug, *Am Ufer des Nils Unser Vater "Raketen-Krug" und der Mossad*, op. cit., 115.

²²⁵ Owen Sirrs, *Nasser and the Missile Age in the Middle East*, op. cit., 62.

²²⁶ Owen Sirrs, *Nasser and the Missile Age in the Middle East*, op. cit., 63.

²²⁷ Rafi Eitan, *Capturing Eichmann*, op. cit., 154 - 160; Owen Sirrs, *Nasser and the Missile Age in the Middle East*, op. cit., 64; Majkl Bar-Zohar i Nisim Mišal, *Mosad: najveće misije izraelske tajne službe*, op. cit., 150.

²²⁸ Owen Sirrs, *Nasser and the Missile Age in the Middle East*, op. cit., 64 - 65; Majkl Bar-Zohar i Nisim Mišal, *Mosad: najveće misije izraelske tajne službe*, op. cit., 153.

Када је породица Гоерке схватила кога стварно заступају двојица оптужених, Хајди је оповргла своје сведочење, а њен адвокат је чак тражио да оптужени не добију ни затворску казну.²²⁹

Велики број претњи силом немачким стручњацима који су боравили у Египту је упућен путем писама, која су зарад показивања непосредности претње, слата из самог Египта путем убачених агената Мосада.²³⁰ Одговорност за већину упућених претњи, преузела је анонимна организација под називом „Гидеони“.²³¹ Ова пракса је настављена до самог краја ангажмана немачких стручњака у Египту. У последњој етапи је главну улогу одиграо Ото Скорцени, врбован од стране Мосада. Бивши СС специјалац Херман Адолф Валентин, био је ангажован као шеф обезбеђења немачких научника. Њему је током Другог светског рата Скорцени био непосредни заповедник. По тој линији, Скорцени је успео да компромитује унутрашњи безбедносни прстен око немачких учесника египатског програма и достави Израелцима детаљне информације о конкретном задужењу сваког од њих, као и најинтимније детаље из њиховог приватног живота. На овај начин су упућене претње могле да буду максимално персонализоване, а самим тим и ефикасније.²³²

Дефиниција притиска као облика политичког насиља по Симеуновићу гласи: „Притисак се јавља као облик насиља онда када се рачуна с интересом онога на кога се притисак врши да очува своје идентитетне ресурсе моћи, у смислу очувања онога што има или онога што јесте, по цену одговарајућих уступака који воде остварењу интереса онога ко притисак врши, а да се још увек битно не нарушава укупни интегритет онога на кога се притисак врши.“²³³

Израел је притисак, као облик политичког насиља, вршио на немачке научнике ангажоване у Египту индиректно, преко Савезне Републике Немачке и њених државних органа.²³⁴ Немачка је притискала своје научнике кроз различите пореске и финансијске провере, кроз провере легалности њиховог ангажмана у иностранству, провере комплементарности уговора о раду на Институту у Штутгарту са уговорима о додатном раду у Египту, итд.²³⁵ Са друге стране, лични интерес научника за новцем и научним

²²⁹ “Swiss Prosecutor Asks Mild Sentence for the two ‘israeli Agents’,” Jewish Telegraphic Agency, приступљено 31.1.2022. године, <https://www.jta.org/archive/swiss-prosecutor-asks-mild-sentence-for-the-two-israeli-agents>.

²³⁰ Stewart Steven, *The Spymasters of Israel* (New York: Ballantine Books, 1980), 173; Owen Sirrs, *Nasser and the Missile Age in the Middle East*, op. cit., 62.

²³¹ Гидеон или Геден (у зависности од превода Светог писма), старозаветни судија и ратник који је спасио народ Израела од инвазије Мидијаца и других синова Истока. „Тако три чете затрубише у трубе и полупаше жбанове, и држаху у левој руци лучеве а у десној трубе трубећи, и повикаше: Мач Господњи и Геден.“ - Библија, Стари Завет, Судије 7:20.

²³² Ronen Bergman, *Rise and Kill First: The Secret History of Israel's Targeted Assassinations*, op. cit., 81 - 89; Rafi Eitan, *Capturing Eichmann*, op. cit., 177 - 184.

²³³ Драган Симеуновић, *Теорија политике - ридер*, op. cit., 155; Драган Симеуновић, *Политичко насиље*, op. cit., 88 - 90.

²³⁴ Позиција Савезне Републике Немачке је у овој политичкој кризи била веома деликатна. Са једне стране је постојала историјска и политичка обавеза према Израелу, док је са друге стране требало спречити да арапске државе колективно признају Демократску Републику Немачку. Детаљније о овоме прочитати у: Carole Fink, *West Germany and Israel Foreign Relations, Domestic Politics, and the Cold War 1965-1974*, op. cit.; Yeshayahu A. Jelinek, *Deutschland und Israel 1945-1965: ein neurotisches Verhältnis*, op. cit.; Dalia Abu Samra, “Abbruch und Wiederaufnahme der diplomatischen Beziehungen 1965 bis 1972,” op. cit.; Hans - Peter Schwarz, ed., *Akten zur Auswärtigen Politik der Bundesrepublik Deutschland 1963*, op. cit.;

²³⁵ Owen Sirrs, *Nasser and the Missile Age in the Middle East*, op. cit., 43 - 45.

изазовима, био је испоштован кроз понуде о њиховом новом ангажману на разним пројектима у самој Немачкој. Услед тог притиска, др Еуген Зенгер је крајем новембра 1961. године напустио египатски ракетни програм. Др Пилц, др Клајнвехтер и др Гоерке су поднели оставке на своје позиције на Институту у Штутгарту и одлучно наставили свој ангажман за Насера.²³⁶

Међутим, после израелског „негативног третмана“ у страху за своје животе сви су прихватили сличне пословне понуде немачке владе. У периоду између почетка 1964. године и средине 1965. године сви су напустили Египат. Сви они су веровали да иза свега стоје израелске обавештајне службе. Волфганг Пилц је у децембру 1964. године, преко телевизије послао поруку да планира да напусти египатски програм и да физички напусти Египат, али да су му потребне званичне гаранције државе Израел да му живот није угрожен. Касније је захтевао да му федерална влада Немачке гарантује безбедност, на шта је федерални министар унутрашњих послова одговорио да је то посао покрајинских полиција.²³⁷

4.6. Институционалност политичких убистава

Коришћени научни извори тврде да су отмица и политичко убиство др Круга, као и покушаји политичког убиства др Пилца и др Клајнвехтера извршени од стране државних органа Израела. Они наводе и да су претходно били експлицитно одобрени од стране председника израелске владе Давида Бен - Гуриона.²³⁸ Овакве тврдње формално - правно имају смисла, јер је по израелском Уставу и законима, председник владе врховни заповедник оружаних снага и служби безбедности.²³⁹ Притом треба имати у виду две изузетно важне околности. Као прво, у Израелу је од оснивања државе 1948. године на снази ванредно стање које и данас траје, а које даје додатна извршна овлашћења премијеру и влади.²⁴⁰ Као друго, делокруг рада, надлежности, процедуре нити било које друго питање везано за Мосад, није регулисано нити одређено ниједним законом државе Израел. Директор Мосада одговара директно и једино председнику владе, а функционисање Мосада је уређено искључиво извршним наредбама председника израелске владе.²⁴¹

²³⁶ Roger Howard, *Operation Damocles: Israel's Secret War Against Hitler's Scientists*, op. cit., 128 - 129.

²³⁷ "Bonn Refuses to Guarantee Safety of German Scientists Leaving Egypt," Jewish Telegraphic Agency, приступљено 14.2.2022. године, <https://www.jta.org/archive/bonn-refuses-to-guarantee-safety-of-german-scientists-leaving-egypt>; Owen Sirrs, *Nasser and the Missile Age in the Middle East*, op. cit., 90.

²³⁸ Owen Sirrs, *Nasser and the Missile Age in the Middle East*, op. cit., 60; Ronen Bergman, *Rise and Kill First: The Secret History of Israel's Targeted Assassinations*, op. cit., 70 - 74; Boaz Ganor and Liram Koblenz-Stenzler, *Israel's Targeted Killing Policy: Moral, Ethical & Operational Dilemma*, op. cit., 17.

²³⁹ "Basic Law: The Army," Israel Ministry of Foreign Affairs, приступљено 1.12.2021. године, <https://www.mfa.gov.il/MFA/MFA-Archive/1970-1979/Pages/Basic%20Law-%20The%20Army.aspx>; "Basic Law: The Government," Israel Ministry of Foreign Affairs, приступљено 1.12.2021. године, <https://www.mfa.gov.il/MFA/MFA-Archive/2001/Pages/Basic%20Law-%20The%20Government%20-2001-.aspx>.

²⁴⁰ "Declaring a State of Emergency," The Knesset, приступљено 1.12.2021. године, <https://m.knesset.gov.il/en/about/lexicon/pages/declaringstateemergency.aspx>.

²⁴¹ The Knesset: Foreign Affairs and Defense Committee, "The Intelligence Network Structure and Doctrine," <http://www.knesset.gov.il/committees/eng/docs/intelligence6.pdf> приступљено 1.12.2021. године; "A Guide for the Perplexed: The Israeli National Security Constellation and its Effect on Policymaking," Foreign Policy Research Institute, приступљено 1.12.2021. године, <https://www.fpri.org/wp-content/uploads/2018/02/KrasnaFINAL2018.pdf>.

На основу свега наведеног, Бен - Гурион јесте поседовао довољно овлашћења и легалних основа да нареди или одобри извођење поменутих институционалних политичких убистава. Коришћена научна литература не наводи да је у том тренутку постојало било какво формално или неформално колективно тело, чији су чланови заједно са председником владе учествовали у доношењу одлука по питању извршења политичких убистава у решавању „проблема немачких научника“.

Коришћена научна литература говори да јесте постојала стална координација ставова и активности, али и политичко сукобљавање између премијера Бен-Гуриона, шефа Мосада Исера Харела, шефа АМАН генерал-мајора Меир Амита, министарке спољних послова Голде Меир, као и заменика министра одбране Шимона Переса, око начина решавања кризе. Литература ставља акценат на институционалну политичку борбу услед различите перцепције нивоа претње, не наводећи ко је све и на који начин учествовао у одлучивању да се употребе институционална политичка убистава, нити какав је био институционални механизам доношења одлука.²⁴² Једино су познати ставови горепоменутих доносиоца одлука. Познато нам је да је Бен-Гурион сматрао да треба поступати опрезно и одмерено, док је Меир Амит сматрао да претња није егзистенцијална. Меир је у сукоб са Харелом ушао још у јулу 1962. године, оптужујући Мосад да је омануо у саботирању програма. Мишљење Харела су делимично подржавали Голда Меир и Шимон Перес. Међутим, Перес се уместо политичких убистава, залагао за употребу дипломатског и политичког притиска. По том основу је он био задужен за тајну комуникацију са Савезном Републиком Немачком и Конрадом Аденауером.²⁴³ Понашање Исера Харела је показало да за део политичке и војне елите, египатски ракетни програм није био само питање безбедности већ и питање екстремне осетљивости Израела по сваком питању које може да угрози његово постојање у кратком времену након Холокауста.²⁴⁴ Харел је толико био опседнут применом политичког насиља над немачким научницима, да је чак снабдео израелску дневну штампу са поверљивим документима и информацијама, стварајући панику и политичку кризу у Израелу. Када је Бен-Гурион сазнао за ово, ушао је у отворени сукоб са Харелом што је довело до његове оставке на место директора Мосада.²⁴⁵ Након смене Харела и доласка Меир Амита на место директора Мосада, нису документовани нови покушаји политичких убистава немачких научника. Став Амита је наводно био да: „(институционална политичка прим. аут.) убистава треба користити спорадично у ретким ситуацијама, тј. као последње средство и то после детаљног планирања које ће спречити бламирајуће неуспехе (алузија на случај др Клајнвехтера прим. аут.).“²⁴⁶

Суђење Отоу Јоклику и Јозефу Бен - Галу због покушаја принуде над Хајди Гоерке, је била добра прилика да се до краја утврди степен одговорности израелских институција. Уместо тога, суђење је постало пример очигледних закулиских договора између Израела и

²⁴² Owen Sirrs, *Nasser and the Missile Age in the Middle East*, op. cit. 59 - 61; Rafi Eitan, *Capturing Eichmann*, op. cit., 156.

²⁴³ Rafi Eitan, *Capturing Eichmann*, op. cit., 152, 156; Owen Sirrs, *Nasser and the Missile Age in the Middle East*, op. cit., 60.

²⁴⁴ Lorena De Vita, *Israelpolitik German - Israeli relations, 1949 - 69*, op. cit., 158.

²⁴⁵ Dennis Eisenberg, Uri Dan and Eli Landau, *The Mossad inside stories*, op. cit., 184 - 187; Ronen Bergman, *Rise and Kill First: The Secret History of Israel's Targeted Assassinations*, op. cit., 80; Rafi Eitan, *Capturing Eichmann*, op. cit., 166.

²⁴⁶ Ronen Bergman, *Rise and Kill First: The Secret History of Israel's Targeted Assassinations*, op. cit., 80; Rafi Eitan, *Capturing Eichmann*, op. cit., 156.

Швајцарске, што индиректно опет указује на одговорност институција Израела. За почетак, швајцарски тужилац се поводом хапшења двојице израелских обавештајаца није званично оглашавао готово читаве две недеље. Тек се на инсистирање медија, изашло у јавност са изјавом 15. марта 1963. године, у којој се каже да су ухапшена два израелска агента. Даље, Бен - Гал и Јоклик су иницијално ухапшени под оптужбама повреде швајцарске неутралности и илегалних активности у име друге државе. Оптужбе су касније биле промењене у повреду неутралности и изнуду. За ова кривична дела им је суђено.²⁴⁷ Акценат је овде у очигледном померању са одговорности државе Израел, на личну кривичну одговорност окривљених.

Немачки истражни органи су 22. марта 1963. године, од Швајцарске затражили изручење Јоклика и Бен - Гала због покретања истраге о умешаности у отмицу др Хајнца Круга и покушају убиства др Клајнвехтера. Швајцарски суд је одбио екстрадициони захтев немачког суда, односно наставио своје поступање по (знатно блажој *прим. аут.*) оптужби изнуде.²⁴⁸ Швајцарска полиција је поседовала аудио снимак разговора између Јоклика, Бен - Гала и Хајди Гоерке, јер су прислушни апарати постављени унапред на место њиховог састанка. Међутим, целокупан снимак претећег разговора (као круцијални доказ *прим. аут.*) је био изостављен као доказ на суђењу, па се поступак свео на тумачење различитих исказа оштећене и оптужених.²⁴⁹ Бен - Гал је тврдио да ради за израелско Министарство образовања и да путује по Европи истражујући проблеме младих, негирајући да ради као обавештајац. Хајди Гоерке је пришао самоиницијативно, руковођен својим патриотизмом према Израелу.²⁵⁰

Да је ток суђења био договорен између највиших политичких власти Израела и Швајцарске, види се и из неуобичајене околности у којој је поступајући тужилац прво рекао да је убеђен да је Бен - Гал „професионални обавештајац заинтересован за скривање свог правог идентитета“, да би потом тражио што блажу затворску казну за њега, уз отворену политичку подршку „праву Израела да се брани од уништења“.²⁵¹ Бен - Гал и Јоклик су добили казну три месеца условног затвора и протеривање из Швајцарске на 15 година. Обојица су одмах пуштени на слободу на основу урачунатог одлежаног притвора. Бен - Гал је првим авионом послат у Израел, након чега му се губи сваки траг.²⁵²

На крају, одговорност Израела утврђујемо на основу докумената Владе Савезне Републике Немачке. Први документ смо споменули на почетку потпоглавља. Ради се о записнику са састанка кабинета немачке Владе, на којем је расправљано о одговорности израелске обавештајне службе. Из документа се јасно види да немачки кабинет снажно сумња да Израел стоји иза таргетирања више немачких држављана. У наставку документа се констатује да је став кабинета да се Савезна Република Немачка опходила према овим

²⁴⁷ Owen Sirrs, *Nasser and the Missile Age in the Middle East*, op. cit., 64 - 65.

²⁴⁸ “Heidi und die Detektive, 13/1963, 26.03.1963.” Der Spiegel, приступљено 12.2.2022. године, <https://www.spiegel.de/politik/heidi-und-die-detektive-a-ec612a1d-0002-0001-0000-000045142859>; Owen Sirrs, *Nasser and the Missile Age in the Middle East*, op. cit., 64 - 65.

²⁴⁹ Owen Sirrs, *Nasser and the Missile Age in the Middle East*, op. cit., 66.

²⁵⁰ “Trial of Israeli ‘agents’ Opens in Basle; Accused Plead ‘not Guilty’,” Jewish Telegraphic Agency, приступљено 31.1.2022. године, <https://www.jta.org/archive/trial-of-israeli-agents-opens-in-basle-accused-plead-not-guilty>.

²⁵¹ “Swiss Prosecutor Asks Mild Sentence for the two ‘israeli Agents’,” Jewish Telegraphic Agency,” op. cit.

²⁵² “Swiss Court Verdict Results in Immediate Release of ‘israeli Agents’,” Jewish Telegraphic Agency, приступљено 2.2.2022. године, <https://www.jta.org/archive/swiss-prosecutor-asks-mild-sentence-for-the-two-israeli-agents>.

„инцидентима са крајњом дискрецијом“.²⁵³ Тема састанка је било и усаглашавање одговора на посланичко питање Валтера Фалера, упућено министру правде у Бундестагу. У њему је захтевано да се разјасни улога Израела у нападима на немачке држављане. Предлог кабинета је био да одговор гласи да из разлога истраге није могуће дати разјашњење, али да је министар спреман да се поверљива документација презентује на одговарајућем одбору Бундестага, који би био поверљиве природе. Није познат садржај дотичне документације, али он може бити наслућен на основу излагања министра одбране Хопфа, који је забринuto приметио да ће њено показивање посланицима Бундестага, додатно покварити односе Немачке и Израела, те да је боље да се једноставно не одговори или да се Фалер некако убеди да повуче своје посланичко питање.²⁵⁴

Други анализирани документ је записник са састанка федералног министра спољних послова Шредера и шефа израелске дипломатске мисије Феликса Шинара, на тему повлачења немачког захтева за изручењем Јозефа Бен - Гала. Из документа се види да је израелски дипломата, по инструктажи своје владе, већ исти захтев изнео немачким министрима правде и унутрашњих послова. Пошто му је министар спољних послова Шредер, указао да по сили закона захтев мора бити поднет, Шинар је упутио индиректну претњу да ће у том случају Израел бити принуђен да се умеша са својим доказима, политички веома незгодним за Савезну Републику Немачку.²⁵⁵

²⁵³ Hans - Peter Schwarz, ed., *Akten zur Auswärtigen Politik der Bundesrepublik Deutschland 1963*, op. cit. 432.

²⁵⁴ Hans - Peter Schwarz, ed., *Akten zur Auswärtigen Politik der Bundesrepublik Deutschland 1963*, op. cit. 433.

²⁵⁵ Hans - Peter Schwarz, ed., *Akten zur Auswärtigen Politik der Bundesrepublik Deutschland 1963*, op. cit. 5; Hans - Peter Schwarz, ed., *Akten zur Auswärtigen Politik der Bundesrepublik Deutschland 1963*, op. cit. 464.

5. ТЕРОРИЗАМ ПАЛЕСТИНСКЕ ОСЛОБОДИЛАЧКЕ ОРГАНИЗАЦИЈЕ

5.1. Уводна разматрања

Фокус истраживачких напора у овом поглављу, усмерен је на серију институционалних политичких убиства, која представљају реталијацију државе Израел за масакр њених спортиста на Олимпијади у Минхену 1972. године, од стране припадника терористичке организације Црни септембар. Временски оквир серије институционалних политичких убиства, истражених у овом поглављу, је период између 1972. и 1979. године. Истраживачка намера је да поменути институционална политичка убиства што потпуније феноменолошки сагледамо као целину, али и кроз конкретне студије случаја као појединачне примере манифестовања феномена, како бисмо што боље уочили еволутивне токове и њихове последице. Сматрамо неопходним да у средиште анализе ставимо догађај који представља значајну прекретницу у предмету нашег истраживања, а то су Олимпијске игре у Минхену 1972. године и масакр чланова израелске олимпијске делегације.²⁵⁶ Занима нас генеза употребе тероризма од стране организација палестинских Арапа, која је своју крваву кулминацију досегла управо у терористичком нападу у Минхену 1972. године.

У претходна два поглавља смо припремили терен и створили предуслове, који омогућавају да сагледамо околности у којима политичка убиства постају потпуно и трајно институционализована и као таква централни инструмент израелских противтерористичких напора. Период у којем се држава Израел јасно опредељује за систематску примену институционалних политичких убиства, као инструмента политичког насиља, отвара метаполитичка питања правца развоја израелског друштва и његовог политичког, војног и безбедносног система, али и практична питања институционалног оквира организовања политичких убиства тј. њихове институционалности, као и оперативних смерница у оквиру којих функционишу државне службе које их непосредно изводе.

5.2. Тероризам Палестинске ослободилачке организације

Једну од важнијих прекретница сукоба на Блиском истоку, без сумње представља Шестодневни рат, вођен 1967. године.²⁵⁷ У питању је трећи конвенционални израелско - арапски рат, а у њему је Израел извојевао потпуну и одлучујућу војну победу над коалицијом арапских држава. Последица те победе је одлука Израела да војно окупира, између осталих, целокупну територију палестинских Арапа коју претходно никада није

²⁵⁶ Boaz Ganor and Liram Koblenz-Stenzler, *Israel's Targeted Killing Policy: Moral, Ethical & Operational Dilemma*, op. cit., 17.

²⁵⁷ Детаљније о Јунском рату 1967. године, погледати у: Guy Laron, *The Six Day War - The Breaking of the Middle East*, Yale University Press, New Haven, 2017; Ami Gluska, *The Israeli Military and the Origins of the 1967 War*, Routledge, London, 2007; Michael B. Oren, *Six Days of War June 1967 and the Making of the Modern Middle East*, Oxford University press, New York, 2002; Shabtai Teveth, *Moshe Dayan*, Weidenfeld and Nicolson, Jerusalem, 1972; Shlomo Aloni, *Six-Day War 1967: Operation Focus and the 12 hours that changed the Middle East*, Osprey Publishing, 2019; David Dayan, *First Strike: A Battle History of Israel's Six-Day War*, Pitman Publishing, New York, 1967; Fred J. Khouri, *The Arab - Israeli Dilemma*, Syracuse University Press, New York, 1971; Душан М. Радоњић, "Израелска преемптивна употреба војне силе у шестодневном рату 1967. године," *Гласник Баштина* волумен 33, свеска 60 (2023).

контролисао. Војна окупација је повезана са предметом нашег истраживања, у смислу да је по први пут генерисала масовну подршку арапског становништва политичким покретима и организацијама који су поред политичке, пропагирали и оружану борбу против Израела. Врло брзо након 1967. године ће се под термином оружане борбе палестинских Арапа готово искључиво подразумевати тероризам усмерен против државе Израел и њених држављана, али и против Јевреја широм света. Сви ови покрети, групе и фракције су се спојили у мрежу под називом Палестинска ослободилачка организација, која убрзо постаје представник оружане борбе палестинских Арапа.²⁵⁸ Као главни актери унутар ПЛО су се истакли Фатах, ПФЛП (*Popular Front for the Liberation of Palestine*) и ДФЛП (*Democratic Front for the Liberation of Palestine*).²⁵⁹

Следећа прекретница блискоисточног сукоба, представља крвави обрачун јорданског краља са ПЛО и Јасером Арафатом. Суочен са озбиљном претњом по своју власт и живот, јордански краљ је искористио војску да се брутално обрачуна са припадницима палестинског покрета који су у Јордану потражили уточиште после губитка територије 1967. године. Овај догађај из септембра 1970. године, у политичком етосу палестинских Арапа ће остати упамћен као „црни септембар“. У знак сећања на овај догађај, горепоменућа терористичка организација је узела име „Црни септембар“.²⁶⁰

Политичке организације палестинских Арапа су се тероризмом, као обликом политичког насиља, служиле и пре 1967. године у форми мањих саботажа, диверзија и оружаних напада федајина на погранична израелска насеља и кибуце. Међутим, израелске службе безбедности и војска су после 1967. године, релативно брзо успеле да готово онемогуће успешно извођење терористичких напада на територији Израела. Одређени број напада је нажалост успевао да се деси, али је велика већина била спречена.²⁶¹ Ово је имало за последицу да се терористи одреде за промену своје тактике, колоквијално означену у коришћеној научној литератури као интернационализација политичке борбе палестинских Арапа. Од почетка 1968. године, терористи ће све више нападати животе и имовину Јевреја изван Израела, спектакуларним акцијама које су имале за циљ да привуку пажњу међународне јавности.²⁶² Значајну логистичку и помоћ у људству за извођење терористичких напада, имали су у различитим европским левичарским организацијама и покретима.²⁶³ Мартин Гилберт наводи податак да је између 1967. и 1971. године у терористичким нападима палестинских Арапа страдало 120 израелских цивила и 180

²⁵⁸ Детаљније о ПЛО, погледати у: Roland Dannreuther, *The Soviet Union and the PLO* (London: St Martin's Press INC, 1998); Abdallah Frangi, *The PLO and Palestine* (London: Zed Books Ltd, 1983).; Shaul Mishal, *The PLO under Arafat: Between Gun and Olive Branch* (London: Yale University Press, 1986); Augustus Richard Norton and Martin H. Greenberg, eds., *The International Relations of the Palestine Liberation Organization* (Carbondale: Southern Illinois University Press, 1989);

²⁵⁹ Детаљније о Фатаху, ПФЛП и ДФЛП, погледати у: Abdallah Frangi, *The PLO and Palestine*, op. cit.; *The Military Strategy of P.F.L.P* (Beirut: Information Department, 1970); John W. Amos, *Palestinian Resistance Organization of a Nationalist Movement* (New York: Pergamon Press Inc, 1980); Walter Laqueur, *The Israel - Arab Reader*, (Middlesex: Penguin Books, 1969).

²⁶⁰ Детаљније о грађанском рату у Јордану 1970. године, погледати у: John K. Cooley, *Green March, Black September - The Story of the Palestinian Arabs* (London: Routledge, 2015).

²⁶¹ John W. Amos, *Palestinian Resistance Organization of a Nationalist Movement*, op. cit., 220.

²⁶² Shaul Mishal, *The PLO under Arafat: Between Gun and Olive Branch*, op. cit., 6 - 23.

²⁶³ Ely Karmon, *Coalitions between Terrorist Organizations: Revolutionaries, Nationalists and Islamists* (Boston: Koninklijke Brill NV, 2005); Sarah Irving, *Leila Khaled: Icon of Palestinian Liberation* (London: Pluto Press, 2012), 34.

израелских војника. У истом периоду, израелске снаге безбедности су убиле 1.873 терориста на територији државе Израел.²⁶⁴

Организација ПФЛП је на светску позорницу ступила првом, успешно организованом отмицом авиона, израелске националне авио компаније Ел Ал (*El-Al Israel Airlines*). Јула 1968. године, лет број 426 на релацији Рим - Тел Авив је преузело троје наоружаних терориста и преусмерило га за Алжир. ПФЛП је у својим рукама држао 12 путника и 10 чланова посаде израелске националности. После три недеље мучних преговора, Израел је прихватио да из својих затвора ослободи 24 осуђених терориста.²⁶⁵ Отмичари су се предали, али су их алжирске власти убрзо пустиле на слободу, тако да нико није одговарао за отмицу авиона. Ово је био први, у дугом низу примера, да терористи нису одговарали за своја дела из разлога подршке арапских држава тероризму против Јевреја или из разлога страха европских држава да не навуку гнев терориста на себе. Политички посматрано, ово је био пун погодак. Израел је путем политичког насиља био приморан да пристане на уцену која је вређала национални понос самим уласком у преговоре са терористима, док је ПФЛП слављен широм арапског света.

Организацију ПФЛП је у децембру 1967. године основало двоје палестинских Арапа, Вади Хадад и Џорџ Хабаџ.²⁶⁶ Занимљиво је да су обојица били педијатри по професији. Пропагирајући радикални марксизам, решење националног питања палестинских Арапа су видели кроз социјалистичку револуцију. Израел је посматран као идеолошки, а не верски непријатељ, чедо светског империјализма, угњетавачка нација која спроводи политичко насиље над палестинским Арапима. Због свог наглашеног марксизма, организација никада није успела да стекне водећу позицију у палестинском покрету у односу на Фатах, који је ипак много боље проценио склоност и традиционалне исламске вредности арапског друштва. Популарност ПФЛП је највише долазила због смелих, звучних и успешних терористичких аката политичког насиља као вида политичке борбе.²⁶⁷

У експлозији три експлозивне направе у центру Тел Авива, у септембру 1968. године, погинула је једна, док је 71 особа повређена. У новембру 1968. године је у експлозији аутомобила бомбе на Махане Јехуда пијаци у Јерусалиму погинуло 12 особа, а 52 су биле повређене. Двојица терориста из редова ПФЛП су, у децембру 1968. године на аеродромској писти у Атини, напали путнички авион компаније Ел Ал приликом полетања за Тел Авив. Терористи су на авион бацили ручне гранате, а потом отворили ватру из аутоматског оружја. Том приликом је погинула једна особа, а једна је била рањена.²⁶⁸

У фебруару 1969. године, чланови ПФЛП су у Цириху, отворили ватру на путнички авион компаније Ел Ал приликом полетања за Тел Авив. Том приликом је погинуо пилот и

²⁶⁴ Martin Gilbert, *Israel: A History* (New York: Harper Perennial, 2008), 418.

²⁶⁵ Sarah Irving, Leila Khaled: *Icon of Palestinian Liberation*, op. cit., 30; Ronen Bergman, *Rise and Kill First: The Secret History of Israel's Targeted Assassinations*, op. cit., 135; "Hijacking of El Al Flight and Dawn of Political Terror in the Air," Jewish Virtual Library, приступљено 4.1.2024. године, <https://www.jewishvirtuallibrary.org/hijacking-of-el-al-flight-and-dawn-of-political-terror-in-the-air>.

²⁶⁶ Познат и као *Al-Hakim*. Термин у арапском језику има двоструко значење. Једно је „свемудри“, а друго „образована особа или лекар“. Neil C. Livingstone and David Halevy, *Inside the PLO: Covert Units, Secrets Funds, and the War against Israel and the United States* (New York: William Morrow & Co, 1990), 199 - 212.

²⁶⁷ Shaul Mishal, *The PLO under Arafat: Between Gun and Olive Branch*, op. cit., 42 - 45.

²⁶⁸ "1967-1993: Major Terror Attacks," Israel Ministry of Foreign Affairs, приступљено 4.4.2022. године, <https://embassies.gov.il/MFA/AboutIsrael/Maps/Pages/1967-1993-%20Major%20Terror%20Attacks.aspx>.

троје путника. Швајцарске власти ће убрзо ослободити ухапшене терористе, као део погодбе због отмице другог швајцарског путничког авиона.²⁶⁹ Три дана касније се десила експлозија у супермаркету у Јерусалиму, у којој су погинуле 2 особе, док је њих 20 било повређено.²⁷⁰ У марту, у кафетерији Хебрејског универзитета у Јерусалиму, била је постављена експлозивна направа која је повредила 29 студената.²⁷¹

У августу 1969. године, ПФЛП је успео да отме још један путнички авион. Лет авио компаније ТВА (*TWA - Trans World Airlines*) број 840 на релацији Рим - Тел Авив, са 120 путника и чланова посаде, отет је од стране четворо терориста. Специфичност ове отмице је било то што је акцијом руководила Лејла Кхалед,²⁷² која ће након овога постати најпознатија жена терориста у свету - „*hijack girl*“. Стилски обучена у бели комбинезон, са великим белим шеширом на глави, Кхаледова је натерала пилоте да скрену са курса, повреде ваздушни простор Израела и прелете преко Хаифе. За време боравка у израелском ваздушном простору, авион су пратили ловачки борбени авиони за случај да се покуша обрушавање на неки од израелских градова. Отети авион је потом преусмерен ка Дамаску, где је и слетео. Сиријске власти су одмах ослободиле све путнике, изузев шест израелских држављана. Сирија је израелске таоце пустила на слободу тек у децембру, када је са Израелом успела да договори размену 70 египатских и сиријских војника заробљених у рату 1967. године.²⁷³

И ова акција је представљала велики политички успех за терористе, односно понижење за Израел. Ратни сукоб из 1967. године је до тада важио за симбол ваздушне супериорности Израела. Сада је кроз ваздушни простор Израела демонстративно пролетела једна жена, а његови војни пилоти су могли само да посматрају. На крају, после три месеца, Израел је поново подлегао уценама и био приморан да поступи по захтевима терориста.

У августу 1969. године су се десиле и експлозије у више Маркс и Спенсер радњи у Лондону, јер су њихови власници били Јевреји, а у просторије познате израелске шпедитерске компаније Зим Шипинг (*ZIM Integrated Shipping Services*) је убачена ручна граната. У истом дану, септембра 1969. године, ручним гранатама су нападнуте амбасаде Израела у Бону и Хагу, као и пословница компаније Ел Ал у Бриселу. Том приликом су повређене четири особе.²⁷⁴ У октобру 1969. године у Хаифи, у симултаним детонацијама

²⁶⁹ “The day Palestinian militants attacked Zurich Airport,” Swissinfo, приступљено 02.05.2022. године, https://www.swissinfo.ch/eng/on-this-day_the-day-palestinian-militants-attacked-zurich-airport/44764660; “Attack against an El Al plane at Zurich International Airport,” Israeli Security Agency, приступљено 05.02.2022. године, <https://www.shabak.gov.il/english/heritage/affairs/Pages/Zurich1969.aspx>.

²⁷⁰ “1967-1993: Major Terror Attacks,” Israel Ministry of Foreign Affairs, приступљено 4.4.2022. године, <https://embassies.gov.il/MFA/AboutIsrael/Maps/Pages/1967-1993-%20Major%20Terror%20Attacks.aspx>.

²⁷¹ “Chronology of Terrorist Attacks in Israel Part II: 1968-1977,” приступљено 02.05.2022. године, <https://www.johnstonsarchive.net/terrorism/terrisrael-2.html>.

²⁷² Улога Лејле Кхалед је била осмишљена да привуче политичку подршку феминистичког покрета у Европи, а не да привуче друге Арапкиње да следе њен пример. Детаљније о Лејли Кхалед погледати у: Leila Khaled, *My People Shall Live: The Autobiography of a Revolutionary* (Ontario: Hodder and Stoughton, 1973); Sarah Irving, *Leila Khaled: Icon of Palestinian Liberation*, op. cit.

²⁷³ Ronen Bergman, *Rise and Kill First: The Secret History of Israel's Targeted Assassinations*, op. cit., 136; Sarah Irving, *Leila Khaled: Icon of Palestinian Liberation*, op. cit., 31 - 34.

²⁷⁴ “Terrorist Incidents against Jewish Communities and Israeli Citizens Abroad, 1968 - 2003,” International Institute for Counter-Terrorism, приступљено 02.05.2022. године, <https://www.ict.org.il/Article/893/Terrorist-Incidents-against-Jewish-Communities-and-Israeli-Citizens-Abroad-1968-2003#gsc.tab=0>; Central Intelligence Agency,

експлозивних направа су страдале четири особе, а њих 20 је било повређено.²⁷⁵ Терористи су у новембру 1969. године убацили ручне гранате у Ел Ал пословницу у Атини и том приликом повредили 14 особа.²⁷⁶

У фебруару 1970. године се десило неколико терористичких напада. У нападу аутоматским оружјем на путнички авион компаније Ел Ал који се припремао да полети са писте минхенског аеродрома, погинула је једна особа, а њих 11 је било повређено. Троје ухапшених терориста је касније само протерано из Савезне Републике Немачке, без суђења. Три дана касније је подметнут пожар у Јеврејском старачком дому у Минхену. У њему је изгорело седам особа, док је њих девет било повређено. Недељу дана касније, чланови ПФЛП су експлозивном направом оборили путнички авион Свисера (*Swissair - Swiss International Air Lines*), на релацији Цирих - Тел Авив. Погинуло је свих 47 путника и чланова посаде, од којих су 15 били Израелци. Истог дана је детонирала експлозивна направа у још једном карго авиону који је летео за Тел Авив, али је посада успела да га безбедно приземљи.²⁷⁷

У мају 1970. године, припадници ПФЛП су из заседе, аутоматским оружјем и ракетним бацачима напали школски аутобус близу места Авивим у Израелу. У нападу је погинуло дванаест особа, од чега деветоро деце узраста између 7 и 10 година, док је 24 деце било рањено.²⁷⁸

Септембар 1970. године је, до терористичких напада 11. септембра на САД, у историји био памћен по највећем броју симултано отетих путничких авиона. Отмице авиона и слетање у Јордан су прелили чашу и били повод „црног септембра“.²⁷⁹ Чланови организације ПФЛП су 6. септембра успели да преузму контролу над авионом ТВА, лет број 741 на релацији Тел Авив - Њујорк, а затим и над авионом Свисера, лет број 100 на релацији Цирих - Њујорк. Оба авиона су преусмерена на аеродром Аз-Зарка, који се налазио недалеко од јорданске престонице Аман.²⁸⁰ Неуспелу отмицу трећег путничког авиона, компаније Ел Ал, лет број 219 на релацији Тел Авив - Њујорк, предводила је Лејла Кхалед. Овај авион је био пун наоружаних израелских безбедњака у цивилу. Један од њих је препознао Кхаледову и алармирао остале. Када је кренула отмица авиона, пилот је кренуо у оштро понирање тако да је обоје терориста изгубило равнотежу и пало на под. Безбедњаци у цивилу су савладали Лејлу и поломили јој притом неколико ребара од батина. Други нападач је упуцан и оверен

“Chronologies of Significant Fedayeen Terrorist Incidents 1 January 1968 - 15 October 1973,” https://www.cia.gov/readingroom/docs/DOC_0005764836.pdf приступљено 02.05.2022. године.

²⁷⁵ “1967 - 1993: Major Terror Attacks,” Israel Ministry of Foreign Affairs, приступљено 4.4.2022. године, <https://embassies.gov.il/MFA/AboutIsrael/Maps/Pages/1967-1993-%20Major%20Terror%20Attacks.aspx>.

²⁷⁶ “Terrorist Incidents against Jewish Communities and Israeli Citizens Abroad, 1968-2003,” International Institute for Counter-Terrorism, op. cit.

²⁷⁷ Central Intelligence Agency, “Chronologies of Significant Fedayeen Terrorist Incidents 1 January 1968 - 15 October 1973,” op. cit.

²⁷⁸ “1967 - 1993 - Major Terror Attacks,” Israel Ministry of Foreign Affairs, приступљено 4.4.2022. године, <https://embassies.gov.il/MFA/AboutIsrael/Maps/Pages/1967-1993-%20Major%20Terror%20Attacks.aspx>.

²⁷⁹ Отмице путничких авиона, које су се десиле у септембру 1970. године, су у западној научној литератури познате и као Досон отмице (*Dawson hijackings*).

²⁸⁰ Један од отетих путника је, на основу својих сећања и сведочења других путника у архиву у Вашингтону, Лондону и Јеруселиму, написао монографију о отмици путничког авиона ТВА лет број 741, на релацији Тел Авив - Њујорк: David Raab, *Terror in Black September: The First Eyewitness Account of the Infamous 1970 Hijackings* (London: Palgrave Macmillan, 2007).

седам пута, а потом му је за сваки случај поломљен врат. Авион је слетео у Лондон.²⁸¹ У овој отмици је требало да учествује четворо терориста, међутим израелско особље на аеродрому није хтело да пусти друго двоје терориста у авион јер су им били сумњиви. Они су се уместо тога укрцали на лет Пан Америкен (*Pan American World Airways*) број 93 и отели га, а потом преусмерили на аеродром у Каиру.²⁸² Док су трајали преговори за пуштање 310 талаца, ПФЛП је 9. септембра отео и четврти путнички авион. Лет број 755 британске авио компаније, био је преусмерен на исти аеродром у Јордану. Отмица је била притисак на британску владу да ослободи ухапшену Лејлу Кхалед. Терористи су на слободу пустили већину путника, док су задржали израелске држављане и држављане САД јеврејског порекла. Они су одведени на тајне локације широм Јордана, а три авиона су спектакуларно дигнута у ваздух пред телевизијским камерама.²⁸³

Почетком маја 1972. године се десила још једна отмица авиона, овога пута на линији Брисел - Тел Авив. Четворо терориста из организације Црни септембар и ПФЛП, отели су авион Сабена број 571, али је за разлику од претходних отмица, овог пута авион слетео у Тел - Авив. Више од половине путника су чинили израелски држављани. Захтеви терориста су временом расли, па је на крају тражено ослобађање преко 300 њихових сабораца из затвора широм Израела.²⁸⁴ Међутим, највећа грешка коју су терористи направили током ове акције је било слетање у Израел, односно у делокруг његових специјалних јединица. Тим Сајарет Маткала, предвођен Ехудом Бараком, је у муњевитој акцији успео да ликвидира двоје мушких отмичара, док су две отмичарке ухапшене. У акцији је лакше рањен припадник јединице Сајарет Маткал Бенјамин Нетањаху. Од 101 таоца држаних у авиону, само је један погинуо приликом акције спасавања. Акција је слављена као тријумф у Израелу.²⁸⁵

Крајем маја 1972. године, терористи су били неупоредиво успешнији у својој намери да убију што више недужних цивила. Напад је извело троје припадника Јапанске Црвене Армије, који су авионом долетели из Рима у Тел Авив. Пошто су у питању били Јапанци, обезбеђење на аеродрому није обраћало превише пажње на њих. Јапанци су из свог пртљага извадили аутоматско оружје и почели да пуцају насумично по терминалу аеродрома Лод. Пре него што су били савладани, успели су да усмрте 26 људи и да ране њих 78. Каснијом истрагом је утврђено да су сва тројица терориста били послати од стране ПФЛП, који им је претходно организовао практичну борбену обуку у Либану.²⁸⁶

²⁸¹ Moshe Betser and Robert Rosenberg, *Secret soldier: The True Life Story of Israel's Greatest Commando* (New York: Atlantic Monthly Press, 2011), 90; Sarah Irving, *Leila Khaled: Icon of Palestinian Liberation*, op. cit., 49 - 50.

²⁸² Sarah Irving, *Leila Khaled: Icon of Palestinian Liberation*, op. cit., 47 - 52.

²⁸³ Michael Newton, *The encyclopedia of kidnappings*, (New York: Facts On File, 2002), 82.

²⁸⁴ Moshe Betser and Robert Rosenberg, *Secret soldier: The True Life Story of Israel's Greatest Commando*, op. cit., 115; Ronen Bergman, *Rise and Kill First: The Secret History of Israel's Targeted Assassinations*, op. cit., 138.

²⁸⁵ Ronen Bergman, *Rise and Kill First: The Secret History of Israel's Targeted Assassinations*, op. cit., 139; Aaron J. Klein, *Striking back: The 1972 Munich Olympics Massacre and Israel's deadly Response* (New York: Random House, 2007), 17 - 19; David Tinnin, *Hit team* (London: Weidenfeld and Nicolson, 1976), 30.

²⁸⁶ Sarah Irving, *Leila Khaled: Icon of Palestinian Liberation*, op. cit., 64; Ronen Bergman, *Rise and Kill First: The Secret History of Israel's Targeted Assassinations*, op. cit., 140; Aaron J. Klein, *Striking back: The 1972 Munich Olympics Massacre and Israel's deadly Response*, op. cit., 19; Martin Gilbert, *Israel: A History*, op. cit., 419.

5.3. Терористички напад током Олимпијских игара у Минхену 1972. године

Абу Ијад, као један од највиших заповедника организације Црни септембар, открива намеру да се искористи чињеница да је на овим Олимпијским играма био присутан до тада незабележен број телевизијских екипа из читавог света. Број спортиста који су узели учешће на такмичењу је такође био рекордан. Директни телевизијски преноси су на овој Олимпијади требали да постану нова стварност, омогућену од стране најновијих технолошких достигнућа.²⁸⁷ Сајмон Рив даје податак о акредитованих 4.000 новинских и радио извештача и преко 2.000 чланова телевизијских екипа.²⁸⁸ Организације палестинских Арапа су желеле да употребом политичког насиља током оваквог догађаја, скрену пажњу целог света на „палестинско питање“, добијајући медијски публицитет који иначе не би остварили збирно са десетинама терористичких напада. Постоји и други разлог због којег су терористи одлучили да свој напад организују током Олимпијаде у Минхену. Њега не спомиње Абу Ијад, али се до њега долази анализом коришћене научне литературе. Ове Олимпијске игре су, у погледу старања о безбедности учесника, биле међу најлошије организованим у читавој историји.

Осмочлану групу која је извела отмицу и масакр израелских спортиста, чинио је заповедник, његов заменик и шест пажљиво одабраних и обучених војника. Сви учесници, осим Аднана ал-Гашеија (*Adnan Al-Gashey*),²⁸⁹ су на одређени начин били повезани са Савезном Републиком Немачком, или су познавали немачки језик и културу што их је препоручивало за мисију. Аднан Ал-Гашеи је био стар 26 година, студент хемије и стипендиста америчког колеџа у Бејруту. Једини је који никада пре није боравио у Савезној Републици Немачкој, али га остали чланови описују као веома сналажљивог и спретног борца.²⁹⁰ Аднан је био стриц другог учесника напада, Џамала Ал-Гашеија (*Jamal Al-Gashey*) који је имао свега 19 година. Џамал је био регрут ПЛО. Његово рођење у избегличком кампу и већи део живота проведеног у крајње тешким и нехуманим животним условима, били су искоришћени за политичку радикализацију.²⁹¹ Остали чланови групе су били: Мохамед Сафади (*Mohammed Safady*), такође стар 19 година; Калид Џавад (*Khalid Jawad*) који је као фудбалер провео неколико година играјући у Савезној Републици Немачкој; Ахмед Шеик Таа (*Ahmed Sheik Thaa*), који је у Немачкој провео један део свог детињства, живео у Берлину и био ожењен Немецом; Афиф Ахмед Хамид (*Afif Ahmed Hamid*), који се после једногодишњег студирања у Немачкој вратио у Либан.²⁹² Последња два члана групе су били

²⁸⁷ Abu Iyad, *My Home, My Land: A Narrative of the Palestinian Struggle* (New York: Times books, 1981), 106; David Tinnin, *Hit team*, op. cit., 5; Aaron J. Klein, *Striking back: The 1972 Munich Olympics Massacre and Israel's deadly Response*, op. cit., 32.

²⁸⁸ Simon Reeve, *One Day in September: The Full Story of the 1972 Munich Olympics Massacre and the Israeli Revenge Operation "Wrath of God"* (New York: Faber & Faber, 2005), 12.

²⁸⁹ Обавештајна служба ПЛО и власти Савезне Републике Немачке, су годинама након терористичког напада у Минхену скривали праве идентитете нападача, кроз ускрађивање информација о њима, али и кроз пласирање лажних идентитета. Постоји непоклапање имена учесника код Арона Клајна и Сајмона Рива. Ми смо у раду навели идентитете које наводи Сајмон Рив. Детаљније о овоме упоредити: Aaron J. Klein, *Striking back: The 1972 Munich Olympics Massacre and Israel's deadly Response*, op. cit.; Simon Reeve, *One Day in September: The Full Story of the 1972 Munich Olympics Massacre and the Israeli Revenge Operation "Wrath of God"*, op. cit.; Carole Fink, *West Germany and Israel Foreign Relations, Domestic Politics, and the Cold War 1965 - 1974*, op. cit.

²⁹⁰ Aaron J. Klein, *Striking back: The 1972 Munich Olympics Massacre and Israel's deadly Response*, op. cit., 36

²⁹¹ Simon Reeve, *One Day in September: The Full Story of the 1972 Munich Olympics Massacre and the Israeli Revenge Operation "Wrath of God"*, op. cit., 54.

²⁹² Aaron J. Klein, *Striking back: The 1972 Munich Olympics Massacre and Israel's deadly Response*, op. cit., 36.

њен заповедник Лутиф Афиф²⁹³ (*Luttif Afif*) и његов заменик Јусеф Назал (*Yussef Nazzal*). Обојица су течно говорила немачки језик. За Афифа се наводи да је студирао и живео у Савезној Републици Немачкој неко време, а затим у Француској. Он се у неком тренутку враћа на Блиски исток, где је учесник оружаних борби против израелских трупа у Либану. Са ратишта се као прекаљени борац враћа у Савезну Републику Немачку, где поново ради као инжењер. Коришћена научна литература сугерише да је чак успео и да се као грађевински инжењер запосли на пословима изградње самог олимпијског села.²⁹⁴ Ова двојица терориста ће широј јавности остати најпознатији по својим кодним именима: Иса и Тони.

На основу анализе свих доступних информација, може се закључити да су вође Црног септембра од почетка улагале максималне напоре да акција остане тајна и да су у томе били успешни. Аутоматско оружје и учесници напада су у Минхен стигли одвојеним путем. Оружје је у путним торбама прошверцовао млади арапски брачни пар, који о акцији није знао апсолутно ништа и који је потом продужио својим послом. Њихов идентитет је до данас остао непознат. Део учесника напада је из Триполија долетео авионом до Рима, одакле су узели воз до Минхена. Други део групе је директно дошао возом преко Београда, јер је СФРЈ у том периоду била отворена држава за студенте арапског порекла. Сви су добили наређење да се следећих неколико дана опусте и искористе слободно време по Минхену. Неколико чланова групе је купило карте и отишло да уживо гледа такмичења на Олимпијади.²⁹⁵

План са детаљима и циљевима им је први пут саопштен од стране Исе и Тонија неколико сати уочи самог напада, када се група у пуном саставу окупила по први пут. Учесницима је речено да ће упасти у олимпијско село, отићи до зграде у којој су смештени израелски спортисти и заробити их. Израелски таоци ће бити пуштени на слободу, тек када Тел Авив из затвора пусти преко 200 осуђених терориста. Око четири сата ујутру, 5. септембра 1972. године, терористи су били у собама израелске олимпијске делегације и на нишану својих калашњикова држали деветоро спортиста. Приликом саме акције је убијено двоје Израелаца због пружања отпора и покушаја бекства.²⁹⁶ Палестинска ослободилачка организација је успела у својој намери да „преотме“ Олимпијске игре.

На тему отмице израелских спортиста, талачке кризе и неуспеле акције њиховог спасавања је током година написан велики број квалитетних и свеобухватних научних радова. Стога се нећемо детаљно бавити свим аспектима овог терористичког чина, већ само оним аспектима који су најдиректније произвели последице по предмет нашег истраживања, правећи од овог масакра фокалну тачку сваког научног истраживања о институционалним политичким убиствима државе Израел. Израел јесте у прошлости спорадично прибегавао институционалним политичким убиствима, али након Минхена

²⁹³ Од свих учесника групе која је извела терористички напад, идентитет њеног заповедника Исе је посебно проблематичан. До данашњег дана, постоји барем 6 идентитета који конкуришу да буду истинити. Ми смо се определили за идентитет који наводи Сајмон Рид. Клајн и Бергман наводе име Мохамед Мосалха.

²⁹⁴ Simon Reeve, *One Day in September: The Full Story of the 1972 Munich Olympics Massacre and the Israeli Revenge Operation "Wrath of God"*, op. cit., 17.

²⁹⁵ Abu Iyad, *My Home, My Land: A Narrative of the Palestinian Struggle*, op. cit., 108; Aaron J. Klein, *Striking back: The 1972 Munich Olympics Massacre and Israel's deadly Response*, op. cit., 35 - 38.

²⁹⁶ Aaron J. Klein, *Striking back: The 1972 Munich Olympics Massacre and Israel's deadly Response*, op. cit., 39 - 46.

можемо да говоримо о њиховој систематској употреби као државном инструменту политичког насиља. Стога, аспекте које истичемо у наредним пасусима сматрамо круцијалним за разумевање психолошке матрице израелске политичке елите. Све њих условно можемо да апстрахујемо у следеће три тачке:

- недопустиви безбедносни пропусти, произашли из ослањања на то да ће се друге државе подједнако старати о безбедности Јевреја као држава Израел;
- себичност националних интереса држава и незаинтересованост за страдање Јевреја;
- оживљена снажна колективна политичка траума због понављања политички мотивисаних убистава Јевреја на тлу Немачке;

5.3.1. Безбедносни пропусти и старање Израела о безбедности Јевреја

Безбедносни пропусти су постојали и на немачкој и на израелској страни. Ни Мосад, ни друге израелске обавештајне службе нису знале апсолутно ништа о долазећем нападу. У претходним пасусима смо описали велике напоре организације Црни септембар да очува конспиративност и тајновитост свог напада, али и даље остаје чудно како снажни безбедносни апарат Израела није чак ни наслутио шта се спрема. Накнадним унутрашњим анализама и контролама израелских служби безбедности,²⁹⁷ констатовано је да су потцењене организационе способности ПЛО и Црног септембра, као и да је постојао озбиљан мањак инфилтрираних израелских сарадника унутар ових организација.²⁹⁸ Ова чињеница је додатно појачана потпуним одвајањем, односно давањем аутономије процеса одлучивања и планирања акција организацији Црни септембар у односу на централну команду ПЛО. Мосад и АМАН нису имали ниједног доушника унутар Црног септембра. Погрешно је процењена генерална стратегија деловања ове организације, односно није на време уочен озбиљан заокрет терористичког таргетирања са јорданских на израелске мете.²⁹⁹

На крају, остаје изненађујуће како израелске службе безбедности нису препознале потенцијал публицитета Олимпијских игара за политичку агенду ПЛО. У претходне три године се број и разорност терористичких напада палестинских организација усмерених против Јевреја константно увећавао. Израелска олимпијска делегација је на овим играма била најбројнија у својој историји, а Давидова звезда се по први пут вијорила на сред Олимпијског стадиона у Минхену. Знало се да ће Савезна Република Немачка максимално промовисати учешће Израела, како би показала да је успешно спровела процес денацификавања друштва и државе. Најављивано је да ће Израел бити политичка звезда Олимпијаде, без обзира на спортске резултате његових спортиста.³⁰⁰ Када се све узме у

²⁹⁷ Почетак истражних радњи у Израелу представља тзв. Извештај Копеловог комитета. Под великим политичким притиском, председница израелске владе је формирала *ad hoc* комитет, који је предводио Пинхас Копел. Примарни задатак комитета је био прикупљање података о безбедносним аранжманима који су се тицали израелске Олимпијске делегације у Минхену. Анализе разних комитета владе и Кнесета су се надовезивале на овај извештај.

²⁹⁸ Aaron J. Klein, *Striking back: The 1972 Munich Olympics Massacre and Israel's deadly Response*, op. cit. 81 - 85.

²⁹⁹ "The Munich massacre September 1972, List of documents and summaries," Israel State Archives, приступљено 12.3.2022. године <https://catalog.archives.gov.il/en/chapter/list-documents-summaries/>.

³⁰⁰ Kay Schiller and Christopher Young, *The 1972 Munich Olympics and the Making of Modern Germany* (Los Angeles: University of California Press, 2010), 188; Simon Reeve, *One Day in September: The Full Story of the 1972*

обзир, остаје невероватно да никоме у израелским обавештајним службама није пало на памет да би нека од терористичких организација палестинских Арапа ово могла да искористи у своје сврхе.³⁰¹

Коришћена научна литература сугерише да је у Израелу, политичко резонување однело превагу над безбедносним. Одлучено је да се безбедност израелских спортиста у потпуности стави у руке Немаца, а да уопште није ни проверавано какви су немачки безбедносни капацитети. И Рив и Клајн у својим научним радовима наводе различита лична сведочанства чланова израелске олимпијске делегације, који се од почетка свог боравка у Олимпијском селу нису осећали безбедно.³⁰²

Знаци слабог обезбеђења су били видљиви свуда. Немци су делегацију Израела, у погледу безбедносног ризика, третирали исто као било коју другу делегацију, нпр. делегацију Шведске или Лихтенштајна. Делегација није била смештена заједно на једном месту. Део Израелаца је био смештен у приземљу, лако доступном са улице. Њихов смештај није био одвојен, већ заједничким предсобљем директно повезан са собама других делегација и подземном гаражом. Улаз са улице у заједничко предсобље, никада није био закључаван. Немачки историчар Шилер Кај, наводи да је немачка истрага утврдила да је Абу Дауд пре саме отмице, са делом отмицара у више наврата успео да се ушуња у зграду у којој су боравили израелски спортисти.³⁰³ Шеф израелске олимпијске делегације Шмуел Лалкин је био толико забринут, да је од особља израелске амбасаде у Минхену тражио да му дају ватрено оружје.³⁰⁴

Физичко обезбеђење села је такође било веома лоше. Ограда која окружује олимпијско село је била висока свега 180 цм и радило се о најобичнијој равној огради. Капије кроз које се улазило у комплекс нису биле чуване 24 часа. Спортисти су по слободном нахођењу у вечерњим сатима масовно одлазили у град на провод, а враћали би се пијани, прескачући ограду.³⁰⁵ Даћемо пример супруге израелског мачеваоца Андре Шпицера, која је без већих проблема кришом посећивала свог мужа или би заједно напуштали олимпијско село и одлазили у оближњи мотел.³⁰⁶

Оптерећена својом мрачном прошлошћу, Немачка је желела да се прикаже у потпуно другачијем политичком светлу. Олимпијада је требало да буде искоришћена као немачки допринос промовисању светског мира. Сви су били превише свесни симболике Минхена и Баварске у уздизању Адолфа Хитлера. Да би се избегло било какво подсећање на тоталитарни нацистички поредак, концентрационе логоре и наоружане стражаре, донета је

Munich Olympics Massacre and the Israeli Revenge Operation "Wrath of God", op. cit. 12 - 15; David Tinnin, *Hit team*, op. cit. 6.

³⁰¹ "The Munich massacre September 1972, List of documents and summaries," Israel State Archives, op. cit.

³⁰² Simon Reeve, *One Day in September: The Full Story of the 1972 Munich Olympics Massacre and the Israeli Revenge Operation "Wrath of God"*, op. cit., 14; Aaron J. Klein, *Striking back: The 1972 Munich Olympics Massacre and Israel's deadly Response*, op. cit., 21 - 25.

³⁰³ Kay Schiller and Christopher Young, *The 1972 Munich Olympics and the Making of Modern Germany*, op. cit., 206.

³⁰⁴ Aaron J. Klein, *Striking back: The 1972 Munich Olympics Massacre and Israel's deadly Response*, op. cit., 28.

³⁰⁵ Kay Schiller and Christopher Young, *The 1972 Munich Olympics and the Making of Modern Germany*, op. cit., 205; Simon Reeve, *One Day in September: The Full Story of the 1972 Munich Olympics Massacre and the Israeli Revenge Operation "Wrath of God"*, op. cit., 16.

³⁰⁶ Simon Reeve, *One Day in September: The Full Story of the 1972 Munich Olympics Massacre and the Israeli Revenge Operation "Wrath of God"*, op. cit., 63.

невероватна одлука да ниједан припадник немачког обезбеђења не буде наоружан! Осим радио везе, никоме није било дозвољено да носи ни ватрено ни хладно оружје.³⁰⁷

Група америчких олимпијаца је у ноћи 5. септембра, враћајући се из провода, налетела на групу арапских младића у тренеркама и са спортским торбама. Помогли су једни другима да прескоче ограду, попричали су кратко уз осмех, а потом су пијани Американци отишли својим путем. Дотична група арапских младића је у ствари била осмочлана група терориста из Црног септембра.³⁰⁸

Израел је приликом решавања талачке кризе, поново био принуђен да безбедност Јевреја стави у руке државних органа Савезне Републике Немачке. Немачка непрофесионалност и неспособност у решавању талачке кризе је била фрапантна. Немци су резигнирано одбили понуду да из Израела дође специјална антитерористичка јединица Сајарет Маткал и помогне им у спасавању. Притом, Немачка у том тренутку није имала ниједну полицијску или војну јединицу специјалне намене.³⁰⁹ Планови за ослобађање талача су били толико аматерски, да је тешко одредити који је од њих имао мање шанси да успе. Тако је начелник баварске полиције имао идеју да приликом преговора просто зграби вођу терориста, одвуче га у страну и ухапси. То се наравно није десило, јер је дотични шеф полиције накнадно схватио да Иса приликом сваког изласка на преговоре у руци држи активiranу гранату. Са друге стране, потпуно је јасно да би остали терористи одмах побили све таоце.³¹⁰ Друга идеја је била да се приликом доставе хране терористима покуша исто, тј. да просто зграбе неког од терориста, само на други начин. Иса је наравно сачекао да полицајци, аматерски прерушени у куваре, оставе храну испред зграде. Пошто им је наредио да се удаље, релаксирано је сам унео један по један сандук са храном.³¹¹ Још један план који је у старту пропао, предвиђао је да полицајци заскоче терористе у подземној гаражи на путу до хеликоптера. Позиције које су одабране су биле погрешне, јер је осветљење бацало сенке сакривених полицајаца преко читавих зидова. Терористи су их наравно одмах уочили.³¹² Покушај који је остао најпознатији јавности, је онај у којем су немачки полицајци планирали да преко крова, тајно упадну у просторије где су држани израелски таоци. Нико од оних који су планирали ову „тајновиту“ акцију, није узео у обзир да се око зграде налази буквално неколико стотина телевизијских камера и неколико хиљада цивилних посматрача. Терористи су у преносу уживо, гледали на телевизорима како

³⁰⁷ Carole Fink, *West Germany and Israel Foreign Relations, Domestic Politics, and the Cold War 1965-1974*, op. cit., 200 - 202; Aaron J. Klein, *Striking back: The 1972 Munich Olympics Massacre and Israel's deadly Response*, op. cit., 28; Simon Reeve, *One Day in September: The Full Story of the 1972 Munich Olympics Massacre and the Israeli Revenge Operation "Wrath of God"*, op. cit., 11 - 13.

³⁰⁸ Aaron J. Klein, *Striking back: The 1972 Munich Olympics Massacre and Israel's deadly Response*, op. cit., p. 38; David Tinnin, *Hit team*, op. cit., 4.

³⁰⁹ Ни СР Немачка, нити било која друга европска држава, није у том тренутку поседовала полицијску или војну јединицу за специјалне намене, попут ослобађања талача. Carole Fink, *West Germany and Israel Foreign Relations, Domestic Politics, and the Cold War 1965-1974*, op. cit., 206; Simon Reeve, *One Day in September: The Full Story of the 1972 Munich Olympics Massacre and the Israeli Revenge Operation "Wrath of God"*, op. cit., 86; Kay Schiller and Christopher Young, *The 1972 Munich Olympics and the Making of Modern Germany*, op. cit., 207.

³¹⁰ Aaron J. Klein, *Striking back: The 1972 Munich Olympics Massacre and Israel's deadly Response*, op. cit., 47.

³¹¹ Aaron J. Klein, *Striking back: The 1972 Munich Olympics Massacre and Israel's deadly Response*, op. cit., 57.

³¹² Kay Schiller and Christopher Young, *The 1972 Munich Olympics and the Making of Modern Germany*, op. cit., 200; Simon Reeve, *One Day in September: The Full Story of the 1972 Munich Olympics Massacre and the Israeli Revenge Operation "Wrath of God"*, op. cit., 117.

их полиција полако опкољава. Акција је очекивано пропала.³¹³ Рив наводи да су одређени цивилни посматрачи ове „тајновите“ акције, чак и узвикивали паролу охрабрења, односно да су гласно негодовали када је акција прекинута. Отприлике као на фудбалској утакмици.³¹⁴

Акција спасавања на Фирстенфелдбрук аеродрому је била подједнако катастрофално организована. По раније договореном плану, 13 полицијских службеника прерушених у посаду авиона је требало да савлада део терориста приликом њихове инспекције авиона, којим су требали да одлете у Египат. Међутим, тих 13 полицијских службеника је самостално одлучило да је њихова улога у акцији спасавања превише ризична по њих саме. Свега 15 минута пре доласка хеликоптера са терористима на аеродром, они су се договорили да једноставно напусте свој борбени положај.³¹⁵ Полицајци који су требали да ликвидирају терористе са даљине, нису били обучени снајпери, већ обични полицајци који су изабрани на основу њихових резултата на недавним стрељачким такмичењима пиштољем. Да ситуација буде још гора, пушке које су им дате нису имале оптичке нишане.³¹⁶ У акцији спасавања је уместо десет, учествовало само пет немачких снајпера, јер их је пет остало у неуспелој заседи у подземној гаражи олимпијског села. Тако је прекршено основно правило да приликом симултане ликвидације, на једног терористу иде најмање по један снајпер. На крају ћемо само рећи да је јалово пушкарање са терористима по мрклом мраку, трајало преко сат времена. Имајући све у виду, не изненађује да су терористи имали довољно времена да убију свих девет талаца.³¹⁷

На крају, истичемо да је израелска премијерка Меир имала директан увид у описана дешавања, тако што је по отпочињању талачке кризе, на лице места послала директора Мосада Звику Замира и шефа за саслушања у Шин Бету. Њихова лична сведочанстава су у значајној мери обликовала реакцију израелске државе која је уследила.

5.3.2. Себичност држава и незаинтересованост за страдање Јевреја

У коришћеној научној литератури о Холокаусту, присутан је став да су државе западне Европе могле више да помогну Јеврејима за време Другог светског рата. Споменули смо претходно како су Минхен и Немачка уочи Олимпијских игара, подсетили Јевреје широм света на време спровођења геноцида. Евидентна незаинтересованост бројних учесника талачке кризе за животе деветоро израелских спортиста, поистовећивана је са незаинтересованошћу током Другог светског рата. Најшокатнија је била одлука организатора Олимпијских игара да се сва надметања наставе нормално, без обзира на

³¹³ Kay Schiller and Christopher Young, *The 1972 Munich Olympics and the Making of Modern Germany*, op. cit., 199; Aaron J. Klein, *Striking back: The 1972 Munich Olympics Massacre and Israel's deadly Response*, op. cit., 58.

³¹⁴ Simon Reeve, *One Day in September: The Full Story of the 1972 Munich Olympics Massacre and the Israeli Revenge Operation "Wrath of God"*, op. cit., 109.

³¹⁵ Kay Schiller and Christopher Young, *The 1972 Munich Olympics and the Making of Modern Germany*, op. cit., 201; Aaron J. Klein, *Striking back: The 1972 Munich Olympics Massacre and Israel's deadly Response*, op. cit., 59; David Tinnin, *Hit team*, op. cit., 14.

³¹⁶ Aaron J. Klein, *Striking back: The 1972 Munich Olympics Massacre and Israel's deadly Response*, op. cit., 75.

³¹⁷ Kay Schiller and Christopher Young, *The 1972 Munich Olympics and the Making of Modern Germany*, op. cit., 200 - 201.

таоце.³¹⁸ Један део олимпијског села је био под опсадним стањем које су чинили мртви и заробљени таоци, терористи наоружани са гранатама и калашњиковима, окружени до зуба наоружаном полицијом. У исто време, у другом делу олимпијског села, Немачка је играла одбојкашки меч против Јапана пред крцатим трибинама. Телевизијски пренос талачке кризе је редовно прекидан са укључивањима уживо са спортских терена, како би гледаоци били обавештени о резултатима такмичења.³¹⁹ Оштро инсистирање државе Израел је на крају резултирало паузирањем надметања, али само на један дан. Велики број спортских учесника је одлучио да тај „слободан“ дан проведе сунчајући и брчкајући се поред бројних базена, на свега двеста метара од места где су држани таоци. Цела сцена у Олимпијском селу је деловала надреално.³²⁰

Звика Замир сматра да је примарна жеља немачких државника била да проблем магично нестане, а да Немачка што пре престане да буде умешана страна. Талачку кризу су посматрали као непотребно преливање израелско-арапског сукоба код њих. Замир и неколико немачких званичника наводе како је на баварски полицијски врх вршен константан политички притисак са федералног нивоа, да се криза што пре реши на овај или онај начин. Стицао се утисак да је многим било важније да се Олимпијске игре наставе, него да ли ће израелски спортисти извући живу главу. Док се крај талачке кризе није још ни назирао, Међународни олимпијски комитет је донео одлуку да се игре наставе.³²¹ Друга потврда Замировог убеђења је то што је један од планова решавања кризе предвиђао да се терористима допусти да са таоцима одлете у неку арапску државу. Само да се сви што пре склопе из Немачке. Јасно је да се овде није радило о неком оживљеном немачком антисемитизму, већ о себичној заштити својих националних политичких интереса.³²²

5.3.3. Оживљена снажна колективна политичка траума због поновних, политички мотивисаних убиства Јевреја на тлу Немачке

Трагичну ситуацију за Израелце, додатно је отежавао контекст у којем се десила смрт 11 њихових сународника, односно да се све десило на немачком тлу. Све што је требало да растерети колективно политичко сећање Израелаца, сада је поново постало отежавајућа околност. Минхен и његова удаљеност од свега неколико километара од места где се налазио логор смрти Дахау.³²³ Одвајање Јевреја од осталих, само зато што су били Јевреји. Сlike Јевреја, које везаних руку и спутаних ногу, поново одводе у смрт на тлу Немачке.

³¹⁸ Simon Reeve, *One Day in September: The Full Story of the 1972 Munich Olympics Massacre and the Israeli Revenge Operation "Wrath of God"*, op. cit., 75.

³¹⁹ David Tinnin, *Hit team*, op. cit., 9; Simon Reeve, *One Day in September: The Full Story of the 1972 Munich Olympics Massacre and the Israeli Revenge Operation "Wrath of God"*, op. cit., 75.

³²⁰ Kay Schiller and Christopher Young, *The 1972 Munich Olympics and the Making of Modern Germany*, op. cit., 197.

³²¹ Simon Reeve, *One Day in September: The Full Story of the 1972 Munich Olympics Massacre and the Israeli Revenge Operation "Wrath of God"*, op. cit., 75.

³²² Kay Schiller and Christopher Young, *The 1972 Munich Olympics and the Making of Modern Germany*, op. cit., 199.

³²³ Moshe Betser and Robert Rosenberg, *Secret soldier: The True Life Story of Israel's Greatest Commando*, op. cit., 138; Simon Reeve, *One Day in September: The Full Story of the 1972 Munich Olympics Massacre and the Israeli Revenge Operation "Wrath of God"*, op. cit., 86; Majkl Bar-Zohar i Nisim Mišal, *Mosad: najveće misije izraelske tajne službe*, op. cit., 227.

Већина грађана Израела је или преживела Холокауст, или је имала барем једног члана породице који није преживео. Све авети прошлости су поново оживеле.

Политички етос оснивања државе Израел је да се Јевреји заштите од организованог политичког насиља других народа. После масакра у Минхену је тај етос био доведен у питање. Неиздрживи политички притисак је био усмерен у правцу премијерке Израела. Требало је показати да јеврејска држава није улудо основана и да је способна да заштити своје грађане. Или да је барем способна да накнадно освети њихову смрт.

5.4. Институционална политичка убиства као мера реталијације

У претходним потпоглављима смо свеобухватно описали друштвене, безбедносне и политичке околности које су утицале на Голду Меир да донесе одлуку, да држава Израел отпочне са систематском употребом институционалних политичких убиства против терористичких организација палестинских Арапа. Оваква одлука није донета „преко ноћи“, фигуративно говорећи. Израелски војни, безбедносни и политички врх је и пре 1972. године трагао за адекватном мером реталијације, као одговором на бројне терористичке нападе. Израел се током 50их и прве половине 60их година, борио да изађе на крај са хиљадама упада федајина на његову територију. Израелска војска је као реталијацију за упаде, слала казнене експедиције на арапско село из којег је напад кренуо, или у село вође федајина који је предводио напад. Међутим, као посебно ефикасан чин реталијације се показало политичко убиство двојице официра египатске обавештајне службе, чији је посао био да федајине организују, јер се број напада осетно смањио након тога. Сви ови акти израелске реталијације су давали веома опипљиве резултате, у смислу да су успевали да зауставе упаде федајина на краћи или дужи временски период. У очима Израела, они су са собом носили и дозу ретрибутивне правде и правичности, јер су често били усмерени према конкретним починиоцима напада.

Оружани напади на филијале и пословнице израелских компанија у иностранству, честе отмице путничких авиона и узимање Јевреја за таоце, поставиле су нови изазов пред израелски безбедносни апарат. Кренуло се са ваздушним нападима на терористичке базе и кампове за обуку широм Блиског истока, као мером реталијације. Израелска војска је знала да копненим трупам ује у суседне државе, како би уништила терористичку инфраструктуру близу њене границе. Пример је битка код Карамеха, вођена марта 1968. године против здружених снага јорданске војске и бораца ПЛО.³²⁴ На отмицу путничког авиона компаније Ел Ал крајем 1968. године, одговорено је десантом на аеродром у Бејруту. Израелске специјалне трупе су том приликом уништиле 13 цивилних авиона, оштетиле хангаре и друге аеродромске инсталације.³²⁵ У Израелу је ипак преовладавао утисак да ови акти реталијације нису довољни да одврате, морално обесхрабре нити организационо зауставе терористичке групе палестинских Арапа које су биле у својеврсном налету. Додатно, због отворене употребе војске, ове мере су производиле негативне међународне

³²⁴ Andrew W. Terrill, “The political mythology of the Battle of Karameh,” *The Middle East Journal* 55, no.1 (December 2001): 89 - 110.

³²⁵ Richard A. Falk, “The Beirut Raid and the International Law of Retaliation,” *American Journal of International Law* 63, no.3 (July 1969); Dan Raviv and Yossi Melman, *Every spy a prince, The Complete History of Israeli Intelligence Community*, op. cit., 180.

последнице по Израел, почев од француског ембарга на извоз оружја до осуђујућих резолуција Уједињених нација.

Када се талачка криза у Минхену завршила трагично, сви су очекивали да ће реталијација Израела бити ванредно брутална и сурова. Израелска војна авијација је 8. септембра, са две ескадриле напала једанаест ПЛО база на територији Сирије и Либана. Том приликом је погинуло око 200 бораца, док их је на стотине било рањено.³²⁶ Пет дана касније, израелска пешадија је ушла у јужни Либан са 1.500 војника и 200 оклопних возила. Према званичном саопштењу, убијено је 45 људи, док су стотине кућа биле оштећене или уништене.³²⁷ Наведени примери реталијације су са собом носили велика људска страдања и материјална разарања. Чак и да су међу страдалима сви били терористи, односно да није било цивилних жртава, опет се оправдано могло поставити питање њихове повезаности са конкретним терористичким нападом. У коришћеној научној литератури преовладава став, по којем је израелска јавност униформно веровала да бомбардовање кампова једноставно није било сврсисходно, односно да је потребан другачији приступ како би се зауставио талас терористичких напада против Израела.³²⁸

Казну за терористичке нападе је требало спроводити над директно одговорним лицима: непосредним извршиоцима, вођама и организаторима напада. Пошто је из претходно описане праксе, било очигледно да ни арапске ни европске државе нису биле заинтересоване да судски процесуирају ухваћене терористе, самим тим дозвољавајући им да поново изводе нападе, израелски државни врх је закључио да Израелци могу да се ослане једино на саме себе, а да су институционална политичка убиства одговарајућа мера реталијације.

Прво институционално политичко убиство одговорних за терористички напад у Минхену, извршено је 16. октобра 1972. године. Израел је убрзо добио потврду исправности свог става, да код других држава нема судске правде за дела тероризма против Јевреја, већ да „дуга рука Израела“ мора да дели своју правду у њихово име. Уместо да сахране тела петорице погинулих терориста из Минхена, немачке власти су пристале да их пошаљу у Либију. Пуковник Гадафи им је организовао грандиозну јавну сахрану, на којој их је десетине хиљаде људи славило и величало као мученике шехиде. Маса је узвикивала „Сви смо ми Црни септембар“.³²⁹ Непуна два месеца касније, Савезна Република Немачка је из затвора пустила тројицу терориста који су преживели обрачун са полицијом на Фирстенфелдбрук аеродрому. Повод је била отмица авиона. Чланови организације Црни септембар су 29. октобра 1972. године, отели путнички авион компаније Луфтханза, на релацији Дамаск - Бејрут - Минхен. Отети авион је кружио у југословенском ваздушном простору изнад Загреба, чекајући да ослобођени терористи чартер летом долете до СФР

³²⁶ Aaron J. Klein, *Striking back: The 1972 Munich Olympics Massacre and Israel's deadly Response*, op. cit., 84.

³²⁷ Carole Fink, *West Germany and Israel Foreign Relations, Domestic Politics, and the Cold War 1965 - 1974*, op. cit., 212; Aaron J. Klein, *Striking back: The 1972 Munich Olympics Massacre and Israel's deadly Response*, op. cit., 85.

³²⁸ Boaz Ganor and Liram Koblenz-Stenzler, *Israel's Targeted Killing Policy: Moral, Ethical & Operational Dilemma*, op. cit., 17.

³²⁹ Aaron J. Klein, *Striking back: The 1972 Munich Olympics Massacre and Israel's deadly Response*, op. cit., 87.

Југославије. Аднан Ал-Гашеи, Џамал Ал-Гашеи и Мохамед Сафади³³⁰ су се ускоро нашли слободни у Триполију, слављени као хероји широм Блиског истока.³³¹

За дотичну отмицу авиона се од почетка снажно сумњало да је била унапред договорена између немачких власти и ПЛО. Луфтханзин путнички авион је из Дамаска полетео без иједног путника, а у Бејруту се укрцало само њих тринаест, укључујући терористе. Свих тринаест путника су били мушкарци, није било жена ни деце. Јако чудне околности када се узме све заједно. Наводни разлог договора између Савезне Републике Немачке и организације Црни септембар, био је то што је Немцима било забрањено серијом терористичких напада уколико се не повинују. Такође, одређене арапске државе које су претходно бојкотовале СР Немачку, су убрзо успоставиле дипломатске односе са њом, уместо са Источном Немачком. Прагматични Немци су направили договор да се у ери међународног тероризма заштите од преливања блискоисточног сукоба.³³² Одабир Загреба као локације је додатно подгревало сумње, јер је Тито масакр израелских спортиста у Минхену сматрао „представом израелско-ционистичких група, намештеном како би се легитимизовали осветнички удари на арапске територије“.³³³ Потврду постојања оваквог договора је, много година касније, дао Џамал Ал-Гашеи као виновник целог догађаја.³³⁴ Као додатна потврда постојања овог договора се узима и чињеница да на територији Савезне Републике Немачке, није било значајнијих терористичких напада након 1972. године. У очима Израела, Немци су се у овој ситуацији понели као и током Олимпијских игара - није их било брига.

5.4.1. Институционални оквир политичких убистава

Коришћена научна литература говори јако мало о институционалном оквиру спровођења кампање политичких убистава у организацији државе Израел, у периоду између 1972. и 1979. године. То значи да је институционални оквир са процедурама, протоколима и правним актима за извођење политичких убистава, био и остао крајње поверљив, или да у том тренутку није постојао као засебан, целовит, концизан, писани скуп правила и

³³⁰ На основу коришћене научне литературе, није могуће прецизно одредити крајњу судбину тројице преживелих починиоца масакра у Минхену. Наводи који се могу пронаћи су различити, од тога да је Мосад успео да их убије после неколико година, до тога да су неки убијени, а неки умрли природном смрћу. Последња потврда да је Џамал Ал-Гашеи жив, је наводно његов интервју за документарца *One Day in September* који је добио Оскара као најбољи документарца 2000. године. "One Day in September," Internet Movie Database, приступљено 20.3.2022. године, <https://www.imdb.com/title/tt0230591/>.

³³¹ Abu Iyad, *My Home, My Land: A Narrative of the Palestinian Struggle*, op. cit., 112; Simon Reeve, *One Day in September: The Full Story of the 1972 Munich Olympics Massacre and the Israeli Revenge Operation "Wrath of God"*, op. cit., 181.

³³² Carole Fink, *West Germany and Israel Foreign Relations, Domestic Politics, and the Cold War 1965 - 1974*, op. cit., 215; Aaron J. Klein, *Striking back: The 1972 Munich Olympics Massacre and Israel's deadly Response*, op. cit., 110; Kay Schiller and Christopher Young, *The 1972 Munich Olympics and the Making of Modern Germany*, op. cit., 216.

³³³ Kay Schiller and Christopher Young, *The 1972 Munich Olympics and the Making of Modern Germany*, op. cit., 216.

³³⁴ Simon Reeve, *One Day in September: The Full Story of the 1972 Munich Olympics Massacre and the Israeli Revenge Operation "Wrath of God"*, op. cit., 181; Carole Fink, *West Germany and Israel Foreign Relations, Domestic Politics, and the Cold War 1965 - 1974*, op. cit., 216.

процедура. Ближи смо закључку да концизно прописане политичке и правне процедуре за извођење политичких убистава, нису биле формулисане у том тренутку.

Закључак базирамо на два основа. Први је чињеница да ниједан званичан документ или правни пропис државе Израел, који искључиво регулише питање институционалних политичких убистава, није ниједном споменут у обимној, коришћеној научној литератури. Готово је немогуће да таква документа постоје, а да су након 50 година сва остала непозната међународној научној заједници. Посебно данас, када су нпр. јавно доступна и позната имена и презимена већине организатора и непосредних учесника убистава. Други основ, проналазимо у степену инсистирања на највишем политичком легитимитету доносиоца одлука који се описује у литератури, а за који претпостављамо да је требало да надомести неодређеност легалности процеса.

Коришћени научни извори наводе да је свако институционално политичко убиство државе Израел, претходно било експлицитно одобрено од стране председника владе.³³⁵ Ово је у сагласности са установљеном праксом, за коју смо видели да је важила у периоду између 1962. и 1965. године, приликом Мосадовог решавања кризе са немачким научницима и египатским пројектиlima. Ронен Бергман наводи да се наредба премијера, којом се заповеда извођење институционалног политичког убиства, као највишег нивоа извршне власти и највишег политичког ауторитета, колоквијално назива „Црвена страница“. Наводно због боје папира на којој је написан текст наређења, али верујемо да постоји и одређено сакрално значење.³³⁶

Понављамо да по израелском Уставу и законима, председник владе јесте врховни заповедник оружаних снага и служби безбедности.³³⁷ Додатно треба имати у виду две изузетно важне околности. Као прво: да је у Израелу од оснивања државе 1948. године на снази ванредно стање које и данас траје, а које даје ванредна извршна овлашћења премијеру и влади.³³⁸ Као друго: рад, надлежности, процедуре нити било које друго питање везано за Мосад до данашњег дана није регулисано нити дефинисано ниједним законом нити другим правним актом државе Израел. Директор Мосада за свој рад одговара директно и једино председнику владе, а функционисање Мосада је одређено искључиво његовим извршним наредбама.³³⁹

³³⁵ Aaron J. Klein, *Striking back: The 1972 Munich Olympics Massacre and Israel's deadly Response*, op. cit., 91 - 96; Ronen Bergman, *Rise and Kill First: The Secret History of Israel's Targeted Assassinations*, op. cit., 154 - 155; Boaz Ganor and Liram Koblenz-Stenzler, *Israel's Targeted Killing Policy: Moral, Ethical & Operational Dilemma*, op. cit., 18.

³³⁶ Ronen Bergman, *Rise and Kill First: The Secret History of Israel's Targeted Assassinations*, op. cit., 154.

³³⁷ “Basic Law: The Army,” Israel Ministry of Foreign Affairs, приступљено 1.12.2021. године, <https://www.mfa.gov.il/MFA/MFA-Archive/1970-1979/Pages/Basic%20Law-%20The%20Army.aspx>; “Basic Law: The Government,” Israel Ministry of Foreign Affairs, приступљено 1.12.2021. године, <https://www.mfa.gov.il/MFA/MFA-Archive/2001/Pages/Basic%20Law-%20The%20Government%20-2001-.aspx>.

³³⁸ “Declaring a State of Emergency,” The Knesset, приступљено 1.12.2021. године, <https://m.knesset.gov.il/en/about/lexicon/pages/declaringstateemergency.aspx>.

³³⁹ “Foreign Affairs and Defense Committee - The Intelligence Network Structure and Doctrine,” The Knesset, <http://www.knesset.gov.il/committees/eng/docs/intelligence6.pdf> приступљено 1.12.2021. године; “A Guide for the Perplexed: The Israeli National Security Constellation and its Effect on Policymaking,” Foreign Policy Research Institute, приступљено 1.12.2021. године, <https://www.fpri.org/wp-content/uploads/2018/02/KrasnaFINAL2018.pdf>.

Коришћени научни извори наводе да иако је Голда Меир као председница израелске владе, давала финална одобрења за извођење политичких убистава, она није самостално разматрала те одлуке. Оне су доношене у неформалном колективном телу, у којем су се поред ње налазили шефови три израелске обавештајне службе, начелник Генералштаба војске, министар одбране, министар за религијска питања и по потреби још неко од министара.³⁴⁰ Арон Клајн наводи да је ово колективно тело обављало неку врсту квази судског процеса пре доношења коначне одлуке од стране премијера. Директор Мосада би износио прикупљене обавештајне податке о таргетираном појединцу који би служили као оптужујући докази против њега, док би остатак присутних, заједнички разматрао те доказе симулирајући рад судског већа.³⁴¹ Није познато да ли је председник владе у овом телу био *primus inter pares* или је његов положај био другачији.

Веродостојности тврдње о постојању тела са колективним начином одлучивања, доприноси чињеница да се наводи о идентичном механизму одлучивања појављују и у другим научним изворима, у оквиру студија случаја политичких убистава које истражујемо у остатку нашег истраживања. Идентична процедура одлучивања о извршењу институционалних политичких убистава, највише ће бити документована током Прве и Друге интифаде. Такође, желимо да истакнемо да актуелна процедура у САД приликом организовања и извођења таргетираних убистава, подразумева управо квази судски процес кроз презентовање „случаја и доказа“ пред председником САД, његовим саветницима и другим највишим директорима ЦИА, као и да он као највиша инстанца извршне власти даје коначно писмено одобрење.³⁴²

Члан неформалног тела је био и генерал-мајор Ахарон Јарив, постављен на позицију саветника председнице владе за питања тероризма. Ова позиција пре именовања Јарива није постојала. Сматрамо да је стварна функција генерал-мајора Јарива, као човека од поверења Голде Меир, била да у њено име надзире организовање и извршење политичких убистава од стране израелских обавештајних служби.³⁴³ Јарив није имао врховне извршне надлежности, нити је крњио постојеће надлежности директора израелских обавештајних служби. Његова главна улога је формално била да „координише“ различите делове безбедносног апарата и даје препоруке мера на стратешком нивоу.

Улога Ахарона Јарива и његов однос са Голдом Меир постају јаснији када се узме у обзир да је Јарив 1963. године, односно током кризе са египатским ракетним програмом, био заменик директора Војног обавештајног директората АМАН, а потом и његов директор. Он је на тој позицији наследио тадашњег директора Меир Амита, који се сукобио са Исером

³⁴⁰ Boaz Ganor and Liram Koblenz-Stenzler, *Israel's Targeted Killing Policy: Moral, Ethical & Operational Dilemma*, op. cit., 18 - 20; Ronen Bergman, *Rise and Kill First: The Secret History of Israel's Targeted Assassinations*, op. cit., 155.

³⁴¹ Boaz Ganor and Liram Koblenz-Stenzler, *Israel's Targeted Killing Policy: Moral, Ethical & Operational Dilemma*, op. cit., 18 - 20; Aaron J. Klein, *Striking back: The 1972 Munich Olympics Massacre and Israel's deadly Response*, op. cit., 93.

³⁴² "Principles, Standards, and Procedures for U.S. Direct Action against Terrorist Targets," U.S. Department of Justice, приступљено 1.12.2021. године, https://www.justice.gov/oip/foialibrary/procedures_for_approving_direct_action_against_terrorist_targets/download.

³⁴³ Aaron J. Klein, *Striking back: The 1972 Munich Olympics Massacre and Israel's deadly Response*, op. cit., 92; David Tinnin, *Hit team*, op. cit., 20; Dan Raviv and Yossi Melman, *Every spy a prince, The Complete History of Israeli Intelligence Community*, op. cit., 185; Majkl Bar-Zohar i Nisim Mišal, *Mosad: najveće mistije izraelske tajne službe*, op. cit., 228.

Харелом и заузео његово место директора Мосада. Разлози смене су били нетражење сагласности премијера за извођење институционалних политичких убиства држављана Савезне Републике Немачке, неизвештавање премијера и друга понашања Мосада као државе у држави. Последица таквог понашања, било је угрожавање осетљивих билатералних односа са Немачком и тешка политичка криза унутар Израела, која је на крају Бен-Гуриона коштала премијерског места. Голда Меир се налазила у епицентру кризе као тадашња министарка спољних послова, а Ахарон Јарив као заменик директора АМАН. Очигледно је Голда Меир научила политичке лекције из те кризе и није желела да дозволи обавештајним службама, да поново самовољно и неконтролисано дивљају са актима политичког насиља на тлу европских држава. Овде видимо или њену политичку зрелост или бригу за своје премијерско место, јер је управо она 1963. године највише подржавала тврду линију политичког насиља Исера Харела и Мосада, насупротив дипломатском приступу Бен-Гуриона и Шимона Переса.³⁴⁴

Пошто Голда Меир у својим званичним изјавама и објављеној аутобиографији,³⁴⁵ није оставила наводе о овом делу својих активности као председнице владе, нисмо у могућности да до краја са сигурношћу тврдимо који су били њени мотиви приликом успостављања система колективног одлучивања. Ми сугеришемо три очигледна мотива.

Први мотив је повећање политичког легитимитета са којим се организују институционална политичка убиства, а у одсуству правног оквира који то децидно одобрава и концизно регулише. Други је дељење огромне политичке и правне одговорности са заповедницима оружаних снага, другим представницима извршне власти и службама безбедности. Голда Меир је готово сигурно била свесна озбиљности и тежине наредби да се врше институционална политичка убиства на територији других држава, посебно ако би се појавио неки проблем. Из правног угла, то би представљало озбиљно кршење норми међународног права, закона држава на чијој територији се вршило политичко насиље, евентуално и закона самог Израела. Из политичког угла, углед и међународни положај Израела би био нарушен. Као трећи мотив, видимо покушај увођења одређене институционалне контроле над операцијама извођења политичких убиства, како би се спречиле евентуалне злоупотребе, самовоља обавештајног апарата и непромисљеност.

Услови које је свако институционално политичко убиство морало да испуни су били изузетно сложени. Са једне стране, политичка убиства су морала да буду успешна и без јасних доказа о умешаности државе Израел. Са друге стране, требало је за собом остављати довољно посредних доказа и индикатора тако да, у циљу остваривања комуникативне функције сваког акта политичког насиља, сви схвате да иза њих ипак стоји Израел. Требало је пројектовати моћ државе Израел, као политичког ентитета који се стара о безбедности Јевреја свуда у свету, као и култивисати репутацију Мосада у циљу одвраћања будућих напада. Из свега наведеног је јасно, да није могло бити остављено Мосаду да самостално доноси оперативне и стратешке одлуке по овако важним питањима. Арон Клајн и Ронен Бергман наводе да је Мосадов предлог систематске кампање политичких убиства на тлу Европе, већ неко време био на столу пре него што је Голда Меир одлучила да га одобри.³⁴⁶

³⁴⁴ Погледати Поглавље о египатском ракетном програму.

³⁴⁵ Golda Meir, *Moj Izrael* (Zagreb: Naprijed, 1987).

³⁴⁶ Ronen Bergman, *Rise and Kill First: The Secret History of Israel's Targeted Assassinations*, op. cit., 150 - 154; Aaron J. Klein, *Striking back: The 1972 Munich Olympics Massacre and Israel's deadly Response*, op. cit., 92 - 93.

Пошто га је одобрила, оправдано је сматрала да јој је потребна помоћ некога са одговарајућим војним и обавештајним искуством, да би ствари држала под контролом у процесу који суштински није познавала. Отуда именовање генерал-мајора Јарива.

Потврду налазимо у интервјуу, који је Ахарон Јарив дао поводом обележавања двадесет година од масакра у Минхену. Јарив је прво дао интервју за израелску телевизију 1992. године, али је војни цензор спречио његово емитовање. Потом је Јарив дао сличан интервју за британски ББЦ, који је емитован 23. новембра 1993. године. Јарив се у тренутку емитовања опорављао од последица можданог удара, али је убрзо преминуо.³⁴⁷ Колико нам је познато, то је био први пут да је неко из израелског државног врха потврдио да Израел стоји иза организовања институционалних политичких убистава, као реталијације за терористички напад у Минхену 1972. године.³⁴⁸ Нисмо успели да дођемо до поменутих интервјуа и да чујемо/прочитамо шта је све тачно речено, али ћемо због изузетне важности презентовати наводе из других релевантних научних извора.

Арон Клајн даје неколико навода из поменутог интервјуа на ББЦ: „Као жена (Голда Меир *прим. аут.*), није била претерано одушевљена идејом, али ја сам имао чврсто мишљење о томе. На крају сам успео у томе да је убедим. Она је попустила.“³⁴⁹ „Морате да се сетите ситуације. Активност је настављена са њихове стране и једини начин на који смо мислили да можемо да их зауставимо, пошто нас није занимало да једноставно идемо около и убијамо људе, је да убијемо људе са лидерским улогама. И успело је на крају. Успело је.“³⁵⁰

Вашингтон пост је следећег дана, тачније 24. новембра 1993. године, писао о поменутом интервјуу Јарива. „Постојао је свестан и систематски напор да се елиминишу вође Црног септембра“... „Ефекат је био сјајан, јер су они били виши (по старешинству *прим. аут.*) и на осетљивим позицијама и одједном су осетили да нису безбедни, чак ни у својим домовима.“ „Кампања је резултирала свесном одлуком да прекину своје активности у иностранству против Израелаца и Јевреја.“ „Свака операција је била надгледана и одобрена од стране комитета којим је руководила Меир. За Голду... свесно планирање и убијање... постојало је оклевање, али није било другог начина да се ствар реши.“³⁵¹

У бази Националне библиотеке Израела и у бази Јеврејске телеграфске агенције, налазе се примери новинских чланака о поменутом интервјуу Јарива. „Меир није била срећна због наредбе да се операције Мосада изводе у пријатељским државама, али се сложила да палестински терористи који убијају израелске цивиле само зато што су Јевреји, не смеју да се извуку.“ „Меир се невољно сложила са операцијама, али је инсистирала да

³⁴⁷ “Mossad Reprisal for '72 Massacre Confirmed in Israel tv Interview,” Jewish Telegraphic Agency, приступљено 2.12.2021. године, <https://www.jta.org/archive/mossad-reprisal-for-72-massacre-confirmed-in-israel-tv-interview>; “Israeli Confirms Assassinations of Munich Massacre Plotters,” The Washington post, приступљено 2.12.2021. године, <https://www.washingtonpost.com/archive/politics/1993/11/24/israeli-confirms-assassinations-of-munich-massacre-plotters/254c1ace-51b8-4d93-9012-35a49951ac10/>.

³⁴⁸ Ronen Bergman, *Rise and Kill First: The Secret History of Israel's Targeted Assassinations*, op. cit., 665.

³⁴⁹ Aaron J. Klein, *Striking back: The 1972 Munich Olympics Massacre and Israel's deadly Response*, op. cit., 94.

³⁵⁰ Aaron J. Klein, *Striking back: The 1972 Munich Olympics Massacre and Israel's deadly Response*, op. cit., 94, 106.

³⁵¹ “Israeli Confirms Assassinations of Munich Massacre Plotters,” The Washington Post, op. cit.

оне буду извођене из непосредне близине како би се смањио ризик од страдања недужних цивила.³⁵²

Оно до чега јесмо успели да дођемо, је документарна емисија о Мосаду под именом „Шпијунска машина“ из 1998. године, у којем је коришћен видео материјал о Ахарону Јариву из 1993. године. Документарац сматрамо релевантним, јер у њему поред Ахарона Јарива о својој улози говоре: Меир Амит, Ехуд Барак, Рафи Еитан, Бенјамин Нетањаху, Реувен Мерхав, Давид Кимхи и други истакнути израелски политичари, руководиоци и оперативци обавештајних служби. Дајемо овде преведени транскрипт са енглеског.

Јарив: „Знали су за одлуку да буду убијени... да се ликвидирају... лидери Црног септембра.“
Новинар: „Претпостављам да је изазвало велико комешање то што демократска држава ради такве ствари?“

Јарив: „Свакако да јесте. Посебно, као што можете да замислите, за Голду... да неко буде убијен свесно, са умишљајем. Заправо убијате људе. Заправо претходно изаберете особу.“
Новинар: „Колико њих?“

Јарив: „Не сећам се. Мислим између 10 и 15 људи.“³⁵³

5.4.2. Оперативни оквир политичких убистава Мосада - Кидон тимови

У претходним пасусима истраживања, описали смо институционални оквир доношења политичке одлуке на највишем државном нивоу, да се изврши серија политичких убистава оперативаца и вођа организација палестинских Арапа, почев од 1972. године. Долазимо до другог важног питања, а то је оперативни оквир спровођења те политичке одлуке у стварности, односно оперативни оквир извршења институционалних политичких убистава. Политичко убиство једне особе захтева вештину, док политичка убиства више особа захтевају добру организацију. Анализом коришћене научне литературе, увидели смо да се ради о једном од најтајновитијих делова делатности Мосада. То је разумљиво када се узме у обзир да извођење политичких убистава страних држављана на територији других држава, подразумева кршење бројних норми међународног права, кршење закона тих држава, повређивање њиховог суверенитета, залази у област државног тероризма и угрожава билатералне односе Израела са другим државама. На крају, али не најмање важно, стоји чињеница да би превише информација доступних јавности, угрожавало будућу ефективност Мосада. Оперативни оквир извођења институционалних политичких убистава се у највећој мери односи на функционисање сектора унутар Мосада, под називом „Цезареја“. Коришћена научна литература на српском и енглеском језику, не даје на једном месту целовиту слику о раду и функционисању Цезареје. Били смо приморани да из мноштва научних извора, од почетка до краја научног истраживања, скупљамо фрагменте и

³⁵² “Mossad Reprisal for '72 Massacre Confirmed in Israel Tv Interview,” Jewish Telegraphic Agency, приступљено 2.12.2021. године, <https://www.jta.org/archive/mossad-reprisal-for-72-massacre-confirmed-in-israel-tv-interview>; “The Australian Jewish News, 3 December 1993,” The National Library of Israel & Tel Aviv University, приступљено 2.12.2021. године, <https://www.nli.org.il/en/newspapers/ajn/1993/12/03/01/article/87/?e=-----en-20--1--img-txIN%7ctxTI-----1>.

³⁵³ Open Media, “How does the Mossad kill people?”, 16.11.2021, Youtube, 1:31, <https://www.youtube.com/watch?v=TB1zdg7t9KM&t=9s> приступљено 18.8.2022. године.

склопимо их овде у целину, у покушају да превазиђемо бројне празнине, непрецизности и намерне неусаглашености.

Приликом отмице Адолфа Ајхмана 1960. године, којом је руководио Исер Харел као његов директор, Мосад није располагао са организационом јединицом која је могла самостално да је изведе. Мосад је био приморан да позајмљује оперативце различитих вештина (логистика, праћење, прерушавање, механика, обијање брава, и др.) из Дивизиона 10 Шин Бета, којим је тада руководио Рафи Еитан.³⁵⁴

Иста ситуација се поновила и 1962. године, када је Мосад добио задатак да заустави египатски ракетни програм, јер су таргетирани појединци боравили на релацији Каиро - европске престонице. Заустављање ракетног програма је, поред акција прикупљања обавештајних података, подразумевало и вршење аката политичког насиља. Пошто Мосад није поседовао одговарајући оперативни оквир, Исер Харел је био поново принуђен да направи својеврсни обавештајни хибрид оперативаца Дивизиона 10 Шин Бета, оперативне Јединице 188 (бивша Јединица 131) АМАН, оперативаца Мосадовог Сектора Тсомет у Европи и Мосадове оперативне Јединице Мифрац.³⁵⁵

Сектор Тсомет, што на хебрејском значи „раскрсница/чвориште“ (*Tzomet*), је један од већих сектора унутар Мосада, задужен за ангажовање сарадника и агената међу арапском популацијом и убацивање јеврејских агената у арапске државе. Пошто је Тсомет значајан део својих активности обављао у Европи, његов огранак у европским државама (под називом Хамокед) је био нарочито јак и разгранат.³⁵⁶

Јединица Мифриц, што на хебрејском значи „залив/увала“ (*Mifritz*), проверено постоји након 1956. године, када су у њу регрутовани Лицак Шамир и Давид Шомрон. Обојица су били истакнути припадници екстремних јеврејских политичких организација Лехи и Иргун, умешани у бројне атентате и акте политичког насиља над противницима ционизма. Израелски обавештајни систем их је врбовао у своје редове, како би их држао под контролом, а и како би њихову спремност на акте насиља користио за потребе остваривања државних интереса.³⁵⁷ Рафи Еитан наводи да када је Мосад намеравао да убије неког, убице су долазиле из јединице Мифриц. Међутим, на примеру неуспешног покушаја убиства др Клајнвехтера почетком 1963. године, видимо да су припадници јединице били само непосредни извршиоци/пуцачи, односно да су припадници других јединица и служби морали да ураде логистичку припрему за њих.³⁵⁸

Као прекретница у организовању унутрашње структуре Мосада, намеће се 1963. година и смена Исера Харела са места директора. Крајем године, на његово место долази дотадашњи директор АМАН Меир Амит, који задржава ефективну контролу и над АМАН кроз постављање свог тадашњег заменика Ахарона Јарива за новог директора. За време директоровања Харела је постојао снажан ривалитет између две обавештајне службе, који се између осталог огледао и у ривалитету између њихових оперативних јединица. Доласком

³⁵⁴ Rafi Eitan, *Capturing Eichmann*, op. cit., 114 - 115; Zvi Aharoni and Wilhelm Dietl, *Operation Eichmann: Pursuit and Capture*, op. cit., 126 - 127.

³⁵⁵ Rafi Eitan, *Capturing Eichmann*, op. cit., 152; Boaz Ganor and Liram Koblenz-Stenzler, *Israel's Targeted Killing Policy: Moral, Ethical & Operational Dilemma*, op. cit., 16.

³⁵⁶ Rafi Eitan, *Capturing Eichmann*, op. cit., 158

³⁵⁷ Yitzhak Shamir, *Summing Up: An Autobiography* (London: Weidenfeld and Nicolson, 1994), 23 - 35, 78 - 80.

³⁵⁸ Rafi Eitan, *Capturing Eichmann*, op. cit., 158.

Амита на чело Мосада, тај ривалитет је окончан тако што су се крајем 1963. године, две оперативне јединице спојиле у нов сектор унутар Мосада под називом Цезареја. Захтеви за прављењем оваквог сектора су постојали још у време Харела, али наравно да се Амит супростављао томе, борећи се за своју моћ. Сада када је Амит контролисао обе обавештајне службе, није било препрека да се спајање оствари. Наравно у оквиру Мосада, где је нови директор желео да се докаже. Цезареја, по називу римског града у Израелу, добија као главну надлежност вршење политичког насиља током заустављања египатског ракетног програма, укључујући и институционална политичка убиства. У коришћеној, израелској научној литератури се ово колоквијално означава као „негативни третман“ или „бучни третман“. Заповедник ојачане Цезареје постаје Ахитув Јарив, претходни заповедник Јединице 188 АМАН, задужен за слање писама бомби немачким научницима, пошто је Лицак Шамир напустио место заповедника Мифрица у знак протеста због смене Харела.³⁵⁹ Тако су се унутар исте организационе јединице Мосада, по први пут нашли агенти који прикупљају обавештајне податке, пуначи/непосредни извршиоци, стручњаци за експлозив, стручњаци за логистику и др.³⁶⁰

Рафи Еитан је био познат по својим супростављањима Харелу, па је после његове смене добио понуду од Меира Амита да постане заповедник Хамокеда, огранка Тсомета у Европи. Еитан је прихватио да пређе са места заповедника оперативне јединице Шин Бета у Мосад, јер је имао амбицију да једног дана постане директор Мосада. Али је био и остао у души оперативац, човек жељан акције и теренског рада, па је као услов свог преласка поставио реструктурирање Хамокеда и оживљавање његове оперативне јединице под називом Колос. За предмет нашег истраживања је ово значајно, јер је подразумевало установљавање нових процедура и протокола рада, прављење обавештајне мреже сарадника, сигурних кућа, канала комуникације, локација за размену информација и новца широм Европе. Тако је Париз постао централа европских операција Мосада.³⁶¹

Следећа прекретница у раду Цезареје је крај 1969. године и одлазак Меира Амита у пензију. На место директора Мосада долази Звика (Зви) Замир. Ахитув Јарив такође одлази у пензију, напуштајући место заповедника Цезареје. Замир нуди Рафију Еитану да замени Јарива, али Еитан поново као услов поставља прављење „уско специфичне оперативне јединице“ Цезареје за деловање у Европи. Ово нам говори да по Еитановом мишљењу и поред интегрисања различитих оперативних јединица у Цезареју, она и даље није чинила довољно јасно профилисану групу оперативаца, која би била способна да ефикасно извршава акте политичког насиља. Звика Замир се предомишља у вези својеглавог и тврдоглавог Еитана и на место заповедника Цезареје убрзо долази Мајкл (Мајк) Харари.³⁶²

Пре терористичког напада организације Црни септембар у Минхену 1972. године, таргетирање терориста од стране Цезареје је имало свој историјат, који није баш био успешан. И то у околностима када је од Мосада извођење политичких убиства тражено спорадично. Тако су у фебруару 1970. године, оперативци Цезареје испалили четири РПГ

³⁵⁹ Yitzhak Shamir, *Summing Up: An Autobiography*, op. cit., 82.

³⁶⁰ Rafi Eitan, *Capturing Eichmann*, op. cit., 89 - 91, 153, 183; Dan Raviv and Yossi Melman, *Every spy a prince, The Complete History of Israeli Intelligence Community*, op. cit., 128 - 130.

³⁶¹ Rafi Eitan, *Capturing Eichmann*, op. cit., pp. 170 - 176; Dan Raviv and Yossi Melman, *Every spy a prince, The Complete History of Israeli Intelligence Community*, op. cit., 186.

³⁶² Rafi Eitan, *Capturing Eichmann*, op. cit., 213; Majkl Bar-Zohar i Nisim Mišal, *Mosad: najveće misije izraelske tajne službe*, op. cit., 229.

ракете кроз прозор просторија ПЛО у Бејруту. Због слабе обавештајне припреме, није претходно утврђено да се просторије користе у чисто административне сврхе и да већину запослених чине жене. Резултат ове аматерске акције је био мизеран, а то је неколико повређених цивилних радница и уништен канцеларијски ентеријер.³⁶³

У јулу 1970. године су наводно покушана убиства Вади Хадада и Џорџа Хабаша, двојице вођа ПФЛП. Хадад је у то време живео у Бејруту, а свој стан је истовремено користио као канцеларију. Хадад се није крио, тако да је било релативно лако лоцирати га. Оперативци Цезареје су под лажним именима већ неко време у тајности боравили у Бејруту и успели да изнајме стан преко пута Хададовог. Ракете којима је изведен напад су имале подешен тајмер тако да експлодирају после 30 секунди. На овај начин би агенти имали времена за бекство. Један од њих је испалио РПГ кроз прозор собе у којој је Хадад седео, међутим неуспешно. Акција је била фалична од почетка. Одложено време од 30 секунди које су нападачи искористили за бекство, искористио је и Хадад да побегне у други део стана.³⁶⁴ Лејла Кхалед наводи мало другачију верзију. Том приликом је била у стану код Хадада и планирали су нову отмицу авиона када је шест граната испаљено у стан кроз прозор. Њима двома није било ништа, али су Хададов син и супруга били повређени.³⁶⁵

Истовремено, Мосад је другог вођу ПФЛП покушао да убије нападом из ваздуха. Агент Цезареје је успео да лоцира Хабаша и потврди његов идентитет. Међутим, израелски војни авиони су промашили кућу у којој је боравио Хабаш и уместо ње погодили кућу поред. Остало је непознато ко је све страдао уместо вође ПФЛП, као и да ли је по среди била грешка агента Цезареје у навођењу или грешка пилота.³⁶⁶

Истичемо овде неколико непоклапања у два значајна израелска научна извора. Могуће је да се ради или о случајним грешкама или о намерној дистрозији временског редоследа догађаја, из разлога националне безбедности која је карактеристична за процес војне цензуре кроз коју све књиге објављене у Израелу морају да прођу. Ронен Бергман наводи да је Харари на месту заповедника Цезареје заменио Зви Ахаронија и то крајем 1970. године, што се не уклапа у нашу временску секвенцу. Он тврди и да је прва употреба Кидон тимова, историјски везана за серију институционалних политичких убиштава, која су се десила као израелска реталијација за масакр у Минхену 1972. године, уз напомену да је до њиховог формирања дошло нешто раније, али да није постојало политичко одобрење Голде Меир за њихово коришћење.³⁶⁷ Арон Клајн, оснивање и уређење Кидона такође приписује Харарију, али наводи да је до тога дошло поступно током 1972. године, као накнадно прилагођавање на околности за време трајања серије институционалних политичких убиштава која су се десила као израелска реталијација за масакр у Минхену 1972. године.³⁶⁸ Међутим, Клајн на другом месту наводи да је до формирања Кидона дошло тек 1974. године, односно након смене Зви Замира са места директора Мосада.³⁶⁹

³⁶³ Ronen Bergman, *Rise and Kill First: The Secret History of Israel's Targeted Assassinations*, op. cit., 139.

³⁶⁴ Ronen Bergman, *Rise and Kill First: The Secret History of Israel's Targeted Assassinations*, op. cit., 140.

³⁶⁵ Leila Khaled - *My People Shall Live: The Autobiography of a Revolutionary*, op. cit. 79; Sarah Irving, *Leila Khaled: Icon of Palestinian Liberation*, op. cit. 46.

³⁶⁶ Ronen Bergman, *Rise and Kill First: The Secret History of Israel's Targeted Assassinations*, op. cit., 140.

³⁶⁷ Ronen Bergman, *Rise and Kill First: The Secret History of Israel's Targeted Assassinations*, op. cit., 141.

³⁶⁸ Aaron J. Klein, *Striking back: The 1972 Munich Olympics Massacre and Israel's deadly Response*, op. cit., 115.

³⁶⁹ Aaron J. Klein, *Striking back: The 1972 Munich Olympics Massacre and Israel's deadly Response*, op. cit., 181.

Узимајући у обзир све претходно наведено, као и чињеницу да убрзо након масакра у Минхену Цезареја извела политичко убиство Ваела Зуаитера, остајемо при нашем закључку да је Харари дошао на место заповедника Цезареје током 1969. године, као и да је период од почетка 1970. до средине 1972. године био период настанка Кидон тимова Цезареје. Састављање, организовање, уигравање оваквих тимова, као и изградњу логистичке мреже која омогућава њихов рад у другим државама, сматрамо немогућим преко ноћи. Сматрамо да је овај процес временски трајао месецима, можда и годинама. А и тада је Цезареја највероватније морала да се ослони на дипломатска представништва државе Израел, као и на постојеће ресурсе и организациону мрежу Тсомета у Европи са централом у Паризу, о чијој изградњи након 1963. године говори Еитан.

Оно у чему се сви коришћени научни извори поклапају, јесте да се увођење суштинских промена у начин функционисања Цезареје везује за Мајка Харарија. Једна од главних се односи на редифинисање поделе задужења унутар Цезареје, кроз формирање специјалних тимова за извођење политичких убистава, тзв. Кидон тимова.³⁷⁰ Ово се уклапа у нашу тврдњу да је Харари заправо спровео у дело Еитанову замисао о „уско специфичној оперативној јединици“, коју је својевремено предложио Звики Замиру.

О Кидон тимовима се исто као о Цезареји зна јако мало, а научне податке о њима смо сакупљали партикуларно кроз изучавање великог броја студија случаја, као и упоредним коришћењем одабраних научних извора. Већи део података до којих смо дошли на овај начин, здружено ћемо приказати у овом поглављу рада, због стицања потпуније почетне слике о Кидон тимовима и зарад лакшег праћења излагања нашег научног рада. Свакако ћемо се у свакој студији случаја поново освртати и на партикуларна сазнања, обједињена у овом поглављу.

Ако оставимо по страни временски оквир, Бергман и Клајн суштински говоре исто: настанак и устројство Кидон тимова се везује за исти терористички догађај, они представљају осетну квалитативну промену у дотадашњем начину рада Цезареје, чак говоре и о сличној подели задужења. Нама је важна политичка воља и инструкција институција државе Израел, да Кидон тимови настану и почну да се користе у сврху извођења политичких убистава.

Стварање Кидон тимова представља прилагођавање на нову реалност у којој ће од Мосада бити тражено да систематски изводи институционална политичка убиства, како би се зауставили терористички напади на државу Израел и Јевреје. То је значило да је специфичност људи и оперативних ресурса потребних за извођење институционалних политичких убистава, морала да буде препозната кроз додељивање формалног места и стриктних задужења унутар организационе структуре Цезареје. Једноставно речено, чланови Кидон тимова се специјализују искључиво за политичка убиства и баве се искључиво извођењем политичких убистава. То је нпр. значило да ће се извршити јасно разграничење између члана Кидона и агената Мосада убачених дубоко у околне арапске државе. Они неће бити уплитани у политичка убиства која Цезареја изводи у тим државама, неће вршити политичка убиства, чак ни посредно помагати у њиховом извршењу. На тај начин ће се избећи угрожавање њихових лажних идентитета, које су напорно градили

³⁷⁰ Ronen Bergman, *Rise and Kill First: The Secret History of Israel's Targeted Assassinations*, op. cit., 140; David Tinnin, *Hit team*, op. cit., 39 - 42; Majkl Bar-Zohar i Nisim Mišal, *Mosad: najveće misije izraelske tajne službe*, op. cit., 231.

годинама.³⁷¹ Они ће наставити да се баве само прикупљањем информација и да их прослеђују централи. По Харарију, *differentia speciffica* је у томе да су ови људи били обучени да буду шпијуни, а не да буду командоси. А њему су за Кидон тимове били потребни ови други.³⁷²

На основу коришћене научне литературе, закључујемо да је Мосад зарад успешног извођења институционалних политичких убиства, морао да се значајно прилагоди чињеници да се највећи део организационог врха терористичких организација палестинских Арапа налазио у околним непријатељским арапским државама или у Европи. Мосад стога готово да није имао простор за грешке у извођењу институционалних политичких убиства. Уколико би његови агенти били ухваћени у некој арапској држави, чекала их је сигурна смртна казна. Иза политичких убиства у европским државама нису смели да остану трагови који би недвосмислено доказивали уплетеност Израела, јер би то угрозило важне билатералне односе са тим државама. Шта више, Израел би могао да буде оптужен за акте државног тероризма. Голда Меир је пред оперативце Мосада поставила захтеван задатак. Институционално политичко убиство је морало да буде изведено тако „да не остане ниједан отисак, али да свима буде јасно да је израелски прст повукао окидач“.³⁷³

Од Мосада је било посебно захтевано да приликом извођења политичких убиства не страдају недужни цивили.³⁷⁴ Могуће је дискутовати да ли је то питање морала или части, или само чистог политичког интереса. За политички интерес постоји јасна рачуница. Мете политичких убиства су били појединци за које су израелске обавештајне службе имале довољно доказа да су умешани у терористичке активности. Као акт политичког насиља, институционално политичко убиство са собом носи две поруке. Прва порука је усмерена према појединцима који планирају нове нападе, да ће бити кажњени смрћу за своје учешће у терористичким активностима против државе Израел или Јевреја било где у свету. Пошто су у питању политичка убиства иза којих стају државне институције, политичка порука служи стварању политичког наратива према другим државама. Тај наратив је увек такав да се политичка убиства представе као нужна самоодбрана, одвраћање и превенција нових терористичких напада, која се врши са морално супериорније позиције у односу на терористе. Чак и ако је моралност у политици нужна само као декор. Ако са терористима страдају и недужни цивили, јасно је да се губи велики део политичке сврсисходности институционалних политичких убиства, као и да се нарушава наратив којим се она оправдавају пред међународном заједницом.

Пример лоше организованог убиства које није остварило политички циљ, је било политичко убиство писца и песника Гасана Канафанија. После терористичког напада на аеродрому Лод, који су извршили припадници Јапанске црвене Армије по налогу ПФЛП, Канафани је преузео одговорност за овај напад као истакнути члан и портпарол организације. Месец дана касније, 8. јула 1972. године, Канафани је страдао када му је у Бејруту експлодирао аутомобил. Наводно је Мосад поставио три килограма пластичног експлозива који се активирао приликом стартовања мотора.³⁷⁵ Међутим, из угла

³⁷¹ Ronen Bergman, *Rise and Kill First: The Secret History of Israel's Targeted Assassinations*, op. cit., 141 - 143.

³⁷² Ronen Bergman, *Rise and Kill First: The Secret History of Israel's Targeted Assassinations*, op. cit., 142.

³⁷³ Ronen Bergman, *Rise and Kill First: The Secret History of Israel's Targeted Assassinations*, op. cit., 152.

³⁷⁴ Aaron J. Klein, *Striking back: The 1972 Munich Olympics Massacre and Israel's deadly Response*, op. cit., 92.

³⁷⁵ Kameel B. Nasr, *Arab and Israeli Terrorism: The Causes and Effects of Political Violence 1936 - 1993* (Jefferson: McFarland, 1997), 66; Aaron J. Klein, *Striking back: The 1972 Munich Olympics Massacre and Israel's deadly*

комуникативне функције политичког насиља, убиство није било изведено на одговарајући начин. Са Канафанијем је у колима била и његова седамнаестогодишња нећака, која је такође страдала на лицу места. Смрт недужне девојке чији је једини грех био улазак у кола са својим рођаком, поред тога што је потпуно погрешно и недопустиво, је у приличној мери обесмислило приказивање Канафнијеве смрти као праведне политичке казне.³⁷⁶ Мосад ће учити из својих грешака, па ће експлозивне направе у будућности активирати даљински, пошто се оперативци на лицу места увере да не постоји опасност за цивиле.

Императив успешности и конспиративности је утицао на структуру и састав Кидон тимова. На првом месту, Кидон тим ће током извршења политичког убиства чинити већи број људи него што је био случај у прошлости. У студијама случаја, обрађеним у наставку нашег истраживања, биће показано да у извршењу институционалног политичког убиства учествује између 7 и 15 оперативаца. У оквиру сваког Кидон тима постоји јасна подела посла између његових чланова, који сви имају своје специјалности и вештине. Први део тима чине професионалне убице које непосредно изводе политичко убиство. У већини истражених случајева, то ретко буде само једна особа. Извршиоци убиства имају своју непосредну пратњу, која би требало да је такође неприметна. Пратња се стара о безбедности непосредних извршиоца приликом самог убиства, јер су они сконцентрисани искључиво на убиство таргетираног појединца. Посао пратње је да се умеша само у случају непредвиђених околности и опасности по непосредне извршиоце. Део тима је одређено време пре убиства задужен за праћење таргетираног појединца, како би испитао степен његовог обезбеђења, његову безбедносну културу, навике, уобичајене руте кретања и дневну рутину. Овај део тима даје и предлог конкретног места и времена извршења. Посебан део тима је задужен за логистичку подршку целог Кидона. Ови људи се баве лажним идентитетима, резервацијама путовања, изнајмљивањем хотела, станова и другог смештаја како би од њих направили такозване „сигурне куће“. По правилу, они први долазе у државу и место у којој се изводи политичко убиство и припремају терен за долазак осталих чланова. Њихов посао је и разрада плана напуштања лица места после убиства, као и синхронизованог или симултаног напуштања дате државе свих чланова тима.³⁷⁷

Занимљивост у вези извршења институционалних политичких убиства од стране оперативаца Цезареје у периоду између 1972. и 1974. године, било је обавезно присуство директора Мосада у непосредној близини места извршења, као највишег у хијерархији обавештајне агенције.³⁷⁸ Ово је очигледан наставак праксе коју смо описивали у претходним поглављима рада, по којој директор Мосада борави на лицу места извођења обавештајних операција које су од историјског значаја за Мосад и Израел. Праксу је започео Исер Харел приликом отмице Адолфа Ајхмана, а наставио је приликом отмице др Круга и покушаја убиства др Клајнвехтера. Праксу је након њега наставио Меир Амит, који је из Париза непосредно управљао заустављањем египатског ракетног програма. Праксу је наставио и Звика Замир, својим присуством током масакра на Олимпијским играма у

Response, op. cit., 94; Abdallah Frangi, *The PLO and Palestine*, op. cit., 131; Boaz Ganor and Liram Koblenz-Stenzler, *Israel's Targeted Killing Policy: Moral, Ethical & Operational Dilemma*, op. cit., 108.

³⁷⁶ Boaz Ganor and Liram Koblenz-Stenzler, *Israel's Targeted Killing Policy: Moral, Ethical & Operational Dilemma*, op. cit., 108; Ronen Bergman, *Rise and Kill First: The Secret History of Israel's Targeted Assassinations*, op. cit., 660; David Tinnin, *Hit team*, op. cit., 19.

³⁷⁷ Majkl Bar-Zohar i Nisim Mišal, *Mosad: najveće misije izraelske tajne službe*, op. cit., 229.

³⁷⁸ У оквиру конкретних Студија случаја је навођено где је присуствовао директор Мосада.

Минхену, а потом приликом извођења политичких убистава одговорних терориста по европским престоницама.

5.5. Институционална политичка убиства као реталијација државе Израел за масакр у Минхену 1972. године

5.5.1. Увод у кампању

У овом поглављу ћемо истражити институционална политичка убиства Абдела Ваела Зуаитера, Махмуда Хамшарија, Хусеина ал-Башира, Базила Раоуф ал-Кубаисија, Заида Мучасија, Мохамеда Будије, Камала Бутрос Насера, Камала Абдел Адвана, Мухамеда Јусеф ал-Надара, Ахмада Бушикхија, Вадија Хадада и Али Хасан Саламеа. Временски распон у којем су се догодила поменута институционална политичка убиства је између 16. октобра 1972. године и 22. јанура 1979. године, односно нешто више од 6 година. Серија институционалних политичких убистава, која се десила као израелска реталијација на масакр у Минхену 1972. године, у доступној домаћој и страној литератури је означена као „операција Гнев Божији“. Међутим, два најзначајнија израелска научна извора на која се ослањамо у овом поглављу, уопште не користе овај назив. Објашњење проналазимо код Ронана Бергмана, који у завршним напоменама каже да му је у интервјуима са пензионисаним израелским обавештајцима указано да је назив „Гнев Божији“ скован у западној публицистици и да никада није био коришћен од стране израелских институција, ни формално ни колоквијално.³⁷⁹ Из тог разлога ни ми не користимо овај термин, већ говоримо о „серији институционалних политичких убистава која су се десила као израелска реталијација за масакр у Минхену 1972. године“.

Пре него што пређемо на студије случајева, одбраних на основу њихове важности, споменућемо слање већег броја експлозивних писама представницима ПЛО у различитим државама, по угледу на случајеве које смо описали у поглављу о египатском ракетном програму. Оно се временски поклопило са првим убиствима, а из коришћене научне литературе није јасно да ли ова кампања слања експлозивних направа представља увод у серију институционалних политичких убистава која су се десила као израелска реталијација за масакр у Минхену 1972. године, или само *ad hoc* одговор на претходну серију експлозивних пошиљки послатих израелским амбасадама широм света од стране ПЛО.³⁸⁰ Овом приликом је погинуо израелски аташе у Лондону, док су све остале пошиљке откривене. Занимљива је чињеница да је део експлозивних пошиљки израелским амбасадама послат са адреса из СФР Југославије како би се заобишла позорност обезбеђења амбасада усмерена на пошиљке са Блиског истока.³⁸¹

Пошто није забележен ниједан смртни исход и пошто су таргетирани појединци били чланови ПЛО нижег организационог ранга, овде ћемо само кратко споменути ове случајеве без уласка у дубље анализе. Представник ПЛО у Алжиру Абу Калил је тешко повређен, представник ПЛО у Либији Мустафа Авад је остао парализован и без вида, директор

³⁷⁹ Ronen Bergman, *Rise and Kill First: The Secret History of Israel's Targeted Assassinations*, op. cit., 663.

³⁸⁰ Aaron J. Klein, *Striking back: The 1972 Munich Olympics Massacre and Israel's deadly Response*, op. cit., 100.

³⁸¹ Aaron J. Klein, *Striking back: The 1972 Munich Olympics Massacre and Israel's deadly Response*, op. cit., 99.

палестинског Црвеног полумесеца у Стокхолму Омар Суфан је остао без прстију на обе руке, представник Палестинске студентске организације у Бону је био тешко повређен.³⁸²

5.5.2. Институционално политичко убиство Абдел Ваел Зуаитера

Коришћени научни извори се слажу да је Абдел Ваел Зуаитер³⁸³ био прва жртва институција државе Израел у оквиру серије институционалних политичких убистава која су се десила као израелска реталијација за масакр у Минхену 1972. године. Зуаитер је лишен живота 16. октобра 1972. године у главном граду Италије.³⁸⁴

Разлика између „тврдох“ и „меких“ мета је у степену њиховог физичког обезбеђења и самим тим оперативној захтевности политичког убиства. „Меке мете“ се по правилу, уместо на наоружано физичко обезбеђење, ослањају на своју друштвену улогу и статус. То су људи који живе паралелне друштвене идентитете. Они имају истакнуту друштвену улогу као академски радници, песници, уметници и сл. Живе одређену друштвену рутину, редовно се појављују у јавности и та друштвена маска представља главну заштиту на коју се ослањају. Друга опција су честа путовања и мењање места боравка. Колоквијално речено, овакви људи се крију у јавности.³⁸⁵

Зуаитер је преко 15 година живео у Риму, а радио је као преводилац у либијској амбасади. Широј јавности је био добро познат као интелектуалац, као и по преводу „Хиљаду и једне ноћи“ са арапског на италијански језик. Редовно је посећивао разне политичке скупове и трибине на којима се јавно залагао за стварање палестинске државе, али се и јавно супростављао коришћењу насилних средстава политичке борбе. Коришћена научна литература наводи да су израелске обавештајне службе веровале да је све ово само маска иза које се крио прекаљени оперативац, одговоран за организовање бројних терористичких напада. Мосад га је сматрао централном личношћу у свим организационим напорима Црног септембра у Италији, а најтежа оптужба се односи на детонирање експлозивне направе³⁸⁶ у путничком авиону Ел Ал на релацији Рим - Тел Авив, која се десила 16. августа 1972. године. Зуаитеров брат је био међу лицима која је Савезна Република Немачка протерала³⁸⁷ након терористичког напада у Минхену. Италијанска

³⁸² Abdallah Frangi, *The PLO and Palestine*, op. cit., 142; Aaron J. Klein, *Striking back: The 1972 Munich Olympics Massacre and Israel's deadly Response*, op. cit., 102.

³⁸³ Познат и као Ваел Зваитер и Ваел Цвајтер. У страној научној литератури познат као *Abdel Wael Zwaiter*, *Abdel Wael Zuaiter*, *Abdel Wael Zu'aytir*.

³⁸⁴ Aaron J. Klein, *Striking back: The 1972 Munich Olympics Massacre and Israel's deadly Response*, op. cit.; Ronen Bergman, *Rise and Kill First: The Secret History of Israel's Targeted Assassinations*, op. cit., 150; Boaz Ganor and Liram Koblenz-Stenzler, *Israel's Targeted Killing Policy: Moral, Ethical & Operational Dilemma*, op. cit., 19; David Tinnin, *Hit team*, op. cit., 62; Dan Raviv and Yossi Melman, *Every spy a prince, The Complete History of Israeli Intelligence Community*, op. cit., 186; Majkl Bar-Zohar i Nisim Mišal, *Mosad: najveće misije izraelske tajne službe*, op. cit., 236.

³⁸⁵ William H. Shoemate, "Paradigm Change: Targeting Enemy Leadership in a Complex Environment," (master's thesis, Faculty of the U.S. Army Command and General Staff College, 2011).

³⁸⁶ Барометарска експлозивна направа је била сакривена у грамофону и требало је да експлодира када се авион попне на одређену висину. Тада би због нагле декомпресије, готово сигурно дошло до пада авиона и погибије свих путника. Игром случаја бомба је експлодирала одмах по полетању, па су пилоти успели да безбедно спусте авион.

³⁸⁷ Carole Fink, *West Germany and Israel Foreign Relations, Domestic Politics, and the Cold War 1965 - 1974*, op. cit., 209.

полиција је Зуаитера приводила и због сумње да је умешан у друге терористичке нападе, што је вероватно само потврдило мишљење које је Мосад имао о њему.³⁸⁸

Арон Клајн наводи да је убиство извео Кидон тим који је бројао око 15 чланова. Прво је у Рим дошао део тима задужен за праћење таргетираног појединца и утврђивање његове животне рутине. Зуаитер је две недеље био под визуелним надзором оперативаца. Установљено је да се ради о такозваној „мекој мети“. То је значило да се Зуаитер углавном слободно креће по јавним местима, да нема физичко обезбеђење и да са собом не носи оружје. По питању његове рутине, оперативци су приметили да се често враћа кући сам у касним вечерњим часовима. На основу ових оперативних података је осмишљен план да се његово политичко убиство изведе ноћу, у холу зграде у којој је живео.³⁸⁹

Увече 16. октобра 1972. године, Зуаитер је боравио у стану Жанет Вен - Браун (*Janet Venn-Brown*), жене са којом је пословно сарађивао, али се и виђао интимно. Она је по свој прилици била последња особа која је Зуаитера видела живог, а која га је лично познавала. Жанет се присећа да је те кобне вечери дошао код ње, са извештајем лекара и својим рендгенским снимцима плућа. У претходном периоду се због осећаја угрожености живота није осећао добро, али сада се гласно смејао и шалио да су му лекари колоквијално рекли да ће доживети стоту.³⁹⁰

После напуштања њеног стана, Зуаитер јавним превозом креће у правцу своје куће. Зуаитер је све време под пратњом оперативаца Мосада. Његову тачну локацију јављају двојици убица, који га чекају у улазу зграде у којој је живео. На путу до куће, свраћа у продавницу по храну и друге намирнице. Негде после 22:30 часова, коначно стиже испред своје зграде, улази у хол и позива лифт. У том тренутку му из неосветљених делова хола, прилазе двојица професионалних убица и пуцају 12 пута у главу и груди из непосредне близине. Оружје коришћено у убиству је Берета модел 71, калибра 22.LR,³⁹¹ тада већ препознатљив знак распознавања израелских служби безбедности и израелских специјалних јединица војске. Извршиоци убиства напуштају зграду и улазе у кола која их чекају испред. У року од неколико сати, сви учесници акције су напустили Италију.³⁹² Зуаитер је преминуо моментално. На фотографијама са увиђаја, у локви крви поред њега, могу се видети раније поменути ренгенски снимци који су му обећавали дуг живот.

Иницијална полицијска истрага о убиству, није открила готово ништа. Током истраге није било приведених лица. Убице су вероватно користиле пригушиваче, јер нико од комшија није чуо пуцње. Веома ретки трагови су полицијску истрагу водили у Њорсокак. На пример, аутомобил коришћен за бекство, био је изнајмљен од стране мушкарца са

³⁸⁸ Ronen Bergman, *Rise and Kill First: The Secret History of Israel's Targeted Assassinations*, op. cit., 150 - 151; David Tinnin, *Hit team*, op. cit., 63.

³⁸⁹ Aaron J. Klein, *Striking back: The 1972 Munich Olympics Massacre and Israel's deadly Response*, op. cit., 104.

³⁹⁰ "Murdered for being Palestinian; Wael Zuaiter remembered 40 years on," The Electronic Intifada, приступљено 11.6.2021. <https://electronicintifada.net/content/murdered-being-palestinian-wael-zuaiter-remembered-40-years/10418>.

³⁹¹ Massad Ayoob, *The Gun Digest Book of Beretta Pistols* (Iola: Gun Digest, 2005), 44 - 50; Moshe Betser and Robert Rosenberg, *Secret soldier: The True Life Story of Israel's Greatest Commando*, op. cit., 89 - 91.

³⁹² Ronen Bergman, *Rise and Kill First: The Secret History of Israel's Targeted Assassinations*, op. cit., 151.

канадским документима. Провером је утврђено да не постоји канадски држављанин са тим именом и да је у питању лажни идентитет.³⁹³

Арон Клајн наводи да су, као врховни надзор операције, у Риму били заповедник Цезареје Мајк Харари и директор Мосада генерал Звика Замир.³⁹⁴

Једини податак у којем се коришћени научни извори разилазе, јесте број испалених хитаца у Зуаитера. Међутим, нас и овај податак веома занима због његове могуће симболике. Како нам нису доступни извештаји италијанске полиције, приморани смо да се ослањамо на доступне секундарне научне изворе. Већина њих наводи да је у питању 12 хитаца и то је податак који смо и ми прихватили.³⁹⁵ Полазимо од тврдње да је Израел желео да се кроз свако институционално политичко убиство снажно користи комуникативном функцијом политичког насиља да би послао поруку палестинским организацијама, а да притом није смео да остави доказе о својој умешаности. Из тог разлога симболика 12 хитаца који потенцијално представљају 12 страдалих талаца у Минхену (11 израелских олимпијаца и 1 немачког пилота) добија на значају. Овакво становиште се може пронаћи и у делу коришћене научне литературе на ову тему.

Сви коришћени научни извори се слажу да је са Зуаитером почела серија институционалних политичких убистава која су се десила као израелска реталијација за масакр у Минхену 1972. године. Међутим постоје различита мишљења због чега је баш Ваел Зуаитер био први таргетирани појединац, као и да ли је његово убиство било оправдано. На ова питања се може одговорити из два угла, кроз анализу оперативних и/или политичких мотива. По нашем мишљењу, оперативни и политички мотиви су били преплетени и повезани, те су и једни и други утицали на процес одлучивања у Мосаду. Као што смо већ споменули, политички врх Израела је од Мосада тражио да, у релативно кратком временском року, изврши серију политичких убистава у државама западне Европе. Императиви су били да се политичко убиство изврши успешно, да не буде цивилних жртава и да убиство не може да се директно повеже са државом Израел. Из тог разлога, не чуди зашто се Мосад определио да први појединац којег ће таргетирати буде такозвана „мека мета“, односно појединац чије ће убиство моћи да изврши релативно лако. Уочили смо да се истраживачи доминатно руководе само оперативним мотивима, па се стога често истиче да је Мосад убио Зуаитера „јер је могао, а не јер је требало“.³⁹⁶ У коришћеној научној литератури се истиче и како Зуаитер није био директно или није уопште био умешан у терористички напад на Олимпијади у Минхену и како је стога његово убиство било погрешно.³⁹⁷ Међутим, занимљиво је да Абу Дауд снажно негира његову умешаност у минхенски напад, али његову умешаност у друге терористичке нападе не спомиње, нити негира.³⁹⁸

³⁹³ Aaron J. Klein, *Striking back: The 1972 Munich Olympics Massacre and Israel's deadly Response*, op. cit., 105.

³⁹⁴ Aaron J. Klein, *Striking back: The 1972 Munich Olympics Massacre and Israel's deadly Response*, op. cit., 104.

³⁹⁵ Aaron J. Klein, *Striking back: The 1972 Munich Olympics Massacre and Israel's deadly Response*, op. cit., 105.

³⁹⁶ Ronen Bergman, *Rise and Kill First: The Secret History of Israel's Targeted Assassinations*, op. cit., 156.

³⁹⁷ Ronen Bergman, *Rise and Kill First: The Secret History of Israel's Targeted Assassinations*, op. cit., 156; Aaron J. Klein, *Striking back: The 1972 Munich Olympics Massacre and Israel's deadly Response*, op. cit., 106 - 107; Kai Bird, *The Good Spy: The Life and Death of Robert Ames* (New York: Crown Publishing Group, 2014), 143.

³⁹⁸ Simon Reeve, *One Day in September: The Full Story of the 1972 Munich Olympics Massacre and the Israeli Revenge Operation "Wrath of God"*, op. cit., 186.

Основна комуникативна улога сваког политичког убиства, је усађивање страха у срца политичких противника. Намера државе Израел је била да стварањем страха за сопствени живот код чланова терористичких организација, почне да утиче на њихово размишљање и понашање. То би фигуративно могли да означимо као терорисање самих терориста. Циљ је да терористи што више времена и енергије троше на бригу о својој безбедности, како би имали што мање времена за организовање терористичких напада. Пример Зуаитера је одличан, јер показује двоструки утицај израелске антитерористичке стратегије. Његово убиство је изазвало шок у редовима ПЛО, али је и он сам био обликован претходним актима политичког насиља Израела. Његова партнерка Жанет Вен - Браун, сведочи да је Зуаитер почео да страхује за свој живот, после политичког убиства Канафанија (такође песника) приписиваног Мосаду. Одједном је из страха почео да драстично мења своје понашање. Нпр. пре је највише волео да сатима седи на тераси њеног стана. Сада је избегавао да то ради, чак је често затварао врата и прозоре и навлачио завесе када је боравио код ње. Преко ноћи је постао незадовољан безбедношћу своје стамбене зграде, па је одлучио да се хитно пресели. У процесу тражења новог стана, своју библиотеку је држао на отвореном, у дворишту зграде у којој је живела Жанет. Завршетак пресељења је спречило његово убиство у улазу зграде, из које је журио да се склони.³⁹⁹

Ваел Зуаитер је био и даљи Арафатов рођак,⁴⁰⁰ па се његова смрт тумачи и као лична порука Јасеру Арафату. Убиство је било успешно и на плану пројекције моћи Израела. Успешно политичко убиство је, по први пут, изведено далеко од Израела и то у престоници једне европске државе, дајући му огроман публицитет. Европа се преко ноћи нашла у дохвату „дуге руке Израела“ и престала да буде сигурно уточиште за терористе.

Додатна политичка порука коју је Израел послао политичким убиством Зуаитера, је да не прихвата Арафатову обману по којој је организација Црни септембар потпуно независна у односу на ПЛО. Црни септембар је јасно виђен као једна од многобројних прокси организација ПЛО. То је значило да ће Израел таргетирати терористичку инфраструктуру као целину, односно подједнако и чланове Црног септембра и чланове других делова ПЛО. На овај начин је држава Израел поништила поделу на политичко и војно крило терористичких организација, по којој су легитимне мете само припадници војних крила који непосредно организују и изводе нападе. Као писац, песник и преводилац, Зуаитер је био идеалан да се његовим убиством јасно пошаље политичка порука о промени дотадашње парадигме о томе ко је легитимна мета, а ко није.

Стога сматрамо да греше истраживачи који истичу да је убиство Зуаитера било погрешно због тога што он није био директно умешан у минхенски терористички напад. Извориште њихове грешке је полазна тачка размишљања, односно покушај да политичку поруку Израела из 1972. године, тумаче из сопствене визуре у садашњости. Уместо тога, сматрамо да је потребно политичку поруку тумачити на начин на који су то радили политички и војни лидери палестинских Арапа 1972. године. Они су вероватно били свесни да Зуаитер није директно умешан у Минхен, али да јесте у друге терористичке нападе, што га је чинило делом терористичке структуре. Лидери палестинских Арапа су морали да знају да то и Мосад зна. А Мосад је свеједно одлучио да га убије. То значи да су чланови ПЛО

³⁹⁹ “Murdered for being Palestinian; Wael Zuaiter remembered 40 years on,” The Electronic Intifada, op. cit.

⁴⁰⁰ “Operation Wrath of God,” The Britannica, приступљено 11.6.2021. године, <https://www.britannica.com/topic/Operation-Wrath-of-God#ref1203099>.

примили поруку Израела: по новој парадигми, припадници и сарадници палестинских терористичких организација, на свим нивоима организационе структуре, су сада легитимна мета и треба да страхују за своје животе.

На крају, напомињемо да држава Израел никада није званично преузела, ни негирала одговорност за политичко убиство Ваела Зуаитера.

Његовој сахрани је присуствовао велики број чланова политичког покрета палестинских Арапа, истакнутих европских левичара и грађана. Жанет Вен - Браун се присећа да је на Зуаитерову сахрану из Париза дошао његов дугогодишњи пријатељ и политички саборац Махмуд Хамшари. Хамшари јој је том приликом забринуто рекао да предосећа да је он следећи на листи Мосада.⁴⁰¹

5.5.3. Институционално политичко убиство Махмуда Хамшарија

Коришћена научна литература говори да, као што је Мосад сматрао Ваела Зуаитера централном личношћу свих организационих активности Црног септембра у Италији, исто то је сматрао за Махмуда Хамшарија⁴⁰² у Француској. Хамшари је по својој биографији и друштвеној слици, пласираној у јавности, био доста сличан Ваелу Зуаитеру. По струци доктор историјских наука, Хамшари се представљао као мирољубиви интелектуалац који своје политичке ставове промовише ненасилним путем. У складу са тим, бавио се превођењем политичких чланака са арапског на француски, посећивао политичке трибине, дебате и скупове, давао бројне интервјуе страним новинарима. Једина разлика у односу на Зуаитера је била у томе, што је Хамшари имао неку врсту квазидипломатског статуса у Француској.⁴⁰³ Наводи се да је Мосад сумњао да Хамшари користи управо свој квазидипломатски статус, како би са Блиског истока слободно преносио новац, оружје и експлозивне материјале потребне за извођење терористичких напада. Приписивана му је одговорност за постављање барометарских експлозивних направа у путничке авионе, те да је једна таква направа у фебруару 1970. године, оборила Свисер (*Swissair*) авион, на релацији Цирих - Тел Авив - Хонг Конг. Свих 47 путника и чланова посаде је том приликом изгубило животе. Додатно, на терет му је стављано помагање у покушају атентата на оснивача државе Израел и бившег премијера Давида Бен-Гуриона у Данској 1969. године.⁴⁰⁴

Већ смо навели да је Хамшари почео да страхује за свој живот после насилних политичких убиства Канафанија и Зуаитера. У складу са тим, ограничио је свој боравак ван стана, а интервјуе и састанке је организовао током дана. Свој стан је интензивно користио као канцеларију и политички биро. Када су чланови Кидона задужени за кретање таргетираног појединца провели неко време пратећи Хамшарија по Паризу, закључили су да се и даље ради о „мекој мети“. Он са собом није водио наоружано обезбеђење и највише се ослањао на то да га штити друштвени статус. Наређење да не страда нико осим

⁴⁰¹ “Murdered for being Palestinian; Wael Zuaiter remembered 40 years on,” The Electronic Intifada, op. cit.

⁴⁰² У страног научној литератури познат као *Mahamoud Hamshari*, *Mahmoud Hamshari*, *Mahmoud Hamchari*, *Mahmoud al-Hamshari*, *Mahmoud el-Amchari*.

⁴⁰³ Aaron J. Klein, *Striking back: The 1972 Munich Olympics Massacre and Israel's deadly Response*, op. cit., 112.

⁴⁰⁴ Ronen Bergman, *Rise and Kill First: The Secret History of Israel's Targeted Assassinations*, op. cit., 154.

таргетираног појединца, овај пут је било интензивирано чињеницом да је Хамшари живео са женом и ћерком, држављанкама Француске.⁴⁰⁵

Оба коришћена израелска научна извора, наводе исти *modus operandi* овог политичког убиства. Праћењем Хамшарија утврђена је његова дневна рутина, као и рутина његове породице. Супруга је свако јутро водила ћерку у приватну основну школу, а у стан су се касно поподне враћале заједно. Хамшари је све време проводио сам. Непосредно пре убиства, њега је телефоном контактирао мушкарац који се представио као италијански новинар и од њега љубазно затражио интервју за своје новине. Из разлога своје безбедности, Хамшари је пристао да се виде током дана у једном ресторану пуном гостију. Али телефонски позив је имао другу намену. Као прво, послужио је за верификацију његове адресе, броја телефона и начина јављања. Као друго, док је Хамшари разговарао са лажним новинаром, њему су у стан неприметно ушли оперативци Цезареје и повезали експлозивну нараву са телефоном. Када су супруга и ћерка напустиле стан следећи дан, исти „италијански новинар“ је поново позвао на телефон. После аудио потврде да се Хамшари јавио, оперативци Цезареје су активирали експлозивну нараву. Експлозија га је пресекла на пола, а већина фрагмената стола му је завршила у абдомену и ногама. Напад се десио 8. децембра 1972. године, а Махмуд Хамшари је од последица вишеструког унутрашњег крварења преминуо у болници 9. јануара 1973. године.⁴⁰⁶ Његовој сахрани у Паризу је, поред 5.000 Арапа, присуствовао и велики број истакнутих француских левичара, укључујући Жан Пол Сартра.⁴⁰⁷

Значајно за институционалност овог политичког убиства је да Арон Клајн и Ронен Бергман наводе да су, као врховни надзор операције, у Паризу поново били заповедник Цезареје Мајк Харари и директор Мосада генерал Звика Замир.⁴⁰⁸

У односу на политичко убиство Ваела Зуаитера, могуће је уочити активност оперативаца на пројектовању моћи своје обавештајне агенције кроз креативност и усложњавање начина извођења политичког убиства. Научни извори се слажу да је Хамшари такође могао у сваком тренутку да буде убијен ватреним оружјем и то релативно лако. Међутим, извршиоци убиства су се определили за извођење компликованије операције која ће показати да располажу са значајно већим вештинама и способностима извођења политичког убиства. Оперативци су успели да барем два пута неприметно уђу у Хамшаријев стан. Први пут, да донесу одлуку где поставити експлозив. Други пут, када су заменили део његовог намештаја (или телефон или мермерни сточић) са комадом намештаја напуњеним експлозивом. Колико су били успешни у свом послу, показује чињеница да Хамшари ништа од овога није приметио.

За потребе остваривања комуникативне функције политичког насиља, комплексност политичког убиства је обухватила и одређену дозу симболике. Махмуд Хамшари је свој стан користио за становање, али и као званични радни простор за политичке активности у

⁴⁰⁵ Aaron J. Klein, *Striking back: The 1972 Munich Olympics Massacre and Israel's deadly Response*, op. cit., 112; David Tinnin, *Hit team*, op. cit., 67.

⁴⁰⁶ Ronen Bergman, *Rise and Kill First: The Secret History of Israel's Targeted Assassinations*, op. cit., 153 - 155; Aaron J. Klein, *Striking back: The 1972 Munich Olympics Massacre and Israel's deadly Response*, op. cit., 111 - 114.

⁴⁰⁷ "Peace Groups, Left-wing Organizations, Shift Sights to Mideast Situation," Jewish Telegraphic Agency, приступљено 11.11.2021. године, <https://www.jta.org/archive/peace-groups-left-wing-organizations-shift-sights-to-mideast-situation>.

⁴⁰⁸ Aaron J. Klein, *Striking back: The 1972 Munich Olympics Massacre and Israel's deadly Response*, op. cit., 114.

оквиру националног покрета палестинских Арапа. Дуална природа датог простора је давала могућност за слање дуалне политичке поруке његовим саборцима. Извођењем напада у радном простору, односно простору за који је Мосад веровао да се користи у организовању терористичких напада, убиство Хамшарија се симболички јасно везивало за његов политички и терористички ангажман.

Са друге стране, извршењем убиства у породичном стану је показано да Мосад не преза да таргетира некога у његовој кући, упркос сигурности и сакралности дома као уточишта и места где се појединац и његова породица осећају најбезбедније. Терористима је стављено до знања да сакралност дома није довољна да их заштити од „дуге руке Израела“. Али се том приликом водило рачуна о томе да не страдају недужни цивили, односно чланови његове породице. И тиме је пројектована моћ, софистицираност Мосада и највиши степен контроле ситуације, кроз прецизно спровођење одлуке о томе ко умире, а ко не умире на малом затвореном простору. Избегавање цивилних жртава је служило стварању политичког наратива да се политичка убиства представе као нужна самоодбрана, одвраћање и превенција нових терористичких напада, које се врши са етичке и морално супериорније позиције у односу на терористе. На овај начин је сачувана политичка сврсисходност институционалних политичких убиства и наратив којим се она оправдавају пред међународном заједницом.

На крају, због сличности његове друштвено политичке улоге са улогом коју је имао Ваел Зуаитер, можемо да констатујемо да су његовим политичким убиством послате исте политичке поруке о промени дотадашње парадигме о томе ко је легитимна мета за израелске обавештајне службе.

Држава Израел никада није званично преузела, ни негирала одговорност за политичко убиство Махмуда Хамшарија.

5.5.4. Институционална политичка убиства Хусеина ал-Башира, Базила Раоуф ал-Кубаисија, Заида Мучасија и Мохамеда Будије

После анализе коришћене научне литературе, дошли смо до закључка да политичка убиства Хусеина ал-Башира,⁴⁰⁹ Базила ал-Кубаисија,⁴¹⁰ Заида Мучасија⁴¹¹ и Мохамеда Будије⁴¹² имају значајан број заједничких карактеристика и идентичан претпостављени *modus operandi*. Стога смо одлучили да студије случаја ова четири политичка убиства, у оквиру серије институционалних политичких убиства која су се десила као израелска реталијација за масакр у Минхену 1972. године, обрадимо у оквиру једног потпоглавља. На овај начин доприносимо прегледности рада и јасноћи излагања аргумената, без великих одступања од хронолошког редоследа догађаја, рационализујемо коришћени простор у раду и стављамо јачи акценат на оно што јесте предмет нашег истраживања у најужем смислу -

⁴⁰⁹ Познат и као Хусеин Абад ал-Чир. У коришћеној страниј научној литератури познат као: *Hussein Al Bashir, Hussein Abad al-Chir, Hussain Abu-Khair, Hussein Abu El-Kheir*.

⁴¹⁰ У коришћеној страниј научној литератури познат као: *Basil Raouf al-Kubaisi, Basil Al-Kubaissi*.

⁴¹¹ У коришћеној страниј научној литератури познат као: *Ziad Mokhsi, Zaiad Muchasi, Zaid Muchassi*.

⁴¹² У коришћеној страниј научној литератури познат као: *Mohamed Boudia*.

политичка симболика и комуникативна функција ових политичких убистава као аката политичког насиља.

Примарна научна литература нас упућује да је претпостављени *modus operandi* код сва четири политичка убиства био исти или веома сличан. Делови Кидон тима, задужени за праћење таргетираног појединца, су за сву четворицу установили да се ради о „меким метама“. Подсећамо, то је значило да са собом нису имали физичко обезбеђење и да нису носили ватрено оружје. Сва четворица су лишени живота у европским престоницама. Приликом извршења свих политичких убистава, на лицу места су боравили Мајк Харари и Зви Замир.⁴¹³

Сматра се да је Хусеин ал-Башир (држављанин Јордана) био главни човек ПЛО на Кипру и официр за везу са Совјетским Савезом, односно његовим обавештајним службама. Међутим, коришћена научна литература не наводи готово никакве детаље око његове потенцијалне умешаности у терористички напад у Минхену, као ни око повезаности са организацијом Црни септембар.⁴¹⁴ Наводи се да је праћењем установљено да Хусеин ал-Башир живи у хотелу Олимпик (занимљива подударност са Олимпијадом у Минхену) у Никозији и да никада не мења собу у којој одседа. Оперативци Цезареје су се сместили у истом хотелу, као и у хотелу преко пута, узимајући собе са погледом на собу ал-Башира. Оперативци су у неком тренутку неприметно ушли у његову собу и подметнули експлозивну нараву испод кревета. Потом су сачекали да се ал-Башир увече врати у собу и легне да спава. Оперативац смештен у хотелу преко пута, чекао је визуелну потврду да се таргетирани појединац вратио у собу сам. Потом је сачекано да се угаси светло у соби и још неко време, ради сигурности да се жртва удобно сместила у кревет. Даљински активирана експлозивна направа је била толико силовита да је раскомадала тело Хусеина ал-Башира и потпуно уништила хотелску собу.⁴¹⁵ Хусеин ал-Башир је убијен у ноћи 24. јануара 1973. године.

За разлику од случаја ал-Башира, докази о интензивној умешаности Базила ал-Кубаисија (држављанина Ирака) у терористичким активностима, су доста познатији. Овај бивши професор права на америчком универзитету у Бејруту, наводно је био активни члан ПФЛП и његов помагач/организатор у Француској. За разлику од претходних жртава, Кубаиси није био претерано друштвено активан у отвореном заступању политичких ставова. Кубаиси је сумњичен за помагање у покушају атентата на Голду Меир приликом њене посете Њујорку, као и за саучесништво у организацији масакра на Лод аеродрому 1972. године.⁴¹⁶

Отежавајућа околност за успешно организовање његовог политичког убиства је било његово стално путовање и кратко задржавање на локацијама на којима борави. Стога је императив био да се преко доушника унапред сазна када ће боравити у Паризу, одабраном за место извршења. Мосад је после пар месеци неуспеха, добио информацију да ће се то

⁴¹³ Aaron J. Klein, *Striking back: The 1972 Munich Olympics Massacre and Israel's deadly Response*, op. cit., 119 - 150; Simon Reeve, *One Day in September: The Full Story of the 1972 Munich Olympics Massacre and the Israeli Revenge Operation "Wrath of God"*, op. cit., 189 - 220.

⁴¹⁴ Aaron J. Klein, *Striking back: The 1972 Munich Olympics Massacre and Israel's deadly Response*, op. cit., 119.

⁴¹⁵ Aaron J. Klein, *Striking back: The 1972 Munich Olympics Massacre and Israel's deadly Response*, op. cit., 119 - 120; Simon Reeve, *One Day in September: The Full Story of the 1972 Munich Olympics Massacre and the Israeli Revenge Operation "Wrath of God"*, op. cit., 189 - 190.

⁴¹⁶ Aaron J. Klein, *Striking back: The 1972 Munich Olympics Massacre and Israel's deadly Response*, op. cit., 75.

десети почетком априла. Кубаиси је праћен све време свог боравка у Паризу. У ноћи 6. априла, после вечере у једном ресторану, упутио се ка свом хотелу. Двојици професионалних убица који су требали да га пресретну, јављено је да је успут свратио до локалне јавне куће. Одлучено је да га пусте да заврши са проститутком и да га сачекају испред хотела. У Кубаисија је, из непосредне близине, испаљено девет метака калибра 22.LR, у главу и груди.⁴¹⁷ По исказима сведока, изненађени Кубаиси је успео само да подигне руке и на француском узвикне: „Не, не, не“.⁴¹⁸ Клајн наводи да су у Паризу приликом овог политичког убиства, били присутни Замир и Харари.⁴¹⁹

Коришћена научна литература не наводи готово ништа о Заиду Мучасију, осим да је послат од стране ПЛО да замени покојног Хусеина ал-Башира на месту официра за везу са совјетским обавештајним службама. Мучаси је убијен 11. априла 1973. године у Атини, тако што му је постављена бомба испод кревета у хотелској соби.⁴²⁰ Појаснићемо овде једну забуну коју смо открили у страној литератури. Арон Клајн говори о смрти човека по имену Заид Мохси, 9. априла у Никозији и смрти човека по имену Муса Абу-Зијад, 11. априла у Атини. Обојица су страдала, тако што им је постављена бомба испод кревета у хотелској соби.⁴²¹ Од свих нама доступних израелских научних извора, једино Арон Клајн говори о политичком убиству два различита човека. Сви остали израелски извори сматрају да се ради о истој особи која је страдала у Атини, односно да се ради о Заиду Мучасију. Нама се чини кредибилним схватање већине. Смрт двоје људи са сличним именима, на релативно малој удаљености, на потпуно идентичан начин, нама звучи као случајна грешка аутора. Детаљним увидом у страну литературу смо установили, да се малобројни научни истраживачи који говоре о два убиства, у својим научним изворима позивају искључиво на Арона Клајна.

За разлику од претходна три политичка убиства, када је 28. јуна 1973. године убијен Мохамед Будија, свима су били познати разлози његове смрти. Будија је своју репутацију стручњака за експлозив стекао у терористичким круговима, још за време алжирске борбе за независност. Робирао је у француском затвору због дизања у ваздух нафтног постројења. Италијанска полиција га је сумњичила за дизање у ваздух 250 хиљада галона нафте у Трсту августа 1972. године и тим поводом за њим била расписана Интерполова потерница.⁴²²

Друштвена маска Будије у Паризу је било омање аматерско позориште, у којем је радио као глумац и директор. Позориште је интензивно коришћено за врбовање младих палестинских Арапа у чланство терористичке организације ПФЛП.⁴²³ Будија је имао близак

⁴¹⁷ Ronen Bergman, *Rise and Kill First: The Secret History of Israel's Targeted Assassinations*, op. cit., 168; Aaron J. Klein, *Striking back: The 1972 Munich Olympics Massacre and Israel's deadly Response*, op. cit., 133.

⁴¹⁸ "Iraqi on a Guerrilla 'Mission' Shot and Killed in Paris Street," The New York Times, приступљено 25.8.2022. године, <https://www.nytimes.com/1973/04/07/archives/iraqi-on-a-guerrilla-mission-shot-and-killed-in-paris-street.html>.

⁴¹⁹ David Tinnin, *Hit team*, op. cit., 75; Aaron J. Klein, *Striking back: The 1972 Munich Olympics Massacre and Israel's deadly Response*, op. cit., 132.

⁴²⁰ Ronen Bergman, *Rise and Kill First: The Secret History of Israel's Targeted Assassinations*, op. cit., 168.

⁴²¹ Упореди: Aaron J. Klein, *Striking back: The 1972 Munich Olympics Massacre and Israel's deadly Response*, op. cit., 154; Ronen Bergman, *Rise and Kill First: The Secret History of Israel's Targeted Assassinations*, op. cit., 168; Stewart Steven, *The Spymasters of Israel*, op. cit., 327.

⁴²² Simon Reeve, *One Day in September: The Full Story of the 1972 Munich Olympics Massacre and the Israeli Revenge Operation "Wrath of God"*, op. cit., 79.

⁴²³ David Tinnin, *Hit team*, op. cit., 79.

однос са Илич Рамирез Санчезом, свету познатијем као „Карлос“. Постоје различите верзије, по којима је Будија Карлоса врбовао, обучавао у позоришту, био му заповедник и ментор.⁴²⁴

Позориште је служило и за другу врсту регрутовања. Будија је био веома харизматичан и имао је донжуановски утицај на младе француске жене. Имао је праксу да користи политичку неосвешћеност и заљубљеност својих љубавница, наводећи их да му помажу у терористичким активностима. Евелин Барж је приликом једне такве активности, заједно са још три жене, завршила у рукама израелског Шин Бета. Из разлога љубавне опијености Будијом, она је пристала да покуша да унесе у Израел експлозив, сакривен у својој одећи. Све су похапшене на аеродрому у Тел Авиву. План је био да се експлозивне направе поставе у неколико најпознатијих хотела у Тел Авиву и детонирају симултано за време јеврејског празника Пасха. Приликом свог сведочења, расплакана Барж је признала да је Будији помогла и приликом дизања у ваздух депоа нафте у Роттердаму 1971. године. Пожар нафте и асфалтне базе изазван овом приликом, био је један од највећих у историји роттердамске луке.⁴²⁵

У складу са претходно описаним критеријумима, Мохамед Будија је био „мека мета“. Оперативцима је највише проблема правила његова огромна опрезност и глумачки таленат. Често се прерушавао у старије жене, што је отежавало његово континуирано праћење. Стога је донета одлука да се убиство изведе експлозивом. Међутим, Будија је као стручњак за експлозив, приликом сваког уласка у аутомобил проверавао његову спољашност у потрази за постављеном експлозивном направом. До сада је више пута показано да је животна рутина таргетираног појединца, главно оружје у рукама оних који изводе политичко убиство. Колико год био опрезан, Будија се увек возио истим аутомобилом марке Рено. Уочивши да стално проверава спољашност аутомобила, припадници Цезареје су му експлозивну направу поставили унутар кола. У зору 28. јуна 1973. године, Будија је после опсежног прегледа свог аутомобила ушао унутра. Оперативац Цезареје је био стрпљив, чекајући да Будија обави све уобичајене провере и седне на место возача. Тада је даљински активирана експлозивна направа која се налазила испод седишта, постављена тако да шрапнеле и фрагменте шаље увис. Будија је био усмрћен на лицу места.⁴²⁶

Као што смо навели на почетку потпоглавља, пуна логика политичког насиља ова четири институционална политичка убиства се најцеловитије сагледава кроз њихову упоредну анализу. Ако пођемо од тврдње да је статус таргетираних појединаца у оквиру хијерархије палестинских терористичких организација био сличан статусу и улоге Зуаитера и Хамшарија, онда стижемо до оправданог закључка да је и комуникативна функција њихових политичких убистава била слична. Међутим, поред свега што смо написали за Зуаитера и Хамшарија, сада су као политичка порука руководству терористичких организација почеле да се намећу број и брзина успешних политичких убистава. Дефинитивно је постало јасно да се не ради о изолованим случајевима, већ о организованој и систематској кампањи која односи животе у редовима терориста, без обзира на степен

⁴²⁴ Упореди: Kameel B. Nasr, *Arab and Israeli Terrorism: The Causes and Effects of Political Violence*, op. cit.; Mark Ensalaco, *Middle Eastern Terrorism: From Black September to September 11* (Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 2008).

⁴²⁵ Aaron J. Klein, *Striking back: The 1972 Munich Olympics Massacre and Israel's deadly Response*, op. cit., 162; David Tinnin, *Hit team*, op. cit., 80.

⁴²⁶ Aaron J. Klein, *Striking back: The 1972 Munich Olympics Massacre and Israel's deadly Response*, op. cit., 160.

њихове умешаности у конкретан акт тероризма. Примера ради, Мохамед Будија није имао ни индиректне везе са терористичким нападом у Минхену 1972. године.⁴²⁷

Присутни су симболички карактер и додатна комуникативна функција у виду пројектовања надмоћи над таргетираним појединцем кроз начин његове смрти. Хусеин ал-Башир је убијен 24. јануара 1973. године у Никозији на Кипру. Базил ал-Кубаиси је убијен 6. априла 1973. године у Паризу. Заид Мучаси је убијен 11. априла 1973. године у Атини. Мохамед Будија је убијен 29. јуна 1973. године у Паризу. Операција „Пролеће младости“ је изведена 10. априла 1973. године, када су у Бејруту убијени високи функционери ПЛО: Камал Бутрос Насер, Камал Абдел Адван и Мухамед Јусеф ал-Наџар. Смрт Мохамеда Будије је била девето успешно у низу, институционално политичко убиство у року од шест месеци.

Хусеин ал-Башир је убијен експлозивном направом, постављеном испод кревета у његовој хотелској соби. Заид Мучаси који је био његова замена у ПЛО, убијен је на идентичан начин, бомбом испод кревета у хотелској соби. Мохамед Будија је у Паризу требало да замени убијеног Базила ал-Кубаисија у операцијама ПФЛП. И он је убијен у Паризу. Додатни аспект доминације израелске службе лежи у чињеници да је Будија као експерт за експлозиве убијен управо експлозивном направом, што се тумачи на начин да су Израелци показали да су били ипак мало већи експерти.

Држава Израел никада није званично преузела, ни негирала своју одговорност за политичка убиства Хусеина ал-Башира, Базила Раоуф ал-Кубаисија, Заида Мучасија и Мохамеда Будије.

5.5.5. Институционална политичка убиства Камал Бутрос Насера, Камал Абдел Адвана и Мухамеда Јусеф ал-Наџара

Наредна три институционална политичка убиства се у значајној мери разликују од претходно описаних студија случаја. Због начина њиховог извршења, односно непосредних извршилаца, ова три убиства можемо са апсолутном сигурношћу да одредимо као израелска институционална политичка убиства. Она су у литератури остала позната под кодним именом војне операције у оквиру које су извршена - „Пролеће младости“.

Иницијална информација на основу које су организована ова политичка убиства, потекла је од израелског Војног обавештајног директората АМАН. Ронан Бергман наводи да је почетком октобра 1972. године, арапски сарадник службе АМАН из Бејрута, дојавио информацију о месту становања неколико високопозиционираних заповедника Палестинске ослободилачке организације. Иста зграда је била коришћена и као један од командних центара ПЛО, што је подразумевало да се у њој налази и обимна документација о активностима и плановима организације, именима сарадника и сл. Пошто је извођење институционалних политичких убиства у иностранству била надлежност Мосада, АМАН је информацију поделио са њима. Мајк Харари је био одушевљен листом потенцијалних

⁴²⁷ Aaron J. Klein, *Striking back: The 1972 Munich Olympics Massacre and Israel's deadly Response*, op. cit., 163.

таргетираних појединаца: Мухамед Јусеф ал-Надар, Камал Насер, Камал Адван и потенцијално Кхалил ал-Вазир.⁴²⁸

Мухамед Јусеф ал-Надар,⁴²⁹ један од старијих заповедника у ПЛО и један од оснивача Фатаха, био је актуелни заменик Јасара Арафата и шеф обавештајне службе ПЛО. За ал-Надара се наводи и да је у кампу под његовом командом, обављена селекција и обука терориста који су извршили масакр у Минхену.⁴³⁰ Камал Адван⁴³¹ је био актуелни заповедник организације „Западно крило“, једне од прокси организација у оквиру ПЛО, задужене за извођење терористичких операција искључиво на територији Израела. Камал Насер⁴³² је обављао дужност портпарола ПЛО, био ватрени говорник и песник. Калил Ал - Вазир, познат и као Абу Цихад, је такође био један од оснивача Фатаха и у том тренутку човек број четири у хијерархији ПЛО.⁴³³ Једино име око којег је вођена одређена дебата, било је име Камала Насера. Међутим, питање поделе на тзв. политичке и војне делатнике унутар ПЛО је већ било превазиђено претходним израелским институционалним политичким убиствима. Одлучено је да је Камал Насер, као идеолог терористичког деловања над Јеврејима, потпуно легитимна мета.

У Мосаду су после иницијалне одушевљености, постали свесни захтевности овакве операције, јер је место извођења више симултаних политичких убистава требало да буде Бејрут, тадашња престоница палестинског тероризма. Од септембра 1970. године када се десио „црни септембар“, велики број палестинских Арапа укључених у терористичке активности, из Јордана се преселио у престоницу Либана. Припадници ПЛО, ПФЛП, ДФЛП и бројних других палестинских организација су се сместили у Бејруту. У граду су поред њих, често боравили и припадници бројних других међународних левичарских терористичких организација које су подржавале оружану борбу палестинских Арапа, као што су немачка Бадер Мајнхоф група, јапанска Црвена армија, италијанске Црвене бригаде и други.⁴³⁴

Оперативци Цезареје су приступили прикупљању података на терену, како би склопили оперативну слику. Улице Бејрута су врвиле од патрола разних оружаних група. Све локације које је требало напасти, имале су изузетно јако обезбеђење у облику десетина наоружаних стражара и контролних пунктова. Да ситуација буде компликованија, радило се о деловима града густо насељеним цивилним становништвом. Због свих ових фактора је убрзо постало веома јасно да Цезареја и њени Кидон тимови не поседују капацитете за самостално извођење ових политичких убистава. Извођење само једног политичког убиства

⁴²⁸ Boaz Ganor and Liram Koblenz-Stenzler, *Israel's Targeted Killing Policy: Moral, Ethical & Operational Dilemma*, op. cit., 20; Ronen Bergman, *Rise and Kill First: The Secret History of Israel's Targeted Assassinations*, op. cit., 158.

⁴²⁹ Познат и као Абу Јусеф. У коришћеној страниј научној литератури познат као: *Muhammad Youssef al-Najjar, Mohammed 'Abu Yusuf' Najjar, Abu Youssef*.

⁴³⁰ Ronen Bergman, *Rise and Kill First: The Secret History of Israel's Targeted Assassinations*, op. cit., 144.

⁴³¹ У коришћеној страниј научној литератури познат као: *Kamal Abdel Adwan, Kamal Hafiz Adwan, Kamal Udwan, Kamal Adouan*.

⁴³² У коришћеној страниј научној литератури познат као *Kamal Butros Nasser*.

⁴³³ Aaron J. Klein, *Striking back: The 1972 Munich Olympics Massacre and Israel's deadly Response*, op. cit., 136.

⁴³⁴ Aaron J. Klein, *Striking back: The 1972 Munich Olympics Massacre and Israel's deadly Response*, op. cit., 137. Moshe Betser and Robert Rosenberg, *Secret soldier: The True Life Story of Israel's Greatest Commando*, op. cit., 137.

би очигледно захтевало велико напрезање ресурса, док би симултано извођење три или четири политичка убиства била самоубилачка мисија за оперативце.⁴³⁵

Огроман оперативни ризик и чињеница да је прилика толико добра да не сме да буде пропуштена, довели су до тога да израелске обавештајне службе ураде нешто што никада пре нису урадиле - организоваће институционална политичка убиства у садејству са Израелским одбрамбеним снагама. Ово је била радикална новина у односу на дотадашњу праксу израелских институционалних политичких убиства, посебно због тога што је предвиђала да се политичка убиства изведу отворено, тако да се зна да је за њих одговорна држава Израел и њене институције.⁴³⁶

Институционална политичка убиства Камала Насера, Камала Адвана и Мухамеда Јусеф ал-Нацара су била изведена као здружена акција обавештајних служби Мосад, АМАН и специјалних војних јединица израелске војске Сајарет Маткала, падобранских снага и Флотиле 13.⁴³⁷

Опсежну обавештајну припрему су урадили АМАН и Мосад преко својих убачених обавештајаца и локалних доушника. Ронен Бергман наводи два примера обавештајног рада оперативаца и доушника. Први је имућни Либанац хришћанин, са скривеном камером у вратима свог луксузног аутомобила, помоћу које је фотографисао локације по Бејруту. Други пример је убачени женски агент који је крстарио Бејрутом под изговором да пише сценарио за британску серију о Блиском истоку. На овај и друге начине су прибављене виталне информације за планирање операције. Израелци су знали на ком спрату и у ком стану живи који таргетирани појединац, до када су им ноћу упаљена светла у становима, колико стражара има испред које зграде, чиме су наоружани, у колико сати ноћу има најмање саобраћаја у околним улицама, итд.⁴³⁸ Кроз рад доушника у редовима палестинских Арапа, Мосад је имао схематику зграде са распоредом станова, ходника и списком станара. На основу тих података је направљен план упада. Четири одреда Сајарет Маткала ће напасти седиште ПЛО и убити тројицу вођа у њиховим становима. Падобранске трупе ће напасти седиште ПФЛП, тако што ће експлозивом срушити целу стамбену зграду која им је била седиште. Флотила 13 ће напасти наводну фабрику оружја. Војници су кретање, упад и урбану борбу у насељеном месту увежбавали током ноћи у северном делу Тел Авива, у насељу Токхнит Ламед које је највећим делом тек било у изградњи и још увек неусељено. Израел је у напад послао 75 припадника својих елитних војних снага, наоружаних до зуба.⁴³⁹

Оперативци Цезареје су као претходница први кренули у мисију неколико дана раније. Они су у ноћи између 9. и 10. априла 1973. године, имали задатак да на паркингу једног приватног хотела сачекају војнике са изнајмљеним аутомобилима. Припадници

⁴³⁵ Ronen Bergman, *Rise and Kill First: The Secret History of Israel's Targeted Assassinations*, op. cit., 159.

⁴³⁶ Радикална промена за време Друге интифаде, је стално и отворено учешће Израелских одбрамбених снага у извршењу институционалних политичких убиства.

⁴³⁷ Moshe Betser and Robert Rosenberg, *Secret soldier: The True Life Story of Israel's Greatest Commando*, op. cit., 135 - 145; "Operation Spring of Youth," The Israel Defense Forces, приступљено 14.11.2021. године, <https://www.idf.il/en/minisites/wars-and-operations/operation-spring-of-youth/>.

⁴³⁸ Ronen Bergman, *Rise and Kill First: The Secret History of Israel's Targeted Assassinations*, op. cit., 159; Moshe Betser and Robert Rosenberg, *Secret soldier: The True Life Story of Israel's Greatest Commando*, op. cit., 139.

⁴³⁹ Aaron J. Klein, *Striking back: The 1972 Munich Olympics Massacre and Israel's deadly Response*, op. cit., 141; Moshe Betser and Robert Rosenberg, *Secret soldier: The True Life Story of Israel's Greatest Commando*, op. cit., 139 - 140.

Сајарет Маткала су се искрцали баш на тој приватној плажи тог хотела, јер се знало да је у ноћним часовима затворена за госте. Припаднике специјалних снага, прерушене у туристе, је потом чекало око 30 минута градске вожње до дела Бејрута који је контролисао ПЛО. Неколико војника прерушених у жене, први су изашли из кола и тихо убили стражаре на контролном пункту који је контролисао прилаз згради ПЛО. Занимљиво је споменути да су, између осталих, због своје ситне физичке конституције, „жене“ глумили будући премијер Израела Ехуд Барак и будући заменик директора Мосада Амирам Левин.⁴⁴⁰

Мухамед Јусеф ал-Наџар, који је живео на шестом спрату, је изрешетан узијима у пицама у кревету своје спаваће собе. Поред њега је случајно страдала и његова супруга. Камал Насер, који је живео на трећем спрату, био је будан у тренутку напада па је покушао да се сакрије испод кревета. Упуцао је у ногу првог војника који је закорачио у собу, након чега је изрешетан од стране осталих војника. Камал Адван, који је живео на другом спрату, је чувши пукљаву изашао у ходник са калашњиковим да провери о чему се ради. Испред врата га је збунио приказ фул нашминкане жене у краткој фенси бундици и мини сукњи, услед чега је спустио пушку. Секунду касније је испод фенси бундице изронио узи и припадник Сајарет Маткала је изрешетао Адвана на кућном прагу. Његова жена и деца нису били повређени. Сва три политичка убиства су извршена у року од неколико минута.⁴⁴¹ Падобранци су лошије прошли због фаличних обавештајних података, па нису знали да уместо једног постоје два пункта са стражарима ПФЛП зграде. Са другог пункта је на њих отворена ватра, од које су страдала два војника, док је трећи био тешко рањен. Ово је узбунило зграду пуну терориста, након чега је уследила размена ватре са њима. Падобранци су ипак успели да под ватром поставе експлозив у темеље зграде и уруше њен део. У рушевинама су касније пронађена тела 35 терориста. Обавештајни подаци дати Флотили 13 су такође били лоши, па се испоставило да зграда коју нападају није фабрика оружја већ потпуно небитна и напуштена.⁴⁴²

По питању институционалности ових политичких убистава нема много дилеме. Држава Израел је званично стала иза њих и потврду за то је могуће пронаћи на бројним званичним интернет презентацијама израелске војске и израелске владе. Савет безбедности Уједињених нација је Резолуцијом 332, осудио Израел за кршење либанског суверенитета, територијалног интегритета, принципа Повеље УН и одредби примирја између Израела и Либана из 1949. године.⁴⁴³ Либан у међународним односима ипак није имао значај једне Италије или Француске, тако да ова осуда није нанела превише политичке штете Израелу.

Војници који су учествовали у операцији, од почетка су добили јасне инструкције да је једини циљ смрт таргетираних појединаца. „Не пуцате у мету и одлазите. Одлазите тек када сте сигурни да више неће устати“, гласило је финално наређење бригадног генерала

⁴⁴⁰ Aaron J. Klein, *Striking back: The 1972 Munich Olympics Massacre and Israel's deadly Response*, op. cit., 140. Moshe Betser and Robert Rosenberg, *Secret soldier: The True Life Story of Israel's Greatest Commando*, op. cit., 141 - 143.

⁴⁴¹ Ronen Bergman, *Rise and Kill First: The Secret History of Israel's Targeted Assassinations*, op. cit., 164; Moshe Betser and Robert Rosenberg, *Secret soldier: The True Life Story of Israel's Greatest Commando*, op. cit., 148 - 153; Abu Iyad, *My Home, My Land: A Narrative of the Palestinian Struggle*, op. cit., 117 - 119.

⁴⁴² Ronen Bergman, *Rise and Kill First: The Secret History of Israel's Targeted Assassinations*, op. cit., 165; Moshe Betser and Robert Rosenberg, *Secret soldier: The True Life Story of Israel's Greatest Commando*, op. cit., 153 - 154.

⁴⁴³ United Nations Digital Library, *Resolution 332 (1973) / [adopted by the Security Council at its 1711th meeting]*, of 21 April 1973. <https://digitallibrary.un.org/record/93492?ln=en>.

Шакеда.⁴⁴⁴ Као учесник операције и непосредни извршилац убиства Мухамеда Јусеф ал-Наџара, Муки Бетсер сведочи да је слично директно наређење добио и од начелника Генералштаба Давида Дада Елазара,⁴⁴⁵ заробљавање или киднаповање таргетираних појединаца није долазило у обзир, чак ни у случају да не пружају отпор. Бетсер наводи и како су сви ученици операције били јасно руковођени осветом према непосредно одговорнима за терористички напад у Минхену.⁴⁴⁶

Анализа политичких последица и порука из угла теорије политичког насиља је нешто сложенија. Израелске снаге безбедности су те ноћи лишиле живота само тројицу високо позиционираних чланова политичког покрета палестинских Арапа. Касније се сазнало да је лако могло њих много више да страда. Јасер Арафат је често посећивао ал-Наџара у његовом стану. Али Хасан Саламех је ту ноћ провео у згради, двеста метара поред. Касније је препричавао како је слушао размену ватре са свог прозора.⁴⁴⁷ Још један од врховних заповедника организације Црни септембар Абу Ијад, годинама касније ће написати у својој аутобиографији да је неколико дана пре израелског напада у стану Камала Насера седело целокупно руководство Фатаха, како игром случаја то вече није преспавао у стану Камала Насера, док је сам Јасер Арафат спавао у некој од оближњих зграда.⁴⁴⁸ Мосадови осматрачи су наводно такође видели Абу Ијада како напушта зграду непосредно пре почетка напада, потврђујући његове наводе.⁴⁴⁹

У Паризу је само три дана раније убијен Базел ал-Кубаиси. И ово политичко убиство се приписује Мосаду. Уз сво поштовање потребне вештине, логистике и организације ових акција, убијање ненаоружаних политичких делатника по мирним европским престоницама, је ипак изазивало много мање потресе у арапском свету од операције „Пролеће младости“. Перцепција моћи израелског безбедносног апарата од стране палестинских Арапа, након убиства Насера, Адвана и ал-Наџара је била на врхунцу.

Израелци су се без већег отпора ушетали у главни град њима непријатељске државе, у насеље које је у потпуности насељено палестинским Арапима и под контролом ПЛО, ушли у високообезбеђену зграду и убили чак тројицу заповедника у пиџамама, у њиховим спаваћим собама, пред њиховим породицама. Поред заповедника, убијено је на десетине бораца средњег хијерархијског ранга. Потпуно је оправдано сматрати да су остали заповедници унутар ПЛО могли лако да се поистовете са судбином својих страдалих сабораца. Поново је послата политичка порука терористима да Израел може да угрози њихову безбедност било где у свету. Са друге стране, извршењем убиства у згради у којој су вође ПЛО живеле са породицама, поново је показано да Израел не преза да таргетира некога у његовој кући, упркос сигурности и сакралности дома као уточишта и места где се

⁴⁴⁴ Ronen Bergman, *Rise and Kill First: The Secret History of Israel's Targeted Assassinations*, op. cit., 162.

⁴⁴⁵ Рођен 1925. године у Сарајеву у Краљевини Срба, Хрвата и Словенаца. Захваљујући својој храбрости и способности, постао је једини начелник Генералштаба у историји Израелских одбрамбених снага који није био Сабра, односно рођен у Палестини, што је до тада било неписано правило.

⁴⁴⁶ Moshe Betser and Robert Rosenberg, *Secret soldier: The True Life Story of Israel's Greatest Commando*, op. cit., 144.

⁴⁴⁷ Kai Bird, *The Good Spy: The Life and Death of Robert Ames*, op. cit., 130 - 133.

⁴⁴⁸ Abu Iyad, *My Home, My Land: A Narrative of the Palestinian Struggle*, op. cit., 114 - 117; Aaron J. Klein, *Striking back: The 1972 Munich Olympics Massacre and Israel's deadly Response*, op. cit., 141.

⁴⁴⁹ Ronen Bergman, *Rise and Kill First: The Secret History of Israel's Targeted Assassinations*, op. cit., 167.

појединац и његова породица осећају најбезбедније. Терористима је стављено до знања да ово није довољно да их заштити од израелске дуге руке.

Поново се водило рачуна о томе да не страдају недужни цивили, односно чланови њихових породица. Једина која је погинула случајно је била супруга Ал-Нацара. Свеједно је пројектована моћ, софистицираност Мосада и највиши степен контроле ситуације кроз прецизно одлучивање и спровођење одлуке о томе ко умире, а ко не у малом затвореном простору. Избегавање цивилних жртава служи стварању политичког наратива да се политичка убиства представе као нужна самоодбрана, одвраћање и превенција нових терористичких напада које се врши са етичке и морално супериорније позиције у односу на терористе. На овај начин је сачувана политичка сврсисходност институционалних политичких убиства и наратив којим се она оправдавају пред међународном заједницом.

Шок у арапском свету је био такав да су заповедници ПЛО почели да своје породице из Либана премештају у Јордан и Египат, под заштиту њихових служби безбедности.⁴⁵⁰ Занимљив је пример породице убијеног Мухамеда Јусеф ал-Нацара, која је прво премештена у Египат, па у Сједињене Америчке Државе. Његов унук Амар Кампа Нацар, 2021. године се кандидовао за Конгрес као представник демократа у Калифорнији.

Операција „Пролеће младости“ се са правом истиче као једна од одважнијих војно-обавештајних акција у историји Израела, али и шире. Ово је прво институционално политичко убиство у чијем извршењу су коришћене специјалне јединице Израелских одбрамбених снага. Захваљујући њој су се митови о израелској војној супериорности и свемоћном Мосаду препричавали широм арапског света. Поврх свега, заплењена је огромна количина документације и доказа, коју је Шин Бет одмах почео да користи у демонтирању ПЛО терористичке мреже на окупираним територијама.

Зарад објективности, желимо да сагледамо перцепцију израелске моћи и са друге стране, односно са стране њених граница. Прво, обавештајни подаци падобранских трупа су били мањкави, а у случају података датих поморским командосима Флотиле 13 потпуно погрешни. Због тога је троје израелских војника страдало, а могло је лако да их страда много више. Мисија падобранаца није пропала само захваљујући тврдоглавости њиховог заповедника потпуковника Амнона Шахака, који је одбио директно наређење да се повуче.⁴⁵¹ Друго, снаге поморских командоса су уместо празне зграде могле да нападну неки други циљ. Нпр. неког другог терористичког заповедника као што је Абу Џихад, Абу Ијад, Али Хасан Саламе или самог Јасера Арафата. И поред свих заврбованих доушника, израелске обавештајне службе нису знале где се ови појединци налазе. Ово показује да ипак нису успели да пробију најуже кругове обезбеђења многих лица. Абу Ијад наводи да је ту ноћ провео са тројицом преживелих терориста који су извели терористички напад у Минхену.⁴⁵² Потпуно је немогуће да би Мосад пропустио прилику да убије директне извршиоце масакра израелских олимпијаца. Исто важи и за Саламеа који се налазио на врху његовог списка одговорних. На његово политичко убиство ће бити потрошено још шест година. Истина је да Мосад у том тренутку једноставно није знао где се ова лица налазе.

⁴⁵⁰ Aaron J. Klein, *Striking back: The 1972 Munich Olympics Massacre and Israel's deadly Response*, op. cit., 151.

⁴⁵¹ Aaron J. Klein, *Striking back: The 1972 Munich Olympics Massacre and Israel's deadly Response*, op. cit., 152.

⁴⁵² Aaron J. Klein, *Striking back: The 1972 Munich Olympics Massacre and Israel's deadly Response*, op. cit., 153.

5.5.6. Институционално политичко убиство Ахмада Бушикхија

Политичко убиство које се десило јула 1973. године у норвешком градићу Лилехамер, познато као „Лилехамер афера“, представља најпознатију грешку Мосада коју коришћена научна литература обрађује. Уместо Али Хасан Саламеа, прекаљеног терористе, Мосад је грешком убио недужног мароканског конобара Ахмада Бушикхија.⁴⁵³

Пошто се ради о убиству погрешне особе, може се поставити питање оправданости бављења студијом овог случаја у оквиру предмета нашег истраживања. Дајемо два аргумента оправданости. Први наш аргумент гласи да је овај случај и даље пример политичког, а не обичног убиства. Полазимо од дефиниције политичког убиства коју смо усвојили у методолошком делу нашег рада. У сржи политичког убиства се налази политичка мотивација да се одређени појединац лиши живота. Чак и ако таргетирани појединац није био онај за којег га је Мосад сматрао, мотивација израелске стране је била чисто политичка. Наш други аргумент је да истраживањем овог примера политичког убиства, долазимо до неупоредиво више сазнања о оперативном оквиру израелских институционалних политичких убиства, него што смо били у прилици код претходно обрађених студија случаја. Управо због свих почињених грешака, случај је добио и судски епилог, што га чини јединственим извором веродостојних научних сазнања која су произашла из судског доказног материјала.

Из разумљивих разлога, околности и импликације судског епилога ове афере су веома штуро обрађене у коришћеним израелским научним изворима. Стога смо одлучили да користимо додатне изворе, јер смо сматрали, да студија случаја не би била истражена до краја без осврта на судски процес против шесторо оперативаца Мосада.

Одговоре на наша научна питања смо пронашли у извештају истражног комитета владе Норвешке, установљеног Краљевским декретом 20. новембра 1998. године, под називом „*Случај Лилехамер - околности убиства Ахмеда Бушикхија 21. јула 1973. и накнадно руковођење случајем од стране норвешких власти.*“⁴⁵⁴ Да бисмо осигурали додатну непристрасност и тачност података на које ћемо се ослонити у раду, одлучили смо се да пронађемо и један новинско - агенцијски извор који садржи извештаје са суђења. Стога смо изабрали да користимо извештавање Јеврејске телеграфске агенције. На овај начин долазимо до сазнања колико је било тешко заташкати аферу, јер су бројне норвешке институције биле решене да се истина расветли по цену кварења политичких односа две државе. Као што смо и претпоставили, поступање норвешких институција у судском поступку за нас је значајно, јер је додатно показало да израелске државне институције у пуној мери стоје иза овог политичког убиства.

Приближавање годишњице терористичког напада и страдања 11 израелских спортиста у Минхену, стављало је огроман притисак на Мосад да што пре лоцира Саламеа који је сматран једним од најодговорнијих за напад. Саламе је у претходном периоду успевао да измакне бројним тимовима обавештајаца и сарадника службе, који су га безуспешно тражили широм Блиског истока и Европе. Израелци су се у одређеном тренутку

⁴⁵³ У коришћеној страниј научној литератури познат као *Ahmed Bouchikhi*.

⁴⁵⁴ Justis- og beredskapsdepartementet, “Lillehammer-saken - Omstendigheter rundt drapet på Ahmed Bouchikhi den 21. juli 1973 og sakens senere håndtering av norske myndigheter,” 20. 11. 1998. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nou-2000-6/id142668/?ch=3> , приступљено 22.8.2023. године.

определили за тактику праћења лица за која је сматрано да су главни Саламеови помагачи у Европи, надајући се да ће их неко од тих лица одвести до њега. Из једне такве ситуације развио се цео случај.

Мосад је наводно веровао да је Алжирац Камал Бенаман блиски сарадник Саламеа. Оперативци Мосада су Бенамана пратили прво до Данске, затим до Осла, да би на крају завршили у малом норвешком месту Лилехамер. Ту им није било тешко да у једном од малобројних ресторана лоцирају Бенамана како разговара са човеком којег су идентификовали као Саламеа. Одушевљени оперативци су брже боље јавили центри у Тел Авиву да су коначно пронашли човека за којим цела служба неуспешно трага скоро годину дана. У року од пар дана, у Лилехамер је стигла претходница Кидон тима и организовање политичког убиства је почело.⁴⁵⁵

За надзор кретања Бушикхија је коришћено неколико мешовитих мушко - женских тимова, који су по граду патролирали пешака и у изнајмљеним аутомобилима. Ускоро су у град стигли и оперативци који ће извршити убиство. Због нужности да се таргетирани појединац по сваку цену убије, али и због мањка времена за сложенију организацију, сама операција није била компликована. У ноћи 21. јула 1973. године, Бушикхи се са својом трудном супругом враћао из биоскопа. Двојица професионалних убица су их чекали на утврђеној рути којом се пар увек враћао кући. Око 11 сати увече, убице су аутомобилом пресреле загрљени пар и испалиле 12 метака у Бушикхија, који је убрзо преминуо. Убице су користиле пиштоље Берета модел 71, калибра 22.LR. са пригушивачима.⁴⁵⁶

Припадници Цезареје који су учествовали у акцији, нису ни могли да слуте до какве ће обавештајне катастрофе ускоро доћи. Оперативци који су непосредно извршили убиство су пријавили заповеднику тима да су видели да Бушикхијева супруга нешто записује, вероватно број таблица коришћеног аутомобила. Пошто су непосредно у највећем ризику, њима је наређено да се раздвоје, а помагачу Дену Арбелу да се отараси Волвоа коришћеног у убиству. Арбел је требало да другим превозним средством стигне у Осло и укрца се на авион. Показало се да су убице биле у праву. И поред шока у којем се нашла, Бушикхијева супруга је успела да запамти и запише тачан број регистарских таблица аутомобила који су убице возиле. Полиција је претрагом дошла до податка да је Волво изнајмљен у рентакар агенцији на аеродрому у Ослу.⁴⁵⁷

Претходна невероватна грешка оперативаца везана за поменуте аутомобиле, било је вишедневно патролирање по Лилехамеру. Изненадна појава десетак тамнопутих странаца у колима са регистарским таблицама Осла, одмах је упала у очи великом броју доконих локалаца, у чијем се месту готово ништа занимљиво није дешавало.⁴⁵⁸ Градић је имао свега 20.000 становника који су се махом међусобно познавали. Када се догодило политичко убиство Бушикхија, прво убиство у Лилехамеру после 40 година, локалној полицији је брзо

⁴⁵⁵ Aaron J. Klein, *Striking back: The 1972 Munich Olympics Massacre and Israel's deadly Response*, op. cit., 169; David Tinnin, *Hit team*, op. cit., 84 - 86, 96.

⁴⁵⁶ Aaron J. Klein, *Striking back: The 1972 Munich Olympics Massacre and Israel's deadly Response*, op. cit., 170; David Tinnin, *Hit team*, op. cit., 114.

⁴⁵⁷ Ronen Bergman, *Rise and Kill First: The Secret History of Israel's Targeted Assassinations*, op. cit., 173 - 175.

⁴⁵⁸ David Tinnin, *Hit team*, op. cit., 93; Aaron J. Klein, *Striking back: The 1972 Munich Olympics Massacre and Israel's deadly Response*, op. cit., 171.

дојављено о сумњивим аутомобилима и њиховим регистрацијама.⁴⁵⁹ Полицијски службеници од Лилехамера до Осла, имали су прецизна упутства које аутомобиле траже. Из несхватљивих разлога, Ден Арбел је одлучио да се Волвом, коришћеним у убиству, одвезе до Осла и да возило уредно врати у агенцију. Полиција је у другом аутомобилу, који је као и Арбелов био враћен у рентакар агенцију, ухватила и Мариан Гладникоф, такође учесницу овог политичког убиства. Њих двоје нису имали унапред усаглашену причу у вези кола, тако да су обоје приведени на испитивање.⁴⁶⁰ Норвешка полиција је у својим рукама имала два аутомобила коришћена у убиству и двоје оперативаца Цезареје.

У полицијској станици, судбина овог политичког убиства постаје још бизарнија. Испоставља се да Ден Арбел пати од веома озбиљне клаустрофобије. Суочен са интензивним оптужбама, после пар сати проведених у скученој просторији за испитивање, он добија неконтролисане нападе панике и инспекторима одаје буквално све информације. Инспекторима је рекао да га је Мосад ангажовао за ову мисију због његовог познавања језика и помагања у логистици, као и да је претходно учествовао у сличним мисијама. Циљ мисије је био спречавање терористичког напада Црног септембра у Скандинавији.⁴⁶¹

За Гладникофову је утврђено да је Швеђанка јеврејског порекла, такође део тима задуженог за логистику у Мосадовим мисијама у скандинавским државама. Гладникоф је била млад и веома неискусан оперативац, па убрзо и сама потврђује све Арбелове наводе. Најгоре од свега, њих двоје одају адресу сигурне куће, коришћене у извршењу убиства. Инспектори одмах одлазе до поменуте куће и тамо приводе двоје тамнопутих странаца, мушкарца са британским и жену са канадским пасошем.⁴⁶² Норвешка полиција је у својим рукама сада имала два аутомобила коришћена у убиству и четворо оперативаца Цезареје.

Провером је установљено да су пасоши троје, од четворо приведених лица, били фалсификовани. Ухапшена жена је била чувена Силвија Рафаел, док је ухапшени мушкарац био, ни мање ни више, официр Мосада Аврахам Гемер. Њих двоје се чврсто држе својих припремљених прича, али не знају да клаустрофобични Ден Арбел и даље не може да се заустави у одавању поверљивих података. Полиција током претреса куће проналази прегршт других инкриминишућих доказа који, опет из несхватљивих разлога, нису одавно били уништени. Најважнији од трагова је цедуља са бројем телефона који је Ден Арбел, уместо да запамти, одлучио да запише. Узимањем листинга позива, утврђено је да је овај број позиван неколико пута из сигурне куће. Број је припадао аташеу и шефу обезбеђења израелске амбасаде у Ослу Јигалу Ејалу. Претресом његове приватне резиденције, полиција затиче још двојицу Израелаца, са показатељима лажних пасошима других држава. Ејал се

⁴⁵⁹ Simon Reeve, *One Day in September: The Full Story of the 1972 Munich Olympics Massacre and the Israeli Revenge Operation "Wrath of God"*, op. cit., 215; David Tinnin, *Hit team*, op. cit., 117.

⁴⁶⁰ Justis- og beredskapsdepartementet, "Lillehammer-saken - Omstendigheter rundt drapet på Ahmed Bouchikhi den 21. juli 1973 og sakens senere håndtering av norske myndigheter," op. cit., 30; David Tinnin, *Hit team*, op. cit., 120 - 122.

⁴⁶¹ Justis- og beredskapsdepartementet, "Lillehammer-saken - Omstendigheter rundt drapet på Ahmed Bouchikhi den 21. juli 1973 og sakens senere håndtering av norske myndigheter," op. cit., 32; David Tinnin, *Hit team*, op. cit., 134 - 136.

⁴⁶² Aaron J. Klein, *Striking back: The 1972 Munich Olympics Massacre and Israel's deadly Response*, op. cit., 172; David Tinnin, *Hit team*, op. cit., 125 - 128.

позивао на дипломатски имунитет његове резиденције, али полиција поучена претходним искуством са лажним пасошима одлучује да ипак приведе двоје његових гостију.⁴⁶³

Норвешка полиција је у својим рукама сада имала прегршт доказа и шесторо оперативца Мосада. Поред тога, уведене су ригорозне патроле на свим граничним прелазима и аеродромима како би се спречило бекство осталих учесника. Коришћена литература наводи да су двоје оперативаца који су извршили убиство, као и заповедник Цезареје Мајк Харари и директор Мосада Зви Замир, пуким чудом успели да напусте Норвешку.⁴⁶⁴ Рафи Еитан ставља одговорност за дебакл на рамена директора Мосада Замира, чије понашање у Лилехамеру поистовећује са понашањем Исера Харела пре неуспешног напада на др Клајнвехтера. У жељи да се лично промовише кроз убиство Саламеа на годишњицу напада у Минхену, Замир се потпуно мешао у оперативно планирање извршења убиства и бекства оперативаца. Поврх свега је непотребно притискао да се убиство изврши што пре. У журби, Мајк Харари није саставио одговарајући Кидон тим, а његови људи су, поново у журби, извршили погрешну идентификацију таргетираног појединца. План бекства је био катастрофалан, јер није предвиђао да цео Кидон тим у року од неколико сати напусти државу у којој је извршено политичко убиство.⁴⁶⁵

По обичају, званични Израел је јавно негирао било какву умешаност у политичко убиство Бушикхија, као и да су ухапшена лица његови држављани. Са друге стране, из Тел Авива је на суђење послата Меир Розен, главни правни саветник израелског министарства спољних послова. Њој се у Норвешкој убрзо придружио колега Елеазар Палмор, као још један званични представник израелског министарства спољних послова.⁴⁶⁶ Долазак Меир Розен у Норвешку је правдан повредом Бечке конвенције о дипломатским односима, јер је двоје осумњичених лишено слободе у израелској резиденцији која ужива дипломатски имунитет. Прави разлог њеног доласка се вероватно крије у захтеву да јој се дозволи да насамо посети све ухапшене, са намером да заустави неконтролисано одавање података.⁴⁶⁷ Међутим, министар спољних послова Норвешке се лично заложио да јој се посета ухапшеним лицима не дозволи ни под којим условима. Израел је после четири дана негирања, ипак потврдио да су сва ухапшена лица његови држављани.⁴⁶⁸ Норвешко тужилаштво више пута преквалификује кривична дела за која терети ухапшена лица. У опцији су завера да се почини убиство и убиство, са запређеном казном доживотног затвора, односно кривично дело шпијунаже и обавештајног рада противног норвешким интересима, са запређеном казном од две године затвора. Истовремено, норвешка влада је најавила да

⁴⁶³ Aaron J. Klein, *Striking back: The 1972 Munich Olympics Massacre and Israel's deadly Response*, op. cit., 174; David Tinnin, *Hit team*, op. cit., 138 - 140; Dan Raviv and Yossi Melman, *Every spy a prince, The Complete History of Israeli Intelligence Community*, op. cit., 191.

⁴⁶⁴ Ronen Bergman, *Rise and Kill First: The Secret History of Israel's Targeted Assassinations*, op. cit., 174; Aaron J. Klein, *Striking back: The 1972 Munich Olympics Massacre and Israel's deadly Response*, op. cit., 174; Rafi Eitan, *Capturing Eichmann*, op. cit., 211.

⁴⁶⁵ Rafi Eitan, *Capturing Eichmann*, op. cit., 211 - 212.

⁴⁶⁶ Aaron J. Klein, *Striking back: The 1972 Munich Olympics Massacre and Israel's deadly Response*, op. cit., 176.

⁴⁶⁷ "Seek Release of Two Israelis in Connection with Killing," Jewish Telegraphic Agency, приступљено 11.11.2021. године, <https://www.jta.org/archive/seek-release-of-two-israelis-in-connection-with-killing>.

⁴⁶⁸ "Norway Determined to Solve Murder of Moroccan Regardless of Political Consequences," Jewish Telegraphic Agency, приступљено 11.11.2021. године, <https://www.jta.org/archive/norway-determined-to-solve-murder-of-moroccan-regardless-of-political-consequences-2-israelis-still>.

ће Лигала Ејала, израелског аташеа у чијем су стану ухапшена два лица, прогласити за *persona non grata*.⁴⁶⁹

Тужилаштво је у међувремену расписало Интерполове потернице за још осам лица, за која се сумњало да су умешана у убиство.⁴⁷⁰ Потернице су издате на основу доказа пронађених у сигурној кући, а који су указивали на повезаност овог политичког убиства са претходно поменутих политичким убиствима у Риму и Паризу. На пример, норвешка полиција је међу Арбеловим личним стварима пронашла кључеве и адресу сигурне куће у Паризу, за коју се сумњало да је коришћена у неком од претходних политичких убиства.⁴⁷¹ На основу прикупљених доказа, као особа која је руководила акцијом наводи се Јосеф „Мајк“ Харари, за кога се претпостављало да је извесни Јосиф Харар запослен у израелском министарству одбране.⁴⁷²

Изгледало је као да агонија за Мосад нема краја, а онда је почетком јануара 1974. године коначно почело суђење, које је било отворено за јавност. Сви наводи и шпекулације о овом политичком убиству су сада постали верификоване тврдње норвешког тужилаштва. Из разумљивих разлога, суђењу је присуствовао велики број новинара из целог света. Сви су желели да чују бројне детаље из истраге норвешке полиције, који су показивали да иза убиства стоје израелске институције у пуном капацитету.

Михаел Дорф, Зви Штајнберг, Ден Арбел, Силвија Рафаел, Мариен Гладникоф и Аврахам Гемер⁴⁷³ су званично били оптужени пред судом да су, као оперативци израелске обавештајне службе Мосад, учествовали у убиству Ахмада Бушикхија. Норвешки републички јавни тужилац Хакон Викиер је лично презентовао доказе до којих се дошло на основу исказа Арбела и Гладникофове. Доказивано је да је Гемер, на основу своје позиције у хијерархији Мосада, био заповедник групе којој се суди. За њега је утврђено да је неко време радио као секретар у израелској амбасад у Паризу.⁴⁷⁴ За Михаила Дорфа је утврђено да је две недеље пре убиства био ангажован у израелској амбасад у Ослу. Приватна резиденција Лигала Ејала, у којој су ухапшени Дорф и Штајнберг, је неколико пута коришћена за састанке делова Кидон тима.⁴⁷⁵ Ово је само мали део доказног материјала који је презентован пред јавношћу. Због своје осетљивости, већина доказа је ипак презентована суду без присуства публике, из разлога заштите односа Норвешке са другим државама.

На крају ћемо описати вероватно најбизарнији тренутак целог судског процеса. Поручник норвешке полиције Штајнер Равло је сведочио о томе како је Ден Арбел,

⁴⁶⁹ “Norwegian Government to Examine Overall Relations with Israel May Call for Eyal’s Expulsion,” Jewish Telegraphic Agency, приступљено 11.11.2021. године, <https://www.jta.org/archive/norwegian-government-to-examine-overall-relations-with-israel-may-call-for-eyals-expulsion-six-sus>.

⁴⁷⁰ Justis- og beredskapsdepartementet, “Lillehammer-saken - Omstendigheter rundt drapet på Ahmed Bouchikhi den 21. juli 1973 og sakens senere håndtering av norske myndigheter,” op. cit., 6.

⁴⁷¹ David Tinnin, *Hit team*, op. cit., 138 - 140; Simon Reeve, *One Day in September: The Full Story of the 1972 Munich Olympics Massacre and the Israeli Revenge Operation "Wrath of God"*, op. cit., 216.

⁴⁷² Justis- og beredskapsdepartementet, “Lillehammer-saken - Omstendigheter rundt drapet på Ahmed Bouchikhi den 21. juli 1973 og sakens senere håndtering av norske myndigheter,” op. cit., 6.

⁴⁷³ Ово су имена и презимена, под којима је ових 6 лица судски процесуирано у Норвешкој. Сматрамо оправданим, да се са одређеном резервом користе и ови идентитети.

⁴⁷⁴ “6 in Boushicki Murder Trial Accused of Being Mossad Agents,” Jewish Telegraphic Agency, приступљено 12.11.2021. године, <https://www.jta.org/archive/6-in-boushicki-murder-trial-accused-of-being-mossad-agents>.

⁴⁷⁵ “Details Emerge in Boushicki Murder Trial,” Jewish Telegraphic Agency, приступљено 12.11.2021. године, <https://www.jta.org/archive/details-emerge-in-boushicki-murder-trial>.

приликом својих напада клаустрофобије, више пута инсистирао да позове извесни телефонски број у Израелу. Арбел је тврдио да број припада његовом контакту у израелском министарству одбране, да ће контакт за хитне случајеве „Мико“ потврдити да он ради за израелску владу, те решити цео проблем дипломатским путем.⁴⁷⁶ У том тренутку је настао општи хаос у судници, јер су десетине новинара похрлиле напоље како би са телефонских говорница позвали дотични број телефона и разговарали са неким из Мосада. Понижење је било потпуно.

Суђење за шесторо оптужених је било окончано почетком 1974. године, док је истрага за додатних осам саучесника затворена тек 1977. године. Норвешки суд је у својој пресуди констатовао да је Мосад организовао политичко убиство Ахмада Бушикхија, јер је веровао да је дотични био члан организације Црни септембар.⁴⁷⁷ Силвија Рафаел и Аврахам Гемер су осуђени на пет и по година затвора, а Ден Арбел на пет година због учествовања у завери да се почини убиство. Мариен Гладникоф је осуђена на две и по године затвора због шпијунаже и саучесништва у кривичном делу. Зви Штајберг је због шпијунаже био осуђен на годину дана, док је Михаел Дорф био ослобођен због недостатка доказа.⁴⁷⁸ Петоро осуђених израелских држављана су наравно одслужили само мањи део затворске казне. Већ 1975. године су помиловани и протерани ван Норвешке, претпоставља се у оквиру неког међудржавног договора између Израела и Норвешке.⁴⁷⁹

Остаје тајна какве је све уступке Норвешка прихватила да учини Израелу. У поменутом извештају истражног комитета норвешке Владе из 1998. године, пише да је установљено да је у међувремену сва кореспонденција норвешких обавештајних служби из 1973. године физички уништена без било каквог образложења.⁴⁸⁰ Норвешка је на међународном плану била способна да направи много већи политички проблем због израелског нарушавања њеног суверенитета. Поређења ради, Савет безбедности је после операције „Пролеће младости“ донео резолуцију у којој осуђује Израел. Изгледа да је у овом случају све остало на нивоу билатералних односа две државе. Држава Израел никада није званично преузела, ни негирала одговорност за политичко убиство Бушикхија. Литература наводи да је Шимон Перес једини израелски званичник који је 1996. године као председник владе, преко приватних канала упутио извињење породици Бушикхи и понудио да плати одштету. Компензација је на крају плаћена, али без прихватања званичне одговорности.⁴⁸¹ Ово се узима као посредно признање да је ово политичко убиство било грешка.

Звика Замир је 1974. године смењен са места директора Мосада. Бројни обавештајни ресурси коришћени за систематско извођење интитуционалних политичких убистава у Европи, били су компромитовани и угрожени. Међу доказима у афери Лилехамер је пронађена и цедуља која је упућивала на огранак унутар Мосада тзв. „Сенат“. Откривене су

⁴⁷⁶ Aaron J. Klein, *Striking back: The 1972 Munich Olympics Massacre and Israel's deadly Response*, op. cit., 175.

⁴⁷⁷ Justis- og beredskapsdepartementet, "Lillehammer-saken - Omstendigheter rundt drapet på Ahmed Bouchikhi den 21. juli 1973 og sakens senere håndtering av norske myndigheter," op. cit., 5.

⁴⁷⁸ "5 Convicted in Boushicki Trial to Appeal to Norwegian Supreme Court," Jewish Telegraphic Agency, приступљено 13.11.2021. године, <https://www.jta.org/archive/5-convicted-in-boushicki-trial-to-appeal-to-norwegian-supreme-court>.

⁴⁷⁹ Ronen Bergman, *Rise and Kill First: The Secret History of Israel's Targeted Assassinations*, op. cit., 175.

⁴⁸⁰ Justis- og beredskapsdepartementet, "Lillehammer-saken - Omstendigheter rundt drapet på Ahmed Bouchikhi den 21. juli 1973 og sakens senere håndtering av norske myndigheter," op. cit., 8.

⁴⁸¹ Aaron J. Klein, *Striking back: The 1972 Munich Olympics Massacre and Israel's deadly Response*, op. cit., 176.

његове централне европске просторије у Хагу.⁴⁸² У сарадњи са норвешким тужилаштвом, италијански и француски државни органи су одлучили да поново отворе своје истраге о политичким убиствима која су се десила у Риму и Паризу током 1972. и 1973. године. Описи идентитета осумњичених у њиховим истрагама, поклапали су се са неким осумњиченим лицима из Лилехамера. Нпр. за Силвију Рафаел и Зви Штајнберга је било утврђено да су изнајмљивали станове у Паризу у време убиства Хамшарија и Будије. Силвија Рафаел је користила лажни идентитет фоторепортерке, који јој је омогућавао да неометано путује по иностранству и фотографише таргетиране појединце и локације. У једном од изнајмљених станова у Паризу, француска полиција је пронашла кључеве од мноштва других „сигурних станова“.⁴⁸³ Суд у Риму је 4. априла 1975. године издао налог за хапшење 12 лица у случају убиства Ваела Зуаитера, од којих је њих 11 већ било обухваћено оптужницом у афери Лилехамер. Италијански суд је покушао да спроведе суђење у одсуству овим лицима, али се од тога убрзо одустало због посредности и недовољне снаге доказа.⁴⁸⁴ Интересантно је да, поред свега горенаведеног, ни италијански, ни француски истражни органи, нису ни у једном тренутку формално од Норвешке затражили екстрадицију осуђених за убиство Бушикхија.

5.5.7. Интеррегнум у кампањи политичких убистава

Суспендовање кампање израелских политичких убистава у иностранству, у периоду између 1973. и 1978. године, дошло је као резултат комбинације више политичких фактора и историјских околности.

После дебакла који се десио у Лилехамеру 1973. године и свих политичких последица које је произвео, разумљиво је да се Голда Меир определила да моментално суспендује све даље активности. Осуђени оперативци Мосада су седели у норвешком затвору, док су у Италији и Француској вођене опсежне полицијске истраге. Ове околности смо опширније описали у претходном потпоглављу. Истражни и судски процеси су скренули превише међународне позорности према Израелу, оптуженом да као држава организује кампању терора, политичког насиља и државног тероризма. Ако ни због чега другог, постојали су снажни практични разлози да се привремено престане са институционалним политичким убиствима. Нико није могао са сигурношћу да зна шта је од ресурса коришћених у претходним политичким убиствима (логистика, сигурне куће, лажни идентитети...) било компромитовано истрагама Интерпола, европских полиција и њихових тајних служби. Последње што је држави Израел требало, је да још неки припадник њених служби безбедности буде ухапшен или још горе, буде убијен у иностранству.

Година 1973. је била тешка за Израел и због четвртог конвенционалног рата, вођеног против коалиције арапских држава. Јомкипурски рат се, поред рата за независност, сматра најтежим конвенционалним војним сукобом у којем је Израел учествовао. Голда Меир ће о

⁴⁸² Justis- og beredskapsdepartementet, “Lillehammer-saken - Omstendigheter rundt drapet på Ahmed Bouchikhi den 21. juli 1973 og sakens senere håndtering av norske myndigheter,” op. cit., 31.

⁴⁸³ Justis- og beredskapsdepartementet, “Lillehammer-saken - Omstendigheter rundt drapet på Ahmed Bouchikhi den 21. juli 1973 og sakens senere håndtering av norske myndigheter,” op. cit., 33; Dan Raviv and Yossi Melman, *Every spy a prince, The Complete History of Israeli Intelligence Community*, op. cit., 190.

⁴⁸⁴ Justis- og beredskapsdepartementet, “Lillehammer-saken - Omstendigheter rundt drapet på Ahmed Bouchikhi den 21. juli 1973 og sakens senere håndtering av norske myndigheter,” op. cit., 34.

њему говорити као рату против опстанка државе и нације. Губици у људству и техници су у почетним данима рата били такви, да је министар одбране Моше Дајан исказао бојазан да ли ће „Трећи храм“ (мисли се на државу Израел *прим. аут.*) преживети.⁴⁸⁵

На рачун израелских обавештајних служби, пре свега Мосада, плуштале су оптужбе да војни напад Египта и Сирије није откривен на време, јер су сви ресурси били коришћени за организовање институционалних политичких убиства терориста широм Европе.⁴⁸⁶ Колико год проблема да је правио тероризам палестинских Арапа, он у том тренутку није представљао егзистенцијалну претњу за државу Израел. Конвенционални рат против коалиције арапских држава јесте био егзистенцијална претња, а управо то су израелске обавештајне службе у значајној мери занемариле.

Јомкипурски рат је имао своје далекосежне политичке и стратешке последице. Египат и Сирија нису успели да војно поразе и униште Израел, али се ни у Израелу нико није осећао као победник. Било је јасно да би Израел прошао много горе, да није било директне политичке и војне помоћи САД. Помоћ дата у рату и потреба да се уништена армија обнови, су израелско политичко и војно руководство подредило америчком политичком утицају у неупоредиво већој мери него што је то био случај пре 1973. године. Захваљујући притиску САД, Израел ће годинама учествовати у низу политичких преговора са арапским државама, који ће резултирати мировним споразумима са Сиријом 1974. године и Египтом 1975. године. Политички процес решавања сукоба на Блиском истоку под вођством САД ће се завршити преговорима у Кемп Дејвиду септембра 1978. године.⁴⁸⁷

У датом периоду, Израел је паралелно са спољнополитичким променама пролазио и кроз значајна унутрашња политичка превирања. Завршетак преговора са Египтом и Сиријом се подударио са доласком на власт прве, десно оријентисане владе у историји Израела. Менахем Бегин ће наставити курс блиске сарадње са САД, али се неће либити да повлачи политичке потезе који ће изазивати тензије у односима две државе. Разлог томе је чињеница да је партија Ликуд 1978. године преузела власт у држави која је успела да се наоружа у поприличној мери и да после пет година поврати значајан део националног самопоуздања. Све ове околности су Ликуду и Бегину дале већу слободу да снажно крену да остварују постулате „јастребовске“ политичке агенде.⁴⁸⁸

Менахем Бегин ће своју политичку и безбедносну агенду између осталог остваривати и кроз поновно покретање механизма институционалних политичких убиства. Бегин је и у опозицији давао снажну подршку политици институционалних политичких убиства. Поводом масакра израелских олимпијаца у Минхену 1972. године, његов став је био: „Морамо да уклонимо ове криминалце и убице са лица земље, да их испунимо страхом

⁴⁸⁵ Dejan Jovanović and Dušan Radonjić, “Israeli State-building Idea as Defense Against Antisemitism,” in *Synagogues and Jewish Heritage in Southeastern Europe*, ed. Rastislav Stojsavljević (Novi Sad: Arhiv Vojvodine, 2021), 56; Amos Perlmutter, Michael Handel and Uri Bar-Joseph, *Two minutes over Baghdad*, op. cit., 27.

⁴⁸⁶ Ronen Bergman, *Rise and Kill First: The Secret History of Israel's Targeted Assassinations*, op. cit., 178 - 181.

⁴⁸⁷ Efraim Inbar, *Israel's National Security Issues and challenges since the Yom Kippur War* (London: Routledge Press, 2008), 15 - 20; David Reynolds, *Summits: Six Meetings That Shaped the Twentieth Century* (New York: Penguin Books Ltd, 2007), 285 - 360; Yitzhak Shamir, *Summing Up: An Autobiography*, op. cit., 102 - 105; Martin Gilbert, *Israel: A History*, op. cit., 427 - 457.

⁴⁸⁸ Efraim Inbar, *Israel's National Security Issues and challenges since the Yom Kippur War* op. cit., 15 - 20; Yitzhak Shamir, *Summing Up: An Autobiography*, op. cit., 94 - 97.

тако да више не могу да иницирају насиље. Уколико нам је (Израелу прим. аут.) потребна посебна јединица која ће ово учинити, онда је сада време да је направимо.“⁴⁸⁹

Са друге стране, број терористичких напада организација палестинских Арапа на израелске држављане, амбасаде и компаније ван Израела, почео је нагло да опада 1974. године. Израелска научна литература главни разлог види у Арафатовој перцепцији да је интернационализација проблема палестинских Арапа била остварена. Отмице авиона и напади у европским државама су служили да се скрене пажња међународне заједнице на Блиски исток. Арафат је био добро свестан да, сада када има светску пажњу, мора да се окрене ка дипломатском решавању проблема и да терористичке активности могу само да наносе штету његовој политичкој агенди.⁴⁹⁰

5.5.8. Институционално политичко убиство Вадија Хадада

Вади Хадад⁴⁹¹ представља једну од значајних политичких личности чију смрт истражујемо у оквиру овог поглавља. Његов терористички досије је био попуњен бројним актима међународног тероризма које нико не доводи у питање. Споменули смо да је био заменик Џорџа Хабаша у радикалној марксистичкој организацији ПФЛП и да је са те позиције организовао прву отмицу авиона Ел Ал, лет број 426 на релацији Рим - Тел Авив у јулу 1968. године.⁴⁹² У августу 1969. године је успешно организовао отмицу још једног авиона, лета број 840 на релацији Рим - Тел Авив. Почетком септембра 1970. године је организовао симултану отмицу пет међународних авиона, која је на крају резултирала масакром и прогоном палестинских Арапа из Јордана.⁴⁹³ Џорџ Хабаш се после масакра јавно одрекао даљих отмица, међутим то није зауставило Хадада. Почетком маја 1972. године је организовао још једну отмицу авиона, на линији Брисел - Тел Авив, такозвану отмицу Сабена.⁴⁹⁴ Истог месеца је организовао и масакр на Лод аеродрому у Тел Авиву, када је убијено 26 људи, а њих 78 је било рањено.⁴⁹⁵ У октобру 1972. године је организовао отмицу авиона Луфтханзе, због које су немачке власти одлучиле да пусте на слободу тројицу преживелих терориста из Минхена.⁴⁹⁶ У јуну 1973. године, израелске обавештајне службе су у Риму пресреле двојицу Хададових људи, који су имали задатак да детонирају аутобомил са експлозивом испред просторија авио компаније Ел Ал.⁴⁹⁷

До дефинитивног разлаза између Хабаша и Хадада долази када је Хабаш одлучио да прихвати директиву ПЛО и привремено обустави извођење међународних терористичких напада, укључујући отмице путничких авиона. Хадад је био изричито против. По неким научним изворима, Хадад је ПФЛП напустио са неколико десетина њему лично лојалних

⁴⁸⁹ Aaron J. Klein, *Striking back: The 1972 Munich Olympics Massacre and Israel's deadly Response*, op. cit., 90.

⁴⁹⁰ Ronen Bergman, *Rise and Kill First: The Secret History of Israel's Targeted Assassinations*, op. cit., 181; Aaron J. Klein, *Striking back: The 1972 Munich Olympics Massacre and Israel's deadly Response*, op. cit., 187.

⁴⁹¹ У коришћеној страној научној литератури познат као: Wadie Haddad, Wadia Haddad, Wadi Haddad, Abu Hasan.

⁴⁹² Ronen Bergman, *Rise and Kill First: The Secret History of Israel's Targeted Assassinations*, op. cit., 135.

⁴⁹³ Michael Newton, *The encyclopedia of kidnappings*, op. cit., 82.

⁴⁹⁴ Ronen Bergman, *Rise and Kill First: The Secret History of Israel's Targeted Assassinations*, op. cit., 138.

⁴⁹⁵ Ronen Bergman, *Rise and Kill First: The Secret History of Israel's Targeted Assassinations*, op. cit., 140.

⁴⁹⁶ Aaron J. Klein, *Striking back: The 1972 Munich Olympics Massacre and Israel's deadly Response*, op. cit., 184.

⁴⁹⁷ Ronen Bergman, *Rise and Kill First: The Secret History of Israel's Targeted Assassinations*, op. cit., 168.

људи, док постоје и наводи у литератури који сугеришу да је Хадад био избачен из чланства организације.⁴⁹⁸ Од свих активности организованих у наредном периоду, највише се истиче чувена отмица авиона Ер Франс у јуну 1976. године. Хададови људи су отети авион преусмерили у главни град Уганде Ентебе, а отмица се завршила једном од најодважнијих акција спасавања талаца у израелској историји.⁴⁹⁹ Хабаши и ПФЛП су се након Ентебеа, чак и званично оградили од Хадада и свих његових акција.⁵⁰⁰

Архива совјетских пребега садржи документацију по којој се види да је Вади Хадад интензивно сарађивао са совјетским КГБ. Хададови људи су за КГБ изводили политичка убиства дисидената из Совјетског савеза и источноевропских држава, а за узврат би добијали информације и помоћ у наоружању.

У тренутку талачке кризе у Ентебеу, Вади Хадад се већ одавно налазио на црној листи израелских обавештајних служби. Тек 1978. године су се поново стекли сви услови да његово политичко убиство буде организовано. Премијер Менахем Бегин је дао дозволу да се настави са политиком институционалних политичких убистава, сад је само требало доћи до Хадада који је био такозвана „тврда мета“. Дотични је живео у Багдаду, под заштитом ирачке службе безбедности. Имао је снажно лично обезбеђење, готово да није путовао, нити напуштао земљу. За Цезареју је било изузетно тешко изводљиво да пошаље Кидон тим у Ирак. Тражен је прикривенији начин. Прилика се изгледа указала пробијањем безбедносног прстена око њега, односно када су Израелци успели да заврбују некога из његовог најближег окружења.⁵⁰¹

Вади Хадад је отрован, врло вероватно неким биолошким или радиоактивним материјалом. Коришћени израелски научни извори се разилазе у начину на који је отров унет у тело. Арон Клајн, Нисим Мишал и Мајкл Бар - Зохар наводе да му је неко из најближег окружења, као поклон уручио паковање белгијских чоколадица напуњених отровом. Очекивало се да жртва неће поделити поклон ни са ким, јер је било опште познато да је Хадад био неконтролисани љубитељ чоколаде.⁵⁰² Ронен Бергман наводи другачију верзију. По њој је Хададу, заврбовани сарадник Мосада, заменио пасту за зубе са отрованом пастом. По овој верзији, Хадад је дужи временски период редовно уносио мање количине отрова, утрљавајући га у десни. Када се довољна количина отрова акумулирала у његовом телу, појавили су се први симптоми и његова животна прича је била завршена.⁵⁰³ Са обзиром на чињеницу да је Бергманова књига објављена готово 15 година након Клајнове и 8 година након Мишалове и Бар - Зохарове, могуће је да су израелски војни цензори прво пласирали причу о отровној чоколади, јер је у том тренутку и даље постојала потреба да се заштити заврбовано лице које је помогло у тровању Хадада пастом за зубе.

⁴⁹⁸ Kai Bird, *Crossing Mandelbaum Gate: Coming of Age between the Arabs and Israelis*, (New York: Shimon & Schuster, 2010). 293.

⁴⁹⁹ Детаљније о операцији ослобађања талаца у Ентебеу, погледати у: Moshe Betser and Robert Rosenberg, *Secret soldier: The True Life Story of Israel's Greatest Commando*, op. cit., 239 - 279; Aaron J. Klein, *Striking back: The 1972 Munich Olympics Massacre and Israel's deadly Response*, op. cit., 184.

⁵⁰⁰ Sarah Irving, *Leila Khaled: Icon of Palestinian Liberation*, op. cit., 64 - 65.

⁵⁰¹ Aaron J. Klein, *Striking back: The 1972 Munich Olympics Massacre and Israel's deadly Response*, op. cit., 185.

⁵⁰² Aaron J. Klein, *Striking back: The 1972 Munich Olympics Massacre and Israel's deadly Response*, op. cit., 185; Majkl Bar-Zohar i Nisim Mišal, *Mosad: najveće misije izraelske tajne službe*, op. cit., 311.

⁵⁰³ Ronen Bergman, *Rise and Kill First: The Secret History of Israel's Targeted Assassinations*, op. cit., 201.

Оно око чега се сви научни извори слажу, јесте двомесечна агонија у којој је Вади Хадад преминуо, као и да је та агонија вероватно у корелацији са дужином списка његових терористичких аката. Хадад је прво изгубио апетит и нагло смршао преко 15 килограма. Ирачки лекари су констатовали да му имуни систем константно пропада, добио је хепатитис и временом све бројнија унутрашња крварења. Крварења је имао на мозгу, у плућима, око срца, корена језика, поткожном ткиву и око телесних отвора.⁵⁰⁴ Захваљујући својој претходној сарадњи са КГБ, Хадад је 19. марта 1978. године приватним авионом хитно пребачен у болницу у Источном Берлину. Ни врхунски немачки доктори нису могли да учине ништа за њега. На крају је констатовано да му коштана срж убрзано губи функцију, па му је пред саму смрт констатована акутна леукемија. Хадад је преминуо 11 дана од доласка у Берлин, а као званичан узрок смрти је наведена леукемија. Чиме је тачно Хадад био убијен никада није званично откривено, упркос свим медицинским анализама, прегледима и аутопсији.⁵⁰⁵

Смрт Вади Хадада је представљала удар на репутацију и лојалност многих. Из тог разлога постоје различите верзије око тога ко је одговоран за његову смрт. Ми верујемо да је највероватније био отрован или озрачен радиоактивним материјалом од стране израелских обавештајних служби. На основу последица, очигледно је да се ради о веома софистицираном отрову или биолошком агенсу, који је тада могао да буде доступан само врхунским обавештајним службама каква је Мосад. Додатно, на основу списка терористичких напада које је организовао, видимо да су му мете увек били Јевреји, држављани Израела и израелске компаније. На основу тога, може се тврдити да је Израел имао највише мотива да Вади Хадад више не буде међу живима.

Постојала су одређена нагађања да је за његову смрт одговорна нека арапска терористичка организација или ирачки председник Садам Хусеин. Да је то био случај, чини нам се вероватнијим да би га дотични убили на много једноставнији начин, нпр. ватреним оружјем. Садам Хусеин би једноставно послао неколико војника до његове куће да изврше ликвидацију, пошто се није либио да тако побије пола своје Бат партије. Његова смрт јесте представљала срамоту за Ирак и ирачке службе безбедности, јер нису успели да га сачувају у сред Багдада. Прст сумње је био уперен и према његовим најлојалнијим саборцима, односно да је неко међу њима био заврбован од стране Израела.

Лејла Кхалед ће годинама касније тврдити да је Хадад ипак преминуо од леукемије, а да је Мосад само искористио његову смрт да гради мит о својој моћи и оперативним способностима.⁵⁰⁶ Проблем у њеној тврдњи је то што се нико из Мосада није оглашавао о овом случају више од 30 година, када су почеле да се појављују прве гласине. И лекари источнонемачке болнице су се нашли у непријатној ситуацији, тј. да нису способни ни да констатују узрок болести и смрти. КГБ није успео да заштити свог важног сарадника.

Свима њима је одговарала званична верзија по којој је узрок смрти случајна леукемија, иако многе ствари нису логичне. На пример, ни ирачки ни немачки доктори га ни у једном тренутку нису лечили од леукемије. Ако је Хадад имао леукемију неко време,

⁵⁰⁴ Ronen Bergman, *Rise and Kill First: The Secret History of Israel's Targeted Assassinations*, op. cit., 202.

⁵⁰⁵ Aaron J. Klein, *Striking back: The 1972 Munich Olympics Massacre and Israel's deadly Response*, op. cit., 185.

⁵⁰⁶ "Interview with Leila Khaled: 'BDS is effective, but it doesn't liberate land'," +972 Magazine, приступљено 23.11.2021. године, <https://www.972mag.com/interview-with-leila-khaled-bds-is-effective-but-it-doesnt-liberate-land/>.

зашто би у терминалној фази болести био малтретиран транспортом од Багдада чак до Берлина и то као веома ургентни пацијент? Данашња медицина није у стању да спасе или продужи живот пацијентима у терминалној фази канцера, а камоли пре 50 година. Шта је ургентно у терминалној фази канцера, када се зна да пацијенту нема спаса? И све то, само да би 11 дана касније свеједно преминуо у немачкој болници.

Држава Израел никада није званично преузела, ни негирала одговорност за политичко убиство Вадија Хадада, мада јој га огромна већина светске академске заједнице приписује. Исто као у претходним примерима које смо истражили и овде проналазимо симболички карактер, односно додатну комуникативну функцију у виду пројектовања надмоћи над таргетираним појединцем кроз начин његове смрти. Вади Хадад је по струци био доктор медицине, а умро је на веома дуготрајан и болан начин. Ни он сам, ни најбољи ирачки, ни најбољи немачки лекари, нису могли да му помогну у медицинском третману. Његова малобројна терористичка организација се после његове смрти распала и постала још један снажан аргумент оних који заговарају примену политичких убистава, као ефективног инструмента државне политике у борби против тероризма.

5.5.9. Институционално политичко убиство Али Хасан Саламеа

Али Хасан Саламе⁵⁰⁷ се од већине тадашњих заповедника у ПЛО, разликовао по јаком породичном педигреу, аристократском узгоју и веома ексцентричном понашању. Отац му је био Шеик Хасан Саламе, чувени ратни заповедник палестинских Арапа из времена пре оснивања државе Израел. Шеик Хасан је током арапског револта 1936 - 1939. године, предводио руље и банде у Рамли, оставши познат по бруталности политичког насиља вршеног над Јеврејима. Био је толико близак са нацистичким колаборационистом јерусалимским муфтијом Хаџ Амин Хусеинијем, да су заједно избегли када је муфтија био приморан да бежи за Багдад. Био је у муфтијиној личној пратњи током посета нацистичкој Немачкој и договарањима са Хитлером око судбине Блиског истока. Био је део петочланог тима који је крајем 1944. године убачен иза непријатељских линија, са циљем изазивања побуне арапског становништва против Велике Британије.⁵⁰⁸

Шеик Хасан Саламе је погинуо 1948. године, као ратни заповедник трупа палестинских Арапа у рату који је вођен против независности Израела.⁵⁰⁹ Занимљива коинциденција да је Шеик Хасан погинуо током борби које су вођене око Јерусалима са трупама израелске паравојне организације Иргун, чији је члан тада био Менахем Бегин. Бегин ће у својству премијера државе Израел, тачно 31 годину касније, одобрити институционално политичко убиство његовог сина, Али Хасан Саламеа.

Већина коришћених научних извора сматра да је смрћу Али Хасан Саламеа окончана серија институционалних политичких убистава, која су се десила као реталијација државе Израел на масакр у Минхену 1972. године. Овде напомињемо да се са овим ставом слажемо делимично. Ову серију институционалних политичких убистава, не посматрамо искључиво

⁵⁰⁷ У коришћеној страниј научној литератури познат и као: *Ali Hassan Salameh, Abu Hassan*.

⁵⁰⁸ Kai Bird, *The Good Spy: The Life and Death of Robert Ames*, op. cit., 92 - 94; Boaz Ganor and Liram Koblenz-Stenzler, *Israel's Targeted Killing Policy: Moral, Ethical & Operational Dilemma*, op. cit., 79; David Tinnin, *Hit team*, op. cit., 37.

⁵⁰⁹ Kai Bird, *The Good Spy: The Life and Death of Robert Ames*, op. cit., 95; David Tinnin, *Hit team*, op. cit., 38.

као реталијацију против одговорних за Минхен, нити као изоловану *ad hoc* кампању политичких убистава, већ као почетак државне кампање која ће бити настављена деценијама након смрти Саламеа. Међутим, из разлога формирања структуре излагања у нашем истраживању, односно груписања сродних институционалних политичких убистава у одговарајућа поглавља и потпоглавља, случај Али Хасан Саламеа је последњи који ћемо истражити у оквиру овог поглавља.

У коришћеној научној литератури постоје извесна неслагања око конкретних израелских мотива у тренутку извршења овог политичког убиства. Сматрамо да су сви наведени мотиви подједнако важни, односно, да су кумулативно допринели израелској решености да Саламе буде убијен. Анализирамо их хронолошким редом њиховог настанка.

Терористичке активности организације Црни септембар и Саламеа, описиване су у претходним потпоглављима. У групи терориста, одабраних за лишавање живота због масакра 11 израелских олимпијаца у Минхену 1972. године, држава Израел га је одредила као најодговорнијег. Ово јесте донекле нелогично, јер је Саламе имао Абу Ијада и Абу Дауда изнад себе у хијерархији организације Црни септембар, исто као и у хијерархији ПЛО. По организационој и командној одговорности, Саламе јесте међу најодговорнијима, али дефинитивно није био најодговорнији. Ово су Абу Ијад и Абу Дауд потврдили у својим аутобиографијама. По њиховим наводима, њих двојица су у потпуности осмислили терористички напад у Минхену, од одлуке да се напад изведе током Олимпијских игара, до тривијалности као што је одабир кодног имена.⁵¹⁰ Могуће објашњење откуд Саламе на врху Мосадове листе одговорних, може да буде у његовој склоности да се јавно хвали и присваја „заслуге“ које нису његове. Хвалисање је вероватно стигло до неког израелског сарадника задуженог за прикупљање информација међу палестинским Арапима. Дојава Мосаду, спојена са дотадашњом озлоглашеном репутацијом, била је довољна да се у његов досије код Мосада упише као чињеница која након тога није довођена у питање.⁵¹¹

Невезано од масакра у Минхену, Али Хасан Саламе је, као један од тројице вођа Црног септембра, био директно одговоран за организовање бројних других терористичких напада усмерених против државе Израел, Јевреја и њихове имовине у свету. Научна литература истиче: саботажу рафинерије нафте у Ротердаму 1971. године, убиство пет Арапа 1972. године у Келну за које се сумњало да су сарадници Мосада, организовање отмице Сабена авиона 1972. године, дизање у ваздух резервоара са нафтом у Трсту 1972. године, погибију члана израелске амбасаде у Лондону од писма бомбе 1972. године, напад на израелску амбасад у Бангкоку, планирање убиства Голде Меир приликом посете Риму 1973. године, убиство и рањавање неколико оперативаца Тсомет сектора Мосада у Европи између 1972. и 1974. године. Као заповедник „Снага 17“,⁵¹² које су представљале неку врсту ПЛО обавештајне службе, Саламе је морао да буде умешан у организовање великог броја терористичких напада, чак и да их лично одобри.⁵¹³

⁵¹⁰ Aaron J. Klein, *Striking back: The 1972 Munich Olympics Massacre and Israel's deadly Response*, op. cit., 32 - 35.

⁵¹¹ Aaron J. Klein, *Striking back: The 1972 Munich Olympics Massacre and Israel's deadly Response*, op. cit., 194.

⁵¹² Neil C. Livingstone and David Halevy, *Inside the PLO: Covert Units, Secrets Funds, and the War against Israel and the United States*, op. cit., 72, 108 - 122.

⁵¹³ Boaz Ganor and Liram Koblenz-Stenzler, *Israel's Targeted Killing Policy: Moral, Ethical & Operational Dilemma*, op. cit., 79; Kai Bird, *The Good Spy: The Life and Death of Robert Ames*, op. cit., 90, 128 - 129; Aaron J. Klein, *Striking back: The 1972 Munich Olympics Massacre and Israel's deadly Response*, op. cit., 195.

Потрага за Али Хасан Саламеом је резултирала обавештајном катастрофом Мосада и његових оперативаца у Лилехамеру 1973. године. Ово смо детаљно описали у потпоглављу о политичком убиству Ахмада Бушикхија. Овде ћемо само кратко поновити да је овај обавештајни фијаско привремено довео до суспендовања кампање институционалних политичких убистава у Европи, да је нанео немерљиву штету репутацији Мосада и свим напорима изградње перцепције његове моћи. Колика је штета том приликом била нанета, може се видети из чињенице да 47 година касније, не постоји бољи пример нарушавања тајновитости рада Мосада и Цезареје од случаја Лилехамер. Хасан Саламе готово да никад није давао интервјуе, али тада није успео да одоли прилици да јавно исмева Мосад и Израел због њиховог неуспеха.⁵¹⁴ Поправка репутације способности израелских обавештајних служби је постала условљена чињеницом да ли је Саламе жив или је умро насилном и неприродном смрћу.

Други важан политички мотив за убиство Саламеа, били су његови контакти и везе са САД и обавештајном агенцијом ЦИА. Најцитиранији научни извор о овом односу је биографија бившег високопозиционираног званичника америчке обавештајне агенције Роберта Ејмса,⁵¹⁵ који је изградио контакт са Саламеом. Иако је ПЛО у Сједињеним Америчким Државама сматрана терористичком организацијом са којом је било забрањено сарађивати, ЦИА је ипак годинама покушавала да отвори тајни канал комуникације. Када је политичка криза у Јордану постала критична по краља Хусеина, извор информација у табору палестинских Арапа је био више него потребан. Тај извор ће постати Али Хасан Саламе, наравно уз дозволу Јасера Арафата.⁵¹⁶ САД су до тог тренутка морале да се о ситуацији на Блиском истоку информишу доминантно преко израелских обавештајних служби. На овај начин су добили прилику да сукоб сагледају из угла обе стране. Политичка ситуација у Јордану се временом разрешила, али се блискоисточни сукоб наставио. Информације које је Саламе могао да доставља Американцима су остале једнако корисне и пожељне, јер је само било питање времена где ће се отворити ново жариште. Показаће се да је то Либан у који су се склонили ПЛО и десетине хиљада палестинских Арапа протераних из Јордана.

Размена информација између ЦИА и ПЛО ће временом кулминирати у размену услуга. Као захвалност за могућност политичке сарадње са САД, ПЛО је обуставила све терористичке нападе на америчке држављане, компаније и амбасаде.⁵¹⁷ САД ће узвратити позивањем Јасера Арафата да се обрати Скупштини Уједињених Нација 1974. године. Као обезбеђење у његовој пратњи ће бити и Али Хасан Саламе.⁵¹⁸ Организацији „Снага 17“ којом је руководио Саламе, је у неком тренутку пружена практична обука од стране ЦИА.⁵¹⁹ Током грађанског рата у Либану, Саламеови људи су физички обезбеђивали зграду амбасаде САД у Бејруту. Оваква помоћ је посебно добила на значају, после отмице и

⁵¹⁴ Ronen Bergman, *Rise and Kill First: The Secret History of Israel's Targeted Assassinations*, op. cit., 204.

⁵¹⁵ Детаљније о Роберту Ејмсу погледати у: Fred Burton and Samuel M. Katz, *Beirut rules: the murder of a CIA station chief and Hezbollah's war against America and the West* (New York: Penguin Random House, 2018).

⁵¹⁶ Kai Bird, *The Good Spy: The Life and Death of Robert Ames*, op. cit., 100; Majkl Bar-Zohar i Nisim Mišal, *Mosad: najveće misije izraelske tajne službe*, op. cit., 248.

⁵¹⁷ Kai Bird, *The Good Spy: The Life and Death of Robert Ames*, op. cit., 147.

⁵¹⁸ Abdallah Frangi, *The PLO and Palestine*, op. cit., 143 - 145; Kai Bird, *The Good Spy: The Life and Death of Robert Ames*, op. cit., 154.

⁵¹⁹ Kai Bird, *The Good Spy: The Life and Death of Robert Ames*, op. cit., 173.

убиства америчког амбасадора Френсиса Мелоуа 1976. године.⁵²⁰ Исте 1976. године, Саламе је, после седам година сарадње са ЦИА, први пут био званични гост америчке владе у Вашингтону и Ленглију. Посету ће искористити и као медени месец са Георгином Ризк, па ће посетити Дизниленд у Калифорнији и Хавајска острва.⁵²¹

Израел је наравно имао своју политичку и безбедносну агенду. Саламе је у тренутку покретања операције живео у Бејруту. У односу на 1973. годину, када је константно мењао место свог боравка и правио проблеме Мосаду у његовом праћењу, Саламе је сада имао сталну кућну адресу. То је у многоне олакшавало ствари. Велики проблем је остао Бејрут и слободно кретање по њему. Операција слична „Пролећу младости“, са упадом специјалних израелских војних снага, није долазила у обзир пошто је том тренутку у Либану беснео грађански рат. Из истог разлога, ни одлазак двоцифреног броја чланова Кидон тима у Бејрут није долазио у обзир.⁵²²

Као и сваки претходни пут, за планирање је било потребно сазнати детаљне информације о кретању таргетираног појединца, како би се сагледале његове навике и животна рутина. Претпостављамо да безбедносни прстен око њега није могао бити пробијен, па је одлучено да се искористе оперативци Цезареје дубоко у илегалци са лажним идентитетима. Питање је било одакле да се крене. Сви коришћени израелски научни извори наводе исти одговор. Аналитика Мосада је, посматрајући бројне фотографије, приметила да је маркантни Саламе константно у одличној физичкој форми. На основу тога је закључено да готово сигурно редовно тренира у некој од бејрутских теретана, а њих крајем 70-их није било много. Оперативци Цезареје су упућени да их све обиђу. Врло брзо је Саламе лоциран у једној од њих.⁵²³

Израелска телевизија Канал 13 је 2019. године емитовала документарни серијал „Списак за одстрел“ (*Reshimat Hisul*) у којем се једна документарна емисија бави убиством Али Хасан Саламеа. У емисији је емитован цензурирани интервју са човеком затамњеног лица, за којег се тврди да је агент Мосада који је лоцирао Саламеа у Бејруту.⁵²⁴ У Мосадовом маниру, контакт је остварен тако да га таргетирани појединац иницира, а на начин који је општеприсутан и дан данас пошто смо ми мушкарци прилично сујетна бића. Оперативац Мосада је упорно погрешно изводио вежбу трбушњака, што је Саламеа подстакло да му приђе и коригује га. Агент је покренуо разговор о спорту, затражио још пар савета о тренинзима и то је било довољно. После неколико заједничких посета теретани, њих двојица су постали пријатељи.⁵²⁵ Оперативац је унапред био припремљен како да се свиди

⁵²⁰ “History of the U.S. and Lebanon,” U.S. Embassy in Lebanon, приступљено 27.11.2021, <https://lb.usembassy.gov/our-relationship/policy-history/io/>.

⁵²¹ Kai Bird, *The Good Spy: The Life and Death of Robert Ames*, op. cit., 179 - 180; Fred Burton and Samuel M. Katz, *Beirut rules: the murder of a CIA station chief and Hezbollah's war against America and the West*, op. cit., 23 - 33.

⁵²² Ronen Bergman, *Rise and Kill First: The Secret History of Israel's Targeted Assassinations*, op. cit., 208.

⁵²³ Boaz Ganor and Liram Koblenz-Stenzler, *Israel's Targeted Killing Policy: Moral, Ethical & Operational Dilemma*, op. cit., 79; Ronen Bergman, *Rise and Kill First: The Secret History of Israel's Targeted Assassinations*, op. cit., 209; Aaron J. Klein, *Striking back: The 1972 Munich Olympics Massacre and Israel's deadly Response*, op. cit., 195.

⁵²⁴ “Reshimat Hisul, Ali Hassan Salameh,” Channel 13, приступљено 8.3.2024. године, <https://13tv.co.il/item/documentary/hit-list/season-01/episodes/ep-5-1977681/?pid=1971319&cid=903003132>.

⁵²⁵ “The top Mossad spy who befriended his terrorist target - then had him killed,” The Times of Israel, приступљено 25.11.2021. године <https://www.timesofisrael.com/the-top-mossad-spy-who-befriended-his-terrorist-target-then-had-him-killed/>.

Саламеу кроз заједничке афинитете, нпр. према скупим сатовима и луксузној маркираној гардероби и сл.⁵²⁶

На основу прикупљених података је констатовано да је Али Хасан Саламе био прилично „тврда мета“. Са њим је увек било преко десет наоружаних телохранитеља. И он сам је увек био наоружан. Приликом вожње по граду, наоружани конвој који је чинило више аутомобила се завршавао са пикапом, који је позади имао монтирани противавионски топ.⁵²⁷ Саламеу није било немогуће прићи, с обзиром на то да је боравио често у јавности, међутим његово дневно кретање је било прилично непредвидиво и насумично, што је отежавало планирање. Нпр. никад се унапред није знало у којем ће ресторану јести, или у који ноћни клуб ће одлучити да изађе и сл.⁵²⁸

Уочено је да ипак постоје две рутине којих се готово стриктно држао. Прва је била редовно тренирање. Постављање бомбе у теретани која се налазила у приземљу међународног хотела је носило ризик погибљи великог броја страних гостију и урушавања зграде, па се од те идеје одустало. Друга рутина је била редовно конзумирање брака са младом супругом (супруга број 2 прим. аут.), коју је Саламе оженио претходне године. У питању је била Георгина Ризк. Бивша Мис Либана и Мис Универзума за 1971. годину, била је предивна жена на којој му је завидео цео Бејрут. Распоред улица око зграде у којој је Ризк живела, био је такав да је Саламеова колона увек морала да се креће једносмерном улицом и скрене десно у лакат кривину, која је била таква да је аутомобил морао готово да се заустави. Донета је одлука да је то место где ће експлозивна направа бити постављена.⁵²⁹ Експлозив је уместо из суседног Израела у Либан, ишао кроз околним путем - из Израела у Јордан, па у Сирију, па у Либан.⁵³⁰ Накнадна истрага је показала да је експлозивну направу активирао женски агент Цезареје, по имену Ерика Чејмберс, иначе Британка јеврејског порекла. Ерика Чејмберс се по доласку у Бејрут није крила, напротив. Параван јој је била прича да је хуманитарна радница, запослена у међународној организацији која се стара о арапској деци, жртвама израелске агресије. Чејмберсова је изнајмила стан на осмом спрату највише зграде у крају. Из њега је могла да јасно визуелно надгледа зграду у којој је живела Георгина Ризк, као и читаву руту којом Саламе пролази.⁵³¹

Али Хасан Саламе је убијен 22. јануара 1979. године, док се аутомобилом удаљавао од стана своје супруге. Истакли смо да је обнова репутације израелских обавештајних служби постала условљена чињеницом да ли ће Саламе умрети неприродном смрћу. Као и у претходним студијама случаја институционалних политичких убистава и овде проналазимо симболички карактер, односно додатну комуникативну функцију у виду пројектовања надмоћи над таргетираним појединцем кроз начин његове смрти. Научна литература наводи да је за „Црвеног принца“ било спремљено преко 10 килограма

⁵²⁶ Ronen Bergman, *Rise and Kill First: The Secret History of Israel's Targeted Assassinations*, op. cit., 208; Boaz Ganor and Liram Koblenz-Stenzler, *Israel's Targeted Killing Policy: Moral, Ethical & Operational Dilemma*, op. cit., 79.

⁵²⁷ Ronen Bergman, *Rise and Kill First: The Secret History of Israel's Targeted Assassinations*, op. cit., 207.

⁵²⁸ Aaron J. Klein, *Striking back: The 1972 Munich Olympics Massacre and Israel's deadly Response*, op. cit., 192.

⁵²⁹ "The top Mossad spy who befriended his terrorist target - then had him killed," *The Times of Israel*, op. cit.; Aaron J. Klein, *Striking back: The 1972 Munich Olympics Massacre and Israel's deadly Response*, op. cit., 192.

⁵³⁰ "The top Mossad spy who befriended his terrorist target - then had him killed," *The Times of Israel*, op. cit.

⁵³¹ Ronen Bergman, *Rise and Kill First: The Secret History of Israel's Targeted Assassinations*, op. cit., 210; Aaron J. Klein, *Striking back: The 1972 Munich Olympics Massacre and Israel's deadly Response*, op. cit., 197; Majkl Bar-Zohar i Nisim Mišal, *Mosad: najveće misije izraelske tajne službe*, op. cit., 250.

пластичног експлозива, сакривеног у паркираном Фолсвагену. Експлозија је била толико снажна, да се чула у већем делу Бејрута. Саламе је страдао од великог комада шрапнела који му се забио посред чела. Поред њега је страдало и четворо његових телохранитеља, четворо невиних пролазника, док их је барем још 16 било повређено.⁵³²

Показали смо у претходним студијама случаја политичких убиства, да прекомерна употреба смртоносне силе није уобичајен *modus operandi* Мосада, односно да се заиста води много рачуна о избегавању цивилних жртава. Међутим, овај пример показује да постоје изузеци у којима је Мосад спреман да занемари ово правило ради постизања виших циљева. Из неколико разлога Али Хасан Саламе није смео да преживи ни по коју цену.

Као прво, не само да неуспех из Лилехамера није смео да се понови, него је прича о фасцинантном неуспеху Мосада морала да буде замењена причом о фасцинантном успеху. Саламе је морао да буде убијен, али и начин његове смрти је морао да буде драматично пренаглашен како би добио међународни публицитет, једнак ономе са суђења Мосадовим оперативцима у Норвешкој. Отуда експлозија која се чула у свим деловима Бејрута.

Друга политичка порука Саламеовог убиства, била је да га држава Израел није заборавила. Налог за његову смрт се иницијално везује за организовање терористичког напада у септембру 1972. године, што значи да је за извршење његовог политичког убиства било потребно готово седам година. Организација „Црни септембар“ је одавно престала да формално постоји, смањено се број терористичких напада, Саламе се можда и дистанцирао од њиховог непосредног организовања, али је природа израелске „црне листе“ да се имена са ње не бришу и да је имуна на проток времена и промену околности.

Као треће, веза ПЛО са највишим политичким и обавештајним круговима САД је морала бити пресечена, на начин да Американци буду стављени пред свршен чин. Мосад је за сарадњу Саламеа и ЦИА сазнао у првој половини 1973. године, две године од успостављања контакта. Израелска литература наводи да су Израелци, благо речено, били пренеражени, поредећи је са ситуацијом у којој Израел сарађује са Осамом бин Ладеном или га позива да буде гост у Тел Авиву и сл.⁵³³ Остало је непознато да ли је информацију Израелцима проследио Саламеов такмац из редова ПЛО или неко из редова ЦИА.⁵³⁴ То очигледно није спречило Мосад да на брзину покуша његово убиство у Лилехамеру 1973. године.

Колико су САД цениле Саламеа као канал комуникације са ПЛО, видимо на основу неколико чињеница. Каи Бирд наводи да је ЦИА, током покушаја да трајно заврбује Саламеа, нудила вишемилионско годишње финансирање ПЛО,⁵³⁵ да је ЦИА 1972. године упозорила Саламеа на могући покушај његовог убиства (показаће се да је у питању била операција „Пролеће младости“),⁵³⁶ да је комуникација са ПЛО настављена упркос убиству америчког амбасадора у Картуму,⁵³⁷ да је ЦИА Саламеу дала уређај за криптовану

⁵³² Majkl Bar-Zohar i Nisim Mišal, *Mosad: najveće misije izraelske tajne službe*, op. cit., 251; Ronen Bergman, *Rise and Kill First: The Secret History of Israel's Targeted Assassinations*, op. cit., 212.

⁵³³ Ronen Bergman, *Rise and Kill First: The Secret History of Israel's Targeted Assassinations*, op. cit., 208.

⁵³⁴ Kai Bird, *The Good Spy: The Life and Death of Robert Ames*, op. cit., 139.

⁵³⁵ Kai Bird, *The Good Spy: The Life and Death of Robert Ames*, op. cit., 112; Majkl Bar-Zohar i Nisim Mišal, *Mosad: najveće misije izraelske tajne službe*, op. cit., 248.

⁵³⁶ Kai Bird, *The Good Spy: The Life and Death of Robert Ames*, op. cit., 131.

⁵³⁷ Kai Bird, *The Good Spy: The Life and Death of Robert Ames*, op. cit., 140.

комуникацију, а да му је нуђен и блиндирани аутомобил за безбедно кретање по Бејруту.⁵³⁸ После сваког израелског распитивања за њихов однос са Саламеом, Американци су знали да се нешто спрема и упорно су га упозоравали да припази на своју безбедност.⁵³⁹ Да је овај покушај убиства Саламеа био неуспешан, врло је вероватно да би се ЦИА енергично умешала и тражила од Израела да се уздржи од будућих покушаја.

Као што смо већ рекли, Израелци су сматрали да је обавештајни однос између ЦИА и Саламеа, односно ПЛО, одавно прерастао у политички, да је отишао предалеко и да је морао бити пресечен. У Израелу су сигурно били свесни да су Саламеове посете Вашингтону и Ленглију, довођење Арафата у Уједињене нације и сл., морале бити увод у признавање ПЛО за равноправног политичког саговорника у међудржавним преговорима поводом решавања сукоба на Блиском истоку. Речима истакнутог обавештајног аналитичара Бруса Ридела, било је питање времена кад ће Јасер Арафат бити позван у Белу кућу.⁵⁴⁰ Израел је убиством Али Хасан Саламеа показао, да никаква путовања у Дизниленд о трошку САД и сарадња са ЦИА, неће заштити оне који су крвавили руке над јеврејским народом. Поготово ако се такви појединци налазе у израелском „дворишту“.

Каи Бирд наводи и занимљив податак да постоји могућност да је Роберт Ејмс лично познавао и дуго времена одржавао контакт и са Базилом Раоуф ал-Кубаисијем о чијем смо политичком убиству говорили у једном од претходних потпоглавља. Кубаиси је докторирао на једном од универзитета у Вашингтону, после чега је радио као предавач на Америчком универзитету у Бејруту.⁵⁴¹ Ако је тако, то би онда значило да Саламе није био први сарадник ЦИА из редова ПЛО, а којег је Мосад убио.

5.5.10. Комбиновање других облика политичког насиља са институционалним политичким убиствима

За разлику од случаја немачких научника који су развијали пројектиле у Египту, претње силом према терористима, чија смо убиства истражили у овом поглављу, су у највећој мери изостале. Узрок томе видимо у различитом степену кривице и одговорности таргетираних појединаца за њихова поступања према држави Израел и њеним држављанима.

За разлику од немачких научника који су радили на нечему што би могло да угрози Израел у будућности, овде се радило о лицима која су се определила за тероризам као вид политичке борбе против Израела, односно о лицима која су већ била директно одговорна за смрт више десетина Израелаца и Јевреја држављана других држава. Самим тим се изгубила сврсисходност принуде и претњи силом, као инструмената стварања страха код субјекта претње који треба да утиче на промену његовог понашања и одлучивања. Институционална политичка убиства овде немају улогу да убеди терористе да се више не баве тероризмом, већ имају улогу алтернативне ретрибутивне правде, реталијације и освете. Функција одвраћања будућих терористичких напада се остварује кроз убијање њихових

⁵³⁸ Kai Bird, *The Good Spy: The Life and Death of Robert Ames*, op. cit., 224.

⁵³⁹ Kai Bird, *The Good Spy: The Life and Death of Robert Ames*, op. cit., 177-179.

⁵⁴⁰ Kai Bird, *The Good Spy: The Life and Death of Robert Ames*, op. cit., 204; Abdallah Frangi, *The PLO and Palestine*, op. cit., 170.

⁵⁴¹ Kai Bird, *The Good Spy: The Life and Death of Robert Ames*, op. cit., 145.

потенцијалних организатора. Приметан је значајно мањи институционални отпор извођењу политичких убиства, а акценат је на њиховом правном, политичком, етичком и оперативном регулисању и устројству.

У доступној литератури се на свега неколико споредних места спомињу принуде и претње силом, усмерене према члановима и помагачима на најнижем организационом нивоу ПЛО. Идеја је била да се арапски студенти и младе присталице обесхрабре од даљег повезивања са политичким организацијама које су организовале терористичке нападе.⁵⁴² Због одсуства релевантности за предмет нашег истраживања, одлучили смо да се детаљније не бавимо овим питањем.

5.5.11. Институционалност политичких убиства

У закључним разматрањима о институционалности истражених политичких убиства, крећемо од доказане чињенице да су Камал Бутрос Насер, Камал Абдел Адван и Мухамед Јусеф ал-Наџар убијени од стране специјалних јединица регуларне израелске војске (Сајарет Маткал, Флотила 13, Падобранци). Овом приликом није било могуће, а није ни било сврхе, да Израел као држава негира своју умешаност. Због кршења међународног права у овом случају, Савет безбедности Уједињених нација је Резолуцијом 332 осудио Израел. Подаци о ова три институционална политичка убиства се налазе на званичним сајтовима израелске војске и других државних органа. Истакнути учесници операције, попут Ехуда Барака или Муки Бетсера, дају потврде свих навода у својим биографијама, аутобиографијама и на бројним другим местима.

Друга тачка разматрања о институционалности горенаведених политичких убиства представља политичко убиство Ахмада Бушикхија, где је умешаност Мосада била судски доказана. Да подсетимо, норвешки суд је 1974. године осудио петоро израелских држављана, јер су као сарадници/оперативци Мосада учествовали у организовању политичког убиства Ахмада Бушикхија. Због своје „осетљивости“, већина доказа је презентована суду без присуства публике уз образложење „заштите односа Норвешке са другим државама“. Током суђења је била доказана и умешаност дипломатских представника и запослених у израелској амбасади у Ослу, пре свега аташеа Јигала Ејала. Он је као *persona non grata* накнадно протеран из Норвешке. Једно од осуђених лица је било привремено запослено у амбасади Израела у Ослу, а друго лице као секретар у амбасади у Паризу. Сви наводи и докази са суђења ће касније бити додатно верификовани од стране посебне комисије владе Норвешке. На основу поклапања својих доказа и доказа у случају Бушикхи, француски и италијански судови су покушали да воде суђења у одсуству за убиства Зуаитера, Хамшарија, Кубаисија и Будије. Ова суђења су убрзо била прекинута због недостатка доказа. Умешаност Израела се види и кроз степен државне помоћи, пружене оптуженим лицима. Из Тел Авива је дошла Меир Розен, главни правни саветник израелског министарства спољних послова и Елеазар Палмор, као још један званични представник израелског министарства спољних послова. Постојање неког тајног договора између Норвешке и Израела се види из чињенице да су осуђени сарадници/оперативци Мосада одслужили веома мали део затворске казне. Они су већ 1975. године помиловани и депортовани из Норвешке. Шимон Перес је 1996. године као председник владе Израела,

⁵⁴² David Tinnin, *Hit team*, op. cit., 66.

преко приватних канала договорио плаћање одштете породици Бушикхија. Државни органи Израела, до данас, одбијају да званично коментаришу наводе о својој умешаности у политичком убиству Ахмада Бушикхија.

За сва остала горенаведена политичка убиства се снажно сумња да их је такође извршила израелска обавештајна служба Мосад. Сви израелски научни извори које смо користили, позивају се на интервјуе са пензионисаним израелским државницима и обавештајцима и сви они наводе Мосад као организатора и извршиоца.⁵⁴³ Држава Израел никада није званично преузела одговорност ни за једно од ових политичких убистава, односно упорно је одбијала да их званично коментарише, држећи се своје „*no comment policy*“. Једини случај у којем је одступљено од овог правила, били су интервјуи које је генерал - мајор Ахарон Јарив дао 1992. и 1993. године. По нашем сазнању, то је једини случај да је неко из тадашњег израелског државног врха одступио од чувања тајне. Ахарон Јарив је том приликом дао потврду о учешћу Израела у кампањи у којој су убијени лидери Црног септембра, да је Голда Меир као премијер давала финална одобрења, као и да је у кампањи страдало између 10 и 15 људи (без помињања конкретних имена).

На основу свих изнетих аргумената, сматрамо да је оправдана наша снажна претпоставка да иза свих ових политичких убистава стоји држава Израел. Аргументи које смо изнели су веома снажни, али наш став не можемо да одредимо као категоричку тврдњу. На основу аргумената изнетих о институционалном оквиру ових политичких убистава, можемо да одредимо да су поменута политичка убиства представљала само „институционално“, али не и „институционализовано“ политичко насиље. Дистинкцију правимо на основу утврђеног теоријског одређења предмета нашег истраживања, које институционално политичко насиље посматра у смислу „*de jure* примењивања силе од стране државних институција и организација у оквирима уставом, правом и законом утврђеног поретка“, ⁵⁴⁴ а институционализовано политичко насиље у смислу „обухватања свих у друштву својом регулативом.“⁵⁴⁵ Мето институционалних политичких убистава никада нису били, нити су могли да буду држављани Израела. Није постојао правни оквир њиховог извођења који је једнако важио за све грађане. Само ове две чињенице су довољне да се констатује да политичко насиље које је предмет наше анализе није институционализовано политичко насиље.

⁵⁴³ Boaz Ganor and Liram Koblenz-Stenzler, *Israel's Targeted Killing Policy: Moral, Ethical & Operational Dilemma*, op. cit., 18 - 20.

⁵⁴⁴ Драган Симеуновић, *Политичко насиље*, op. cit., 84.

⁵⁴⁵ Драган Симеуновић, *Теорија политике - ридер*, op. cit., 155.

6. НУКЛЕАРНИ ПРОГРАМ РЕПУБЛИКЕ ИРАК И ПРОЈЕКАТ „ВАВИЛОН“

6.1. Уводна разматрања

Поглавље о нуклеарном програму Републике Ирак и Пројекту „Вавилон“, представља друго поглавље у којем истражујемо коришћење институционалних политичких убиства од стране државе Израел, са циљем спречавања одређене арапске државе да развије оружје за масовно уништење. Предмет нашег научног истраживања су институционална политичка убиства државе Израел, што нас упућује да из укупне суме политичког насиља, употребљеног у сврху заустављања ирачког нуклеарног програма и „Пројекта Вавилон“, апстрахујемо институционална политичка убиства и фокусирамо се на њих. Друге идентификоване облике политичког насиља смо класификовали према одговарајућим критеријумима и истражили у неопходном обиму и искључиво кроз призму њихових узрочно - последичних односа са институционалним политичким убиствима.

Исто као у поглављу о балистичком програму Републике Египат, наш истраживачки фокус остаје усмерен на испитивање околности под којима се политички, војни и обавештајни институционални врх државе Израел, опредељује за коришћење политичких убиства као облика политичког насиља. То значи лимитирано истраживање аспеката нуклеарног програма као што су нпр: техничке карактеристике нуклеарних реактора и балистичких пројектила, међународни односи и интереси великих сила, однос према питању наоружавања Републике Ирак, нуклеарна трка на Блиском истоку и питање нуклеарне пролиферације, владавина Садама Хусеина, израелски ваздушни удар и уништење реактора итд.

Поглавље о нуклеарном програму Републике Ирак је, у методолошком смислу, представљало једно од изазовнијих поглавља овог научног истраживања. Ако као целину појаве посматрамо напоре Ирака да развије оружје за масовно уништење, ово поглавље је у себи објединило истраживање институционалних политичких убиства актера два самостална, просторно и временски одвојена дела те веома сложене целине. Први део представља ирачки нуклеарни програм са институционалним политичким убиствима ирачких нуклеарних физичара као учесника програма. Други део представља „Пројекат Вавилон“ и институционално политичко убиство др Џералда Була.

Приликом вршења истраживачких радњи у оквиру овог поглавља, наишли смо на значајна ограничења у смислу постојања и доступности верификованих научних извора, посебно примарних. Разлози ограничења су бројни, узроковани политичким и друштвеним дешавањима у Ираку у претходних 30 година. Навешћемо неке од њих.

На првом месту, ту је значајна језичка баријера. Све што није са арапског језика преведено на неки од европских језика, остало нам је недоступно. По нашим сазнањима, скроман део научне литературе о теми нашег истраживања је преведен. На другом месту, ирачки нуклеарни програм је био строга државна тајна у тоталитарном политичком систему. У страху од саботаже и шпијунаже, званична документација у највећој мери није вођена или је вођена штуро, искључиво за потребе *ad hoc* информисања највиших државних функционера, по конкретним питањима у вези нуклеарног програма. Протоком времена и

све чешћим нападима на нуклеарни програм, систем је постајао све рестриктивнији по питању вођења службене документације.

На трећем месту, израелске обавештајне службе које су активно покушавале да ирачки нуклеарни програм зауставе спровођењем политичког насиља, нису направиле ниједну значајну грешку која би резултирала полицијским истрагама или судским процесима, који би нама послужили као извор веродостојног научног сазнања. Буквално ниједну значајну грешку.

На крају, Сједињене Америчке Државе су 2003. године извршиле војну инвазију на Ирак и том приликом потпуно развалиле сваки постојећи поредак у тој држави. И то није било све. Ирак је од 2003. године до данас, прошао кроз америчко разарање и војну окупацију, насилну промену политичког уређења, бројне регионалне побуне, распарчавање територије, локалне грађанске ратове, постојање Исламске државе итд. У стању пролонгираног хаоса и анархије, скромна званична документација, релевантна за предмет нашег истраживања, је нестала, уништена или је заплена и однета у САД.

Војне снаге САД су за време своје окупационе управе, дошле у посед одређеног броја аудио записа са састанака државног руководства на којима је присуствовао Садам Хусеин. Сви они су заплени и однети у архив Универзитета националне одбране у Вашингтону. Потпуни и неограничени приступ овим аудио снимцима имају само академски радници у САД, а потребно је и посебно одобрење. Део тих разговора је објављен 2011. године, али се у тој монографији не налазе научни подаци директно релевантни за предмет нашег истраживања.⁵⁴⁶

Када говоримо о учесницима програма као изворима научног сазнања и ту смо наишли на озбиљна ограничења. Ирачки нуклеарни програм је био специфичан по томе што су ангажовани ирачки нуклеарни физичари и други стручњаци, морали подједнако да страхују за свој живот од стране Садама Хусеина и од стране Мосада.⁵⁴⁷ У пракси, они су подједнако страдали и од једног и од другог. У тоталитарном политичком систему у којем је владало терором и страхом, знање и информације о нуклеарном програму су биле компартментализоване, тако да сваки учесник програма зна само онолико колико је потребно да зна. Ситуација се није побољшала ни након свргавања Садама Хусеина. Ирачки учесници нуклеарног програма су били убијани или киднаповани од стране бројних наоружаних група најразличитије политичке или идеолошке оријентације.⁵⁴⁸ Последица свега наведеног је да данас постоји једноцифрен број објављених биографија / аутобиографија учесника нуклеарног програма, од којих се поједине међусобно оспоравају.

Што се тиче студије случаја др Џералда Була, ту је било доста мање методолошких препрека. Након убиства, у његовом стану и пословним просторијама је заплена значајна количина документације која је дала пун увид у његове активности. Поред тога, након убиства се појавио велики број новинских чланака и медијских прилога о његовој сарадњи

⁵⁴⁶ Kevin M. Woods, David D. Palkki and Mark E. Stout, *The Saddam tapes: the inner workings of a tyrant's regime, 1978 - 2001*, (Cambridge: Cambridge University Press, 2011).

⁵⁴⁷ Mahdi Obeidi and Kurt Pitzer, *The Bomb in My Garden: The Secrets of Saddam's Nuclear Mastermind* (New Jersey: John Wiley & Sons, 2004), 46; Målfrid Braut-Hegghammer, *Unclear physics: why Iraq and Libya failed to build nuclear weapons* (New York: Cornell University Press, 2016), 66.

⁵⁴⁸ "Iraq's WMD Scientists in the Crossfire," Nuclear Threat Initiative, приступљено 20.08.2022. године, <https://www.nti.org/analysis/articles/iraqs-wmd-scientists-crossfire/>.

са Републиком Ирак на злокобном оружју за масовно уништење. То су биле године међународне изолације Садама Хусеина и његовог антагонизовања са САД, што је било разлог да у светским медијским извештајима др Џералд Бул буде описиван у најнегативнијем могућем светлу. Желећи да одбране углед и име свог супруга и оца, Булова супруга и најстарији син Мајкл, излазили су у сусрет свим научним ауторима који су били заинтересовани да истражују о њему. Тако настала научна литература, у много чему нам је олакшала истраживање.⁵⁴⁹

6.2. Историјат ирачког нуклеарног програма

Подаци Института СИПРИ показују да су издвајања за потребе ирачке војске, у периоду између 1975 - 1980. године, износила 12 милијарди америчких долара.⁵⁵⁰ У периоду између 1981 - 1990. године, она су се попела на невероватних 185,8 милијарди америчких долара.⁵⁵¹ Овај темпо улагања је Ираку донео статус једне од најјачих војних сила на Блиском и Средњем истоку.⁵⁵²

Приликом набавки наоружања за масовно уништење, кренуло се од једноставнијих ка сложенијим поступцима. Прво је извршено гомилање хемијских и биолошких агенаса, који су једноставно били купљени на међународном тржишту, да би у неком тренутку фокус био стављен на развој нуклеарног оружја, за које је ипак био потребно организовати свеобухватан државни програм.⁵⁵³

Ирак је примљен у Међународну агенцију за атомску енергију 1959. године, а 1969. године је међу првима постао потписник Споразума о неширењу нуклеарног оружја.⁵⁵⁴ Прва нуклеарна технологија је у Ирак стигла из Совјетског савеза, почетком 1960-их година. Већ 70-их година, у Ираку су постали незадовољни њеним изузетно скромним габаритима, као и механизмима потпуне совјетске контроле над њом. Стога се државно руководство Ирака постепено окренуло ка Италији и Француској. Оне су поседовале напреднију цивилну нуклеарну технологију у односу на совјетску, а биле су и много спремније да је уступе у замену за ирачку нафту.⁵⁵⁵ Француска је у том периоду постала, после СССР, други највећи појединачни снабдевач Ирака војним наоружањем и опремом.

⁵⁴⁹ Џејмс Адамс и Вилијам Лоутер су радили своја истраживања на основу интервјуа са породицом Бул.

⁵⁵⁰ Stockholm International Peace Research Institute, "SIPRI Yearbook 1981 World Armaments and Disarmament," <https://www.sipri.org/sites/default/files/SIPRI%20Yearbook%201981.pdf> приступљено 25.9.2022. године, 158.

⁵⁵¹ Stockholm International Peace Research Institute, "SIPRI Yearbook 1991 World Armaments and Disarmament," <https://www.sipri.org/sites/default/files/SIPRI%20Yearbook%201991.pdf> приступљено 25.9.2022. године, 170.

⁵⁵² Amos Perlmutter, Michael Handel and Uri Bar-Joseph, *Two minutes over Baghdad*, op. cit., 35.

⁵⁵³ William Lowther, *Arms and The Man: Dr. Gerald Bull, Iraq and The Supergun*, Doubleday Canada Limited, Ontario, 1991, 8.

⁵⁵⁴ "Споразум о неширењу нуклеарног оружја," Директорат за радијациону и нуклеарну сигурност и безбедност Србије, приступљено 29.09.2022. године, <https://www.srbatom.gov.rs/srbatomn/medjunarodni-ugovori/>; Trevor Findlay, *Transforming nuclear safeguards culture: the IAEA, Iraq, and the future of non-proliferation* (Cambridge: The MIT Press, 2022), 15; Shlomo Nakdimon, *First Strike: The Exclusive Story of how Israel Foiled Iraqs attempt to get the Bomb*, Summit Books, New York, 1987, 52.

⁵⁵⁵ Jan Ludvik, *Nuclear Asymmetry and Deterrence Theory, policy and history* (New York: Routledge, 2017), 121; Amos Perlmutter, Michael Handel and Uri Bar-Joseph, *Two minutes over Baghdad*, op. cit., 35 - 37.

СИПРИ процењује да је 20% тадашњег ирачког војног наоружања и технологије набављано из Француске.⁵⁵⁶

Коришћена научна литература наводи да су међудржавни преговори између Ирака и Француске око продаје нуклеарних реактора, почели средином 1974. године. Ирачани су формалан захтев уручили приликом званичне посете француског премијера Жака Ширака Багдаду у децембру 1974. године. У јануару 1975. године, Жак Ширак је поново дошао у Багдад и овом приликом саопштио Ирачанима да је Француска начелно пристала да им прода нуклеарне реакторе. Литература наводи да је Република Ирак од Француске првобитно тражила реактор снаге 500 мегавати, али да су их Французи одбили, свесни могућих озбиљних политичких и безбедносних последица.⁵⁵⁷ Договор је коначно формиализован 18. новембра 1975. године, када је у Багдаду потписан споразум о француској продаји два нуклеарна реактора. Првог, снаге 70 мегавати под називом Озирис и другог, снаге 1 мегават под називом Исис. Озирис је због национално романтичарских разлога преименован у Озирак (Озирис + Ирак *прим. аут.*), али Садам Хусеин није био задовољан, па су реактори убрзо поново преименовани у Тамуз 1 и Тамуз 2. Страна научна литература највише користи ове називе.⁵⁵⁸ Шломо Накдимон објашњава симболику имена реактора, која се често спомиње у израелским научним изворима. По њој, Садам Хусеин је био опседнут историјом и митологијом Вавилона. Еквивалент Озирису код Вавилоњана, било је божанство Тамуз. Тамуз је и месец у вавилонском календару, еквивалент јулу месецу, а јул је месец у којем је Бат партија преузела власт у Ираку. Такође, Тамуз је и месец у којем је 586. године п.н.е. Вавилон разорио Јерусалим и Соломонов храм, а све Јевреје одвео у ропство.⁵⁵⁹

Радови на проширењу нуклеарног истраживачког постројења Ал - Туваита, у којем је требало сместити будуће реакторе и пратеће лабораторије, почели су у јануару 1976. године. Ирак је у јануару 1976. године потписао и међудржавни споразум са Италијом о набавци лабораторија, са опремом потребном за поновну обраду искоришћеног нуклеарног горива. У питању је процес, који је у стручној литератури познат као процес обогаћивања плутонијума.⁵⁶⁰ Процене о могућој годишњој количини прерађеног плутонијума су варирале. Међутим, Израел је највише бринуло што ће кроз овај и сличне технолошке процесе, ирачки нуклеарни научници стећи значајну практичну експертизу. Она би у

⁵⁵⁶ Stockholm International Peace Research Institute, "SIPRI Yearbook 1991 World Armaments and Disarmament," op. cit., 201; Efraim Karsh and Inari Rautsi, *Saddam Hussein: a political biography* (New York: Grove Press, 1991), 68.

⁵⁵⁷ Trevor Findlay, *Transforming nuclear safeguards culture: the IAEA, Iraq, and the future of non-proliferation*, op. cit., 16; Amos Perlmutter, Michael Handel and Uri Bar-Joseph, *Two minutes over Baghdad*, op. cit., 38; Shlomo Nakdimon, *First Strike: The Exclusive Story of how Israel Foiled Iraqs attempt to get the Bomb*, op. cit., 55.

⁵⁵⁸ Central Intelligence Agency, Directorate of Intelligence, "The Iraqi Nuclear Program: Progress despite Setbacks," June 1983, https://www.cia.gov/readingroom/docs/DOC_0000875771.pdf приступљено 4.3.2024; Amos Perlmutter, Michael Handel and Uri Bar-Joseph, *Two minutes over Baghdad*, op. cit., xxxi; Shlomo Nakdimon, *First Strike: The Exclusive Story of how Israel Foiled Iraqs attempt to get the Bomb*, op. cit., 49, 59 - 60.

⁵⁵⁹ Shlomo Nakdimon, *First Strike: The Exclusive Story of how Israel Foiled Iraqs attempt to get the Bomb*, op. cit., 62. Dejan Jovanović and Dušan Radonjić, "Israeli State-building Idea as Defense Against Antisemitism," in *Synagogues and Jewish Heritage in Southeastern Europe*, ed. Rastislav Stojšavljević (Novi Sad: Arhiv Vojvodine, 2021), 50.

⁵⁶⁰ Ирак је по споразуму са Совјетским Савезом, до тада био у обавези да потрошено нуклеарно гориво враћа назад у СССР.

будућности могла да помогне Ираку да се ослободи француске контроле и омогући му самосталну производњу нуклеарног наоружања.⁵⁶¹

Договорена сарадња између Ирака и Италије по питању прераде плутонијума, коначно је конкретизована у фебруару 1978. године. Потписан је споразум са Италијанским комитетом за атомску енергију, као посредником између Републике Ирак и приватних италијанских компанија Сניה Вискоза,⁵⁶² АМН⁵⁶³ и Аеримпианти.⁵⁶⁴ Паралелно са овим процесима, Ирак је у периоду између 1979. и 1982. године, настојао да купи сав уранијум до којег је могао да легално или илегално дође на међународном тржишту. У том периоду је купљено више стотина тона уранијума у различитим облицима од Португала, Бразила, Нигера, Италије и Савезне Републике Немачке. Тачна цифра није позната научној литератури, пошто већина ових трансакција није била пријављена Међународној агенцији за атомску енергију.⁵⁶⁵

6.3. Кредибилност ирачког нуклеарног програма и одговор државе Израел

Процењујући претњу по државу Израел компаративно посматрано, можемо да истакнемо основну разлику између египатског ракетног програма и ирачког нуклеарног програма. Египат је својевремено настојао да стекне ракетну, односно балистичку технологију, а приписивана му је тајна намера да у неком наредном кораку покуша да развије нуклеарно, биолошко или хемијско наоружање. Видели смо да Египат није ни стигао до тих наредних корака, јер су га израелске обавештајне службе зауставиле на самом почетку. Из угла перцепције претње од стране државе Израел, ситуација са Ираком и Садамом Хусеином је била значајно сложенија и опаснија, јер је Ирак већ поседовао одређену балистичку и цивилну нуклеарну технологију. Сада је постојала намера да се та два споје у нуклеарно наоружање. Ирачани су за разлику од Египта, отишли корак даље и већ су се бавили неконвенционалном бојевом главом и усавршавањем технологије балистичких пројектила.

Непријатељство Садама Хусеина према Израелу и Јеврејима је опште позната чињеница. Позивајући се на раније поменуте аудио снимке састанака државног руководства, литература наводи да је Садам Хусеин непосредно пре почетка Првог Заливског рата дао наређење војсци да се, у случају копнене инвазије савезничких трупа на Ирак, комплетан арсенал Скард пројектила напуни хемијским оружјем и испали на израелске градове.⁵⁶⁶ Између 35 и 40 Скард пројектила јесте било испаљено на Тел Авив, али су уместо

⁵⁶¹ Amos Perlmutter, Michael Handel and Uri Bar-Joseph, *Two minutes over Baghdad*, op. cit., xxxi; Trevor Findlay, *Transforming nuclear safeguards culture: the IAEA, Iraq, and the future of non-proliferation*, op. cit., 20.

⁵⁶² SNIA Viscosa and Techint (Società Nazionale Industria Applicazioni - Viscosa).

⁵⁶³ AMN (Ansaldo Meccanico Nucleare).

⁵⁶⁴ Central Intelligence Agency, Directorate of Intelligence, "The Iraqi Nuclear Program: Progress despite Setbacks," op. cit., 1; Amos Perlmutter, Michael Handel and Uri Bar-Joseph, *Two minutes over Baghdad*, op. cit., 40.

⁵⁶⁵ Trevor Findlay, *Transforming nuclear safeguards culture: the IAEA, Iraq, and the future of non-proliferation*, op. cit., 20; Amos Perlmutter, Michael Handel and Uri Bar-Joseph, *Two minutes over Baghdad*, op. cit., 41.

⁵⁶⁶ "Saddam gave orders to fire chemical weapons at Tel Aviv if he was toppled in First Gulf War," The Times of Israel, приступљено 10.1.2024. године, <https://www.timesofisrael.com/saddam-gave-orders-to-fire-chemical-weapons-at-tel-aviv-if-he-was-toppled-in-first-gulf-war/>.

хемијског или биолошког, носили конвенционалне бојеве главе.⁵⁶⁷ У оквиру припрема за могући хемијски напад, израелска влада је поделила 3,4 милиона гас маски цивилном становништву.⁵⁶⁸ Садам Хусеин је овакве претње јавно износио и после рата.⁵⁶⁹

Претња Садама Хусеина је била кредибилна, јер је у више наврата током Ирачко-иранског рата користио оружје за масовно уништење, тачније хемијско оружје. У периоду између 1980. и 1988. године, хемијско оружје је коришћено против иранских трупа, али и против цивилног становништва курдских села и градова у северном делу Ирака.⁵⁷⁰ На курдска насељена места је бацана мешавина иперита и нервних агенаса попут сарина, табуна и VX. Један такав напад се десио на место Халабџа, у којем је од последица тровања гасом умрло преко 5.000 цивила, док их је 10.000 преживело уз трајне последице попут обољевања од канцера, трајног слепила, психичких поремећаја, тешких оштећења плућа.⁵⁷¹

Садам Хусеин је за време Друге интифаде, подстицао самоубилачке терористичке нападе против израелских цивила, обећавајући исплату 25.000 америчких долара породици сваког погинулог бомбаше самоубице. Породице других погинулих бораца су добијале по 10.000 долара.⁵⁷²

Ирак је у три конвенционална рата арапских држава против државе Израел имао значајну улогу. Слао је своје војне трупе да се боре заједно са јорданском и сиријском војском на израелској источној граници у ратовима 1948. године, 1967. и 1973. године. Мржња ирачког руководства према Израелу се огледала и у чињеници да је од времена Јомкипурског рата 1973. године до данас, Република Ирак остала једина арапска држава која је одбила да прогласи чак и обичан прекид ватре. Ирак је, технички гледано, до данас остао у стању рата са државом Израел. Поређења ради, Египат и Јордан као две арапске државе које се граниче са Израелом и које су биле главни учесници ратова против њега, су временом потписале мировне споразуме и успоставиле пуне дипломатске односе.⁵⁷³

Одговор Израела на ирачки нуклеарни програм је, као и у случају египатског ракетног програма, поново обухватио широк спектар ненасилних и насилних државних радњи. После готово две године прикупљања података од стране израелских обавештајних служби о ирачком нуклеарном пројекту, израелски премијер Менахем Бегин и влада заузимају став да је у питању егзистенцијална претња по опстанак државе. Бегин је почетком новембра 1977. године, формирао *ad hoc* колективно институционално тело, такозвани одбор „Ново доба“, са задатком да свим расположивим дипломатским,

⁵⁶⁷ Jerry M. Long, *Saddam's war of words: politics, religion, and the Iraqi invasion of Kuwait* (Austin: University of Texas Press, 2004), 29; Yitzhak Shamir, *Summing Up: An Autobiography*, op. cit., 217 - 220.

⁵⁶⁸ Stockholm International Peace Research Institute, "SIPRI Yearbook 1991 World Armaments and Disarmament," op. cit., 87; Efraim Halevy, *Man in the shadows*, Phoenix Press, 2006, 32.

⁵⁶⁹ Stockholm International Peace Research Institute, "SIPRI Yearbook 1991 World Armaments and Disarmament," op. cit., 86.

⁵⁷⁰ Shlomo Nakdimon, *First Strike: The Exclusive Story of how Israel Foiled Iraqs attempt to get the Bomb*, op. cit., 33; Stockholm International Peace Research Institute, "SIPRI Yearbook 1991 World Armaments and Disarmament," op. cit., 90.

⁵⁷¹ "Saddam's Chemical Weapons Campaign: Halabja, March 16, 1988," U.S. Department of State Archive, приступљено 10.1.2024. године, <https://2001-2009.state.gov/r/pa/ei/rls/18714.htm>.

⁵⁷² "Erased in A Moment: Suicide Bombing Attacks Against Israeli Civilians, 2002," Human Rights Watch, приступљено 10.1.2024. године, <https://www.hrw.org/reports/2002/isrl-pa/>.

⁵⁷³ Shlomo Nakdimon, *First Strike: The Exclusive Story of how Israel Foiled Iraqs attempt to get the Bomb*, op. cit., 38; Yitzhak Shamir, *Summing Up: An Autobiography*, op. cit., 217 - 220.

обавештајним и војним средствима трајно реши питање ирачког нуклеарног програма. Радом одбора је руководио заменик директора Мосада Нахум Адмони, док су поред њега чланови били бригадни генерал Ави Јари из АМАН и још три члана, чија имена литература не спомиње.⁵⁷⁴

Менахем Бегин је, поред овог одбора, формирао још један неформални одбор, састављен од искусних припадника војне обавештајне службе у резерви, са задатком да израђује независне безбедносне процене ризика евентуалног војног напада на нуклеарни реактор. Овим одбором је руководио претходно спомињани генерал мајор Ахарон Јарив.⁵⁷⁵

Први значајни удар на ирачки нуклеарни програм је била саботажа у којој су оштећена језгра два нуклеарна реактора, 6. априла 1979. године, у месту Ла Сејн сур мер (*La Seyne sur mer*), у близини Тулона на југу Француске. У питању су била француска језгра за нуклеарне реакторе Тамуз I и Тамуз II, која су се налазила у хангару компаније ЦНИМ. Израда језгара је управо била завршена и било је планирано да бродом буду послата за Ирак у наредних 48 сати.⁵⁷⁶

Амос Перлмутер⁵⁷⁷, Мајкл Хендел⁵⁷⁸ и Ури Бар Јосеф⁵⁷⁹ наводе да се хангар у којем су ирачка нуклеарна језгра чувана, налазио у оквиру огромног лучког комплекса који се доминантно користи у војне сврхе. Изгледа да није било очекивано да неко има толико дрскости да изведе овакву акцију на тлу Француске, па мере обезбеђења нису биле адекватне. Или је неко из француских институција тајно помагао Израелу. Саботажу је извео тим од седам оперативаца. Прва група од троје оперативаца је стигла у Тулон 4. априла, док је друга група од четворо оперативаца стигла на сам дан саботаже. Сви су се лажно представљали као туристи. Није познат временски оквир операције, осим да су се саме експлозије десиле око три ујутру. Истрагом је утврђено да су коришћене софистициране војне експлозивне направе, постављене на критичне тачке нуклеарних језгара. Софистицираност се види и у томе да, поред изузетно снажних експлозија, није било људских жртава, а од бројне опреме у хангару само су језгра претрпела оштећења. Истрага је вођена у највећој тајности, а починиоци ове саботаже званично никада нису откривени.⁵⁸⁰

Др Махди Обеиди наводи да је све указивало да иза саботаже стоји Мосад.⁵⁸¹ Ронен Бергман даје сличан опис акције саботаже, уз податак да ју је извео један од Кидон тимова

⁵⁷⁴ Yitzhak Shamir, *Summing Up: An Autobiography*, op. cit., 123 - 125; Amos Perlmutter, Michael Handel and Uri Bar-Joseph, *Two minutes over Baghdad*, op. cit., xxxiii.

⁵⁷⁵ Amos Perlmutter, Michael Handel and Uri Bar-Joseph, *Two minutes over Baghdad*, op. cit., xxxvi.

⁵⁷⁶ Mahdi Obeidi and Kurt Pitzer, *The Bomb in My Garden: The Secrets of Saddam's Nuclear Mastermind*, op. cit., 46; Ronen Bergman, *Rise and Kill First: The Secret History of Israel's Targeted Assassinations*, op. cit., 317; Amos Perlmutter, Michael Handel and Uri Bar-Joseph, *Two minutes over Baghdad*, op. cit., 49; Dan Raviv and Yossi Melman, *Every spy a prince, The Complete History of Israeli Intelligence Community*, op. cit., 251.

⁵⁷⁷ Амос Перлмутер је био професор политичких наука и социологије на Америчком Универзитету у Вашингтону, а претходно предавач на Џон Хопкинс Универзитету. Стручњак за Блиски исток, аутор 15 научних монографија.

⁵⁷⁸ Мајкл Хендел је био професор Националне безбедности и стратегије, на Војном колеџу Војске САД у Пенсилванији.

⁵⁷⁹ Ури Бар Јосеф је професор међународних односа, на Школи политичких наука Универзитета у Хаифи.

⁵⁸⁰ Amos Perlmutter, Michael Handel and Uri Bar-Joseph, *Two minutes over Baghdad*, op. cit., 49 - 50.

⁵⁸¹ Mahdi Obeidi and Kurt Pitzer, *The Bomb in My Garden: The Secrets of Saddam's Nuclear Mastermind*, op. cit., 46.

и да је Мајк Харари као заповедник био на лицу места. Он се овде позива на интервјуе са самим Хараријем и бившим замеником директора Мосада Бенијем Зевијем.⁵⁸²

После тачно 40 година, потврду израелског учешћа у саботажу је, у јуну 2021. године, дао Мики Рон⁵⁸³ у својој аутобиографији „Тихи Сабра“.⁵⁸⁴ По његовим наводима, Мосад се обратио стручњацима из Израелске комисије за атомску енергију, са захтевом да им помогну у тумачењу прикупљених оперативних података, али и планирању насилних акција усмерених против ирачког нуклеарног програма. Израелски нуклеарни инжењери запослени у Димони, укључујући и Микија Рона, саветовали су оперативце Мосадовог Кидон тима како да изврше саботажу језгара реактора у Француској и том приликом изазову фаталну штету на њима. Ова операција је била део шире кампање политичког насиља државе Израел под називом „Ново доба“, која је имала за циљ онемогућавање Ирака да прибави нуклеарну технологију. У прикупљању информација су учествовали људи из Мосада и Јединице 8200 Израелских одбрамбених снага. Рон наводи да је са колегама касније учествовао и у планирању израелског ваздушнoг напада у којем су реактори коначно уништени.⁵⁸⁵

На крају, желимо да истакнемо да је ова саботажа, која је требало да заустави програм на минимум две године, претходила институционалним политичким убиствима. Тек када она није успела да произведе жељене резултате, кренуло се са институционалним политичким убиствима.⁵⁸⁶

⁵⁸² Ronen Bergman, *Rise and Kill First: The Secret History of Israel's Targeted Assassinations*, op. cit., 317 - 318.

⁵⁸³ За Микија Рона (Micky Ron) се наводи да је израелски нуклеарни инжењер, својевремено високо позициониран у израелском нуклеарном постројењу Димона.

⁵⁸⁴ Књига је објављена на хебрејском и нисмо успели да дођемо до примерка.

⁵⁸⁵ “Israeli Nuclear Engineer Confirms: The Mossad Sabotaged Iraqi Nuclear Equipment on French Soil,” Haaretz, приступљено 11.08.2022. године, <https://www.haaretz.com/israel-news/2021-06-13/ty-article/.premium/israeli-nuclear-engineer-the-mossad-sabotaged-iraqi-nuclear-equipment-in-france/0000017f-f234-d487-abff-f3fe40c40000>; “Israeli Atomic Expert Says Mossad Blew Up Iraqi Nuke Power Station Parts in France in 1979,” Sputnik news, приступљено 11.08.2022. године, <https://sputniknews.com/20210613/israeli-atomic-expert-says-mossad-blew-up-iraqi-nuke-power-station-parts-in-france-1083140989.html>.

⁵⁸⁶ Израелци су очекивали да нико при здравој свести и памети, неће користити компромитована оштећена језгра нуклеарних реактора и да ће Ирак морати да сачека конструкцију нових. Међутим, Садам Хусеин је инсистирао да се језгра брзо поправе и испоруче, не осврћући се на чињеницу да је њихов интегритет трајно компромитован и доведен у питање. Израел је саботажом уместо минимум 2 године, добио свега 6 месеци додатног времена.

6.4. Институционална политичка убиства др Јахје Ел-Мешада, Салмана Рашида и Абд ал-Рахман Расула

По речима др Рафаела Офека,⁵⁸⁷ први на листи израелског обавештајног апарата су били директори нуклеарног програма др Хидир Хамза⁵⁸⁸ и др Џафар Дия Џафар⁵⁸⁹. Међутим, обојица су у изузетно ретким приликама напустили Ирак и то у пратњи обезбеђења. Литература не наводи да ли је безбедносни прстен око њих био изузетно јак или израелске службе нису у том тренутку поседовале одговарајуће способности. Наводи се само да је њихово таргетирање на територији Ирака било готово немогуће.⁵⁹⁰

Логика таргетирања је налагала да се следећи на мети израелских обавештајних служби, нађу учесници нуклеарног програма који су се котирали довољно високо, а који су путовали ван Ирака са slabим обезбеђењем. Институционална политичка убиства научника ангажованих у ирачком нуклеарном програму, почивала су на истим премисама о којима смо писали у поглављу о египатском ракетном програму. Садам Хусеин је, као и Гамал Насер пре њега, располагао са ограниченим бројем високо обучених стручњака из научних области потребних за развијање оружја за масовно уништење. Убијањем стручњака, који су заузимали кључне позиције у програму, требало је успорити његов развој или га у потпуности зауставити.

Доступна научна литература наводи да се први на листи нашао др Јахја Ел-Мешад.⁵⁹¹ Радило се о талентованом египатском нуклеарном физичару, са изузетним теоретским познавањем функционисања нуклеарних реактора. Ел-Мешад је одлучио да даљи развој својих знања и вештина потражи у Ираку, јер му се чинило да ирачки нуклеарни програм нуди најбољу перспективу.

Др Имад Кхадури⁵⁹² у својој аутобиографији даје опис уласка др Ел-Мешада у ирачки нуклеарни програм. Прва (икада *прим. аут.*) ирачка научна конференција о цивилној употреби нуклеарне енергије је била организована 1975. године. Конференција је била организована тако да има међународни карактер, јер је намера била да се привуче што више страних стручњака који би разменили своја знања са Ирачанима. Претходно непознат ирачкој научној заједници, др Јахја Ел-Мешад је одмах упао у очи организаторима конференције, јер је пријавио чак десет својих оригиналних научних радова на тему функционисања нуклеарних реактора. Др Имад Кхадури наводи да је, проверавајући његове радове, очекивао да буду плагијати или аутоплагијати. У најбољем случају, очекивао је да буду осредњег квалитета са тривијалним научним доприносом као последицом

⁵⁸⁷ Доктор Рафаел Офек (*Raphael Ofek*) - пензионисани потпуковник Војног обавештајног директората АМАН. Специјални саветник и аналитичар израелске војске и израелског председника владе, у области оружја за масовно уништење.

⁵⁸⁸ Познат у коришћеној страниј научној литератури као *Khidir Hamza*. Ирачки нуклеарни физичар, један од руководилаца ирачког нуклеарног програма. Пребегао у САД 1994. године. Одређени ирачки нуклеарни физичари, оспоравају Хамзину улогу у програму као руководећу.

⁵⁸⁹ Познат у коришћеној страниј научној литератури као *Jafar Dhia Jafar*. Ирачки нуклеарни физичар, научни директор ирачког нуклеарног програма. Потпредседник Ирачке комисије за атомску енергију. Сматра се оцем ирачког нуклеарног програма.

⁵⁹⁰ Ronen Bergman, *Rise and Kill First: The Secret History of Israel's Targeted Assassinations*, op. cit., 323.

⁵⁹¹ Познат и као Јахја ел Машад. Познат у коришћеној страниј научној литератури као: *Yehya al-Meshad, Yahya El Mashad*.

⁵⁹² Имад Кхадури (*Imad Khadduri*) - ирачки нуклеарни физичар. Истакнути члан Нуклеарног истраживачког центра у Ал - Туваити. Члан Ирачке комисије за атомску енергију.

хиперпродукције аутора. Међутим, Ел-Мешадови научни радови су толико одушевили организаторе конференције, да је мимо протокола био замољен да их јавно презентује. Примера ради, др Кхадури наводи да је једино др Ел-Мешаду било дозвољено да одржи презентацију од сат времена, док су буквално сви остали учесници конференције били ограничени на по 15 минута.⁵⁹³

Др Ел-Мешад је потом добио понуду да пређе са Универзитета у Александрији на Технолошки универзитет у Багдаду. Његовим доласком се, по први пут у историји универзитета, покрећу мастер академске студије из области технологије нуклеарних реактора. Курс је имао два студента, а Ирак је по први пут самостално школовао своје нуклеарне физичаре на нивоу изнад основних академских студија.⁵⁹⁴

Сви ирачки нуклеарни физичари су, до тада, на мастер и докторске студије морали да одлазе у иностранство. Значај ове чињенице се може видети по томе што су сви истакнути чланови ирачког нуклеарног програма своја мастер и докторска звања стицали у Великој Британији или Сједињеним Америчким Државама. У безбедносном смислу, који је важан јер нуклеарни програми свих држава имају своје непријатеље, то их је чинило подложним врбовању од стране обавештајних служби држава домаћина. Да је тако, најбоље видимо из чињенице да је већина пребега из ирачког нуклеарног програма током 90их година прошлог века, иницијално побегла управо у државе у којима су се школовали.

Ел-Мешад је временом добио истакнуте позиције у Нуклеарном истраживачком центру у Ал - Туваити и Ирачкој комисији за атомску енергију.⁵⁹⁵ Тамо је имао водећу улогу у развоју компјутерског програма који је омогућавао прецизно израчунавање сагоревања нуклеарног горива у реактору. Овај и други прорачуни на којима је радио су омогућили Ирачанима да, по први пут, израчунају критичну масу потребну за одржавање стабилне самоодржавајуће ланчане реакције обogaћеног уранијума. Који је значај израчунавања стабилне ланчане реакције? Овај прорачун омогућава калкулус различитих сценарија нестабилне ланчане реакције која се налази у основи нуклеарне експлозије.⁵⁹⁶ Ел - Мешадова теоријска експертиза је на овај начин омогућила да се после дуго година ослободе гвозденог стиска, у којем је Совјетски савез држао ирачки нуклеарни програм на нивоу трећеразредне силе.⁵⁹⁷

Ирак је 1975. године почео да сарађује са Француском на преносу нуклеарне технологије. За студију случаја политичког убиства др Јахје Ел-Мешада су битна два догађаја. Први је одлазак групе одабраних ирачких научних радника на усавршавање у Центар за нуклеарну енергију Саклеј у Паризу, почетком 1980. године. Други битан догађај је самоиницијативна одлука француске владе да промени тип нуклеарног горива које ће бити достављено Републици Ирак. Укратко, француска влада је развила нови тип горива, које је уместо 80%, било свега 18% обogaћено радиоактивним елементима. Ово је значајно отежавало потенцијални процес конверзије горива у материјал потребан за производњу

⁵⁹³ Imad Khaduri, *Iraq's Nuclear Mirage: Memoirs and Delusions*, (Toronto: Springhead Publishers, 2003), 65.

⁵⁹⁴ Imad Khaduri, *Iraq's Nuclear Mirage: Memoirs and Delusions*, op. cit., 66.

⁵⁹⁵ Amos Perlmutter, Michael Handel and Uri Bar-Joseph, *Two minutes over Baghdad*, op. cit., 51.

⁵⁹⁶ Imad Khaduri, *Iraq's Nuclear Mirage: Memoirs and Delusions*, op. cit., 67 - 69.

⁵⁹⁷ Amos Perlmutter, Michael Handel and Uri Bar-Joseph, *Two minutes over Baghdad*, op. cit., 37.

нуклеарног оружја.⁵⁹⁸ Ел-Мешад је послат у француску престоницу 6. јуна 1980. године, да у име Ирака утврди о каквом је новом нуклеарном гориву реч, да утврди његов квалитет и о свему преговара са француском страном.⁵⁹⁹

Др Јахја Ел-Мешад је у ноћи између 13. и 14. јуна 1980. године убијен у својој хотелској соби број 941, хотела Ле Меридиен у Паризу. Полиција је искључила пљачку као мотив убиства, јер ништа од личних вредности није било украдено, укључујући и 1.400 франака у готовом новцу. Сматрало се да је у питању професионално убиство, једино што је донекле збуњивало истражне органе је била бруталност са којом је оно извршено.⁶⁰⁰

Професионална убиства, посебно у организацији обавештајних служби, су по правилу извршена на начин лишен гнева и других емоција. Ел-Мешад је био убијен тупим предметом, тако што му је глава била практично смрскана у кашу. Ово је подсећало на класичан злочин из страсти или неконтролисане мржње. У коришћеној научној литератури налазимо више објашњења.

Последња особа која га је видела живог, осим извршилаца убиства, била је француска проститутка Мари Клод Магал. Она је 1. јула 1980. године, француској полицији дала исказ у којем је навела да је приметила двојицу мушкараца у ходнику на спрату собе убијеног, али да није у стању да да њихов детаљнији физички опис. Ел-Мешад је по њеном исказу одбио њене сексуалне услуге, а чекајући кратко испред његове собе, чула је више мушких гласова унутра. Француски истражни органи нису успели да обаве други разговор са Магаловом, јер је дотична 12. јула 1980. године, мистериозно прегажена на пешачком прелазу у центру Париза. Ни путнички аутомобил, ни возач никада нису пронађени.⁶⁰¹ Амос Перлмутер, Мајкл Хендел и Ури Бар Јосеф наводе верзију, по којој је проститутка Магал требало да др Ел-Мешада задржи ван његове хотелске собе, док му НН лица изврше преметачину документације. Како их је Ел-Мешад сусрео у соби, затечене убице нису имале другог избора него да га на лицу места усмрте.⁶⁰²

Полазећи од претпоставке да су оперативци Мосада извршили ово институционално политичко убиство, а на основу претходно анализираних *modus operandi* из других студија случаја, уочили смо правило да Кидон тимови приликом извођења политичких убиства никада не ангажују лица ван Мосада, посебно не непознате стране држављане. Видели смо да се Кидон тим у свим досадашњим студијама случаја, ослањао искључивао на сопствене капацитете и ресурсе. Израелска политичка убиства се због тога колоквијално називају плаво - бела политичка убиства, симболизујући боје израелске државне заставе.⁶⁰³ Као једину могућу комуникативну функцију претеране бруталности његове смрти, видимо застрашивање других ангажованих научника на ирачком нуклеарном програму.

Ронен Бергман наводи да је др Ел-Мешад приликом јунске посете био под присмотром оперативаца Мосада. Са њим су у сваком тренутку била барем два сарадника и обезбеђење из Ирака, што је отежавало да политичко убиство буде изведено без сведока.

⁵⁹⁸ Shlomo Nakdimon, *First Strike: The Exclusive Story of how Israel Foiled Iraq's attempt to get the Bomb*, op. cit., 74.

⁵⁹⁹ Imad Khaduri, *Iraq's Nuclear Mirage: Memoirs and Delusions*, op. cit., 74 - 75.

⁶⁰⁰ Amos Perlmutter, Michael Handel and Uri Bar-Joseph, *Two minutes over Baghdad*, op. cit., 51.

⁶⁰¹ Amos Perlmutter, Michael Handel and Uri Bar-Joseph, *Two minutes over Baghdad*, op. cit., 51 - 52.

⁶⁰² Amos Perlmutter, Michael Handel and Uri Bar-Joseph, *Two minutes over Baghdad*, op. cit., 52.

⁶⁰³ Ronen Bergman, *Rise and Kill First: The Secret History of Israel's Targeted Assassinations*, op. cit., 98.

Наводно је одлучено да се покуша са тровањем, при чему би сама смрт наступила накнадно у Ираку. По Бергману, тада је дошло до неочекиваних компликација и бројних промена плана убиства. Ел-Мешад одлучује да раније напусти Француску, што значи да припадници Кидон тима немају времена да подметну отров. Али на изненађење оперативаца који га прате, Ел-Мешад одлучује да последњу ноћ проведе сам у хотелу, отпуштајући своје пратиоце. Наводно, јер је хотелски смештај веома скуп, те он као савесно чини услугу својим ирачким пратиоцима.⁶⁰⁴

Јахја Ел-Мешад је остао потпуно сам и незаштићен у својој хотелској соби, а чланови Кидон тима су у хотелу и разрађују импровизовани план. Тада се ситуација поново мења, јер се изненада појавила проститутка Магал и ушла у собу код Ел-Мешада. Члановима Кидон тима је тада постало јасно зашто је Ел-Мешад отпустио своју пратњу. Кидон тим је поштено сачекао четири сата да Магалова заврши са својим послом како би они могли да заврше свој, јер дотична проститутка није мета и не постоји дозвола за њено убиство. Пошто је Магалова отишла, двоје професионалних убица је покуцало Ел-Мешаду на врата, представљајући се као хотелско обезбеђење. Исцрпљен, истрошен и поспан, Ел-Мешад је отворио врата и то је био крај за њега. По овој верзији, он је убијен масивном бакарном пепеларом са великим сталком коју су убице нашле у ходнику хотела. По овој верзији догађаја, бруталност његове смрти је била непланирана последица импровизовања са оружјем којим је убиство извршено.⁶⁰⁵

Научна литература наводи да је убијени Јахја Ел-Мешад био под „надзором“ од стране оперативаца Мосада и приликом прве посете Паризу почетком 1980. године. Ронен Бергман наводи да је Мосад том приликом покушао да га регрутује као сарадника службе.⁶⁰⁶ Потврду овог навода даје др Имад Кхадури 2009. године у интервјуу за Ал Џазиру.⁶⁰⁷ Том приликом је први пут јавно признао да су њему и др Ел-Мешаду у Паризу прилазили агенти Мосада, неуспешно покушавајући да успоставе контакт, али није навео каква је била природа контакта. Због тога нисмо у могућности да разлучимо да ли је ово био покушај принуде или притиска са израелске стране. Међутим, Кхадури занимљиво наводи да је после много година, као жену која је тада покушала да успостави контакт са њима, препознао никог другог до Ципи Ливни.⁶⁰⁸ Ливни⁶⁰⁹ ће много година касније јавно говорити о свом ангажману у Мосаду, а потом и у Кидон тиму.⁶¹⁰

Колико год да је пореметила, насилна смрт Ел-Мешада није зауставила прву попиљку високо обогаћеног нуклеарног горива. Товар од 12 кг 93% обогаћеног уранијума,

⁶⁰⁴ Ronen Bergman, *Rise and Kill First: The Secret History of Israel's Targeted Assassinations*, op. cit., 324.

⁶⁰⁵ Ronen Bergman, *Rise and Kill First: The Secret History of Israel's Targeted Assassinations*, op. cit., 324.

⁶⁰⁶ Ronen Bergman, *Rise and Kill First: The Secret History of Israel's Targeted Assassinations*, op. cit., 323.

⁶⁰⁷ Al Jazeera English, “Inside Iraq - Iraq's fallen nuclear quest - 12 June 09”, 12.6.2009. Youtube, 23:56, https://www.youtube.com/watch?v=OHLc_Ut6yJg приступљено 11.1.2024. године.

⁶⁰⁸ Al Jazeera English, “Inside Iraq - Iraq's fallen nuclear quest - 12 June 09”, op. cit.

⁶⁰⁹ Ципи Ливни - израелска народна посланица, од 2001. до 2014. је девет пута била на министарској функцији у Влади Израела. Посебно се истакла као министарка спољних послова и министарка правде. Заменица председника владе Израела код Ехуда Олмерта.

⁶¹⁰ “Tzipi Livni Describes Lonely Life as a Spy,” Fox News, приступљено 05.08.2022. године, <https://www.foxnews.com/story/tzipi-livni-describes-lonely-life-as-a-spy>; “The secret life of Tzipi Livni,” The Times, приступљено 05.08.2022. године, <https://www.thetimes.co.uk/article/the-secret-life-of-tzipi-livni-0250bv36dv7>.

који је Ел-Мешад био дошао да преконтролише, крајем месеца је из Француске стигао у Ирак.⁶¹¹

О насилној смрти друге двојице учесника ирачког нуклеарног програма, Салмана Рашида⁶¹² и Абд ал-Рахман Расула, доступна научна литература не говори готово ништа.⁶¹³ Више података можда постоји у ирачкој научној литератури на арапском језику, али нам је та литература остала недоступна. Мањак верификованих података са којим смо се суочили је био такав, да нисмо били у могућности чак ни да са сигурношћу утврдимо које су позиције двојица убијених заузимала у оквиру ирачког нуклеарног програма.

Ронен Бергман једини нуди више појединости о смрти двојице ирачких научника. Салман Рашид је наводно заузимао одређену вишу позицију у нуклеарном програму, те је био послат у Женеву на стручно усавршавање из области обогаћивања уранијума. Са њим је у сваком тренутку било и обезбеђење из ирачке обавештајне службе. После смрти др Јахје Ел-Мешада, то је постало пракса са свим учесницима нуклеарног програма који су одлазили у иностранство. Пред сам повратак у Ирак, Салман Рашид је изненада и нагло почео да показује знаке непознате болести. Шест дана касније, 14. септембра 1980. године, преминуо је у тешким боловима у кантоналној болници, а швајцарски лекари нису могли да ураде ништа да му спасу живот. Аутопсија није открила узрок смрти, али се сумњало на непознати токсин или вирус.⁶¹⁴

Абд ал-Рахман Расул је крајем септембра боравио у Паризу због учешћа на научној конференцији, коју је у оквиру међудржавне размене организовала Француска комисија за атомску енергију. После конференције је уследио коктел, након којег је Расул почео да показује знакове тровања храном. Убрзо је постало јасно да се ипак ради о нечему озбиљнијем, пошто лекари у париској болници нису успевали да зауставе рапидно погоршавање његовог здравственог стања. Неколико дана од пријема у болницу, Абд ал-Рахман Расул је преминуо у ужасним боловима, видно отечен и надут.⁶¹⁵

Др Махди Обеиди⁶¹⁶ у својој књизи веома штуро и у свега неколико реченица говори о смрти двојице научника, иако наводи да је Салмана Рашида блиско познавао и са њим сарађивао.⁶¹⁷ Др Имад Кхадури у својој књизи уопште не спомиње смрт двојице научника, мада у интервјуу за Ал Џазиру потврђује насилну смрт двојице научника, коју повезује са њиховим учешћем у ирачком нуклеарном програму.⁶¹⁸

У изостанку више података о овим случајевима, наводимо два сведочења о утицају насилне смрти тројице научника на њихове колеге са којима су радили у оквиру ирачког нуклеарног програма. Др Имад Кхадури наводи да је био толико емотивно потресен после

⁶¹¹ Amos Perlmutter, Michael Handel and Uri Bar-Joseph, *Two minutes over Baghdad*, op. cit., 41.

⁶¹² Познат у коришћеној страниј научној литератури као *Salman Rashid*.

⁶¹³ Познат у коришћеној страниј научној литератури као: *Abd al-Rahman Rasoul, Abdul Rahman, Abdul Rasool*.

⁶¹⁴ Ronen Bergman, *Rise and Kill First: The Secret History of Israel's Targeted Assassinations*, op. cit., 325.

⁶¹⁵ Ronen Bergman, *Rise and Kill First: The Secret History of Israel's Targeted Assassinations*, op. cit., 325.

⁶¹⁶ Др Махди Обеиди (*Mahdi Obeidi*) – генерални директор Министарства за војну индустријализацију, начелник Програма за обогаћивање уранијама путем центрифуги у оквиру ирачког нуклеарног програма.

⁶¹⁷ Mahdi Obeidi and Kurt Pitzer, *The Bomb in My Garden: The Secrets of Saddam's Nuclear Mastermind*, op. cit., 46.

⁶¹⁸ Al Jazeera English, "Inside Iraq - Iraq's fallen nuclear quest - 12 June 09", op. cit.

убиства др Јахје Ел-Мешада да је плакао као никад у животу.⁶¹⁹ Др Махди Обеиди наводи: „Ова убиства су ме потресла до језгра, јер сам схватио да сам учесник подухвата који је неко намерио да заустави по сваку цену. Живео сам у сталном страху да сам ја следећи на листи.“⁶²⁰

6.5. Израелски војни напад на реактор

После процене да све претходне предузете мере, нису спречиле да реактор Озирак постане оперативан, израелски председник владе је издао наредбу својој ратној авијацији да га уништи. Израелски војни авиони Ф-16, модификовани ради повећања долета, су 7. јуна 1981. године напали постројење Ал - Туваита и тешко оштетили нуклеарни реактор.⁶²¹

После изведеног ваздушног удара израелске авијације, тадашњи премијер Менахем Бегин је наредних неколико дана јавно објашњавао своје мотиве. Из званичног саопштења, датог у име израелске владе и његовог интервјуа у медијима, су касније биле извучене суштинске реченице, које су накнадно обликоване у формулацију такозване „Бегинове доктрине“. Њена суштина наглашава да ниједној држави у региону, која прокламује уништење државе Израел, не може бити дозвољено да развија или на други начин стиче оружје за масовно уништење, примарно мислећи на нуклеарно оружје. Поседовање таквог оружја би тим државама дало способност, да једним ударом убију огроман број Јевреја који живе у Израелу. Ово је способност која се изједначава са немачком способношћу спровођења Холокауста током Другог светског рата. Држава Израел ће искористити апосолутно сва расположива средства која јој стоје на располагању да спречи понављање Холокауста над Јеврејима.⁶²²

Савет безбедности Уједињених нација је 19. јуна 1981. године, Резолуцијом 487, осудио израелски напад на Ирак. Констатовано је да је уништењем реактора повређен суверенитет Ирака и пољуљано поверење у Међународну агенцију за атомску енергију. Израел је позван да своје нуклеарно постројење стави под контролу међународних инспектора, а Ираку признато право на адекватно обештећење. Наравно, ништа од наведеног није било спроведено.⁶²³

⁶¹⁹ Imad Khaduri, *Iraq's Nuclear Mirage: Memoirs and Delusions*, op. cit., 75.

⁶²⁰ Mahdi Obeidi and Kurt Pitzer, *The Bomb in My Garden: The Secrets of Saddam's Nuclear Mastermind*, op. cit., 47.

⁶²¹ Amos Perlmutter, Michael Handel and Uri Bar-Joseph, *Two minutes over Baghdad*, op. cit., xvii - xxix, 118 - 177; Yehuda Avner, *The Prime Ministers: An Intimate Narrative of Israeli Leadership* (London: The Toby Press LLC, 2010), 551 - 554.

⁶²² Shlomo Nakdimon, *First Strike: The Exclusive Story of how Israel Foiled Iraqs attempt to get the Bomb*, op. cit., 232, 239; “Menachem Begin Administration: Statement on the Bombing of the Iraqi Nuclear Facility (June 9, 1981),” Jewish Virtual Library, приступљено 10.1.2024. године, <https://www.jewishvirtuallibrary.org/prime-minister-begin-statement-on-the-bombing-of-the-iraqi-nuclear-facility-june-1981>; “Prime Minister Begin defends raid on Iraqi nuclear reactor pledges to thwart a new Holocaust,” The New York Times, приступљено 10.1.2024. године, <https://www.nytimes.com/1981/06/10/world/prime-minister-begin-defends-raid-iraqi-nuclear-reactor-pledges-thwart-new.html>;

⁶²³ “Resolution 487,” UNSCR, приступљено 16.1.2024. године, <http://unscr.com/en/resolutions/487>; Michael W. Reisman and Andrea Armstrong, “The Past and Future of the Claim of Preemptive Self-Defense,” *American journal of international law* 100, no.3 (July 2006): 537.

6.6. „Пројекат Вавилон“ и институционално политичко убиство др Џералда Винсента Була

Коришћена научна литература описује др Џералда Була⁶²⁴ као „инжењерског генија артиљерије своје генерације“ и „најбољег дизајнера артиљерије у XX веку“.⁶²⁵ Декласификовани извештај ЦИА о др Џералду Булу, наводи да је постао доктор наука из области аеродинамике са свега двадесет и две године, као један од најмлађих у историји Канаде. У тридесет другој години живота је, у име Канаде, руководио заједничким пројектом са министарством одбране САД. Радило се о „Пројекту ХАРП“ (*High Altitude Research Project*) у којем је тестирано лансирање пројектила и ракета у ниже слојеве атмосфере помоћу топа као артиљеријског оруђа. Конгрес САД му је 1972. године посебним декретом доделио држављанство, висока безбедносна одобрења и буџет за више научних истраживања.⁶²⁶

Литература наводи податак да се 1981. године десио први покушај ирачког Министарства за индустрију и војну индустријализацију да ступи у контакт са др Џералдом Булом, преко одређеног либанског трговца оружја као посредника. Пошто је Бул имао изузетно лоше лично мишљење о дотичном посреднику, одлучио је да прескочи и сарадњу са Ираком.⁶²⁷ Следећи контакт режима Садама Хусеина са Џералдом Булом, десио се у септембру 1987. године. Овога пута је комуникација била директна. Ирачка амбасада у Бону је контактирала централу његове компаније СРЦ у Бриселу и затражила састанак. Бул и његова два најстарија сина су потом отишли у Ирак, где су начелно договорени први заједнички послови. Испоставило се да су Ирачани дуже време пажљиво пратили његов рад и да су сада желели да са њим преговарају о конкретним модалитетима сарадње.⁶²⁸

Др Џералд Бул је претходних двадесет година, безуспешно покушавао да пронађе покровитеља за наставак изузетно скупог „Пројекта ХАРП“, чије укидање никада није лично прежалио. САД и Канада су 60их година обуставиле финансирање ХАРП, услед интензивног развоја технологије балистичких пројектила и никада нису поново озбиљно обновили своје интересовање. Бул годинама није успео да заинтересује ни НР Кину, са којом је интензивно сарађивао једно време.⁶²⁹

⁶²⁴ Познат у коришћеној страни научној литератури као: *Gerald Bull, Jerry Bull, Gerry Bull*. У преписци са личним пријатељима, др Џералд Бул се потписивао као Џери, отуда варијације имена.

⁶²⁵ “Gerald Bull,” *The National Aeronautics and Space Administration*, приступљено 14.1.2024, <https://pwg.gsfc.nasa.gov/stargaze/SGbull.htm>; William Lowther, *Arms and The Man: Dr. Gerald Bull, Iraq and The Supergun*, op. cit., 5; James Adams, *Bull's Eye: The Assassination and Life of Supergun Inventor Gerald Bull* (New York: Times Books, 1992), 15.

⁶²⁶ Central Intelligence Agency, Directorate of Intelligence, “Project Babylon: The Iraqi Supergun,” November 1991, https://www.cia.gov/readingroom/docs/DOC_0000266049.pdf приступљено 2.3.2024. године; Dale Grant, *Wilderness of Mirrors: The Life of Gerald Bull* (Ontario: Prentice Hall Canada, 1991), 59 - 68.

⁶²⁷ James Adams, *Bull's Eye: The Assassination and Life of Supergun Inventor Gerald Bull*, op. cit., 210.

⁶²⁸ Central Intelligence Agency, “Project Babylon: The Development, Capabilities, and Status of Iraq's Super gun,” February 1992, https://www.cia.gov/readingroom/docs/DOC_0001245842.pdf приступљено 3.3.2024. године; William Lowther, *Arms and The Man: Dr. Gerald Bull, Iraq and the Supergun*, op. cit., 174 - 179.

⁶²⁹ Steven J. Zaloga, *Superguns 1854 - 1991: Extreme artillery from the Paris Gun and the V-3 to Iraq's Project Babylon* (Oxford: Osprey Publishing, 2018), 39; William Lowther, *Arms and the Man: Dr. Gerald Bull, Iraq and The Supergun*, op. cit., 200 - 203; Central Intelligence Agency, Directorate of Intelligence, “Project Babylon: The Iraqi Supergun,” op. cit., 1 - 2.

Са друге стране, Ирак је већ дуго радио на развијању нуклеарног, хемијског и биолошког оружја. Одређени прогреси по том питању су били остварени. Међутим, постојало је озбиљно заостајање по питању технологије балистичких пројектила, који су (будуће) неконвенционалне бојеве главе требали да пренесу до територије Израела или Саудијске Арабије. Ирачка војска јесте поседовала одређен број Скад пројектила, набављених од Совјетског Савеза и Северне Кореје, али они нису баш одговарали намери коришћења неконвенционалних бојевих глава. Пројектил Скад се приликом лансирања прилично загрева, а процењено је да би таква топлота у значајној мери компромитовала интегритет патогена, вируса и агенаса које би преносио. Ирачка потреба за новом генерацијом балистичких пројектила је дуго тапкала у месту. Др Џералд Бул је искористио преговоре око дизајнирања нових хаубица и почео да их убеђује да финансирају наставак ХАРП, вероватно претерујући у погледу његових могућности. Поред престижа поседовања највећег артиљеријског оруђа у историји цивилизације, ирачко руководство је проценило да Џералд Бул може да им, директно или индиректно, помогне и по питању балистичког програма.⁶³⁰

У наредним поглављима анализирамо гранање и продубљивање сарадње између Џералда Була и Ирака, са намером да објаснимо генезу перцепције Була као претње по националну безбедност Израела. Посебна је намера да покажемо где и у ком тренутку је, по нашем мишљењу, Џералд Бул прешао црвену линију у тој сарадњи која га јесте учинила претњом која мора бити уклоњена свим средствима, а која ће на крају нажалост резултирати његовим убиством.

Иницијално договорена сарадња Џералда Була са Републиком Ирак, подразумевала је израду дизајна за два модела самоходних хаубица за ирачку војску. Резултат су били модели Мажнун (*Majnoon*) од 155мм и Ал-Фао (*Al-Fao*) од 210мм. Др Џералд Бул је искористио посао дизајнирања хаубица, да са богатим Ирачанима поново покрене своју личну опсесију - „пројекат ХАРП“. Овај пројекат је у ирачкој организацији прерастао у „Пројекат Вавилон“.⁶³¹

У научној литератури је распрострањен став, по којем је др Џералд Бул изгубио живот због сарадње са Републиком Ирак на „Пројекту Вавилон“, као и да су његово убиство извршиле обавештајне службе државе Израел. Међутим, у већини научне литературе генерално изостаје дубље и обухватније објашњење оваквих тврдњи. Обухват сарадње Була и Ирака, сврха „Пројекта Вавилон“, његове техничке спецификације и импликације по националну безбедност Израела, у значајној мери се погрешно поједностављују и тиме потцењују. Распрострањена је тенденција да се „Пројекат Вавилон“ своди само на један невероватан комад артиљерије, такозвани „супертоп“, чија је практична употребљивост све време била крајње упитна. Оваква поједностављивања су погрешна, јер онемогућавају да се на одговарајући начин сагледа потреба заштите националног интереса Израела и институционална одлука да се то учини кроз институционално политичко убиство. Из тог

⁶³⁰ William Lowther, *Arms and the Man: Dr. Gerald Bull, Iraq and The Supergun*, op. cit., 200 - 203; Central Intelligence Agency, Directorate of Intelligence, “Project Babylon: The Iraqi Supergun,” op. cit., 1 - 2.

⁶³¹ William Lowther, *Arms and The Man: Dr. Gerald Bull, Iraq and The Supergun*, op. cit., 200 - 202; James Adams, *Bull's Eye: The Assassination and Life of Supergun Inventor Gerald Bull*, op. cit., 12; Steven J. Zaloga, *Superguns 1854 - 1991: Extreme artillery from the Paris Gun and the V-3 to Iraq's Project Babylon*, op. cit., 40;

разлога детаљније анализирамо више аспеката „Пројекта Вавилон“, како бисмо сагледали шта је он стварно представљао.

Због поверљивости података и тајности у којој је „Пројекат Вавилон“ реализован, у коришћеној научној литератури постоје одређена неслагања око прецизних техничких спецификација фаза и потпрограма који су требали да буду реализовани. По овом питању се највише ослањамо на извештаје ЦИА, израђене на основу обавештајних података достављених од стране Мосада, мада видимо да и између њих постоје одређена непоклапања.

Поменути извештаји наводе да је у првој фази „Пројекта Вавилон“ била договорена конструкција две артиљеријске инсталације: топ од 350 мм познат као Бејби Вавилон, односно топ од невероватних 1000 мм познат као Вавилон. Топ од 350 мм је требало да буде израђен као фиксирана хоризонтална конструкција која би служила за различита експериментална пуцања, на основу којих би биле вршене емпиријске провере техничких прорачуна. Овај топ је био нека врста прототипа који је требало да помогне да се избегну проблеми у каснијој конструкцији главног топа од 1000 мм. На основу тестирања топа од 350 мм је, између осталог, требало са сигурношћу израчунати да ли ће топ од 1000 мм имати способност да досегне територију Израела.⁶³²

Било је планирано да топ од 1000 мм, односно примарни комад артиљерије у Пројекту, буде изграђен као фиксирана конструкција наслоњена на једно брдо, под углом између 40 и 45 степени. Имао би само један фиксиран правац гађања, што значи да би могао да гађа у само једну мету. Планирана дужина цеви је била око 150 метара, што је дужина просечног фудбалског терена. Да је конструисан до краја, био би највећи топ у писаној историји људске цивилизације.⁶³³

Конструкција главног топа је наводно требала да служи за лансирање извиђачких сателита у ниже слојеве атмосфере. Извештај ЦИА га описује као: „топовски систем који би Садаму Хусеину омогућио да гранатира Израел и Иран, и који би имао интерконтинентални капацитет.“⁶³⁴ Када се техничке карактеристике топа и планови за његову конструкцију ставе у контекст владавине Садама Хусеина, овај топ од 1000 мм нама (претпостављамо и Мосаду) личи на нешто што се у енглеској литератури назива оружје судњег дана (*Doomsday weapon*).

Сарадња Др Цералда Була и Садама Хусеина се није зауставила на овоме. У међувремену је била договорена, или је требало да буде договорена, конструкција барем још два супертопа. У извештајима нема сагласности око њиховог калибра, а као опције о којима се преговарало се наводе калибри од 350 мм, 500 мм и 600 мм. Оно што ова два супертопа чини опаснијим је њихова израда као покретних конструкција, односно могли би

⁶³² Central Intelligence Agency, Directorate of Intelligence, “Project Babylon: The Iraqi Supergun,” op. cit., 3 - 6; Central Intelligence Agency, “Project Babylon: The Development, Capabilities, and Status of Iraq’s Super gun,” op. cit., 6 - 10; Majkl Bar-Zohar i Nisim Mišal, *Mosad: najveće misije izraelske tajne službe*, op. cit., p. 307.

⁶³³ Central Intelligence Agency, “Project Babylon: The Development, Capabilities, and Status of Iraq’s Super gun,” op. cit. p. 10 - 16; Central Intelligence Agency, Directorate of Intelligence, “Project Babylon: The Iraqi Supergun,” op. cit. p. 3 - 6;

⁶³⁴ Central Intelligence Agency, “Project Babylon: The Development, Capabilities, and Status of Iraq’s Super gun,” op. cit., 5.

да се ротирају у страну по хоризонталној оси и да им се мења нагиб по вертикалној оси, што би им дало много већи опсег мета.⁶³⁵

„Пројекат Вавилон“ добија своју димензију егзистенцијалне претње, тек када се истражи муниција која је била развијана за супертопове. Поред класичне артиљеријске муниције, било је предвиђено да се испаљују тзв. ракете лансиране топом, познате у страној стручној литератури као ГЛР (*Gun Launched Rocket*). Успешна тестирања ГЛР су вршена у оквиру ХАРП пројекта, током 60-их година. После испаљивања ГЛР из топа и доласка на жељену висину, пали се систем за навођење пројектила који га прецизно наводи до мете. У суштини, ово би била унапређена верзија пројектила „Мартлет 4“, који је развијан у оквиру пројекта ХАРП, а за коју је Бул поседовао техничке податке и патенте.⁶³⁶

Документација заплена после његовог убиства, показује да је др Џералд Бул планирао да развија ГЛР пројектил који би био способан да бојеву главу тешку 100 кг пренесе на даљину од 1000 км.⁶³⁷ Домет пројектила јесте био задовољавајући, али носивост није. Евидентно је да конвенционална бојева глава тежине 100 кг не може да учини значајнију материјалну штету, па се као логично питање намеће коришћење неконвенционалних бојевих глава. Извештај ЦИА јасно наводи да у том тренутку није пронађен ниједан документ који би сугерисао да се кренуло са конкретним радњама на изради дизајна хемијске или биолошке бојеве главе, али да се намеће снажан логички закључак да би се са тиме кренуло у некој од наредних фази „Пројекта Вавилон“.⁶³⁸

Све заједно горенаведено, сугерише да се у „Пројекту Вавилон“ није радило о лансирању сателита. Јасно је да је ирачко државно руководство препознало његов потенцијал, као својеврсног супститута за програм балистичких пројектила који је годинама тапкао у месту.

Још један изузетно важан аспект „Пројекта Вавилон“, који је морао да забрињава државу Израел је била његова организација. Да би у највећој тајности спровео набавку ускоспецифичних висококвалитетних материјала, потребних за конструкцију циновских топова, др Бул је организовао комплексну међународну шему компанија добављача. Овако нешто је било могуће захваљујући његовим јаким контактима у индустрији наоружања и међу међународним трговцима оружја, стицаним деценијама током свог пословања. Тек после његовог убиства и колапса пројекта, постала је јасна перфектност са којом је све било организовано.⁶³⁹ Бул је преко своје новоосноване компаније АТИ у Грчкој, разбио набавку материјала за „Пројекат Вавилон“ на десетине малих и наизглед неповезаних поруџбина. Реномиране компаније из Велике Британије, Шпаније, Немачке, Холандије, Белгије, Швајцарске и Италије су месецима израђивале и достављале Ираку секције супертопова, а да није била подигнута било каква узбуна. Организациона шема набавки је била толико

⁶³⁵ Central Intelligence Agency, Directorate of Intelligence, “Project Babylon: The Iraqi Supergun,” op. cit., 3 - 6.

⁶³⁶ Central Intelligence Agency, “Project Babylon: The Development, Capabilities, and Status of Iraq’s Super gun,” op. cit., 12, 18 - 19.

⁶³⁷ Central Intelligence Agency, Directorate of Intelligence, “Project Babylon: The Iraqi Supergun,” op. cit., 3 - 6.

⁶³⁸ Central Intelligence Agency, “Project Babylon: The Development, Capabilities, and Status of Iraq’s Super gun,” op. cit., 1.

⁶³⁹ Central Intelligence Agency, “Project Babylon: The Development, Capabilities, and Status of Iraq’s Super gun,” op. cit.; Dale Grant, *Wilderness of Mirrors: The Life of Gerald Bull*, op. cit., 3 - 8.

савршена, да је изгледа пролазила чак и испод радара обавештајних служби ових држава. Али не и испод радара Мосада.⁶⁴⁰

Занимљиво је да се СФР Југославија помиње на више места у извештају ЦИА о организационој шеми „Пројекта Вавилон“. Југославија се спомиње као произвођач делова за муницију коришћену за пробни супертоп од 350 мм, а представништво компаније АТИ се поред Атине, Брисела, Багдада налазило и у Београду. Југославија је у каснијим фазама Пројекта, разматрана као потенцијални снабдевач компоненти, као место дизајнирања и извођења тестова. Југословенске компаније су виђене као замена за срушену мрежу западноевропских фирми које су претходно учествовале у изградњи супертопова.⁶⁴¹

Последњи аспект „Пројекта Вавилон“, била је његова веза са ирачким балистичким програмом који је тапкао у месту. САД и Израел су у јулу 1988. године, успеле да осујете заједничке пројекте Ирака, Египта и Аргентине, познате као „Кондор“ и „Кондор 2“. Пројекти су имали за циљ развијање два модела балистичких пројектила, а суштински су заустављени повлачењем кључних експерата, услед различитих средстава принуде од стране Израела и САД.⁶⁴²

У августу 1988. године, Ирачани почињу да доводе др Була у своје истраживачко постројење СААД 16, које је служило за развој балистичких пројектила у оквиру „Пројекта Кондор“. Технологија балистичких пројектила није била област његове експертизе, заправо о њима није знао готово ништа. Претпоставља се да су Ирачани били очајни и да су покушавали да дођу до било каквог помака. Оно на шта су намеравали да се ослоне, били су Булови контакти у свету трговаца и произвођача оружја, као и његова виртуозна способност организовања коју је демонстрирао у „Пројекту Вавилон“. Идеја је била да др Бул организује још једну међународну шему, сада за потребе балистичког програма. Мало по мало, Бул се за потребе ирачког балистичког програма нашао у преговорима са стручњацима из области система за навођење балистичких пројектила, бавио се организовањем набавки потребних материјала, ракетног горива итд. Булове компаније у Бриселу и Атину су почеле да показују интересовање за куповину европских компанија, посебно оних које су се бавиле дизајнирањем и изградом балистичких пројектила у најширем смислу.⁶⁴³ Најчешће спомињани пример у коришћеној страној литератури је такозвана афера *Learfan*. Компанија др Џералда Була је, са прикривеним ирачким капиталом, покушала да купи фабрику *Learfan*, иначе произвођача наменских компоненти за британску војску. Примарна делатност компаније из Северне Ирске је била производња капа од карбонских влакана, коришћених за заштиту врха балистичких пројектила приликом изласка и уласка у атмосферу. Куповина компаније је пропала алармирањем Министарства спољних послова Велике Британије од стране САД и Израела.⁶⁴⁴

⁶⁴⁰ James Adams, *Bull's Eye: The Assassination and Life of Supergun Inventor Gerald Bull*, op. cit., 248 - 255; “1990: Customs seize 'supergun',” BBC, приступљено 07.08.2022. године, http://news.bbc.co.uk/onthistday/hi/dates/stories/april/11/newsid_2477000/2477023.stm.

⁶⁴¹ Central Intelligence Agency, “Project Babylon: The Development, Capabilities, and Status of Iraq’s Super gun,” op. cit., 5, 14, 20, 24.

⁶⁴² William Lowther, *Arms and the Man: Dr. Gerald Bull, Iraq and the Supergun*, op. cit., 206 - 208.

⁶⁴³ William Lowther, *Arms and the Man: Dr. Gerald Bull, Iraq and the Supergun*, op. cit., 211 - 214.

⁶⁴⁴ Central Intelligence Agency, Directorate of Intelligence, “Project Babylon: The Iraqi Supergun,” op. cit., 25; Dale Grant, *Wilderness of Mirrors: The Life of Gerald Bull*, op. cit., 3 - 4.

Чврсто сматрамо да је уплитањем у питања развоја технологије балистичких пројектила, др Џералд Бул прешао црвену линију у израелској перцепцији њега као претње по њихову националну безбедност. Као конкретан пример озбиљности радњи у које се др Бул упустио, наводимо његов покушај из марта 1990. године да посредује у успостављању војне сарадње између НР Кине и Ирака у области балистичких пројектила. О догађају сведочи његов дугогодишњи пријатељ Мајкл Чанг, са којим се претходно срео у Пекингу. Чанг наводи да му је Бул рекао да је од својих познаника у министарству одбране НР Кине тражио да Ираку продају компоненте и технологију за балистичке пројектиле. Када му је Бул све испричао, Чанг је био пренеражен до које мере је Бул успео да антагонизује државу Израел и то упркос свим претходним упозорењима.⁶⁴⁵

Месец дана касније, 22. априла 1990. године, др Џералд Бул је убијен док је откључавао врата свог стана у Бриселу. Извршилац убиства је из непосредне близине испалио пет метака у њега, три у леђа у пределу врата и два метка у главу. Истрагом је утврђено да је последњи метак, други који је испаљен у главу, испаљен док је др Бул лежао на поду. Такозвано оверавање жртве.⁶⁴⁶

Др Џералд Бул је у Бриселу живео од 1982. године. За Брисел се одлучио пошто се бавио дизајнирањем оружја, а белгијска престоница је била војно и обавештајно чвориште НАТО држава. Његова супруга није желела да се пресели са њим из Канаде, пошто је најмлађа ћерка још увек ишла у школу. Временом су му се у Бриселу придружила два најстарија сина, али нису становали са њим. Бул је живео сам, а повремено му се придруживала дугогодишња љубавница Хелен Грегори, са којом је живео у некој врсти ванбрачне заједнице.⁶⁴⁷

Тог дана када је убијен, др Бул је у 19:30 часова имао заказану вечеру са Хелен Грегори. По сведочењу његовог личног асистента и дугогодишње пријатељице Моник Жанин, канцеларију су напустили између 18:30 и 19 часова, а она га је одвезла до стана. Стан број 20 се налазио на шестом спрату, на којем је било свега три стана, од којих у једном нико није живео. Светло у ходнику није било стално упаљено, већ га је палио и гасио сензор покрета. По изласку из лифта, потребно је да се закорачи пар корака у потпуни мрак, након чега се светло пали. Претпоставља се да је др Бул у журби скренуо ка свом стану, док је извршилац убиства чекао у мраку на супротном крају ходника и да га Бул уопште није ни видео ни чуо. Извршилац убиства је пришао Булу, пуцао у њега са леђа и потом побегао степеницама. Мртвог Була је после десетак минута пронашла Хелен Грегори, која је дошла на договорену вечеру.⁶⁴⁸

Белгијски истражни органи су заузели став да је реч о веома професионално изведеном убиству. На то је указивало готово потпуно одсуство трагова и доказа. Није било очевидаца убиства, нико није ништа чуо. У тренутку убиства, Џералд Бул је носио ташну

⁶⁴⁵ William Lowther, *Arms and the Man: Dr. Gerald Bull, Iraq and The Supergun*, op. cit., 261 - 263.

⁶⁴⁶ James Adams, *Bull's Eye: The Assassination and Life of Supergun Inventor Gerald Bull*, op. cit., 14.

⁶⁴⁷ James Adams, *Bull's Eye: The Assassination and Life of Supergun Inventor Gerald Bull*, op. cit., 14.

⁶⁴⁸ James Adams, *Bull's Eye: The Assassination and Life of Supergun Inventor Gerald Bull*, op. cit., 14; Dale Grant, *Wilderness of Mirrors: The Life of Gerald Bull*, op. cit., 1.

са 20.000 америчких долара у готовини, за које убица није био заинтересован. Новац је нетакнут, лежао у локви крви поред Була.⁶⁴⁹

Испитивањем станара зграде је утврђено да нико није видео ништа неуобичајено. Једини индиректни траг је дао власник зграде. Зграда у којој је живео др Бул је стамбена ламела са више делова и четворо улазних врата. Сва улазна врата се отварају помоћу истог универзалног кључа. У децембру 1989. године, односно неких четири месеца пре убиства, двојица мушкараца „медитеранске физиономије“ су изнајмили стан у другом делу зграде. Власнику стана је изгледало да су више били заинтересовани за саму локацију него за комфор, пошто стан има само једну спаваћу собу, а њих је било двојица. То ипак није било превише чудно, јер је и данас чест случај да приликом изнајмљивања, локација некретнине буде пресуднија од комфора. „Станари“ су кирију платили подоста унапред, а за узврат су само тражили да одмах добију кључ од улаза зграде. Наводно, како би уређивач ентеријера којег су унајмили могао да одмах почне да долази и сређује стан. Један од мушкараца је власнику стана уредно дао своја лична документа, како би се регулисала пријава закупа и плаћање пореза. Међутим, после десетак дана, оба „станара“ су престала да се појављују и нико их више никад није видео. У стану није била направљена било каква штета. Власник стана није превише размишљао о догађају, јер је ситуација ишла у његову корист - остала му је и вишемесечна кирија и слободан стан. Истрагом је накнадно утврђено да је поменути приложени документ за пријаву закупа, у ствари фалсификовани француски пасош и да не постоји француски држављанин са тим именом.⁶⁵⁰

Претпоставка истражних органа је била да су двојица мушкараца представљала неку врсту извиднице. Том приликом је вероватно проучена околина и карактеристике унутрашњости зграде у којој је др Џералд Бул живео. Направљена је и копија кључа од улазних врата, која ће бити коришћена касније. Временски оквир почетка теренских припрема за политичко убиство се уклапа у наводе да се последњи Булов састанак са Израелцима десио у октобру. Ово сугерише да су припреме за извођење убиства трајале и више од четири месеца, што је додатно потврђивало тезу белгијских истражних органа да је у питању професионална организација.

Коришћена научна литература је сагласна да је Др Џералд Бул постао жртва вишедеценијске неконтролисане амбиције да докаже да „Пројекат ХАРП“ има своју практичну употребну вредност. Став да се радило о амбицији која се граничила са клиничком опсесијом, налазимо у свим извештајима ЦИА о профилу његове личности.⁶⁵¹ Лого његове компаније СРЦ која се бавила дизајнирањем и трговином оружја је била слика супертопа наслоњеног на латинично слово R.⁶⁵² Вођен опсесијом, др Бул је између 1985. и 1988. године писао књигу⁶⁵³ у којој пореди тзв. „Париски топ“ који су Немци користили

⁶⁴⁹ James Adams, *Bull's Eye: The Assassination and Life of Supergun Inventor Gerald Bull*, op. cit., 17; Dale Grant, *Wilderness of Mirrors: The Life of Gerald Bull*, op. cit., 2.

⁶⁵⁰ James Adams, *Bull's Eye: The Assassination and Life of Supergun Inventor Gerald Bull*, op. cit., 16; William Lowther, *Arms and The Man: Dr. Gerald Bull, Iraq and The Supergun*, op. cit., 254.

⁶⁵¹ Central Intelligence Agency, "Project Babylon: The Development, Capabilities, and Status of Iraq's Super gun," op. cit., 3; Central Intelligence Agency, Directorate of Intelligence, "Project Babylon: The Iraqi Supergun," op. cit., 1; James Adams, *Bull's Eye: The Assassination and Life of Supergun Inventor Gerald Bull*, op. cit., 214.

⁶⁵² Central Intelligence Agency, "Project Babylon: The Development, Capabilities, and Status of Iraq's Super gun," op. cit., 3 - 4.

⁶⁵³ Оригинални назив књиге на немачком гласи: *Paris Kanonen - The Paris Guns (Wilhelmgeschütze) and Project HARP (Wehrtechnik und Wissenschaftliche Waffenkunde)*.

током Првог светског рата и своје супертопове из „Пројекта ХАРП“.⁶⁵⁴ Бул је имао амбицију да се конструисањем супертопа трајно упише у светску историју, односно по речима Џејмса Адамса: „Др Џералд Бул је веровао да ће Пројекат Вавилон бити вечити споменик његове генијалности у свету.“⁶⁵⁵ Мегаломанија је видљива и из назива пројекта - Вавилон.⁶⁵⁶

Уназађивање пројекта услед Буловог убиства, може оправдано да се упореди са уназађивањем нуклеарног програма после напада израелске авијације.⁶⁵⁷ Декласификовани извештаји ЦИА потврђују да је Буловим убиством почео крај „Пројекта Вавилон“. Један извештај наводи: „Убиство вође пројекта Џералда Була у марту 1990. године је била прва карика у ланцу догађаја који су драстично успорили прогрес Пројекта Вавилон и на крају довели до његовог укидања... Вођење пројекта без Џералда Була ће вероватно захтевати прављење комисије за дизајн, јер је мало вероватно да неки појединац може сам да га замени.“⁶⁵⁸

Мајкл Бул је две недеље након убиства његовог оца, угасио компанију СРЦ и продао сву имовину компаније, исплатио плате и дугове. Одмах након тога, ћерка фирма АТИ је такође угашена, а сви рачуни преко којих су вршена плаћања за „Пројекат Вавилон“ су били затворени.⁶⁵⁹

6.7. Комбиновање других облика политичког насиља са институционалним политичким убиствима

У поглављу о египатском балистичком програму, констатовали смо да држава Израел није изоловано и произвољно користила институционална политичка убиства као инструмент државне безбедносне политике, већ да су она била део ширих државних мера које су укључивале и плански вршено политичко насиље. Идентичан приступ проналазимо и у случају ирачког нуклеарног програма, односно „Пројекта Вавилон“. Коришћена научна литература сугерише да су израелске обавештајне службе, у својим напорима да спрече Републику Ирак да развије оружје за масовно уништење и одговарајуће балистичке пројектиле, комбиновале институционална политичка убиства са другим облицима политичког насиља. Кроз претходно описане студије случаја смо идентификовали претњу силом, принуду, притисак и саботажу.

Подсећамо на дефиниције претње силом, принуде и притиска. Драган Симеуновић претњу силом одређује на следећи начин: „Као форма отвореног притиска, испољена намера и могућност актуелизације рада силе, претња силом је облик индиректног насиља, дакле, врши се без директне употребе силе са циљем реализације одговарајућих интереса кроз изазивање страха од повреда физичког интегритета и нарушавања идентитета као последицама неизлажења у сусрет субјекту претње. Претња силом представља

⁶⁵⁴ Majkl Bar-Zohar i Nisim Mišal, *Mosad: najveće misije izraelske tajne službe*, op. cit., 303 - 305.

⁶⁵⁵ James Adams, *Bull's Eye: The Assassination and Life of Supergun Inventor Gerald Bull*, op. cit., 214 - 216, 261.

⁶⁵⁶ Асоцијација на Вавилонску кулу, коју су људи зидали до неба како би изазвали Бога и асоцијација на Висеће вртове који представљају једно од седам светских чуда.

⁶⁵⁷ Jerry M. Long, *Saddam's war of words: politics, religion, and the Iraqi invasion of Kuwait*, op. cit., 13.

⁶⁵⁸ Central Intelligence Agency, Directorate of Intelligence, "Project Babylon: The Iraqi Supergun," op. cit.

⁶⁵⁹ William Lowther, *Arms and the Man: Dr. Gerald Bull, Iraq and The Supergun*, op. cit., 280.

потенцијално или стварно насиље у зависности од интензитета, остварљивости претње, као и укупних угрожавајућих могућности оног који прети.⁶⁶⁰

Дефиниција принуде по Драгану Симеуновићу гласи: „Свака принуда као радња подразумева насиље као директну или индиректну употребу силе, нпр. путем разноврсних притисака и претње силом с циљем остварења интереса, интенције и воље субјекта који принуђује, обично супротно интересима, интенцијама и, посебно, увек супротних, вољи онога ко се принуђује. Принуда као стање представља актуелизовани моменат остварења интереса и интенција субјекта принуде путем стварне или намераване употребе силе која је, у ствари и довела до тога да је објекат насиља против своје воље привољен на вршење или невршење одговарајућих радњи.“⁶⁶¹

Дефиниција притиска по Симеуновићу гласи: „Притисак се јавља као облик насиља онда када се рачуна с интересом онога на кога се притисак врши да очува своје идентитетне ресурсе моћи, у смислу очувања онога што има или онога што јесте, по цену одговарајућих уступака који воде остварењу интереса онога ко притисак врши, а да се још увек битно не нарушава укупни интегритет онога на кога се притисак врши.“⁶⁶²

Као и у случају немачких научника у Египту, израелски обавештајни апарат је претњом, принудом и притиском желео да доведе до престанка ангажмана водећих људи на ирачким државним програмима развоја нуклеарног оружја и балистичких пројектила. У случају др Јахје Ел-Мешада, Салмана Рашида и Абд ал-Рахман Расула не поседујемо довољно информација да бисмо могли да разлучимо да ли је над њима претходно вршен притисак или принуда. Међутим, у случају др Џералда Була јасно разликујемо и претњу силом, принуду и притисак као облике политичког насиља који су претходили његовом политичком убиству.

Испред стана Мариа Фиорелија, тадашњег генералног директора италијанске компаније СНИА, је у ноћи 7. децембра 1980. године, постављена експлозивна направа. Причињена је мања материјална штета и нико није био повређен. Две експлозивне направе су постављене исто вече у службеним просторијама компаније СНИА у Риму. Оне су причиниле значајно већу материјалну штету. Одговорност за експлозије је преузела организација „Комитет за чување исламске револуције“. Ни пре, ни после напада се није поново чуло за ову организацију. У поштанско сандуче Фиорелија је била остављена претећа порука, да ће без милости бити нападнуте породице свих оних који омогућавају крвопролиће својим помагањем корумпираном ирачком режиму. Ово су били први акти политичког насиља над држављанима европских држава, учесника у ирачком нуклеарном програму. Симултаним експлозијама у пословним и стамбеним просторијама, послата је

⁶⁶⁰ Драган Симеуновић, *Теорија политике - ридер*, ор. cit., 156; Драган Симеуновић, *Политичко насиље*, ор. cit., 89.

⁶⁶¹ Драган Симеуновић, *Теорија политике - ридер*, ор. cit., 155; Драган Симеуновић, *Политичко насиље*, ор. cit., 88.

⁶⁶² Драган Симеуновић, *Теорија политике - ридер*, ор. cit., 155; Драган Симеуновић, *Политичко насиље*, ор. cit., 88.

политичка порука повезаности разлога напада и спремности да се изврши политичко насиље на породични дом.⁶⁶³

И у овом поглављу, видимо преплитање различитих функција наведених облика политичког насиља који претходе политичком убиству. Као првенствену функцију претње силом, принуде и притиска, видимо утицање на промену понашања и одлучивања објекта претње, материјализоване у овом случају кроз излазак из ирачког нуклеарног програма. Секундарна функција претње, принуде и притиска је избегавање потенцијалних политичких компликација које настају као последица политичког убиства. Једноставно речено - лакше је упутити претњу неке и остварити жељени циљ, него организовати институционално политичко убиство. Као пример наводимо промену у спремности Италије да Ираку прода своју верзију ЦРЕНЕ нуклеарног реактора. После неколико политичких убистава, детонирања експлозивних направа и претњи које су се десиле у 1980. години, спремност је нестала. Извештај ЦИА наводи да су 1891. године, италијански званичници рекли представницима амбасаде САД у Риму да је студија оправданости завршена, да је прототип спреман, али да добављач опреме „не жели да настави разговоре о ЦРЕНЕ реактору из страха од израелских репресалија“.⁶⁶⁴

Утицај локације таргетираног појединца, његово држављанство и углед у најширем смислу, на избор употребљеног облика политичког насиља, проналазимо и у студијама случаја у овом поглављу. У тој призми, примећујемо видне разлике у опхођењу израелских обавештајних служби према др Џералду Булу, као светски реномираном и познатом научнику и држављанину САД, односно према др Јахји Ел-Мешаду, готово непознатом светској научној заједници и држављанину Египта. Исто тако, приметне су разлике у опредељивању за конкретне облике политичког насиља и начину њихове примене, које произилазе из локације таргетираног појединца. У том смислу видимо нарочиту опрезност и пажњу израелског обавештајног апарата приликом вршења аката политичког насиља у Паризу и Бриселу, као европским престоницама.

У претходном поглављу је показано да израелски безбедносни апарат, претње силом посматра као јасна упозорења, дата таргетираним појединцима којима им скреће пажњу да они својим поступањем егзистенцијално угрожавају безбедност државе Израел и јеврејског народа. Такође, на овај начин се гради наратив праведног поступања, руковођеног државним разлогом, одређеним етичко - религијским постулатима и култивисањем слике о Израелу међу другим државама. Морамо да истакнемо да смо приликом анализе доступне научне литературе у студији случаја о др Џералду Булу, уочили неуобичајено висок степен обзира који је претходно био показан према њему од стране израелских обавештајних служби. Компаративно посматрано са свим другим студијама случаја у целом нашем научном раду, нигде нисмо наишли ни на сличну, а камоли исту количину показаног стрпљења Израелаца, према неке ко је одређен за институционално политичко убиство. Литература нуди објашњење да је Џералд Бул након Јомкипурског рата 1973. године, значајно помогао израелској војној индустрији у развијању артиљеријских граната. Наводи

⁶⁶³ Amos Perlmutter, Michael Handel and Uri Bar-Joseph, *Two minutes over Baghdad*, op. cit., 56 - 57; Saad El Shazly - The Arab Military Option, Amer Mideast Research, 1986, pg 47; l'Unità дневне новине од 8. августа 1980. године https://archivio.unita.news/assets/main/1980/08/08/page_008.pdf приступљено 16.1.2024. године

⁶⁶⁴ Central Intelligence Agency, Directorate of Intelligence, "Iraq's Nuclaer Program, Acquiring Fuel Cycle," February 1985, <https://www.cia.gov/readingroom/docs/CIA-RDP86T00587R000100100002-6.pdf> приступљено 3.4.2024. године.

се да је његов дизајн омогућио израелској војсци да дуплира домет својих хаубица, стављајући јој у домет значајан опсег мета у Сирији и Либану.⁶⁶⁵

Покушаји израелског државног апарата да читавих годину дана блажим облицима политичког насиља натерају др Џералда Була да прекине ангажман у Ираку, резултирали су тиме да у оквиру студије случаја његовог политичког убиства имамо прилику да анализирамо претњу силом, принуду и притисак. У априлу 1989. године, др Бул је почео да примећује да му неко улази у стан у Бриселу без видљивих знакова провале, али увек остављајући јасне трагове у самом стану да се провала десила. Ово је стварало озбиљне психолошке последице на њега, али он није желео да одустане од сарадње са Ираком и Садамом Хусеином.

Први пример принуде који се наводи у литератури, је пример са видео касетом, а десило се неколико месеци по Булом уплитању у ирачки ракетни програм. Бул је једно вече гледао филм на видео рекордеру, али га је прекинуо телефонски позив који је потрајао. Пошто је већ било касно, Бул је паузирао филм и отишао да спава, са намером да заврши гледање сутра. Сутра када се вратио са посла, видео касета је била извађена из видео рекордера, премотана на почетак и остављена на сточићу у дневној соби. Породица и пријатељи на послу му испрва нису поверовали, пошто је Бул живео животом научника занесењака у свом свету и дневно је размишљао о милион обавеза. Мислили су да је можда он то урадио у брзини, па заборавио.⁶⁶⁶

Други пут је Бул пријавио породици и пријатељима да му је неко провалио у стан, јер је приметио да му је намештај по дневној соби померан. Минимална померања, али довољно да буду примећена. На пример, фотеља је била померена мало у страну, тако да се поред ње јасно виде утиснућа у тепиху на месту где је претходно стајала годинама. Међутим, следећа претећа порука Булу је била значајно очигледнија и тек после ње су сви почели да верују да му неко проваљује у стан, али и да брину за његову безбедност. Чаше за воду, као предмети који се свакодневно користе и које свако апсолутно познаје у свом стану, су биле замењене. Потпуно нов, другачији комплет чаша се налазио у кухињи, а претходних није било. Да Бул није луд, сада је први пут могла да потврди и његова дугогодишња љубавница која га је редовно посећивала у стану. Чаше за воду су једноставно биле замењене, а трагова провале није било.⁶⁶⁷

После епизоде са чашама за воду, др Бул се приликом посете Багдаду пожалио својим војним контактима. Они су понудили да му дају ирачко обезбеђење које ће повести у Брисел, што је Бул одбио. Добио је савет да је потребно да стално мења своју животну рутину и да унајми возача. Породица је покушала да га убеди да унајми приватно обезбеђење за компанију и стан. Мајкл Бул наводи да му је отац тада први рекао да размишља да почне да носи ватрено оружје са собом.⁶⁶⁸

Нова провала у стан се десила у јуну 1989. године. По повратку са пословног пута, Бул је затекао врата од терасе широм отворена. Био је потпуно сигуран да их он није оставио

⁶⁶⁵ Dale Grant, *Wilderness of Mirrors: The Life of Gerald Bull*, op. cit., 100 - 105.

⁶⁶⁶ James Adams, *Bull's Eye: The Assassination and Life of Supergun Inventor Gerald Bull*, op. cit., 262; William Lowther, *Arms and The Man: Dr. Gerald Bull, Iraq and The Supergun*, op. cit., 3.

⁶⁶⁷ William Lowther, *Arms and the Man: Dr. Gerald Bull, Iraq and the Supergun*, op. cit., 231 - 232.

⁶⁶⁸ William Lowther, *Arms and the Man: Dr. Gerald Bull, Iraq and the Supergun*, op. cit., 233 - 234.

приликом поласка, јер је знао да неколико дана неће бити у стану. Чак и највећи аматер који би неопажено вршио преметачину у стану, не би заборавио да затвори врата од балкона. Јасно је било да неко жели да му стави до знања да је био ту. Бул је након ове провале коначно прихватио да унајми обезбеђење. У компанији је задужено лице које ће радити као шеф обезбеђења, уведени су контролни пунктови на ходницима, постављени чувари. Направљена је и класификација запослених по различитим степенима безбедносног одобрења приступа подацима и просторијама.⁶⁶⁹

Последњи улазак у стан је на неки начин био најјезивији и, по речима љубавнице, посебно је потресао Була. До те мере, да данима није могао да се смири, а почео је да узима таблете за спавање. По повратку са још једног краћег пута у Ирак, Бул је отишао право у спаваћу собу да се одмори. Кревет је био уредно сложен како га је Бул и оставио пре поласка. Али на јастуку са сјајно белом постељином, упадљиво је била остављена изузетно дуга тамноцрна женска влас косе. Треба истаћи да приликом претходних провала, никада ништа није нестало из стана, укључујући драгоцености и новац који су увек били на видним местима у стану.⁶⁷⁰

Колико је Израел показао трпељивост према Булу због уважавања чињенице да су сарађивали у прошлости, видимо из још једног покушаја представника државних органа Израела да директно изврше притисак на егоцентричног Була. Опште је место да људи из Мосада нису непријатни када захтевају нешто, напротив веома су љубазни у претећем разговору управо да не би иритирали нечију сујету, али довољно непосредни са претњом тако да их саговорник недвосмислено схвати. Проблем са интелигентним егоманијацима, какав је био др Џералд Бул, лежи у томе што није постојао начин на који њему може да се нареди шта да ради.

Заменик директора у компанији СРЦ и његов дугогодишњи пријатељ Луис Паласио, наводи да је Була у октобру контактирао израелски познаник из Париза и тражио састанак. Израелац чије име није наведено, дошао је у просторије компаније СРЦ у Бриселу, са још двојицом Израелаца. На овом састанку је Бул био сам. Свима у компанији је било апсолутно јасно да су мистериозни Израелци ту због прекида сарадње са Републиком Ирак. Иницијално је свима било лакнуло, јер су очекивали да ће се „неспоразум“ са Израелом ипак решити мирним путем. Међутим, после готово два сата, Израелци су ћутке изашли, видно разочарани и нерасположени. Забринут је изашао и Бул. Што се тиче теме састанка, касније се шокирано поверио најстаријем сину Мајклу, да му је Мосад ставио да знања да зна буквално све о свим његовим аранжманима са Садамом Хусеином. О „Пројекту Вавилон“ са свим анексима, развоју балистичких пројектила, буквално све.⁶⁷¹

Мајкл је покушавао да га после састанка са Израелцима убеди да унајми обезбеђење да иде са њим, али му је отац само одговорио „да физичко обезбеђење нема начин да заустави ову врсту људи, умешаних у његово питање. Ако буду хтели да ме убију, једноставно ће ме убити. Не могу да их зауставим.“⁶⁷²

⁶⁶⁹ William Lowther, *Arms and the Man: Dr. Gerald Bull, Iraq and the Supergun*, op. cit., 241.

⁶⁷⁰ William Lowther, *Arms and the Man: Dr. Gerald Bull, Iraq and the Supergun*, op. cit., 245.

⁶⁷¹ William Lowther, *Arms and the Man: Dr. Gerald Bull, Iraq and the Supergun*, op. cit., 252; Мајкл Бар-Зохар и Нисим Мишал, *Mosad: najveće misije izraelske tajne službe*, op. cit., 308.

⁶⁷² William Lowther, *Arms and the Man: Dr. Gerald Bull, Iraq and the Supergun*, op. cit., 275.

Убрзо након неуспешног састанка са Израелцима, др Џералд Бул је добио још једну директну претњу, испоставиће се последњу. Луиса Паласија је контактирао дугогодишњи познаник палестински Арапин, иначе добро повезани трговац оружјем на Блиском истоку. Порука је била кратка и јасна - прича се да су Израелци донели одлуку да убију Була. Паласио је наравно рекао Булу за разговор, а Бул се поново консултовао са Ирачанима, који су га лагано уверили да нема потребе за бригом.⁶⁷³

О покушајима притиска на др Џералда Була говори и Ари Бен - Менаши⁶⁷⁴ у својој пословно - обавештајној аутобиографији. Пошто дотични има веома занимљиву професионалну биографију, одлучили смо да се осврнемо и на његове наводе. Не можемо да са сигурношћу утврдимо да ли су састанци са непознатим Израелцима о којима су причали Булови сарадници и породица, исти састанци о којима говори Ари Бен - Менаши.

Бен - Менаши наводи да је он лично учествовао два пута у покушајима да се изврши притисак на др Була да одустане од „Пројекта Вавилон“. Оба пута у име кабинета председника владе Израела. Ако је то тачно, ради се о притиску као облику политичког насиља, јер је поред претње силом у одређеној мери вођено рачуна о Буловим интересима кроз понуде о новчаној компензацији. Наводи се да се први покушај десио у Бриселу, без навођења датума. Састанак је био договорен преко израелског продавца оружја, који је лично познавао Була. Булу је понуђен новац да прекине сарадњу са Ираком, међутим Бул је инсистирао да му се дозволи да изгради свој супертоп негде друго.⁶⁷⁵ Бен - Менаши наводи да му је упутио и индиректну претњу силом: „Као што знате Израелци имају ужасну репутацију. Не односе се најљубазније према људима који желе да усмрте гасом њихову популацију“.⁶⁷⁶ Други покушај притиска се десио у новембру 1989. године, такође у Бриселу. Др Џералду Булу је наводно као последња понуда, нуђено 5 милиона америчких долара да моментално обустави Пројекат Вавилон. Иако видно забринут и уплашен, Бул је поново одбио понуду Израелаца.⁶⁷⁷

⁶⁷³ William Lowther, *Arms and the Man: Dr. Gerald Bull, Iraq and the Supergun*, op. cit., 254.

⁶⁷⁴ Ари Бен - Менаши наводи да је служио као саветник председника владе Јицака Шамира, сарадник израелске војне обавештајне службе 10 година, међународни трговац оружјем, учесник бројних међународних политичких афера.

⁶⁷⁵ Ari Ben-Menashe, *Profits of War: Inside the Secret U.S. Israeli Arms Network* (Oregon: Trine Day, 1992), 224 - 225.

⁶⁷⁶ Ari Ben-Menashe, *Profits of War: Inside the Secret U.S. Israeli Arms Network*, op. cit., 226.

⁶⁷⁷ Ari Ben-Menashe, *Profits of War: Inside the Secret U.S. Israeli Arms Network* op. cit., 249 - 250.

7. ИНСТИТУЦИОНАЛНА ПОЛИТИЧКА УБИСТВА ЗА ВРЕМЕ ПРВЕ И ДРУГЕ ИНТИФАДЕ

7.1. Уводна разматрања

Као друга посебна хипотеза у хипотетичком оквиру нашег истраживања, постављено је доказивање да је држава Израел из разлога заштите својих грађана, изводила институционална политичка убиства без одговарајућег судског процеса. Ова убиства су од стране њених државних институција и дела стране научне литературе, означена као „таргетиране превенције“. Иако предмет нашег истраживања није анализа феномена „таргетираних превенција“ и његових бројних аспеката, због степена појмовно-категоријалне збуњености и неконзистентности коришћења научних појмова „таргетирана превенција“ и „таргетирано убиство“, уочили смо потребу делимичног изласка ван дефинисаног хипотетичког оквира кроз основну теоријску анализу, приказ и класификовање обимног волумена доступних страних научних извора који се баве са ова два научна појма. Дубоко смо убеђени да на овај начин доприносимо целовитом и квалитетнијем разумевању институционалних политичких убистава у пракси државе Израел, као научног феномена.

Додатно, пошто литература на српском језику која покрива предмет нашег истраживања готово да не постоји, свако ко буде истраживао институционална политичка убиства у пракси државе Израел у периоду Друге интифаде и након ње, биће принуђен да се претежно ослања на доступну научну литературу на енглеском језику, а тада ће (фигуративно) ударити у зид. То значи да постоји принуђеност, да се поред интерпретације од стране израелских научних извора, ослонимо и на интерпретацију праксе државе Израел од стране међународних научних истраживача, пре свега чланова академске заједнице у САД. Сматрамо да се није могуће бавити нашим предметом истраживања на целовит начин, без анализе и ових научних извора. Стога, у овом поглављу поред доказивања наше постављене хипотезе о „таргетираним превенцијама“, дајемо и кратак пресек наведене међународне и израелске научне литературе на енглеском језику.

Као прво, потребно је укратко објаснити поменути појмовно-категоријалну збуњеност и неконзистентност у погледу коришћених научних појмова, као и узроке њиховог настанка. Наиме, држава Израел је деценијама уназад, на територији Појаса Газе и Западне обале, организовала и изводила институционална политичка убиства. Од новембра 2000. године, Израел је почео са праксом отвореног, неприкривеног извођења ових убистава и јавног прихватања одговорности за њихово извођење. Ради правдања овакве државне праксе, израелске институције су формулисале нов термин на хебрејском језику „сикул мемукад“ (ממוקד סיכול), што би у буквалном преводу на српски језик значило „таргетирана превенција“, односно „*targeted prevention*“ на енглеском језику. Око овог појма је грађена правна, политичка, научна и друга аргументација од стране државних институција.

Паралелно са израелским формулисањем и дефинисањем појма „таргетирана превенција“, у временском раздобљу Друге интифаде (2000 - 2005. године), у Сједињеним Америчким Државама и државама западне Европе, за описивање истих ових институционалних политичких убистава, почињених од стране државних агената Израела на тада окупираним палестинским територијама Појаса Газе и Западне обале, су се

користили различити појмови као што су: „атентат“, „политички атентат“, „државни атентат“, „државно спонзорисан атентат“, „политичка егзекуција“, „вансудска убиства“, „вансудска егзекуција“, „таргетирано убиство“ и многи други појмови.⁶⁷⁸ Коришћење различитих појмова за описивање исте појаве у научној литератури, масовним медијима и у општој употреби, створило је појмовно-категоријалну збуњеност и неконзистентност у њиховој употреби и значењу.

Проблем се овде значајно компликује због више фактора. На првом месту, проблем неконзистентног коришћења појмова „таргетирана превенција“ и „таргетирано убиство“ се додатно продубио када су научни радови на енглеском језику, у недостатку бољег термина, почели да користе „таргетирано убиство“ и за описивање разноразних облика институционалних политичких убиства у пракси САД. Последица је било погрешно поистовећивање институционалних политичких убиства Израела и САД у научној литератури на енглеском језику. Иако су институционална политичка убиства која изводе Израел и САД комплементарна у одређеној мери, јер је институционална процедура Израела у доброј мери пресликана од стране САД, далеко од тога да се ради о идентичним научним појавама.

Као друго, државне институције и званичници Израела су временом обзнанили одређене службене податке и елементе „таргетираних превенција“, који се односе на питања њихове институционалности, оперативног оквира, легалитета итд. Страни научни истраживачи су ово иницијално прихватили, али су ускоро постали свесни да ови подаци, иако су их израелски званичници везивали искључиво за „таргетиране превенције“, заправо представљају најверификованија научна сазнања о институционалним политичким убиствима као целини, у крајње тајновитој пракси државе Израел. Убрзо је научна литература на енглеском језику почела да пројектује верификована научна сазнања о „таргетираним превенцијама“, односно „таргетираним убиствима“ како су их звали у својим научним радовима и истраживањима на енглеском језику, на сва институционална политичка убиства у пракси државе Израел, од њеног настанка до данас. Ово је делимично било оправдано, али је императив знати прецизно у којој мери је ово пројектовање научно исправно. Такође, јасно је нпр. да је израелски премијер највиши политички ауторитет унутар институционалног оквира доношења одлуке код свих институционалних политичких убиства, али оперативни оквир и процедуре су значајно различите у ситуацијама када се убиство изводи у Гази у односу на Брисел или Париз, односно када се лишава живота политички вођа Хамаса, бомбаш самоубица или немачки нуклеарни физичар. Такође, институционалне процедуре су се временом мењале.

На трећем месту, значење појма „сикул мемукад“, односно „таргетирана превенција“, је прилично прецизно одређено и конзистентно коришћено у званичним државним документима и званичним изјавама израелског политичког и војног државног врха. У том смислу, коришћење појма је резервисано за институционална политичка убиства која су се десила под хитним околностима и која испуњавају услове, прецизно одређене пресудом израелског Врховног суда од 2006. године. Појам са собом носи сложену правну, политичку и етичку аргументацију и логику, плански стварану од стране институција државе Израел, а која се губи са његовим слободним интерпретацијама.

⁶⁷⁸ Nils Melzer, *Targeted Killing in International Law* (New York: Oxford University Press, 2008), 7.

Додатну компликацију прави још једна околност. Док израелски научни извори на хебрејском користе појам „сикул мемукад“, исти ти извори на енглеском језику много чешће користе термин „таргетирано убиство“ (*targeted killing*) него термин „таргетирана превенција“ (*targeted prevention*). Тако се у оригиналној пресуди Врховног суда Израела на хебрејском језику, користи термин „сикул мемукад“, док њен званични превод на енглеском језику у издању Министарства спољних послова Израела, користи термин *targeted killing*, уместо *targeted prevention*, *targeted frustration*, *targeted foiling*, итд. Ово додатно уноси озбиљну забуну. Наравно, израелски пример није једини. У научној литератури на немачком језику постоје различити термини као што су „*finaler Rettungsschuss*“, „*gezielter Todesschuss*“, „*gezielte Tötung*“, чије специфичности нестају када се ови термини сведу на „таргетирано убиство“ на енглеском језику.⁶⁷⁹

Предмет истраживања овог рада остаје теоријски одређен класификацијом политичког насиља професора Драгана Симеуновића и одговарајућим дефиницијама политичког убиства, односно институционалног и институционализованог политичког насиља. Од почетка истраживања једини критеријуми су нам да је извршено убиство политичко, институционално и израелско, тако да имамо слободу да обухватимо апсолутно сва политичка убиства која су организовале и извршиле институције државе Израел. Међутим, пошто се ради о прилично неистраженој научној појави код нас, сматрамо неопходном анализу, давање приказа и класификовање горепоменутих научних дебата и научне аргументације међународних научних радника, са акцентом на израелске научне радове и истраживања.

Приказ доступне стране научне литературе на енглеском језику, вршимо њеним разврставањем по неколико најзначајнијих критеријума. Приказ доступне научне литературе вршимо хронолошки, од најстаријих научних радова ка најновијим, како би приказали и еволутивне токове коришћене научне аргументације. У фуснотама наводимо ближе библиографске податке за сваког аутора и његово истраживање, како би показали намеру да проберемо најистакнутије међу њима. У наредним пасусима дајемо приказ научних радова и научних студија које се баве „таргетираним убиствима“ искључиво или доминантно у смислу политичких убиства у пракси државе Израел. Поред ових научних радова и истраживања постоји небројано других који истражују „таргетирана убиства“ на универзалном нивоу, не бавећи се примарно или уопште израелском праксом. Њих нисмо обухватили нашим истраживачким напорима.

7.2. Терминолошко одређење и дефинисање „таргетираних убиства“

Увидом у доступну научну литературу, уочава се да је терминолошко детерминисање институционалних политичких убиства у пракси државе Израел као „таргетираних убиства“, имало велики политички, а не само симболички значај како се можда чини на први поглед. Терминолошко одређење је представљало значајно борилиште, на којем је дуго вођена научна битка. Уочљива је тенденција да се кроз терминолошко одређивање појаве, као првог корака у процесу стварања дефиниције појма, покушавало усмеравање осталих аспеката научне дебате и утицај на научну аргументацију. Терминолошко одређење и именовање „таргетираних убиства“ у пракси државе Израел као научне појаве, имало је

⁶⁷⁹ Nils Melzer, *Targeted Killing in International Law*, op. cit., 7.

додатне политичке импликације, јер се радило о крајње контраверзној научној појави о којој су научна мишљења била крајње дивергентна.

Анализом научне литературе се уочава, и данас присутан тренд по којем, противници примене „таргетираних убиства“ највише инсистирају на коришћењу термина „атентат“ у својим научним радовима. Поред почетне негативне конотације, ово са собом вуче читав низ других ограничења. Нпр. „атентат“ је забрањен по међународном праву. Ако су „таргетирана убиства“ поистовећена са „атентатима“, то у значајној мери ограничава и обликује сваку даљу научну расправу о легалности „таргетираних убиства“.

Са друге стране, присталице „таргетираних убиства“ инсистирају на супротном. Детерминисање „таргетираних убиства“ као нове појаве, различите у односу на нпр. „атентате“, мора да почне са њиховим терминолошким раздвајањем. Суштина је у томе да се институционална политичка убиства, која по својим карактеристикама могу да се класификују као „атентати“, преведу у „таргетирна убиства“ као нов појам који није регулисан домаћим ни међународним правним нормама. Тиме се омогућило моћним државама, чије институције поседују оперативне способности да убијају из политичких разлога широм света, то и раде, а да се притом избегне или ублажи међународна политичка и правна осуда такве активности.

Приметно је да се иницијални покушаји дефинисања таргетираних убиства, у највећем броју, везују за појмове тероризма и терориста. Објашњење је у директној вези са почетним напорима државе Израел да изгради легитимитет и легалитет за коришћење институционалних политичких убиства, у својој борби против припадника терористичких организација палестинских Арапа током Друге интифаде. Институције државе Израел су исправно процениле да процес легитимизовања таргетираних убиства има боље шансе да успе, уколико се она вежу за тероризам, као један од најомраженијих облика политичког насиља. Тако је у почетку створен наратив, по којем је појам „терористе“ круцијалан за дефинисање појма „таргетираног убиства“, а суштински није. Укључивањем САД у исту праксу, протоком времена и проласком иницијалног шока и осуде међународне заједнице за отворену праксу институционалних политичких убиства државе Израел, постепено се престало са инсистирањем на узрочно последичној вези тероризма и таргетираних убиства у научној литератури. Такође је приметно да су се иницијални научни радови бавили легалитетом и легитимитетом „таргетираних убиства“, а да је временом дошло до померања фокуса на услове под којима су она дозвољена, да ли су и колико ефикасна и како спречити цивилне жртве приликом њиховог извођења. Хронолошки приказ анализираних научне литературе помаже у праћењу ових промена.

У наредним пасусима, дајемо приказ различитих покушаја дефинисања таргетираних убиства у научним радовима који се, искључиво или доминантно, израелским баве политичким убиствима. Аутори су за потребе својих анализа политичких убиства у пракси државе Израел, покушавали да креирају дефиницију таргетираних убиства као првог корака у анализи.

Идо Розенцвајг⁶⁸⁰ исправно примећује да „таргетирана убиства“ могу бити дефинисана на различите начине у зависности који елемент у дефиницији желимо да истакнемо. На пример: идентитет жртве, идентитет извршиоца, модус операнди или средство извршења, сврху убиства итд. Подједнако је важна и намера истицања одређеног елемента у дефиницији, тако да сви наведени елементи дефиниције могу имати политичку, правну, етичку, оперативну или другу употребну вредност. Ово је могуће, јер не постоји једна и јединствена дефиниција ни у међународном, ни у било којем националном праву држава.⁶⁸¹

Стивен Давид⁶⁸² таргетирано убиство дефинише као „намерно убиство конкретне индивидуе или групе индивидуа, предузето са експлицитним одобрењем владе неке државе.“⁶⁸³ Појам „таргетираног убиства“ разликује у односу на појам „атентата“, истичући да појам „атентат“ има пежоративно значење. Додатно, „атентат“ по правилу значи убиство неке политички истакнуте јавне личности, а израелска пракса током Друге интифаде је показала да то није нужно случај. Држава Израел је систематски убијала чланство терористичких организација, од политичких и верских вођа као организационог врха, па до регутера и бомбаша самоубица и других нижих заповедничких слојева. По Стивену Давиду, није сврсисходно инсистирати да се „таргетирана убиства“ у научној литератури поистовећују са „атентатима“, јер то носи са собом семантички пртљаг који суштински ограничава важну научну расправу о овом феномену.⁶⁸⁴

У својим раним научним радовима, Мајкл Грос⁶⁸⁵ израелска инситуционална политичка убиства иницијално назива „таргетираним атентатима“ (*targeted assassinations*) или само „атентатима“.⁶⁸⁶ Међутим, у својим каснијим научним радовима прави дистинкцију између „атентата“ и „таргетираних убиства“, као два различита облика политичког насиља у зависности кроз коју парадигму се посматрају. А за „таргетирана убиства“ чак уводи нови термин и назива их „убијање по имену“ (*named killings*).⁶⁸⁷ По Гросу, „таргетирана убиства“ се састоје од списка појединаца који представљају претњу и њиховог убиства када се за то укаже прилика током оружаног сукоба. Мете су углавном терористи који руководе истакнутим терористичким организацијама. „Таргетирана убиства“ се не дешавају изван оружаног сукоба, који је најчешће неконвенционалне природе између државе и недржавних актера“.⁶⁸⁸ Палестински Арапи јесу у претходном

⁶⁸⁰ Идо Розенцвајг - израелски адвокат, докторанд на правном факултету Универзитета у Јерусалиму. Директор Међународне асоцијације јеврејских адвоката и правника. Истраживачки директор Минерва центра при Универзитету у Хаифи. Био ангажован као правни саветник при Министарству спољних послова Израела.

⁶⁸¹ Ido Rosenzweig, "Targeted Killings during High and Low Intensity Warfare," *Law and National Security: Selected Issues*, Pnina Sharvit and Anat Kurz, Editors, Institute for National Security Studies, 2014, pg 42

⁶⁸² Стивен Р. Давид - доктор политичких наука са Универзитета Харвард. Професор међународних односа на Универзитету Џонс Хопкинс.

⁶⁸³ Steven R. David, "Fatal Choices: Israel's Policy of Targeted Killing," op. cit., 2.

⁶⁸⁴ Steven R. David, "Fatal Choices: Israel's Policy of Targeted Killing," op. cit., 2.

⁶⁸⁵ Мајкл Л. Грос - професор политичких наука на Универзитету у Хаифи (Израел) и директор Школе политичких наука.

⁶⁸⁶ Michael L. Gross, "Fighting by Other Means in the Mideast: Critical Analysis of Israel's Assassination Policy," *Political Studies* 51, no.2 (June 2003): 350.

⁶⁸⁷ Michael L. Gross, "Fighting by Other Means in the Mideast: Critical Analysis of Israel's Assassination Policy," op. cit., 323 - 335.

⁶⁸⁸ Michael L. Gross, "Fighting by Other Means in the Mideast: Critical Analysis of Israel's Assassination Policy," op. cit., 324.

периоду били жртве „таргетираних убистава“, али у односу на претходне периоде израелско - арапског сукоба, Грос види новину у броју отворених и нескривених таргетираних убистава након 2000. године, што је по њему без преседана у новијој историји.⁶⁸⁹

Емануел Грос⁶⁹⁰ користи термин „таргетирана превентивна убиства“ и одређује их као намерно убијање високих лидера и оперативаца герилских организација. По њему држава у име безбедности упражњава против појединаца који је угрожавају максимум смртности физичке силе коју поседује и то ради без упуштања у одговарајући судски поступак прописан законом. Ради се о поступку у којем се сакупљањем доказа и доношењем одлуке о одузимању нечијег живота бави администација извршне, а не судске власти.⁶⁹¹

Томас Б. Хантер⁶⁹² одређује „таргетирано убиство“ као: „са умишљајем, премптивно и намерно убиство појединца за којег је познато или се верује да представља садашњу или будућу претњу безбедности и сигурности државе кроз његову афилијацију са терористичким групама.“⁶⁹³ „Таргетирано убиство“ по њему није исто што и „атентат“, а свако свесно изједначавање ових појмова ефективно отежава непристрасну и рационалну научну расправу. За разлику од „атентата“, „таргетирано убиство“ не види као средство изражавања политичких и идеолошких разлика између извршиоца и мете.⁶⁹⁴

Аса Кашер⁶⁹⁵ и Амос Јадлин⁶⁹⁶ користе термине „таргетирано преемтивно убиство“ и „таргетирано превентивно убиство“, а дефинишу их као „државни акт таргетиране превенције терора који подразумева убиство терористе.“⁶⁹⁷ Аутори одређују „атентат“ као: „убиство истакнуте особе селективно, намерно и из политичких разлога“ и показују да институционална политичка убиства у пракси државе Израел за време Друге Интифаде не могу да се означе као атентати из простог разлога што значајан број убијених нису биле

⁶⁸⁹ Michael L. Gross, "Fighting by Other Means in the Mideast: Critical Analysis of Israel's Assassination Policy," *op. cit.*, 350.

⁶⁹⁰ Емануел Грос - израелски професор на Правном факултету Универзитета у Хаифи.

⁶⁹¹ Emanuel Gross, "The struggle of a democracy against the terror of suicide bombers: ideological and legal aspects," *Wisconsin International Law Journal* 22, no.3 (November 2004): 691 - 693.

⁶⁹² Томас Б. Хантер - бивши официр Одбрамбено обавештајне агенције САД (*The Defense Intelligence Agency DIA*), задужене за сакупљање података о војним активностима широм света за креаторе одбрамбене политике и планерима Министарству одбране, даје подршку при војном планирању и набавкама система наоружања војске САД. Специјализовао се за терористичке тактике, технике и процедуре.

⁶⁹³ Hunter, Thomas Byron, "Targeted Killing: Self-Defense, Preemption, and the War on Terrorism," *Journal of Strategic Security* 2, no. 2 (May 2009): 3.

⁶⁹⁴ Hunter, Thomas Byron, "Targeted Killing: Self-Defense, Preemption, and the War on Terrorism," *op. cit.*, 4.

⁶⁹⁵ Аса Кашер - доктор филозофије и мајор Израелских одбрамбених снага. Син познатог рабина Менахема Мендел Кашера, аутора монументалог енциклопедијског дела „Комплетна Тора“ (*Torah Sheleimah*). Предавач на Хебрејском Универзитету у Јерусалиму, Бар-Илан Универзитету, Универзитету Остин у Тексасу, Техничком Универзитету у Берлину, Универзитету Амстердам, Рур Универзитету у Бохуму, Вријеј универзитету у Бриселу, Волфсон колеџу у Оксфорду. Професор на ИДФ колеџу за команду и Генералштаб, УЦЈА, Тел Авив Универзитету, Технион универзитету. Аутор бројних Кодекса понашања за израелску полицију и војску. Аутор 169 научних радова и 7 књига.

⁶⁹⁶ Амос Јадлин - генерал-мајор Израелских одбрамбених снага, начелник Генералштаба израелске авијације, војни аташе Израела у Вашингтону, директор Војног обавештајног директората АМАН, директор Института за националне безбедносне студије (*Institute for National Security Studies - INSS*). Као војни пилот Ф-16, учествовао у уништавању ирачког нуклеарног реактора 1981. године. Син познатог израелског политичара и министра, Ахарона Јадлина.

⁶⁹⁷ Asa Kasher and Amos Yadlin, "Assassination and Preventive Killing," *SAIS Review of International Affairs* 25, no.1 (2005): 51.

„истакнуте особе“, како политички, тако ни по неком другом параметру.⁶⁹⁸ Сматрају да појам „атентат“ по правилу поседује „негативну конотацију, односно подразумева неку негативну вредност везану за акт или догађај у смислу намера или резултата из моралног, етичког или правног угла посматрања.“⁶⁹⁹ Поредићи два појма истичу да „атентат“ садржи у себи и моралну оцену (осуду) убиства, док појам „таргетирано убиство“ у себи не садржи никакву оцену, већ само описује догађај у смислу да је конкретан појединац таргетиран и потом убијен без било каквих квалификација његове личности. Због тога преферирају употребу појма који омогућава прављење разлике између описа акта, активности или догађаја убиства и евалуације са нормативне тачке гледишта у односу на појам који ту разлику замагљује. По њима, ово чини донекле бесмисленом научну полемику о нечему што већ има опште раширену негативну конотацију.⁷⁰⁰

Ворд Томас⁷⁰¹ сматра да је неопходно да се утврди јасна разлика између државних и недржавних актера који могу да буду објекти политичког насиља кроз механизам таргетираних убиства. Потреба да се дебатује о овоме у међународној научној заједници је настала као последица масовног коришћења институционалних политичких убиства од стране Сједињених Америчких Држава, које под „таргетираним убиствима“ подводе свакаке случајеве институционалних политичких убиства, убијајући индивидуе у рангу од курира у терористичкој организацији у некој забити Пакистана до председника и премијера суверених држава у америчким војним агресијама.⁷⁰² Ако се одговарајућа дистинкција направи, онда „таргетирана убиства“ нису исто што и „атентат“, те у одређеним околностима она могу бити допуштена. Ворд Томас само државне званичнике посматра као довољно политички важне особе, чије би се убиство могло квалификовати као атентат. По њему, држава Израел је одавно направила ову дистинкцију и никада није покушано „таргетирано убиство“ неког државника или високог политичког функционера друге државе, иако је много пута постојало искушење.⁷⁰³

Том Рајс користи термин „државно спонзорисани атентат“, под којим подразумева „намерно убијање специфичног појединца, које може бити приписано држави у смислу Нацрта чланова одговорности држава за међународно противправне акте,⁷⁰⁴ без обзира на мотиве (политички мотиви, војна нужност или спровођење закона).“⁷⁰⁵ Израелску државну праксу „државно спонзорисаних атентата“ сматра најозлоглашенијом на свету.⁷⁰⁶

⁶⁹⁸ Asa Kasher and Amos Yadlin, „Assassination and Preventive Killing,” op. cit., 54.

⁶⁹⁹ Asa Kasher and Amos Yadlin, „Assassination and Preventive Killing,” op. cit., 41 - 42.

⁷⁰⁰ Asa Kasher and Amos Yadlin, „Assassination and Preventive Killing,” op. cit., 41 - 42.

⁷⁰¹ Ворд Томас - доктор политичких наука на Џон Хопкинс Универзитету, доцент и студент постдокторских студија на Џон Олин Институту за стратешке студије на Харварду. Професор на Универзитету Светог Крста.

⁷⁰² Ward Thomas, „The New Age of Assassination,” *SAIS Review of International Affairs* 25, no.1 (2005): 27.

⁷⁰³ Ward Thomas, „The New Age of Assassination,” op. cit., 27 - 39.

⁷⁰⁴ Усвојене од стране Генералне Скупштине Уједињених нација 2001. године.

⁷⁰⁵ Tom Ruys, „License to kill? State-sponsored assassination under international law,” *The Military Law and the Law of War Review* 44, no.1 (December 2005): 23.

⁷⁰⁶ Tom Ruys, „License to kill? State-sponsored assassination under international law,” op. cit., 24.

Мохамед М. Хафез⁷⁰⁷ и Јосеф Хатфилд⁷⁰⁸ се такође служе терминима „атентат“ и „таргетирани атентати“ (*targeted assassinations*).⁷⁰⁹ Као кључну разлику, у односу на претходне случајеве израелских атентата на окупираним територијама, виде отворену употребу напредних војних оруђа као што су јуришни хеликоптери Апач, беспилотне летелице, јуришна војна авијација, импровизоване експлозивне напаве у колима и нагазне мине сакривене поред пута.⁷¹⁰

У пресуди Врховног суда Израела на енглеском језику, користи се термин „таргетирана убиства“ и она су третирана као превентивни напади са смртним последица по чланове терористичких организација. Одређени су као „пракса у оквиру које снаге безбедности делају како би убили оперативце терористичких организација који су укључени у планирање, организовање или спровођење терористичких напада против Израела.“⁷¹¹

Ави Кобер⁷¹² дефинише „таргетирано убиство“ као „селективну езекуцију терористичких активиста од стране државе. Таргетирано убиство подразумева убијање терориста који су на путу да изврше напад, али и војних и политичких вођа који их организују.“⁷¹³ Пракса „таргетираних убиства“ може да се посматра као класичан пример постхеројске политике, где је главни фокус приликом њиховог извођења стављен на неугрожавање живота припадника израелских снага безбедности, па тек онда на избегавање палестинских цивилних жртава. Овај тип борбе је омогућио балансирање између оперативне ефикасности и моралних дилема. Лишена војне и технолошке супериорности коју је поседовао Израел, палестинска страна је заговарала „херојски тип“ борбе, који подразумева отворен сукоб и што више жртава на обе стране. Централна тачка „херојског типа“ борбе је самоубилачки напад у којем борац жртвује сам себе, зарад остварења „виших“ политичких циљева. Самоубилачки напад је дијаметрална супротност „таргетираном убиству“.⁷¹⁴

Нилс Мелцер⁷¹⁵ користи појам „таргетирано убиство“ и објашњава како је због своје објективне неутралности, временом постао опште прихваћен у научној литератури на енглеском језику. По њему, реч „таргетирано“ само описује техничку природу процеса у

⁷⁰⁷ Мохамед М. Хафез - политиколог, професор на Морнаричкој постдипломској школи у Калифорнији, САД.

⁷⁰⁸ Јосеф Хатфилд - политиколог, асистент у настави на Морнаричкој академији САД у Мериленду, САД. Официр морнаричке обавештајне службе САД.

⁷⁰⁹ Mohammed M. Hafez and Joseph M. Hatfield, "Do Targeted Assassinations Work? A Multivariate Analysis of Israel's Controversial Tactic During Al-Aqsa Uprising," *Studies in Conflict & Terrorism* 29, no.4 (September 2006): 359.

⁷¹⁰ Mohammed M. Hafez and Joseph M. Hatfield, "Do Targeted Assassinations Work? A Multivariate Analysis of Israel's Controversial Tactic During Al-Aqsa Uprising," *op. cit.*, 360.

⁷¹¹ *Judgments of the Israel Supreme Court: Fighting Terrorism within the Law: Volume 3: 2006 - 2009*, *op. cit.*, 93.

⁷¹² Ави Кобер - израелски доктор политичких наука и стручњак за међународне односе. Професор на Бар - Илан Универзитету у Рамат Гану. Претходно истраживач у Одељењу за стратешко планирање Министарства одбране Израела, уредник у издавачкој кући Израелских одбрамбених снага.

⁷¹³ Avi Kober, "Targeted Killing during the Second Intifada: The Quest for Effectiveness," *Journal of Conflict Studies* 27, no.1 (2007): 76.

⁷¹⁴ Avi Kober, "Targeted Killing during the Second Intifada: The Quest for Effectiveness," *op. cit.*, 78.

⁷¹⁵ Нилс Мелцер - швајцарски доктор правних наука. Директор женевске Академије за хуманитарно право. Професор Међународног права на Универзитету у Глазгову. У 2016. години обављао функцију Специјалног известиоца Уједињених нација за вансудске езекуције, арбитражне езекуције и езекуције по кратком поступку. Био ангажован као правни саветник Међународног комитета Црвеног крста.

смислу да је конкретни појединац именом и презименом издвојен и да је постао мета. Реч „убиство“ описује почетну намеру и крајњи резултат, односно да појединац буде лишен живота. Али то је случај у свим облицима политичких убистава. Мелцер сматра да су мотиви и коришћена средства невидљиви и треба да буду такви, јер не представљају есенцијалне елементе који описују природу ове научне појаве.⁷¹⁶

Нир Газит⁷¹⁷ и Роберт Брим⁷¹⁸ користе термин „политички атентати у режији државе“ (*State-directed political assassination*).⁷¹⁹ Они наводе у својој студији, да су војни оперативци терористичких организација чинили 91% од укупног броја убијених од стране Израела кроз механизам политичких атентата између 2000. и 2005. године, док се у само 9% случајева радило о довољно политички истакнутим личностима, чија би смрт могла да се сматра класичним атентатом.⁷²⁰

Као што смо већ споменули, много пажње је посвећено покушајима терминолошког одређивања. Тако Даниел Статман⁷²¹ наводи да тенденциозно користи термин „таргетирано убиство“ уместо термина „атентат“, како би избегао негативне моралне конотације које су присутне у међународној научној заједници.⁷²² Асаф Зусман и Ноам Зусман циљано користе термин „атентат“ и служе се следећом дефиницијом атентата: „убиство важне особе у изненадном нападу из политичких разлога“.⁷²³ Едвард Каплан, Алекс Минц и Шаул Мишал користе појам „таргетирано убиство“, али и „таргетирани удари“ (*targeted killing, targeted hits*).⁷²⁴ Арон Манес⁷²⁵ користи термин „таргетирани атентати“ (*targeted assassinations*), али их у суштини поистовећује са „атентатима“.⁷²⁶ Јонатан Шахтер⁷²⁷ у својим научним радовима такође користи термин „таргетирано убиство“.⁷²⁸

⁷¹⁶ Nils Melzer, *Targeted Killing in International Law*, op. cit., 7.

⁷¹⁷ Нир Газит - доктор социологије, професор социологије на Хебрејском универзитету у Јерусалиму, предавач на Рупин академском центру у Израелу.

⁷¹⁸ Роберт Брим - доктор социологије и предавач на Универзитету у Торонту.

⁷¹⁹ Nir Gazit and Robert J Brym, "State-directed political assassination in Israel: A political hypothesis," *International Sociology* 26, no. 6 (September 2011): 862.

⁷²⁰ Nir Gazit and Robert J Brym, "State-directed political assassination in Israel: A political hypothesis," op. cit., 863.

⁷²¹ Данијел Статман - професор филозофије на Универзитету у Хаифи (Израел) и члан комитета за етику Израелских одбрамбених снага.

⁷²² Daniel Statman, "Targeted Killing," *Theoretical Inquiries in Law* 5, no.1 (2004): 191 - 194.

⁷²³ Asaf Zussman and Noam Zussman, "Targeted Killings: Evaluating the Effectiveness of a Counterterrorism Policy," *Bank of Israel Working Papers* 2005, Bank of Israel, Jerusalem, 2.

⁷²⁴ Edward H. Kaplan, Alex Mintz, and Shaul Mishal, "What Happened to Suicide Bombings in Israel? Insights from a Terror Stock Model" *Studies in Conflict and Terrorism* 28, no.3 (May 2005): 225, 232.

⁷²⁵ Ерон Манас - доктор политичких наука и предавач на Школи јавних политика Универзитета у Мериленду. Консултант владе САД за питања процене ризика од тероризма. Аутор бројних научних радова.

⁷²⁶ Aaron Mannes, "Testing the Snake Head Strategy: Does Killing or Capturing Its Leaders Reduce a Terrorist Group's Activity?," *The Journal of International Policy Solutions* 9, no.8, (January 2008): 40.

⁷²⁷ Јонатан Шахтер - доктор политичких наука и сарадник у Центру за мир и безбедност на Блиском истоку Хадсон Института. Радио као сарадник на Институту за националне безбедносне студије у Тел Авиву (INSS), и 7 година као саветник израелског премијера Бенјамина Нетанјахуа на питањима спољне политике.

⁷²⁸ Jonathan Schachter, "The End of the Second Intifada?," *Strategic Assessment* 13, no.3 (October 2010): 65.

Габријела Блум⁷²⁹ и Филип Хејман⁷³⁰ одређују „таргетирано убиство“ као „атентат на познатог терористу, изван територије државе (која га изводи) или на територији пријатељске државе, у највећем броју случајева, али не ексклузивно путем ваздушног удара.“⁷³¹

Филип Алстон⁷³² изградњу новог појма „таргетирано убиство“, види као покушај израелских војних званичника да од старта врше легитимизовање праксе политичких убистава, кроз опрезне и промишљене семантичке поставке које јасно указују на самоодбрану и моралност.⁷³³

Филип Алстон је 2010. године, у својству Специјалног известиоца Уједињених нација за вансудске егзекуције, арбитравне егзекуције и егзекуције по кратком поступку (*extrajudicial, summary or arbitrary executions*), у посебном извештају о таргетираним убиствима, дао једну од прецизнијих и потпунијих дефиниција и елемената за њихово детерминисање. Због високе правне и техничке стручности са којом је извештај начињен и његовог научног доприноса дајемо пуне цитиране наводе из њега.

По Алстону, дефиниција „таргетираног убиства“ гласи: „Таргетирано убиство је намерна, осмишљена и унапред испланирана употреба смртоносне силе од стране државе или њених агената делујући под маском закона, против конкретног појединца који није у физичком притвору (*custody*) државе извршиоца.“⁷³⁴ „Упркос фреквентности позивања на њега, таргетирано убиство није појам који је дефинисан међународним правом, нити потпада у потпуности под било који правни оквир. У општу употребу улази 2000. године, када је Израел озваничио своју политику таргетираних убистава осумњичених терориста на окупираним палестинским територијама.“⁷³⁵ Алстон сматра да се „таргетирана убиства дешавају у разноврсним контекстима и могу бити извршена од стране влада држава и њихових агената у доба мира или у оружаном конфликту. Средства и методе убијања варирају и укључују снајперску ватру, упуцавање из близине, пројектиле лансиране са хеликоптера и беспилотних летелица, минирање аутомобила, коришћење отрова...“⁷³⁶ Само

⁷²⁹ Габријела Блум - израелски доктор правних наука и професор Хуманитарног права на Школи права на Харварду. Претходно је 7 година била ангажована као правни саветник у Одељењу за међународно право, Војног правобранилашта Израелских одбрамбених снага и годину дана као саветник у Савету за националну безбедност Израела. Аутор бројних научних радова.

⁷³⁰ Филип Хејман - доктор правних наука са Јејла и Харварда. Заменик Јавног тужиоца САД у администрацији Била Клинтона, помоћник Јавног тужиоца САД у администрацији Џимија Картера. Професор емеритус на Школи права на Харварду.

⁷³¹ Gabriella Blum and Philip Heymann, “Law and Policy of Targeted Killing,” *Harvard National Security Journal* 1, (June 2010): 147.

⁷³² Филип Алстон - доктор правних наука са Универзитета Беркли у САД. Од 2014. до 2020. године био ангажован као Специјални извештач Уједињених нација за вансудске егзекуције, арбитравне егзекуције и егзекуције по кратком поступку. Учесник израде Конвенције о правима детета Уједињених нација. Професор права на Школи права Универзитета у Њујорку, претходно предавач на Универзитету Тафтс и Харварду. Аутор бројних научних радова.

⁷³³ Philip Alston, “The CIA and Targeted Killings Beyond Borders,” *op. cit.*, 296.

⁷³⁴ United Nations, “Report of the Special Rapporteur on Extrajudicial, Summary or Arbitrary Executions, Philip Alston: addendum,” *op. cit.*

⁷³⁵ United Nations, “Report of the Special Rapporteur on Extrajudicial, Summary or Arbitrary Executions, Philip Alston: addendum,” *op. cit.*

⁷³⁶ United Nations, “Report of the Special Rapporteur on Extrajudicial, Summary or Arbitrary Executions, Philip Alston: addendum,” *op. cit.*

средство извршења је мање важно, а суштина је да је „заједнички елемент у свим овим контекстима свесно и намерно коришћење смртоносне силе, са степеном умишљаја, против појединца унапред идентификованог од стране извршиоца. Јасно одређен циљ у таргетираном убиству је употреба смртоносне силе. Ово разликује таргетирано убиство од ненамерног, случајног, несмотреног и немарног убијања. Такође га разликује од полицијских операција, које никада као почетни циљ немају смрт осумњиченог за кривично дело.“⁷³⁷ Занимљиво да по Алстону, који је противник таргетираних убистава, „иако у већини случајева таргетирано убиство крши право на живот, под одређеним околностима у оружаном конфликту оно може бити законски допуштено. Ово је у супротности са другим терминима који се користе да се опише таргетирано убиство, као што су вансудска егзекуција и атентат, који су по дефиницији незаконити.“⁷³⁸

Стефани Карвин користи термин „таргетирано убиство“ и одређује га као „планирано директно убиство индивидуе, због спознаје њеног чланства или вођства у терористичком покрету.“⁷³⁹

Офир Фолк⁷⁴⁰ користи појам „таргетирано убиство“ и дефинише га као „смишљену употребу смртоносне силе од стране државе ради елиминације конкретног појединца, који се налази ван њеног старатељства (*custody*).“⁷⁴¹

Матијас Гросклаус сматра да су „таргетирана убиства“, која су предмет интензивне научне дебате након 2000. године, само препаковани „атентати, плаћени или подржани од стране држава“ који постоје вековима уназад (*state-sponsored assassinations*). Већина савремених научних радова ову нормативну промену изучава као последицу терористичких напада на САД 9. септембра и „рата против терора“ који је уследио након.⁷⁴²

Гросклаус такође сматра да је терен за нормативну промену, коју означава као „нормализација таргетираних убистава“, био припремљен још пре краја Хладног рата. Наиме, деценијске фрикције између међународних норми суверенитета држава и норми либералних вредности, померене су у корист уздизања либералних вредности и ка ерозији норми државног суверенитета (што се најбоље види на примеру такозваних хуманитарних интервенција). Норме које забрањују атентате су у највећој мери биле ослоњене управо на суверенитет држава (у смислу забране убистава истакнутих политичких личности пре свега државних званичника). Са ерозијом тих норми, морало је доћи и до ерозије норми о атентатима у међународним односима. Државе су искористиле борбу против међународног тероризма да, позивајући се на заштиту либералних вредности, слабу норму о атентатима препакују у норму о дозвољености таргетираних убистава лица, која нису под

⁷³⁷ United Nations, “Report of the Special Rapporteur on Extrajudicial, Summary or Arbitrary Executions, Philip Alston: addendum,” op. cit.

⁷³⁸ United Nations, “Report of the Special Rapporteur on Extrajudicial, Summary or Arbitrary Executions, Philip Alston: addendum,” op. cit.

⁷³⁹ Stephanie Carvin, “The Trouble with Targeted Killing,” *Security Studies* 21, no. 3 (August 2012): 531.

⁷⁴⁰ Офир Фалк - адвокат, доктор наука међународних односа, гостујући истраживач у Центру за сигурносне студије (Center for Security Studies, Walsh School of Foreign Service), научни сарадник на Међународном институту за борбу против тероризма (International Institute of Counter Terrorism) у Херцлији.

⁷⁴¹ Ophir Falk, “Measuring the Effectiveness of Israel’s ‘Targeted Killing’ Campaign,” *Perspectives on Terrorism* 9, no.1 (February 2015): 2.

⁷⁴² Mathias Grosskalus, “Friction, not erosion: Assassination norms at the fault line between sovereignty and liberal values,” *Contemporary Security Policy* 38, no.2 (August 2017): 261 - 262.

суверенитетом државе која изводи убиство, представљајући их као потпуно различите појмове.⁷⁴³

Мартин Сен⁷⁴⁴ и Јодок Трој посматрају „таргетирана убиства“ као политичка убиства, која се као облик политичког насиља не разликују од „атентата“. Иако их терминолошки раздвајају, кроз коришћену аргументацију у њиховом научном раду се види појмовно изједначавање. Зато нпр. кажу да су „таргетирана убиства“ у различитим формама присутна током целог претходног миленијума, уз сталне трансформације норме о њима. Политичко насиље одржава постојећи међународни поредак, али га у исто време и мења, тако што агенти држава користе насиље да реинтерпретирају постојеће норме и правила за потребе прилагођавањима актуелним претњама и војним доктринама.⁷⁴⁵ Проблем са постојећим дебатама о „таргетираним убиствима“ виде у томе, што научни радници по правилу у своје дефиниције инкорпорирају правна, етичка и друга вредновања овог појма у зависности јесу ли против њега или не. Неретко су аргументи у савременим научним расправама о „таргетираним убиствима“ ништа друго до стари/нови аргументи о „атентатима“ као политичким убиствима.⁷⁴⁶

Мартин Сен и Јодок Трој „таргетирано убиство“ дефинишу као: „намерну употребу смртоносне силе против истакнуте или одговорне особе или групе особа које нису под старањем агента који користи насиље (намерну смртоносну силу). Прецизно и јасно одређивање мете разликује таргетирана убиства од читаве шуме политичких убиства са различитим степеном таргетирања као што су жртве масовних ваздушних удара, насумичне масовне жртве терористичког напада итд. Од почетка јасно одређена намера да се употреби смртоносна сила разликује таргетирана убиства од случајних цивилних убиства, политичких убиства у афекту, итд.“⁷⁴⁷ По Сену и Троју најважнији елемент дефиниције „таргетираних убиства“ је истакнути политички положај или позиција одговорности појединца или групе који су таргетирани. То значи да процес избора мете подразумева одабир појединаца на основу њиховог високог положаја у политичкој, војној и религијској хијерархији или на основу њиховог делања на том положају. У пракси су најчешће присутна оба елемента. То значи да држава кроз „таргетирано убиство“ врши политичко насиље истовремено против позиције у некој хијерархији, као и против индивидуе која ту позицију држи у датом тренутку. На крају, мете „таргетираних убиства“ су лица која се не налазе под сувереном контролом државе извршиоца, што их разликује од егзекуција заробљеника, политичких ухапшеника, унутрашњих политичких обрачуна итд.⁷⁴⁸

Истакнути израелски професор и експерт Боаз Ганор⁷⁴⁹ сматра да су таргетирана убиства „као активност коришћена у различитим периодима за потребе постизања

⁷⁴³ Mathias Grosskalus, „Friction, not erosion: Assassination norms at the fault line between sovereignty and liberal values,” *op. cit.*, 260 - 280.

⁷⁴⁴ Мартин Сен - професор политичких наука на Универзитету у Инсбруку, предавач на Дипломатској академији у Бечу. Претходно гостујући предавач на Хебрејском универзитету у Јерусалиму.

⁷⁴⁵ Martin Senn and Jodok Troy, „The transformation of targeted killing and international order,” *Contemporary Security Policy* 38, no. 2 (2017): 175 - 177.

⁷⁴⁶ Martin Senn and Jodok Troy, „The transformation of targeted killing and international order,” *op. cit.*, 177.

⁷⁴⁷ Martin Senn and Jodok Troy, „The transformation of targeted killing and international order,” *op. cit.*, 186 - 187.

⁷⁴⁸ Martin Senn and Jodok Troy, „The transformation of targeted killing and international order,” *op. cit.*, 186 - 187.

⁷⁴⁹ Боаз Ганор - израелски доктор политичких наука. Оснивач и директор, глобално познатог Међународног Института за противтероризам (*International Institute for Counter-Terrorism ICT*) у Херцлији. Оснивач и председник Међународне академске противтерористичке заједнице. Ганор је претходно предавао на

различитих циљева и против разноврсних непријатеља Израела. Генерално говорећи ова мера је била намењена да неутралише противнике који су представљали висок ниво претње, а које је било изузетно тешко зауставити на неки други начин.“⁷⁵⁰ Појам „таргетирано убиство“ је осмишљен после 2000. године и изведен је из „таргетираног атентата“. Многи израелски експерти су тврдили да је појам „таргетираног атентата“ лош, јер асоцира на терористичку активност и организовани криминал. Међутим, Боаз Ганор сматра да је термин „таргетирана превенција“ (*сикул мемукад*) стерилан и непрецизан. Стога, у својим радовима користи појам „таргетирано убиство“.⁷⁵¹

Коришћена научна литература снажно сугерише да таргетирана убиства у пракси државе Израел, изведена након 2000. године, не представљају нови облик политичких убиства, односно да у суштини не представљају ништа ново у односу на праксу институционалних политичких убиства државе Израел од њеног оснивања.

Стивен Давид сматра да пракса државе Израел да врши таргетирана убиства током Друге интифаде, представља наставак исте праксе политичког насиља виђене у случају убиства официра египатске обавештајне службе који су организовали нападе федајина на израелска погранична насеља 50их година, у случају немачких ракетних научника ангажованих од стране Египта, у случају освете члановима организације Црни Септембар због масакра израелских олимпијаца у Минхену 1972. године, или у случају убијања чланова Хамаса током Прве интифаде.⁷⁵²

Данијел Бајман такође сматра да таргетирана убиства током Друге интифаде, нису нова појава и да се Израел служио институционалним политичким убиствима дуги низ година, као последњом мером у случајевима када власти других држава одбијају да санкционишу терористичке активности организоване на њиховој територији, а које су усмерене против Израела или његових грађана. Од убијања одговорних за терористички напад на израелске Олимпијце у Минхену, до терориста током Прве интифаде, Израел прибегава овом инструменту политичког насиља.⁷⁵³ Међутим, у свим овим ситуацијама, таргетирана убиства су била коришћена нередовно и у ограниченом броју. Све ове деценије изгледају као обична предигра, у компарацији са кампањом политичких убиства спроведеној током Друге интифаде.⁷⁵⁴

По Нилсу Мелзеру, таргетирана убиства су важно обележје историје државе Израел, још од времена пре њеног оснивања. Он види континуитет политике таргетираних убиства, полазећи од политичких убиства из преддржавног периода, преко освете за Минхен, све до Друге интифаде.⁷⁵⁵

Стенфорду, Берклију и Хувер Институту у САД и Хебрејском Универзитету и Бар Илан Универзитету у Израелу, као и десетини других Универзитета у свету.

⁷⁵⁰ Boaz Ganor and Liram Koblenz-Stenzler, *Israel's Targeted Killing Policy: Moral, Ethical & Operational Dilemma*, op. cit., 13.

⁷⁵¹ Boaz Ganor and Liram Koblenz-Stenzler, *Israel's Targeted Killing Policy: Moral, Ethical & Operational Dilemma*, op. cit., 14.

⁷⁵² Steven R. David, "Fatal Choices: Israel's Policy of Targeted Killing," op. cit., 2 - 4.

⁷⁵³ Daniel Byman, "Do Targeted Killings Work?," op. cit., 97.

⁷⁵⁴ Daniel Byman, "Do Targeted Killings Work?," op. cit., 97.

⁷⁵⁵ Nils Melzer, *Targeted Killing in International Law*, op. cit., 8.

Мајкл Грос и Томас Б. Хантер сматрају да се не ради о новој појави, а Хантер у својој анализи савремених таргетираних убиства, третира израелска институционална убиства током реталијације за Олимпијаду у Минхену, као најпознатије студије случаја израелских таргетираних убиства.⁷⁵⁶ Арон Манес такође не сматра да су таргетирана убиства после 2000. године нова ствар и поистовећује их са израелским институционалним политичким убиствима током 90их година.⁷⁵⁷

Ерскин Апијах наводи да је државна политика таргетираних убиства Израела само јавно публикована 9. новембра 2000. године, али да је политика атентата у организацији државе Израел постојала барем 20 година пре тога. По њему, сам назив те државне политике не мења њену суштину.⁷⁵⁸

Боаз Ганор такође мисли да се не ради о новој ствари, па када описује таргетирана убиства, пише о њима да се врше у Појасу Газе, околним арапским државама, али и другим државама далеко од Израела. Израел за нека преузима одговорност јавно, док за друга то не ради. Занимљиво је да подразумева само политичка убиства оперативаца и лидера „палестинских и шиитских терористичких организација“, док не спомиње нпр. нуклеарне научнике.⁷⁵⁹ Боаз Ганор сматра да су се средства извршења и циљеви таргетираних убиства мењали током година, па врши њихово класификовање на четири периода: „период консолидације методе таргетираних убиства од 1948 - 1972. године; период коришћења у иностранству за потребе реталијације и одвраћања од 1972 - 1992. године; период коришћења за заустављање самоубилачког тероризма између 1993. и 1999 године; период Друге интафиде, односно након 2000. године где постаје главни противтерористички инструмент државе Израел“.⁷⁶⁰

Израелски државни представници су у новембру 2000. године, први пут озваничили политику таргетираних превенција, односно таргетираних убиства у пракси државе Израел. Након тога, државни званичници су у много наврата, у покушају да објасне ову државну праксу, јавно иступали са информацијама и подацима који су се, директно или индиректно, односили на њен институционални и оперативни оквир. Мотиви су били најразличитији, од покушаја легитимизовања праксе до умиривања снажне међународне осуде са којом се Израел суочио. Међународна научна заједница је готово од почетка закључила да држава Израел није могла преко ноћи да измисли неки нови институционални оквир доношења одлука да се таргетирано убиство изврши и оперативни оквир његовог извршења. Закључено је да је Израел након 2000. године, наставио да изводи „класична“ институционална политичка убиства, придржавајући се институционалног и оперативног оквира по којем их је систематски организовао и изводио претходних 50 година.

⁷⁵⁶ Michael L. Gross, “Fighting by Other Means in the Mideast: Critical Analysis of Israel’s Assassination Policy,” op. cit., 350; Hunter, Thomas Byron, “Targeted Killing: Self-Defense, Preemption, and the War on Terrorism,” op. cit., 34

⁷⁵⁷ Aaron Mannes, “Testing the Snake Head Strategy: Does Killing or Capturing Its Leaders Reduce a Terrorist Group’s Activity?,” op. cit., 40.

⁷⁵⁸ Erskine Yengoude Apiiyah, “Drones, targeted killings and the rhetoric of a killable enemy” (PhD diss., Norwegian University of Life Sciences, 2018), 35.

⁷⁵⁹ Boaz Ganor and Liram Koblenz-Stenzler, *Israel’s Targeted Killing Policy: Moral, Ethical & Operational Dilemma*, op. cit., 3.

⁷⁶⁰ Boaz Ganor and Liram Koblenz-Stenzler, *Israel’s Targeted Killing Policy: Moral, Ethical & Operational Dilemma*, op. cit., 15.

Међународна научна заједница је током година почела да елементе институционалног оквира доношења одлука да се таргетирана превенција / таргетирано убиство изврши и оперативног оквира његовог извршења пројектује на целокупну праксу институционалних политичких убистава државе Израел. Ова пракса, овим путем, добија снажнији и потпунији научни опис и објашњење. У намери да јавно призна само део своје праксе институционалних политичких убистава која су на територији Газе и Западне обале организовали и извели припадници Шин Бета и Израелских одбрамбених снага, осмишљен је наводно нов појам – „таргетирана превенција, односно таргетирано убиство“.

7.3. Институционално политичко убиство Кхалила ал-Вазира

Кхалил ал-Вазир⁷⁶¹ је рођен 1935. године у граду Рамли. Он и његова породица су протерани 1948. године, након рата за независност државе Израел. Његова супруга препричава догађај за који наводи да је имао такав утицај, да је одредио да ће се ал-Вазир бавити политиком у животу. Приликом протеривања 1948. године, мајка му је дала да носи комад хлеба и сира, као храну за млађу браћу. На аутобуској станици на којој је израелска војска укрцавала арапске избеглице, израелски војник му је одузео храну и бацио на земљу. Ушли су у аутобус, међутим, Кхалил је изјурio да узме храну како му браћа не би гладовала. Израелски војник је отворио ватру, али га је промашио и убио дете које је стајало пред њега.⁷⁶²

Политички активан од адолесцентског доба, придружио се Муслиманском братству 1952. године. Убрзо га је напустио због њиховог одбијања да се покрене оружана борба против Израела. Са саборцима је 1955. године, самоиницијативно напао и дигао у ваздух резервоар воде израелског кибуца на граници са Појасом Газе. Ово је један од првих напада који је организовао против Израела.⁷⁶³ Заједно са Јасером Арафтом је 1959. године, основао је политичку организацију Фатах. Када је Фатах постао део Палестинске ослободилачке организације, ал-Вазир је као Арафатов заменик у Фатаху, био ефективно и човек број два у ПЛО. Његова задужења су била мобилизација, тренинг, организовање и наоружавање јединица палестинских Арапа на окупираним територијама. Док је Арафат сматран неприкосновеним политичким вођом, Кхалил ал-Вазир је сматран неприкосновеним војним заповедником ПЛО. Руководећи се тиме, Израел је сваки терористички акт покрета приписивао директно њему.⁷⁶⁴

⁷⁶¹ Ратно име Абу Цихад. У коришћеној страниј научној литератури познат као: *Abu Jihad, Khalil el-Wazir, Khalil al-Wazir, Khalil Wazir*.

⁷⁶² Al Jazeera English, "Assassination in Tunis | Al Jazeera World", 15.4.2020, Youtube, 44:05, <https://www.youtube.com/watch?v=jhrgyLiYxx8> приступљено 8.3.2024. године; "Khalil al-Wazir (Abu Jihad)," The Interactive Encyclopedia of the Palestine Question, приступљено 15.2.2024. године, <https://www.palquest.org/en/biography/14259/khalil-al-wazir-abu-jihad>; „Khalil Al-Wazir (Abu Jihad) (1935 - 1988)," Yasser Arafat Foundation, приступљено 15.2.2024. године, <https://yaf.ps/page-1114-en.html>.

⁷⁶³ Al Jazeera English, "Assassination in Tunis | Al Jazeera World", op. cit.; "Khalil al-Wazir (Abu Jihad)," The Interactive Encyclopedia of the Palestine Question, op. cit.; „Khalil Al-Wazir (Abu Jihad) (1935 - 1988)," Yasser Arafat Foundation, op. cit.

⁷⁶⁴ Al Jazeera English, "Assassination in Tunis | Al Jazeera World", op. cit.; Ronen Bergman, *Rise and Kill First: The Secret History of Israel's Targeted Assassinations*, op. cit., 277; Neil C. Livingstone and David Halevy, *Inside the PLO: Covert Units, Secrets Funds, and the War Against Israel and the United States*, op. cit., 37-38; "Khalil al-Wazir (Abu Jihad)," The Interactive Encyclopedia of the Palestine Question, op. cit.

Терористичка каријера Кхалила ал-Вазира, како је назвају Израелци, или каријера оружане борбе, како је назвају палестински Арапи, била је превише опширна да би је детаљно излагали. Израелске обавештајне службе су га сматрале, директно или индиректно, одговорним за стотине терористичких напада различитог интензитета, у којима је погинуло или било повређено хиљаде Јевреја. Током 50их година му се приписује одговорност за координисање хиљада упада федајина на израелску територију и напада на насеља и кибуце. Током 60их и 70их година му се приписује одговорност за многобројне отмице авиона и друге нападе на јеврејске грађане и имовину широм света. Један од истакнутијих терористичких напада се десио 11. марта 1978. године. Овај напад је у научној литератури познат као Масакр на Обалском путу (*Coastal Road massacre*).⁷⁶⁵ Организован од стране Кхалила ал-Вазира, био је повод за Прву израелску инвазију на Либан. Припадници Фатаха су се искрцали на плажу близу кибуца Маган Михаел, отели путнички аутобус, убили део путника, а потом наставили вожњу аутобусом Обалским путем из којег су пуцали на сва путничка возила на која су наишли. Приликом јуриша полиције на аутобус, терористи су побацали гранате и дигли га у ваздух са остатком талаца. Укупно је убијено 38 Израелаца од чега 13 деце, док је 76 било рањено. На интернету се може пронаћи снимак испитивања изубијаног и израђаваног припадника Фатаха који је преживео напад и његов одговор на питање припадника Шин Бета ко га је послао: „Абу Цихад нас је послао“.⁷⁶⁶

Једна од последица рата у Либану је била премештање већег дела руководства ПЛО у Тунис, док се ал-Вазир релоцирао у Јордан, како би остао ближе окупираним територијама и наставио организацију оружаног отпора. Прва интифада избија у децембру 1987. године, а ал-Вазир се намеће као један од најистакнутијих вођа палестинских Арапа. Израелске обавештајне службе су дуго времена веровале да интифада није била спонтан, већ организовани оружани устанак. Јасер Арафат и ал-Вазир су ради грађења личног култа и политичког имиџа међу својим становништвом, инсистирали да су га они покренули. Данас је позната историјска чињеница да то није била истина, али тада су израелске власти чврсто веровале да иза огромног политичког насиља стоје и њиме управљају - Јасер Арафат и Кхалил ал-Вазир.⁷⁶⁷

Како се Арафат уздигао у ранг политичког лидера палестинских Арапа, еквивалент политичком рангу председника државе или премијера, његово убиство није долазило у обзир. Али ал-Вазир није имао такав политички статус. Поврх тога, он је био виђен као главна војна фигура ПЛО и неко ко је био непосредни организатор терористичких акција против Израела. То је Кхалила ал-Вазира одредило као главну мету израелског обавештајног апарата.

Увод у институционално политичко убиство Абу Цихада, представља детонирање експлозивне направе испод зеленог Фолсвагена у Лимасолу 14. фебруара 1988. године. Том

⁷⁶⁵ Ronen Bergman, *Rise and Kill First: The Secret History of Israel's Targeted Assassinations*, op. cit., 214.

⁷⁶⁶ Spencer C. Tucker, *The Encyclopedia of the Arab-Israeli Conflict: A Political, Social, and Military History* (Santa Barbara: ABC - Clio, 2008), 621, 636; Ronen Bergman, *Rise and Kill First: The Secret History of Israel's Targeted Assassinations*, op. cit., 214 - 216; Neil C. Livingstone and David Halevy, *Inside the PLO: Covert Units, Secrets Funds, and the War Against Israel and the United States*, op. cit., 32.

⁷⁶⁷ Al Jazeera English, "Assassination in Tunis | Al Jazeera World", op. cit.; Neil C. Livingstone and David Halevy, *Inside the PLO: Covert Units, Secrets Funds, and the War Against Israel and the United States*, op. cit., 36, 44 - 45; Šimon Peres, *Ovde nema mesta za male snove* (Београд: Službeni glasnik, 2020), 174; Zlatko Dizdarević i Hido Bišćević, *Vrijeme odluke: palestinski ustanak, Izrael i Arapi* (Sarajevo: Oslobođenje, 1988), 50 - 70.

приликом су страдали пуковник у војном савету ПЛО Марван Кајали и високи званичници из Канцеларије ПЛО на окупираним територијама, Мухамед Хасан Бухаис и Махмед Басим Мустафа Султан Тамими. По мишљењу локалне полиције, напад указује на висок степен професионалности, јер је употребљена количина експлозива била таман толика да осим путника у аутомобилу нико други не буде повређен. Такође, Бухаис и Тамими су претходних дана одвојено допутовали на Кипар. Извршиоци су чекали тренутак у којем ће се сва тројица палестинских Арапа наћи у истим колима да детонирају експлозивну направу, што указује на висок ниво координације и способности праћења више мета. Погибија тројице ал-Вазирових најближих сарадника на Кипру, сматрана је сигналом да је Мосад поново кренуо у систематску кампању институционалних политичких убиства појединаца које је сматрао одговорним за терористичке нападе на Израел.⁷⁶⁸ Позивајући се на интервјуе са припадницима израелског обавештајног апарата, Ронен Бергман категорично тврди да Кидон тим Мосада стоји иза ова три убиства.⁷⁶⁹

Политичко убиство Кхалила ал-Вазира је извршено 16. априла 1988. године у Тунису, главном граду Туниса. Држава Израел је званично 2012. године, готово 25 година након смрти Кхалила ал-Вазира, индиректно признала да стоји иза овог политичког убиства. Јако неуобичајено, али у израелским медијима се појавило сведочење једног од непосредних учесника операције. Израелски војни цензор је након дванаест година, дозволио дневном листу Једиот Ахронот да објави интервју са замеником заповедника јединице Сајарет Маткал Нехумом Левом.⁷⁷⁰ Израелска телевизија Канал 13 је 2019. године, емитовала документарни серијал „Списак за одстрел“ (*Reshimat Hisul*) у којем се једна емисија бави убиством Кхалила ал-Вазира. У емисији о организовању и извршењу убиства говоре: Ами Ајалон, Моше Јалон, Ехуд Барак, Јоав Галант, Јаков Пери, Јифтах Атир и други.⁷⁷¹ Катарска телевизија Ал-Џазира је 2020. године, емитовала документарну емисију „Атентат у Тунису“ (*Assassination in Tunis*), која се бави убиством Кхалила ал-Вазира. У емисији, највећи део сведочења даје његова супруга и непосредни очевидац, Интисар ал-Вазир.⁷⁷² На основу ових сведочења директних учесника су познати готово сви детаљи о томе како је институционално политичко убиство ал-Вазира планирано и изведено.⁷⁷³

Ронен Бергман наводи да је план да се Кхалил ал-Вазир убије у Тунису осмишљен годинама раније, али да се никако нису стизале оперативне и политичке околности да буде и изведен. Припадници Мосада су у више наврата одлазили у Тунис и прикупљали потребне обавештајне податке о кретању ал-Вазира, локацији виле у којој је боравио, степену

⁷⁶⁸ “Behind Abu Jihad death,” The Washington post, приступљено 15.2.2024. године. <https://www.washingtonpost.com/archive/opinions/1988/04/17/behind-abu-jihads-death/9df0d092-1476-4bfd-bef0-ebadb5403fd/>.

⁷⁶⁹ Ronen Bergman, *Rise and Kill First: The Secret History of Israel's Targeted Assassinations*, op. cit., 290.

⁷⁷⁰ Занимљива је чињеница да је интервју са Нехумом Левом, који је 2000. године погинуо у саобраћајној несрећи, 12 година раније урадио управо Ронен Бергман.

⁷⁷¹ “Reshimat Hisul, The Killing of Abu Jihad,” Channel 13, приступљено 8.3.2024. године, <https://13tv.co.il/item/documentary/hit-list/season-01/episodes/ep03-1975607/?pid=1971304&cid=903003132>.

⁷⁷² Al Jazeera English, “Assassination in Tunis | Al Jazeera World”, op. cit.

⁷⁷³ “24 years later, Israel acknowledges top-secret operation that killed Fatah terror chief,” Times of Israel, приступљено 15.2.2024. године, <https://www.timesofisrael.com/israel-admits-to-top-secret-operation-that-killed-top-fatah-commander-abu-jihad-in-1988/>; “Abu Jihad killing: Israeli censor releases commando's account,” BBC, приступљено 15.2.2024. године, <https://www.bbc.com/news/world-middle-east-20172511>; “Israel ‘admits’ killing Arafat’s deputy,” Aljazeera, приступљено 15.2.2024. године, <https://www.aljazeera.com/news/2012/11/1/israel-admits-killing-arafats-deputy>.

обезбеђења, итд. На крају је закључено да Мосад не поседује капацитете да самостално изведе убиство, па су се за помоћ обратили Израелским одбрамбеним снагама, конкретно Војном обавештајном директорату АМАН, исто као и 1973. године приликом извођења операције „Пролеће младости“.⁷⁷⁴

Почетком 1988. године, Кхалил ал-Вазир се налазио у Ираку. Махмуд Алоул⁷⁷⁵ сведочи да се ал-Вазир својевремено пребацио из Јордана у Ирак, где је организовао своје ново седиште из разлога личне безбедности. Већи део руководства ПЛО се у том тренутку налазио у Тунису, али Ал-Вазир није волео да у њему борави, јер га је због промета великог броја страних туриста сматрао небезбедним. Када је због посла био приморан да ипак борави у Тунису, трудио да се да то буде што је могуће краће.⁷⁷⁶ Зарад спровођења свог плана, Мосад је морао да ал-Вазира натера да напусти сигурност Ирака, макар и привремено. Његова супруга Инстисар ал-Вазир наводи да је почетком априла 1988. године, откривена наводна израелска завера да ал-Вазир буде убијен у Багдаду. Из тог разлога су хитно напустили Ирак и пребацили се у Тунис. Из перспективе свега што се догодило након тога, она сматра да је завера била подметнута како би се ал-Вазир истерао из сигурности Ирака.⁷⁷⁷

Специјалне снаге израелске војске, коришћене у убиству Кхалила ал-Вазира, су бројале 26 припадника Сајарет Маткала и поморских командоса из јединице Флотила 13. Удаљеност између Израела и Туниса износи око 2.400 километара, што је изузетно много за сложене и високо прецизне обавештајне операције. Специјалне снаге су стога до обале Туниса морале бити пребачене великим ратним бродовима израелске морнарице. Са бродова су се на обалу пребацили гуменим десантним чамцима. Ратни бродови су потом искоришћени и као командно место, са којег је праћено извођење операције. Као додатна подршка операцији институционалног политичког убиства, у близини се налазила једна израелска подморница, ескадрила авиона Ф-15, мобилна болница, ратни брод маскиран у теретњак са резервним одредом припадника Сајарет Маткала и хеликоптером за брзо убацивање/извлачење трупа. Потврђено је да су са једног од бродова, операцијом непосредно руководили заменик начелника Генералштаба Ехуд Барак и командир Сајарет Маткала Моше Ајалон као оперативни заповедник. Постоји и фотографија од те вечери на којој се види Ехуд Барак са осталим заповедницима израелске војске.⁷⁷⁸

По искрцавању на договорено место на обали, припаднике специјалних снага су сачекали оперативци Мосада са спремним аутомобилима. Оперативци Мосада су неколико дана раније одвојено стигли у Тунис, представљајући се као туристи. Возила су изнајмљена у различитим рентакар агенцијама. Сви оперативци Мосада су течно говорили француски, с обзиром на чињеницу да 70% становника Туниса поред арапског говори и француски

⁷⁷⁴ Ronen Bergman, *Rise and Kill First: The Secret History of Israel's Targeted Assassinations*, op. cit., 286; “Reshimat Hisul, The Killing of Abu Jihad,” op. cit.

⁷⁷⁵ Махмуд Алоул (*Mahmoud Aloul*), командант Фатах бригаде, директно подређен Кхалилу ал-Вазиру.

⁷⁷⁶ Al Jazeera English, “Assassination in Tunis | Al Jazeera World”, op. cit.; “Khalil al-Wazir (Abu Jihad),” The Interactive Encyclopedia of the Palestine Question, op. cit.

⁷⁷⁷ Al Jazeera English, “Assassination in Tunis | Al Jazeera World”, op. cit.; “Reshimat Hisul, The Killing of Abu Jihad,” op. cit.

⁷⁷⁸ “Reshimat Hisul, The Killing of Abu Jihad,” op. cit.; Al Jazeera English, “Assassination in Tunis | Al Jazeera World”, op. cit.; Ronen Bergman, *Rise and Kill First: The Secret History of Israel's Targeted Assassinations*, op. cit., 293 - 294; Neil C. Livingstone and David Halevy, *Inside the PLO: Covert Units, Secrets Funds, and the War Against Israel and the United States*, op. cit., 47.

језик. Резиденција Кхалила ал-Вазира се налазила веома близу обале, тако да су у року од 10 минута сви били испред ње.⁷⁷⁹

Први део операције је подразумевао тиху ликвидацију ал-Вазировог возача који је седео у колима испред куће. Високи официр Сајарет Маткала Нахум Лев и још један припадник су прерушени у туристе, мушкарца и жену, пришли са туристичком мапом као да желе нешто да га питају. Нахум Лев наводи да му је пиштољ са пригушивачем био сакривен у рођенданској кутији без задње стране. Чим је пришао колима упуцао је возача у главу.⁷⁸⁰

Сва комуникација између командног брода и тимова на обали је била на енглеском језику, са намером да се прикрију докази да Израел стоји иза овог политичког убиства. У документарој емисији Ал-Џазире „*Assassination in Tunis*“, могуће је чути оригиналан аудио запис комуникације командног брода и припадника специјалних снага: „*Bogart, Bogart be ready to move when we tell you. Ok?*“⁷⁸¹

Припадници Мосада који су од почетка операције осматрали кућу, су већ дали визуелну потврду да се Кхалил ал-Вазир налази унутра. Међутим, с обзиром на количину времена и ресурса утрошених на ову операцију, Израелци су хтели да буду потпуно сигурни. Из тог разлога је осмишљен начин како да се добије додатна аудио потврда да се мета заиста налази у кући. Припадник Јединице 8200 је назвао Ал-Вазира на кућни телефон, представљајући се лажно као припадник ПЛО. Узнемирено му је саопштио да су израелске снаге безбедности ухапсиле адвоката Фајеза Абу Рахму. Више стручњака за препознавање гласа је уживо слушало телефонски разговор и дало потврду да се заиста ради о ал-Вазиру. Ово је била последња потврда која је чекана. Са командног брода је издата финална заповест да се политичко убиство Кхалила ал-Вазира изврши. О томе такође постоји аудио запис: „*Bogart, Bogart you can leave the station. Do it fast!*“⁷⁸²

Припадници израелских специјалних снага су пресекли струју и телефонску линију у кући. Интисар ал-Вазир наводи да се, дан пре Вазировог убиства, десио нестанак струје у комшилуку у којем су пребивали. То је био први такав случај од како су стигли у Тунис и сви су се јако препали очекујући упад израелских агената, који се те вечери није десио.⁷⁸³ Очигледно је први нестанак струје послужио да укућане привикне, како током напада следеће ноћи не би адекватно реаговали. Интисар ал-Вазир сведочи да ју је у сред ноћи пробудила ломњава и провалници који су викали у приземљу куће. По њеном сведочењу, обоје су одмах знали да су Израелци дошли по њих. Једино што је изговорила је било „Вердун“.⁷⁸⁴ Обоје су изашли на врата спаваће собе и посматрали маскиране фигуре у ходнику. Кхалил ал-Вазир је одгурнуо супругу назад у собу и отворио ватру из пиштоља.

⁷⁷⁹ “Reshimat Hisul, The Killing of Abu Jihad,” op. cit.; Al Jazeera English, “Assassination in Tunis | Al Jazeera World”, op. cit.; Ronen Bergman, *Rise and Kill First: The Secret History of Israel’s Targeted Assassinations*, op. cit., 294.

⁷⁸⁰ Al Jazeera English, “Assassination in Tunis | Al Jazeera World”, op. cit.; “Reshimat Hisul, The Killing of Abu Jihad,” op. cit.

⁷⁸¹ Al Jazeera English, “Assassination in Tunis | Al Jazeera World”, op. cit.

⁷⁸² “Reshimat Hisul, The Killing of Abu Jihad,” op. cit.; Al Jazeera English, “Assassination in Tunis | Al Jazeera World”, op. cit.; Ronen Bergman, *Rise and Kill First: The Secret History of Israel’s Targeted Assassinations*, op. cit., 296.

⁷⁸³ Al Jazeera English, “Assassination in Tunis | Al Jazeera World”, op. cit.

⁷⁸⁴ Вердун масакр - арапски термин за израелску војну операцију „Фонтана младости“.

Ватрени окршај је трајао веома кратко. Бројчано и тактички надмоћни припадници израелских специјалних снага су узвратили ватру и погодили га у груди и руку. Интисар је потрчала ка супругу, али ју је војник под претњом оружјем одвојио и окренуо лицем ка зиду, да не би гледала оно што ће се десити. Израелски војник је пришао и испразнио шаржер аутоматског оружја у Кхалила који је лежао на земљи.⁷⁸⁵

Потом су други војници прилазили телу ал-Вазира и поново испразнили шаржер свог аутоматског оружја у њега. Последњи који је пришао да уради исто, био је заповедник операције Моше Ајалон. Док су напуштали кућу, војници су налетели на ал-Вазирову ћеркицу Ханан. Један од израелских војника јој је на арапском језику рекао да иде код мајке и пустио да прође. Фатахови људи су на лице места стигли тек 45 минута касније.⁷⁸⁶

Интисар ал-Вазир поставља занимљиво питање уплетености обавештајних кругова или политичких званичника Туниса у убиство. У тренутку убиства то питање није ни смело да се постави наглас због сложености тадашње ситуације. Наиме, скоро читаво руководство ПЛО се тада налазило у Тунису, па би свако упирање прстом на државу домаћина сигурно проузроковало велике политичке проблеме. Неколико кућа поред породице ал-Вазир је живео и Махмуд Абас. Његов телохранитељ сведочи да је Сиди Боу Саид био веома безбедан крај града, јер се ту налазио велики број амбасада, укључујући и амбасаду САД. Цео крај је био под сталним надзором безбедносних снага Туниса.⁷⁸⁷ Очевидац из Туниса наводи да су постојале снимљене изјаве припадника локалне полиције који су се налазили у Сиди Боу Саиду, у којима наводе да им је, свега неколико сати пре убиства, свима наређено од стране припадника обавештајне службе да оду кућама. Исто је урађено и са свим пролазницима који нису ту становали.⁷⁸⁸ Бергман наводи да су израелски војници били прерушени у туристе, док ал-Вазирова породица сведочи да су били обучени у војне униформе специјалних снага Туниса.⁷⁸⁹ Интисар наводи да је недељу дана пре убиства повучено туниско обезбеђење, које је претходно стајало испред њихове куће 24 сата дневно. Званично објашњење им никада није дато. Такође, постојао је комби са заједничким палестинско - туниским снагама безбедности, који је константно патролирао комшилуком, као нека врста интервентне јединице. Неколико дана пре убиства и то возило је повучено без објашњења. Телохранитељ Махмуда Абаса наводи да се у непосредној близини налазила и кућа шефа обавештајне службе Туниса. Обезбеђење које је стално стајало на улици испред дворишта његове куће, се неколико дана пре убиства склонило са улице и почело да дежура у дворишту.⁷⁹⁰

Зухаир Манасра, нека врста ал-Вазировог шефа кабинета, сведочи да је дан пре његовог убиства разговарао телефоном са њим. Кхалил ал-Вазир му је узнемирено наложио да моментално напусти Каиро у којем је обављао одређене послове и моментално се врати у Багдад који је сматрао безбедним. Кхалил ал-Вазир му је рекао да поседује потврђену

⁷⁸⁵ “Reshimat Hisul, The Killing of Abu Jihad,” op. cit.; Al Jazeera English, “Assassination in Tunis | Al Jazeera World”, op. cit.; Ronen Bergman, *Rise and Kill First: The Secret History of Israel's Targeted Assassinations*, op. cit., 297.

⁷⁸⁶ Al Jazeera English, “Assassination in Tunis | Al Jazeera World”, op. cit.

⁷⁸⁷ Al Jazeera English, “Assassination in Tunis | Al Jazeera World”, op. cit.

⁷⁸⁸ Al Jazeera English, “Assassination in Tunis | Al Jazeera World”, op. cit.

⁷⁸⁹ Ronen Bergman, *Rise and Kill First: The Secret History of Israel's Targeted Assassinations*, op. cit., 294; Al Jazeera English, “Assassination in Tunis | Al Jazeera World”, op. cit.

⁷⁹⁰ Al Jazeera English, “Assassination in Tunis | Al Jazeera World”, op. cit.

информацију да израелске снаге безбедности непосредно припремају убиство неке истакнуте фигуре у Фатаху. Не знајући да се заправо ради о њему.⁷⁹¹

На основу доступне научне литературе, ово институционално политичко убиство можемо са апсолутном сигурношћу да одредимо као организовано и извршено од стране државе Израел. Кхалил ал-Вазир је иницијално требало да буде један од таргетираних појединаца у операцији „Пролеће младости“ 1973. године, али обавештајни подаци о његовој локацији тада нису били довољно поуздани. Налазимо симболику у томе да је 1988. године убијен у идентичној војној операцији, коју је 1973. године преживео. У обе операције, Мосад и АМАН су прикупљали обавештајне податке, а специјалне снаге израелске војске су извршиле ноћни упад на територију друге државе и убиле таргетираног појединца у његовој кући, у спаваћој соби, пред његовом породицом. На основу интервјуа Нахума Лева можемо да видимо да је оперативни циљ од старта био убиство ал-Вазира, а никако његово хватање или заробљавање. Код овог политичког убиства је присутна јединствена симболика прекомерне употребе силе приликом самог чина, оно што би Американци назвали *overkill*, а који нисмо видели у ниједној другој студији случаја. Ронен Бергман наводи да је Кхалил ал-Вазир из непосредне близине био упуцан 52 пута, док његови пријатељи и породица наводе да је био упуцан чак 76 пута.⁷⁹² Овакав начин извршења убиства, сугерише снажно искаљивање беса државе Израел кроз реталијацију за стотине терористичких напада које је Кхалил ал-Вазир деценијама организовао. Бергман чак наводи да је прву премијерску дозволу за његово убиство, Голда Меир дала 23 године раније.⁷⁹³

Држава Израел је снажно пројектовала своју моћ овим актом политичког насиља. Израелске специјалне снаге су се без икаквог отпора ушетале у њима непријатељску муслиманску државу, у резиденцијално место у којем се налази велики број страних амбасада са снажним физичким обезбеђењем и из непосредне близине убили другог човека ПЛО у његовој кући. Ронен Бергман наводи да је тадашњи израелски министар одбране имао дилему, да ли ал-Вазира треба убити ваздушним нападом авионима Ф-15 или послати комбиновани тим специјалних снага. Обе алтернативе су представљале демонстрацију политичке силе, али је на крају закључено да ће Израел послати много снажнију политичку поруку тиме што ће послати десетине својих људи на други крај света, да некога убију у његовој спаваћој соби: „Постоји разлика између авио напада и ефекта који се постигне када пошаљете некога да мети у његовој кући стави пиштољ на чело.“⁷⁹⁴

Нико од чланова ал-Вазирове породице није био повређен, напротив са њима је поступано крајње опрезно. Извршењем убиства у кући у којој је живео са породицом, показано је да Мосад не преза да таргетира некога у његовом дому, упркос сигурности и сакралности које дом носи са собом као уточиште, односно места где се појединац и његова породица осећају најбезбедније. Али се водило рачуна о томе да не страдају недужни цивили, односно чланови његове породице. И тиме је пројектована моћ, софистицираност Мосада и највиши степен контроле ситуације. Избегавање цивилних жртава служи и стварању политичког наратива да се политичка убиства представе као нужна самоодбрана,

⁷⁹¹ Al Jazeera English, “Assassination in Tunis | Al Jazeera World”, op. cit.

⁷⁹² Ronen Bergman, *Rise and Kill First: The Secret History of Israel's Targeted Assassinations*, op. cit., 297; Al Jazeera English, “Assassination in Tunis | Al Jazeera World”, op. cit.

⁷⁹³ Ronen Bergman, *Rise and Kill First: The Secret History of Israel's Targeted Assassinations*, op. cit., 298.

⁷⁹⁴ Ronen Bergman, *Rise and Kill First: The Secret History of Israel's Targeted Assassinations*, op. cit., 281.

одвраћање и превенција нових терористичких напада које се врши са етичке и морално супериорније позиције у односу на терористе. На овај начин је сачувана политичка сврсисходност институционалних политичких убистава и наратив којим се она оправдавају пред међународном заједницом.

Поново је послата и политичка порука лидерима организација палестинских Арапа да њихова безбедност може бити угрожена било где у свету. Можемо да претпоставимо како су се дан после убиства осећали други лидери ПЛО, који су живели на пар стотина метара од куће Кхалила ал-Вазира, али је врло вероватно да су били захвални Богу што они нису били мета. Ни удаљеност од 2.500 километара, ни суверенитет друге државе, нису довољни да некога сачувају од „дуге руке Израела“. Операција убиства Кхалила ал-Вазира, која је изведена на 2.500 километара од територије Израела се налази на другом месту, после операције спасавања талаца из Ентебеа (око 3.500 километара), физички најудаљеније војне противтерористичке мисије коју је Израел извео у својој историји.

У односу на операцију „Пролеће младости“ у Бејруту 1973. године, Израелци су научили своју лекцију и извршили бољу логистичку припрему. На првом месту, уместо паралелног извођења више политичких убистава, сконцентрисали су се само на једно. Иако Ронен Бергман наводи да Ехуд Барак јесте желео да понови успех из 1973. године и нападне готово цело руководство ПЛО које се налазило у комшилуку Кхалила ал-Вазира. Од тога се на крају одустало.⁷⁹⁵

Организовање и извођење институционалног политичког убиства Кхалила ал-Вазира је одличан пример постојања дуге институционалне меморије у институцијама државе Израел. Директор Војног обавештајног директората АМАН у том тренутку је био генерал Амнон Липкин - Шакак, који је 1973. године у операцији „Пролеће младости“ командовао падобранцима који су напали седиште ПФЛП у Бејруту. Подсећања ради, иако откривен и под тешком аутоматском ватром, Липкин је одбио да се повуче, све док његови падобранци нису поставили експлозив у приземљу ПФЛП зграде и урушили је са десетинама терориста у њој.⁷⁹⁶ Ехуд Барак који је командовао овом операцијом је такође 1973. године учествовао у операцији „Пролеће младости“, као припадник Сајарет Маткала.

7.4. Институционално политичко убиство Фатхија Шакакија

Фатхи Шакаки⁷⁹⁷ потиче из породице палестинских Арапа, која је 1948. године избегла у Газу. После катастрофалног пораза арапских армија у рату 1967. године, Шакаки постаје члан Муслиманске браће. Иако првобитно учитељ, одлази 1974. године у Египат на студије медицине. Током студија у Египту, Шакаки ствара око себе круг лојалних палестинских Арапа који су незадовољни начином арапског супростављања Израелу.

⁷⁹⁵ Ronen Bergman, *Rise and Kill First: The Secret History of Israel's Targeted Assassinations*, op. cit., 293.

⁷⁹⁶ Moshe Betser and Robert Rosenberg, *Secret soldier: The True Life Story of Israel's Greatest Commando*, op. cit., 141, 151 - 156; Dan Raviv and Yossi Melman, *Every spy a prince, The Complete History of Israeli Intelligence Community*, op. cit., 189.

⁷⁹⁷ У коришћеној страниј научној литератури познат као: *Fathi Shiqaqi, Fathi Shaqaqi, Fatkhi Shkaki, Fathi al-Shiqaqi*.

Покрет Муслиманске браће се у тим годинама противио оснивању герилских организација и оружаном борби против Израела, као методи остваривања циљева покрета.⁷⁹⁸

По наређењу Садата, египатске власти су 1979. године похапсиле велики број исламиста. Међу њима се нашао и Шакаки, који је том приликом одлежао две године затворске казне. По изласку из египатског затвора, разочаран у Муслиманску браћу, напушта покрет и 1981. године оснива своју организацију под називом Палестински исламски цихад. Ово је била прва исламистичка организација основана унутар Газе. Као циљеви организације су постављени: борба против постојања државе Израел, одбацивање сваког политичког процеса са Израелом, успостављање палестинске исламске државе у границама пре 1948. године и устројене на Шеријатском праву.⁷⁹⁹ Постизање наведених циљева је предвиђено оружаном борбом.⁸⁰⁰

Израелски суд га је због акција Палестинског исламског цихада, 1986. године осудио на четири године строгог затвора, плус додатних пет година суспендоване казне. Током борава у затвору, десио се догађај који ће променити његов живот. У октобру 1987. године, шест припадника ПИЦ је побегло из затвора Сераја у Гази. Израелске снаге безбедности су лоцирале бегунце, дошло је до ватреног окршаја и погибије четворо затвореника.⁸⁰¹

Шакакијев утицај и популарност, а самим тим и број чланова Палестинског исламског цихада, нису се смањивали за време његовог борава у израелском затвору, напротив повећавали су се. Из тог разлога, држава Израел је одлучила да га после свега две године одслужене казне пусти на слободу и протера у јужни Либан, како би га омела у даљем раду. Ово ће се показати као ужасна грешка, јер је тамо дошао у контакт са Хезболахом и Иранском националном гардом.⁸⁰² Уз њихову огромну финансијску и логистичку подршку, успева да подигне своју организацију на виши ниво. Шакаки не остаје дуго у Либану, већ одлази у Сирију, у којој одлучује да се трајно смести.⁸⁰³

Шакаки лако успоставља сарадњу са сиријским режимом, о чему сведочи Талал Наџи⁸⁰⁴ из организације ПФЛП, чије су се базе већ дуже време налазиле у Сирији. Наџи

⁷⁹⁸ Erik Skare, *A History of Palestinian Islamic Jihad: Faith, Awareness, and Revolution in the Middle East* (Cambridge: Cambridge University Press, 2021), 16 - 25.

⁷⁹⁹ Детаљније о идеолошким постулатима Фатхи Шакакија и организације Палестински исламски цихад погледати у: Erik Skare, *Palestinian Islamic Jihad: Islamist Writings on Resistance and Religion* (London: Bloomsbury Publishing Plc, 2021).

⁸⁰⁰ Samuel M. Katz, *Hunt for The Engineer: How Israeli Agents Tracked The Hamas Master Bomber*, Fromm International, New York, 1999, 26; Erik Skare, *A History of Palestinian Islamic Jihad: Faith, Awareness, and Revolution in the Middle East*, op. cit., 28 - 36, 44 - 55, 58 - 68.

⁸⁰¹ Erik Skare, *A History of Palestinian Islamic Jihad: Faith, Awareness, and Revolution in the Middle East*, op. cit., 70 - 75; "Fathi Shaqaqi," The Interactive Encyclopedia of the Palestine Question, приступљено 17.2.2024. године, <https://www.palquest.org/en/biography/14247/fathi-shaqaqi>; Al Jazeera English, "Fathi Shaqaqi: Don't Kill Him in Damascus | Al Jazeera World", 16.1.2018, Youtube, 46:05, <https://www.youtube.com/watch?v=7FdoiCg9-dU>, приступљено 17.2.2024. године.

⁸⁰² Детаљније о односу и везама Фатхи Шакакија и организације Палестински исламски цихад са Ираном погледати у: Erik Skare, *Palestinian Islamic Jihad: Islamist Writings on Resistance and Religion*, op. cit.

⁸⁰³ Erik Skare, *A History of Palestinian Islamic Jihad: Faith, Awareness, and Revolution in the Middle East*, op. cit., 104 - 112; Al Jazeera English, "Fathi Shaqaqi: Don't Kill Him in Damascus | Al Jazeera World", op. cit.,

⁸⁰⁴ Талал Наџи (*Talal Naji*) - у време убиства Фатхија Шакакија је био заменик Генералног секретара организације ПФЛП - ГЦ. После смрти оснивача ПФЛП-ГЦ Ахмада Џибрила 2021. године постаје Генерални секретар организације. Детаљније о Талал Наџију видети: "Talal Naji," Mapping Palestinian politics, приступљено 17.2.2024. године, https://ecfr.eu/special/mapping_palestinian_politics/talal-naji/.

наводи да је сиријски председник Хафез Ал Асад био веома заинтересован да Шакакију пружи подршку и уточиште на територији Сирије. Ово је представљало значајно бољу заштиту од израелских снага безбедности. Да је током трајања интифаде Шакаки боравио на окупираним територијама, готово извесно би био поново ухапшен или убијен од стране Израела. Шакаки успоставља своју централу у избегличком кампу Јармук, а у заштићеним условима његова организација додатно расте.⁸⁰⁵

Као што је већ споменуто, Шакаки је био оштар противник било каквог политичког процеса са Израелом, што је важило и за мировни процес и Споразум из Осла. Талал Наџи сведочи да је Шакаки у Дамаску, Бејруту и Техерану имао кључну улогу у формирању такозване „Алијансе палестинских снага“ које су одбациле Споразум из Осла.⁸⁰⁶

Палестински исламски джихад је 1993. године кренуо са самоубилачким нападима, усмереним против државе Израел и њених војника. Бомбаш самоубица се у децембру 1993. године, закуцао са колима пуним експлозива у цип израелске војске, ранивши том приликом троје војника. У новембру 1994. године, бомбаш самоубица је на бицикли дошао на контролни пункт израелске војске у Гази и потом се детонирао. Том приликом је страдало троје војника, док је њих шесторо било повређено. У поређењу са Хамасом који се финансирао кроз развијену мрежу великог броја хуманитарних организација широм арапског света, Палестински исламски джихад је био релативно сиромашан. Шакаки је сматрао да може да парира Хамасу, само кроз извођење спектакуларних и посебно перфидних самоубилачких терористичких напада.⁸⁰⁷

У јануару 1995. године је организовао свој највећи терористички напад, изведен од стране двојице бомбаша самоубица. Бомбаши самоубице су се маскирали у израелске војнике и упутили на аутобуско стајалиште које се налазило на главној раскрсници Беит Лид, између Тел Авива и Хаифе. Напад је планиран за недељу ујутру, да би таргетирао велики број резервиста који су се после Шабата враћали на своје борбене положаје. Први бомбаш самоубица је пришао стајалишту са раштрканим војницима и клекао на колена, симулирајући снажне болове у стомаку. Када се око њега окупила група забринutih израелских војника, самоубица је детонирао експлозив. Други самоубица је све посматрао са стране, чекајући да се спасиоци окупе и почну да пружају помоћ рањенима. Неколико минута касније, ушетао је међу њих и детонирао другу експлозивну нараву. Погинула је 21 особа, док је њих 66 повређено. Међу жртвама је било највише израелских војника, али и њихових познаника цивила који су дошли да их испрате. Напад је имао снажну политичку симболику. Директно су таргетиране Израелске одбрамбене снаге и то приликом њиховог окупљања, пре одласка на војне положаје на окупираним територијама.⁸⁰⁸

На лицу места је наводно пронађена и трећа импровизована експлозивна направа, сакривена у ранцу израелске војске. Она је била остављена за трећег самоубицу који је требало да је активира доста касније, тачније пошто почне увиђај од стране највишег

⁸⁰⁵ Al Jazeera English, “Fathi Shaqaqi: Don't Kill Him in Damascus | Al Jazeera World”, op. cit.

⁸⁰⁶ Al Jazeera English, “Fathi Shaqaqi: Don't Kill Him in Damascus | Al Jazeera World”, op. cit.

⁸⁰⁷ Erik Skare, *A History of Palestinian Islamic Jihad: Faith, Awareness, and Revolution in the Middle East*, op. cit., 125 - 126; Al Jazeera English, “Fathi Shaqaqi: Don't Kill Him in Damascus | Al Jazeera World”, op. cit.

⁸⁰⁸ Samuel M. Katz, *Hunt for The Engineer: How Israeli Agents Tracked The Hamas Master Bomber*, op. cit., 166 - 168; Erik Skare, *A History of Palestinian Islamic Jihad: Faith, Awareness, and Revolution in the Middle East*, op. cit., 126; Majkl Bar-Zohar i Nisim Mišal, *Mosad: najveće misije izraelske tajne službe*, op. cit., 313; Al Jazeera English, “Fathi Shaqaqi: Don't Kill Him in Damascus | Al Jazeera World”, op. cit.

руководства Шин Бета и потенцијално израелског премијера или неког од министара. Пошто експлозивна направа није активирана, послужила је као материјални доказ. По начину на који је справљена, Шин Бет је увидео да је Палестинском исламском цихаду у организовању овог терористичког напада директно помогао Јахја Ајаш из Хамаса.⁸⁰⁹

Израелски премијер Лицак Рабин је одмах посетио лице места како би се лично уверио у степен трагедије. Израелска научна литература наводи да је по повратку у Тел Авив, у складу са институционалним механизмом доношења одлуке о извођењу политичког убиства, Рабин сазвао Кабинет државне безбедности и наредио да Фатхи Шакаки буде убијен. Пошто је Шакаки у том тренутку боравио у иностранству, односно у Сирији, за организовање и извођење његовог убиства постаје задужен директор Мосада Шабтаи Шавит.⁸¹⁰

Отежавајућа околност за брзо извршење институционалног политичког убиства Фатхи Шакакија је била оперативне природе. Сирија је крајње непријатељска држава за израелске обавештајне службе. О Шакакијевој безбедности се старала сиријска обавештајна служба, а сваки неуспех и хватање оперативаца Мосада би значио њихову сигурну смрт вешањем у јавности. Због тога је предложен начин убиства, предвиђао даљинско детонирање експлозивне направе испод аутомобила. Из оперативних тешкоћа су произашли потенцијални политички проблеми. Коришћена научна литература наводи да је директор Војног обавештајног директората АМАН био против убиства у Дамаску помоћу експлозивне направе. По њему, убиство Шакакија у сред Дамаска би додатно антагонизовало Сирију, а проблем би био много гори ако би у експлозији страдали и невини цивили, што је веома лако могло да се догоди. У условима разбуктале интифаде, држави Израел ово није било потребно.⁸¹¹

Пошто је политичко убиство у Сирији одбачено као опција, једино што је преостало је да се покуша приликом једног од његових путовања у иностранство. Ту се као по логици наметнула потреба да се његово свакодневно функционисање стави под надзор Мосада. Доступни научни извори наводе да је Мосад успео да свог сарадника убаци у најужу круг Шакакијевих сарадника. Абдул Кадир Салех је наводно име сарадника Мосада са Кипра, који је успео да се наметне тако да га Шакаки примети и узме за најближег сарадника. Други научни извори наводе да је Мосад до свих информација дошао електронским прислушкивањем комуникације у Шакакијевој канцеларији. У сваком случају, Мосад је сазнао да је Шакакијева пракса да напушта Сирију, само приликом одласка у Иран у који је одлазио директним летом, односно приликом одласка у Либију у коју је одлазио бродом преко Малте.⁸¹²

⁸⁰⁹ Samuel M. Katz, *Hunt for The Engineer: How Israeli Agents Tracked The Hamas Master Bomber*, op. cit., 169 - 171.

⁸¹⁰ Boaz Ganor and Liram Koblenz-Stenzler, *Israel's Targeted Killing Policy: Moral, Ethical & Operational Dilemma*, op. cit., 28, 97; Erik Skare, *A History of Palestinian Islamic Jihad: Faith, Awareness, and Revolution in the Middle East*, op. cit., 126; Aaron J. Klein, *Striking back: The 1972 Munich Olympics Massacre and Israel's deadly Response*, op. cit., 201; Majkl Bar-Zohar i Nisim Mišal, *Mosad: najveće misije izraelske tajne službe*, op. cit., 313.

⁸¹¹ Aaron J. Klein, *Striking back: The 1972 Munich Olympics Massacre and Israel's deadly Response*, op. cit., 201 - 202; Erik Skare, *A History of Palestinian Islamic Jihad: Faith, Awareness, and Revolution in the Middle East*, op. cit., 126.

⁸¹² Aaron J. Klein, *Striking back: The 1972 Munich Olympics Massacre and Israel's deadly Response*, op. cit., 201; Joe Mifsud, *Terror's footprint: Shadows of International Terrorism over Malta* (Hamrun: Kite Group, 2020), 237;

Крајем септембра 1995. године, Муамер Гадафи је наредио протеривање око 30.000 палестинских избеглица из Либије, као казну за потписивање Споразума из Осла од стране Јасера Арафата. После потписивања споразума, његов став је био да Палестинци сад имају државу коју су договорили са Јеврејима и да треба да напусте Либију. Једина држава где је Гадафи могао да их протера је био суседни Египат који је затворио своје границе, па се тако десетине хиљада људи нашло у шаторима у нељудским условима на граници две државе. Највеће организације палестинске оружане борбе су апеловале на Гадафија да одустане од своје намере, на шта је он одговорио позивом да га делегација састављена од истакнутих чланова тих организација посети у Либији. Делегацију су чинили Абу Муса Саид ал-Мараха⁸¹³ из Фатах Интифаде, Талал Наци из ПФЛП и Фатхи Шакаки из Палестинског исламског цихада. Путовање у Либију и напуштање безбедности Сирије, била је ситуација која је Мосаду дала прилику да га убије.⁸¹⁴

Уједињене нације су Либији 15. априла 1992. године, увеле међународни ембарго на авио летове, због одбијања да преда двојицу осумњичених за обарање авиона компаније Пам Ам у којем је погинуло 270 путника. Либија је стављена на листу држава које подржавају тероризам. Шакаки из тог разлога није могао да из Дамаска директним летом стигне у Триполи, већ је морао да долети што ближе Либији и пут доврши неким другим превозним средством. Као и сваки претходни пут, одлучио се да авионом дође на Малту и путовање доврши бродом. Шакаки је на Малту стигао 4. октобра 1995. године и моментално продужио бродом за Либију.⁸¹⁵

После успешних преговора са пуковником Муамером Гадафијем, Шакаки је одлучио да остане у Либији наредне три недеље. Талил Наци сведочи да је покушавао да убеди Шакакија да се у Дамаск врати преко Туниса или преко Египта, али да у сваком случају заобиђе Малту, за коју се знало да је држава где је присуство Мосада било снажно претходних година. Шакаки му је објаснио да то није могуће због политичких проблема које има са властима ове две арапске државе. Проблеми су се односили на његово подржавање исламске револуције у Ирану и њено угрожавање политичке стабилности бројних режима на Блиском истоку преко прокси организација, као што је Палестински исламски цихад. Талил Наци сведочи и да је Шакаки имао фаталистички поглед на питање своје безбедности, верујући да му је Алах главни заштитник и да предодређено време своје смрти није могуће избећи. Из истог разлога, Шакаки није са собом водио обезбеђење приликом доласка на Малту и Либију. Одлучио је да се кући врати на исти начин како је дошао, бродом до Малте, одакле је планирао да авионом одлети за Дамаск.⁸¹⁶

У овој студији случаја користимо необичан примарни научни извор. Џосеф Мифсуд, који је обављао дужност истражног судије у време убиства Шакакија, написао је монографију о случајевима међународног тероризма на Малти. У монографији је изнео детаљне наводе из званичне истраге, коју је обавила полиција Малте поводом Шакакијевог

Majkl Bar-Zohar i Nisim Mišal, *Mosad: najveće misije izraelske tajne službe*, op. cit., 315; Al Jazeera English, "Fathi Shaqaqi: Don't Kill Him in Damascus | Al Jazeera World", op. cit.

⁸¹³ Фракција Фатаха коју је основао Саид ал-Мараха, познатији као Абу Муса.

⁸¹⁴ Erik Skare, *A History of Palestinian Islamic Jihad: Faith, Awareness, and Revolution in the Middle East*, op. cit., 126; Samuel M. Katz, *Hunt for The Engineer: How Israeli Agents Tracked The Hamas Master Bomber*, op. cit., 215; Al Jazeera English, "Fathi Shaqaqi: Don't Kill Him in Damascus | Al Jazeera World", op. cit.

⁸¹⁵ Al Jazeera English, "Fathi Shaqaqi: Don't Kill Him in Damascus | Al Jazeera World", op. cit.

⁸¹⁶ Al Jazeera English, "Fathi Shaqaqi: Don't Kill Him in Damascus | Al Jazeera World", op. cit.

убиства. Иако Ронен Брегман и други научни извори нуде своје верзије догађа, најверодостојнијом се чине налази званичне истраге истражних органа Малте.

Фатхи Шакаки је из Либије на Малту стигао 26. октобра 1995. године, око 9.30 ујутру. Једина мера безбедности је био лажни идентитет под којим је путовао. Код себе је имао лажни либијски пасош на име Ибрахим ал Шавиш. Пријавио се у хотел Дипломат у Тас Слиеми у 10.20 часова ујутру. Просто невероватно, али човек који зна да се налази на врху црне листе Мосада и Израела, одлучује да оде у шопинг по локалним радњама, како би себи купио кошуље и пицаму за супругу.⁸¹⁷

Око 13.30 часова, приликом повратка ка хотелу, иза Шакакија се појављује мушкарац медитеранске физиономије са кесом навученом преко руке. У кеси је сакривен пиштољ, а кеса служи и за сакупљање чаура. Мушкарац чека тренутак када нема никога у њиховој близини, прилази Шакакију и из непосредне близине му испалује груписана четири хица у главу, а потом и пети док овај лежи на земљи. Убица одлази до првог ћошка, где га чека саучесник на Јамаха мотору. Одлазе до докова оближње марине, где се укрцавају у гумени чамац и одлазе на отворено море. Ту им се губи сваки траг.⁸¹⁸

Изузетно висок степен професионалности и сложености организовања овог институционалног политичког убиства је демонстриран на примеру Јамаха мотора плаве боје, коришћеном за бекство након убиства Шакакија. Овај степен демонстрираних способности снажно указује да се ради о израелском Мосаду. Истрагом је установљено да је мотор купљен почетком августа 1995. године у Атини и плаћен готовим новцем. Француски пасош, приложен приликом куповине и прибављања грчких таблица за мотор, је гласио на Харманда Филипа Ренеа. Истрагом је установљено да не постоји француски држављанин са овим именом, као и да грчке власти немају податак да је Харманд Филип Рене икада улазио, нити излазио из Грчке. Средином августа 1995. године, Харманд Филип Рене са Јамаха мотором долази на Малту из Италије. Мотор улази на Малту са француским регистарским таблицама и уредно је пријављен. Провером је установљено да се француске таблице воде на Јамаха мотор плаве боје. Мотор потом није вожен до октобра, када је коришћен приликом Шакакијевог убиства, што значи да је у том временском периоду чуван у некој сигурној кући. Вештачењем бензина у резервоару мотора, установљено је да хемијска структура и ниво октана одговара гориву које се точи само у Италији, што сугерише да је неко водио рачуна о томе да мотор са пуним резервоаром буде допремљен на Малту. У тренутку извршења убиства, на мотору су се налазиле малтешке регистарске таблице. Провером је установљено да су у питању одлично израђене лажне таблице, али да регистарски број стварно припада неком Јамаха мотору плаве боје, украденом на Малти пре седам година. Поставља се питање како су организатори убиства поседовали информацију да је тај регистарски број био резервисан за тај модел Јамаха мотора седам година раније, ако је то информација коју може да има само малтешка полиција.⁸¹⁹

Начин напуштања Малте такође сугерише одговорност Мосада. Након убиства Шакакија, извршиоци одлазе у оближњу марину и рибарским чамцем одлазе на отворено море. Ако се погледа позиција Малте у Медитеранском мору, лако се закључује да рибарским чамцем не може нигде да се стигне и да је тај вид бекства чисто самоубиство. То

⁸¹⁷ Joe Mifsud, *Terror's footprint: Shadows of International Terrorism over Malta*, op. cit., 217 - 220.

⁸¹⁸ Joe Mifsud, *Terror's footprint: Shadows of International Terrorism over Malta*, op. cit., 217 - 219, 280.

⁸¹⁹ Joe Mifsud, *Terror's footprint: Shadows of International Terrorism over Malta*, op. cit., 275 - 276.

значи да је извршиоце убиства морало да покупи друго пловило и одвезе их на сигурно. Истрагом је утврђено да је тог дана израелски карго брод пловио из Хаифе на ненаведену дестинацију у Италији. Брод је близу обала Малте пријавио квар мотора и заустављање. Након убиства Шакакија, брод је пријавио да је решио проблем са мотором, али да се окреће и иде назад за Израел, уместо да настави ка Италији. Крајње је нелогично да брод који није потпуно исправан, а који се налази надомак сигурности италијанске обале, уместо да заврши своје путовање у Италији и сервисира се, одлучи да се окрене и запути назад за Израел који се налази на потпуно другом крају Медитерана. Ронен Бергман подржава идеју о другом пловилу, али сугерише да је друго пловило које је сачекало припаднике Кидон тима, била војна подморница израелске морнарице.⁸²⁰

Последице институционалног политичког убиства Фатхи Шакакија су биле снажне. Иако је Палестински исламски цихад имао колективно тело одлучивања, Фатхи Шакаки је био његов неприкосновени политички, војни, организациони и духовни вођа. Његовим убиством и хапшењем још неколико људи из организационог врха, Палестински исламски цихад је дошао у тешку кризу. Организација је успела да изведе још један самоубилачки напад као одмазду, али се сматра да је тај напад био организован месецима пре Шакакијеве смрти. Након тога, Палестински исламски цихад практично престаје да постоји. Биће потребно скоро шест година да се организација врати на сцену и својим деловањем конкурише другим терористичким организацијама палестинских Арапа.

Држава Израел никада није преузела одговорност за институционално политичко убиство Фатхи Шакакија. Реакција тадашњег премијера Јицака Рабина за медије је била: „Нисам сигуран ко је у питању, али ако је то човек на којег мислим, није ми жао што је убијен.“⁸²¹

7.5. Институционално политичко убиство Јахје Абдал-Тиф Ајаша

Целовито научно истраживање институционалних политичких убистава у пракси државе Израел, као инструмента антитерористичких активности током интифада, није могуће без студије случаја Јахје Ајаша - Инжењера.⁸²² Описиван као тиха и повучена особа, са ненасилном појавом, својом личношћу је потпуно одступао од клишеа радикализованих припадника Хамаса, а ипак са свега 27 година је успео да постане најтраженији човек на Блиском истоку. Научио је и течно говорио хебрејски језик. Приврженост Исламу и детаљно проучавање Курана је спојио са студијама хемијског инжењерства на Бер Зеит Универзитету. Наводно је желео да живот посвети науци и на тај начин побегне од свакодневног насиља и политичких проблема у Палестини. Међутим, његови планови да постдипломске студије настави у иностранству, били су трајно осујећени израелским

⁸²⁰ Joe Mifsud, *Terror's footprint: Shadows of International Terrorism over Malta*, op. cit., 277; Ronen Bergman, *Rise and Kill First: The Secret History of Israel's Targeted Assassinations*, op. cit., 399.

⁸²¹ Boaz Ganor and Liram Koblenz-Stenzler, *Israel's Targeted Killing Policy: Moral, Ethical & Operational Dilemma*, op. cit., 28; Majkl Bar-Zohar i Nisim Mišal, *Mosad: najveće misije izraelske tajne službe*, op. cit., 316.

⁸²² Познат у коришћеној страниј научној литератури као: Yahya Abd-al-Latif Ayyash, Yahya Ayyash, Yehiya Ayyash, Yahya Ayyesh.

одбијањем да му допусти да напусти окупиране територије. После тога, долази до његових првих контаката са Хамасом, иако коришћена научна литература мало говори о томе.⁸²³

Дрор Морех је, између 2009. и 2012. године, обавио интервјуе са шест бивших директора Шин Бета, који су руководили Агенцијом укупно 30 година. Стенограми разговора о убиству Јахје Ајаша са Јаковом Перијем, Кармијем Гилоном, Амијем Ајалоном и Ави Дихтером као директним организаторима, преточени су у дело „*The Gatekeepers: Inside Israel's Internal Security Agency*“.⁸²⁴ Израелска телевизија Канал 13 је 2019. године, емитовала документарни серијал „Списак за одстрел“ (*Reshimat Hisul*), у којем се једна емисија бави институционалним политичким убиством Јахје Ајаша. О организовању и извршењу убиства говоре супруга, мајка и отац Јахје Ајаша, затим Ави Дихтер, Дани Јатом, Карми Гилон, Еитан Хабер, Ехуд Олмерт, Јаков Пери, Ехуд Барак и други.⁸²⁵ На основу ових сведочења директних учесника, познати су готово сви детаљи о томе како је институционално политичко убиство Јахје Ајаша планирано и изведено.

Јахја Ајаш је био атипични заповедник Хамасовог војног крила и по томе, што је лично израђивао врхунске импровизоване експлозивне напаве које су коришћене у самоубилачким нападима. Такође је лично регрутовао бомбаше самоубице и убеђивао их да се жртвују. Пошто је сам непосредно обављао ове послове и пошто је Хамас већ функционисао по принципу независних ћелија, било је јако тешко зауставити његове самоубилачке нападе.⁸²⁶ Научна литература му приписује заслуге да је први покренуо тренд бомбаша самоубица Хамаса, покренуо тренд самоубилачких напада на територији Израела, тј. да је међу Суните у Израелу пренео праксу шиитских самоубилачких напада на израелске трупе у Либану. Са њим је трансформација секуларног тероризма, који је био карактеристичан за Фатах и ПЛО, у исламски самоубилачки тероризам Хамаса, доведена до краја. Своје самоубилачке нападе је сконцентрисао на међуградске и аутобусе јавног превоза, како би сејањем панике и страха напао једну од жила куцавица израелског друштва и привреде - високу друштвену мобилност и покретљивост.⁸²⁷

Да би прославили петогодишњицу оснивања организације у децембру 1992. године, припадници Хамаса су отели, потом задавили и изболи ножем Нисима Толедана, припадника израелске пограничне полиције. У току потраге за Толеданом, израелске снаге безбедности су ухапсиле преко 1.100 припадника и помагача Хамаса. Када је Толеданово тело пронађено, израелски премијер Јицак Рабин је донео одлуку да њих 415 буде трајно протерано у Либан. Међутим, Либан је затворио своју границу, а протерани припадници Хамаса су се у сред зиме нашли заглављени на ничијој земљи између Либана и Израела, смрзавајући се и црквајући од глади. Онда су се једног дана појавили припадници Хезболаха са намирницама и другом помоћи. Ово је био први пут да је остварена сарадња

⁸²³ Samuel M. Katz, *Hunt for The Engineer: How Israeli Agents Tracked The Hamas Master Bomber*, op. cit., 71 - 74; “Reshimat Hisul, The killing of the engineer Yahya Ayyash,” Channel 13, приступљено 8.3.2024. године, <https://13tv.co.il/item/documentary/hit-list/season-01/episodes/ui8ga-1973700/?pid=1971304&cid=903003132>.

⁸²⁴ Dror Moreh, *The Gatekeepers: Inside Israel's Internal Security Agency* (New York: Skyhorse, 2015).

⁸²⁵ “Reshimat Hisul, The killing of the engineer Yahya Ayyash,” op. cit.

⁸²⁶ Dror Moreh, *The Gatekeepers: Inside Israel's Internal Security Agency*, Skyhorse, New York, 2015, 157; Boaz Ganor and Liram Koblenz-Stenzler, *Israel's Targeted Killing Policy: Moral, Ethical & Operational Dilemma*, op. cit., 126.

⁸²⁷ Samuel M. Katz, *Hunt for The Engineer: How Israeli Agents Tracked The Hamas Master Bomber*, op. cit., 101; Dror Moreh, *The Gatekeepers: Inside Israel's Internal Security Agency*, op. cit., 188; Boaz Ganor and Liram Koblenz-Stenzler, *Israel's Targeted Killing Policy: Moral, Ethical & Operational Dilemma*, op. cit., 28.

између шиитске и сунитске терористичке организације, нешто што Израел није могао ни да замисли да ће се десити.⁸²⁸

Инструктори Хезболаха су поред хране и огрева, припадницима Хамаса даровали борбену обуку и тактику у различитим формама тероризма. Јахја Ајаш је тада усавршио своје знање у прављењу импровизованих експлозивних направа од лако доступних материјала, како у све њих треба да додаје ексер, шрафове и матице ради веће разорности по цивиле и сл. Припадници Хамаса су се убрзо вратили на окупиране територије, спремни да у организовању тероризма примењују научено, а Ајаш је постављен за команданта Хамасове Из ал-Дин ал-Касам Бригаде.⁸²⁹

Неколико месеци касније, Јахја Ајаш је отпочео свој низ самоубилачких напада. Кроз хронолошки приказ ових напада, видимо како је временом усавршавао своју убилачку вештину. Комбиновањем више компоненти, његове експлозивне направе би изазивале смрт жртава или високим пламеном, или „бласт ефектом“, или шрапнелима. Свој први самоубилачки напад је организовао у граду Мехола, априла 1993. године. Коришћени аутомобил је био нападан повезаним плинским боцама, кантама бензина и ручним гранатама. Ово је био први самоубилачки напад на територији Израела, у којем је коришћен аутомобил бомба, као и први самоубилачки напад сунитских муслимана на територији Израела. У нападу је страдао само један палестински Арапин. Ајаш ће јесен и зиму 1993. године потрошити на увежбавање самосталног прављења различитих врста експлозива и експериментисање са њима, пре свега са кућном верзијом ацетон пероксида.⁸³⁰

Следећи самоубилачки напад се десио 6. априла 1994. године у израелском граду Афула. Самоубица је детонирао аутомобил бомбу у непосредној близини аутобуса број 348 градског превоза, који је чекао на стајалишту. Напад се десио на Дан сећања на страдале у Холокаусту *Yom HaShoah*. Импровизовану експлозивну нараву је чинило седам напуњених плинских боца, пет фрагментационих ручних граната и руксак пун ексера. Пошто је експлозивна нарав била смештена у гепек аутомобила, самоубица је искористио прилику док је аутобус примао путнике на станици, паркирао се испред њега и детонирао експлозив. Путници аутобуса су углавном били средњошколци и студенти који су ишли на предавања. Возач аутобуса и путници на првим седиштима су били потпуно раскомадани. Погинуло је 8 Израелаца, док је њих 55 било повређено.⁸³¹

У Израелу се 13. априла обележава Дан сећања на пале војнике у свим ратовима. Символика два повезана дана сећања је да се након обележавања страдања Јевреја у

⁸²⁸ Samuel M. Katz, *Hunt for The Engineer: How Israeli Agents Tracked The Hamas Master Bomber*, op. cit., 12 - 17; Ronen Bergman, *Rise and Kill First: The Secret History of Israel's Targeted Assassinations*, op. cit., 385; Mosab Hasan Jusef, *Sin Hamasa* (Doboj: MO Doboj), 56 - 57; Itamar Rabinović, *Jicak Rabin: vojnik, lider, državnik* (Beograd: Centar za međunarodnu saradnju i održivi razvoj, 2017), 178.

⁸²⁹ Samuel M. Katz, *Hunt for The Engineer: How Israeli Agents Tracked The Hamas Master Bomber*, op. cit., 55 - 57; Ronen Bergman, *Rise and Kill First: The Secret History of Israel's Targeted Assassinations*, op. cit., 385; Tareq Baconi, *Hamas contained: the rise and pacification of Palestinian resistance*, Stanford University Press, Stanford, 2018, 260.

⁸³⁰ Samuel M. Katz, *Hunt for The Engineer: How Israeli Agents Tracked The Hamas Master Bomber*, op. cit., 75 - 76; Paul McGeough, *Kill Khalid: Mossad's failed hit ... and the rise of Hamas* (Crows Nest: Allen & Unwin, 2009), 107.

⁸³¹ Ronen Bergman, *Rise and Kill First: The Secret History of Israel's Targeted Assassinations*, op. cit., 386; Samuel M. Katz, *Hunt for The Engineer: How Israeli Agents Tracked The Hamas Master Bomber*, op. cit., 104 - 107; Paul McGeough, *Kill Khalid: Mossad's failed hit ... and the rise of Hamas*, op. cit., 108.

логорима смрти, обележи страдање Јевреја у ратовима за одбрану државе Израел. Многи тог дана путују на разне церемоније, комеморације, посећују гробља и синагоге. Тог 13. априла 1994. године се десио наредни самоубилачки напад на аутобус у граду Хадери. Пошто је пракса показала да каросерија аутомобила задржава већи део експлозије, Јахја Ајаш се одлучио да прилагоди своју тактику. Бомбаш самоубица се овог пута укрцао у аутобус и детонирао импровизовану експлозивну нараву сакривену у путној торби, сачињену од ацетон пероксида, ручних граната и ексера. Пуким чудом је погинуло само 5 Израелаца, док их је 30 било повређено.⁸³²

Први самоубилачки бомбашки напад у историји Тел Авива, десио се 19. октобра 1994. године у најужем центру града. Бомбаш самоубица је детонирао импровизовану експлозивну нараву у аутобусу на линији број 5, у централној градској улици Дизенгоф. Овог пута је као експлозив коришћен потентни војни ТНТ, набављен на црном тржишту преко криминалних кругова у самом Израелу. Додате су гранате као и мноштво ексера, шрафова и других шрапнела. Самоубица се укрцао заједно са другим путницима, сео на седиште у средини аутобуса, поред пролаза како експлозија не би „побегла“ кроз прозоре. По наводима очевидаца, детонација је била толико силовита да је подигла аутобус са земље неколико метара у висину. Целокупна унутрашњост аутобуса је била истопљена, остављајући само искривљени метални костур возила. Делови тела страдалих су били разбацани стотине метара у свим правцима и накнадно били проналажени наредних недеља на терасама и крововима околних зграда. Први полицајци који су стигли на место злочина су наводно колабирали и повраћали од призора масакра. Директор Шин Бета Карми Гилон, описује да је то био први призор у дугогодишњој каријери, који га је дубоко психички оптеретио. Јахја Ајаш је успео да, први пут после рата за независност 1948. године, угрози безбедност Тел Авива. Грозним актом политичког насиља, послата је порука да најужи центар престонице јеврејске државе није више био безбедан. У овом терористичком нападу је погинуло 22 људи, док их је 50 било тешко повређено.⁸³³

Израел је у више наврата тражио од Палестинске управе и Јасера Арафата да ухапси Јахју Ајаша и његове помагаче, али се то није дешавало. Ами Ајалон даје пример до које мере се Арафат правио блесав, да је на израелске захтеве одговарао са: „Који Јахја?“ Остатак времена, Палестинска управа је тврдила да се Ајаш налази у Судану. Пошто су увидели да не постоји могућност да лише слободе лице које се не налази под њиховом јурисдикцијом, Израелци су се определили да организују његово таргетирано убиство.⁸³⁴

Обавештајна агенција Шин Бет, као надлежна за безбедност и антитероризам на окупираним територијама, добила је задужење да убије Јахју Ајаша. Међутим, агенција

⁸³² Samuel M. Katz, *Hunt for The Engineer: How Israeli Agents Tracked The Hamas Master Bomber*, op. cit., 108 - 112; Ronen Bergman, *Rise and Kill First: The Secret History of Israel's Targeted Assassinations*, op. cit., 386.

⁸³³ “Reshimat Hisul, The killing of the engineer Yahya Ayyash,” op. cit.; Ronen Bergman, *Rise and Kill First: The Secret History of Israel's Targeted Assassinations*, op. cit., 386; Samuel M. Katz, *Hunt for The Engineer: How Israeli Agents Tracked The Hamas Master Bomber*, op. cit., 146 - 152; Dror Moreh, *The Gatekeepers: Inside Israel's Internal Security Agency*, op. cit., 156; “Suicide and Other Bombing Attacks in Israel Since the Declaration of Principles (Sept 1993),” Israel Ministry of Foreign Affairs, приступљено 11.1.2024. године, <https://embassies.gov.il/MFA/FOREIGNPOLICY/Terrorism/Palestinian/Pages/Suicide%20and%20Other%20Bombing%20Attacks%20in%20Israel%20Since.aspx>.

⁸³⁴ Ronen Bergman, *Rise and Kill First: The Secret History of Israel's Targeted Assassinations*, op. cit., 399; Dror Moreh, *The Gatekeepers: Inside Israel's Internal Security Agency*, op. cit., 189, 234; Samuel M. Katz, *Hunt for The Engineer: How Israeli Agents Tracked The Hamas Master Bomber*, op. cit., 246.

годинама није успевала да га пронађе. По речима Гилона, Ајаш је био изузетно опрезан по питању своје безбедности, није се задржавао на истом месту дуже од пар сати и никада није спавао две ноћи заредом у истом кревету.⁸³⁵

Шин Бет је у једном тренутку од својих сарадника међу палестинским Арапима, успео да сазна да се Ајаш налази негде у Појасу Газе. Одлучено је да се настави са покушајима његовог лоцирања преко доушника, а да се са друге стране под наздор ставе његова супруга, отац и мајка. Након неког времена, Шин Бет поново дознаје од доушника, да његова супруга Хејам покушава да дође до фалсификованих докумената, како би са сином Бара прешла са територије Западне обале, преко Израела у Појас Газе. Одлучено је да се у томе не спречава, шта више, Шин Бет се постарао да у томе буде успешна. По речима Кармија Гилона, очекивало се да ће њихова непосредна близина Ајашу у Појасу Газе, еродирати његову безбедносну дисциплину и да ће он константно покушавати да их види.⁸³⁶

Шин Бет и поред вишемесечног надзирања супруге, није успевао да ухвати тренутак контакта са Ајашем. Међутим, Карми Гилон је потврду исправности свог размишљања добио, када је Шин Бет сазнао да је разлог честих посета Ајашове супруге гинекологу то што је поново остала у другом стању. Било је јасно да нико други не може да буде отац осим њега. Шин Бет је након тога појачао надзор над њом и над буквално сваком особом са којом је иоле долазила у контакт. Коначно, тако су успели да га лоцирају у једној кући у Беит Лахија избегличком кампу, на самој граници са Израелом. Испоставило се да је дисциплиновани Јахја Ајаш престао да свакодневно мења своје пребивалиште. Конкретно оперативно планирање његовог политичког убиства је коначно могло да почне.⁸³⁷

Израелци су у овој ситуацији имали и доста среће. Испоставило се да крајње неповерљиви Јахја Ајаш, месецима борави у кући свог цимера из студентских дана и доброг пријатеља Осаме Хамада, чији је ујак Камал Хамад био ни мање ни више него сарадник Шин Бета. Израелци су преко Камала сазнали да је Ајаш изузетно емотивно везан за свог оца и да у својим разговорима често спомиње како му отац недостаје. Шин Бет је одлучио да то искористи против њега.⁸³⁸

Мобилни телефон је купљен насумично у Појасу Газе, однет у седиште Шин Бета, где су стручњаци у њега напаковали неколико десетина грама потентног експлозива. Ово је морало да се уради, пошто су постојале ситне разлике између мобилних телефона за израелско и палестинско тржиште, које је вешто око могло да примети. Телефон је у потпуно функционалном стању враћен у Појас Газе и предат Камалу Хамаду, који га је поклатио свом нећаку Осаму, под изговором да морају да буду у сталном контакту због посла. Остаје непознато да ли је Камал Хамад од почетка знао да учествује у операцији убиства или је био преварен да учествује само у операцији прислушкивања и хватања Ајаша.⁸³⁹

⁸³⁵ Dror Moreh, *The Gatekeepers: Inside Israel's Internal Security Agency*, op. cit., 188.

⁸³⁶ Dror Moreh, *The Gatekeepers: Inside Israel's Internal Security Agency*, op. cit., 189.

⁸³⁷ Dror Moreh, *The Gatekeepers: Inside Israel's Internal Security Agency*, op. cit., 189; "Reshimat Hisul, The killing of the engineer Yahya Ayyash," op. cit.

⁸³⁸ Ronen Bergman, *Rise and Kill First: The Secret History of Israel's Targeted Assassinations*, op. cit., 403; Dror Moreh, *The Gatekeepers: Inside Israel's Internal Security Agency*, op. cit., 189; "Reshimat Hisul, The killing of the engineer Yahya Ayyash," op. cit.

⁸³⁹ Dror Moreh, *The Gatekeepers: Inside Israel's Internal Security Agency*, op. cit., 189 - 190.

Након извесног времена креће убеђивање Јахје Ајаша да је безбедно да успостави контакт са оцем, односно да разговарају преко телефона. Проблем за Израелце је био у томе што је Ајаш био технолошки веома писмен и годинама је избегавао да користи било какав телефон, говорећи визионарски за 90те године прошлог века, да је преко њих могуће геопозиционирање и праћење сваког појединца. Годинама су буквално све телефонске разговоре за њега обављали други чланови и помагачи Хамаса, било преко мобилних телефона, било преко фиксних телефонских линија. Карми Гилон наводи да су биле потребне недеље и недеље да се Ајаш убеди да обави разговор са својим оцем. У организовању позива, Ајаш је наравно посегнуо за мобилним телефоном који је већ неко време био у његовом окружењу, односно у кући у којој је боравио. Баш као што су Израелци од почетка и планирали.⁸⁴⁰

Ави Дихтер објашњава да је једног петка, крајем децембра 1995. године, било организовано да Ајашови помагачи доведу његовог оца до једне телефонске говорнице на Западној обали, на коју ће га Осама Хамад позвати са свог мобилног. Шин Бет је био спреман. У централи Агенције је чекао стручњак за препознавање гласа и са прстом на дугмету. Изнад Појаса Газе је, на великој висини, кружио војни авион који је требало да спроведе електронски сигнал до експлозива у телефону. У израелској документарној емисији „Листа за одстрел“⁸⁴¹, могуће је чути оригинални аудио запис првог телефонског разговора Јахје Ајаша са оцем. Стручњак за препознавање гласа је дао потврду да се заиста ради о Ајашу, након чега је притиснуто дугме за детонацију. Међутим, ништа се није десило. Отац и син су наставили да нормално разговарају. Пошто су се лепо испричали, разговор је завршен.⁸⁴² Речима директора Шин Бета: „Лица су нам била као на сахрани. Осам месеци припрема, све је било у изузетном стању. И онда када (фигуративно прим. аут.) притиснете дугме да добијете кафу на аутомату - не добијете кафу, ништа се не деси. Ужасно.“⁸⁴³

Шин Бет се нашао у потенцијално катастрофалној ситуацији, коју је морао хитно да реши. Одлучено је да се телефон, који је очигледно представљао опасност јер је садржао неисправну експлозивну нараву, врати у седиште Шин Бета. Камал Хамад је тражио од свог нећака да позајми телефон. Агенција је телефон имала у свом поседу у суботу поподне, у понедељак је поново био у поседу Осаме Хамада. Нико ништа није приметио, никаква сумња није била подигнута. Стручњаци за експлозиве Шин Бета су демонстрирали своју храброст и компетентност тиме што су отворили телефон, отклонили квар на напајању и поново га оспособили.⁸⁴⁴

Две недеље касније, 5. јануара 1996. године, Јахја Ајаш је одлучио да на исти начин као и претходни пут, поново разговара са оцем. Шин Бет је поново био спреман. Поново је

⁸⁴⁰ “Reshimat Hisul, The killing of the engineer Yahya Ayyash,” op. cit.; Ronen Bergman, *Rise and Kill First: The Secret History of Israel's Targeted Assassinations*, op. cit., 401; Dror Moreh, *The Gatekeepers: Inside Israel's Internal Security Agency*, op. cit., 190.

⁸⁴¹ “Reshimat Hisul, The killing of the engineer Yahya Ayyash,” op. cit.

⁸⁴² Ronen Bergman, *Rise and Kill First: The Secret History of Israel's Targeted Assassinations*, op. cit., 403; Dror Moreh, *The Gatekeepers: Inside Israel's Internal Security Agency*, op. cit., 190 - 191; “Reshimat Hisul, The killing of the engineer Yahya Ayyash,” op. cit.

⁸⁴³ Dror Moreh, *The Gatekeepers: Inside Israel's Internal Security Agency*, op. cit., 191.

⁸⁴⁴ Dror Moreh, *The Gatekeepers: Inside Israel's Internal Security Agency*, op. cit., 191; “Reshimat Hisul, The killing of the engineer Yahya Ayyash,” op. cit.

верификован Ајашев глас и притиснуто дугме. Овог пута се веза моментално прекинула, што је значило да је дошло до експлозије. У израелској документарној емисији „Листа за одстрел“⁸⁴⁵ је могуће чути оригинал аудио записа другог и последњег телефонског разговора Јахје Ајаша са оцем. Експлозија је била толико прецизно усмерена, да је само десна страна лица и лобање страдалог била разнета, док је лева страна била неповређена, исто као и десна рука у којој је држао телефон. Експлозија је била толико тиха, да је Осама Хамад у приземљу куће није чуо, већ је пронашао тело када је отишао да провери да ли је Ајаш завршио телефонски разговор.⁸⁴⁶

На основу коришћене научне литературе, ово политичко убиство можемо са апсолутном сигурношћу да одредимо као израелско институционално политичко убиство. Тадашњи директор Шин Бета Карми Гилон, лично сведочи да је одобрење за убиство Ајаша добио од премијера Јицака Рабина, због његове одговорности за терористичке нападе 1993. и 1994. године. Међутим, како је Рабин убијен⁸⁴⁷ у новембру 1995. године, Шимон Перес је као нови премијер морао да потврди дозволу за убиство, што је и урадио. Тадашњи директор Шин Бета Карми Гилон и тадашњи директор Јужне команде Шин Бета, а касније и директор Шин Бета Ави Дихтер, отворено говоре о томе у два релевантна научна извора.⁸⁴⁸ Карми Гилон наводи да је лично известио Шимона Переса, који је тада био премијер и министар одбране, као и начелника Генералштаба, да је Јахја Ајаш мртав.⁸⁴⁹ Рабин је налог за Ајашово убиство дао четири дана након терористичког напада у Дизенгоф улици 23. октобра 1994. године, шефовима Шин Бета, Мосада и АМАН, на хитном састанку Кабинета државне безбедности Израела. Израелске новине Једиот Ахаронот су следеће јутро, детаљно известили о састанку, који је требало да буде највиша државна тајна.⁸⁵⁰

Сматрамо апсолутно јасним, да је Шин Бет могао да убије Јахју Ајаша истог тренутка када је сазнао за његово пребивалиште, на свега 1.500 метара од линије раздвајања Појаса Газе са Израелом. Тим специјалних трупа је релативно лако могао да буде послат на његову адресу или је авион Ф-16 могао да му баци бомбу на главу. Али то не би остварило политичке циљеве које је његова смрт морала да оствари, нити би пренело дубљу политичку поруку коју је морала да пошаље.

На првом месту, његово убиство је реталијација за претходно изведене самоубилачке нападе. Јахја Ајаш је у тренутку смрти, био непосредно одговоран за смрт преко 50 и рањавање преко 500 Израелаца. Уколико се посматра његово помагање и подстицање самоубилачких напада Палестинског исламског цихада, онда је та цифра већа.

На другом месту, његово убиство је било превенција будућих самоубилачких напада. Поред тога што је лично правио импровизоване експлозивне направе, Јахја Ајаш је био и талентовани предавач и добар део свог времена је посветио обучавајући друге

⁸⁴⁵ “Reshimat Hisul, The killing of the engineer Yahya Ayyash,” op. cit.

⁸⁴⁶ “Reshimat Hisul, The killing of the engineer Yahya Ayyash,” op. cit.; Ronen Bergman, *Rise and Kill First: The Secret History of Israel's Targeted Assassinations*, op. cit., 406; Dror Moreh, *The Gatekeepers: Inside Israel's Internal Security Agency*, op. cit., 191.

⁸⁴⁷ Itamar Rabinović, *Jicak Rabin: vojnik, lider, državnik*, op. cit., 227 - 230.

⁸⁴⁸ “Reshimat Hisul, The killing of the engineer Yahya Ayyash,” op. cit.; Dror Moreh, *The Gatekeepers: Inside Israel's Internal Security Agency*, op. cit., 188.

⁸⁴⁹ Dror Moreh, *The Gatekeepers: Inside Israel's Internal Security Agency*, op. cit., 191; Samuel M. Katz, *Hunt for The Engineer: How Israeli Agents Tracked The Hamas Master Bomber*, op. cit., 272.

⁸⁵⁰ Samuel M. Katz, *Hunt for The Engineer: How Israeli Agents Tracked The Hamas Master Bomber*, op. cit., 155.

припаднике Хамаса. Израел је његовим убиством лишио Хамас најталентованијег творца импровизованих експлозивних направа и спречио веће ширење његове смртоносне вештине. Ајаш јесте успео да обучи неколико следбеника, али ће време показати да они нису могли ни да се пореде са њим. Као одмазда за његово убиство, јесте се десило неколико самоубилачких напада, али познаваоци терористичког организовања знају да су ти напади морали бити раније планирани и припремљени, а да је његова смрт само послужила као политички повод да буду спроведени.

На трећем месту, Израел је морао да убије и мит о њему међу палестинским Арапима. Пошто је његово убиство морало да пошаље врло јасну и специфичну политичку поруку, то је условило многоструко комплекснију и ризичнију операцију његовог убиства. Јахја Ајаш се уздигао у оно, што би данашњим колоквијалним речником назвали „рок звездом“. Млади палестински Арапи су носили мајице са његовим ликом, родитељи су почели да својој деци дају име по њему.⁸⁵¹ Ајаш је успео да се по својој озлоглашености уздигне у ранг Али Хасан Салема. Међутим, он је представљао потпуно нову и другачију врсту политичког идола, у односу на плејаду истакнутих вођа Хамаса која му је претходила. Био је буквално први факултетски образовани терориста у области електротехничких наука, и као такав је представљао симбол технолошког напретка палестинских Арапа, односно технолошког напретка њихове оружане борбе против Јевреја. Та симболика је најбоље била оличена у надимку који му је народ самоиницијативно доделио - „Инжењер“. Деценијама су палестински Арапи сматрали да губе мале и велике битке против Јевреја, управо због своје технолошке инфериорности. Јахја Ајаш је битно пореметио перцепцију тог односа технолошке супериорности и инфериорности. Из тог разлога, Израел је морао да потврди своју несумњиву технолошку супериорност и креативност над најбољим међу најбољима којег су палестински Арапи имали. Генијални палестински творац импровизованих експлозивних направа, морао је да буде убијен још генијалнијом израелском импровизованом експлозивном направом. Неухватљиви, увек опрезни терориста, који готово никада није користио телефоне је био преварен да сам себи прислони телефон експлозивну нараву на лице. Политички и верски идол палестинских Арапа је страдао тако што га је брутално издао други палестински Арапин и то за новац.

7.6. Покушај политичког убиства Кхаледа Машала

Покушај убиства Кхаледа Машала⁸⁵² обрађујемо као студију случаја, иако није дошло до смртне последице. Као што смо истицали на више места у нашем раду, из неуспешних покушаја институционалних политичких убистава се долази до највише научно верификованих података о институционалним политичким убиствима у пракси државе Израел. Ово је таква ситуација. За разлику од фијаска у Лилехамеру 1973. године, односно убиства Ахмада Бушикхија, овде није дошло до судског процеса и јавног презентовања судских доказа који би могли да буду коришћени као извори научног сазнања. Међутим, бројни непосредни учесници овог догађаја су у више наврата износили своја сазнања и тиме омогућили квалитетну студију случаја. Овде смо били у јединственој прилици да нам на располагању упоредо стоје израелски и арапски (јордански и

⁸⁵¹ Samuel M. Katz, *Hunt for The Engineer: How Israeli Agents Tracked The Hamas Master Bomber*, op. cit., 179.

⁸⁵² У коришћеној страниој научној литератури, познат као: *Khaled Mishal, Khaled Meshal, Khaled Meshaal, Khaled Mashaal, Khaled Mashal, Abu Walid, Khalid Abd Al-Qadir*.

палестински) научни извори. Међу бројним доступним изворима посебно се ослањамо на књигу Пола Мекгеоа,⁸⁵³ писану на основу урађених интервјуа са Кхаледом Машалом, члановима његове породице, његовим возачем, телохранитељем и државним званичницима из Јордана током 2007. и 2008. године.⁸⁵⁴

Двојица бомбаша самоубица послата од стране Хамаса, су 30. јула 1997. године извршила напад на Махана Јехуда пијаци у Јерусалиму. Том приликом је погинуло 16 људи, док је њих 178 било рањено. Израелски премијер Бенјамин Нетанјаху, који је победио на изборима обећавајући већу безбедност за Израелце, одлучио је да као реталијацију изврши институционално политичко убиство некога из организационог врха Хамаса.⁸⁵⁵

Сви коришћени научни извори наводе исти поступак одабира таргетираног појединца. Нетанјаху је одбацио први списак који му је био предложен, а који је садржао имена лица за која је постојало довољно оперативних података у том тренутку, јер по његовом мишљењу није садржао политички довољно важне мете. Проблем је лежао у томе што израелске обавештајне службе нису имале унапред испланиране нове операције институционалних политичких убиства, а премијер је операцију захтевао одмах, вршећи притисак на обавештајни апарат.⁸⁵⁶

Директор Мосада Дени Јатом потом доноси нови, на брзину састављен списак лица, али се већина њих налазила у Јордану. Први на списку по свом политичком значају је био шеф Политичког бироа Хамаса - Муса Абу Марзук. Међутим, њега су САД недавно депортовале у Јордан гарантујући му безбедност. Тако је његово име прескочено. Следећи на врху листе је био његов заменик Кхалед Машал, који је годинама мењао Марзука док је овај чампо у федералном затвору у САД. Иако поново формално само заменик, Машал је својом организационом извршношћу изградио име за себе. Лично је организовао комплексну мрежу правних лица, која су широм света служила за тајно финансирање Хамаса, важећи неформално за неку врсту министра финансија. Нетанјаху је одлучио да је он задовољавајућа мета.⁸⁵⁷

Долазимо до потпуног парадокса размишљања израелског премијера у том тренутку. Нетанјаху је желео да институционалним политичким убиством пошаље поруку грађанима Израела да је реталијација извршена. Са друге стране, Израел и Јордан су три године раније

⁸⁵³ Пол Мекгео - новинар, познат по својим антиизраелским политичким ставовима, који су му отворили врата код бројних утицајних Арапа и омогућили непосредан приступ важним информацијама приликом његовог истраживања о покушају убиства Кхаледа Машала.

⁸⁵⁴ Paul McGeough, *Kill Khalid: Mossad's failed hit ... and the rise of Hamas*, op. cit., IX.

⁸⁵⁵ Boaz Ganor and Liram Koblenz-Stenzler, *Israel's Targeted Killing Policy: Moral, Ethical & Operational Dilemma*, op. cit., 193; "Reshimat Hisul, Khaled Mashal's assassination attempt," Channel 13, приступљено 8.3.2024. године, <https://13tv.co.il/item/documentary/hit-list/season-01/episodes/ep02-1974720/?pid=1971304&cid=903003132>.

⁸⁵⁶ Paul McGeough, *Kill Khalid: Mossad's failed hit ... and the rise of Hamas*, op. cit., 126; Ronen Bergman, *Rise and Kill First: The Secret History of Israel's Targeted Assassinations*, op. cit., 413 - 415; Majkl Bar-Zohar i Nisim Mišal, *Mosad: najveće misije izraelske tajne službe*, op. cit., 316.

⁸⁵⁷ Boaz Ganor and Liram Koblenz-Stenzler, *Israel's Targeted Killing Policy: Moral, Ethical & Operational Dilemma*, op. cit., 193; Ronen Bergman, *Rise and Kill First: The Secret History of Israel's Targeted Assassinations*, op. cit., 413 - 415; Paul McGeough, *Kill Khalid: Mossad's failed hit ... and the rise of Hamas*, op. cit., 66; Jennifer Jefferis, *Hamas: Terrorism, Governance, and Its Future in Middle East Politics* (Denver: Praeger Security International, 2016), 58 - 59; "Reshimat Hisul, Khaled Mashal's assassination attempt," op. cit.

потписали мировни споразум, после скоро 50 година објављеног стања зараћености.⁸⁵⁸ То је значило да Машал мора бити убијен на начин, да буквално нико ни не посумња да се радило о убиству. Уместо да га одговори, директор Мосада га је нажалост у оваквом размишљању подржао. Током извођења припрема за убиство, десио се још један разоран самоубилачки напад на Махана Јехуда пијаци. Тројица бомбаша самоубица су 4. септембра 1997. године активирали експлозивне направе, усмртивши петоро и ранивши 190 људи. Тиме су сва разматрања о недостацима несрећно испланираног политичког убиства Машала гурнута у други план, а наређено је да се крене у извршење.⁸⁵⁹

Кидон тим, задужен за убиство Машала, је почео да се окупља у Аману недељама раније. Да би се избегла сумња, чланови тима су по уобичајеној пракси долетели из различитих крајева света. Већина са оригиналним канадским пасошима. Чланови тима су пре поласка на мисију, увежбавали напад на случајним пролазницима у Тел Авиву. План је предвиђао координисану акцију двојице извршилаца. Један убица би у пролазу попрскао жртву отровом отпозади у пределу врата, док би други у истом тренутку отворио промућкану лименку Кока Коле. Жртва би чула звук праштања и прскања, али кад би се окренула, помислила би да је случајно попрскана газираним соком. Операција је требало да буде до те мере увежбана, тако да жртва не посумња ништа, не каже никоме о наизглед безазленом инциденту и само убрзо премине. Апарат за распрскавање отровне супстанце је личио на мини ручну камеру и био је сакривен испод газе на руци нападача. Део Кидон тима је чинила и докторка, која је са собом имала противотров у случају да приликом напада неко од нападача дође у контакт са отровном супстанцом.⁸⁶⁰

Политичко убиство Кхаледа Машала је покушано 25. септембра 1997. године, испред просторија Политичког бироа Хамаса у Аману. Иако локација делује крајње ризично за покушај убиства, претходним праћењем Машала и утврђивањем његове рутине је утврђено да се ту осећа сигурно и пут од аутомобила до канцеларија прелази без пратње. Канцеларије су се налазиле у локалном тржном центру, а до њих се долазило проласком кроз свод дебелих потпорних стубова у приземљу. Мекгео наводи да је по одласку из куће, Машала назвала његова супруга да га упозори да је са прозора спазила сумњиве странце, који су у Хјундаију зелене боје кренули за њим. Речи његове супруге су добиле на тежини када су у ретровизору заиста спазили зелени Хјундаи, који је додуше убрзо нестао у некој од улица. Из тог разлога, пре доласка испред канцеларија Хамаса и код њега и код његовог возача је била подигнута позорност.⁸⁶¹

По наводима самог Машала, ситуација коју је угледао испред канцеларија Хамаса је одударала од онога што је виђао сваки дан долазећи на посао, али није знао шта да мисли о свему. Испред је стајао младић плаве косе, европске физиономије, модерно обучен у фармерке, мајицу са V изрезом и десном руком завијеном у хируршку газу. И њему и возачу Абу Махеру, деловало је да је младић озбиљно повређен и да не представља претњу.

⁸⁵⁸ Efraim Halevy, *Man in the shadows*, op. cit., 80 - 101; Majkl Bar-Zohar i Nisim Mišal, *Mosad: najveće misije izraelske tajne službe*, op. cit., 318.

⁸⁵⁹ Ronen Bergman, *Rise and Kill First: The Secret History of Israel's Targeted Assassinations*, op. cit., 416; Paul McGeough, *Kill Khalid: Mossad's failed hit ... and the rise of Hamas*, op. cit., 126.

⁸⁶⁰ Paul McGeough, *Kill Khalid: Mossad's failed hit ... and the rise of Hamas*, op. cit., 164; Ronen Bergman, *Rise and Kill First: The Secret History of Israel's Targeted Assassinations*, op. cit., 416; Majkl Bar-Zohar i Nisim Mišal, *Mosad: najveće misije izraelske tajne službe*, op. cit., 319.

⁸⁶¹ Paul McGeough, *Kill Khalid: Mossad's failed hit ... and the rise of Hamas*, op. cit., 132.

Младић је угледавши Машала клекнуо на бетон, као да везује пертле незаинтересован за њега, чинећи се још мањом претњом. Са Машалом је из аутомобила истрчала и његова ћерка која није хтела да се одвоји од оца, иако је са возачем већ требало да колима продужи у школу. Абу Махер је трчао иза девојчице. У тренутку када је Машал прошао поред плавокосог младића, овај је нагло скочио са земље и у потезу крошеа замахнуо према његовом потиљку. У истој секунди, иза једног од потпорних стубова зграде се створио још један младић. Међутим, ствар која је збунила све присутне је да нападач није ударио Машала, зауставивши руку на пар центиметара од његове главе. Абу Махер се одмах залетео телом у младића са газом на руци, међутим уз помоћ другог нападача он се ослободио и почињу заједно да беже. У том тренутку је случајно наишао Машалов телохранитељ Абу Сајиф, који је збуњен бизарном ситуацијом - нападачи на Машала не покушавају да га нападну, већ напротив покушавају да побегну од њега. Покушавајући да ухвати једног од њих, Абу Сајиф бива погођен лименком Кока-Коле. Нападачи су успели да одмакну, уђу у зелени Хјундаи који их је чекао и одјуре са места напада.⁸⁶²

Израелски научни извори објашњавају да из разлога осигуравања да ће операција бити „тиха“, нападачи нису носили средства комуникације, тако да приликом самог покушаја убиства нису могли да одступају од унапред детаљно уиграног плана. Међутим, остаје нејасно зашто су одлучили да мисију ипак спроведу. Самим присуством Машалове ћерке и возача непосредно уз њега, од мисије је требало одустати јер је било очигледно да ће постојати сведоци и та операција неће бити „тиха“.⁸⁶³

Јурећи за оперативцима Мосада, телохранитељ Абу Сајиф успева да запише број регистарских таблица, али тада одлучује и да пешке појури за аутомобилом који му се губио из видокруга. Призивајући Алаха да му да снагу, Абу Сајиф је фанатично трчао у правцу у којем је веровао да се аутомобил са нападачима креће. Убрзо је срећа напустила агенте Мосада, јер су упали у саобраћајну гужву. Зауставили су се и одлучили да полако наставе пешке, верујући да су безбедни. Абу Сајиф поново учача нападаче, сустиже их и почиње туча тројице мушкараца. Срећа додатно напушта оперативце Мосада, јер сасвим случајно туда таксијем пролази Саад Наим Кхатиб, прекаљени ПЛО официр. Видећи да двојица странаца млате од батина Арапина који виче да су у питању агенти Мосада, Кхатиб одлучује да се умеша. Зауставља тучу, двојицу младића увлачи у такси и са Абу Сајифом креће у најближу полицијску станицу. Искусни Кхатиб превентивно мења правац вожње ка другој полицијској станици, плашећи се да би други тим Мосада, иако у сред Амана, могао да их пресретне.⁸⁶⁴

Израелски научни извори додатно појашњавају да је возач зеленог Хјундаија у ретровизору видео како Абу Сајиф записује регистарски број аутомобила, што је значило да су морали да се отарасе аутомобила брзо. Упавши у саобраћајну гужву, веровали су да

⁸⁶² Paul McGeough, *Kill Khalid: Mossad's failed hit ... and the rise of Hamas*, op. cit., 132 - 133; Ronen Bergman, *Rise and Kill First: The Secret History of Israel's Targeted Assassinations*, op. cit., 417 - 419; "Reshimat Hisul, Khaled Mashal's assassination attempt," op. cit.

⁸⁶³ Ronen Bergman, *Rise and Kill First: The Secret History of Israel's Targeted Assassinations*, op. cit., 418; Majkl Bar-Zohar i Nisim Mišal, *Mosad: najveće misije izraelske tajne službe*, op. cit., 322 - 323; "Reshimat Hisul, Khaled Mashal's assassination attempt," op. cit.

⁸⁶⁴ Paul McGeough, *Kill Khalid: Mossad's failed hit ... and the rise of Hamas*, op. cit., 133 - 134; Ronen Bergman, *Rise and Kill First: The Secret History of Israel's Targeted Assassinations*, op. cit., 417 - 419; "Reshimat Hisul, Khaled Mashal's assassination attempt," op. cit.

су довољно одмакли од места напада и да је тренутак да даље наставе пешке. Једноставно нису имали среће, а фанатична упорност Машаловог телохранитеља се исплатила. Кхатибу се нису супростављали, јер је у том тренутку ту било окупљено много локалаца, а и веровали су да им су им лажни канадски идентитети довољно чврсти да завајају наивну јорданску полицију.⁸⁶⁵

Припадници јорданске полиције иницијално јесу кренули да поступају благо и са много уважавања, сматрајући их за канадске туристе. Међутим, искуство Саада Наима Кхатиба наставља да уковава агента Мосада. Иако потпуно без полицијских овлашћења, он организује ригорозан претрес двојице нападача, спречавајући их да доказе баце у тоалет. Пронашавши чудну електронску нараву код једног од њих, Кхатиб наређује полицији да позове јорданску обавештајну службу да преузме случај.⁸⁶⁶

Јорданска тајна служба долази и почиње да опрезно решава ситуацију заједно са канадском амбасадом, јер су ухапшеници изјавили да су држављани Канаде, нападнути од стране помахниталог Абу Сајифа док су шопинговали. Са друге стране, Кхалед Машал је био жив и неповређен, тако да је прича „канадских туриста“ звучала кредибилније него прича о Мосадовом атентату. Прекретница у решавању случаја је изненадан телефонски позив израелског премијера Нетањахуа, упућен јорданском краљу Хусеину I. У кратком разговору, јорданском краљу је саопштено да је „директор Мосада већ у авиону и сам долази у посету због неодложне и хитне ствари која може да угрози мировни процес на Блиском истоку.“⁸⁶⁷ Јорданци моментално схватају да је Мосад заиста покушао да убије Машала. Шеф јорданске обавештајне службе наређује да се ухапшени агенти Мосада изолују. Знајући да је Мосад у прошлости користио своје амбасаде широм света као логистику за институционална политичка убиства, наређено је опкољавање и потпуна блокада израелске амбасаде у Аману.⁸⁶⁸

У претходним студијама случаја израелских институционалних политичких убиства, посебно у оним која су се десила 70их година, указивали смо да је често на локацијама њиховог извођења био присутан заповедник Цезареје, а у неким случајевима и сам директор Мосада. Њихова улога је била да представљају ауторитет који се укључује само у случају проблема, односно како би координисао његово решавање. Ово је у неком тренутку престало да буде пракса. У Аману је, уместо директора Мосада, на лицу места био Мишка Бен Давид, високи официр⁸⁶⁹ службе задужен за то убиство. Да је тај дан све прошло како треба, његов једини посао би био да ужива поред базена хотела Интерконтинентал и последњи напусти Јордан. Пошто му је јављено шта се десило, Бен-Давид је контактирао Тел Авив како би се консултовао са Јатомом. По првобитном плану, сви чланови Кидон тима су требали да авионима напусте Јордан исте вечери. Очекујући да ће јорданска обавештајна служба појачати контроле на аеродрому, а не знајући шта је од коришћене

⁸⁶⁵ “Reshimat Hisul, Khaled Mashal's assassination attempt,” op. cit.; Ronen Bergman, *Rise and Kill First: The Secret History of Israel's Targeted Assassinations*, op. cit., 419; Majkl Bar-Zohar i Nisim Mišal, *Mosad: najveće misije izraelske tajne službe*, op. cit., 324.

⁸⁶⁶ Paul McGeough, *Kill Khalid: Mossad's failed hit ... and the rise of Hamas*, op. cit., 136.

⁸⁶⁷ Paul McGeough, *Kill Khalid: Mossad's failed hit ... and the rise of Hamas*, op. cit., 140 - 141; “Reshimat Hisul, Khaled Mashal's assassination attempt,” op. cit.

⁸⁶⁸ Paul McGeough, *Kill Khalid: Mossad's failed hit ... and the rise of Hamas*, op. cit., 141.

⁸⁶⁹ У коришћеној научној литератури на енглеском језику, се користи термин *Caseofficer*, као неко ко је оперативно задужен за планирање и извршење конкретних случајева институционалних политичких убиства.

логистике у покушају убиства компромитовано, донета је одлука да се сви чланови Кидон тима склоне у израелску амбасаду у Аману. Они су напустили безбедне куће у које су се претходно склонили и отишли у амбасаду, пре него што ју је јорданска војска блокирала. Несрећним случајем они су се тако нашли под опсадом.⁸⁷⁰

На другој страни града Амана, Кхалед Машал се после инцидента састао са осталим лидерима Хамаса, окупљеним у кући директора прес службе. Машал није био физички ударен, није био повређен на било који начин, у нападу на њега није коришћено ни ватрено ни хладно оружје. Не знајући како да поступају даље у том тренутку, донета је одлука да се свеједно обрате медијима. Међутим, Машалу се одједном сложило и хитно је одведен у болницу под контролом Муслиманске браће. Његово здравствено стање се рапидно погоршавало, био је поспан и губио свест као да пада у дубоку кому.⁸⁷¹

У међувремену, директор Мосада Дени Јатом је стигао на састанак са јорданским краљем и шефом обавештајне службе. Овде се израелски и арапски научни извори разилазе. По Мекгеу, састанак је једва био почео када је Јатом признао да Мосад стоји иза покушаја убиства Машала. Међутим, директор Мосада је перфидно инсистирао на томе да Машалу нема спаса и да ништа не може бити учињено по том питању: „Ми смо то урадили. Попрскан је отровном хемикалијом и умреће за највише 24 сата. Ништа се не може урадити по том питању, нема му спаса. Телесне функције ће полако почети да му отказују. Неће бити очигледног узрока смрти. Ствар је завршена и боље је да се крене даље.“⁸⁷²

Вест о одговорности Мосада је већ била објављена у медијима, тако да би било каква попустљивост краља сугерисала његову умешаност. Династија би била политички и безбедносно угрожена.⁸⁷³ Колико год била лоша за израелско - јорданске политичке односе, Машалова смрт би имала катастрофалне политичке последице по јорданског краља. Свестан тога, краљ Хусеин I јасно ставља до знања Јатому да ће двојици ухапшених оперативаца Мосада бити суђено и да ће бити јавно погубљени. Додатно, јорданска војска ће провалити у зграду израелске амбасаде и похапсити друге саучеснике који ће такође бити јавно погубљени. Јатом мења причу, али мора да тражи дозволу од премијера. После телефонског разговора са Нетањахуом, обавештава краља да Машал можда може да буде спасен, да је противотров већ у Аману и да Кидон тим за политичко убиство Машала чини и лекарка која има противотров код себе.⁸⁷⁴

По израелским научним изворима, редослед догађаја је био мало другачији. Јатом је од старта послат у Аман са јасним упутствима да учини све што је потребно да се оперативци Мосада избаве, чак и да одмах употреби противотров и спаси Машалов живот. По њима, није било претњи нити притисака са јорданске стране. Ако је за веровати, јордански краљ није био ни превише љут.⁸⁷⁵

⁸⁷⁰ Ronen Bergman, *Rise and Kill First: The Secret History of Israel's Targeted Assassinations*, op. cit., 421; Majkl Bar-Zohar i Nisim Mišal, *Mosad: najveće misije izraelske tajne službe*, op. cit., 319 - 321, 326.

⁸⁷¹ Paul McGeough, *Kill Khalid: Mossad's failed hit ... and the rise of Hamas*, op. cit., 145.

⁸⁷² Paul McGeough, *Kill Khalid: Mossad's failed hit ... and the rise of Hamas*, op. cit., 146; “Reshimat Hisul, Khaled Mashal's assassination attempt,” op. cit.

⁸⁷³ Efraim Halevy, *Man in the shadows*, op. cit., 167.

⁸⁷⁴ Paul McGeough, *Kill Khalid: Mossad's failed hit ... and the rise of Hamas*, op. cit., 148; Jennifer Jefferis, *Hamas: Terrorism, Governance, and Its Future in Middle East Politics*, op. cit., 59.

⁸⁷⁵ Ronen Bergman, *Rise and Kill First: The Secret History of Israel's Targeted Assassinations*, op. cit., 421 - 422.

Бенјамин Нетањаху је именовао Ефраима Халевија за израелског посредника код јорданског краља. Халеви је био заменик директора Мосада у периоду од 1990. до 1995. године, односно у периоду када су вођени преговори са јорданским краљем о закључењу мировног споразума са Израелом. Пошто су преговори између Јицака Рабина и Хусеина I вођени посредством обавештајних служби, уместо посредством министарстава спољних послова, Ефраим Халеви је као представник Рабина развио снажан лични однос са Хусеином, као и са директорима јорданске обавештајне службе.⁸⁷⁶

Здравствено стање Кхаледа Машала је протоком времена постајало све лошије. Он је, на инсистирање јорданског краља Хусеина I, пребачен на краљевски кардиоваскуларни институт. За спасавање његовог живота је био задужен др Акашех, директор Института и лични краљев доктор. Констатовано је да је главни проблем Машалов респираторни систем, који се гасио чим би овај пао у сан. Лекари су га терали да разговара са њима, како би спречили да падне у сан из којег се неће пробудити. У неком тренутку је процењено да не могу више да га држе свесног, па је Машал интубиран и пуштен да изгуби свест у контролисаним условима. Док лекари не пронађу решење, медицински апарати ће дисати уместо њега и одржавати га у животу. Изузев непостојећег дисања, све остале виталне функције су му биле у најбољем реду.⁸⁷⁷

Врхунски краљеви лекари су после неколико сати почели да склапају Машалову клиничку слику. Самоиницијативно су му дали медицинска средства, која се постоперативно користе у неутралисалисању последица опијата и анестетика. Запањило их је да јаке дозе имају дејство од свега неколико минута, пре него што би Машал поново изгубио свест. Али им је овај поступак указао да је њихово логичко резонување исправно.⁸⁷⁸

У међувремену, јорданска обавештајна служба је, по упутствима Јатома, била послата у хотел Интерконтинентал, где их је сачекао Мишка Бен-Давид. Од његовог спокојног брчкања у хотелском базену одавно није било ништа. Лекарка која је била са њим у хотелу, била је прешла на резервну локацију у други хотел. Јорданци су је убрзо лоцирали, ухапсили и пронашли два шприца са противотровом. Међутим, познајући лукавост и спремност Мосада да убије своју мету по сваку цену, Јорданце је ухватила параноја. Уплашили су се да је све део плана, а да је противотров заправо додатна доза отрова која треба да загарантује Машалову смрт. Испало би да су смртоносну дозу отрова Машалу дали Јорданци, а не Израелци. Да би били сигурни у своје поступање, било је потребно да знају хемијску формулу отрова и противотрова. Једини начин је био да им их Израелци предају.⁸⁷⁹ Јордански краљ Хусеин је одлучио да умеша председника САД, како би добио све одговоре од Нетањахуа.⁸⁸⁰

Цео процес је политички био понижавајући за израелског премијера, али није било другог избора. Нетањаху је покушао да изврда, тражећи од САД да убеди Јордан, да Машал

⁸⁷⁶ Efraim Halevy, *Man in the shadows*, op. cit., 166-170; Majkl Bar-Zohar i Nisim Mišal, *Mosad: najveće misije izraelske tajne službe*, op. cit., 328.

⁸⁷⁷ Paul McGeough, *Kill Khalid: Mossad's failed hit ... and the rise of Hamas*, op. cit., 156.

⁸⁷⁸ Paul McGeough, *Kill Khalid: Mossad's failed hit ... and the rise of Hamas*, op. cit., 158.

⁸⁷⁹ Paul McGeough, *Kill Khalid: Mossad's failed hit ... and the rise of Hamas*, op. cit., 158; Majkl Bar-Zohar i Nisim Mišal, *Mosad: najveće misije izraelske tajne službe*, op. cit., 327; "Reshimat Hisul, Khaled Mashal's assassination attempt," op. cit.

⁸⁸⁰ Paul McGeough, *Kill Khalid: Mossad's failed hit ... and the rise of Hamas*, op. cit., 159

буде буде пребачен на лечење у Израел.⁸⁸¹ Али је јордански краљ Хусеин био непоколебљив. Дао је Нетањаху 24 часа да преда формулу или ће упасти у амбасаду, прекинути дипломатске односе и погубити Мосадове агенте.⁸⁸²

Коначно, Израел је пристао да преда формулу отрова, коришћеног у нападу на Машала. Левофентанил је хемијска супстанца, настала као последица експериментисања са леком по имену фентанил који се користи за постоперативне болове. Фентанил се користи као изузетно јак аналгетик (наводно је 50 до 100 пута јачи од морфијума), али и као анестетик у комбинацији са другим супстанцама.⁸⁸³ Новодобијени Левофентанил је био толико потентан анестетик, да је блокирао неуроне који су одговорни за аутономно дисање код људи. Одбачен је као фармацеутски неуспех, јер је убијао пацијенте. Мосад наводно није развијао ову хемијску супстанцу, већ је некако нелегално купио формулу за њену производњу. Са аспекта извршења тајног убиства, супстанца је била савршена јер би жртва једноставно осетила умор, пала у сан, потом престала да дише без видљивих трагова и разлога.⁸⁸⁴ Прскањем Левофентанила у Машалово уво, постигло би се одложено дејство, јер би се последице јавиле сатима касније. То је требало да да члановима Кидон тима довољно времена да напусте Јордан.⁸⁸⁵

Јордански краљ је пред собом имао сложену политичку једначину, како да учини да сви политички актери у његовој држави изађу задовољни из ове кризе. Хамас је захтевао да се Мосаду и Израелу приреди реприза понижавајућег суђења, као после фијаска у Лилехамеру 1973. године. Јавно испитивање оперативаца Мосада, јавно презентовање доказног материјала, откривање метода рада и приказивање Мосада као неспособног. Припадницима Мосада би, као терористима, било суђено за покушај убиства.⁸⁸⁶ Свестан да пуко спасавање Машаловог живота неће задовољити Хамас, краљ је морао да их задовољи додатним политичким уступком. Зато је од израелског премијера тражио да оснивач Хамаса, Шеик Ахмед Јасин, буде пуштен на слободу. То је могло да се представи као огромна победа Хамаса, али и свих палестинских Арапа који су живели у Јордану.⁸⁸⁷ Али то није било све. Јордански краљ је наставио да брутално цеди Нетањахуа. За пуштање Јасина из затвора и давање формуле, краљ Хусеин је пристао да ослободи само двојицу ухапшених оперативаца. Они су заједно са Мишком Бен-Давидом напустили Јордан. Али за пуштање осталих чланова Кидон тима из израелске амбасаде Нетањаху ће морати да ослободи и неодређен број припадника Хамаса, ПЛО и других организација из својих затвора. Израелски преговарач је успео преко телефона да убеди Нетањахуа да пристане. Када је јордански краљ упитан да хеликоптер одвезе агенте Мосада из амбасаде у Тел Авив,

⁸⁸¹ Paul McGeough, *Kill Khalid: Mossad's failed hit ... and the rise of Hamas*, op. cit., 168

⁸⁸² Paul McGeough, *Kill Khalid: Mossad's failed hit ... and the rise of Hamas*, op. cit., 175; Majkl Bar-Zohar i Nisim Mišal, *Mosad: najveće misije izraelske tajne službe*, op. cit., 328.

⁸⁸³ Верује се да је неки свој дериват Фентанила, користила руска специјална полиција да онесвести терористе приликом упада у московско позориште Дубровка и ослобађања талаца 2002. године. Као што је познато, многи таоци су умрли, тако што су удахнули велику дозу хемијског једињења, пали у кому и престали да дишу.

⁸⁸⁴ Paul McGeough, *Kill Khalid: Mossad's failed hit ... and the rise of Hamas*, op. cit., 184 - 186.

⁸⁸⁵ Paul McGeough, *Kill Khalid: Mossad's failed hit ... and the rise of Hamas*, op. cit., 188.

⁸⁸⁶ Paul McGeough, *Kill Khalid: Mossad's failed hit ... and the rise of Hamas*, op. cit., 191; "Reshimat Hisul, Khaled Mashal's assassination attempt," op. cit.

⁸⁸⁷ Paul McGeough, *Kill Khalid: Mossad's failed hit ... and the rise of Hamas*, op. cit., 180; "Reshimat Hisul, Khaled Mashal's assassination attempt," op. cit.

краљ је захтевао да тај хеликоптер прво доведе израелског премијера и друге високе чланове израелског безбедносног апарата у Аман. Ради конкретног прецизирања договора око ослобађања палестинских затвореника, политички врх Израела је морао да дође на ноге јорданском краљу. Нетањаху је морао да пристане и на овај непријатан услов.⁸⁸⁸

После оваквог неуспеха, неминовно је да се постави питање одговорности. У коришћеној научној литератури, занимљиво је да лавина критика и осуда која је дошла унутар Израела, није била на рачун институционалних политичких убистава као облика политичког насиља по себи, већ на рачун тога да је покушај био неуспешан. Политички менталитет у Израелу као младој држави, која је од свог настанка на удару бројних непријатеља, одржава уверење да нема места за овакве неуспехе обавештајних служби. Да способност одвраћања непријатеља била сачувана, мора постојати готово митолошка слика о дугој руци Израела која убија своје непријатеље ефикасно и немилосрдно.

Природа критике се може видети из речи бившег оперативца Мосада Зви Малхина, члана тима који је учествовао у хватању Ајхмана у Буенос Ајресу. У поређењу са том мисијом, операција у Аману се пореди са одласком у продавницу по векну хлеба. План убиства је описан као детињаст, аматерски, непрактичан до мере да се чак и почетник у Мосаду зацрвени од стида.⁸⁸⁹

Пропусти су накнадно проналажени у свим аспектима планирања операције. Локација је оцењена као крајње непогодна, политички ризик по односе са Јорданом као превелики, а Машалов значај унутар Хамаса као недовољан. Бивши директор Шин Бета Ави Дихтер, сматра да је покушај убиства Машала у Јордану стратешка грешка политичког ешелона, која никако није могла да изађе на добро. Јордан је, после Египта, друга најзначајнија арапска држава за безбедност Израела, као и за мировни процес на Блиском истоку. По његовом мишљењу, чак и да је Мосадова операција била успешна, сви би знали да је Израел одговоран, а не нпр. Тајланд, тако да би односи са Јорданом неминовно били поремећени.⁸⁹⁰

Тадашњи војни саветник премијера, бригадни генерал Шимон Шапира, наводи да је присуствовао свим састанцима и да људи из Мосада нису ни у једном тренутку истакли да би извођење политичког убиства у Јордану представљало проблем у организационом смислу: „Нема ризика, као шетња парком или центром Тел Авива.“⁸⁹¹ Мишка Бен-Давид тврди да је он лично рекао Нетањаху да се Мосадови људи обучавају да убију противника пиштољем, ножем, пушком и експлозивом, а да убиство какво је он био замислио није њихова експертиза.⁸⁹²

Приговарано је да се израелски премијер, малтене сам договорио са директором Мосада о покретању операције. Он је на то формалноправно имао право, али је дуго поштована пракса да се консултује у оквиру Кабинета државне безбедности, колективног тела које чине министри, директори три обавештајне службе, као и друге кључне фигуре из

⁸⁸⁸ Paul McGeough, *Kill Khalid: Mossad's failed hit ... and the rise of Hamas*, op. cit., 190; Efraim Halevy, *Man in the shadows*, op. cit., 170 - 176; “Reshimat Hisul, Khaled Mashal's assassination attempt,” op. cit.

⁸⁸⁹ Paul McGeough, *Kill Khalid: Mossad's failed hit ... and the rise of Hamas*, op. cit., 215 - 217.

⁸⁹⁰ Dror Moreh, *The Gatekeepers: Inside Israel's Internal Security Agency*, op. cit., 230; “Reshimat Hisul, Khaled Mashal's assassination attempt,” op. cit.

⁸⁹¹ Ronen Bergman, *Rise and Kill First: The Secret History of Israel's Targeted Assassinations*, op. cit., 414.

⁸⁹² Ronen Bergman, *Rise and Kill First: The Secret History of Israel's Targeted Assassinations*, op. cit., 414.

политичког и безбедносног државног апарата. Тадашњи министар одбране Израела Јицак Мордехаи, касније је тврдио да није био део одлуке да се изведе политичко убиство Машала, односно да је за операцију сазнао тек када су ствари кренуле по злу.⁸⁹³ Исто су тврдили и директори Војног обавештајног директората АМАН Моше Јалон и Шин Бета Ами Ајалон.⁸⁹⁴

Директор Шин Бета Ами Ајалон, у интервјуу наводи да он није био део процеса одлучивања. После терористичких напада на пијацу у Јерусалиму, израелски премијер га је позвао и тражио му списак лица чије би политичко убиство његова обавештајна служба могла одмах да изврши. Шин Бет није имао спреман списак, па је Ами Ајалон одговорио да му је потребна недеља или две да прикупи потребне обавештајне податке. Следећи пут је информисан о случају Кхаледа Машала, када му је израелски премијер саопштио да покушај убиства Машала није успео и да су оперативци Мосада ухапшени у Јордану. Ами Ајалон наводи да убиство Машала јесте раније разматрано на заједничким састанцима, али у смислу да је предмет разговора била оправданост политичког убиства на основу његовог значаја унутар Хамаса. Он наводи да није био део конкретне одлуке да се убиство изведе, иако је директор Мосада Јатом тврдио да се Ајалон сагласио преко телефона. Ами Ајалон не критикује сам покушај убиства Машала, већ начин на који је одлука институционално донета и организовано њено спровођење. На пример, убиство Кхаледа Машала је могло да изазове талас политичког насиља у Појасу Газе или на Западној обали, а да он као директор обавештајне агенције, задужене за безбедност тих територија, није унапред обавештен и није предузео мере предострожности.⁸⁹⁵

Од Ајалона је на исти начин касније тражено да преко телефона да своје стручно мишљење о пуштању Ахмета Јасина на слободу. По њему се, овако сложене одлуке, не доносе на брзину преко телефона.⁸⁹⁶

Дени Јатом тврди потпуно супротно у односу на Мордехаија, Јалона и Ајалона, односно да он, као директор Мосада, једини није знао за извођење операције. Дени Јатом сведочи да је иницијално план Мосада био да убије неког другог, „хиљадама километара далеко од Јордана“ и да су „оперативци већ били на својим позицијама“, али да је премијер променио мету на инсистирање министра одбране и директора Шин Бета.⁸⁹⁷ „Једног петка су министар одбране и директор Шин Бета отишли код премијера и питали зашто се Мосадови људи шаљу далеко, зашто их не пошаље у Јордан где сво зло извире. Премијер је рекао у реду, нека иду у Јордан. Ја сам експлодирао од беса, како је ово могуће? Мосадове мисије да се планирају, а да ја чак нисам ни присутан у соби. Повисио сам свој глас на премијера.“⁸⁹⁸ Све наведено је, врло вероватно, Јатомова лаж.

Постоје различита мишљења о мотивима Јатомовог сервилног подржавања Нетањахуовог погрешног поступања. По једном од њих, Јатом је дошао на директорско

⁸⁹³ Ronen Bergman, *Rise and Kill First: The Secret History of Israel's Targeted Assassinations*, op. cit., 417.

⁸⁹⁴ Ronen Bergman, *Rise and Kill First: The Secret History of Israel's Targeted Assassinations*, op. cit., 425; Boaz Ganor and Liram Koblenz-Stenzler, *Israel's Targeted Killing Policy: Moral, Ethical & Operational Dilemma*, op. cit., 29.

⁸⁹⁵ Dror Moreh, *The Gatekeepers: Inside Israel's Internal Security Agency*, op. cit., 229 - 230; “Reshimat Hisul, Khaled Mashal's assassination attempt,” op. cit.

⁸⁹⁶ Dror Moreh, *The Gatekeepers: Inside Israel's Internal Security Agency*, op. cit., 231.

⁸⁹⁷ “Reshimat Hisul, Khaled Mashal's assassination attempt,” op. cit.

⁸⁹⁸ “Reshimat Hisul, Khaled Mashal's assassination attempt,” op. cit.

место у Мосаду из редова војске, па га обавештајни свет није прихватао као свог. Иако доказано способан као војни официр, Јатом је сматран аматером у свету рада обавештајних служби. Из тог разлога је постојала потреба да се лично докаже и промовише пред израелским премијером и директорима других обавештајних служби, кроз прихватање изузетно ризичног задатка. Искуснији обавештајци сматрају да је управо обавеза, обавештајно зрелог и прекаљеног директора, да се понаша потпуно супротно. Његова је обавеза да премијера са усијаном главом, одговори од операције која је лоша и по Израел и по самог премијера. Оперативних изговора увек има прегршт, а премијер не може да утиче на процес безбедносне процене ситуације.⁸⁹⁹

Институционалност покушаја политичког убиства Кхаледа Машала није спорна, напротив многоструко је демонстрирана. Ову студију случаја ћемо закључити апострофирањем последица до којих може доћи, када се у извођењу институционалних политичких убистава занемари важна подела одговорности између политичара и професионалних руководиоца обавештајних служби. Односно, када се обавештајне службе не опиру политичким притисцима и мешањима у њихов делокруг рада. Институционална политичка убиства нису инструмент за нечије напредовање у каријери, нити служе да би неко из безбедносног апарата државе Израел импресионирао било кога. Институционална политичка убиства служе да се непријатељи Израела лишавају живота, ефикасно и немилосрдно. Она могу да служе као инструмент за сакупљање унутрашњих политичких поена међу својим бирачким телом, али та сврха не сме да утиче на процес планирања и доношења одлука. Из политичког ургирања да се изврши сложено институционално политичко убиство, десила се катастрофа која је могла бити још гора по националне интересе Израела.

Због једног непотребно исхитреног покушаја институционалног политичког убиства, Израел је угрозио 50 година труда да се оконча ратно стање са Јорданом, само три године након потписивања мировног споразума. Овим је цео мировни процес на Блиском Истоку био угрожен. Стабилност владавине јорданског краља и политичког поретка, који је годинама показивао разумевање за израелске националне интересе, је била угрожена. Оснивач Хамаса и његов духовни лидер Шеик Ахмет Јасин је био на слободи, заједно са десетинама других терориста.

Пажљиво грађена репутација Мосада је претрпела огромну штету. Дени Јатом је одбио да понуди оставку, потпуно оперисан од осећаја личне одговорности. Четири месеца касније је био приморан да то ипак учини. Кидон тим коришћен у операцији, морао је да буде расформиран, јер су идентитети чланова били компромитовани. Делови Мосадовог *modus operandi* операција институционалних политичких убистава су поново доспели у јавност. Преживљавање Машала јесте био удар за Мосадов углед, осим непланирано у једној ствари. Сам покушај је ојачао перцепцију, по којој држава Израел и Мосад, не презају буквално ни од чега да би убили своју мету. Показало се временом да су политички односи

⁸⁹⁹ Paul McGeough, *Kill Khalid: Mossad's failed hit ... and the rise of Hamas*, op. cit., 217 - 220; "Reshimat Hisul, Khaled Mashal's assassination attempt," op. cit.; Boaz Ganor and Liram Koblenz-Stenzler, *Israel's Targeted Killing Policy: Moral, Ethical & Operational Dilemma*, op. cit., 32.

између Јордана и Израела изглађени, сви укључени актери су се међусобно одљутили, али је злогласна репутација дуге руке Израела остала.⁹⁰⁰

7.7. Институционално политичко убиство Салах Мустафа Мухамад Шехадеа

Политичко убиство Салаха Шехадеа⁹⁰¹ од стране израелских безбедносних снага, представља најконтраверзнију студију случаја обрађену у овом поглављу због начина на које је изведено у смислу диспропорционално употребљене силе, броја недужних цивила који су страдали, као и због политичке поруке коју је држава Израел том приликом послала.

Рођен 1952. године, Шехаде је хапшен и осуђиван за дела тероризма 1984. године и 1988. године. После издржане друге затворске казне у трајању од 10 година, 1998. године је требало да буде пуштен на слободу. Међутим, држава Израел је у њему видела претњу, тако да му је одмах изречена мера „административног притвора“, односно неограничена затворска казна без претходног судског процеса. Палестинска самоуправа је више пута тражила његово пуштање на слободу, што се и десило почетком 2000. године у оквиру мировних напора, поводом преговора у Кемп Дејвиду. Неколико месеци касније, долази до почетка Друге интифаде и Салах Шехаде поново суверено заузима своје место као заповедник војног крила Хамаса (Изз ад-Дин ал-Касам Бригаде) и мозак свих офанзивних терористичких операција организације.⁹⁰²

Гледано са ове временске дистанце, било је наивно веровати да се неко, ко је године свог живота посветио изграђивању војне моћи Хамаса, „неће вратити терористичким делатностима“⁹⁰³. Тадашњи директор Шин Бета Ави Дихтер га описује „као некога ко је представљао верски ауторитет раван Ахмеду Јасину“, а са друге, практичне стране, као „опругу коју покреће терористичку активност Хамаса у Гази.“⁹⁰⁴ Дихтер и Моше Јалон у изјавама датим Посебној истражној комисији поводом смрти Шехадеа, описују га и као „опаснијег од Мухамеда Деифа“, „Јасинову десну руку која га је превазишла“, „конекцију Хамаса са Ираном“, „најопаснији елемент у појасу Газе“ и као „архитерористу“.⁹⁰⁵ Израел га је, у тренутку смрти, сматрао одговорним за већину самоубилачких напада у организацији Хамаса. У њима је, од почетка Друге интифаде до јула 2002. године, страдало 474 Израелаца, док је њих 2.649 било рањено. Њему се приписује осмишљавање и разрада

⁹⁰⁰ “Reshimat Hisul, Khaled Mashal's assassination attempt,” op. cit.; Majkl Bar-Zohar i Nisim Mišal, *Mosad: najveće misije izraelske tajne službe*, op. cit., 330.

⁹⁰¹ У коришћеној страној научној литератури познат као: *Salah Mustafa Muhammad Shehade, Salah Shehada, Salah Shehadeh*.

⁹⁰² Boaz Ganor and Liram Koblenz-Stenzler, *Israel's Targeted Killing Policy: Moral, Ethical & Operational Dilemma*, op. cit., 165; Ronen Bergman, *Rise and Kill First: The Secret History of Israel's Targeted Assassinations*, op. cit., 472.

⁹⁰³ Изјава коју су својевремено потписивали сви осуђени за дела тероризма, приликом пуштања на слободу из израелских затвора.

⁹⁰⁴ Dror Moreh, *The Gatekeepers: Inside Israel's Internal Security Agency*, op. cit., 306.

⁹⁰⁵ Boaz Ganor and Liram Koblenz-Stenzler, *Israel's Targeted Killing Policy: Moral, Ethical & Operational Dilemma*, op. cit., 165.

борбених тактика Хамаса, од испаливања Касам ракета на израелске градове, до самоубилачких бомбашких напада.⁹⁰⁶

Ронан Бергман наводи да је политичко убиство Салаха Шехадеа одобрено почетком 2002. године и да је операција носила кодно име „Стегоноша“. Шехаде није имао лично обезбеђење, али је био изузетно опрезан и лукав. Често је мењао своје боравиште и није напуштао Појас Газе, одакле је руководио свим својим операцијама. Од повлачења израелских безбедносних структура из Појаса Газе 1997. године, у овом подручју је постало готово немогуће извођење тајних копнених операција и упада малих група са елементом изненађења. Поред овога, Шехаде је увек користио цивиле, укључујући своју породицу, као живи штит. Током трајања операције политичког убиства, Шин Бет је седам пута откривао локације на којима је Шехаде претходно пребивао са породицом.⁹⁰⁷ И поред свих мера опреза, Шин Бет је у два наврата успео да га лоцира (у марту и у јуну 2002. године). Међутим, приликом организовања његовог убиства, сваки пут се појављивао исти проблем који је доводио до одлагања извршења убиства. Шехаде је сваки пут био окружен породицом и великим бројем других недужних цивила.⁹⁰⁸

Како је време пролазило, тако су се ређали успешни самоубилачки бомбашки напади Хамаса у којима су гинуле десетине Израелаца. Израелске обавештајне службе, задужене за убиство Шехадеа, су дошле у парадоксалну ситуацију да не користе ретке прилике да га лише живота, како том приликом не би страдали и палестински цивили, док у исто време Шехаде организује успешне нападе у којима су масовно гинули израелски цивили. У таквим околностима је, политички притисак на безбедносни апарат да Шехаде што пре буде убијен, постао огroman.

Салах Шехаде је поново лоциран 19. јула 2002. године, када је утврђено да пребива у једној троспратној згради, у густо насељеном, северном делу града Газе. Шин Бет и Израелске одбрамбене снаге су под притиском времена, разрадиле модел убиства у којем ће главну улогу имати израелска војна авијација, односно борбени авион Ф-16 који ће напасти зграду у којој се Шехаде налази. Напад исте ноће је био отказан, јер је био петак, односно дан одмора за Муслимане, због чега су улице биле препуне људи. Планирани напади у ноћи 20. и 21. јула, били су отказани из истих разлога као и раније, јер је његова породица била са њим све време и у згради је било и других цивила. Коначно, израелски премијер, министар одбране, начелник Генералштаба и директор Шин Бета су се у ноћи 22. јула, преко телефона договорили да напад буде изведен.⁹⁰⁹ Израелски Ф-16 је извршио напад, бацивши бомбу од 1000 килограма. Зграда у којој се налазио Шехаде са породицом је била срушена до темеља, заједно са још осам околних зграда, док је 29 околних зграда било оштећено. Цео кварт је, мање више, био урнисан. Шехаде је погинуо заједно са једним својим сарадником. Нажалост, поред њих су погинуле Шехадеова супруга и 15-годишња ћерка, као и десет цивила, међу којима седморо мале деце. Најмлађа жртва је била

⁹⁰⁶ Ronen Bergman, *Rise and Kill First: The Secret History of Israel's Targeted Assassinations*, op. cit., 473; Boaz Ganor and Liram Koblenz-Stenzler, *Israel's Targeted Killing Policy: Moral, Ethical & Operational Dilemma*, op. cit., 165; Tareq Baconi, *Hamas contained: the rise and pacification of Palestinian resistance*, op. cit., 21.

⁹⁰⁷ Boaz Ganor and Liram Koblenz-Stenzler, *Israel's Targeted Killing Policy: Moral, Ethical & Operational Dilemma*, op. cit., 166.

⁹⁰⁸ Ronen Bergman, *Rise and Kill First: The Secret History of Israel's Targeted Assassinations*, op. cit., 475.

⁹⁰⁹ Dror Moreh, *The Gatekeepers: Inside Israel's Internal Security Agency*, op. cit., 307; Boaz Ganor and Liram Koblenz-Stenzler, *Israel's Targeted Killing Policy: Moral, Ethical & Operational Dilemma*, op. cit., 77, 166.

тримесечна беба, извађена из рушевина околне зграде. Преко 150 људи је било лакше или теже повређено.⁹¹⁰

Студија случаја институционалног политичког убиства Салаха Шехадеа је посебно значајна за предмет нашег истраживања, због накнадно покренуте истраге о томе зашто је дошло до погибије диспропорционално великог броја цивила. Са становишта истраживања институционалности политичких убиства, сматрамо да је ово најбољи пример који даје увид у степен институционалности политичких убиства у Израелу, логику и функционисање израелских институција по овом питању. Извештај испитује исправност политичког убиства Шехадеа, али само са аспекта да ли су израелске државне институције поступале у складу са законом и институционалним правилима и процедурама, које налажу пропорционалност у употреби физичке силе.⁹¹¹

Због непосредног значаја за предмет нашег истраживања, издвојили смо делове извештаја који се односе на институционалност политичког убиства Салаха Шехадеа и навели их у целости. Израелска влада је објавила извештај 27. фебруара 2011. године, осам и по година након напада.⁹¹²

„Извештај Специјалне истражне комисије (у даљем тексту: Комисије) која је истраживала таргетирано убиство Салаха Шехадеа, које се догодило у граду Гази 22. јула 2002. године, достављен је данас премијеру Бенјамину Нетанјахуу.“⁹¹³

„Након извођења операције, Врховном суду Израела је, у својству Високог суда правде, поднета петиција у којој се тражи од суда да нареди Главном војном тужиоцу и Главном државном тужиоцу да отворе кривичну истрагу против команданта Ратног ваздухопловства, начелника Генералштаба, министра одбране и премијера Израела, како би се утврдило да ли су у току планирања и извођења операције почињена кривична дела.“⁹¹⁴

„Током разматрања предмета, а након интервенције Врховног суда, Главно државно тужилаштво је саопштило да ће, с обзиром на посебне околности инцидента, држава дати сагласност на именовање истражне комисије која ће испитати околности у вези са нанетим повредама недужним цивилима. Као резултат овога, 23. јануара 2008. године, тадашњи премијер Израела именовао је комисију.“⁹¹⁵

„Истрага Комисије је била усмерена на испитивање законитости процеса доношења одлука током планирања и спровођења операције таргетираног убиства Шехадеа, као и тешких последица и наносења штете недужним цивилима. Сва ова питања су испитивана у светлу правних, нормативних, моралних и етичких критеријума, у складу са израелским и међународним правним прописима, као и вредностима и нормама државе Израел и њених безбедносних снага.“⁹¹⁶

⁹¹⁰ Ronen Bergman, *Rise and Kill First: The Secret History of Israel's Targeted Assassinations*, op. cit., 477 - 479.

⁹¹¹ Gabriella Blum and Philip Heymann, "Law and Policy of Targeted Killing," op. cit., 152 - 154.

⁹¹² "Salah Shehadeh - Special Investigatory Commission," Prime Minister's Office, приступљено 25.8.2023. године, <https://www.gov.il/en/departments/news/spokeshchade270211>.

⁹¹³ "Salah Shehadeh - Special Investigatory Commission," Prime Minister's Office, op. cit.

⁹¹⁴ "Salah Shehadeh - Special Investigatory Commission," Prime Minister's Office, op. cit.

⁹¹⁵ "Salah Shehadeh - Special Investigatory Commission," Prime Minister's Office, op. cit.

⁹¹⁶ "Salah Shehadeh - Special Investigatory Commission," Prime Minister's Office, op. cit.

„Комисија је такође испитала да ли су, горе поменути актери, придали одговарајућу тежину овим разматрањима у одабиру мете и средстава за извођење напада, као и да ли је направљен исправан баланс између ризика за неукључене цивиле као колатералне последице таргетираног убиства (чак и ако је мета била легитимна) и војне користи која се остварује овом операцијом. У питању је нормативна истрага о донетим одлукама.“⁹¹⁷

„Прикупљено је мноштво материјала и саслушано је сведочење високих политичких и безбедносних званичника. Комисија је припремила за објављивање декласификован део извештаја, који садржи кључне тачке целог извештаја (садржи чињенице које се, из разлога националне безбедности, не могу јавно објавити).“⁹¹⁸

„Нормативни оквир који се примењује на таргетирана убиства и упутства за његову примену су прегледани, анализирани и формулисани у „Одлуци Врховног суда Израела о таргетираним убиствима“ од 14. 12. 2006. године. Ови принципи су од тада постали базични принципи којих се држава Израел и њене безбедносне снаге морају придржавати у својим активностима против тероризма, а посебно током операција таргетираних убиства. Истрага Комисије, спроведена је са аспекта провере ових принципа.“⁹¹⁹

„Закључак Комисије је да је терористичка активност коју је предузимао, категорисала Шехадеа као „цивила који је узео директно учешће у оружаном дејству“. Претња коју је он представљао за становништво државе Израел, животе њених грађана и свих оних на територијама под израелском контролом је била стварна, непосредна и значајна. Класификација Шехадеа као мете од стране Шин Бета и под његовом одговорношћу, била је професионална, заснована на конкретним подацима и у складу са принципима израелског и међународног права. То значи да је напад на Шехадеа, који је имао за циљ да прекине његову убилачку активност, био „легитимно таргетирано убиство“.“⁹²⁰

„Посматрајући у ретроспективи, Комисија је утврдила да су тешке колатералне последице које су настале нападом на Шехадеа, у којем су убијени неумешани цивили, углавном жене и деца, недвосмислено биле несразмерне датим околностима. Такав је закључак Комисије, а гледајући у ретроспективи, то је била и процена велике већине самих високих званичника укључених у планирање и спровођење операције. Они су изјавили да операција не би била изведена, да су тада могли да предвиде обим и тежину колатералне штете која је настала.“⁹²¹

„Главни разлог за јаз између очекиваних и стварних последица били су непотпуни, несређени и недоследни обавештајни подаци у вези са присуством цивила у објектима око куће у којој је боравио Шехаде, где је већина цивила и погинула.“⁹²²

„Овај јаз је произашао из погрешних процена и погрешних закључака, заснованих на грешкама обавештајних служби приликом прикупљања, као и приликом преношења

⁹¹⁷ “Salah Shehadeh - Special Investigatory Commission,” Prime Minister's Office, op. cit.

⁹¹⁸ “Salah Shehadeh - Special Investigatory Commission,” Prime Minister's Office, op. cit.

⁹¹⁹ “Salah Shehadeh - Special Investigatory Commission,” Prime Minister's Office, op. cit.

⁹²⁰ “Salah Shehadeh - Special Investigatory Commission,” Prime Minister's Office, op. cit.

⁹²¹ “Salah Shehadeh - Special Investigatory Commission,” Prime Minister's Office, op. cit.

⁹²² “Salah Shehadeh - Special Investigatory Commission,” Prime Minister's Office, op. cit.

информација различитим ешалонима путем тачака контакта између различитих обавештајних агенција.⁹²³

„Испитивање операције из угла израелског и међународног права, недвосмислено је отклонило сваку сумњу да је неко од учесника у операцији починио неко кривично дело. Комисија не препоручује предузимање појединачних мера против било којег лица које је било укључено у операцију. Фокус је на системским препорукама.“⁹²⁴

„Појединци на руководећим позицијама снага безбедности који су изнели своје примедбе, резерве или неслагање у вези са начином спровођења операције, пре свега заменик директора Шин Бета и заменик начелника Генералштаба Израелских одбрамбених снага, су правилно поступили у изражавању свог мишљења. Правилно су поступили и приликом прихватања одлуке својих претпостављених, која је по њиховом мишљењу била у оквиру њихових овлашћења, а која је била законита у околностима и условима који су постојали у том тренутку.“⁹²⁵

„Убрзо након операције, различити огранци безбедносног апарата су спровели своје истраге. Након ових истрага, поуке су извучене и интерно инкорпориране писмено и усмено у обуку, предавања и прописе. Сходно томе су спроведене промене у механизму таргетираних убистава.“⁹²⁶

„Ниједна операција таргетираног убиства, спроведена након напада на Шехадеа није резултирала сличним исходом, било по обиму или по тежини последица по цивиле. У годинама након убиства, а посебно након одлуке Врховног суда о таргетираним убиствима, нормативни принципи и прописи израелског и међународног права у вези са таргетираним убиствима су научени, интернализовани и имплементирани.“⁹²⁷

„Политички ешалон је такође имплементирао лекције научене из операције и њених последица. Данас је процедура преношења обавештајних података из обавештајног у политички ешалон уређенија, а предложени закључци служби безбедности се пажљивије проверавају. Постоји свест о нужности одржавања састанака са руководиоцима служби безбедности и потреби да се траже одговарајућа појашњења.“⁹²⁸

„Препоруке Комисије су системске, осмишљене да истакну и нагласе нормативна и етичка разматрања која се морају узети у обзир и мере које се морају предузети пре доношења одлуке о извођењу таргетираног убиства, како би оно било у складу са законом.

Ово су главне препоруке:

- Безбедносни апарат мора да инкорпорира и интерно спроводи, на редовној основи, принципе и норме израелског и међународног права, етичке и моралне вредности на којима се заснива, посебно у свему што се односи на страдање неумешаних цивила, као последице таргетираних убистава против легитимне мете.⁹²⁹

⁹²³ “Salah Shehadeh - Special Investigatory Commission,” Prime Minister's Office, op. cit.

⁹²⁴ “Salah Shehadeh - Special Investigatory Commission,” Prime Minister's Office, op. cit.

⁹²⁵ “Salah Shehadeh - Special Investigatory Commission,” Prime Minister's Office, op. cit.

⁹²⁶ “Salah Shehadeh - Special Investigatory Commission,” Prime Minister's Office, op. cit.

⁹²⁷ “Salah Shehadeh - Special Investigatory Commission,” Prime Minister's Office, op. cit.

⁹²⁸ “Salah Shehadeh - Special Investigatory Commission,” Prime Minister's Office, op. cit.

⁹²⁹ “Salah Shehadeh - Special Investigatory Commission,” Prime Minister's Office, op. cit.

- Записник сваког састанка на којем се одлучује у вези таргетираног убиства, биће припремљен непосредно. Евиденција мора да се чува, све док операција не буде ревидирана од стране спољне комисије, у мери у којој је такво преиспитивање потребно према смерницама наведеним у пресуди Врховног суда.⁹³⁰
- Безбедносни и политички ешалони морају да формулишу кратку и концизну писану процедуру за пренос материјала и одлука директора Шин Бета и начелника Генералштаба у политички ешалон.⁹³¹
- Правна саветовања која прате разматрања безбедносних ешалона пре доношења крајње одлуке у вези са извршењем циљаног убиства, морају бити проширена и институционализована. Службе безбедности морају да извести политички ешалон о позицији својих правних саветника, у мери у којој би то имало утицај на разматрања које политички ешалон спроводи.⁹³²
- Комисија је свесна ситуација у којима постоји притисак времена, места и околности, којима су изложени сви они који су укључени у планирање и спровођење таргетираног убиства. Дакле, наведене препоруке су дате уз изузетке које стварају ситуације притиска и ограничења, које онемогућавају стриктно поштовање прописа. У таквим случајевима, од процедуре се може одступити или се процедура може скратити, али само под условом да се не утиче на суштину израелских и међународних правних принципа и упутстава изнетих у пресуди Врховног суда.⁹³³
- На крају, дужност државе Израел је да чува животе, добробит и безбедност грађана Израела, њених војника и свих оних који бораве у њој. На основу ове дужности, држава мора користити сва законска средства која јој стоје на располагању, да би искоренила или смањила терористичке активности против ње. Чинећи то, мора да балансира између ове дужности и своје дужности да избегне повређивање недужних цивила који могу бити повређени као резултат напада на легитимну мету.⁹³⁴
- Упркос исходу у овом случају, средство таргетираног убијања било је и остаје законито оруђе у рату против смртоносног тероризма, под условом да се операција спроводи у складу са принципима и правилима које је поставило израелско и међународно право, етичким и моралним нормама на којима се базирају.⁹³⁵

Очигледно је да је Салах Шехаде у континуитету, немилосрдно користио своју породицу и друге цивиле око себе као живи људски штит, као и да је то била стратегија, која му је у више наврата спасила живот. То је недвосмислено морало бити јасно и израелском безбедносном апарату. Чини се очигледним, да су безбедносне структуре које су извршиле његово политичко убиство, свесно прихватиле да ће начин његовог убиства, односно употреба видно прекомерне силе, довести до великог броја цивилних жртава. Овде се истиче комуникативна функција политичког насиља, кроз јасну политичку поруку државе Израел свим терористима који би пошли његовим примером и користили цивиле као људски штит. Институционално политичко убиство Салаха Шехадеа је показало да обзири Израела према палестинским цивилима имају своје границе, које не могу бити

⁹³⁰ “Salah Shehadeh - Special Investigatory Commission,” Prime Minister's Office, op. cit.

⁹³¹ “Salah Shehadeh - Special Investigatory Commission,” Prime Minister's Office, op. cit.

⁹³² “Salah Shehadeh - Special Investigatory Commission,” Prime Minister's Office, op. cit.

⁹³³ “Salah Shehadeh - Special Investigatory Commission,” Prime Minister's Office, op. cit.

⁹³⁴ “Salah Shehadeh - Special Investigatory Commission,” Prime Minister's Office, op. cit.

⁹³⁵ “Salah Shehadeh - Special Investigatory Commission,” Prime Minister's Office, op. cit.

померане на уштрб безбедности живота Израелаца, већ напротив, услед тежине ситуације могу само бити драстично померене на штету палестинских Арапа. Коришћена научна литература не садржи пример да се толико пута одлагало извођење организованог таргетираног убиства, као што се десило у случају Салаха Шехадеа. Ова студија случаја је по томе јединствена.

Вође терористичких организација, чија је глава уцењена, по правилу се одмах физички дистанцирају од чланова своје породице, како не би угрозили њихову безбедност. То видимо у скоро свим истраженим студијама случаја. Код Шехадеа, то никада није био случај. Чак и приликом боравка у згради у којој је погинуо, видимо коришћење живог штита. Осећајући се безбедно од напада са земље, Шехаде је боравио на првом спрату, остављајући да га од израелског ваздушног напада штите два спрата пуних цивила. Начином на који је убијен Шехаде и прекомерном количином употребљене силе, таква логика и врста заштите је јасно негирана од стране Израела.

Суочивши се са великом унутрашњом политичком осудом због погибије мноштва деце, послате политичке поруке је требало маскирати и умирити савест израелске јавности. У званичном извештају истражне комисије, али и другој коришћеној научној литератури, могуће је пронаћи различита објашњења како је услед обавештајних превида дошло до страдања 13 цивила. Ради се углавном о неубедљивим аргументима, по којима је Шин Бет веровао да је Шехаде сам у стану, а да су његова и околне зграде неусељене.

Ово је заиста тешко прихватити с обзиром на друге чињенице које налазимо у истој научној литератури. На пример, израелско ратно ваздухопловство је дало јасну процену да ће бомба од 1000 килограма направити огромно материјално разарање на објекту у којем се налази Шехаде, али и на околним објектима. Бацање више мањих бомби од 500 и 250 килограма би смањило околну штету, али би смањило и извесност Шехадеове погибије. По том питању није било никаквих сумњи.⁹³⁶

Израелска ратна авијација је Шехадеов комшилук држала под надзором беспилотних летелица. На снимцима су се јасно видели знаци свакодневног живота, као што су упаљена светла у становима, раширен веш који се суши на балконима или сателитске антене на крововима. Ту су били и извештаји оперативаца Шин Бета са терена. Људи су живели у околним зградама. Прве три ноћи када су отказивани напади, знало се да је Шехадеова породица била са њим. Четврте ноћи када је изведен напад, сматрано је да је одједном магично Шехаде сам у стану. Зграда у којој се налазио је била под видео надзором, аудио надзором и надзором сарадника на терену.⁹³⁷ На крају ћемо дати још један здраво разумски аргумент. У пренасељеној Гази, где милиони људи (колоквијално) живе једни другима на глави, буквално не постоји ненасељена вишеспратна зграда, а камоли више њих. Јако је мала шанса да је израелски обавештајни апарат, као један од најбољих на свету, који је у том тренутку спрегао ресурсе све три израелске обавештајне службе и војске, стварно

⁹³⁶ Boaz Ganor and Liram Koblenz-Stenzler, *Israel's Targeted Killing Policy: Moral, Ethical & Operational Dilemma*, op. cit., 168 - 169; Ronen Bergman, *Rise and Kill First: The Secret History of Israel's Targeted Assassinations*, op. cit., 476 - 477.

⁹³⁷ Boaz Ganor and Liram Koblenz-Stenzler, *Israel's Targeted Killing Policy: Moral, Ethical & Operational Dilemma*, op. cit., 76; Ronen Bergman, *Rise and Kill First: The Secret History of Israel's Targeted Assassinations*, op. cit., 478; Dror Moreh, *The Gatekeepers: Inside Israel's Internal Security Agency*, op. cit., 309.

сматрао да у околним зградама и кућама није живео нико. Ово потврђује наше тврдње с почетка, да је страдање палестинских цивила прихваћено као нужност у датим околностима.

На крају студије случаја цитирамо мишљења и ставове одређеног броја непосредних учесника, како би се склопила потпунија слика о унутрашњој динамици институционалног процеса доношења одлуке да се изведе политичко убиство Салаха Шехадеа.

Ави Дихтер, директор Шин Бета у тренутку напада на Шехадеа, објашњава да би Шехаде био убијен са 100 грама експлозива или са једним пуцњем у главу, да је постојала таква могућност. Али таква могућност није постојала, није му се могло прићи, нико из његовог најближег круга није могао да буде заврбован од стране Израела. Из тог разлога је одлучено да буде убијен на начин на који је убијен. Бомба од баш 1000 килограма је бачена, јер је држава Израел имала ту могућност на располагању.⁹³⁸ По њему: „нема фер плеја када се ради о терористима. Не пуцаш на њега пушком кад он пуца на тебе, нити га гађаш гранатом кад он гађа тебе. Користиш тенк, чак и ако те он гађа ваздушном пушком или ћорцима. Када он на тебе пошаље бомбаша самоубицу са 5 килограма експлозива, ти на њега бациш бомбу од 1000 килограма. Зашто? Зато што си ти држава, а држава користи државне инструменте (политичког насиља *прим. аут*).“⁹³⁹

Ахарон Зеви Фаркаш, тадашњи директор Војног обавештајног директората АМАН, рекао је да је Шехаде морао бити убијен како не би страдало више Израелаца. По њему, „у овим ситуацијама постоји тенденција да палестински цивили буду повређени, али ако мора да бира између два детета, преферира да не буде јеврејско дете то које јеца.“⁹⁴⁰

Моше Јалон, тадашњи начелник Генералштаба Израелских одбрамбених снага, наводи: „На крају нисмо имали избора. Ништа друго нисмо могли да урадимо. Гледаш како се пролива јеврејска крв, изнова и изнова, како време пролази.“⁹⁴¹

Аврахам Шалом, директор Шин Бета од 1980. до 1986. године, назива употребу бомбе од једне тоне, одбрамбеним и војним идиотизмом. „Не знам како то другачије да назовем, али за мене је потпуно неприхватљиво да ако желимо да убијемо најтраженију особу у Појасу Газе, морамо да бацимо бомбу од једне тоне на крај у којем свуда живе деца. То није етично, није ефикасно, није оправдано, а дефинитивно није хумано.“⁹⁴²

Карми Гилон, директор Шин Бета, сматра да је операција изведена на погрешан начин, посебно ако се посматрају последице и делегетимизација коју је Израел накнадно претрпео. По Гилону је „потпуно погрешно да се једна оваква трагична ситуација оконча изјавом заповедника израелске авијације о трзају у крилима авиона“⁹⁴³... Моја употреба сто

⁹³⁸ Dror Moreh, *The Gatekeepers: Inside Israel's Internal Security Agency*, op. cit., 307 - 308.

⁹³⁹ Dror Moreh, *The Gatekeepers: Inside Israel's Internal Security Agency*, op. cit., 301.

⁹⁴⁰ Ronen Bergman, *Rise and Kill First: The Secret History of Israel's Targeted Assassinations*, op. cit., 477.

⁹⁴¹ Ronen Bergman, *Rise and Kill First: The Secret History of Israel's Targeted Assassinations*, op. cit., 476.

⁹⁴² Dror Moreh, *The Gatekeepers: Inside Israel's Internal Security Agency*, op. cit., 309.

⁹⁴³ Дени Халуц - тадашњи заповедник израелске војне авијације. На питање новинара шта пилот осећа када баци бомбу од 1000 кг (мислећи на погибију цивила у случају Шехаде), одговорио да пилот само осети трзај у крилима услед отпуштања бомбе. Након пар секунди баланс авиона је враћен и не осећа више ништа. Халуц ће 20 година касније, другачије коментарисати убиство Шехадеа, тј. да је у питању била обавештајна грешка и да бомба никада не би била бачена да се знало за цивиле. Boaz Ganor and Liram Koblenz-Stenzler, *Israel's Targeted Killing Policy: Moral, Ethical & Operational Dilemma*, op. cit., 36.

грама експлозива у мобилном телефону да се убије Јахја Ајаш је, у односу на ово, била хирургија“.

Јувал Дискин, заменик директора Шин Бета у тренутку напада на Шехадеа, касније и директор агенције под којим је извршено највише ИПУ, својевремено је био против извођења операције на начин на који је изведена. Међутим, осим у тајном сведочењу за Истражну комисију, одбијао је да било где друго јавно коментарише своје тадашње противљење.⁹⁴⁴

7.8. Институционално политичко убиство Шеика Ахмеда Исмаил Хасан Јасина

Након катастрофе арапских армија у рату 1967. године, долази до снажног јачања националног покрета међу палестинским Арапима на окупираним територијама. Носилац тог покрета је убрзо постала ПЛО, на челу са Јасером Арафатом. До средине 70их година, све арапске државе су га признавале као легитимног представника палестинских Арапа. Политички покрет Арафата, са наглашеном националном компонентом, није био једини друштвени покрет који се појавио међу палестинским Арапима. Иако много мањи и слабији приликом свог настанка, политички покрет са наглашеном верском компонентом је нашао своје место.

Шеик Ахмед Јасин је 1978. године, израелским окупационим властима, поднео захтев за регистрацијом организације под називом „Исламска мешавина“. Оснивање организације је било одобрено, потом суспендовано, а Јасин и оснивачи приведени од стране израелске полиције. На крају су сви пуштени на слободу, а организација је почела са својим радом. Овај моменат се често узима као доказ да је држава Израел учествовала у формирању исламистичког покрета у Појасу Газе, што не одговара истини. Покрет је био увезен споља, из арапских држава са исламистичким владама, преко палестинских студената који су се претходно школовали у иностранству. Они су по повратку на окупиране територије, донели са собом политичко семе исламистичког покрета. Те исте арапске владе су наставиле да подржавају исламистичке идеје, кроз значајна финансијска средства организацијама и покретима попут Јасиновог. Јасин је своје крајње политичке циљеве маскирао залагањем за искључиво спортски, образовни, верски и хуманитарни рад. Стратегија је била да се на овај начин уђе у сваку пору друштва палестинских Арапа. Посебно су се на мети нашле џамије и верске школе, у којима се постепено почело са проповедањем агресивнијег тумачења Ислама. Порази у претходним ратним сукобима са Израелом, тумачени су као последица моралне и верске декаденције и удаљавања од Алаха. Потпуна приврженост Исламу је проповедана као једини начин да се стигне до победе.⁹⁴⁵

Средином 70их година, Израел се мучио да изађе на крај са ПЛО и таласом међународног тероризма. Проблематична је постала широка међународна политичка подршка, коју је ПЛО добио за формирање палестинске државе. Израел је посматрао поделу између арапских држава, односно држава попут Египта, Ирака, Јордана и Сирије са својим секуларним национализмом, насупрот којих су биле државе Персијског залива попут

⁹⁴⁴ Dror Moreh, *The Gatekeepers: Inside Israel's Internal Security Agency*, op. cit., 307.

⁹⁴⁵ Jennifer Jefferis, *Hamas: Terrorism, Governance, and Its Future in Middle East Politics*, op. cit., 33 - 36; Ronen Bergman, *Rise and Kill First: The Secret History of Israel's Targeted Assassinations*, op. cit., 376; Khaled Hroub, *Hamas A Beginner's Guide*, Pluto Press, London, 2006, 123.

Катара и Кувајта, са својим исламизмом. Када се појавио Ахмед Јасин са својом „Исламском мешавином“ и идеологијом, дијаметрално супротном у односу на ПЛО, Израел је помислио да може да преслика горепоменућу поделу на палестинско друштво. Препознат је потенцијал за сукоб међу палестинским Арапима и наравно да је Шин Бет дао подршку томе. Помињале су се чак неке идеје о формирању две палестинске државе. У сваком случају, Јасеру Арафату је Ахмед Јасин био убедљиво најтежи политички противник. Ахмед Јасин је у почетку више пута привођен на информативни разговор од стране Шин Бета, али никада није пружао отпор, нити се понашао непријатељски. Никада није нападао израелску војну управу, а она га је толерисала као неку врсту потенцијално корисног нужног зла.⁹⁴⁶

Ахмед Јасин јесте годинама градио болнице, школе, џамије и кроз њих друштвену базу масовне подршке међу палестинским Арапима, али је у тајности припремао и базу за вођење оружане борбе против државе Израел. У просторијама организација под његовом контролом 1984. године, у неколико рација, пронађена је велика количина наоружања. По том основу, Ахмед Јасин је осуђен на 13 година затвора, али је, у једној од многобројних размена заробљеника, већ после годину дана пуштен на слободу.⁹⁴⁷

У децембру 1987. године је почела Прва интифада и нова прекретница у животу Ахмеда Јасина. По избијању нереда на окупираним територијама, Јасер Арафат је организовао тзв. Национално руководство устанка и централну улогу доделио себи. Јасин је недељу дана касније, заједно са Абдел Азиз Рантисијем, Салахом Шехадеом, Исом ал-Нашаром, Абдул Фатах Дукхамом, Ибрахимом ал Јазуријем, Мухамедом Шамом, основао Исламистички покрет отпора познатији као Хамас.⁹⁴⁸ Хамас је у наредним годинама организовао нападе на израелске војнике и цивиле, али није успевао да оствари доминацију над осталим терористичким организацијама. Ахмед Јасин је 1990. године поново судски процесуиран по чак 15 тачака оптужбе и осуђен на казну доживотног затвора. Најтежи злочини су се односили на отмице, убиства и касапљење израелских војника. У студији случаја о Кхаледу Машалу смо обрадили Мосадов покушај његовог убиства у Аману. Као последица преговора између Јордана, Хамаса и Израела, Ахмед Јасин је пуштен на слободу 1997. године.⁹⁴⁹

Током Друге интифаде, Хамас избија у први план са систематским организовањем самоубилачких бомбашких напада. Развој доктрине коришћења овог облика политичког насиља се, као апсолутном духовном и верском ауторитету Хамаса, приписује директно Јасину. Јасин је извршио раздвајање и образлагање разлике између религијски забрањеног

⁹⁴⁶ Dragan Simeunović, *Terorizam*, (Beograd: Pravni fakultet, 2009), 202, 203; Jennifer Jefferis, *Hamas: Terrorism, Governance, and Its Future in Middle East Politics*, op. cit., 33 - 36; Ronen Bergman, *Rise and Kill First: The Secret History of Israel's Targeted Assassinations*, op. cit., 377; Dror Moreh, *The Gatekeepers: Inside Israel's Internal Security Agency*, op. cit., 232; Samuel M. Katz, *Hunt for The Engineer: How Israeli Agents Tracked The Hamas Master Bomber*, op. cit., 27; Paul McGeough, *Kill Khalid: Mossad's failed hit ... and the rise of Hamas*, op. cit., 43.

⁹⁴⁷ Jennifer Jefferis, *Hamas: Terrorism, Governance, and Its Future in Middle East Politics*, op. cit., 37; Samuel M. Katz, *Hunt for The Engineer: How Israeli Agents Tracked The Hamas Master Bomber*, op. cit., 29.

⁹⁴⁸ Martin Gilbert, *Israel: A History*, op. cit., 528 - 531; Boaz Ganor and Liram Koblenz-Stenzler, *Israel's Targeted Killing Policy: Moral, Ethical & Operational Dilemma*, op. cit., 140 - 141; Jennifer Jefferis, *Hamas: Terrorism, Governance, and Its Future in Middle East Politics*, op. cit., 38.

⁹⁴⁹ Jennifer Jefferis, *Hamas: Terrorism, Governance, and Its Future in Middle East Politics*, op. cit., 42 - 45; Samuel M. Katz, *Hunt for The Engineer: How Israeli Agents Tracked The Hamas Master Bomber*, op. cit., 37 - 39.

самоубиства и дозвољеног саможртвовања, као и уздизање култа мученика шехида.⁹⁵⁰ Њему се приписује и прва употреба женских бомбаша самоубица. Као да бомбаш самоубица није довољно перфидна појава коју је готово немогуће зауставити, увођење жена је сматрано значајном радикализацијом интифаде. Посебно ако се у обзир узме статус жена и њихове части на Блиском истоку. Притом је прва жена самоубица, приликом детонирања експлозивне направе, са собом имала и двоје своје мале деце.⁹⁵¹

Држава Израел је у циљу заустављања терористичких напада за време интифаде, посебно напада бомбаша самоубица, спроводила низ противтерористичких мера. Једна од мера се односила на организовање и извођење институционалних политичких убиства означених као „таргетирана убиства“. Таргетирана убиства се нису дешавала у вакууму, већ у хаосу политичког насиља Друге интифаде. Како је политичко насиље палестинских Арапа, у виду самоубилачких напада прогресирало, тако је прогресирала и спремност политичког и војног руководства државе Израел да занемари поделу на политичко и војно крило Хамаса и почне да их таргетира све редом.

На крају је постављено питање шта радити са Шеиком Ахмедом Јасином, односно да ли он као оснивач, верски и политички вођа Хамаса представља легитимну мету. Подсећања ради, Јасер Арафат није сматран легитимном метом, јер је сматрано да га је позиција политичког лидера палестинских Арапа уздигла у ранг председника или премијера. Самим тим његово политичко убиство није долазило у обзир.

Научна литература наводи да су Шин Бет и Сајарет Маткал разматрали план његове отмице и затварања. На првом месту, извођење таквог плана без жртава међу израелским војницима, очигледно није било могуће. Као друго, чак и да план успе и Јасин заврши у израелском затвору, сматрано је да то не би зауставило самоубилачке нападе. Претходних пута када је био затворан, Хамас је отимао и убијао израелске војнике, захтевајући његово пуштање. Због значаја личности коју је требало лишити живота кроз механизам таргетираног убиства, сама институционална процедура је додатно усложњена. По први пут је одлуку о убиству разматрао Савет за националну безбедност Израела, који је требало да формулише своју препоруку за Кабинет државне безбедности, који је донео финалну одлуку да Ахмед Јасин буде убијен.⁹⁵²

Ронен Бергман се позива на интервјуе са делом државника, који су током јануара 2004. године били део свеобухватне расправе и разматрања свих релевантних чињеница, опција и ризика Јасиновог убиства. Директор Шин Бета Ави Дихтер, подржавао је убиство, али је сматрао да може да покрене све терористичке чиниоце унутар и изван Израела, да организују нападе одмазде. Исто је мислио и Амос Гилад, генерал-мајор Војног обавештајног директората АМАН. Начелник Генералштаба, Моше Јаалон, је сматрао нелогичним да Израел таргетира све око Јасина, а да њега као главног и директног инспиратора заобилази. По њему, Јасин није сматран верским лидером ван Газе, па због тога неће доћи до већих одмазда, супротно процени Дихтера и Гилада. Министар одбране Шаул Мофаз је сматрао да је потребно да Јасин буде убијен. По њему, никакве тајне

⁹⁵⁰ Ronen Bergman, *Rise and Kill First: The Secret History of Israel's Targeted Assassinations*, op. cit., 380.

⁹⁵¹ Ronen Bergman, *Rise and Kill First: The Secret History of Israel's Targeted Assassinations*, op. cit., 502.

⁹⁵² Boaz Ganor and Liram Koblenz-Stenzler, *Israel's Targeted Killing Policy: Moral, Ethical & Operational Dilemma*, op. cit., 133; Ronen Bergman, *Rise and Kill First: The Secret History of Israel's Targeted Assassinations*, op. cit., 501.

конспиративне методе нису долазиле у обзир, већ Јасина треба убити на веома звучан начин, тако да уште не буде сумње да је држава Израел одговорна. Директор Савета за националну безбедност генерал-мајор Гиора Еиланд, поставио је питање политичког имиџа убиства 68-годишњег, полуслепог параплегичара у инвалидским колицима. Заповедник правне службе за међународно право Израелских одбрамбених снага, пуковник Данијел Рајзнер и Војни правобранилац Израелских одбрамбених снага, генерал-мајор Менахем Финкелштајн, су инсистирали да се политичко убиство Јасина не одобри из разлога освете за претходно организоване терористичке нападе, већ да се сачека да се прибаве докази да учествује у планирању и организовању новог напада. Са прибављањем аудио записа у којем усмерава врбовање жена за бомбашке самоубилачке нападе, сматрано је да таргетирано убиство Јасина у законским оквирима. Кабинету је дата препорука да буде извршено. Кабинет државне безбедности се сагласио са препоруком, остављајући Шин Бету и војсци оперативну слободу када и како да убије Јасина.⁹⁵³

Одлучено је да Ахмед Јасин буде убијен Хелфајер пројектилом са хеликоптера Апач. Праћењем његовог кретања је утврђено да ће најмање цивила страдати, ако напад уследи приликом његовог кретања између куће и џамије у вечерњим часовима. Јасин је 21. марта 2004. године одвежен на вечерњу молитву са два комбија. Израелски план је предвиђао да возила буду уништена у повратку. Међутим, Јасинов син који је био испред џамије је чуо хеликоптере и беспилотне летелице које су кружиле изнад. Пошто је претходних дана израелски премијер Нетанјаху, у јавности сугерисао да је Јасин постао легална и легитимна мета, Јасинов син је био на опрезу. Исправно је претпостављено да Израелци неће напасти џамију пуну људи и да је Јасин ту безбедан. Јасин, његов син и обезбеђење су преспавали у џамији, чекајући да опасност прође. Израелци су такође чекали. У зору 22. марта, одлучено је да се направи диверзија, тако што ће мноштво људи истовремено истрчати из џамије. Обезбеђење је искористило пометњу и трчаћим кораком гурало Јасинова колица ка безбедности његовог дома. Међутим, оператери беспилотних летелица су спазили инвалидска колица и дата је команда да се нападне. Апач хеликоптери су испалили три Хелфајер пројектила, који су разнели Шеика Ахмеда Јасина и седморо његових телохранитеља, док су два његова сина били тешко повређени.⁹⁵⁴

Израелска научна литература наводи да институционално политичко убиство Шеика Јасина, представља врхунац кампање државе Израел у којој је, као реталијација за самоубилачке бомбашке нападе, десеткован политички врх Хамаса. Кампања је носила назив „Брање саса (анемона)“.⁹⁵⁵ Прво су 31. јула 2001. године, у нападу пројектилима израелских Апач хеликоптера на стамбену зграду у којој се налазио Медија центар политичког бироа Хамаса у Наблусу, убијени Џамал Абдел Рахман Мансур и Џамал Салим. Хеликоптери су испалили два пројектила кроз прозор и потпуно разнели просторије Медија центра. Поред Мансура и Салима, погинуло је још 8 цивила. Мансур је био портпарол политичког крила Хамаса на Западној обали. Њихово таргетирано убиство се сматра

⁹⁵³ Boaz Ganor and Liram Koblenz-Stenzler, *Israel's Targeted Killing Policy: Moral, Ethical & Operational Dilemma*, op. cit., 134; Ronen Bergman, *Rise and Kill First: The Secret History of Israel's Targeted Assassinations*, op. cit., 501 - 503.

⁹⁵⁴ Ronen Bergman, *Rise and Kill First: The Secret History of Israel's Targeted Assassinations*, op. cit., 503 - 505; Boaz Ganor and Liram Koblenz-Stenzler, *Israel's Targeted Killing Policy: Moral, Ethical & Operational Dilemma*, op. cit., 141.

⁹⁵⁵ Цвеће анемона је веома распрострањено у Израелу и симболизује високу отпорност. Симболика брања анемона је у брању најотпорнијих цветова у пољу.

својеврсном прекретницом, јер је означило почетак таргетирања политичких лидера Хамаса.⁹⁵⁶

Потом је 22. јула 2002. године убијен Салах Мустафа Мухамад Шехаде, што је описано у претходној студији случаја.

Потом је у нападу Апач хеликоптерима 8. марта 2003. године убијен др Ибрахим ал-Макадме. Три хеликоптера су, на његов аутомобил у центру Газе, испалили пет пројектила који су га разнели на комаде. Макадме је био један од оснивача Хамаса и лидер политичког крила организације.⁹⁵⁷

Потом је у нападу 21. августа 2003. године, хеликоптерима Апач убијен Исмаил Абу Шанаб. Хеликоптери су испалили четири пројектила на његов аутомобил у Гази. Шанаб је био један од оснивача Хамаса и важио је за човека број два у политичком крилу организације, иза Ахмеда Јасина. Шанаб је сматран умереном струјом унутар Хамаса и био је део делегације која је почетком јуна 2003. године предложила примирје са Израелом, под условом прекида таргетираних убиства. Подржавао је поправљање односа са ПЛО, уколико они успеју да договоре са Шароном прекид непријатељстава и таргетираних убиства. Хамас је 29. јуна 2003. године унилатерално прогласио тронедељни прекид непријатељстава. Институционално политичко убиство Шанаба је био одговор државе Израел на примирје.⁹⁵⁸

Описали смо како је 21. марта 2004. године убијен Шеик Ахмед Јасин. Њега је, на месту политичког вође Хамаса у Појасу Газе, наследио Абдел Азиз Рантиси. Рантиси је као један од оснивача Хамаса, требао да стабилизује организацију после смрти Јасина. После институционалног политичког убиства Абу Шанаба, постао је човек број 2 у Хамасу. Абдел Азиз Рантиси је убијен три недеље после убиства Јасина. У нападу хеликоптера Апач, 17. априла 2004. године, са њим су погинули телохранитељ и његов син.⁹⁵⁹

Политичке поруке државе Израел послате за време Друге интифаде 2003. и 2004. године су биле јасне. Израел не признаје поделу на умерену и екстремну струју унутар Хамаса. Израел не признаје поделу на војно и политичко крило унутар Хамаса. Цела организациона структура Хамаса представља легитимну политичку мету. Израелски војни и политички естаблишмент сматра да су управо ова институционална политичка убиства довела до окончања активности Хамаса и тиме до окончања Друге интифаде.

⁹⁵⁶ Ami Ayalon, *Friendly Fire: How Israel Became its Own Worst Enemy and the Hope for Its Future* (Lebanon: Steerforth Press, 2020), 190; Ronen Bergman, *Rise and Kill First: The Secret History of Israel's Targeted Assassinations*, op. cit., 463; Tareq Baconi, *Hamas contained: the rise and pacification of Palestinian resistance*, op. cit., 46.

⁹⁵⁷ Ronen Bergman, *Rise and Kill First: The Secret History of Israel's Targeted Assassinations*, op. cit., 493.

⁹⁵⁸ Ronen Bergman, *Rise and Kill First: The Secret History of Israel's Targeted Assassinations*, op. cit., 495; Tareq Baconi, *Hamas contained: the rise and pacification of Palestinian resistance*, op. cit., 58.

⁹⁵⁹ Ronen Bergman, *Rise and Kill First: The Secret History of Israel's Targeted Assassinations*, op. cit., 506; Jennifer Jefferis, *Hamas: Terrorism, Governance, and Its Future in Middle East Politics*, op. cit., 54 - 56.

8. СИРИЈСКИ НУКЛЕАРНИ ПРОГРАМ

8.1. Уводна разматрања

Поглавље о сиријском нуклеарном програму, представља треће поглавље у оквиру којег истражујемо употребу институционалних политичких убистава од стране државе Израел, са циљем спречавања одређене арапске државе да развије оружје за масовно уништење. Предмет нашег научног истраживања су израелска институционална политичка убиства што нас упућује да, из укупне суме политичког насиља употребљеног у сврху заустављања сиријског нуклеарног програма, апстрахујемо овај појавни облик политичког насиља и фокусирамо се на испитивање њихових својстава.

Приликом спровођења истраживања у оквиру овог поглавља, наишли смо на значајна методолошка ограничења у смислу доступности верификованих научних извора, посебно примарних научних извора. Као и у случају ирачког нуклеаног програма, разлози ових ограничења се односе на политичке и друштвене околности у којима се Сирија налази претходних 25 година. Сиријски нуклеарни програм је био најстроже чувана државна тајна у крајње тоталитарној држави. Програм је спровођен кроз парадржавни војно-бирокарски систем, па званична документација није вођена или је вођена штуро искључиво за потребе информисања председника ал-Асада и веома уског круга људи. Сада, када је дошло до рушења поретка Башара ал-Асада, државне тајне о нуклеарном програму можда постану доступне међународној научној заједници.

Могућности западних обавештајних служби у Сирији су годинама биле доста ограничене, тако да ни из тих извора немамо доступних података. Са друге стране, израелски обавештајни апарат, који је спроводио политичко насиље усмерено против сиријског нуклеарног програма, није направио грешке које би резултирале истрагама и судским процесима које би могли да искористимо као извор верификованог научног сазнања. Када говоримо о сведочењима учесника, као изворима научног сазнања, такође смо наишли на озбиљна ограничења. Сиријски нуклеарни програм је био специфичан по томе што су ангажовани нуклеарни физичари и други стручњаци, махом били пореклом из Сирије или Северне Кореје. За разлику од Ирака, не постоје учесници програма пребези, самим тим не постоје њихове аутобиографије, јавна сведочења, и сл. Када узмемо у обзир све горе наведено, долазимо до тога да располажемо са изузетно ограниченим научним изворима на енглеском језику.

8.2. Кредибилност сиријског нуклеарног програма и одговор државе Израел

Директор сиријске Комисије за нуклеарну енергију, Ибрахим Отман, службено је боравио у Бечу почетком 2007. године. Сврха пута је било учешће на међународној конференцији. Наводно је Мосад том приликом, организовао упад у његову хотелску собу и у његовом лаптопу (или торби) пронашао велики број слика и обимну службену документацију.⁹⁶⁰ Средином априла 2007. године, тадашњи директор Мосада Меир Даган,

⁹⁶⁰ Yaakov Katz, *Shadow Strike: Inside Israel's Secret Mission to Eliminate Syrian Nuclear Power* (New York: St. Martin's Press, 2019), 35; Ronen Bergman, *Rise and Kill First: The Secret History of Israel's Targeted Assassinations*,

лично је однео у Вашингтон десетине слика и друге фотодокументације, која је недвосмислено доказивала да Сирија тајно гради нуклеарни реактор. Фотографије и други доказни материјал је показан председнику и потпредседнику САД, као и највишем руководству обавештајне агенције ЦИА. Бивши директор ЦИА Мајкл Хејден, потврђује ове наводе у својим мемоарима.⁹⁶¹

Докази које је прибавио израелски Мосад, јасно су указивали да се ради о реактору хлађеним гасом, који може да буде коришћен за производњу плутонијума. Реактор је представљао готово идентичну реплику севернокорејског реактора у Јонгбјону. А на једној од фотографија коју је Мосад дао ЦИА, могао се видети директор сиријске Комисије за нуклеарну енергију, Ибрахим Отман, загрљен са директором севернокорејског нуклеарног реактора Чоном Чибуом.⁹⁶²

Грађевина у којој је кришом био смештен реактор, налазила се дубоко у пустињи у области Деир ез-Зор, на обали реке Еуфрат. Грађевина је имала облик коцке, а на сателитским снимцима је веома подсећала на једно од многобројних стражарских тврђава из времена Отоманске империје. Спољни зидови грађевине су у ствари били непотребни, односно лажни и њихов једини циљ је био сакривање стварних контура облика нуклеарног постројења из Јонгбјона. Тако је постројење, са више различитих делова комплекса, различитих висина и ширина, било грађевински маскирано у огромну коцку. По речима поменутог директора ЦИА Мајкла Хејдена, објекат је из ваздуха личио на складиште Волмарт продавнице.⁹⁶³

Сиријци су били одлучили да се крију на отвореном. Сателитски снимци нису показивали да се у близини реактора налази значајно војно обезбеђење објекта. Није било ПВО система, нити других видова заштите од напада из ваздуха. После уништења ирачког нуклеарног реактора из ваздуха од стране Израела, постојање нуклеарног реактора без ПВО заштите, у држави са којом се Израел граничи, граничило би се са лудилом. Није било војних возила, било транспортних било оклопних. Средином 2007. године, није било ни далековода који би постројење снабдевали струјом. Постројење је изгледало као бескорисна коцка у сред пустиње. Са друге стране, све ово је било врло интелигентно. Постројење је, посматрано са земље, било готово невидљиво пошто се налазило између пустињских котлина које су га надвишавале. Пошто више десетина километара око њега није постојало буквално ништа осим пустиње, могућност да неко случајно налети на њега је била равна нули. Из истог разлога, равна нули је била и вероватноћа да се неко ту нашао случајно, већ би одмах било јасно да се ради о страним агентима.⁹⁶⁴

op. cit., 534; Бар - Зохар и Мишал погрешно наводе да се крађа података десила у Лондону 2007. године. Majkl Bar-Zohar i Nisim Mišal, *Mosad: najveće misije izraelske tajne službe*, op. cit., 331.

⁹⁶¹ Yaakov Katz, *Shadow Strike: Inside Israel's Secret Mission to Eliminate Syrian Nuclear Power*, op. cit., 19; Michael V. Hayden, *Playing to the edge: American intelligence in the age of terror*, Penguin Press, New York, 2016, 234.

⁹⁶² Yaakov Katz, *Shadow Strike: Inside Israel's Secret Mission to Eliminate Syrian Nuclear Power*, op. cit., 19.

⁹⁶³ Yaakov Katz, *Shadow Strike: Inside Israel's Secret Mission to Eliminate Syrian Nuclear Power*, op. cit., 20; Michael V. Hayden, *Playing to the edge: American intelligence in the age of terror*, op. cit., 234 - 236.

⁹⁶⁴ Yaakov Katz, *Shadow Strike: Inside Israel's Secret Mission to Eliminate Syrian Nuclear Power*, op. cit., 21; Michael V. Hayden, *Playing to the edge: American intelligence in the age of terror*, op. cit., 236; Majkl Bar-Zohar i Nisim Mišal, *Mosad: najveće misije izraelske tajne službe*, op. cit., 333.

Са друге стране, објекат грађен у сред пустиње, морао је да има неку сврху. Израелски Војни обавештајни директорат АМАН, први је уочио објекат преко сателита. Аналитичарима је објекат, односно простор око њега личио на ђубриште. Око њега су били разбацани шатори, за које ће се касније испоставити да су служили за становање корејских радника који су радили на изградњи реактора.⁹⁶⁵

Један од разлога због којег је Израел поделио податке са САД и ЦИА, био је тај што Израел о Северној Кореји, односно њиховој нуклеарној технологији, није знао готово ништа, нити је имао приступ том делу света. Израел и Северна Кореја немају успостављене дипломатске односе, још од времена корејског рата. Изванредан обавештајни пробој је био направљен, али је била потребна помоћ САД да би се заокружила обавештајна процена о реактору.⁹⁶⁶

У међувремену, сателитски снимци направљени током јуна 2007. године, показали су да се одмакло са извођењем грађевинских радова на два канала, за која се претпостављало да ће бити коришћени као систем за хлађење реактора. Првим каналом би хладна вода из реке Еуфрат била довођена у реактор, а другим би се врела вода из реактора враћала назад у реку. Канали за хлађење су очигледно требали да замене огромне бетонске торњеве за хлађење реактора са препознатљивом силуетом, преко којих се пара испушта у атмосферу, а који се налазе на великој већини модерних нуклеарних постројења. Овакво техничко решење је додатно служило сврси одржавања највеће тајновитости у којој је постројење било грађено.⁹⁶⁷

Премијер Израела Олмерт, директно је тражио од САД да реактор буде уништен. У САД су схватили озбиљност ситуације и притисак који је на њих ставио Израел. Аналитичари у ЦИА су се слагали са колегама из Мосада да је претња кредибилна, али су морале бити уважене и политичке околности у којима су се налазиле САД. На првом месту, размишљало се како би Сирија могла да се освети због напада на реактор. У том тренутку Сирија је већ служила као коридор за стране плаћенике који су ратовали у Ираку против америчких трупа. На другом месту, ту је било питање последица по политичке односе са Северном Корејом и вишегодишње дипломатске напоре да се Ким Џонг Ун наговори да угаси свој нуклеарни реактор. На крају, али можда и најзначајније, било је питање кредибилности САД у међународним односима. САД су свега четири године раније кренуле у освајачки рат против друге арапске државе на Блиском истоку, све због навода да та држава развија нуклеарно оружје. Лажне и нетачне доказе за такве наводе је дала управо ЦИА. Показало се да ти наводи немају никакве везе са реалношћу и истином. Пре било какве војне или политичке акције против Сирије, председник САД је хтео да сви буду 110% сигурни да се заиста ради нуклеарном реактору.⁹⁶⁸

⁹⁶⁵ Yaakov Katz, *Shadow Strike: Inside Israel's Secret Mission to Eliminate Syrian Nuclear Power*, op. cit., 29 - 31.

⁹⁶⁶ Michael Brecher, *Israel, The Korean War and China: Images, Decisions and Consequences* (Jerusalem: The Jerusalem Academic Press, 1974), 34 - 64; Yaakov Katz, *Shadow Strike: Inside Israel's Secret Mission to Eliminate Syrian Nuclear Power*, op. cit., 28.

⁹⁶⁷ Yaakov Katz, *Shadow Strike: Inside Israel's Secret Mission to Eliminate Syrian Nuclear Power*, op. cit., 36, 50.

⁹⁶⁸ Warren Bass, *A Surprise Out of Zion? Case Studies in Israel's Decisions on Whether to Alert the United States to Preemptive and Preventive Strikes, from Suez to the Syrian Nuclear Reactor* (Santa Monica: RAND Corporation, 2015), 46 - 55; Yaakov Katz, *Shadow Strike: Inside Israel's Secret Mission to Eliminate Syrian Nuclear Power*, op. cit., 38 - 41, 46 - 49; Michael V. Hayden, *Playing to the edge: American intelligence in the age of terror*, op. cit., 235.

Иако свесни да се не ради о непотпуним обавештајним подацима, него о неспремности САД да учествују у нападу на Сирију, израелске обавештајне службе су организовале прикупљање додатних доказа. Војни обавештајни директорат АМАН је у августу 2007. године организовао тајни упад припадника специјалних снага, са задатком узимања узорака земљишта у близини реактора и провером њихове радиоактивности.⁹⁶⁹

По мишљењу политичког и војног врха Израела, није имало шта више да се чека. Ово није била прва ситуација са оружјем за масовно уништење коју је Израел морао да реши, а Бегова доктрина је јасно указивала на начин на који ће бити решена. Физичко уништење сиријског реактора, а са њим и нуклеарног програма, је из угла Израела посматрано у односу на ирански нуклеарни програм. Уништење сиријског нуклеарног програма је искоришћено као прилика да се Ирану пошаље политичка порука да нуклеарни програми на Блиском истоку, усмерени против Израела, неће бити толерисани. Реактор је потпуно уништен у нападу израелског војног ваздухопловства, 6. септембра 2007. године.⁹⁷⁰

8.3. Институционално политичко убиство генерала Мухамада Сулеимана

Готово годину дана након уништења сиријског нуклеарног реактора, Израел ће сиријски нуклеарни програм докрајчити убиством човека, без чије организационе виртуозности програм не би ни био могућ.

У доступној научној литератури на енглеском језику, генерал Мухамад Сулеиман представља крајње тајанствену личност о којој се врло мало зна, посебно када се узму у обзир сви важни послови који му се приписују да их је обављао. На пример, нисмо успели да пронађемо његову фотографију из кредибилног научног извора. Исто тако, нисмо успели да пронађемо ниједну фотографију са његове сахране. Ни у једном коришћеном научном извору на енглеском језику који смо користили, нисмо успели да пронађемо његове основне личне податке као што су: датум рођења, каријерни пут у сиријској армији, односи са владајућом породицом и слично. Чак ни након његове смрти, односно откривања свету о колико важној особи се радило, није дошло до већег интересовања западне медијске, научне или истраживачке јавности о њему. Из тог разлога, о генералу Сулеиману данас постоји свега неколико новинских чланака, као и неколико спомињања у научним радовима до којих смо успели да дођемо. Верујемо да је ситуација значајно боља са научним изворима на арапском језику.

Доступна литература наводи да је генерал Мухамад Сулеиман рођен 1959. године. Сулеиман се наводно прво спријатељио са Башаровим старијим братом Басилом, пошто су заједно студирали на инжењерском факултету у Дамаску. Када је Басел погинуо у саобраћајном удесу, пријатељство је под утицајем Хафеза Асада некако пренето на Башара ал-Асада. Важио је за једног од Башарових најближих сарадника и пријатеља. Његова и Асадова канцеларија су се наводно налазиле на истом спрату у председничкој палати.⁹⁷¹

⁹⁶⁹ Yaakov Katz, *Shadow Strike: Inside Israel's Secret Mission to Eliminate Syrian Nuclear Power*, op. cit., 117 - 120.

⁹⁷⁰ Yaakov Katz, *Shadow Strike: Inside Israel's Secret Mission to Eliminate Syrian Nuclear Power*, op. cit., 125 - 137; Majkl Bar-Zohar i Nisim Mišal, *Mosad: najveće misije izraelske tajne službe*, op. cit., 338.

⁹⁷¹ Yaakov Katz, *Shadow Strike: Inside Israel's Secret Mission to Eliminate Syrian Nuclear Power*, op. cit., 186.

Генерал је колоквијално речено био сенка, исто као и армија људи којима је наводно командовао. Израелски научни извори му приписују да је по наређењу сиријског председника Башара ал-Асада, изградио паралелни обавештајни и војно-бирокарски систем за управљање најповерљивијим и најосетљивијим пословима, мимо државних институција као што су сиријско министарство одбране и друге безбедносне структуре. Западни и израелски научни извори га из тог разлога означавају као заповедника „војске у сенци“ (*Shadow army*).⁹⁷²

Преко овог парадржавног система, генерал Сулеиман је обављао најосетљивије унутрашње послове везане за стабилност владајућег поретка и странке. Такође је заступао председника Башара ал-Асада и обављао оперативне послове у оквиру савеза Иранске Револуционарне гарде, Хезболаха и Сирије, који израелски извори означавају као „Радикални фронт“. Ти послови су се у највећој мери односили на допремање сиријског наоружања Хезболаху у Либану. У оперативном врху овог савезништва се налазио генерал Касем Солејмани испред Ирана, Имад Мугнија испред Хезболаха и генерал Сулеиман испред Сирије, што указује на степен поверења који је уживао код председника Асада.⁹⁷³

Још један специјалан задатак који му је сиријски председник поверио, био је развој сиријског нуклеарног програма. Мухамад Сулеиман је био његов главни покретач и организатор из угла управљања ресурсима на изградњи реактора, из угла сарадње са Северном Корејом и из угла предузимања свих мера предострожности како би цео програм остао тајна за Израел. Ако се узме у обзир, да је изградњу реактора успео да више од пет година крије практично испред носа моћним израелским обавештајним службама и готово га оспособио за рад, онда је јасно да је у питању био веома способан човек. Страхујући да је државни и војни естаблишмент пун сарадника израелских служби, генерал Сулеиман се поново ослонио на свој паралелни систем управљања и „војску у сенци“. Литература сугерише да је војни врх државе држан у незнању по питању програма и да је генерал Сулеиман рапортирао једино сиријском председнику лично. Ронен Бергман наводи да су и Башар ал-Асад и Мухамад Сулеиман сматрали да израелске обавештајне службе могу да пресретну буквално сваки вид електронске комуникације на Блиском истоку. Сулеиман, који је био инжењер по професији, је из тог разлога сву комуникацију у оквиру нуклеарног програма вратио у средњи век. Сва службена комуникација је обављана преко наредби писаних на папиру, а достављана у ковертама заливеним са воштаним печатима. Запечаћене коверте су потом преношене путем проверених курира на моторима, а након отварања и читања су биле уништаване.⁹⁷⁴

Убиством Имада Мугније у сред Дамаска и уништењем Ал-Кибар нуклеарног реактора, Мухамад Сулеиман је претрпео два пораза и лична понижења од стране државе

⁹⁷² Ronen Bergman, *Rise and Kill First: The Secret History of Israel's Targeted Assassinations*, op. cit., 519; Yaakov Katz, *Shadow Strike: Inside Israel's Secret Mission to Eliminate Syrian Nuclear Power*, op. cit., 186; Majkl Bar-Zohar i Nisim Mišal, *Mosad: najveće misije izraelske tajne službe*, op. cit., 340.

⁹⁷³ Amir Kulick - The Assassination of General Mohammed Suleiman: Looking for the Motive, INSS Insight No. 67, August 14, 2008; <https://www.inss.org.il/publication/the-assassination-of-general-mohammed-suleiman-looking-for-the-motive/> приступљено; Ronen Bergman, *Rise and Kill First: The Secret History of Israel's Targeted Assassinations*, op. cit., 519; Yaakov Katz, *Shadow Strike: Inside Israel's Secret Mission to Eliminate Syrian Nuclear Power*, op. cit., 186.

⁹⁷⁴ Ronen Bergman, *Rise and Kill First: The Secret History of Israel's Targeted Assassinations*, op. cit., 535 - 536; Majkl Bar-Zohar i Nisim Mišal, *Mosad: najveće misije izraelske tajne službe*, op. cit., 333, 341.

Израел. Ово га је наводно толико разјарило, да је саветовао Башару ал-Асаду да нападне Израел својим арсеналом пројектила, укључујући и оне са хемијском бојевом главом. До напада наравно није дошло. Након уништења реактора од стране Израела, Сулеиман је наводно био задужен и за тајну разградњу постројења у склопу уклањања доказа.⁹⁷⁵

Све претходно наведено је имало за циљ да укаже на потенцијалне мотиве израелског војног и државног врха, приликом доношења одлуке да се изврши институционално политичко убиство Мухамада Сулеимана. Пошто се радило о војном званичнику међународно признате државе, са којом Израел није био у стању рата, убиство је морало да буде изведено тако да осим мотива ништа друго не указује на то да га је извршила држава Израел. С обзиром на то да је генерал Сулеиман био други најмоћнији човек у Сирији, очигледно је да се радило о веома „тврдој мети“ која је имала највиши степен државног обезбеђења. Мере обезбеђења су сигурно биле додатно појачане после погибије Имада Мугније у Дамаску. Такође се морају узети у обзир озбиљни наводи да је изузетно сложено убиство Мугније, Мосад извео у сарадњи са Централном обавештајном агенцијом. Мугнија је био светски познат терориста, одговоран за смрт стотина америчких држављана, док је Мухамад Сулеиман био највиши војни званичник једне државе. Отворено учешће ЦИА у његовом потенцијалном политичком убиству, није долазило у обзир. Због свега наведеног, замка за генерала је морала бити постављена негде друго.

Град лука Тартус се налази на обали Медитерана. Совјетски савез је за време Хладног рата у Тартусу изградио стратешки важну поморску базу, коју и данас користи Руска Федерација. Тартус истовремено поседује и ексклузивно летовалиште Римал Захабија, у које имућни људи са Блиског истока долазе у својим милионски вредним јахтама. У овом одмаралишту на самој обали мора, налазила се и вила генерала Мухамада Сулеимана. Генерал је планирао да са супругом проведе продужени викенд у вили и да притом угости неколико високих државних званика. Вечера је била организована на тераси, односно веранди, са погледом на море и обалу. Јело, пиће и забава на вечери су изненада прекинути, када је Сулеиман из два правца погођен са више хитаца у главу и врат. Генерал је био мртав на лицу места. Убиство се десило 1. августа 2008. године.⁹⁷⁶

Јако обезбеђење које је чувало генерала Мухамеда Сулеимана и његове госте, било је распоређено испред и око куће. Међутим, веранда на којој је организована вечера је била потпуно отворена према мору и самим тим незаштићена. По једној верзији догађаја, припадници израелске специјалне поморске јединице Флотила 13 су изронили из мора, прикрали се кући и отворили ватру са релативно мале удаљености. Потом су се моментално вратили у море и нестали.⁹⁷⁷ По другој верзији догађаја, припадници Флотиле 13 су гуменим чамцем пришли обали, отворили ватру и убили Сулеимана. Генерал је наводно био чак шест пута погођен. Потом су се чамцем вратили на израелски војни брод, који их је чекао на отвореном мору.⁹⁷⁸ Трећа верзија говори о јахти која је припадала израелском богаташу, са

⁹⁷⁵ Ronen Bergman, *Rise and Kill First: The Secret History of Israel's Targeted Assassinations*, op. cit., 548.

⁹⁷⁶ Majkl Bar-Zohar i Nisim Mišal, *Mosad: najveće misije izraelske tajne službe*, op. cit., 340; Ronen Bergman, *Rise and Kill First: The Secret History of Israel's Targeted Assassinations*, op. cit., 550; Yaakov Katz, *Shadow Strike: Inside Israel's Secret Mission to Eliminate Syrian Nuclear Power*, op. cit., 187.

⁹⁷⁷ Yaakov Katz, *Shadow Strike: Inside Israel's Secret Mission to Eliminate Syrian Nuclear Power*, op. cit., 187.

⁹⁷⁸ Ronen Bergman, *Rise and Kill First: The Secret History of Israel's Targeted Assassinations*, op. cit., 550.

које је прецизном снајперском ватром убијен генерал Сулеиман. Јахта је наводно виђена како убрзано напушта обалу Римал Захабије непосредно након убиства.⁹⁷⁹

Након убиства се поставило питање извршиоца. Као и увек, у недостатку конкретних материјалних доказа кренуло се од тражења мотива и оперативне способности. Истакнути израелски Институт за националне безбедносне студије је у својој анализи, непосредно након убиства, шпекулисао да је највероватнији мотив за убиство генерала Мухамада Сулеимана унутрашња политичка борба у Сирији. Сулеиманова смрт је могла да буде последица Асадовог незадовољства генералом, а сиријски председник јесте био познат по ликвидирању непослушних. С обзиром на највише државне тајне са којима је био упознат, шпекулисало се и да је његова смрт спречавање његовог бекства у САД или неку од држава Европске уније. Његова смрт је, са друге стране, могла да се посматра и као удар државне војне струје на парламентарни војни систем у Сирији и неограничену Асатову власт.⁹⁸⁰

Овај случај политичког убиства би вероватно остао још једна нерешена мистерија, да се 2013. године није десила афера са Ериком Сноуденом и цурењем поверљивих обавештајних података НСА⁹⁸¹ и ЦИА. У једном од докумената НСА се наводи да су убиство генерала Мухамада Сулеимана извршиле израелске специјалне снаге, што га чини израелским институционалним политичким убиством. У интерној НСА верзији Википедије, под називом „Интелипедија“, у оквиру подсекције „Лов на људе“ (*Manhunt*) 2008 (година), подсекција „Сирија“ стоји следеће: „1. август 2008. сиријски бригадни генерал Мухамед Сулеиман је убијен у атентату снајпером близу Тартуса. Сулеиман је био умешан у три примарне области: унутрашњи сиријски послови, осетљива војна питања, питања повезана са Либаном кроз која је очигледно био повезан са Хезболахом и са либанском политичком ареном. Различити елементи су желели да виде Сулеимана мртвог, а импликације његовог атентата варирају по различитим теоријама.“⁹⁸² Накнадно унет пасус испод гласи: „Атентат сиријског бригадног генерала Мухамада Сулеимана, од стране израелских поморских командоса близу Тартуса, је први познати случај да Израел таргетира легитимног владиног званичника.“⁹⁸³

На оригиналном документу који је објавио Ерик Сноуден, се види скраћеница „СИ“⁹⁸⁴, што указује да је НСА дошла до наведених обавештајних података путем пресретања израелских електронских линија комуникације. Објављивањем ових докумената су окончане вишегодишње, рекли бисмо намерно усмерене, шпекулације да је Сулеиманово убиство резултат унутрашњих политичких борби у Сирији.⁹⁸⁵

По наводима још једног поверљивог документа владе САД који је објавио Едвард Сноуден, истрага сиријских државних органа о убиству генерала Сулеимана је готово на

⁹⁷⁹ Majkl Bar-Zohar i Nisim Mišal, *Mosad: najveće misije izraelske tajne službe*, op. cit., 342.

⁹⁸⁰ Amir Kulick - The Assassination of General Mohammed Suleiman: Looking for the Motive, INSS Insight No. 67, August 14, 2008, <https://www.inss.org.il/publication/the-assassination-of-general-mohammed-suleiman-looking-for-the-motive/>, приступљено 11.2.2024.

⁹⁸¹ НСА је скраћеница за обавештајну агенцију САД, *National Security Agency*.

⁹⁸² “Israeli Special Forces Assassinated Senior Syrian Official,” The Intercept, приступљено 11.2.2024. године, <https://theintercept.com/2015/07/15/israeli-special-forces-assassinated-senior-syrian-official/>.

⁹⁸³ “Israeli Special Forces Assassinated Senior Syrian Official,” The Intercept, op. cit.

⁹⁸⁴ Скраћено од СИГИНТ, односно на енглеском *Signals intelligence - intelligence gathering by interception of signals*.

⁹⁸⁵ “Israeli Special Forces Assassinated Senior Syrian Official,” The Intercept, op. cit.

почетку променила правац, када је у његовој вили пронађено 80 милиона америчких долара у кешу. Остаје питање да ли је Сулеиман крао део новца са државних послова који су му били поверени, или порекло новца води ка некој страниј обавештајној служби.⁹⁸⁶

Мухамад Сулеиман се спомиње у још једном занимљивом званичном документу владе САД. Ради се о декласификованом телеграму амбасаде САД у Дамаску, упућеном Трезору САД у марту 2007. године. Телеграм представља одговор амбасаде на предлог Трезора да се генералу Сулеиману уведу финансијске санкције, у којем амбасада суштински објашњава да то није сврсисходно, јер је у питању политички небитна особа. Ово је можда пример колико је добро генерал Сулеиман успевао да сакрије свој прави идентитет, или можда пример покушаја амбасаде САД у Дамаску да заштити свог сарадника. То је можда и одговор на питање откуд 80 милиона долара у подруму убијеног генерала.⁹⁸⁷

На основу доступне научне литературе, ово политичко убиство можемо са релативном сигурношћу да одредимо као израелско институционално политичко убиство. Држава Израел до данас није ни прихватила, нити негирала своју одговорност, али прихватамо интерну службену информацију НСА као довољно поуздану.

Различитост у односу на египатски ракетни програм и ирачки нуклеарни програм коју желимо да истакнемо, је да мете институционалног политичког убиства у случају Сирије нису били високи нуклеарни научници као носиоци ускостручног знања, већ врховни организатор нуклеарног програма као носилац политичке моћи и провајдер неопходних ресурса. Уз напомену да је генерал Сулеиман, мимо нуклеарног програма, имао своје прсте умешане у неколико других државних програма, који се сви могу одредити као угрожавање националне безбедности Израела највишег степена. Заступање сиријског председника у односима са Хезболахом и Ираном, односно наоружавање њихових јединица у Либану, су више него довољне да неко постане легитимна мета израелског безбедносног апарата. Насралах је био оценио да је Сулеиманова погибија првенствено освета за Либанско-израелски рат из 2006. године у којем Израел није успео да оствари победу, па тек онда превентива за будуће сукобе.⁹⁸⁸

Друга различитост институционалних политичких убистава коришћених у заустављању сиријског нуклеарног програма у односу на Египат и Ирак, јесте мета убистава. Кроз три поглавља у раду се може посматрати градација политичког значаја таргетираних појединаца. У случају Египта, то су били насумични радници у фабрици ракета. У случају Ирака, то су били нуклеарни физичари и други стручњаци који су учествовали у програму. У случају Сирије, то је највиши војни и државни званичник. У више наврата смо показивали да државно руководство Израела, приликом разматрања осетљивих институционалних политичких убистава, води много рачуна о тренутним околностима и могућим политичким импликацијама по билатералне, регионалне и шире међународне односе. Исто тако смо приметили да када се ради о институционалном политичком убиству појединаца повезаних

⁹⁸⁶ "Israeli Special Forces Assassinated Senior Syrian Official," The Intercept, op. cit.

⁹⁸⁷ "Classified By: Charge d'Affaires Maura Connelly for reasons 1.4(b,d)," WikiLeaks, приступљено 11.2.2024. године, https://www.wikileaks.org/plusd/cables/09DAMASCUS274_a.html; Yaakov Katz, *Shadow Strike: Inside Israel's Secret Mission to Eliminate Syrian Nuclear Power*, op. cit., p. 188; "US embassy cables: US sought financial pressure on top Syrian officials," The Guardian, приступљено 11.2.2024, <https://www.theguardian.com/world/us-embassy-cables-documents/100578>.

⁹⁸⁸ "Israeli Special Forces Assassinated Senior Syrian Official," The Intercept, op. cit.

са ОМУ, већина наведених обзира се ставља по страни и држава Израел се не либи да убије чак и званичника друге државе. Наравно, ово неписано правило се лакше крши када се ради о званичнику државе попут Сирије, него званичнику нпр. неке државе Европске уније.

Држава Израел је убиством генерала Сулеимана, до краја разградила поверење у паравојни обавештајни апарат, који је имао задатак да спроводи најповерљивије и најосетљивије државне послове и штити најважније политичке личности у Сирији. Израел је Сирији, претходне 2007. године, уништио нуклеарни реактор који је био најстрожа државна тајна, а о чијој тајновитости се старао Сулеиман. Након тога је, у сред Дамаска, убијен Имад Мугнија као други човек Хезболаха, којем ЦИА и Мосад нису успевали да приђу 30 година. О његовој безбедности се старао Сулеиман. На крају је сам Сулеиман убијен док је вечерао. Убиство Мухамада Сулеимана је четири дана држано у тајности. Сиријски медији су тек пети дан објавили вест. Председник Сирије Башар ал-Асад није присуствовао сахрани.⁹⁸⁹

⁹⁸⁹ The Institute for National Security Studies, “The Assassination of General Mohammed Suleiman: Looking for the Motive,” <https://www.inss.org.il/publication/the-assassination-of-general-mohammed-suleiman-looking-for-the-motive/>, приступљено 12.2.2024. године.

9. ИНСТИТУЦИОНАЛНА ПОЛИТИЧКА УБИСТВА НАКОН ДРУГЕ ИНТИФАДЕ

9.1. Уводна разматрања

У претходном поглављу смо истражили институционална политичка убиства у пракси државе Израел, извршена за време Прве и Друге интифаде. Истражили смо појам „таргетираних убистава“, прокламованих од стране Израела као нови појавни облик институционалних политичких убистава, као и њихов оперативни и институционални оквир, њихову ефикасност итд. Показали смо да је пракса државе Израел била, да када организује и извршава политичка убиства на територији друге државе, то увек ради на крајње конспиративан начин, односно тако да не оставља доказе који би недвосмислено указивали на њену одговорност. Када су политичка убиства, за време Друге интифаде извођена на територијама палестинских Арапа, онда је коришћен институционални оквир таргетираних убистава.

Опште је место у коришћеној научној литератури, да таргетирана убиства високо позиционираних појединаца у политичким и војним крилима терористичких организација палестинских Арапа нису извођена у политичком вакууму, већ да су била производ актуелне спирале политичког насиља палестинских Арапа за време Прве и Друге интифаде. Ово посебно важи за бомбашке самоубилачке нападе, као најдеструктивнију форму тероризма, у погледу израелских војних и цивилних жртава.

Због тога је, од стране дела међународне научне заједнице, било очекивано да таргетирана убиства постану ствар прошлости након Друге интифаде. Међутим, то се није десило. Из угла државе Израел, сукоб је настављен кроз друге форме политичког насиља, усмереног према држави и њеним грађанима. Терористички напади су настављени, чак и они самоубилачки, мада су конкретно бомбаши самоубице нестали са историјске сцене. Уместо њих су вишеструко интензивирани напади артиљеријом и далекометним ракетама на територију Израела, сачињени од неколико стотина, до неколико хиљада у једном баражу. Као и за време обе интифаде, Израел је наставио да спроводи подједнако офанзивне и дефанзивне противтерористичке мере. Таргетирана убиства су, као инструмент државне политике, остала високо цењена од стране израелских институција и политичара, тако да је са њима настављено у континуитету током читавог посматраног временског периода. Израел је након 2005. године, наставио да врши институционална политичка убиства лидера и истакнутих чланова терористичких организација, укључујући лица која су била одређена за таргетирање за време Друге интифаде. Мада је потребно истаћи да је то рађено спорадично, за разлику од Друге интифаде, где су институционална политичка убиства вршена систематски.

После завршетка Друге интифаде 2005. године, држава Израел је окончала своје цивилно и војно присуство у Појасу Газе, окончавајући тиме деценијама дугу војну окупацију. Израелски премијер Ариел Шарон, унилатерално је повукао целокупну државну

инфраструктуру, како би се у име мира дозволило да палестински Арапи самостално организују свој политички живот.⁹⁹⁰

Међутим, већ наредна година није била мирна за Израел. Као одмазда за напад Хезболаха у којем је неколико војника погинуло и било отето, држава Израел је покренула копнену инвазију на Либан. У научној литератури, ово је познато као Други Либански рат. Показаће се да је Израел олако ушао у овај рат, потцењујући војни потенцијал Хезболаха. Рат је завршен 50 дана касније, примирјем и повлачењем израелских трупа.⁹⁹¹

После политичке победе на изборима 2006. године и отвореног сукоба са Фатахом 2007. године, на власт у Појасу Газе је дошао Хамас. Преузимање политичке контроле је завршено бацањем представника Фатаха са кровова солитера у Гази. Као реакција на Хамасову контролу над Појасом Газе, Израел је, заједно са Египтом, из безбедносних разлога наметнуо поморску, копнену и ваздушну блокаду. Идеја је била да се изазове незадовољство становништва и смена Хамаса. Што се наравно није десило.⁹⁹²

Израелске одбрамбене снаге су крајем децембра 2008. године, започеле војну интервенцију под називом Изливно олово (*Cast lead*), због отмица и убијања њихових војника, као и због учесталих интензивних напада ракетама и пројектилима из Појаса Газе. Прокламовани војни циљ операције је био уништење терористичке инфраструктуре, чиме би будући напади Хамаса били онемогућени.⁹⁹³

Из готово идентичних разлога, дошло је до друге израелске војне интервенције у Појасу Газе 2012. године, са називом „Стуб одбране“ (*Pillar of Defense*), односно до треће војне интервенције 2014. године, под називом „Заштитна ивица“ (*Protective edge*).⁹⁹⁴

Све што смо истражили и описали у претходном поглављу истраживања, а тиче се теоријских сазнања о институционалним политичким убиствима за време Прве и Друге

⁹⁹⁰ Детаљније о унилатералном повлачењу Израела из Појаса Газе, погледати у: Ministry of Foreign Affairs, “Israel’s Disengagement Plan: Selected Documents,” <https://www.gov.il/en/Departments/General/israeli-disengagement-plan-20-jan-2005>, приступљено 17.1.2024. године.

⁹⁹¹ Детаљније о Другом либанском рату погледати у: Abed T. Kanaaneh, *Understanding Hezbollah: The Hegemony of Resistance* (New York: Syracuse University Press, 2021); Dominique Avon and Anaïs-Trissa Khatchadourian, *Hezbollah: a history of the Party of God* (Cambridge: Harvard University Press, 2012); Raphael D. Marcus, *Israel’s long war with Hezbollah: military innovation and adaptation under fire* (Washington: Georgetown University Press, 2018); Augustus Richard Norton, *Hezbollah A Short History* (New Jersey: Princeton University Press, 2018).

⁹⁹² Ami Ayalon, *Friendly Fire: How Israel Became its Own Worst Enemy and the Hope for Its Future*, op. cit., 232, 237; Martin Gilbert, *Israel: A History*, op. cit., 644.

⁹⁹³ Детаљније о операцији „Изливно олово“, погледати у: Israel Defence Force, Operation Cast Lead, <https://www.idf.il/en/mini-sites/wars-and-operations/operation-cast-lead/>, приступљено 15.2.2024. године; International Committee of the Red Cross (ICRC), Israel/Gaza, Operation Cast Lead, <https://casebook.icrc.org/case-study/israelgaza-operation-cast-lead>, приступљено 15.2.2024. године; Jewish virtual library, Israel’s Wars & Operations: Operation Cast Lead, https://www.jewishvirtuallibrary.org/operation-cast-lead#google_vignette приступљено 15.2.2024. године.

⁹⁹⁴ Детаљније о ове две војне интервенције, погледати у: Anat Kurz and Shlomo Brom, ed., *The Lessons of Operation Protective Edge* (Tel Aviv: Institute for National Security Studies, 2014); Israel Defence force, Operation Pillar of Defense, <https://www.idf.il/en/mini-sites/wars-and-operations/operation-pillar-of-defence/operation-pillar-of-defence/>, приступљено 1.3.2024. године; Israel Defence Force, Operation Protective Edge - Factual and Legal Aspects, <https://www.idf.il/en/mini-sites/military-advocate-general-s-corps/operation-protective-edge-factual-and-legal-aspects/>, приступљено 1.3.2024. године.

интифаде, је и даље остало на снази. Што је у неку руку и очекивано, јер израелско палестински сукоб није окончан. Са окончањем појаве бомбаша самоубица, у чијим нападима је гинуло десетине израелских цивила на недељном нивоу, окончана је и израелска пракса масовног извођења таргетираних убиства. Додуше, када би дошло до краткотрајне ескалације насиља, долазило би и до краткотрајног повећања броја таргетираних убиства. У периоду након Друге интифаде, једина нова квалитативна или квантитативна промена која се односи на таргетирана убиства у пракси државе Израел, као научног феномена, јесте пресуда Врховног суда Израела о њима.

9.2. Пресуда Врховног суда Израела и легалност политичких убиства

На више места у истраживању смо истицали посебност праксе државе Израел у вршењу институционалних политичких убиства. Једна од посебности је да је Израел једина држава на свету, чија је највиша судска инстанца разматрала легалност „таргетираних превенција“ као облика институционалних политичких убиства, и донела пресуду да су она под одређеним околностима правно дозвољена.

Две израелске невладине организације су 2002. године, односно у сред Друге интифаде, поднеле тужбу Врховном суду Израела, захтевајући изјашњење о законитости праксе „таргетираних превенција“, односно „таргетираних убиства“. Јавни Комитет против тортуре у Израелу, заједно са Палестинским друштвом за заштиту људских права и животне средине, поднео је тужбу против Владе Израела, премијера, министра одбране, Израелских одбрамбених снага, начелника Генералштаба и против још 24 институције државе Израел, због учешћа у извођењу „таргетираних превенција“. Суду су биле потребне четири године да донесе пресуду, узимајући том приликом у разматрање одредбе 6 закона државе Израел, 59 пресуда Врховног суда Израела, 1 пресуду локалног суда Израела, 1 пресуду израелских војних судова, 3 пресуде судова у САД, 4 пресуде европских судова, 1 пресуду енглеског суда, 1 пресуду канадског суда, 4 пресуде Међународног трибунала за простор бивше Југославије, аргументе подносиоца тужбе и аргументе одбране.⁹⁹⁵

Аргументи подносиоца тужбе су били да пракса „таргетираних убиства“⁹⁹⁶ крши међународно и национално право Израела, те да је самим тим очигледно незаконита. Правни оквир који се примењује на сукоб државе Израел и терористичких организација није међународно хуманитарно право (називано ратно право или право оружаних сукоба *прим. аут.*), већ право које регулише спровођење закона и реда на окупираној територији, јер по среди није међународни сукоб. Чак и када су у својој завршној речи кориговали своје становиште, тј. да сукоб државе Израел и терористичких организација јесте међународни сукоб, опет су остали на становишту да чак ни тада међународно хуманитарно право није меродавно и не може бити примењивано. По њима, Израел не може да се позива на члан 51. Повеље Уједињених нација и право на самоодбрану, јер се палестинске територије налазе под ратном окупацијом снага Израела. Држава може да упражњава самоодбрану од напада

⁹⁹⁵ *Judgments of the Israel Supreme Court: Fighting Terrorism within the Law: Volume 3: 2006 - 2009*, op. cit., 88 - 92.

⁹⁹⁶ Коришћени научни извор је са хебрејског преведен на енглески језик, па се користи термин „*targeted killing*“. У хебрејском оригиналу стоји *сикул мемулкад*, односно „таргетирана превенција“.

друге државе, али не може од свог становништа, нити од становништва које већ држи под окупацијом својих оружаних снага.⁹⁹⁷

Таргетирана убиства су предмет националног кривичног права којим се одржава ред и поредак, као и права којим се регулише вршење ратне окупације на некој територији. По овим правним нормама није дозвољено лишавање живота осумњичених за кривична дела, без њиховог претходног хапшења и одговарајућег судског процеса. Ако се оваква убиства десе, онда су она арбитрарне егзекуције којима се крши основно право на живот, гарантовано Женевском конвенцијом и одговарајућим пратећим протоколима. Тероризам се сузбија применом норми кривичног, а не ратног права. Као пример такве праксе, наведена је борба Велике Британије против Ирске републиканске армије, Шпаније против организације ЕТА, Италије против Црвених бригада, итд.⁹⁹⁸

Аргументи тужбе су били да хипотетички, чак и када би се примењивало међународно хуманитарно право, „таргетирана убиства“ би кршила и његове норме. Међународно хуманитарно право препознаје само две правне категорије у ратном сукобу - борце и цивиле. Ако припаднике терористичких организација третирамо као борце, онда они имају право на статус ратног заробљеника и не могу бити убијани ван непосредне борбе. Ако их третирамо као цивиле у ратном сукобу, онда они не могу да буду мете оружаних напада израелских одбрамбених снага. Међународно хуманитарно право не познаје трећу (прелазну) категорију, коју заговара држава Израел - незаконити борци.⁹⁹⁹

По мишљењу подносилаца тужбе, ради се о покушају институција државе Израел да екстензивним тумачењем правних норми, противзаконито прошире дозвољене оквири деловања својих оружаних снага. Категорија незаконитог борца, негира сваку правну заштиту припадника терористичких организација. Пошто се не сматрају цивилима, немају заштиту живота од неселективних оружаних напада и могу сваког тренутка бити убијени у оружаном сукобу, а пошто нису борци, немају заштиту живота кроз институт ратног заробљеништва и могу сваког тренутка бити убијени у оружаном сукобу. Становиште подносилаца тужбе је било да су у оружаном сукобу терористи цивили, а да могу само привремено да изгубе тај статус, ако узму директно учешће у борбеним дејствима и само у том временском оквиру. Чим престану са учешћем у борбеним дејствима, враћа им се статус цивила. Банализовано постављено, терориста је цивил који ужива пуно право на живот осим за време док непосредно изводи терористички напад. Чим изведе напад и врати се кући, он поново постаје цивил који не сме бити нападнут, већ само ухапшен и судски процесуиран.¹⁰⁰⁰

Аргументи институција државе Израел, били су да разматрања законитости „таргетираних убиства“ морају да крену од сагледавања околности Друге интифаде. Почев од средине 2000. године, терористичке организације палестинских Арапа су свакодневно изводиле десетине самоубилачких напада у којима је страдало преко хиљаду израелских цивила, док је њих неколико хиљада било тешко повређено. Оволики број напада и њихов

⁹⁹⁷ *Judgments of the Israel Supreme Court: Fighting Terrorism within the Law: Volume 3: 2006 - 2009*, op. cit., 94.

⁹⁹⁸ *Judgments of the Israel Supreme Court: Fighting Terrorism within the Law: Volume 3: 2006 - 2009*, op. cit., 94 - 95.

⁹⁹⁹ *Judgments of the Israel Supreme Court: Fighting Terrorism within the Law: Volume 3: 2006 - 2009*, op. cit., 95.

¹⁰⁰⁰ *Judgments of the Israel Supreme Court: Fighting Terrorism within the Law: Volume 3: 2006 - 2009*, op. cit., 95 - 96.

интензитет, несумњиво испуњавају све правне услове да буду кумулативно сматрани оружаним нападом на државу Израел. У тим околностима, на основу члана 51. Повеље Уједињених нација, држава Израел има право да се брани свим расположивим средствима која јој стоје на располагању по нормама међународног хуманитарног права.¹⁰⁰¹

Пошто је држава Израел у оружаном сукобу са терористичким организацијама, небитно је да ли се сукоб одвија на неокупираној или окупираној територији, јер се норме међународног хуманитарног права свеједно примењују. Пошто се „таргетирана убиства“ изводе у оквиру примене ових норми, не постоји потреба да се деловање израелских оружаних снага у овом питању додатно уређује одлукама Врховног суда. Израел одбацује тумачења по којима оружани сукоб може да постоји једино између две државе, тврдећи да су терористичке организације, као недржавни актери, успеле да досегну способност оружаног напада на државном нивоу. Самим тим, њихови припадници су легалне мете докле год траје оружани сукоб. Терористи не могу бити посматрани као цивили, већ искључиво као борци, учесници у оружаном сукобу. Проблем је што они крше све обавезе бораца по Женевским конвенцијама, као што су обавезе да се јасно разликују у односу на цивиле. Они не носе униформе, често не носе ватрено оружје отворено, нити јасно истакнуте војне ознаке, мешају се са цивилима и користе цивилну инфраструктуру за организовање и извођење терористичких напада. Самим тим, они су изгубили статус бораца и са њиме, право на заштиту кроз институт ратног заробљеништва. У очима државе Израел они су незаконити борци.¹⁰⁰²

Одговарајући на аргументе подносиоца тужбе да су терористи цивили, који тај статус могу да изгубе само привремено, односно док узимају директно учешће у борбеним дејствима, државне институције одговарају на два питања. Као прво, држава Израел под директним учешћем у борбеним дејствима, поред непосредног извођења терористичког напада, подразумева регрутовање, омогућавање и друге аспекте организовања терористичког напада. Као друго, терористе сматра незаконитим борцима, што значи да иако су можда били цивили, трајно су изгубили тај статус учешћем у терористичким нападима. Тужба пропагира ситуацију у којој је могуће убијати израелске цивиле, а потом отићи кући, пресвући се у цивилну одећу и стећи пун имунитет, резервисан за цивиле у оружаном сукобу. Ово је скандалозно и урушава комплетан домаћи и међународни правни поредак.¹⁰⁰³

Судско веће је 14. децембра 2006. године, у својој пресуди заузело став да „таргетирана убиства“, посматрана као државна политика, нису *a priori* ни нелегална ни легална. Суд је одбио да легалност целокупне појаве тумачи кроз један конкретан случај. Међународно право не познаје категорију незаконитог борца, а терористи су цивили који узимањем учешћа у борбеним дејствима губе статус цивила. Међутим, „таргетирана убиства“ се налазе у сивој зони коју норме међународног права нису још увек регулисале. Легалност је потребно утврђивати у сваком појединачном случају.¹⁰⁰⁴

¹⁰⁰¹ *Judgments of the Israel Supreme Court: Fighting Terrorism within the Law: Volume 3: 2006 - 2009*, op. cit., 99.

¹⁰⁰² *Judgments of the Israel Supreme Court: Fighting Terrorism within the Law: Volume 3: 2006 - 2009*, op. cit., 100.

¹⁰⁰³ *Judgments of the Israel Supreme Court: Fighting Terrorism within the Law: Volume 3: 2006 - 2009*, op. cit., 101 - 102.

¹⁰⁰⁴ *Judgments of the Israel Supreme Court: Fighting Terrorism within the Law: Volume 3: 2006 - 2009*, op. cit., 132.

Док се не деси измена међународне норме, сваки случај таргетирања цивила који узимају учешће у борбеним дејствима, мора да се испита засебно кроз четири критеријума. Први критеријум су проверени и сигурни обавештајни подаци о идентитету и активностима таргетираног појединца, јер невини цивили не смеју да буду повређени услед погрешне идентификације. Као други критеријум, чак и ако је појединац узео директно учешће у борбеним дејствима, против њега не сме бити употребљена смртоносна сила, уколико постоји могућност заустављања његове активности другом, мање насилном мером. Уколико постоји могућност хапшења и судског процесуирања, мора им се дати предност у односу на меру лишавања живота. Јасно је да хапшење није увек могуће или је могуће са значајним ризиком по безбедност израелских војника који треба да га изврше. У сваком случају, ова опција мора бити озбиљно размотрена. Као трећи критеријум, након извођења „таргетираног убиства“ је потребно спровести независну истрагу, која ће поново проверити наводе о идентитету и активностима убијеног, као и околности под којима је таргетирано убиство извршено. Истрага може да резултира и констатовањем обавезе плаћања одговарајуће компензације недужно повређеним цивилима. Као четврти критеријум, ако је јасно да ће приликом извођења „таргетираног убиства“, поред терористе, страдати и недужни цивили, онда они представљају колатералну штету и напад мора да прође тест пропорционалности употребљене силе.¹⁰⁰⁵

Тадашња председница Врховног суда је рекла да: „треба упамтити да је сврха таргетираног убиства, као обавезе државе да заштити своје војнике и грађане, да спречи повреду људског живота“.¹⁰⁰⁶ Председавајући судског већа, судија Барак, је у закључку пресуде, навео следеће: „Држава Израел се бори против суровог тероризма, наметнутог са окупираних територија. Средства на располагању су ограничена. Држава је донела одлуку да је са војног становишта, есенцијална мера превентивни напад на терористе који доводи до њихове смрти. Понекад, том приликом страдају и недужни цивили. Употреба превентивних напада (таргетираних убиства) мора бити вршена у законским оквирима... Позната је максима да када топови говоре, закони заћуте. Овакве максиме су жалосне... Управо када топови говоре, закони су нам најпотребнији. Свака борба државе, било против тероризма или другог непријатеља, мора бити у складу са правилима и законима. Увек мора постојати закон којег се држава придржава. Не постоје црне рупе. У нашем случају, то је међународно право које регулише оружани конфликт међународног карактера. Борба државе против тероризма се не води изван закона. Води се унутар закона и са алатима које закон чини доступним једној демократији.“¹⁰⁰⁷

Таргетирана убиства недвосмислено представљају институционално политичко насиље. Пресудом Врховног суда Израела, делимично је извршено и њихово институционализовање у смислу „обухватања свих правним, али и моралним и религијским нормама санкционисаних односа у друштву“ и као „рационална, законским нормама примерена употреба државне силе“.¹⁰⁰⁸ Сматрамо да процес институционализовања није

¹⁰⁰⁵ *Judgments of the Israel Supreme Court: Fighting Terrorism within the Law: Volume 3: 2006 - 2009*, op. cit., 131 - 134.

¹⁰⁰⁶ Boaz Ganor and Liram Koblenz-Stenzler, *Israel's Targeted Killing Policy: Moral, Ethical & Operational Dilemma*, op. cit., 7.

¹⁰⁰⁷ *Judgments of the Israel Supreme Court: Fighting Terrorism within the Law: Volume 3: 2006 - 2009*, op. cit., 148 - 149.

¹⁰⁰⁸ Драган Симеуновић, *Политичко насиље*, op. cit., 83.

потпун, већ само делимичан из два разлога. Први разлог је што по одлуци Врховног суда Израела, институционални механизам таргетираних убиства не представља *a priori* законским нормама примерену употребу државне силе, већ се сваки случај процењује засебно на основу постављених критеријума и накнадне ревизије. Други разлог је што нису сва физичка лица подложна да постану објекти таргетираних убиства. У научној литератури није забележен случај да је Израелац или Јеврејин убијен кроз овај државни механизам политичког насиља.

Ради целовитости разматрања о легалности таргетираних убиства, уз пресуду Врховног суда Израела анализирамо и документ који је суштински одређивао права и обавезе припадника израелске војске приликом извођења таргетираног убиства. Аса Кашер¹⁰⁰⁹ и Амос Јадлин¹⁰¹⁰ су били чланови групе експерата израелске војске, израелске научне заједнице и стручњака међународног права, која је саставила документ „Принципи војне етике у борби против тероризма“. Документ је био одобрен од стране Генералштаба Израелских одбрамбених снага и коришћен за припрему еспланаторних водича за разноврсне ситуације и операције, током и након Друге интифаде.¹⁰¹¹ Како кажу сами аутори, сврха смерница је била да се одреде морална и правна ограничења апарата силе, а да га притом не учине неефикасним.¹⁰¹²

Принципи из документа су крајње значајни, јер дају непосредни увид у дискурс Израелских одбрамбених снага, као значајне безбедносне институције државе Израел, по питању смерница за употребу смртоносне силе. Суштински, ово су смернице израелске војске за таргетирана убиства.

1. „Принцип дужности самоодбране

- 1.1 Примарна је дужност сваке демократске државе, да ефикасно брани своје грађане од сваке опасности по њихов живот и благостање од аката или активности терора, подједнако непосредно краткорочно и дугорочно.
- 1.2 Поступајући тако, држава испуњава своју обавезу да штити људско достојанство својих грађана, подједнако као људских бића и као грађана.
- 1.3 Као демократска држава, ову обавезу мора да испуњава поштујући достојанство сваке индивидуе посебно.¹⁰¹³

Аутори појашњавају да у односима између држава постоји разумевање, да је обавеза државе да заштити своје грађане, једна од њених примарних обавеза. Али да по њиховом

¹⁰⁰⁹ Аса Кашер - доктор филозофије и мајор Израелских одбрамбених снага. Син познатог рабина Менахема Мендел Кашера, аутора монументалог енциклопедијског дела „Комплетна Тора“ (*Torah Sheleimah*). Предавач на Хебрејском Универзитету у Јерусалиму, Бар-Илан Универзитету, Универзитету Остин у Тексасу, Техничком Универзитету у Берлину, Универзитету Амстердам, Рур Универзитету у Бохуму, Вријер универзитету у Бриселу, Волфсон колеџу у Оксфорду. Професор на ИДФ колеџу за команду и Генералштаб, УЦЛА, Тел Авив Универзитету, Технион универзитету. Аутор бројних Кодекса понашања за израелску полицију и војску. Аутор 169 научних радова и 7 књига.

¹⁰¹⁰ Амос Јадлин - генерал-мајор Израелских одбрамбених снага, начелник Генералштаба израелске авијације, војни аташе Израела у Вашингтону, директор Војног обавештајног директората АМАН, директор Института за националне безбедносне студије (*Institute for National Security Studies - INSS*). Као војни пилот Ф-16, учествовао у уништавању ирачког нуклеарног реактора 1981. године. Син познатог израелског политичара и министра Ахарона Јадлина.

¹⁰¹¹ Asa Kasher and Amos Yadlin, “Assassination and Preventive Killing,” op. cit., 45.

¹⁰¹² Asa Kasher and Amos Yadlin, “Assassination and Preventive Killing,” op. cit., 45.

¹⁰¹³ Asa Kasher and Amos Yadlin, “Assassination and Preventive Killing,” op. cit., 45.

схватању, обавеза да се заштите израелски грађани по сваку цену, јесте прва и примарна обавеза државе Израел. То је врло јасно наглашено. За борбу против нових облика тероризма су потребна нова противтерористичка средства. Принципи 1.2 и 1.3 су намерно наведени тим редоследом, јер аутори сматрају да постоји јасна дистинкција између заштите људских права (генерално *прим. аут*) која свака држава на свету треба да се труди да заштити, и када се држава труди да заштити људска права својих грађана.¹⁰¹⁴

2. „Принцип војне неопходности - активности војске против терориста су исправне само ако су извршене под следећим условима:

- 2.1 Услов сврсисходности - активност је предузета ради испуњења основне и примарне обавезе државе да заштити своје грађане против терористичких аката и активности;
- 2.2 Услов релативне ефикасности - сваки алтернативни акт или активност (укључујући и уздржавање од активности) би изложило животе грађана, укључујући и њене борце, већој опасности;
- 2.3 Услов минимализовања колатералне штете - сваки акт или активност мора бити изведен на начин који стриктно штити људски живот и достојанство кроз минимализовање колатералне штете индивидуама које нису директно укључене у терористичке акте или активности;
- 2.4 Услов пропорционалности – акт или активност се изводи на начин који узима у обзир однос између доприноса заштите својих грађана од опасности и колатералне штете коју проузрокује;
- 2.5 Услов поштености – акт или активност су универзално применљиви, односно њихова јустрификација би оправдала извођење паралелних активности у свим ситуацијама.“¹⁰¹⁵

Аутори појашњавају да клаузуле „Принципа војне неопходности“ нису случајно поређане, већ да њихов редослед означава њихов значај, који се узима у обзир приликом доношења одлуке о употреби смртоносне силе. Као и код претходног принципа, обавеза државе Израел да заштити животе својих грађана је поново стављена на прво место, испред клаузуле 2.3, којом се одређује обавеза израчунавања и одмеравања потенцијалне колатералне штете. Изузетно значајна је клаузула 2.2, која отворено уводи обавезу државе Израел да чак прво узима у обзир безбедност својих бораца (војника, припадника обавештајне службе, пограничне полиције...), па тек онда безбедност оних који нису њени грађани. На основу редоследа клаузула произилази редослед приоритета: безбедност израелских цивила, безбедност израелских бораца, минимализовање колатералне штете туђих грађана, кроз одређивање њеног значаја у односу на допринос безбедности израелских грађана.¹⁰¹⁶

3. „Принцип дистинкције

- 3.1 Различити типови обавеза државе - акти и активности војске, током извршавања обавезе државе да брани своје грађане од тероризма...треба да у највећој могућој мери узму у обзир разлику између различитих типова обавеза државе.

¹⁰¹⁴ Asa Kasher and Amos Yadlin, “Assassination and Preventive Killing,” op. cit., 45 - 46.

¹⁰¹⁵ Asa Kasher and Amos Yadlin, “Assassination and Preventive Killing,” op. cit., 46 - 47.

¹⁰¹⁶ Asa Kasher and Amos Yadlin, “Assassination and Preventive Killing,” op. cit., 46 - 47.

3.1.1 Обавезе државе према особама које нису умешане у акте или активности тероризма, а налазе се под ефективном контролом државе;

3.1.2 Обавезе државе према особама које нису умешане у акте или активности тероризма, а не налазе се под ефективном контролом државе;

3.1.3 Обавезе државе према особама које су индиректно умешане у акте или активности тероризма;

3.1.4 Обавезе државе према особама које директно учествују у актима или активностима тероризма.¹⁰¹⁷

3.2 „Различити типови директног учествовања у тероризму - акти и активности војске, током извршавања обавезе државе да брани своје грађане од тероризма...треба да узму у обзир, у највећој могућој мери, разлику између различитих типова директног учествовања у тероризму. Скала директног учествовања, по степену непосредне претње, је следећа:

3.2.1 Особе које представљају непосредну претњу (нпр. бомбаши самоубице);

3.2.2 Особе које пружају непосредну подршку, особама које представљају непосредну претњу (нпр. возач који превози бомбаша самоубицу до локације напада);

3.2.3 Особе које шаљу друге особе да представљају непосредну претњу;

3.2.4 Особе које припремају напаве за акте или активности тероризма (нпр. руководици лабораторија и радионица у којима се праве експлозивне напаве, особе које праве експлозивне напаве);

3.2.5 Особе које набављају есенцијалне састојке за експлозивне напаве (нпр. апотекар који доставља главне састојке за прављење експлозива);

3.2.6 Особе које планирају акте или активности тероризма, било на оперативном нивоу, било на нивоу практичних детаља;

3.2.7 Особе које регрутују друге особе да изводе акте или активности тероризма;

3.2.8 Особе које доносе оперативне одлуке да се изврше конкретни акти или активности тероризма;

3.2.9 Особе које доносе опште одлуке везане за акте или активности тероризма (нпр. одлука да се бомбаши самоубице регрутују међу женама).¹⁰¹⁸

„Приписивање било којег типа директног учествовања у актима тероризма одређеној особи, врши се на основу поузданих, апдејтованих, убеђујућих доказа. Ти докази могу да буду вероватни, не нужно потпуно извесни. Индиректно учествовање у тероризму подразумева:

¹⁰¹⁷ Asa Kasher and Amos Yadlin, “Assassination and Preventive Killing,” op. cit., 48.

¹⁰¹⁸ Asa Kasher and Amos Yadlin, “Assassination and Preventive Killing,” op. cit., 49.

3.2.10 Развијање и одржавање канала финансирања, а који нису круцијални за акте или активности тероризма;

3.2.11 Проповедање у похвалном маниру о претходним бомбашима самоубицама;

3.2.12 Уплате новачне помоћи породицама претходних бомбаша самоубица;

3.2.13 Израда постера којима се похваљују претходни бомбаша самоубице;

3.2.14 Умешаност у политичко, друштвено или религиозно руководство организације која има терористичко крило.¹⁰¹⁹

4. „Приоритети дужности - акти и активности војске, током извршавања обавезе државе да брани своје грађане од тероризма ... треба да буду извршавани у складу са следећим приоритетима, који показују редослед (приоритета) обавеза државе према одређеним групама:

4.1 Минималне повреде живота грађана државе;

4.2 Минимум повреде живота других особа (изван државе) које нису умешане у тероризам, а налазе се под ефективном контролом државе;

4.3 Минимум повреде живота бораца државе, приликом извођења борбених акција;

4.4 Минимум повреде живота других особа (изван државе) које нису умешане у тероризам, а не налазе се под ефективном контролом државе;

4.5 Минимум повреде живота особа, које су изван државе и индиректно умешане у тероризам;

4.6 Повреде живота по потреби, особа које су изван државе и директно умешане у акте и активности тероризма.¹⁰²⁰

Принцип дистинкције, са свим својим клаузулама, се примењује само у ситуацијама када присуство особа директно умешаних у тероризам, у окружењу особа које нису умешане у тероризам, није последица делања државе (Израел *прим. аут.*), већ одговорност за то сноси нека друга страна сила.¹⁰²¹

„Највећа обавеза заштите живота лежи према грађанима Израела, док је најмања према лицима која су директно умешана у акте или активности тероризма, а нису под ефективном контролом државе. Тачније, обавеза према заштити њихових живота готово и да не постоји. Веома важно и осетљиво питање у овим принципима, јесте обавеза заштите живота сопствених бораца који спроводе акције против тероризма. У упоредној пракси држава, брига о животу бораца у односу на живот цивила, је међу последњим на листи приоритета државе, али „Принципи војне етике у борби против тероризма“ снажно и одлучно одбацују такву праксу као неморалну. У Израелу, припадници војске су у највећем проценту регрути на служењу војног рока или резервисти. „Принципи војне етике у борби

¹⁰¹⁹ Asa Kasher and Amos Yadlin, “Assassination and Preventive Killing,” op. cit., 49.

¹⁰²⁰ Asa Kasher and Amos Yadlin, “Assassination and Preventive Killing,” op. cit., 49 - 50.

¹⁰²¹ Asa Kasher and Amos Yadlin, “Assassination and Preventive Killing,” op. cit., 50.

против тероризма“ их посматра као грађане Израела који у том тренутку носе униформу. Чињеница да се терористи свесно и намерно налазе у окружењу особа које нису умешане у тероризам, није довољан разлог да се живот бораца угрози како би се покушало њихово заробљавање.“¹⁰²²

Аутори сматрају да хватање, односно хапшење чланова терористичке организације, треба покушавати само ако постоји начин да се то учини без непотребног угрожавања живота (израелских) бораца. Њихово убиство је, у свим осталим случајевима, дозвољено, легитимно и морално оправдано. Аутори сматрају да је на основу приоритета државе Израел да заштити животе својих грађана, дозвољено извођење таргетиране превенције која подразумева убиство терориста, чак и ако се очекује да притом страдају недужни цивили друге државе. Принципи само уређују како се процењује прихватљив ниво страдања грађана друге државе и под којим условима.¹⁰²³

„Непоступање против активне терористичке мреже се посматра као питање времена страдања недужних Израелаца. Поступање против активне терористичке мреже може са собом да повлачи страдање недужних туђих грађана који се налазе у близини терориста. Документ наглашава да ако држава Израел мора да бира између страдања својих грађана и грађана друге државе, њена је обавеза (а не слободан избор!) да се примарно определи за заштиту живота Израелаца. Ово ни на који начин не представља непоштовање државе Израел према животима туђих грађана, нити према њиховом људском достојанству. Разматрања о степену страдања недужних цивила, не врше се једноставним поређењем броја спасених цивила који нису погинули у једном терористичком нападу и броја случајно погинулих цивила у једном таргетираном убиству. Бројке погинулих морају бити посматране кумулативно, тј. колико би израелских грађана страдало, у ко зна колико терористичких напада, да једна особа није лишена живота.“¹⁰²⁴

9.3. Институционално политичко убиство Имада Фајез Мугније

Имад Мугнија¹⁰²⁵ је рођен 1962. године, у јужном Либану, у породици шиитских муслимана. Већ са 14 година, односно 1976. године, придружио се ПЛО, који је тих година из Либана водио своју битку против Израела. Научна литература наводи да се Мугнија брзо истакао својим садизмом и безобзирношћу у борби, што му је наводно донело наклоност ветерана попут Абу Ијада, Али Хасан Саламеа и самог Јасера Арафата. Наводи се да је већ 1978. године, постао члан личне Арафатове гарде Снага 17. Претпоставља се да му је на овај начин био омогућен приступ најужем кругу људи који су организовали терористичке акције палестинских Арапа против Израела. То га је ставило у позицију да до своје 21. године, односно када су Израелске одбрамбене снаге опколиле Бејрут и смрвиле ПЛО,

¹⁰²² Asa Kasher and Amos Yadlin, “Assassination and Preventive Killing,” op. cit., 50 - 51.

¹⁰²³ Asa Kasher and Amos Yadlin, “Assassination and Preventive Killing,” op. cit., 51 - 53.

¹⁰²⁴ Asa Kasher and Amos Yadlin, “Assassination and Preventive Killing,” op. cit., 53.

¹⁰²⁵ У коришћеној страниј научној литератури, познат као: *Imad Mughniyeh, Imad Mughniyah, Imad Mughniyya, Imad Mugniyeh, Imad Mougneh, al- Hajj Radwan.*

акумулира непосредно искуство у вођењу герилске борбе и организовању терористичких напада који ће га видно истицати на глобалном нивоу.¹⁰²⁶

Борба Имада Мугније није била везана за формирање државе палестинских Арапа, нити за идеју неког панарапског јединства. Његова борба се односила на протеривање израелских и свих осталих страних трупа из Либана. Док је био стациониран у Либану, ПЛО је представљао оперативни оквир који му је омогућавао да управо то чини. Када су остаци ПЛО протерани из Либана, Имад Мугнија је наравно одлучио да остане. Наоружан знањем и искуством, придружио се новој узлазној политичкој и војној сили која је попунила вакуум, настао после одласка Јасера Арафата и његових људи.

Хезболах је настао као производ сарадње религијских вођа либанских Шиита, сиријске обавештајне службе и Иранске револуционарне гарде. Прокламовани циљ покрета је било протеривање израелских, америчких и француских трупа из окупираног јужног Либана, на крилима исламске револуције.¹⁰²⁷ Од почетка је свима било јасно да то није могуће кроз директну конфронтацију са војно јачим противником, већ да се мора примењивати тактика герилске борбе, организовање заседа и терористичких акција против окупационих војника. Познат по томе што је, спроводећи исламске законе, годинама уназад киднаповао, мучио и убијао проститутке, коцкаре и нарко дилере по Бејруту, а наоружан огромним искуством у герилској борби, Имад Мугнија је био идеалан да се од старта позиционира као један од главних оперативаца и организатора акција Хезболаха.¹⁰²⁸

Стратегија герилске борбе Хезболаха против израелске војске и Армије јужног Либана, најбоље се оцртава кроз податак да је у периоду између 1984. и 2000. године, против њих било организовано 3.425 заседа, отмица војника, постављања импровизованих експлозивних направа и самоубилачких напада. У њима је погинуло 98 израелских војника, док је њих 447 било рањено, заједно са 134 погинула либанска војника, док је 341 био рањен.¹⁰²⁹

Део научне литературе Имаду Мугнији приписује заслуге за увођење самоубилачких напада на либанском ратишту. Међутим, радикална промена коју је увео су били самоубилачки напади моторним возилима са експлозивом, који ће постати и његов лични потпис.¹⁰³⁰ У новембру 1982. године, у граду Тиру, бомбаш самоубица се аутомобилом напуњеним експлозивом, забио у зграду коју су користили израелски државни

¹⁰²⁶ Fred Burton and Samuel M. Katz, *Beirut rules: the murder of a CIA station chief and Hezbollah's war against America and the West*, op. cit., 29 - 30, 35; Ronen Bergman, *Rise and Kill First: The Secret History of Israel's Targeted Assassinations*, op. cit., 344; Neil C. Livingstone and David Halevy, *Inside the PLO: Covert Units, Secrets Funds, and the War Against Israel and the United States*, op. cit., 268 - 269; Majkl Bar-Zohar i Nisim Mišal, *Mosad: najveće misije izraelske tajne službe*, op. cit., 348.

¹⁰²⁷ Zoran Grbić i Boriša Lečić, *Čuvari Alahove volje: Islamistički terorizam - versko - ideološki identiteti*, Službeni glasnik, Beograd, 2021, 69.

¹⁰²⁸ Judith Palmer Harik, *Hezbollah: The Changing Face of Terrorism* (London: I.B. Tauris, 2004), 171; Ronen Bergman, *Rise and Kill First: The Secret History of Israel's Targeted Assassinations*, op. cit., 344; Fred Burton and Samuel M. Katz, *Beirut rules: the murder of a CIA station chief and Hezbollah's war against America and the West*, op. cit., 36 - 37; Maren Koss, *Resistance, Power, and Conceptions of Political Order in Islamist Organizations: Comparing Hezbollah and Hamas* (New York: Routledge, 2018), 51 - 58.

¹⁰²⁹ Ronen Bergman, *Rise and Kill First: The Secret History of Israel's Targeted Assassinations*, op. cit., 350; Raphael D. Marcus, *Israel's long war with Hezbollah: military innovation and adaptation under fire*, op. cit., 76, 92.

¹⁰³⁰ Fred Burton and Samuel M. Katz, *Beirut rules: the murder of a CIA station chief and Hezbollah's war against America and the West*, op. cit., 39.

органи. Од силине детонације зграда се потпуно срушила. Том приликом је погинуло 76 припадника Шин Бета, Израелских одбрамбених снага, Граничне полиције и других државних служби, док је њих 55 било повређено. Време напада је било темпирано тако да се преклопи повратак ноћних и одлазак јутарњих патрола и зграда због тога буде пуна људи. Овај терористички напад је до данас остао најразорнији самоубилачки напад по броју погинулих Израелаца и по броју погинулих припадника неке израелске обавештајне службе. Терористичке организације које ступају на сцену оваквим спектакуларним нападима, једва чекају да скрену пажњу на себе. Међутим, Хезболах под препредењем Мугнијом, није био преузео одговорност за напад наредне три године. Шокиране израелске обавештајне службе нису до краја биле сигурне против кога се боре, што је отворило пут за сличне самоубилачке нападе.¹⁰³¹

У априлу 1983. године, бомбаш самоубица је пикап комбијем пробио ограду амбасаде САД у Бејруту, а потом се детонирао испред зграде амбасаде. Цео предњи део зграде је био срушен. Том приликом су погинула 63 радника амбасаде и чланова ЦИА, укључујући Роберта Ејмса, шефа испоставе и изузетног ауторитета за Блиски исток. Зграда амбасаде је била и регионално седиште испостава ЦИА, а то јутро је држан велики састанак запослених. Отуда велики број жртава међу запосленима Агенције. Силина експлозије је наводно била толика, да је шака са венчаном бурмом Роберта Ејмса касније пронађена у мору, на километар од обале.¹⁰³²

У октобру 1983. године, бомбаши самоубице су се са два камиона пробила у војни комплекс у Бејруту у којем су биле стациониране међународне мировне снаге. Први камион, у којем се претпоставља да је било преко хиљаду килограма експлозива, је детониран испред касарне у којој су боравиле трупе САД. Том приликом је страдао 241 амерички маринац и припадник морнарице. Одмах потом се други камион бомба забио у касарну са француским падобранцима, убивши том приликом њих 58. Овај напад до данас представља један од три најсмртоноснија напада у историји оружаних снага САД, гледано по броју погинулих у једном дану.¹⁰³³

У новембру 1983. године је поново нападнута нова управна зграда израелских војних и обавештајних служби у Тиру. Бомбаш самоубица се пикап комбијем забио у зграду, која се од силине детонације потпуно срушила. Том приликом је погинуло 60 припадника Шин

¹⁰³¹ Nicholas Blanford, *Warriors of god: inside Hezbollah's thirty-year struggle against Israel* (New York: Random House, 2011), 65 - 66; Ronen Bergman, *Rise and Kill First: The Secret History of Israel's Targeted Assassinations*, op. cit., 342 - 344; Dominique Avon and Anaïs-Trissa Khatchadourian, *Hezbollah: a history of the Party of God*, op. cit., 27; Raphael D. Marcus, *Israel's long war with Hezbollah: military innovation and adaptation under fire*, op. cit., 55;

¹⁰³² Fred Burton and Samuel M. Katz, *Beirut rules: the murder of a CIA station chief and Hezbollah's war against America and the West*, op. cit., 47 - 52; Ronen Bergman, *Rise and Kill First: The Secret History of Israel's Targeted Assassinations*, op. cit., 345; Dominique Avon and Anaïs-Trissa Khatchadourian, *Hezbollah: a history of the Party of God*, op. cit., 27.

¹⁰³³ Dominique Avon and Anaïs-Trissa Khatchadourian, *Hezbollah: a history of the Party of God*, op. cit., 28; Judith Palmer Harik, *Hezbollah: The Changing Face of Terrorism*, op. cit., 36; Ronen Bergman, *Rise and Kill First: The Secret History of Israel's Targeted Assassinations*, op. cit., 345; U.S. Marine Corps, Marine Barracks Bombing at the Beirut, <https://www.marines.mil/News/Marines-TV/video/634642/dvpTag/Beirut/?video=634536> приступљено 1.3.2024. године; US Department of State, 40th Anniversary of the Beirut Marine Corps Barracks Bombing, <https://www.state.gov/40th-anniversary-of-the-beirut-marine-corps-barracks-bombing/> , приступљено 1.3.2024. године.

Бета, а њих 29 је било повређено. Као последица свих ових самоубилачких терористичких напада, дошло је до распуштања Међународних мировних снага и повлачења израелске војске у узак појас на југу Либана.¹⁰³⁴

Имад Мугнија је нову серију разорних самоубилачких напада организовао током 90их година. Израелске одбрамбене снаге су у фебруару 1992. године, убиле генералног секретара Хезболаха Абаса ал-Мусавија.¹⁰³⁵ Као освета за Мусавијево убиство, у марту 1992. године је постављена експлозивна направа у близини синагоге у Истамбулу, међутим нико није страдао. Недељу дана касније, у зграду израелске амбасаде у Буенос Ајресу се закуцао пикап комби са више стотина килограма експлозива. Детонација је усмртила 29 људи и повредила њих 242, махом децу из оближње католичке школе. Идентичан напад се десио у јулу 1994. године, када је комби пун експлозива детонирао испред АМИА зграде јеврејске заједнице у Буенос Ајресу. Том приликом је погинуло 85 људи.¹⁰³⁶

Израелци су на ову серију самоубилачких напада, одговорили политичким убиством Имадовог брата Фуада Мугније. Фуад је био дубоко уплетен у организовање терористичких активности још из младости, што га је додатно учинило легитимном метом. Његово институционално политичко убиство је изведено тако да се у први план стави комуникативна улога политичког насиља, а послата политичка порука буде недвосмислена у погледу мотива и извршиоца. У децембру 1994. године, Фуад Мугнија је убијен тако што је ни мање ни више, него аутомобил бомба експлодирао испред његове продавнице у Бејруту. Фуад је погинуо, а било је и доста погинулих и повређених цивила. Поред извршења освете за самоубилачке нападе, Мосад је претпостављао и да ће се Имад појавити на сахрани брата, што би га учинило следећом метом. У најмању руку, Мосад би искористио појављивање да почне са његовим праћењем, пошто у том тренутку није имао никакву информацију о његовом пребивалишту. Од овога није било ништа, јер се Имад Мугнија није појавио.¹⁰³⁷

Израелски премијер Јицак Шамир је наређење Мосаду да убије Имада Мугнију, потписао још 80их година. Деценијама старо наређење, морало је да сачека Бибија Нетанјахуа на месту премијера и Меира Дагана на месту директора Мосада, па да коначно буде извршено. Сви претходни покушаји лоцирања, а камоли организовања убиства, су били крајње неуспешни. Имад Мугнија се држао повучено. Постојало је јако мало његових фотографија, а на њима је углавном носио качкет и дугу браду. Научна литература претпоставља и да је мењао лични опис у више наврата помоћу пластичних операција.

¹⁰³⁴ Dragan Simeunović, *Terorizam*, (Beograd: Pravni fakultet, 2009), 207; Ronen Bergman, *Rise and Kill First: The Secret History of Israel's Targeted Assassinations*, op. cit., 345; Judith Palmer Harik, *Hezbollah: The Changing Face of Terrorism*, op. cit., 37; Augustus Richard Norton, *Hezbollah A Short History*, op. cit., 68 - 69.

¹⁰³⁵ Fred Burton and Samuel M. Katz, *Beirut rules: the murder of a CIA station chief and Hezbollah's war against America and the West*, op. cit., 243 - 245; Boaz Ganor and Liram Koblenz-Stenzler, *Israel's Targeted Killing Policy: Moral, Ethical & Operational Dilemma*, op. cit., 23.

¹⁰³⁶ Boaz Ganor and Liram Koblenz-Stenzler, *Israel's Targeted Killing Policy: Moral, Ethical & Operational Dilemma*, op. cit., 24; Nicholas Blanford, *Warriors of god: inside Hezbollah's thirty-year struggle against Israel*, op. cit., 113; Ronen Bergman, *Rise and Kill First: The Secret History of Israel's Targeted Assassinations*, op. cit., 369 - 372; Aurélie Daher, *Hezbollah Mobilisation and Power* (New York: Oxford University Press, 2019), 281.

¹⁰³⁷ Ronen Bergman, *Rise and Kill First: The Secret History of Israel's Targeted Assassinations*, op. cit., 372; Nicholas Blanford, *Warriors of god: inside Hezbollah's thirty-year struggle against Israel*, op. cit., 158 - 159; Fred Burton and Samuel M. Katz, *Beirut rules: the murder of a CIA station chief and Hezbollah's war against America and the West*, op. cit., 261 - 263.

Доступна научна литература не открива на који начин је Мосад успео да га лоцира у Дамаску након 2006. године. Наводно је, из разлога своје безбедности, прешао из Либана у Сирију, а Дамаск је свакако служио као политичко чвориште у којем је договорана и реализована тесна сарадња између сиријске паравојне и парадржавне организације генерала Мухамада Сулеимана, Ирана и Хезболаха којег је репрезентовао Имад Мугнија.

Мосад је кретање Мугније по Дамаску успео да делимично стави под надзор и утврђено је да је у питању изузетно „тврда мета“. Мосадови ресурси у Сирији нису били довољни да се политичко убиство изведе самостално. Из тог разлога је затражена помоћ од једне моћне државе, чије је војнике пре 20 година масакрирала експлозивна направа Имада Мугније. Препрека укључивања САД у политичко убиство Мугније, налази се у Извршној наредби 12333 Председника САД, која изричито забрањује обавештајним службама САД да помажу, организују и врше атентате било где у свету.¹⁰³⁸ Да би се заобишла ова забрана, била је потребна тајна сагласност председника САД, коју је Џорџ Буш наводно више него радо дао.¹⁰³⁹

Здружени обавештајни капацитети ЦИА и Мосада, омогућили су да коначно почне оперативна конкретизација плана институционалног политичког убиства Имада Мугније. Мугнија је током боравка у Дамаску готово увек имао изузетно јако физичко обезбеђење. Научна литература говори да му је то наводно сметало, јер је био навикао да се слободно креће по Либану, користећи се прерушавањем и мноштвом лажних идентитета. Његовим праћењем је утврђен образац неодговорног понашања, када би на туђој веспи само одјурio у непознатом правцу или својим ципом Пајеро побегао обезбеђењу на некој раскрсници. Иако су постојали ови моменти у којима је био сам и рањив, одлучено је да ће морати да се ипак користи експлозивна направа за његово убиство. Даљинско активирање направе ће дати извршиоцима убиства реалне шансе да неприметно напусте место убиства. Праћењем је утврђено да, када не борави унутар неке високо обезбеђене зграде, једини предмет који би могао да се искористи као експлозивна направа, а са којим редовно долази у контакт, је цип Мицубиши Пајеро, којим је иначе сам управљао. Међутим, антидиверзиона контрола комплетног возила је вршена редовно, изузев резервног точка на вратима гебека. Донета је одлука да је управо резервни точка једино место где је могуће да се постави експлозивна направа. Израелски стручњаци за експлозив су, наводно, израдили идентичну копију резервног точка и копију поклопца за њега. Они су монтирани на Мугнијевог Пајера приликом једне његове самосталне ноћне посете љубавници.¹⁰⁴⁰

САД су своју помоћ у организовању убиства Мугније, условили са неколико ствари. Прво, да убиство непосредно не изврше они, него Израелци. Као друго, да приликом

¹⁰³⁸ “Executive Order 12333-United States intelligence activities” National Archives,” Office of the Federal Register, приступљено 1.3.2024. године, <https://www.archives.gov/federal-register/codification/executive-order/12333.html>; “Executive Order 12333 United States Intelligence Activities,” US Department of Defence, приступљено 1.3.2024. годин, <https://dpcl.d.defense.gov/Portals/49/Documents/Civil/eo-12333-2008.pdf>.

¹⁰³⁹ Ронен Бергман се за своје наводе о оперативним аспектима убиства Мугније, позива на интервјуе обављене са бившим директором Мосада Меиром Даганом и још десетак оперативаца Мосада, чији је идентитет сакривен. Ronen Bergman, *Rise and Kill First: The Secret History of Israel's Targeted Assassinations*, op. cit., 543 - 544.

¹⁰⁴⁰ Fred Burton and Samuel M. Katz, *Beirut rules: the murder of a CIA station chief and Hezbollah's war against America and the West*, op. cit., 294 - 300; Ronen Bergman, *Rise and Kill First: The Secret History of Israel's Targeted Assassinations*, op. cit., 544 - 545; Majkl Bar-Zohar i Nisim Mišal, *Mosad: najveće misije izraelske tajne službe*, op. cit., 345.

детонације експлозивне направе не страда буквално нико осим Имада Мугније. Из тог разлога, у резервни точак су поред експлозива уграђене и софистициране минијатурне видео камере, које су члановима Кидон тима омогућавале да улове тренутак у којем ће Мугнија бити сам. Ронен Бергман чак наводи, да је Мосад за одлучујуће људе у Ленглију претходно вршио демонстрације и тестове коришћене експлозивне направе, како би им показали да су способни да се држе договора о томе да само Мугнија страда приликом детонације.¹⁰⁴¹

У ноћи 12. фебруара 2008. године, у комплексу сиријске обавештајне службе је био организован састанак. Имад Мугнија је у једном тренутку сам изашао испред зграде, а потом кренуо ка свом Мицубиши Пајеру. Док је пролазио поред задњег дела аутомобила, експлозивна направа је активирана. По другој верзији, експлозивна направа је била подметнута унутар возила. У сваком случају, Имад Мугнија, други човек у хијерархији Хезболаха, терориста тражен од стране 42 државе, био је раскомадан и мртав на лицу места.¹⁰⁴²

Амерички новински лист Вашингтон пост је 2015. године објавио репортажу, позивајући се на поверљиве разговоре са неколико бивших званичника ЦИА. Они су потврдили да је у питању била здружена операција са Мосадом, да је коришћена експлозивна направа претходно била тестирана 25 пута у Северној Каролини, а да су убиство непосредно извршили Израелци. Што се тиче Извршне наредбе 12333, она је представљала проблем који је требало решити. Додатно, убиство је требало да се деси на територији Сирије, са којом САД нису биле у ратном сукобу у том тренутку. Проблем је представљало и коришћење сакривене експлозивне направе, тј. начин извршења убиства је био крајње перфидан, што међународно право изричито забрањује.¹⁰⁴³

Имад Мугнија је био одговоран за смрт великог броја држављана САД. Приликом отмице авиона америчке авио компаније ТВА, 1985. године, убијен је држављанин САД, а његово тело бачено на писту. Постоји фотографија на којој се види Имад Мугнија, како држи пиштољ преко уста пилоту авиона. О нападу на касарну са маринцима и нападу на амбасаду САД у Бејруту смо писали. Поред смрти официра ЦИА Роберта Ејмса, приписује му се отмица, преко 400 дана мучења и убиство шефа испоставе ЦИА, Вилијама Баклија. Међутим, освета не може да буде званични мотив за нечије институционално политичко убиство. Због тога су прикупљени докази да је Мугнија представљао активну претњу по безбедност САД и њихове држављане, кроз организовање терористичких напада на трупе САД стационаране у Ираку. По израелском институционалном моделу одобравања

¹⁰⁴¹ Ronen Bergman, *Rise and Kill First: The Secret History of Israel's Targeted Assassinations*, op. cit., 544, 741.

¹⁰⁴² Ronen Bergman, *Rise and Kill First: The Secret History of Israel's Targeted Assassinations*, op. cit., 546; Fred Burton and Samuel M. Katz, *Beirut rules: the murder of a CIA station chief and Hezbollah's war against America and the West*, op. cit., 301 - 304; Dominique Avon and Anaïs-Trissa Khatchadourian, *Hezbollah: a history of the Party of God*, op. cit. 208; Nicholas Blanford, *Warriors of god: inside Hezbollah's thirty-year struggle against Israel*, op. cit., 493.

¹⁰⁴³ "CIA and Mossad killed senior Hezbollah figure in car bombing," The Washington Post, приступљено 1.3.2024. године, https://www.washingtonpost.com/world/national-security/cia-and-mossad-killed-senior-hezbollah-figure-in-car-bombing/2015/01/30/ebb88682-968a-11e4-8005-1924ede3e54a_story.html.

таргетираног убиства, смрт Имада Мугније је одобрио председник САД, Министарство одбране, Министарство правде и Координатор обавештајних служби.¹⁰⁴⁴

Убиство Имада Мугније у сред Дамаска, послало је снажне политичке поруке Хезболаху, Ирану и Сирији. Што се тиче Сирије, Израел им је претходне 2007. године уништио нуклеарни реактор, који је био најстрожа државна тајна, а сада је убио другог најзначајнијег човека Хезболаха, чију безбедност су лично гарантовали. Промовисана је идеја да је у оба случаја, неко из сиријског политичког или војног апарата, одавао информације Израелцима. Да ли је то тачно није могуће са сигурношћу тврдити, али остаје чињеница да је Мугнија у Либану претходних деценија био недодирљив. После убиства Имада Мугније у сред комплекса сиријске обавештајне службе, целовита политичка порука да дуга рука Израела може да дохвати било кога у Сирији, била је послата убиством генерала Сулеимана неколико месеци касније. Да подсетимо, управо је генерал Мухамад Сулеиман био задужен за изградњу посебног паравојног обавештајног апарата, са задатком да спроводи најтајније и најосетљивије државне послове и штити најважније политичке личности у Сирији. Ударац је нанет и Ирану, који је градећи „полумесец око Израела“, Дамаску придавао велики значај као обавештајном и политичком средишту. Друга послата политичка порука је, да Мосад и ЦИА имају јако дуго институционално памћење. Чак и после двадесет или тридесет година, они ће доћи по човека који се налази на њиховој црној листи, а ретрибутивна правда ће бити сервирана.

Израелски обавештајци су се наводно шалили, да би били у озбиљном проблему када би Имад Мугнија могао да освети самог себе, али пошто то није могуће, да ће све бити у реду. Сиријске власти никада нису објавиле детаље истраге о организацији његовог убиства. Ни САД, ни Израел никада нису преузели одговорност за политичко убиство Имада Мугније, иако је изузетно висок степен софистицираности и потребних способности снажно указивао на њих.

9.4. Институционално политичко убиство Махмуда Абдел Рауф ал-Мабхуха

Махмуд ал-Мабхух¹⁰⁴⁵ је био шеф логистичке мреже задужене за набавку и трансфер иранског оружја за војно крило Хамаса. Међутим, његово име се у досијеима израелских обавештајних служби спомиње много раније, док је као обичан оперативац имао задатак да киднапује и убија израелске војнике. Ал-Мабхух је 3. маја 1989. године, заједно са Мухамедом Насром, отео и убио израелског војника Илана Садона. Приликом потраге за Садом, израелска војска је пронашла тело војника Авија Саспортаса, којег је Хамас отео у фебруару исте године. Шин Бет је ухапсио више стотина припадника Хамаса, пре него што су под бруталним испитивањем одговорни признали кривицу. Ал-Мабхух и Наср су

¹⁰⁴⁴ Fred Burton and Samuel M. Katz, *Beirut rules: the murder of a CIA station chief and Hezbollah's war against America and the West*, op. cit., 120 - 135; Judith Palmer Harik, *Hezbollah: The Changing Face of Terrorism*, op. cit., 169; Majkl Bar-Zohar i Nisim Mišal, *Mosad: najveće misije izraelske tajne službe*, op. cit., 349; Raphael D. Marcus, *Israel's long war with Hezbollah: military innovation and adaptation under fire*, op. cit., 55; "CIA and Mossad killed senior Hezbollah figure in car bombing," op. cit.

¹⁰⁴⁵ У коришћеној страниј научној литератури, познат као *Mahmoud Al-Mabhouh*.

одмах након злочина побегли у Египат и тамо се сакрили. Шеик Ахмед Јасин је добио казну доживотног затвора.¹⁰⁴⁶

Коришћена научна литература га следећи пут спомиње приликом организовања неуспешног политичког убиства Кхаледа Машала 1997. године. Наводно, када је директор Мосада предложио израелском премијеру Нетањаху иницијални списак за политичко убиство са Ал-Мабхуховим именом, овај га је одбио уз образложење да се не ради о довољно важним људима да би били убијени у посебној обавештајној операцији.¹⁰⁴⁷

Онда је катарска телевизија Ал-Џазира 2009. године, објавила интервју са мушкарцем чије је лице било сакривено. Мистериозни припадник Хамаса се, између осталог, хвалисао организовањем и непосредним учешћем у отмицама и убиствима израелских војника Садона и Саспортаса. Детаљно је описао како се са још једним припадником Хамаса маскирао у ортодоксног Јеврејина, нудећи превоз војницима који су стопирали на повратку из касарне кући. Човек је навео да му је једино било жао што су се организовали тако да он управља аутомобилом, уместо да је он тај који ће изненада пуцати отетим израелским војницима у главу. Убијени војници су потом скидани голи и закопавани, а убице су се претходно сликале газећи тела и славећи. По његовим речима, израелски агенти су више пута покушавали да га убију, али је сваки пут успевао да их осујети својом обазривошћу. Захваљујући својем „унутрашњем осећају за опасност“ и интуицији, увек је успевао да на време спазе израелске оперативце који су му радили о глави. Чак их је неколико пута натерао у бекство. Због тога је имао надимак Лисица. Иако му је лице било сакривено током интервјуа, израелске обавештајне службе су без већих потешкоћа утврдиле да се ради о Махмуду ал-Мабхуху. Интервју је широм Блиског истока емитован у априлу 2009. године.¹⁰⁴⁸

Када је Махмуд ал-Мабхух, 18. јануара 2010. године, допутовао послом у Дубаи у Уједињеним Арапским Емиратима, тамо га је, према коришћеној научној литератури, чекало барем 27 припадника и помагача Кидон тима. Два дана касније, 20. јануара 2010. године, Мабхухово беживотно тело је пронађено у његовој хотелској соби, Ал Бустан Ротана аеродром хотела.¹⁰⁴⁹

Пошто је ал-Мабхух путовао под лажним палестинским пасошем, његова смрт је испрва прошла неприметно. После неколико дана, Хамас шаље свог човека у Дубаи да потражи Мабхуха у локалним болницама и мртвачницама. Када је тело на крају било пронађено, Хамас је наравно указао на Мосадову одговорност. Уједињени Арапски Емирати деценијама улажу екстремна финансијска средства, правећи од Дубаија центар пословног света и туризма на Блиском истоку. У граду циркулише велика количина новца и договарају се капиталне инвестиције на светском нивоу. Због свега наведеног, јасно је да власти не могу да дозволе да град буде полигон за било какво политичко насиље, посебно за политичка убиства израелско-палестинског сукоба, лажне пасоше и вршљање Мосада.

¹⁰⁴⁶ Ronen Bergman, *Rise and Kill First: The Secret History of Israel's Targeted Assassinations*, op. cit., 381; Majkl Bar-Zohar i Nisim Mišal, *Mosad: najveće misije izraelske tajne službe*, op. cit., 360.

¹⁰⁴⁷ Ronen Bergman, *Rise and Kill First: The Secret History of Israel's Targeted Assassinations*, op. cit., 413.

¹⁰⁴⁸ “To Israel I am stained with blood,” Al Jazeera, приступљено 1.3.2024. године, <https://www.aljazeera.com/news/2010/2/7/to-israel-i-am-stained-with-blood>; Ronen Bergman, *Rise and Kill First: The Secret History of Israel's Targeted Assassinations*, op. cit., 381; Majkl Bar-Zohar i Nisim Mišal, *Mosad: najveće misije izraelske tajne službe*, op. cit., 361.

¹⁰⁴⁹ Ronen Bergman, *Rise and Kill First: The Secret History of Israel's Targeted Assassinations*, op. cit., 561.

Ту је и питање поноса у арапском свету, јер овакви инциденти у којима се наизглед дозвољава Израелцима да убијају без санкција, срозавају репутацију Емирата на ниво трећеразредне земље. Све наведено је била мотивација директору полиције Дубаија генералу Калфану Тамиму, да спроведе једну од најинтензивнијих полицијских истрага у својој каријери.¹⁰⁵⁰

Један од разлога због којег је стопа криминала у Дубаију екстремно мала је то што је буквално сваки метар града покривен сигурносним камерама. Према званичним подацима, наводно их има преко 300.000.¹⁰⁵¹ Тамим је познавао *modus operandi* професионалних убистава довољно да зна да се она не дешавају без претходне интензивне припреме. Направљен је списак свих странаца који су дошли и отишли из Дубаија у време убиства. Утврђено је да је ал-Мабхух четири пута долазио у Дубаи током 2009. године. Потом је направљен списак свих лица која су боравила у исто време. Два списка су упоређена и направљен је пресек подударања. Имена која су се поклопила, су сада требала да добију и своју фотографију. У Емиратима, коришћење личних података у полицијским истрагама не постоји као политичко питање, тако да није било губљења времена око тога. Полиција је прегледала видео материјал са сигурносних камера хотела у којем је ал-Мабхух убијен. Откривени су први осумњичени. Полиција је након тога кренула да реконструише њихово кретање од тренутка доласка у Дубаи. У те сврхе је прегледан видео материјал са хиљада сигурносних камера. Тако се дошло до фотографија и идентитета 27 осумњичених, а реконструкција догађаја је могла да се направи са апсолутном сигурношћу.¹⁰⁵²

Уникатна специфичност овог институционалног политичког убиства, у односу на све друге студије случаја које смо истражили, је у томе што је његово извршење од почетка до краја забележено видео камерама. Власти Уједињених Арапских Емирата су одлучиле да објаве колаж снимака чланова Кидон тима, на којима се види њихово слетање на аеродром у Дубаију, кретање градом, надзирање ал-Мабхуха, напуштање хотела после убиства и одлазак на аеродром. Снимак је изузетно лако пронаћи на интернету, а најлакше на платформи Јутјуб са објашњењима за сваки сегмент снимка.¹⁰⁵³

Компаративно посматрано са студијом случаја о Лилехамеру и убиству Бушикхија, где је убијена погрешна особа а оперативци Кидона похапшени, односно са студијом случаја о Кхаледу Машалу, када таргетирана особа није преминула а оперативци Кидона су су били ухапшени, у Дубаију је политичко убиство било успешно изведено, а сви припадници Кидон тима напустили државу. Са становишта тајновитости, цела операција је спектакуларно заказала.

Као резултат истраге, објављене су фотографије из пасоша коришћених приликом уласка у Уједињене Арапске Емирате. Истрагом је утврђено да су одређени чланови Кидона, вероватно у својству извиднице, већ два пута улазили у Уједињене Арапске

¹⁰⁵⁰ “An Eye for an Eye, The Anatomy of Mossad's Dubai Operation,” Der Spiegel, приступљено 1.3.2024. године, <https://www.spiegel.de/international/world/an-eye-for-an-eye-the-anatomy-of-mossad-s-dubai-operation-a-739908.html>; Ronen Bergman, *Rise and Kill First: The Secret History of Israel's Targeted Assassinations*, op. cit., 554.

¹⁰⁵¹ <https://www.khaleejtimes.com/uae/video-300000-cameras-make-dubai-one-of-the-safest-cities-in-the-world>

¹⁰⁵² Ronen Bergman, *Rise and Kill First: The Secret History of Israel's Targeted Assassinations*, op. cit., 562 - 563; “An Eye for an Eye, The Anatomy of Mossad's Dubai Operation,” Der Spiegel, op. cit.

¹⁰⁵³ Gulf News, “The murder of Mahmoud Al Mabhouh”, 24.6.2014, Youtube, 27:26, <https://www.youtube.com/watch?v=bJujIwtDk8w> приступљено 1.3.2024. године.

Емирате са истим лажним идентитетима. Мосаду је наводно био логистички проблем да се приликом сваког уласка праве нови лажни идентитети, јер је операција Мабхуховог убиства бројала преко 20 људи. Део коришћене литературе сматра да је ово грешка, јер је тако реконструисано и њихово претходно кретање. Део научне литературе наводи да је морало тако да буде урађено, да се не би десило да камере за препознавање лица детектују исти лик са различитим именима. У сваком случају, утврђено је да је извидница Кидона први пут боравила у Дубаију у исто време кад и ал-Мабхух. Други пут су боравили сами и том приликом су обишли неколико хотела у којима је Мабхух раније одседао. Претпоставља се да је ово урађено да би осмотрили обезбеђење, врсту електронских брава на вратима холетских соба и припремили осталу логистику.¹⁰⁵⁴

У обавештајним операцијама овог типа, за плаћања се користи новац у готовини, јер га је готово немогуће пратити. Међутим, већина оперативаца Мосада је током боравка у Дубаију, користила кредитне картице компаније из САД по називу Пајонир (*Pioneer* на енглеском). Оснивач и извршни директор компаније је Јувал Тал, бивши припадник специјалних јединица Израелских одбрамбених снага. Полиција у Дубаију је чак успела да на интернету пронађе један његов интервју, у којем коментарише тактику израелске војске на основу свог искуства.¹⁰⁵⁵

Провером позива са мобилних телефона прве групе осумњичених, утврђено је да су сви позивали исти број телефона у Аустрији. У питању је био систем пребацивања позива, тако да члан Кидона не позива директно другог члана, већ позив иде преко ове централе као посредника. Лоша страна система је што када се провали његово постојање, лако је утврдити све остале бројеве телефона који су га позивали. На тај начин се, од иницијалне групе осумњичених, дошло до идентитета свих 27 оперативаца Мосада.¹⁰⁵⁶

Провером пасоша које су оперативци користили, утврђено је да су у питању оригинални пасоши Велике Британије, Ирске, Немачке, Француске и Аустралије. Истрагом је установљено да су пасоши углавном припадали Јеврејима који су, поред израелског, имали двојно држављанство дотичних земаља. У сврху позајмљивања идентитета, само су фотографије у њима биле замењене. Сви они ће у накнадним истрагама изјавити да нису били свесни да су им пасоши наводно украдени и да због тога нису ништа пријавили полицији. Немачки Шпигл је објавио детаље истраге коју су обавили немачки федерални истражни органи и додатно истражио случај лажног немачког идентитета Михаела Боденхајмера, који је користио један од учесника убиства.¹⁰⁵⁷

У марту 2009. године, извесни Александар Варин и Михаел Боденхајмер су авионом из Тел Авива дошли у Келн и поднели захтев да Михаел добије немачко држављанство. Александар Варин је претходно аплицирао да и Михаелов отац, Ханс Боденхајмер, добије немачко држављанство по закону који предвиђа то право за све Јевреје који су живели у Немачкој, а који су били жртве нацистичког прогона. Накнадном истрагом је утврђено да

¹⁰⁵⁴ Ronen Bergman, *Rise and Kill First: The Secret History of Israel's Targeted Assassinations*, op. cit., 557; "An Eye for an Eye, The Anatomy of Mossad's Dubai Operation," *Der Spiegel*, op. cit.

¹⁰⁵⁵ Ronen Bergman, *Rise and Kill First: The Secret History of Israel's Targeted Assassinations*, op. cit., 558; "An Eye for an Eye, The Anatomy of Mossad's Dubai Operation," *Der Spiegel*, op. cit.

¹⁰⁵⁶ Ronen Bergman, *Rise and Kill First: The Secret History of Israel's Targeted Assassinations*, op. cit., 558; "An Eye for an Eye, The Anatomy of Mossad's Dubai Operation," *Der Spiegel*, op. cit.

¹⁰⁵⁷ "An Eye for an Eye, the Anatomy of Mossad's Dubai Operation," *Der Spiegel*, op. cit.

су сва приложена документа и лични подаци фалсификовани и нетачни, односно непостојећи. Када је процедура утврђивања држављанства била завршена, двојица мушкараца су поново дошли из Тел Авива да подигну пасош. Утврђено је да се Александар Варин том приликом, пријавио у хотел са документима на име Ури Бродски. После Мабхуховог убиства, међународна потерница је издата на оба имена. Три месеца након Дубаија, Ури Бродски из Тел Авива је путовао за Вилнус преко Варшаве. У Варшави је ухапшен на аеродрому, али је после интервенције Израела пуштен уз кауцију. Уместо да одговара по оптужби за шпијунажу или убиство, суд га је кривично теретио само за малверзације са пасошем. Ури Бродски се након плаћене кауције вратио у Израел, где му се губи сваки траг.¹⁰⁵⁸

Оперативно гледано, политичко убиство је изведено без грешке. Мосад је очигледно знао када Мабхух долази у Дубаи. Сви учесници су у Дубаи стигли из различитих европских градова, са неколико сати размака. Пријавили су се у различите хотеле и међусобно нису имали директну комуникацију. Ал-Мабхух је био мртав у року од 12 сати, од тренутка слетања у Дубаи. У временском размаку од неколико сати пре и након убиства, сви оперативци су авионом успешно напустили УАЕ. У Емиратима су се укупно задржали мање од 19 сати. Од тренутка Мабхуховог последњег уласка у хотел, одласка до собе, убиства, до тренутка када су убице напустиле хотел, прошло је свега 22 минута. Није било сведока.¹⁰⁵⁹

Коришћена научна литература је подељена о томе да ли је операција била успешна или не. Подељеност постоји по питању да ли је огромна количина прикупљених информација које указују на одговорност Израела последица ужасне немарности, претераног самопоуздања и потцењивања полиције УАЕ или политичка порука ултимативне спремности Мосада да плати било коју цену како би убио особу на коју се намерио.

По нашем мишљењу, најзначајнији аспект овог институционалног политичког убиства је његова комуникативна функција. Апсолутно је немогуће да високо обучени припадници Кидона нису знали или да нису били свесни степена покривености Дубаија сигурносним камерама. Буквално их има свуда. Притом су чланови Кидона, готово све време боравили на местима где је покривеност камерама највећа, попут шопинг молова, хотела и аеродрома. Током свог боравка у Дубаију и извршења убиства ал-Мабхуха, оперативци јесу мењали свој лични опис тако што су се прерушавали, носили перике, качкете и наочаре за Сунце. Али увидом у видео материјал, види да су све то радили у минималној мери. Делује да су само бринули да их неко не осујети у извођењу убиства, а не о томе да ли ће неко бити у могућности да их накнадно у истрази идентификује. Качкет нема превише смисла, ако те камере у ходнику хотела, у сваком тренутку снимају из три различита угла. Наводимо пример жене која је чувала стражу у ходнику хотела током самог убиства, а која је приликом напуштања ходника свесно и намерно погледала у сигурносну камеру и весело развукла кез преко лица. Тако не поступа особа која крије свој идентитет.

Чак и ако је по среди била обавештајна катастрофа, комуникативна улога политичког насиља је протоком времена обавила своје. Наметнуло се мишљење да је Мосад био спреман да свесно жртвује идентитете чак 27 својих оперативаца које је обучавао годинама, само да би се извршила крвна освета за Садона и Саспортаса. Окидач за државну акцију

¹⁰⁵⁸ "An Eye for an Eye, the Anatomy of Mossad's Dubai Operation," Der Spiegel, op. cit.; Majkl Bar-Zohar i Nisim Mišal, *Mosad: najveće misije izraelske tajne službe*, op. cit., 371.

¹⁰⁵⁹ Ronen Bergman, *Rise and Kill First: The Secret History of Israel's Targeted Assassinations*, op. cit., 558 - 559.

Израела, био је интервју ал-Мабхуха за Ал-Џазиру. Освета као мотив добија на значају када се узме у обзир мишљење распрострањено у научној литератури, по којем ал-Мабхух није био ни политички, нити безбедносно ризичан, нити је био довољно значајан, да би био убијен уз коришћење ове количине државних ресурса. Није био ни есенцијалан за послове трговине и набавке иранског оружја за Хамас, јер је она настављена истим каналима без застоја и након његове смрти.

Израелци су били генерално одушевљени. Јевреји широм света су, наводно, нудили своје пасоше Мосаду на коришћење. Када се ова студија случаја посматра изоловано, онда постоји простор за разматрање да ли се ради о успеху или неуспеху, односно да ли је убиство ал-Мабхуха прескупо плаћено. Ми сматрамо да је послата снажна политичка порука негирања безбедности непријатељима Израела, чак и на ултимативно безбедним местима попут Дубаија. Цела операција, од почетка до краја, одише снажним „може нам се“ ставом. Када се посматра корпус институционалних политичких убистава обрађених у овом раду, онда се добија још снажнија политичка порука колико је Мосад кроз деценије упорно остао безобзиран, дрзак и спреман да ризикује да би остварио свој циљ. Дуга рука Израела је још једном показала, колико дуга може да буде ако се то од ње захтева.

10. ИРАНСКИ НУКЛЕАРНИ ПРОГРАМ

10.1. Уводна разматрања

Поглавље о иранском нуклеарном програму представља по много чему специфично поглавље нашег истраживања, гледајући у односу на друга поглавља у којима смо истражили заустављање програма ОМУ. Са разлогом смо конципирали наше научно истраживање, тако да ово буде његово последње поглавље. У питању је четврто поглавље у којем истражујемо покушај развијања оружја за масовно уништење, након Египта, Ирака и Сирије. За разлику од три истражене државе, Иран је једина држава која није арапска, иако је заједничка карактеристика становништва исламска вероисповест. Друга карактеристика је континуитет њеног изразито непријатељског односа према држави Израел, због којег држава Израел тај програм посматра као директно усмерен против њене националне безбедности.

У тренутку израде нашег истраживања, ирански нуклеарни програм је још увек активно политичко питање, што је важна разлика у односу на друга поглавља рада. Са становишта предмета нашег истраживања то значи да је претња још увек активна и да се држава Израел још увек бори да га оконча, служећи се широким спектром политичких инструмената, укључујући политичко насиље.

Још једна посебност и различитост иранског нуклеарног програма, је та што држава Израел у овом тренутку не поседује способност да кроз војни напад, физички уништи нуклеарне реакторе и друга кључна постројења. У претходним поглављима истраживања је описано како су египатске фабрике биле у дохвату израелске ратне авијације, иако нису биле нападнуте јер је ракетни програм окончан на други начин. Египатски програм је окончан тако што се целокупан немачки стручни кадар повукао, а у рату 1967. године неке од фабрика и постројења су свеједно била бомбардована. У идентичним ударима израелске ратне авијације је 1981. године, тешко оштећен ирачки нуклеарни реактор, а 2007. године је уништен сиријски нуклеарни реактор. По уласку трупа САД у Ирак, током другог Заливског рата, размонтирана су сва преостала постројења и програм је трајно угашен. У Сирији након напада на реактор, није покушавана његова обнова. Напротив, Сирија је сама разградила остатке реактора, у намери да сакрије доказе да је покушала илегално да изгради нуклеарне војне капацитете.

Иран је изгледа научио своје лекције из искустава Египта, Ирака и Сирије, тако да сада постоје бројне препреке да, у сличном нападу израелске ратне авијације, остане без свог реактора. Постројења у саставу нуклеарног програма нису груписана на једном месту, већ су раштркана широм иранске државне територије, посебно у њеним северним и источним деловима, максимално удаљеним од Израела и Персијског залива. Из тог разлога, уништење виталних делова програма једним изненадним ваздушним нападом, није могуће. Отежавајућа околност представља и позиција Ирана, јер се налази најдаље у односу на територију Израела (у поређењу са Египтом, Сиријом и Ираком) и постоје лимитиране опције са које стране би се могло прићи ваздушним путем. Иранска противваздушна одбрана је неупоредиво јача у односу на египатску, сиријску и ирачку, посебно од како су од Руске Федерације набављени системи С300.

Последице свих претходно наведених посебности, представљају отежавајуће околности и препреке за наше истраживање иранског нуклеарног програма, из угла заустављања кроз политичка убиства његових руководећих чланова. Прегледом доступне научне литературе, утврдили смо готово непостојање кредибилних и верификованих, примарних и секундарних научних извора, било израелских било иранских. Поредити околности које су довеле до појављивања верификованих научних извора у случају Египта, Ирака и Сирије, можемо да констатујемо неколико ствари.

С обзиром на то да држава Израел и даље сматра ирански нуклеарни програм активном претњом, наилазимо на потпуну тајновитост са израелске стране. Разумљиво, из разлога да се претпостављене активности настављају. Не постоје јавни наступи на ову тему, од стране руководства Мосада или других обавештајних служби. Не постоје аутобиографије пензионисаних руководиоца или истакнутих чланова служби, који говоре о овој теми. Недовољан проток времена делује као отежавајућа околност. Египатска епизода се десила пре готово 58 година, ирачка пре 42 године, а Сирија пре 17 година, стварајући околности у којима државне тајне престају да важе, па учесници са израелске стране слободно причају и износе своја сведочанства. У случају Ирана, тога тренутно нема.

Нису забележени случајеви пребега међу високо позиционираним припадницима иранског нуклеарног програма или обавештајних служби Ирана, који би изнели своја сазнања и служили као примарни научни извор. За разлику од Ирака, у Ирану се није десила страна војна окупација или промена власти, која би омогућила слободан приступ тајним државним архивама.

У претходним поглављима истраживања смо показали, да је пракса државе Израел да званично преузима одговорност само за институционална политичка убиства, такозвана таргетирана убиства, припадника терористичких организација извршених на територији Појаса Газе и Западној обали, док је у случају убиства на територији трећих држава, то ретко случај. За институционална политичка убиства учесника програма ОМУ Египта, Ирака и Сирије, никада није преузета одговорност. Тако је и у случају политичких убиства припадника иранског нуклеарног програма. Израел одбија да коментарише ова убиства, држећи се своје *“no comment policy.”*

Са своје стране, Иран настоји да околности под којима су се десила политичка убиства његових нуклеарних научника, у што већој мери држи у тајности. Вероватни разлози су вођење истраге, хватање учесника, спречавање нових убиства, а и прикривање непријатне чињенице да не могу да заштите своје људе. Треба напоменути да истраге убиства научника нису донеле нека значајнија открића. Због свега наведеног, политичка убиства иранских нуклеарних научника су остала под велом тајне.

Прегледом доступне научне литературе смо установили, да се она доминантно бави другим аспектима иранског нуклеарног програма, као што су: да ли је Бегинова доктрина застарела; да ли ће ирански нуклеарни програм довести до тога да друге државе на Блиском истоку траже нуклеарно оружје за себе; Ирански нуклеарни договор са светским силама; да ли нуклеарни научници могу да буду легалне, односно легитимне мете таргетираних убиства; да ли је ваздушни удар Израела на ирански нуклеарни реактор могућ само уз помоћ САД; итд. Колико год биле интересантне теме, оне нису обухваћене предметом истраживања и зато нису део овог истраживања. „Литературу“ која се опширније бави политичким убиствима иранских нуклеарних научника, углавном чине новински и онлајн

чланци или научни радови, који се у својим референцама искључиво позивају на раније поменуте новинске и онлајн чланке. Сматрамо да због тога не поседују довољан степен научне верификованости. Наводи у њима су у највећем броју случајева непотпуни, нејасни, контрадикторни, стога врло вероватно и нетачни. Ове изворе нисмо желели да користимо. У тим околностима, одабрана доступна научна литература само наводи све таргетиране нуклеарне научнике и начин извршења њиховог убиства.

Из горенаведених разлога, у овом поглављу, са најмањим степеном научне сигурности можемо да тврдимо да држава Израел стоји иза убистава иранских нуклеарних научника.

10.2. Институционална политичка убиства иранских научника

Од 2007. године до 2020. године је убијено шест истакнутих припадника иранског нуклеарног програма и научника. Сви су убијени на територији Ирана. Ардешир Хосенпур¹⁰⁶⁰ је преминуо под неразјашњеним околностима у јануару 2007. године. Хосенпур је био награђиван од стране иранске војске за своје истраживање у области прераде уранијума. Са узроцима смрти се спекулише, од тровања гасом до зрачења смртоносном дозом радијације.¹⁰⁶¹

Потом је у јануару 2010. године, у детонацији експлозивне направе која је била прикачена на врата аутомобила испред његове куће,¹⁰⁶² убијен Масуд Али Мохамеди.¹⁰⁶³ У новембру 2010. године, доктор нуклеарне физике Маџид Шариари,¹⁰⁶⁴ убијен је на идентичан начин, док је у одвојеном нападу, Ферејдун Абаси успео да преживи детонацију.¹⁰⁶⁵ На идентичан начин 2012. године, убијен је Мостафа¹⁰⁶⁶ Ахмади Рошан.¹⁰⁶⁷ Абаси је у том тренутку био професор нуклеарне физике на Шехид Бехешти универзитету, а касније је именован на место директора иранске Организације за атомску енергију. Рошан је био заменик директора постројења за обogaћивање уранијума.¹⁰⁶⁸

Софистицираност убистава се види из начина њиховог извршења. Двојица мушкараца на мотору, са кацигама на глави, би прошли поред аутомобила са таргетираним појединцима и прикачили им магнетне експлозивне направе на врата аутомобила.

¹⁰⁶⁰ У коришћеној страниј научној литератури, познат као: *Dr. Ardeshir Hosseinpour, Ardeshir Husseinpour*.

¹⁰⁶¹ William Tobey, "Nuclear scientists as assassination targets," *Bulletin of the Atomic Scientists* 68, no.1 (2012): 61; Farhad Rezaei, *Iran's Nuclear: Program a Study in Proliferation and Rollback* (Cham: Palgrave Macmillan, 2017), 185; Brent Talbot, "Israel's Begin Doctrine preventive strike tradition and Iran's nuclear pursuits," *A Journal of Strategic Airpower & Spacepower* 2, no. 4 (202): 5.

¹⁰⁶² William Tobey, "Nuclear scientists as assassination targets," *op. cit.*, 62.

¹⁰⁶³ У коришћеној страниј научној литератури, познат као: *Masoud Ali Mohammadi, Masood Alimohammadi*.

¹⁰⁶⁴ У коришћеној страниј научној литератури, познат као *Dr. Majid Shahriari*.

¹⁰⁶⁵ William Tobey, "Nuclear scientists as assassination targets," *op. cit.*, 62; Farhad Rezaei, *Iran's Nuclear: Program a Study in Proliferation and Rollback*, *op. cit.*, 185.

¹⁰⁶⁶ У коришћеној страниј научној литератури познат као *Mostafa Ahmadi Roshan*.

¹⁰⁶⁷ Michele Gaietta, *The Trajectory of Iran's Nuclear Program* (New York: Palgrave Macmillan, 2015), 167.

¹⁰⁶⁸ Siegfried S. Hecker and Abbas Milani, "Ending the assassination and oppression of Iranian nuclear scientists," *Bulletin of the Atomic Scientists* 71, no.1 (2015): 46 - 49.

Извршиоци убиства су се увелико удаљавали са лица места, док би експлозивне направе даљински детонирале иза њих.¹⁰⁶⁹

Помоћник директора иранске Организације за атомску енергију, Дариуш Резаинеџад, убијен је у јулу 2011. године.¹⁰⁷⁰ Док је чекао испред вртића своје деце, двојица извршилаца убиства су на мотору прошла поред Резаинеџада, испразнивши шаржер аутоматског оружја у њега.¹⁰⁷¹

У новембру 2020. године је убијен Мухсин Фахрезаде,¹⁰⁷² за кога се наводи да је био водећи човек иранског нуклеарног програма. До данас нису разјашњене околности под којима се десило његово убиство.¹⁰⁷³

У одсуству конкретних доказа за тврдње да иза убистава иранских нуклеарних научника стоји држава Израел, можемо само да укажемо на стари принцип који каже да треба гледати ко има интерес, али и оперативне способности да их изврши. Из угла интереса обустављања иранског нуклеарног програма, евидентно је да сумња пада на државу Израел. Из угла поседовања оперативних способности да се у сред Техерана, у стилу Џејмса Бонда, магнетним експлозивним направама убијају штићене личности, сумња поново пада на Мосад. На почетку поглавља смо рекли да смо га циљано конципирали као последње поглавље. Намера је да читалац истраживања прође кроз врло конкретне и верификоване аргументе поглавља о Египту, Ираку и Сирији, како би у овом поглављу са најмање категоричних тврдњи могао да прихвати оправдане сумње да иза смрти иранских нуклеарних научника и руководиоца стоји држава Израел.

¹⁰⁶⁹ Michele Gaietta, *The Trajectory of Iran's Nuclear Program*, op. cit., 167; Brent Talbot, "Israel's Begin Doctrine preventive strike tradition and Iran's nuclear pursuits," op. cit., 4; Tamar Meisels, "Assassination: Targeting Nuclear Scientists," *Law and Philosophy* 33, no.2 (2014): 208.

¹⁰⁷⁰ У коришћеној страниј научној литератури, познат као: *Darioush Rezaeinejad Darioush Rezaei-Nejad Darioush Rezai Najad*.

¹⁰⁷¹ Siegfried S. Hecker and Abbas Milani, "Ending the assassination and oppression of Iranian nuclear scientists," op. cit., 46 - 48; Michele Gaietta, *The Trajectory of Iran's Nuclear Program*, op. cit., 167; Ali Vaez and Karim Sadjadpour, *Iran's Nuclear Odyssey: Costs and Risks* (New York: Carnegie Endowment for International Peace, 2013), 48.

¹⁰⁷² У коришћеној страниј научној литератури, познат као *Mohsen Fakhrizadeh*.

¹⁰⁷³ Michele Gaietta, *The Trajectory of Iran's Nuclear Program*, op. cit., 167.

11. ЗАКЉУЧАК

Закључна разматрања користимо да изложимо резултате нашег научног истраживања, на основу којих сматрамо потврђеним постављене посебне хипотезе, а самим тим и општу хипотезу. Верујемо да смо кроз сва поглавља истраживања, успели да истакнемо довољан број верификованих аргумената који дозвољавају да то урадимо.

Прва посебна хипотеза гласи: „Једина смртна казна коју је држава Израел извршила након одговарајућег судског процеса прописаног законом, је била политички мотивисана.“ Смртна казна која је извршена над Адолфом Ајхманом 1962. године, једина је извршена судска смртна казна у историји државе Израел. Политичка мотивација њеног извршења је присутна кроз политичку мотивацију организовања његове отмице у Аргентини, као и кроз бројне процесно-правне аспекте организовања судског процеса у Јерусалиму. Адолф Ајхман је лако могао бити убијен у Аргентини, али се држава Израел определила за отмицу и пребацивање у Јерусалим, из разлога организовања суђења у којем би јеврејски суд пресудио организатору истребљења Јевреја за време Другог светског рата. Израелске обавештајне службе, Мосад и Шин Бет, су током организовања отмице предузеле ригорозне мере, које су имале за циљ да Ајхман доброг здравља стигне у Израел, како би му било суђено. Вођено је рачуна о његовом здрављу, режиму исхране, а део тима обавештајаца који су га отели, чинио је и доктор који се све време старао о њему. Ајхманова отмица је увежбавана, тако да не буде повређен приликом самог чина. Приликом седатирања Ајхмана су коришћене лакше и блаже психоактивне супстанце, како би се избегли проблеми са радом срца. Лично присуство директора Мосада, Исера Харела, у Буенос Ајресу и његово непосредно надгледање операције, показује политички значај отмице.

Политичка мотивација државе Израел је исказана кроз читав низ процедуралних и институционалних радњи, предузетих од стране различитих државних институција, како би суђење било правнопроцесно изводљиво. Промењен је израелски закон, како би Ајхманов изабрани адвокат као страни држављанин могао да га брани. Влада Израела је платила трошкове његове одбране, јер је Немачка то одбила. Израелска влада је снажно утицала на састав судског већа које је водило процес, како би зацртани политички циљеви били остварени. Кроз измену Закона о геноциду и Закона о нацистима, спречено је да судија Халеви председава судским већем. Та улога је додељена судији Ландау, који је у ту сврху претходно прешао из једног суда у други. Судски процес једном од најистакнутијих организатора истребљења Јевреја, организован је у Јерусалиму, као граду који заузима централно место у националном и верском идентитету Јевреја и који данас симболизује васкрсење њихове државе. Кроз судски процес је вршена изградња колективне националне свести и националног идентитета, позиционирање државе Израел као политичког ентитета који говори у име свих Јевреја, изградња јединственог националног наратива о Холокаусту и вођена борба за историјски наратив о Холокаусту у Израелу и свету. Адолф Ајхман је имао фер суђење у правнопроцесном смислу и током судског процеса су му била пружена сва права која му припадају. Ипак, политичка мотивација државе Израел, чини извршење смртне казне над њим институционалним политичким убиством.

Друга посебна хипотеза гласи: „Држава Израел је из разлога нужде и хитности заустављања терористичких напада на својој територији, вршила политичка убиства ткз. „таргетиране превенције“ које представљају дозволе за убијање без одговарајућег судског процеса прописаног законом.“ За време Прве, а посебно за време Друге интифаде,

терористичке организације су свакодневно изводиле самоубилачке нападе на израелско цивилно становништво. Поред низа других антитерористичких мера, попут изградње сигурносне баријере, контролних пунктова и превентивних хапшења, држава Израел је вршила институционална политичка убиства истакнутих чланова Хамаса, Палестинског исламског дихада и Фатаха. Ова политичка убиства су извођена без претходног судског процеса утврђивања кривице таргетираних појединаца, без прикривања, а највиши државни званичници су јавно преузимали одговорност за њих.

Кхалил ал-Вазир је убијен 1988. године у Тунису, од стране специјалних јединица израелске војске. Израелске власти су погрешно сматрале да ал-Вазир, као други човек у хијерархији ПЛО, диригује таласом политичког насиља у Првој интифади. У том тренутку је сматрано да интифада није била спонтани устанак палестинских Арапа, већ да су је покренули и њоме управљали Јасер Арафат и ал-Вазир. Ал-Вазирово политичко убиство је хитно организовано, у циљу спречавања даљег ширења интифаде и политичког насиља на окупираним територијама. Организовање убиства су обавиле обавештајне службе Мосад и АМАН, а извели су га припадници Сајарет Маткала и Флотиле 13. Оснивач и вођа Палестинског исламског дихада, Фатхи Шакаки, је убијен 1995. године на Малти. Шакаки је претходно организовао три самоубилачка напада на територији Израела. У јануару 1995. године, организовао је Беит Лид самоубилачки напад у којем је погинула 21 особа, а њих 66 је било повређено. Истрагом је утврђено да му је у припреми експлозивних направа, директно помагао Јахја Ајаш из Хамаса. Пошто су постојали оперативни подаци да Шакаки планира нове самоубилачке нападе, а и како би се прекинула његова сарадња са Хамасом, Мосад је организовао његово убиство на Малти. Јахја Ајаш „Инжењер“ је био најталентованији творац импровизованих експлозивних направа којег је Хамас имао. Приписује му се заслуга за транспоновање Хезболахове праксе самоубилачких напада у Либану на територију Израела. Успешно је организовао самоубилачке нападе у Мехоли, Афули, Хадери, као и први самоубилачки напад у историји Тел Авива. Ајаш је био заповедник војног крила Хамаса, али је лично регрутовао бомбаше самоубице, лично је склапао експлозивне направе и обучавао нову генерацију твораца бомби. Убијен је почетком 1996. године од стране обавештајне службе Шин Бет, у циљу спречавања нових напада. Салах Шехаде је убијен 2002. године, а у тренутку смрти је био заповедник војног крила Хамаса. Убиство је организовала обавештајна служба Шин Бет, а извела га израелска војна авијација. Шехадеу се приписује одговорност за већину Хамасових самоубилачких напада током Друге интифаде, у којима је до средине 2002. године страдало 474 израелских држављана. Салах Шехаде је убијен у циљу спречавања нових терористичких напада током Друге интифаде. Хитност у поступању државе Израел, види се из чињенице да се, само за време планирања његовог убиства, десило неколико самоубилачких напада.

Наведени појединци су представљали најистакнутије личности терористичких група у религијском, политичком или организационом смислу. Свако од њих је био одговоран за неколико успешних самоубилачких напада на израелске цивиле и израелску војску. У тренутку њиховог убиства, сви они су активно планирали и организовали нове самоубилачке нападе, регрутовали и обучавали бомбаше самоубице. Због природе тероризма, током интифаде није постојала реална могућност њиховог хапшења и извођења пред суд. Њихово хапшење није било могуће, јер су се крили међу цивилима, дубоко у непријатељској територији. Став државе Израел је био да је њихова смрт једини начин да се они трајно спрече у организовању и спровођењу нових самоубилачких напада. Услед

готово свакодневних самоубилачких напада, држава Израел је поступала у нужди, користећи сваку прилику која би се указала, да покуша да изврши институционално политичко убиство ових лица.

Трећа посебна хипотеза гласи: „Оправдано се сумња да су обавештајне службе државе Израел вршиле прикривена политичка убиства научника и истакнутих чланова арапских терористичких организација, иако нема довољно доказа за децидирану тврдњу.“ Сврха ове хипотезе је да се њоме обухвате институционална политичка убиства која су извршена ван државне територије Израела, на конспиративан начин и за која, у највећем броју случајева, држава Израел није званично преузела одговорност. Хипотеза у себи садржи две компоненте: институционална политичка убиства нуклеарних научника и истакнутих припадника програма за прављење оружја за масовно уништење; и институционална политичка убиства истакнутих чланова терористичких организација палестинских Арапа, која нису „таргетирана убиства“ односно „таргетиране превенције“, по критеријумима датим у пресуди Врховног суда Израела.

Немачки научник др Хајнц Круг је у оквиру египатског ракетног програма, имао задужење да набавља високо квалитетне материјале за фабричку производњу пројектила. Сумња се да је Круг 1962. године отет од стране Мосада, одведен на испитивање у Израел, а потом убијен. Постоје сведочења истакнутих припадника Мосада о овом случају. Покушаји убиства др Пилца, односно др Клајнвехтера крајем 1962. и почетком 1963. године, нису били успешни. Централну улогу је имала Јединица 188 обавештајне службе АМАН, а познато је да је у покушају убиства Клајнвехтера учествовао будући израелски премијер Јицак Шамир. После неуспешне саботаже ирачких нуклеарних реактора 1979. године, Мосад се определио за организовање институционалних политичких убистава научника. Приликом прве посете Паризу, почетком 1980. године, Мосад је покушао да врбује др Јахју Ел-Мешада и остале чланове ирачке делегације, али неуспешно. Др Јахја Ел-Мешад је убијен у јуну 1980. године, приликом друге научне посете Паризу. Оправдано се сумња да је његово убиство организовао Мосад. Исте године су убијена још двојица ирачких нуклеарних научника, Салман Рашид и Абд ал-Рахман Расул. О околностима смрти њих двојице се зна врло мало, али се сматра да иза њихових убистава стоји Мосад. Као замена за нуклеарни програм који је тапкао у месту, ирачке власти су потом покренуле програм „Вавилон“, који је предвиђао изградњу супертопа, способног да испаљује пројектиле у атмосферу. Носилац програма је био др Џералд Бул. Поред овога, Бул је помагао Ираку у набавци технологије и материјала за балистичке пројектиле. После више упозорења од стране Израелаца, Бул је убијен испред свог стана у Бриселу 1990. године. Генерал сиријске војске Мухамад Сулеиман, убијен је 2008. године, од стране припадника јединице Флотила 13 израелске војске. Генерал Сулеиман је руководио развојем сиријског нуклеарног програма. Уништењем нуклеарног реактора и његовим политичким убиством, сиријски нуклеарни програм је био трајно заустављен. У периоду од 2007. до 2020. године, десило се шест убистава истакнутих чланова иранског нуклеарног програма. Убијени су Ардешир Хосенпур, Масуд Али Мохамеди, Мацид Шариари, Мостафа Ахмади Рошан и Мухсин Фахрезаде. Снажно се претпоставља да иза ових убистава стоји Мосад, али у одсуству врсте конкретних доказа, пронађених у горепоменутом случајевима других држава, морамо да се уздржимо од било каквих категоријалних тврдњи.

Што се тиче институционалних политичких убистава истакнутих припадника терористичких организација палестинских Арапа, у оквиру Поглавља „Тероризам

Палестинске ослободилачке организације“, истражили смо кампању убиства чланова Црни септембар и ПЛО, која представљају реталијацију за масакр израелских олимпијаца у Минхену 1972. године. Абдел Ваел Зуаитер је сматран главним човеком за логистику Црног септембра у Италији. Убијен је у октобру 1972. године у Риму. Махмуд Хамшари је сматран главним човеком за логистику Црног септембра у Француској. Убијен је у јануару 1973. године у Паризу. Хусеин ал-Башир је сматран главним човеком ПЛО на Кипру и официром за везу са СССР. Убијен је у јануару 1973. године у Никозији. Базил ал-Кубаиси је био човек за логистику организације ПФЛП у Француској, одговоран за неколико терористичких напада. Убијен је у Паризу у априлу 1973. године. У Паризу је, у јуну 1973. године, убијен Мохамед Будија, као још један човек за логистику и врбовање за организацију ПФЛП. Али Хасан Саламе је, у време терористичког напада у Минхену, био трећа личност у хијерархији организације Црни септембар. Међутим, Мосад га је сматрао главним одговорним за овај напад. Саламе је убијен 1979. године у Бејруту, готово 7 година након Минхена. Сва ова институционална политичка убиства је организовао сектор Мосада, под називом Цезареја, а извршили их тимови специјализовани за политичка убиства и друге облике политичког насиља, такозвани Кидон тимови. У Бејруту су, у здруженој операцији Мосада, АМАН и Израелских одбрамбених снага, у априлу 1973. године, убијени Камал Бутрос Насер, Камал Абдел Адван и Мухамед Јусеф ал-Наџар. Сва тројица су били у врху руководства ПЛО.

Четврта посебна хипотеза гласи: „Институционална политичка убиства у пракси државе Израел имају снажан симболички карактер и комуникативну функцију коју остварују кроз пажљив избор мета, времена, места и начина њиховог извршења.“ Комуникативна функција институционалних политичких убиства у пракси државе Израел, присутна је од самог почетка њихове систематске употребе. Сва институционална политичка убиства, истражена у овом научном раду, представљају изградњу перцепције моћи израелских обавештајних служби и изградњу слике о такозваној „дугој руци Израела“ која може да досегне било где.

Убиства Ваела Зуаитера у Риму, Хамшарија, ал-Кубаисија и Будије у Паризу, ал-Башира у Никозији и Мучасија у Атини, била су порука да чланови терористичких организација палестинских Арапа више нису сигурни у Европи, у којој су до тог тренутка слободно деловали. Убиства Зуаитера и Хамшарија представљају одбацивање поделе на политичко и војно крило ПЛО, шаљући поруку да мета израелских обавештајних служби може да буде било ко. Већина убијених је страдала упуцавањем из непосредне близине. Број и брзина успешних политичких убиства, су такође биле политичке поруке послате руководству терористичких организација. Хусеин ал-Башир је убијен 24. јануара 1973. године у Никозији на Кипру. Базил ал-Кубаиси је убијен 6. априла 1973. године у Паризу. Заид Мучаси је убијен 11. априла 1973. године у Атини. Мохамед Будија је убијен 29. јуна 1973. године у Паризу. Дана 10. априла 1973. године је изведена операција „Пролеће младости“, у којој су у Бејруту убијени високи функционери ПЛО Камал Бутрос Насер, Камал Абдел Адван и Мухамед Јусеф ал-Наџар. Смрт Мохамеда Будије је била девето успешно институционално политичко убиство, у периоду од шест месеци. Када се ради о начину извршења убиства, Хусеин ал-Башир је убијен експлозивном направом постављеном испод кревета у његовој хотелској соби. Заид Мучаси који је био послат као његова замена, убијен је на идентичан начин, бомбом испод кревета у хотелској соби. Мохамед Будија је у операцијама ПФЛП у Паризу, требало да замени убијеног Базила ал-Кубаисија. Убрзо је и он убијен у Паризу. Додатни аспект доминације израелске службе,

лежи у чињеници да је Будија као експерт за експлозиве, убијен управо експлозивном направом, што се тумачи на начин да су Израелци показали да су били ипак мало већи експерти. Али Хасан Саламе је убијен 22. јануара 1979. године, када је поред његовог аутомобила детонирало преко 10 килограма пластичног експлозива. Експлозија је била толико снажна, да се чула у већем делу Бејрута. Политичка порука о фијаску Мосада у Лилехамеру, замењена је поруком о фасцинантном успеху. Саламе је убијен на драматично пренаглашен начин, како би се добио међународни публицитет једнак ономе са суђења Мосадовим оперативцима у Норвешкој. Додатна политичка порука Саламеовог убиства, била је да га држава Израел није заборавила ни после седам година. Налог за његово институционално политичко убиство, иницијално се везује за организовање терористичког напада у септембру 1972. године. Организација „Црни септембар“ је одавно престала да формално постоји, смањено се број терористичких напада, Саламе се можда и дистанцирао од њиховог непосредног организовања, али је демонстрирано да је природа израелске „црне листе“ да се имена са ње не бришу и да је имуна на проток времена и промену околности. У погледу места извршења институционалних политичких убистава, убијање руководства ПЛО у операцији „Пролеће младости“ и Кхалила ал-Вазира, као највиших заповедника терористичких организација, које се десило у њиховим домовима из непосредне близине, у присуству њихових породица, представља најупечатљивије примере негирања сигурности и сакралности нечијег дома као уточишта и места где се појединац и његова породица осећају најбезбедније. У погледу начина извршења институционалног политичког убиства, дефинитивно се највише истиче институционално политичко убиство Јахје Ајаша. Генијални палестински творац импровизованих експлозивних направа, убијен је још генијалнијом израелском импровизованом експлозивном направом, која би и по данашњим параметрима представљала ремек дело. Годинама неухватљиви, увек опрезни терориста који готово никада није користио телефоне, био је преварен да сам себи прислони телефон - експлозивну нараву на лице. Политички и верски идол палестинских Арапа је страдао, јер га је брутално издао други палестински Арапин и то за новац. Свеукупно, у погледу избора мете, времена, места и начина извршења институционалног политичког убиства, најснажнија политичка порука је послата извршењем смртне казне над Адолфом Ајхманом у Јерусалиму. Једног од најистакнутијих организатора немачког истребљења Јевреја као незаштићеног народа без државе и „ниже расе“, су Јевреји прво отели на другом крају планете, показујући успон своје обавештајне службе у светски врх, затим судски процесуирали показујући постојање своје државе, а затим обесили као ситног лопова. Јерусалим као симбол пада јеврејске државе и расејања народа, био је место васкрснућа јеврејског народа и стварања израелске нације.

Пета посебна хипотеза гласи: „Известан број институционалних политичких убистава која је извела држава Израел, извршен је из нужности и ургентности заштите националне безбедности државе Израел и живота њених грађана.“ У одређеном броју случајева институционалних политичких убистава, мотивација за њихово организовање и извршење је било задовољење домаћег јавног мњења или реталијација државе Израел за раније почињене терористичке нападе против њених држављана. У одређеном броју случајева, мотивација је била непосредна нужност и ургентност заштите националне безбедности државе и живота њених грађана. То су случајеви убистава заповедника терористичких организација палестинских Арапа, као организатора масовних самоубилачких терористичких напада за време Прве и Друге интифаде. Током планирања ових политичких убистава, дешавали су се нови самоубилачки напади и једини начин

њиховог заустављања је било убијање кључних људи у организационој структури. У неколико случајева је нужност потврђивана и након њихове смрти, извођењем такозваних осветничких самоубилачких напада, јер је јасно да су морали бити планирани и припремани месецима раније.

Општа хипотеза гласи: „Од свог оснивања 1948. године до данас, Израел је извршио или се снажно претпоставља да је извршио велики број институционалних политичких убистава у оквиру арапско-израелског сукоба, као део борбе против исламистичких терористичких организација и заустављања програма развоја оружја за масовно уништење Египта, Ирака, Сирије и Ирана које је сматрао егзистенцијалном претњом по себе. Од свог оснивања 1948. године до данас, Израел је извршио или се снажно претпоставља да је извршио одређени број институционалних политичких убистава у оквиру своје међународне потраге за нацистима који су вршили масовне злочине над Јеврејима.“ Наше научно истраживање је ово недвосмислено и у целости потврдило. На основу показане тачности свих посебних хипотеза, оправдано истичемо закључак да држава Израел стоји иза организовања и извршења значајног броја институционалних политичких убистава истакнутих припадника терористичких организација палестинских Арапа. Након 1967. године, држава Израел се нашла на удару интензивних међународних терористичких активности арапских организација у оквиру ПЛО. Држава Израел се борила против ових активности различитим средствима. Од терористичког напада у Минхену 1972. године, покренута је пракса коришћења институционалних политичких убистава као мере реталијације, која се међутим никад није завршила. У периоду између 1972. и 1978. године, мете политичких убистава су били припадници ПЛО, односно припадници организација Црни септембар и ПФЛП. Протоком времена су се појавиле нове терористичке организације, као што су Хамас, Хезболах и Палестински исламски джихад. Они су током Прве и Друге интифаде покренули тренд самоубилачких напада, на које је држава Израел поново одговорила институционалним политичким убиствима. У зависности од тога где се налазила мета, политичка убиства су изводили израелска војска, Мосад или Шин Бет.

Институционална политичка убиства као облик политичког насиља, коришћена су и против арапских државних програма развијања оружја за масовно уништење. Ретке су ситуације у којима је значај појединца толико истакнут, као што је то случај на високоспецифичним позицијама развоја практичног и теоријског знања у области балистичке или нуклеарне технологије. Израел је кроз комбиновање институционалних политичких убистава са другим облицима политичког насиља, успешно зауставио ракетни програм Египта, као и нуклеарне програме Ирака и Сирије. Судски процес и извршење смртне казне над Адолфом Ајхманом, представља најистакнутије институционално политичко убиство у пракси државе Израел, над неким нацистом који је током Другог светског рата вршио истребљење Јевреја.

На крају, на основу потврђене опште хипотезе и потврђених посебних хипотеза, може се закључити да је претходних пет деценија постојало јасно и чврсто опредељење државе Израел да користи институционална политичка убиства. Она су служила за кажњавање ратних злочинаца и терориста, односно као средство за убијање појединаца које је држава Израел сматрала својим непријатељима у разним деловима света. Чврсто опредељење је почивало на перцепцији државе Израел, да је смрт тих појединаца била нужна за остваривање циљева националне безбедности, односно заштите безбедности државе, њених грађана и њихове имовине, као и спречавање развоја нуклеарних програма,

перципираних од стране државе Израел као непријатељских и усмерених против њеног опстанка.

По оцени већине институција државе Израел, значајан успех је остварен у постизању горенаведених циљева, а један од најкориснијих инструмената у њиховом остваривању су била управо институционална политичка убиства. Због свега тога, са значајним степеном извесности се може тврдити да држава Израел, не само да не намерава да одустане од институционалних политичких убиства као инструмента за превенцију и кажњавање, већ је перспектива да ће се повећати њихов број, као и да ће се избор мета и начини извођења даље разрађивати и унапређивати у будућности.

Извесност овакве тврдње произилази из чињенице да на Блиском истоку није дошло до промена битних елемената сукоба, односно да су актери у окружењу државе Израел остали крајње непријатељски настројени према њој и њеном постојању. И даље постоје државе, ту се пре свега мисли на Исламску Републику Иран, која развија програм оружја за масовно уништење и непријатељски је орјентисана према Израелу. И даље постоје политичке организације које држава Израел сматра терористичким, као што су Хамас, Хезболах, Палестински исламски цихад и друге, које настављају своју оружану борбу против постојања Израела. Пошто није могуће уништити политичку идеју, Израел ће наставити са такозваном праксом „кошења траве“ која подразумева институционална политичка убиства политичких и војних лидера ових организација, са циљем њихове привремене пасивизације, дезорганизације или заустављања таласа терористичких напада на одређени период.

ЛИТЕРАТУРА

Монографије:

Adams, James. *Bull's Eye: The Assassination and Life of Supergun Inventor Gerald Bull*. New York: Times Books, 1992.

Aharoni, Zvi, and Dietl Wilhelm. *Operation Eichmann: Pursuit and Capture*. London: Cassell military paperbacks, 1999. Microsoft Edge PDF.

Aloni, Shlomo. *Six-Day War 1967: Operation Focus and the 12 hours that changed the Middle East*. Oxford: Osprey Publishing, 2019. Microsoft Edge PDF.

Amos, John W. *Palestinian Resistance Organization of a Nationalist Movement*. New York: Pergamon Press Inc, 1980. Microsoft Edge PDF.

Avner, Yehuda. *The Prime Ministers: An Intimate Narrative of Israeli Leadership*. London: The Toby Press LLC, 2010.

Avon, Dominique, and Anaïs-Trissa Khatchadourian. *Hezbollah: a history of the Party of God*. Cambridge: Harvard University Press, 2012. Microsoft Edge PDF.

Ayalon, Ami. *Friendly Fire: How Israel Became its Own Worst Enemy and the Hope for Its Future*. Lebanon: Steerforth Press, 2020.

Ayoob, Massad. *The Gun Digest Book of Beretta Pistols*. Iola: Gun Digest, 2005. Microsoft Edge PDF.

Baconi, Tareq. *Hamas contained: the rise and pacification of Palestinian resistance*. Stanford: Stanford University Press, 2018. Microsoft Edge PDF.

Bar-Zohar, Majkl, i Nisim Mišal. *Mosad: najveće misije izraelske tajne službe*. Beograd: Magelan Press, 2014.

Bergman, Ronen. *Rise and Kill First: The Secret History of Israel's Targeted Assassinations*. New York: Random House, 2018.

Bass, Warren. *A Surprise Out of Zion? Case Studies in Israel's Decisions on Whether to Alert the United States to Preemptive and Preventive Strikes, from Suez to the Syrian Nuclear Reactor*. Santa Monika: RAND Corporation, 2015. Microsoft Edge PDF.

Ben-Menashe, Ari. *Profits of War: Inside the Secret U.S. Israeli Arms Network*. Oregon: Trine Day, 1992. Microsoft Edge PDF.

Betser, Moshe, and Robert Rosenberg. *Secret soldier: The True Life Story of Israel's Greatest Commando*. New York: Atlantic Monthly Press, 1996. Microsoft Edge PDF.

Bilsky, Leora Yedida. *Transformative Justice, Israeli Identity on Trial*. Michigan: University of Michigan Press, 2004. Microsoft Edge PDF.

Bird, Kai. *The Good Spy: The Life and Death of Robert Ames*. New York: Crown Publishing Group, 2014. Microsoft Edge PDF.

- Bird, Kai. *Crossing Mandelbaum Gate: Coming of Age Between the Arabs and Israelis*. New York: Shimon & Schuster, 2010. Microsoft Edge PDF.
- Blanford, Nicholas. *Warriors of god: inside Hezbollah's thirty-year struggle against Israel*. New York: Random House, 2011. Microsoft Edge PDF.
- Braut-Hegghammer, Målfrid. *Unclear physics: why Iraq and Libya failed to build nuclear weapons*. New York: Cornell University Press, 2016. Microsoft Edge PDF.
- Brecher, Michael. *Israel, the Korean War, and China*. Jerusalem: Jerusalem Academic Press, 1974.
- Burton, Fred, and Samuel Katz. *Beirut Rules The Murder of a CIA Station Chief and Hezbollah's War Against America*. New York: Penguin Random House, 2018. Microsoft Edge PDF.
- Cesarani, David. *After Eichmann: Collective Memory and the Holocaust Since 1961*. London: Psychology Press, 2005. Microsoft Edge PDF.
- Chun, Clayton K. S.. *Thunder over the horizon: from V-2 rockets to ballistic missiles*. New York: Praeger Security International, 2006. Microsoft Edge PDF.
- Cooley, John K. *Green March, Black September - The Story of the Palestinian Arabs*. London: Routledge, 2015. Microsoft Edge PDF.
- Daher, Aurélie. *Hezbollah Mobilisation and Power*. New York: Oxford University Press, 2019. Microsoft Edge PDF.
- Dannreuther, Roland. *The Soviet Union and the PLO*. London: St Martin's Press INC, 1998. Microsoft Edge PDF.
- Dayan, David. *First Strike: A Battle History of Israel's Six-Day War*. New York: Pitman Publishing, 1967. Microsoft Edge PDF.
- De Vita, Lorena. *Israelpolitik German - Israeli relations, 1949-69*. Manchester: Manchester University Press; 2020. Microsoft Edge PDF.
- Dizdarević, Zlatko, i Bišćević Hido. *Vrijeme odluke: palestinski ustanak, Izrael i Arapi*. Sarajevo: Oslobođenje, 1988.
- Eisenberg, Dennis, Uri Dan, and Eli Landau. *The Mossad inside stories*. New York: Paddington Press LTD, 1978.
- Fink, Carole. *West Germany and Israel: Foreign Relations, Domestic Politics, and the Cold War, 1965–1974*. Cambridge: Cambridge University Press, 2019. Microsoft Edge PDF.
- Findlay, Trevor. *Transforming nuclear safeguards culture: the IAEA, Iraq, and the future of non-proliferation*. Cambridge: The MIT Press, 2022. Microsoft Edge PDF.
- Frangi, Abdallah. *The PLO and Palestine*. London: Zed Books Ltd, 1983.
- Gaietta, Michele. *The Trajectory of Iran's Nuclear Program*. New York: Palgrave Macmillan, 2015. Microsoft Edge PDF.

- Ganor, Boaz, and Liram Koblenz-Stenzler. *Israel's Targeted Killing Policy: Moral, Ethical & Operational Dilemma*. Cham: Palgrave Macmillan, 2002.
- Gilbert, Martin. *Israel: A History*. New York: Harper Perennial, 2008.
- Grant, Dale. *Wilderness of Mirrors: The Life of Gerald Bull*. Ontario: Prentice Hall Canada, 1991. Microsoft Edge PDF.
- Grbić, Zoran, i Boriša Lečić. *Čuvari Alahove volje: Islamistički terorizam - versko - ideološki identiteti*. Beograd: Službeni glasnik, 2021.
- Gluska, Ami. *The Israeli Military and the Origins of the 1967 War*. London: Routledge, 2007. Microsoft Edge PDF.
- Eitan, Rafi. *Capturing Eichmann*. S. Yorkshire: Greenhill Books, 2022. Microsoft Edge PDF.
- Ensalaco, Mark. *Middle Eastern Terrorism: From Black September to September 11*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 2008. Microsoft Edge PDF.
- Halevy, Efraim. *Man in the shadows*. Phoenix Press, 2006.
- Harel, Isser. *Kuća u ulici Garibaldi*. Zagreb: Prosvijeta, 1977.
- Gudrun Harrer. *Dismantling the Iraqi Nuclear Programme: The inspections of the International Atomic Energy Agency 1991-1998*. London: Routledge, 2014. Microsoft Edge PDF.
- Harik, Judith Palmer. *Hezbollah: The Changing Face of Terrorism*. London: I.B. Tauris, 2004. Microsoft Edge PDF.
- Hayden, Michael V. *Playing to the edge: American intelligence in the age of terror*. New York: Penguin Press, 2016. Microsoft Edge PDF.
- Henriksen, Thomas H.. *The Israeli Approach to Irregular Warfare and Implications for the United States*. Hurlburt Field: The JSOU Press, 2007. Microsoft Edge PDF.
- Howard, Roger. *Operation Damocles: Israel's Secret War Against Hitler's Scientists 1954-1967*. New York: Pegasus Books, 2013. Microsoft Edge PDF.
- Hroub, Khaled. *Hamas: A Beginner's Guide*. London: Pluto Press, 2006. Microsoft Edge PDF.
- Inbar, Efraim. *Israel's National Security Issues and challenges since the Yom Kippur War*. London: Routledge Press, 2008. Microsoft Edge PDF.
- Irving, Sarah. *Leila Khaled: Icon of Palestinian Liberation*. London: Pluto Press, 2012. Microsoft Edge PDF.
- Iyad, Abu. *My Home, My Land: A Narrative of the Palestinian Struggle*. New York: Times Books, 1981.
- Jefferis, Jennifer. *Hamas: Terrorism, Governance, and Its Future in Middle East Politics*. Denver: Praeger Security International, 2016. Microsoft Edge PDF.
- Jelinek, Yeshayahu A. *Deutschland und Israel 1945-1965: ein neurotisches Verhältnis*. München: R. Oldenbourg Verlag, 2004. Microsoft Edge PDF.

Jovanović, Dejan and Radonjić Dušan, "Israeli State-building Idea as Defense Against Antisemitism." In *Synagogues and Jewish Heritage in Southeastern Europe*, edited by Rastislav Stojšavljević, 31-66. Novi Sad: Arhiv Vojvodine, 2021.

Jusef, Mosab Hasan. *Sin Hamasa*. Doboј: MO Doboј, n.d.

Kanaaneh, Abed T. *Understanding Hezbollah: The Hegemony of Resistance*. New York: Syracuse University Press, 2021. Microsoft Edge PDF.

Karmon, Ely. *Coalitions Between Terrorist Organizations: Revolutionaries, Nationalists and Islamists*. Boston: Koninklijke Brill NV, 2005. Microsoft Edge PDF.

Karsh, Efraim and Inari Rautsi. *Saddam Hussein: a political biography*. New York: Grove Press, 1991. Microsoft Edge PDF.

Katz, Samuel M. *Hunt for The Engineer: How Israeli Agents Tracked the Hamas Master Bomber*. New York: Fromm International, 1999.

Katz, Yaakov. *Shadow Strike: Inside Israel's Secret Mission to Eliminate Syrian Nuclear Power*. New York: St. Martin's Press, 2019.

Khaduri, Imad. *Iraq's Nuclear Mirage: Memoirs and Delusions*. Toronto: Springhead Publishers, 2003. Microsoft Edge PDF.

Khaled, Leila. *My People Shall Live: The Autobiography of a Revolutionary*. Ontario: Hodder and Stoughton, 1973. Microsoft Edge PDF.

Khoury, Fred J. *The Arab-Israeli dilemma*. New York: Syracuse University Press, 1968.

Klein, Aaron J. *Striking Back: The 1972 Munich Olympics Massacre and Israel's Deadly Response*. New York: Random House, 2005. Microsoft Edge PDF.

Koss, Maren. *Resistance, Power, and Conceptions of Political Order in Islamist Organizations: Comparing Hezbollah and Hamas*. New York: Routledge, 2018. Microsoft Edge PDF.

Krug, Kaj, and Beate Soller-Krug. *Am Ufer des Nils Unser Vater "Raketen-Krug" und der Mossad*. Munich: Langen Müller, 2018. Microsoft Edge PDF.

Kurz, Anat, and Shlomo Brom, ed. *The Lessons of Operation Protective Edge*. Tel Aviv: Institute for National Security Studies, 2014.

Лаковић, Војо. *Насиље у израелско-арапском конфликту*. Београд: Наука и друштво, 2011.

Laqueur, Walter. *The Israel - Arab Reader*. Middlesex: Penguin Books, 1969.

Laron, Guy. *The Six Day War - The Breaking of the Middle East*. New Haven: Yale University Press, 2017. Microsoft Edge PDF.

Lipstadt, Deborah E. *The Eichmann trial*. New York: Schocken Books, 2011. Microsoft Edge PDF.

Livingstone, Neil C., and David Halevy. *Inside the PLO: Covert Units, Secrets Funds, and the War Against Israel and the United States*. New York: William Morrow & Co, 1990. Microsoft Edge PDF.

Long, Jerry M. *Saddam's war of words: politics, religion, and the Iraqi invasion of Kuwait*. Austin: University of Texas Press, 2004. Microsoft Edge PDF.

Lotz, Wolfgang. *The Champagne Spy*. New York: Manor Books, 1973. Microsoft Edge PDF.

Lowther, William. *Arms and The Man: Dr. Gerald Bull, Iraq and The Supergun*. Ontario: Doubleday Canada Limited, 1991.

Ludvik, Jan. *Nuclear Asymmetry and Deterrence Theory, policy and history*. New York: Routledge, 2017. Microsoft Edge PDF.

Malkin, Peter Z., and Harry Stein. *Eichmann in My Hands: A First-Person Account by the Israeli Agent Who Captured Hitler's Chief Executioner*. New York: Grand Central Pub, 1991. Microsoft Edge PDF.

Marcus, Raphael D. *Israel's long war with Hezbollah: military innovation and adaptation under fire*. Washington: Georgetown University Press, 2018. Microsoft Edge PDF.

McGeough, Paul. *Kill Khalid: Mossad's failed hit ... and the rise of Hamas*. Crows Nest: Allen & Unwin, 2009. Microsoft Edge PDF.

Meir, Golda. *Moj Izrael*. Zagreb: Naprijed, 1987.

Melzer, Nils. *Targeted killing in international law*. New York: Oxford University Press, 2009. Microsoft Edge PDF.

Mifsud, Joe. *Terror's footprint: Shadows of International Terrorism over Malta*. Hamrun: Kite Group, 2020.

Милосављевић, Славомир, & Иван Радосављевић. *Основи методологије политичких наука*, Београд: Службени гласник, 2006.

Minerbi, Sergio I. *The Eichmann trial diary*. New York: Enigma Books, 2011. Microsoft Edge PDF.

Mishal, Shaul. *The PLO under Arafat: Between Gun and Olive Branch*. London: Yale University Press, 1986. Microsoft Edge PDF.

Moreh, Dror. *The Gatekeepers: Inside Israel's Internal Security Agency*. New York: Skyhorse, 2015. Microsoft Edge PDF.

Nakdimon, Shlomo. *First Strike: The Exclusive Story of how Israel Foiled Iraq's attempt to get the Bomb*. New York: Summit Books, 1987.

Nasr, Kameel B. *Arab and Israeli Terrorism: The Causes and Effects of Political Violence 1936-1993*. Jefferson: McFarland, 1997. Microsoft Edge PDF.

Neufeld, Michael J. *The rocket and the reich: Peenemunde and the coming of the ballistic missile era*. New York: Smithsonian books, 1995. Microsoft Edge PDF.

Newton, Michael. *The encyclopedia of kidnappings*. New York: Facts On File, 2002. Microsoft Edge PDF.

Norton, Augustus Richard. *Hezbollah A Short History*. New Jersey: Princeton University Press, 2018. Microsoft Edge PDF.

Norton, Augustus Richard, and Martin H. Greenberg, eds. *The International Relations of the Palestine Liberation Organization*. Carbondale: Southern Illinois University Press, 1989.

Obeidi, Mahdi, and Kurt Pitzer. *The Bomb in My Garden: The Secrets of Saddam's Nuclear Mastermind*. New Jersey: John Wiley & Sons, 2004. Microsoft Edge PDF.

Oren, Michael B. *Six Days of War June 1967 and the Making of the Modern Middle East*. New York: Oxford University press, 2002. Microsoft Edge PDF.

Piekalkiewicz, Janusz. *Duga ruka Izraela*. Zagreb: Alfa, 1979.

Peres, Šimon. *Ovde nema mesta za male snove*. Beograd: Službeni glasnik, 2020.

Perlmutter, Amos, Michael Handel, and Uri Bar-Joseph. *Two minutes over Baghdad*. London: Frank Cass Publishers, 2003. Microsoft Edge PDF.

Plaw, Avery. *Targeting terrorists: a license to kill?*. Burlington: Ashgate Publishing Company, 2008. Microsoft Edge PDF.

Raab, David. *Terror in Black September: The First Eyewitness Account of the Infamous 1970 Hijackings*. London: Palgrave Macmillan, 2007. Microsoft Edge PDF.

Rabinovič, Itamar. *Jicak Rabin: vojniki, lider, državnik*. Beograd: Centar za međunarodnu saradnju i održivi razvoj, 2017.

Raviv, Dan, and Yossi Melman. *Every spy a prince, The Complete History of Israeli Intelligence Community*. Boston: Houghton Mifflin Company, 1990.

Reeve, Simon. *One Day in September: The Full Story of the 1972 Munich Olympics Massacre and the Israeli Revenge Operation "Wrath of God"*. New York: Faber & Faber, 2005. Microsoft Edge PDF.

Reynolds, David. *Summits: Six Meetings That Shaped the Twentieth Century*. New York: Basic Books, 2007.

Reynolds, Quentin, Ephraim Katz and Zwi Aldouby. *Eichmann, Minister of Death: The Adolf Eichmann Story*. London: Cassell, 1961. Microsoft Edge PDF.

Rezaei, Farhad. *Iran's Nuclear: Program A Study in Proliferation and Rollback*. Cham: Palgrave Macmillan, 2017. Microsoft Edge PDF.

Sadat, Anvar el. *U potrazi za identitetom: autobiografija*. Zagreb: Globus, 1979.

Schiller, Kay, and Christopher Young. *The 1972 Munich Olympics and the Making of Modern Germany*. Los Angeles: University of California Press, 2010. Microsoft Edge PDF.

Schwarz, Hans - Peter, ed., *Akten zur Auswärtigen Politik der Bundesrepublik Deutschland 1963, Band 1*. München: R. Oldenbourg Verlag, 1994. Microsoft Edge PDF.

Simeunović, Dragan. *Terorizam*. Beograd: Pravni fakultet, 2009.

Skare, Erik. *A History of Palestinian Islamic Jihad: Faith, Awareness, and Revolution in the Middle East*. Cambridge: Cambridge University Press, 2021. Microsoft Edge PDF.

Skare, Erik. *Palestinian Islamic Jihad: Islamist Writings on Resistance and Religion*, London: Bloomsbury Publishing Plc, 2021. Microsoft Edge PDF.

Shamir, Yitzhak. *Summing Up: An Autobiography*. London: Weidenfeld and Nicolson, 1994.

Shazly, Saad El. *The Arab Military Option*. Amer Mideast Research, 1986.

Симеуновић, Драган. *Политичко насиље*. Београд: Радничка штампа, 1989.

Симеуновић, Драган. *Теорија политике - ридер*. Београд: Наука и друштво, 2002.

Sirrs, Owen. *Nasser and the Missile Age in the Middle East*. New York: Routledge, 2006. Microsoft Edge PDF.

Steven, Stewart. *The Spymasters of Israel*. New York: Ballantine Books, 1980.

Teveth, Shabtai. *Moshe Dayan*. Jerusalem: Weidenfeld and Nicolson, 1972. Microsoft Edge PDF.

The Military Strategy of P.F.L.P. Beirut: Information Department, 1970.

Tinnin, David. *Hit team*. London: Weidenfeld and Nicolson, 1976.

Tucker, Spencer C. *The Encyclopedia of the Arab-Israeli Conflict: A Political, Social, and Military History*. Santa Barbara: ABC - Clio, 2008. Microsoft Edge PDF.

U.S. Army Center of Military History. *History of Strategic Air and Ballistic Missile Defense, Volume II (1956-1972)*. Pennsylvania: DIANE Publishing, 2015. Microsoft Edge PDF.

Vaez, Ali, and Karim Sadjadpour. *Iran's Nuclear Odyssey: Costs and Risks*. New York: Carnegie Endowment for International Peace, 2013. Microsoft Edge PDF.

Vogel, Rolf, ed., *Der deutsch-israelische Dialog Dokumentation eines erregenden Kapitels deutscher Außenpolitik Band 1*. München: K. G. Saur, 1987. Microsoft Edge PDF.

Wiesenthal, Simon. *Justice not Vengeance*. London: Mandarin Paperback, 1989.

Woods, Kevin M., David D. Palkki, and Mark E. Stout. *The Saddam tapes: the inner workings of a tyrant's regime, 1978–2001*. Cambridge: Cambridge University Press, 2011. Microsoft Edge PDF.

Zaloga, Steven J. *Superguns 1854-1991: Extreme artillery from the Paris Gun and the V-3 to Iraq's Project Babylon*. Oxford: Osprey Publishing, 2018. Microsoft Edge PDF.

Научни чланци:

Alston, Philip. "The CIA and Targeted Killings Beyond Borders." *Harvard National Security Journal*, no.2 (2011): 283-446.

Baade, Hans W. "The Eichmann Trial: Some Legal Aspects." *Duke Law Journal*, no.3 (1961): 400-420.

- Bach, Gabriel. "The Eichmann Trial." *Loyola of Los Angeles International and Comparative Law Review* 34, no 3 (2012): 315-386.
- Ben-Naftali, Orna, and Yogev Tuval. "Punishing International Crimes Committed by the Persecuted -The Kapo Trials in Israel (1950s &1960s)." *Journal of International Criminal Justice* 4, no. 1 (March 2006): 128-178.
- Bermudez, Joseph S. "Ballistic missile development in Egypt." *Jane's Intelligence Review*, 4, no. 19 (1992): 452-458.
- Blum, Gabriella, and Philip Heymann. "Law and Policy of Targeted Killing." *Harvard National Security Journal* 1, (June 2010): 145-170.
- Byman, Daniel. "Do Targeted Killings Work?." *Foreign affairs* 85, no.2 (April 2006): 95-111.
- Carvin, Stephanie. "The Trouble with Targeted Killing." *Security Studies* 21, no. 3 (August 2012): 529-555.
- David, Steven R. "Fatal Choices: Israel's Policy of Targeted Killing." *Mideast Security and Policy Studies* 51, (September 2002): 1-28.
- Falk, Ophir. "Measuring the Effectiveness of Israel's 'Targeted Killing' Campaign." *Perspectives on Terrorism* 9, no.1 (February 2015): 2-26.
- Falk, Richard A. "The Beirut Raid and the International Law of Retaliation." *American Journal of International Law* 63, no.3 (July 1969): 415-433.
- Gazit, Nir, and Robert J Brym. "State-directed political assassination in Israel: A political hypothesis." *International Sociology* 26, no. 6 (September 2011): 862-877.
- Gil, Elad D. "Institutional Choice and Targeted Killing: A Comparative Perspective." *Tulane Law Review* 94, no. 4 (April 2020): 711-729.
- Gross, Emanuel. "The struggle of a democracy against the terror of suicide bombers: ideological and legal aspects." *Wisconsin International Law Journal* 22, no.3 (November 2004): 597-710.
- Gross, Michael L. "Fighting by Other Means in the Mideast: Critical Analysis of Israel's Assassination Policy." *Political Studies* 51, no.2 (June 2003): 350-368.
- Grosskalus, Mathias. "Friction, not erosion: Assassination norms at the fault line between sovereignty and liberal values." *Contemporary Security Policy* 38, no.2 (August 2017): 260-280.
- Hafez, Mohammed M., and Joseph M. Hatfield. "Do Targeted Assassinations Work? A Multivariate Analysis of Israel's Controversial Tactic During Al-Aqsa Uprising." *Studies in Conflict & Terrorism* 29, no.4 (September 2006): 359-382.
- Hecker, Siegfried S., and Abbas Milani. "Ending the assassination and oppression of Iranian nuclear scientists." *Bulletin of the Atomic Scientists* 71, no.1 (2015): 46-52.
- Hunter, Thomas Byron. "Targeted Killing: Self-Defense, Preemption, and the War on Terrorism." *Journal of Strategic Security* 2, no. 2 (May 2009): 1-52.

Kaplan, Edward H., Alex Mintz, and Shaul Mishal, "What Happened to Suicide Bombings in Israel? Insights from a Terror Stock Model" *Studies in Conflict and Terrorism* 28, no.3 (May 2005):

Kasher, Asa, and Amos Yadlin. "Assassination and Preventive Killing." *SAIS Review of International Affairs* 25, no.1 (2005): 41-57.

Kober, Avi. "Targeted Killing during the Second Intifada: The Quest for Effectiveness." *Journal of Conflict Studies* 27, no.1 (2007): 76-93.

Koblentz, Gregory D. "Coercive Nonproliferation: Israel's Use of Coercive Diplomacy to Prevent the Proliferation of Strategic Weapons." Paper presented at *American Political Science Association Annual Meeting, Seattle, September 1-4, 2011*.

Lippman, Matthew. "Genocide: The Trial of Adolf Eichmann and the Quest for Global Justice." *Buffalo Human Rights Law Review*, no. 8 (2002): 45-121.

Mannes, Aaron. "Testing the Snake Head Strategy: Does Killing or Capturing Its Leaders Reduce a Terrorist Group's Activity." *The Journal of International Policy Solutions* 9, no.8, (January 2008): 40-49.

Meisels, Tamar. "Assassination: Targeting Nuclear Scientists." *Law and Philosophy* 33, no.2 (2014): 207-234.

Miller, Ylana. "Creating Unity through History: The Eichmann Trial as Transition." *Journal of Modern Jewish Studies* 1, no. 2 (2002): 131-149.

Радоњић, Душан М. "Израелска преемптивна употреба војне силе у шестодневном рату 1967. године." *Гласник Баштина волумен* 33, свеска 60 (2023): 373-384.

Reisman, Michael W. and Andrea Armstrong. "The Past and Future of the Claim of Preemptive Self-Defense." *American journal of international law* 100, no.3 (July 2006): 525-550.

Ruys, Tom. "License to kill? State-sponsored assassination under international law," *The Military Law and the Law of War Review* 44, no.1 (December 2005): 12-46.

Schachter, Jonathan. "The End of the Second Intifada?." *Strategic Assessment* 13, no.3 (October 2010): 63-70.

Scheffran, Jürgen. "Die heimliche Raketenmacht: Deutsche Beiträge zur Entwicklung und Ausbreitung der Raketentechnik." *Wissenschaft & Frieden*, no.1 (1991): 1-38.

Senn, Martin, and Jodok Troy. "The transformation of targeted killing and international order." *Contemporary Security Policy* 38, no. 2 (August 2017): 175-211.

Shaked, Michal. "The Unknown Eichmann Trial: The Story of the Judge." *Holocaust and Genocide Studies* 29, no.1 (April 2015): 1-38.

Statman, Daniel. "Targeted Killing." *Theoretical Inquiries in Law* 5, no.1 (2004): 179-198.

Talbot, Brent. "Israel's Begin Doctrine preventive strike tradition and Iran's nuclear pursuits." *A Journal of Strategic Airpower & Spacepower* 2, no. 4 (202): 1-14.

Terrill, Andrew W. "The political mythology of the Battle of Karameh." *The Middle East Journal* 55, no.1 (December 2001): 91-111.

Thomas, Ward. „The New Age of Assassination.“ *SAIS Review of International Affairs* 25, no.1 (2005): 27-39.

Tobey, William. "Nuclear scientists as assassination targets." *Bulletin of the Atomic Scientists* 68, no.1 (2012): 61-69.

Weitz, Yehiam. "The Holocaust on Trial: The Impact of the Kasztner and Eichmann Trials on Israeli Society." *Israel Studies* 1, no. 2 (1996): 1-26.

Тезе и дисертације:

Apiiyah, Erskine Yengoude. "Drones, targeted killings and the rhetoric of a killable enemy." PhD diss., Norwegian University of Life Sciences, 2018.

Samra, Dalia Abu. "Abbruch und Wiederaufnahme der diplomatischen Beziehungen 1965 bis 1972." PhD diss., Freie Universität Berlin, 2002.

William H. Shoemate. "Paradigm Change: Targeting Enemy Leadership in a Complex Enviornment." master's thesis, Faculty of the U.S. Army Command and General Staff College, 2011.

Документа:

Knesset, Foreign Affairs and Defense Committee. "The Intelligence Network Structure and Doctrine." <http://www.knesset.gov.il/committees/eng/docs/intelligence6.pdf> приступљено 1.12.2021. године.

Central Intelligence Agency. "Who is Who in Nazi Germany." https://www.cia.gov/readingroom/docs/WHO'S%20WHO%20IN%20NAZI%20GERMANY%201944_0001.pdf приступљено 15.12.2021. године.

Central Intelligence Agency. "The United Arab Republic Missile Program." 26. Feb. 1963, https://www.cia.gov/readingroom/docs/DOC_0001173825.pdf приступљено 12.2.2022. године.

Central Intelligence Agency. "Chronologies of Significant Fedayeen Terrorist Incidents 1 January 1968 - 15 October 1973." https://www.cia.gov/readingroom/docs/DOC_0005764836.pdf приступљено 02.05.2022. године.

Central Intelligence Agency. Directorate of Intelligence, "The Iraqi Nuclear Program: Progress despite Setbacks." June 1983, https://www.cia.gov/readingroom/docs/DOC_0000875771.pdf приступљено 4.3.2024. године.

Central Intelligence Agency. Directorate of Intelligence, "Project Babylon: The Iraqi Supergun." November 1991, https://www.cia.gov/readingroom/docs/DOC_0000266049.pdf приступљено 2.3.2024. године.

Central Intelligence Agency. "Project Babylon: The Development, Capabilities, and Status of Iraq's Super gun." February 1992, https://www.cia.gov/readingroom/docs/DOC_0001245842.pdf приступљено 3.3.2024. године.

Central Intelligence Agency. Directorate of Intelligence, "Iraq's Nuclear Program, Acquiring Fuel Cycle." February 1985, <https://www.cia.gov/readingroom/docs/CIA-RDP86T00587R000100100002-6.pdf> приступљено 3.4.2024. године.

House of Lords and House of Commons, "The Government's policy on the use of drones for targeted killing, Second Report of Session 2015-16," 2016, <https://publications.parliament.uk/pa/jt201516/jtselect/jtrights/574/574.pdf> приступљено 1.3.2024. године.

Justis- og beredskapsdepartementet, "Lillehammer-saken - Omstendigheter rundt drapet på Ahmed Bouchikhi den 21. juli 1973 og sakens senere håndtering av norske myndigheter," 20. 11. 1998. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nou-2000-6/id142668/?ch=3> приступљено 22.8.2023. године.

Stockholm International Peace Research Institute. "SIPRI Yearbook 1981 World Armaments and Disarmament." <https://www.sipri.org/sites/default/files/SIPRI%20Yearbook%201981.pdf> приступљено 25.9.2022. године.

Human Rights Watch. "Erased In A Moment: Suicide Bombing Attacks Against Israeli Civilians, 2002." <https://www.hrw.org/reports/2002/isrl-pa/> приступљено 10.1.2024. године.

Stockholm International Peace Research Institute. "SIPRI Yearbook 1991 World Armaments and Disarmament." <https://www.sipri.org/sites/default/files/SIPRI%20Yearbook%201991.pdf> приступљено 25.9.2022. године.

United Nations. "Report of the Special Rapporteur on Extrajudicial, Summary or Arbitrary Executions, Philip Alston: addendum." 2010, <https://digitallibrary.un.org/record/626743?v=pdf> приступљено 18.7.2023. године.

United Nations. "Resolution 138 (1960) / [adopted by the Security Council at its 868th meeting], of 23 June 1960." <https://digitallibrary.un.org/record/112107> приступљено 25.12.2023.

United Nations. "Resolution 332 (1973) / [adopted by the Security Council at its 1711th meeting], of 21 April 1973." <https://digitallibrary.un.org/record/93492?ln=en> приступљено 15.2.2023.

Новински чланци:

Al Jazeera. "To Israel I am stained with blood." Приступљено 1.3.2024. године. <https://www.aljazeera.com/news/2010/2/7/to-israel-i-am-stained-with-blood>.

Al Jazeera. "Israel 'admits' killing Arafat's deputy." Приступљено 15.2.2024. године. <https://www.aljazeera.com/news/2012/11/1/israel-admits-killing-arafats-deputy>.

BBC. "Abu Jihad killing: Israeli censor releases commando's account." Приступљено 15.2.2024. године. <https://www.bbc.com/news/world-middle-east-20172511>.

BBC. "1990: Customs seize 'supergun'." Приступљено 07.08.2022. године http://news.bbc.co.uk/onthistday/hi/dates/stories/april/11/newsid_2477000/2477023.stm.

Der Spiegel. "An Eye for an Eye, The Anatomy of Mossad's Dubai Operation." Приступљено 1.3.2024. године. <https://www.spiegel.de/international/world/an-eye-for-an-eye-the-anatomy-of-mossad-s-dubai-operation-a-739908.html>.

Der Spiegel. "36, 135 und 333." Приступљено 12.2.2022. године. <https://www.spiegel.de/politik/36-135-und-333-a-1806d3d9-0002-0001-0000-000045151898>.

Der Spiegel. "Die PAG ist eine Macht - aus DER SPIEGEL 27/1952." Приступљено 15.12.2021. године. <https://www.spiegel.de/politik/die-pag-ist-eine-macht-a-c0922cfd-0002-0001-0000-000021976975>.

Der Spiegel. "Heidi und die Detektive, 13/1963, 26.03.1963." Приступљено 12.2.2022. године. <https://www.spiegel.de/politik/heidi-und-die-detektive-a-ec612a1d-0002-0001-0000-000045142859>.

Fox News. "Tzipi Livni Describes Lonely Life as a Spy." Приступљено 05.08.2022. године. <https://www.foxnews.com/story/tzipi-livni-describes-lonely-life-as-a-spy>.

Haaretz. "The Strange Case of a Nazi Who Became an Israeli Hitman, 27. 3. 2016." Приступљено 11.1.2022. године. <https://www.haaretz.com/jewish/holocaust-remembrance-day/the-strange-case-of-a-nazi-who-became-a-mossad-hitman-1.5423137>.

Haaretz. "Israeli Nuclear Engineer Confirms: The Mossad Sabotaged Iraqi Nuclear Equipment on French Soil." Приступљено 11.08.2022. године. <https://www.haaretz.com/israel-news/2021-06-13/ty-article/.premium/israeli-nuclear-engineer-the-mossad-sabotaged-iraqi-nuclear-equipment-in-france/0000017f-f234-d487-abff-f3fe40c40000>.

Jewish Telegraphic Agency. "Swiss Prosecutor Asks Mild Sentence for the Two 'israeli Agents'." Приступљено 31.1.2022. године. <https://www.jta.org/archive/swiss-prosecutor-asks-mild-sentence-for-the-two-israeli-agents>.

Jewish Telegraphic Agency. "Trial of Israeli 'agents' Opens in Basle; Accused Plead 'not Guilty'." Приступљено 31.1.2022. године. <https://www.jta.org/archive/trial-of-israeli-agents-opens-in-basle-accused-plead-not-guilty>.

Jewish Telegraphic Agency. "Swiss Court Verdict Results in Immediate Release of 'israeli Agents'." Приступљено 2.2.2022. године. <https://www.jta.org/archive/swiss-prosecutor-asks-mild-sentence-for-the-two-israeli-agents>.

Jewish Telegraphic Agency. "Bonn Refuses to Guarantee Safety of German Scientists Leaving Egypt." Приступљено 14.2.2022. године. <https://www.jta.org/archive/bonn-refuses-to-guarantee-safety-of-german-scientists-leaving-egypt>.

Jewish Telegraphic Agency. "Mossad Reprisal for '72 Massacre Confirmed in Israel Tv Interview." Приступљено 2.12.2021. године. <https://www.jta.org/archive/mossad-reprisal-for-72-massacre-confirmed-in-israel-tv-interview>.

Jewish Telegraphic Agency. "Mossad Reprisal for '72 Massacre Confirmed in Israel Tv Interview." Приступљено 2.12.2021. године. <https://www.jta.org/archive/mossad-reprisal-for-72-massacre-confirmed-in-israel-tv-interview>.

Jewish Telegraphic Agency. "Peace Groups, Left-wing Organizations, Shift Sights to Mideast Situation." Приступљено 11.11.2021. године. <https://www.jta.org/archive/peace-groups-left-wing-organizations-shift-sights-to-mideast-situation>.

Jewish Telegraphic Agency. "Seek Release of Two Israelis in Connection with Killing." Приступљено 11.11.2021. године. <https://www.jta.org/archive/seek-release-of-two-israelis-in-connection-with-killing>.

Jewish Telegraphic Agency. "Norway Determined to Solve Murder of Moroccan Regardless of Political Consequences." Приступљено 11.11.2021. године. <https://www.jta.org/archive/norway-determined-to-solve-murder-of-moroccan-regardless-of-political-consequences-2-israelis-still>.

Jewish Telegraphic Agency. "Norwegian Government to Examine Overall Relations with Israel May Call for Eyal's Expulsion." Приступљено 11.11.2021. године. <https://www.jta.org/archive/norwegian-government-to-examine-overall-relations-with-israel-may-call-for-eyals-expulsion-six-sus>.

Jewish Telegraphic Agency. "6 in Boushicki Murder Trial Accused of Being Mossad Agents." Приступљено 12.11.2021. године. <https://www.jta.org/archive/6-in-boushicki-murder-trial-accused-of-being-mossad-agents>.

Jewish Telegraphic Agency. "Details Emerge in Boushicki Murder Trial." Приступљено 12.11.2021. године. <https://www.jta.org/archive/details-emerge-in-boushicki-murder-trial>.

Jewish Telegraphic Agency. "El Al Employee, Killed by Terrorist, May Have Been the Wrong Man." Приступљено 11.11.2022. године. <https://www.jta.org/archive/el-al-employee-killed-by-terrorist-may-have-been-the-wrong-man>.

Jewish Telegraphic Agency. "5 Convicted in Boushicki Trial to Appeal to Norwegian Supreme Court." Приступљено 13.11.2021. године. <https://www.jta.org/archive/5-convicted-in-boushicki-trial-to-appeal-to-norwegian-supreme-court>.

Sputnik news. "Israeli Atomic Expert Says Mossad Blew Up Iraqi Nuke Power Station Parts in France in 1979." Приступљено 11.08.2022. године. <https://sputniknews.com/20210613/israeli-atomic-expert-says-mossad-blew-up-iraqi-nuke-power-station-parts-in-france-1083140989.html>

The Guardian. "US embassy cables: US sought financial pressure on top Syrian officials." Приступљено 11.2.2024. <https://www.theguardian.com/world/us-embassy-cables-documents/100578>.

The New York Times. "Prime Minister Begin defends raid on Iraqi nuclear reactor pledges to thwart a new Holocaust." Приступљено 10.1.2024. године. <https://www.nytimes.com/1981/06/10/world/prime-minister-begin-defends-raid-iraqi-nuclear-reactor-pledges-thwart-new.html>.

The New York Times. "Iraqi on a Guerrilla 'Mission' Shot and Killed in Paris Street." Приступљено 25.8.2022. године. <https://www.nytimes.com/1973/04/07/archives/iraqi-on-a-guerrilla-mission-shot-and-killed-in-paris-street.html>.

The Times. "The secret life of Tzipi Livni" Приступљено 05.08.2022. године. <https://www.thetimes.co.uk/article/the-secret-life-of-tzipi-livni-0250bv36dv7>.

The Times of Israel. "24 years later, Israel acknowledges top-secret operation that killed Fatah terror chief." Приступљено 15.2.2024. године. <https://www.timesofisrael.com/israel-admits-to-top-secret-operation-that-killed-top-fatah-commander-abu-jihad-in-1988/>.

The Times of Israel. "The top Mossad spy who befriended his terrorist target - then had him killed." Приступљено 25.11.2021. године. <https://www.timesofisrael.com/the-top-mossad-spy-who-befriended-his-terrorist-target-then-had-him-killed/>.

The Times of Israel. "Saddam gave orders to fire chemical weapons at Tel Aviv if he was toppled in First Gulf War." Приступљено 10.1.2024. године. <https://www.timesofisrael.com/saddam-gave-orders-to-fire-chemical-weapons-at-tel-aviv-if-he-was-toppled-in-first-gulf-war/>.

The Washington Post. "CIA and Mossad killed senior Hezbollah figure in car bombing." Приступљено 1.3.2024. године. https://www.washingtonpost.com/world/national-security/cia-and-mossad-killed-senior-hezbollah-figure-in-car-bombing/2015/01/30/ebb88682-968a-11e4-8005-1924ede3e54a_story.html.

The Washington post. "Israeli Confirms Assassinations of Munich Massacre Plotters." Приступљено 2.12.2021. године. <https://www.washingtonpost.com/archive/politics/1993/11/24/israeli-confirms-assassinations-of-munich-massacre-plotters/254c1ace-51b8-4d93-9012-35a49951ac10/>.

The Washington post. "Behind Abu Jihad death." Приступљено 15.2.2024. године. <https://www.washingtonpost.com/archive/opinions/1988/04/17/behind-abu-jihads-death/9df0d092-1476-4bfd-bef0-ebadbf5403fd/>.

Документарне емисије:

"Assassination in Tunis | Al Jazeera World." Al Jazeera English. 15.4.2020, Youtube, 44:05, <https://www.youtube.com/watch?v=jhrgyIiYxx8> приступљено 8.3.2024. године.

"Der Mossad, die Nazis und die Raketen," Dailymotion, приступљено 15.7.2023. године, <https://www.dailymotion.com/video/x6dnvc7>.

"Fathi Shaqaqi: Don't Kill Him in Damascus | Al Jazeera World." Al Jazeera English. 16.1.2018, Youtube, 46:05, <https://www.youtube.com/watch?v=7FdoiCg9-dU> приступљено 17.2.2024. године.

"Inside Iraq - Iraq's fallen nuclear quest - 12 June 09." Al Jazeera English. 12.6.2009. Youtube, 23:56, https://www.youtube.com/watch?v=OHLc_Ut6yJg приступљено 11.1.2024. године.

“Reshimat Hisul, Ali Hassan Salameh,” Channel 13, приступљено 8.3.2024. године, <https://13tv.co.il/item/documentary/hit-list/season-01/episodes/ep-5-1977681/?pid=1971319&cid=903003132>.

“Reshimat Hisul, The Killing of Abu Jihad,” Channel 13, приступљено 8.3.2024. године, <https://13tv.co.il/item/documentary/hit-list/season-01/episodes/ep03-1975607/?pid=1971304&cid=903003132>

“Reshimat Hisul, The killing of the engineer Yahya Ayyash,” Channel 13, приступљено 8.3.2024. године, <https://13tv.co.il/item/documentary/hit-list/season-01/episodes/ui8ga-1973700/?pid=1971304&cid=903003132>

“Reshimat Hisul, Khaled Mashal's assassination attempt,” Channel 13, приступљено 8.3.2024. године, <https://13tv.co.il/item/documentary/hit-list/season-01/episodes/ep02-1974720/?pid=1971304&cid=903003132>

Интернет извори:

+972 Magazine. “Interview with Leila Khaled: ‘BDS is effective, but it doesn’t liberate land’.” Приступљено 23.11.2021. године, <https://www.972mag.com/interview-with-leila-khaled-bds-is-effective-but-it-doesnt-liberate-land/>.

Deutsche Digitale Bibliothek. SS-Standartenführer Dr. Wilhelm Voß, Generaldirektor, Geschäftsführer der Waffen-Union Skoda-Brünn.- Verlobungs- und Heiratsgesuch, Amtsenthebung und Übernahme in die Waffen-SS.” приступљено 14.12.2021. године. <https://www.deutschedigitalebibliothek.de/item/C36ATLI6QP2QQ5HFSS7NWAQOVP44Y5UA>.

Deutsche Nationalbibliothek. “Rolf Engel.” Приступљено 15.12.2021. године, <https://portal.dnb.de/opac.htm?method=simpleSearch&query=119385627>.

European Holocaust Research Infrastructure. “Gruenwald-Kastner Trial 1954.” Приступљено 16.12.2023, https://portal.ehri-project.eu/units/il-002798-tr_7.

Gulf News, “The murder of Mahmoud Al Mabhouh”, 24.6.2014, Youtube, 27:26, <https://www.youtube.com/watch?v=bJujIwtdk8w> приступљено 1.3.2024. године.

International Crimes Database. “Public Committee v. Government of Israel.” Приступљено 7.7.2023. године, <http://www.internationalcrimesdatabase.org/Case/3253/Public-Committee-v-Government-of-Israel/>.

Israel Ministry of Foreign Affairs. “1967-1993: Major Terror Attacks.” Приступљено 4.4.2022. године. <https://embassies.gov.il/MFA/AboutIsrael/Maps/Pages/1967-1993-%20Major%20Terror%20Attacks.aspx>.

Israel Ministry of Foreign Affairs. “Basic Law: The Army.” Приступљено 1.12.2021. године. <https://www.mfa.gov.il/MFA/MFA-Archive/1970-1979/Pages/Basic%20Law-%20The%20Army.aspx>.

Israel Ministry of Foreign Affairs. "Basic Law: The Government." Приступљено 1.12.2021. године. <https://www.mfa.gov.il/MFA/MFA-Archive/2001/Pages/Basic%20Law-%20The%20Government%20-2001-.aspx>.

Israel Ministry of Foreign Affairs. "Suicide and Other Bombing Attacks in Israel Since the Declaration of Principles (Sept 1993)." Приступљено 11.1.2024. године. <https://embassies.gov.il/MFA/FOREIGNPOLICY/Terrorism/Palestinian/Pages/Suicide%20and%20Other%20Bombing%20Attacks%20in%20Israel%20Since.aspx>.

Israel State Archives. "The Munich massacre September 1972, List of documents and summaries." Приступљено 12.3.2022. године. <https://catalog.archives.gov.il/en/chapter/list-documents-summaries/>.

Israeli Information Center for Human Rights in the Occupied Territories - Btselem. "Statistics on Palestinians from the Gaza Strip in Israeli custody." Приступљено 7.7.2023. године. https://www.btselem.org/statistics/gaza_detainees_and_prisoners.

Israeli Information Center for Human Rights in the Occupied Territories - Btselem. "Statistics." Приступљено 8.7.2023. године, <https://www.btselem.org/statistics>.

Israeli Security Agency. "Attack against an El Al plane at Zurich International Airport." Приступљено 05.02.2022. године. <https://www.shabak.gov.il/english/heritage/affairs/Pages/Zurich1969.aspx>.

International Institute for Counter-Terrorism. "Terrorist Incidents against Jewish Communities and Israeli Citizens Abroad, 1968-2003." Приступљено 02.05.2022. године. <https://www.ict.org.il/Article/893/Terrorist-Incidents-against-Jewish-Communities-and-Israeli-Citizens-Abroad-1968-2003#gsc.tab=0>.

Internet Movie Database. "One Day in September." Приступљено 20.3.2022. године. <https://www.imdb.com/title/tt0230591/>.

Jevrejska digitalna biblioteka. "Štampana verzija razgovora Dušana Nedeljkovića i Ante Kesića o njihovim utiscima sa suđenja Adolfu Ajhmanu." Приступљено 26.12.2023. године. <https://www.jevrejskadigitalnabiblioteka.rs/handle/123456789/486>.

Jewish Virtual Library. "Hijacking of El Al Flight and Dawn of Political Terror in the Air." Приступљено 4.1.2024. године. <https://www.jewishvirtuallibrary.org/hijacking-of-el-al-flight-and-dawn-of-political-terror-in-the-air>.

Jewish Virtual Library. "Menachem Begin Administration: Statement on the Bombing of the Iraqi Nuclear Facility (June 9, 1981)." Приступљено 10.1.2024. године. <https://www.jewishvirtuallibrary.org/prime-minister-begin-statement-on-the-bombing-of-the-iraqi-nuclear-facility-june-1981>.

Српска православна црква. „Аморејци.“ Приступљено 30.3.2024. године. <http://arhiva.spc.rs/sr/amorejci.html>.

National Archives, Office of the Federal Register, "Executive Order 12333-United States intelligence activities." приступљено 1.3.2024. године, <https://www.archives.gov/federal-register/codification/executive-order/12333.html>.

Swissinfo. "The day Palestinian militants attacked Zurich Airport." Приступљено 02.05.2022. године. https://www.swissinfo.ch/eng/on-this-day_the-day-palestinian-militants-attacked-zurich-airport/44764660.

The Britannica. "Operation Wrath of God." Приступљено 11.6.2021. године. <https://www.britannica.com/topic/Operation-Wrath-of-God#ref1203099>.

The Electronic Intifada. "Murdered for being Palestinian; Wael Zuaiter remembered 40 years on." Приступљено 11.6.2021. <https://electronicintifada.net/content/murdered-being-palestinian-wael-zuaiter-remembered-40-years/10418>.

The Israel Defense Forces. "Operation Spring of Youth." Приступљено 14.11.2021. године. <https://www.idf.il/en/minisites/wars-and-operations/operation-spring-of-youth/>.

The Interactive Encyclopedia of the Palestine Question. "Khalil al-Wazir (Abu Jihad)." Приступљено 15.2.2024. године. <https://www.palquest.org/en/biography/14259/khalil-al-wazir-abu-jihad>.

The Interactive Encyclopedia of the Palestine Question. "Fathi Shaqaqi." Приступљено 17.2.2024. године. <https://www.palquest.org/en/biography/14247/fathi-shiqaqi>.

The Intercept. "Israeli Special Forces Assassinated Senior Syrian Official." Приступљено 11.2.2024. године. <https://theintercept.com/2015/07/15/israeli-special-forces-assassinated-senior-syrian-official/>

The Knesset. "Declaring a State of Emergency." Приступљено 1.12.2021. године. <https://m.knesset.gov.il/en/about/lexicon/pages/declaringstateemergency.aspx>.

The Knesset. "Foreign Affairs and Defense Committee - The Intelligence Network Structure and Doctrine." Приступљено 1.12.2021. <http://www.knesset.gov.il/committees/eng/docs/intelligence6.pdf>.

The National Aeronautics and Space Administration. "Gerald Bull." Приступљено 14.1.2024. <https://pwg.gsfc.nasa.gov/stargaze/SGbull.htm>.

The National Library of Israel & Tel Aviv University. "The Australian Jewish News, 3 December 1993." Приступљено 2.12.2021. године. <https://www.nli.org.il/en/newspapers/ajn/1993/12/03/01/article/87/?e=-----en-20--1--img-txIN%7ctxTI-----1>.

The Nuclear Threat Initiative. "Egypt Missile Chronology." Приступљено 15.12.2021. године, https://media.nti.org/pdfs/egypt_missile.pdf.

The Nuclear Threat Initiative. "Iraq's WMD Scientists in the Crossfire." Приступљено 20.08.2022. године. <https://www.nti.org/analysis/articles/iraqs-wmd-scientists-crossfire/>.

Yasser Arafat Foundation. „Khalil Al-Wazir (Abu Jihad) (1935-1988).” Приступљено 15.2.2024. године. <https://yaf.ps/page-1114-en.html>.

U.S. Department of Defence. "Executive Order 12333 United States Intelligence Activities." приступљено 1.3.2024. године. <https://dpcl.d.defense.gov/Portals/49/Documents/Civil/eo-12333-2008.pdf>.

U.S. Department of State. "Foreign Relations of the United States, 1961-1963, Volume XVIII, Near East, 1962-1963." Приступљено 30.3.2024. године.
<https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1961-63v18>.

U.S. Department of State. "Saddam's Chemical Weapons Campaign: Halabja, March 16, 1988." Archive. Приступљено 10.1.2024. године. <https://2001-2009.state.gov/r/pa/ei/rls/18714.htm>.

U.S. Department of Justice. "Principles, Standards, and Procedures for U.S. Direct Action Against Terrorist Targets." Приступљено 1.12.2021. године.
https://www.justice.gov/oip/foialibrary/procedures_for_approving_direct_action_against_terrorist_targets/download.

U.S. Embassy in Lebanon. "History of the U.S. and Lebanon." Приступљено 27.11.2021.
<https://lb.usembassy.gov/our-relationship/policy-history/io/>.

U.S. Marine Corps, Marine Barracks Bombing at the Beirut,
<https://www.marines.mil/News/Marines-TV/video/634642/dvpTag/Beirut/?video=634536>
приступљено 1.3.2024. године;

US Department of State, 40th Anniversary of the Beirut Marine Corps Barracks Bombing,
<https://www.state.gov/40th-anniversary-of-the-beirut-marine-corps-barracks-bombing/>
приступљено 1.3.2024. године.

WikiLeaks. "Classified By: Charge d'Affaires Maura Connelly for reasons 1.4(b,d)." Приступљено 11.2.2024. године.
https://www.wikileaks.org/plusd/cables/09DAMASCUS274_a.html.

Биографија кандидата

Душан Радоњић је рођен 1985. године у Београду. Основне студије, смер Међународне студије на Универзитету у Београду - Факултет политичких наука, завршио је 2011. године са просечном оценом 8,86 и дипломским радом на тему: „Развој заједничке безбедносне и одбрамбене политике ЕУ“. Мастер студије завршио је 2015. године на Универзитету у Београду - Факултет политичких наука, смер Студије Сједињених Америчких Држава, са просеком 9,75 одбранивши мастер тезу: „Односи СФРЈ и САД поводом арапско-израелског сукоба 1967 - 1971. год.“ под менторством проф. др Драгана Симића. Докторске академске студије, смер Међународне и европске докторске студије уписао је 2015. године. Положио је све испите на докторским студијама и остварио просечну оцену 9,60.

Дана 25.11.2022. године, Решењем Владе Републике Србије је именован на место в.д. помоћника министра Сектора за комуналне делатности, стамбену и архитектонску политику, енергетску ефикасност и грађевинске производе у Министарству грађевинарства, саобраћаја и инфраструктуре. У периоду од 2020 - 2022. године је радио у Секретаријату за саобраћај града Београда, у Сектору за безбедност саобраћаја и информисање, на изради аналитичких материјала. У периоду од 2018 - 2020. године је радио у Кабинету градоначелника града Београда, у Сектору за јавна предузећа, управљање пројектима и сарадњу са међународним финансијским институцијама, на пословима координације између секретаријата града Београда и јавних комуналних предузећа у великим инвестиционим пројектима. Од 2014. до 2018. године је радио у Кабинету градског менаџера града Београда, на аналитичким и оперативним пословима у реализацији инвестиционих пројеката.

Додељен му је сертификат *IFC Senior Training on Public-Private Partnership and Project Finance Program*, 6/2023, John F. Kennedy School of Government at Harvard University, Executive Education. Био је ангажован на Програму УНДП Србија - *Enhancing the Planning and Monitoring of Investment Projects* (сеп. 2018 - јули 2019.) у својству Transport Planning Junior Consultant, и на Програму УНДП Србија - *Enhancing the Planning and Monitoring of Investment Projects* (окт 2019 - дец. 2019.) као Transport Planning Consultant.

Објављени научни радови:

Наука и друштво број 8/2018 - приказ књиге: Степинац и Холокауст у НДХ, Предраг Илић, Albatros Plus, Београд 2018, 308 страна;

Dejan Jovanović, Dušan Radonjić, „Israeli State-Building Idea As Defense Against Antisemitism“ in: Rastislav Stojaković (Ed.), *Synagogues and Jewish Heritage in Southeastern Europe - International Scientific Proceeding*, Arhiv Vojvodine, Novi Sad, pp 31-66. (M14)

Душан М. Радоњић - Израелска преемптивна употреба војне силе у шестодневном рату 1967. године, Баштина вол 33 св 60, Институт за српску културу, Лепосавић, 2023 (M24)

Изјава о ауторству

Име и презиме аутора _____ Душан М. Радоњић

Број индекса _____ 34/2015

Изјављујем

да је докторска дисертација под насловом

Институционална политичка убиства у пракси државе Израел

- резултат сопственог истраживачког рада;
- да дисертација у целини ни у деловима није била предложена за стицање друге дипломе према студијским програмима других високошколских установа;
- да су резултати коректно наведени и
- да нисам кршио/ла ауторска права и користио/ла интелектуалну својину других лица.

Потпис аутора

У Београду, _____

образац изјаве о истоветности штампане и електронске верзије докторског рада

Изјава о истоветности штампане и електронске верзије докторског рада

Име и презиме аутора Душан М. Радоњић

Број индекса 34/2015

Студијски програм Докторске међународне и европске студије

Наслов рада Институционална политичка убиства у пракси државе Израел

Ментор Проф. др Драган Симеуновић

Изјављујем да је штампана верзија мог докторског рада истоветна електронској верзији коју сам предао/ла ради похрањивања у **Дигиталном репозиторијуму Универзитета у Београду**.

Дозвољавам да се објаве моји лични подаци везани за добијање академског назива доктора наука, као што су име и презиме, година и место рођења и датум одбране рада.

Ови лични подаци могу се објавити на мрежним страницама дигиталне библиотеке, у електронском каталогу и у публикацијама Универзитета у Београду.

Потпис аутора

У Београду, _____

Изјава о коришћењу

Овлашћујем Универзитетску библиотеку „Светозар Марковић“ да у Дигитални репозиторијум Универзитета у Београду унесе моју докторску дисертацију под насловом:

Институционална политичка убиства у пракси државе Израел

која је моје ауторско дело.

Дисертацију са свим прилозима предао/ла сам у електронском формату погодном за трајно архивирање.

Моју докторску дисертацију похрањену у Дигиталном репозиторијуму Универзитета у Београду и доступну у отвореном приступу могу да користе сви који поштују одредбе садржане у одабраном типу лиценце Креативне заједнице (Creative Commons) за коју сам се одлучио/ла.

1. Ауторство (CC BY)

2. Ауторство – некомерцијално (CC BY-NC)

3. **Ауторство – некомерцијално – без прерада (CC BY-NC-ND)**

4. Ауторство – некомерцијално – делити под истим условима (CC BY-NC-SA)

5. Ауторство – без прерада (CC BY-ND)

6. Ауторство – делити под истим условима (CC BY-SA)

(Молимо да заокружите само једну од шест понуђених лиценци.
Кратак опис лиценци је саставни део ове изјаве).

Потпис аутора

У Београду, _____

1. **Ауторство.** Дозвољавање умножавање, дистрибуцију и јавно саопштавање дела, и прераде, ако се наведе име аутора на начин одређен од стране аутора или даваоца лиценце, чак и у комерцијалне сврхе. Ово је најслободнија од свих лиценци.
2. **Ауторство – некомерцијално.** Дозвољавање умножавање, дистрибуцију и јавно саопштавање дела, и прераде, ако се наведе име аутора на начин одређен од стране аутора или даваоца лиценце. Ова лиценца не дозвољава комерцијалну употребу дела.
3. **Ауторство – некомерцијално – без прерада.** Дозвољавање умножавање, дистрибуцију и јавно саопштавање дела, без промена, преобликовања или употребе дела у свом делу, ако се наведе име аутора на начин одређен од стране аутора или даваоца лиценце. Ова лиценца не дозвољава комерцијалну употребу дела. У односу на све остале лиценце, овом лиценцом се ограничава највећи обим права коришћења дела.
4. **Ауторство – некомерцијално – делити под истим условима.** Дозвољавање умножавање, дистрибуцију и јавно саопштавање дела, и прераде, ако се наведе име аутора на начин одређен од стране аутора или даваоца лиценце и ако се прерада дистрибуира под истом или сличном лиценцом. Ова лиценца не дозвољава комерцијалну употребу дела и прерада.
5. **Ауторство – без прерада.** Дозвољавање умножавање, дистрибуцију и јавно саопштавање дела, без промена, преобликовања или употребе дела у свом делу, ако се наведе име аутора на начин одређен од стране аутора или даваоца лиценце. Ова лиценца дозвољава комерцијалну употребу дела.
6. **Ауторство – делити под истим условима.** Дозвољавање умножавање, дистрибуцију и јавно саопштавање дела, и прераде, ако се наведе име аутора на начин одређен од стране аутора или даваоца лиценце и ако се прерада дистрибуира под истом или сличном лиценцом. Ова лиценца дозвољава комерцијалну употребу дела и прерада. Слична је софтверским лиценцама, односно лиценцама отвореног кода.